ŞEMS-İ TEBRİZİ'NİN ESERİ
MAKALAT
(KONUŞMALAR)
GiRiŞ

Yıllardır, Makalât-ı Şems-i Tebrizî, ikinci adıyle Hırka-i Şems üzerinde çalışmaktayım. Bugünün diliyle Şems-i Tebrlzî, Konuşmalar diye adlandırdığımız bu kitabın aslı, Farsça ve Arapça ile karışık, onüçüncü yüzyılda yazılmış çok çetin ve arkaik pasajlar ve deyimlerle dolu bir elyazmasıdır. Eser, çok önemli ve şaşırtıcı tasavvuf konularını içine aldığı gibi, o çağın belli başlı şahsiyetlerini, zamanın kültür ve bilim hareketlerini yansıtması, hele Mevlânâ Celâleddin'ln karanlıkta kalmış olan bazı yönlerini aydınlatması bakımından da bir hazine değerindedir.

Şems-i Tebrizî, Konya'ya niçin gelmiştir? Mevlânâ ile onun arasındaki ilişki nasıl başlamıştır? Mevlânâ'nın normal hayatını birdenbire altüst ederek ona coşkun ve taşkın yepyeni bir ruh aşılayan bu adam kimdir? İşte bu noktaları bize açıkça gösterecek çok Önemli bilgileri bu kitapta bulmaktayız. Kitabın gerçi çok çetin ve dikenli tarafları vardır ve bu özelliği, bugüne kadar bir çevirisinin yapılmasına engel olmuştur. Ancak mutlu bir raslantının bana bu eseri Türk aydınlarına ve tasavvuf meraklılarına tanıtmak fırsat ve cesaretini vermiş olduğunu söylersem, okurlarımın beni yadırgamayacaklarını sanırım. Bu çeviriye kaynak olan kitap, çok saygıdeğer dostum Mevlânâ torunlarından Prof. Dr. Ferudun Nafiz Uzluk tarafından vaktiyle bana armağan edilmiş olan elyazması bir nüshadır. Bu metin, 27x21 ölçüsünde ve 326 sayfadır. Nesih kırması, nesih, sülüs ve ta'lik gibi çeşitli yazı örnekleriyle temiz ve okunaklı bir şekilde yazılmış, üzerinde yer yer ufak tefek nüsha farkları işaret edilmiştir. Metnin bazı kısımlarının kenarlarına bol haşiyeler, açıklamalar eklenmiştir. Tarihi ve yazarı belli olmayan bu nüshanın, merhum Mevlevi arif meşahirinden Ayaşlı Şakir tarafından Dergâh müzesindeki iki nüsha ile karşılaştırılarak orijinal bir metinden kopya edildiği, sayfa kenarlarındaki haşiyelerin de sonradan eklendiği anlaşılmaktadır, işte üstad Prof. Dr. Uzluk'un himmetine borçlu olduğum bu kitabı her ihtimale karşı memleket kitaplıklarında bulunan başka elyazmalarıyle de karşılaştırmak lüzumunu duyduğum için önce Konya'dan işe başladım. Mevlânâ Müzesi Kitaplığı'ndaki 2144 ve 2145 sayılı iki yazma metinle yer yer karşılaştırdım. Daha sonra istanbul'da Beyazıd Kütüphanesi Kataloglarına baş vurdum. Veliyüddin Efendi Kitaplığından aktarılmış bir Makalât yazması buldum ama bu kitapçık ufak bir özetten başka bir şey değildi, istanbul Üniversitesi kitaplığında bulduğum 679 F.Y. numaralı metin de yine bir özetten ibaretti. Yaptığım bu araştırma ve incelemelerden sonra elimdeki nüshanın en doğru ve sağlam bir kaynak olduğu sonucuna vardım.

Kitabın bazı yerlerinde irkildiğim oldu. Bu yüzden, başlamış olduğum çeviri hayli gecikti. Son günlerde ikinci bir raslantı daha oldu. İran'da basılmış olan bir Makalât metni, yine aziz dostum Prof. Dr. Uzluk tarafından getirtilerek bana armağan edildi. Bu yeni fırsattan da faydalanarak yaptığım çevirileri bir de basılı metinle karşılaştırmak ve son kontroldan geçirmek lüzumunu hissettim. Türkiye'deki metinlerden alınan kopyalardan meydana geldiği anlaşılan bu kitabın, değerli bilgin ve araştırıcı İranlı Ahmed Hoşnuvis tarafından gözden geçirilerek üzerinde düzeltmeler yapıldığını, gerekli not ve haşiyelerle süslendiğini ve güzel bir baskı halinde irfan âlemine sunulduğunu görmekle de ayrıca mutluluk duydum. Kendi hesabıma, bu yeni baskıdan da hayli faydalandığımı inkâr edemem. Müellifine teşekkürlerimi sunmayı da bir borç bilirim. Ancak, benim çevirime esas olan nüsha ile yeni baskı arasında büyük ve önemli farklar buldum. Bendeki nüshanın birçok sayfaları basılı kitapta eksik kalmıştır. Hele yazma nüshanın 95'inci sayfasından 164'üncü sayfasına kadar olan kısım tamamiyle atlanmıştır. Daha başka yerlerde de hayli atlamalar görülmektedir ki kitabın ikinci baskısında bunların düzeltilmesi çok faydalı olacaktır. Şu hale göre Farsça metnin Türkiye'de kritik bir baskısını yapmak zorunlu görünmektedir.

Kitap hakkındaki araştırmalarımızı bu satırlarla özetledikten sonra, biraz da çeviri zorlukları üzerinde durmak isteriz. Kitaba esas olan elyazmalarını daha önce incelemiş bulunan İran'ın sayılı ilim ve fikir adamlarından rahmetli Furûzan Fer'in şu sözlerini aynen naklediyorum: «Makalât kitabı, Şemseddin-i Tebrizî'nin bazı meclislerdeki sohbetleri sırasında, Mevlânâ ile konuşurken aralarında geçen bahislerden, müritler ve inkarcılar tarafından sorulan sorulara verdiği cevaplardan derlenmiş bir eserdir. Kitaptaki cümle ve pasajların kesik ve dağınık olması da gösteriyor ki bu eseri Şems kendisi kaleme almamış, belki o anılar her gün müritler tarafından kaydedilmiş ve son derece bir tertip bozukluğu ile de derlenmiştir. Ama inkâr edilemez ki, bize Mevlânâ'mn özel yaşantısını, onun hayat hikâyesini kapsayan bir çok gizli noktaları da gün ışığına çıkarmaktadır.»
Mevlânâ'nın, Şemseddin Tebrizî ile nasıl buluştuğunu anlatan ve o buluşmanın efsaneleşmiş yönlerini, iyi bilinemeyen, sebepleri anlaşılamayan taraflarını aydınlatmak gayreti gösteren birçok eski ve yeni menakıb yazarları, bu hikâyeleri ancak romantik bir kılıkta uzun uzadıya nakletmeye özenmişlerdir, işte Makalât kitabı bu gizli kalmış konular üzerindeki perdeyi kaldırdığı gibi, Mevlânâ'nın, Şems'e nasıl kapıldığına da bir dereceye kadar ışı tutmakta ve açıklık getirmektedir. Kitap, herkesçe bilinen halin aksine olarak Şemseddin-i Tebrizî'nin çok keskin görüşlü bir bilgin ve bir hakikat âşığı, mürşitlik mertebesine ermiş arif bir yol gösterici olduğunu öğretmektedir. İşte sadece bu nokta bile eserin önemini belirtmeye yeter.
Kitabın tarihî değerinden başka ayrıca, Şemseddin'le görüşmesinden sonra Mevlânâ'da yeni bir hayatın başladığım gösteren açık işaretler vardır.
Şems'in getirdiği yeni fikirler, prensipler ve öğretim sistemi konusunda araştırma yapmak isteyenler, aradıklarını Makalât kitabında bulacaklardır. Çünkü Makalât ile Mesnevi arasında kuvvetli bir bağlantı vardır. Nasıl ki Mevlânâ, Mesnevi'de geçen birçok fıkra, hikâye ve nükteleri Makalât'tan almıştır.
Kitap ayrıca gönül çekici deyim ve terimlerindeki üslûp güzelliği bakımından Fars Edebiyat ve Filolojisinin bir hazinesi değerindedir.
İşin zorluğunu belirtmek için yukarda saydığım sebepleri üstat Furûzan Fer de kabul ediyor. Ana dili Farsça olan bir ilim adamının bu görüşü, açık bir gerçeğin ifadesidir.
Çevirinin zorluğunu artıran engellerin başında en çok diyaloglar gelmektedir. Konuşanla dinleyen, soran ve cevap veren; hatta üçüncü şahıs, aynı fiil ile ifade edilmektedir. Dedim ki, dedi ki yerine hep dedi fiili kullanılmıştır ki bu da şaşırtıcı sebeplerden biridir. Ama kitabı birkaç kere dikkatle, merakla ve sabırla okuyup da havasına girdikten sonra konu biraz daha aydınlanıyor. Kesik ve bağlantısız gibi görünen devrik cümlelerden sonraki cümle ve satırlardan bir mânâ çıkarmak mümkün oluyor, ama ne de olsa yine gramer kurallarına sığmayan sözler eksik değil. Bizi en ziyade ilgilendiren nokta, ele alman konuları herkesçe anlaşılabilir bir hale getirmek, Türk dilinin bugün benimsenmiş olan deyim ve terimlerine uygun fakat her türlü aşırılıktan, zorlama ve yapmacıklardan uzak bir çeviri örneği vermektir. İşte bu nokta üzerinde, gücümüzün yettiği kadar uğraştık. Konuşmalar kitabında, özellikle üstadın hayat hikâyesi, Mevlânâ ile aralarında geçen tasavvufî bahislerdeki görüş birliği, bazen düşünce ayrılığı, üstadın ağzından çıktığı gibi kayt ve zapt edilmiştir. Bu sohbet konuşmasından bazen değişik bir üslûp kokusu gelir; yer yer söğüp saymalar, öfke belirtileri, zamaneye göre ayıp sayılmayan bazı açık saçık nükteler de eksik değil. Ama bu özellik ve konulardaki değişik eda, okurları sıkmadan, onlarda derin bir ilgi ve merak uyandırmaktadır. Şimdi eserden müessire intikal yoluyle biraz da müellifin kısa bir biyografisini çizmeye çalışalım.

Şems-i Tebrizî Kimdir?

Büyük arif Melikdâd oğlu Ali oğlu Muhammed Şemseddln, yaradılışında üstün vasıflarla bezenmiş, Allah vergisi yüksek bir istidat ve kabiliyetle doğmuş Allah âşıklarından, ilâhî aşk

şarabiyle başı dönmüş hakikat ve mânâ ehli erenlerdendir. Altıncı hicret yüzyılında Tebriz'de hayata gözlerini açmış, henüz çocukluk ve ilk gençlik çağlarında bile çağdaşı olan kuşağın çocuklarından bambaşka bir vasıfta yaratıldığını göstermiştir. Coşkun, hareketli, duygu ve düşünce bakımından daima ileriye bakan ve zamanının değer ölçülerini aşan bu harika çocuk, bize kendini şöyle anlatıyor:

«Henüz erginlik çağına girmemiştim. Aşk deryasına daldım mı, 30-40 gün hiç bir şey yiyemezdim; istekten kesilirdim, günlerce açlığa susuzluğa katlanırdım. Bir gün babam bana çıkıştı, 'Oğlum, dedi, ben senin bu halinden birşey anlamıyorum; bunun sonu nereye varacak? Bu davranışlar seni felâkete götürecek.' Ben ona şu cevabı verdim: Baba! Seninle benim babalık ve evlâtlık ilişkimiz neye benzer bilir misin? Bir tavuğun altına tavuk yumurtalarıyle karışık bir de kaz yumurtası koymuşlar. Vakti gelip de civcivler çıktığı zaman bunlar hep birlikte analarının arkasına düşer giderler, yolda bir göl kenarına raslarlar. Kaz yumurtasından çıkan civciv hemen kendisini suya atar, bunu gören ana tavuk, eyvah yavrum boğulacak der. Çırpınmaya başlar. Halbuki kaz yavrusu neşe içinde suda yüzmektedir. İşte seninle benim aramdaki fark da böyledir.»

Ahmet Eflâkİ'nin, sayın dostum Prof. Tahsin Yazıcı tarafından dilimize çevrilmiş olan Ariflerin Menkıbeleri adlı eserine göre Tebriz şehrinde Şemseddin'e Şems-i Perende yani Uçan Şems derlermiş. Bu lakabın ona, çok gezmesinden ve sık sık zamane ariflerini ziyaret için şehirler arasında dolaşmasından ötürü verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ona manevî mertebesi ve ergin ariflerden sayılması dolayısiyle Kâmil.i Tebrizî de denilirmiş. Ama bunun, hem büyük arif Şemseddin Muhammed'in hem de başka bir Şemseddin'in lakabı olduğu anlaşılmaktadır. Merhum üstat Furûzan Fer'in İran'da vaktiyle neşretmiş olduğu Menakıb-i Evhaduddin-i Kirman adlı eserde Evhaduddin şöyle anlatıyor: *«Kayseri'de bulunduğum sırada Kâmil-i Tebrizî denilen bir zat vardı; bu, perişan halli bir âşık idi. Sultan Alaeddin ile vezirleri ona çok saygı ve sevgi gösterirlerdi. Batın ehli bir adam idi. Sultan yanında çok itibarı var idi. Herhangi bir adam için bin dinar bile iltimas etseydi red olunmazdı.»* Şimdi Evhaduddin'in bahsettiği bu Kâmil-i Tebrizî ile büyük arif Şems-i Tebrizî'nin başka başka kişiler olduğunda şüphe etmiyoruz. Çünkü Şems-i Tebrizî, sözü geçen Kirmanlı Evhaduddin'in uzun uzadıya aleyhinde bulunmuş ve Evhaduddin, Şems'in yüce mertebesini anlayamamıştır. Şu hale göre onun Kayseri'de rastladığı Kâmil-i Tebrizî, başka birisidir yani Kâmil sözünün, o Şemseddin'in vasfı değil ismi olduğu anlaşılmaktadır.

Yine Eflâkî'nin Ariflerin Menkıbeleri kitabında, Mevlânâ Celâleddin, yukarda sözü geçen ikinci Şems-i Tebrizî'den bahsederken, «Tebrizli Kâmil, Konya şehrinin aptalıdır, Fakih Ahmed'den birkaç derece daha üstündür,» demektedir. Bu Kâmil-i Tebrizî'nin, çok vakit zamane sultanlarının, devlet büyüklerinin makamlarına teklifsizce girip çıktığı, Saray kapıcılarının ona ses çıkarmadığı, hatta sultanın tahtına çıkıp oturduğu, meclislere vakitli vakitsiz girip çıktığı, meclislerdeki aletlerden herhangi birini alıp dışarı fırladığı halde hiç kimsenin ona engel olmaya cesaret edemediği anlaşılmaktadır. Bazı açık gönüllü büyükler, Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî'ye, Seyfullah yani Allah Kılıcı da demişlerdir. Bu Kâmil-i Tebrizî'nin adı, Makalât kitabında da aynen geçmektedir. İlerde görüleceği gibi Makalât' ın ikinci bölümü şöyle başlıyor:

«Pir Muhammed'e sordular: Tebrizli Kâmil'in hırkası önünde ne hale geliyorsun? Tıpkı doğan pençesine tutulmuş bir serçeye dönüyorsun sonra diyorsun ki, 'doğanı öldüreyim de kendimi kurtarayım. Çünkü o kendi hesabına yaşıyor»

Yukarıdaki sözlerden de anlaşılıyor ki bu Kâmil-i Tebriz başka bir Allah eridir. Evhaduddin'in Kayseri'de gördüğü, Mevlânâ'nm, «Fakih Ahmed'den birkaç kat daha üstündür,» diye bahsettiği zat da Kâmil-i Tebrizi'den başka birisi değildir. Çünkü bunun büyük arif Şemseddin Muhammed'e benzer bir tarafı yoktur. Zaten Eflâkî'nin verdiği bilgi ile Mevlânâ Çelâleddin'in Şems hakkında kullandığı deyimler arasında da çelişki vardır. Mevlânâ, hiç bir zaman üstadını

başka vasıfla övmemiş, onu Kâmil-i Tebrizî diye anmamıştır. Bu açıklamalardan sonra şimdi yine asıl konumuza dönebiliriz.
Büyük arif Tebrizli Muhammed Şemseddin, bazı yanlış görüşlü tetkikçilerin sandığı ve bize tanıttıkları gibi basit bir bâtınî dervişi değildir. O yüzyılların yetiştirdiği büyük mürşitler arasında üstün vasıflarla yaratılmış eşsiz bir ariftir. Böyle olmasaydı, Mevlânâ gibi zahir ve batin ilimlerinde yüksek derecelere ermiş, zamanında müderrislik ve müftülük mertebelerine yükselmiş seçkin bir insanı, Allahsal bir aşk ve iştiyak ateşiyle tutuşturabilir miydi? Mevlânâ'ya bütün normal hayatını bir tarafa iterek, işini gücünü, medresesini ihmal ettirerek, onu madde âleminin dışında başka bir âleme götüren; ona mânâ âleminin pencerelerini açan bu Tebriz güneşi, bu Türk velisi olmuştur. Şu halde, bu nitelikte ve bu yetenekte olan ulu bir arifin bayağı bir bâtınî dervişi olamayacağı; onun, gönlü yüce hakikatlerle dolu bir irfan ve irşad kaynağı olduğu şüphesizdir. Makalât'ın incelenmesi, bize, Tebrizli Şemseddin'in, zamanında en yüksek islâmî bilgilerden, tefsir, hadis, fıkıh, felsefe ve kelâm bilimlerinde de yeter derecede ilerlemiş olduğunu ve dört mezhebin fıkıh esaslarına da âşinâ bulunduğunu ve bu cümleden olarak Şafiîlerin meşhur beş kitabında Tenbih adlı eseri de incelediğini gösteriyor. Şems'in, Arap edebiyat ve filolojisinde de üstün bir bilgiye sahip olduğunu anlıyoruz. Yıllarca Suriye'de Halep ve Şam gibi büyük şehirlerde yaşadığı, Araplarla ilişki kurduğu, onların dillerini gayet iyi bir şekilde konuşup yazdığı Makalât'taki yer yer Arapça pasajlardan anlaşılmaktadır. Bir aralık Erzurum'da ve Türk şehirlerinde öğretmenlik yapmış olan Şems'in Konya'ya nasıl ve niçin geldiği bahsine dönelim:
Makalât'ta şu satırları okumaktayız:
«Allah'a yalvardım. Yarabbi beni kendi velilerinle tanıştır, onlarla yoldaş et dedim. Rüyamda, 'Seni bir veliyle yoldaş edelim,' dediler. 'O veli nerededir?' diye sordum. Ertesi gece bu velinin Rum diyarında (Anadolu'da) olduğunu söylediler. Bir müddet sonra tekrar gördüğüm rüyada, 'Henüz vakti gelmemiştir, her işin bir zamanı var,' dediler.»
Bu açıklama bize, Mevlânâ'nın da vaktin olgun velileri mertebesine yükselmiş kendisine muhatap olacak kuvvetli bir mânâ ehli bulamadığı için zahir bilgileri çerçevesi içerisinde kalmış olduğunu göstermektedir. Şems bunu duymuş ve sezmiştir. İçindeki coşkun hisleri aktaracak derin ve geniş bir gönül aramaktadır. Aradığını da Mevlânâ Celâleddin'de bulmuştur.
Mevlânâ Celâleddin, gerçi mânâ âlemine ait bilgilerden yoksun değildi. İlk tasavvuf neşesini babası Sultanu'l-Ulemâ' dan, onun ölümünden sonra da Horasan erenlerinden babasının arkadaşı Tirmizli Seyid Burhaneddin'den almıştı. Ama Şems ile buluşması bambaşka bir hadise olmuştur. Bu hadiseyi Eflâkî, Molla Cami ve diğer tezkirecilerle Mevlânâ'nın büyük oğlu Sultan Veled, çeşitli ve renkli dekorlar içerisinde anlatırlar. İlerde bu konuya dönmek üzere bir de Şems'in ilk üstatlarına -ve tasavvufla nasıl ilgilenmiş olduğuna dair elimizdeki bilgileri özetleyelim:

İlk Çağları

Şems, kendi ifadesine göre ilk nasibini Tebriz'de, Ebûbekr Sellebaf (Sepetçi Ebubekir) adında bir mürşitten almıştır. Eflâkî'nin Sultan Veled'den naklederek anlattığına göre bütün velîlik niteliklerini onda bulmuştur ama kendisinde, şeyhinin göremediği ve hiç kimsenin farkında olamadığı birşey vardı ki onu ancak Mevlânâ Celâleddin görebilmişti. Yine Şems'in Sultan Veled'e anlattığına göre çocukluk günlerinde Allah'ı, melekleri, yerlerde ve göklerde bir çok olayları görür, herkesi de kendisi gibi sanırmış. Ama sonradan anlamıştır ki bunları başkaları göremiyor. Şeyh Ebubekir de bunları herkese söylemesini yasaklarmış.
Hafız Hüseyin Kerbalayî'nin, Ravzatül Cinan (Cennet Ban. çeleri) adlı eserinde şu satırları okumaktayız:
Şems-i Tebrizî uzun süre Tebriz'de Şeyh Ebûbekr Selle-bafın hizmetinde bulundu. Büyük bir olgunluk ve erginlik mertebesine erdi ama onu daha fazla olgunlaştırmak Şeyhinin takati

üstüne çıkınca Ebûbekr, insaf ve takdir yoluyla ona artık bu olgunlaşmanın daha ileri mertebesini başka yerde aramasını tavsiye etti; seyahata çıkmasına izin verdi. Şems önce Kirmanlı Şeyh Evhaduddin'in piri Şecaslı Şeyh Rükneddin'e, sonra da Tebrizli Şeyh Şahabeddln Mahmud'a gitti. Zamanın büyük mürşitlerinden olan o zatın hizmetlerinden de çok feyiz aldı. Daha sonra zamane şeyhlerinin önderi sayılan Cent'li Baba Kemal'e baş vurdu; ondan da hayli faydalandı ama Mevlânâ ile buluşuncaya kadar, ilk üstadı Ebûbekr'in hatırasını daima saygı ile andı; onu hiç unutamadı. Ebûbekr'in manevî mertebesini Şeyh Sadi de Bostan kitabında şöyle övmektedir:

«Tebriz taraflarında bir aziz vardı ki, daima uyanık gönüllüydü, geceleri uyumazdı. Gecenin birinde bir hırsızın dama çıkmak için kement attığını gördü. Adam o sırada, halkın sesini işitince o tehlikeli durumda sığınacak bir yer bulamadı; telaş ve korku içerisinde kaçmaya çalışıyordu. Bunu seyreden aziz derviş, mum gibi erimeye başladı, zavallı hırsızın çektiği korkuyu düşündü. Karanlıkta dama doğru yürüdü, başka bir yoldan hırsızın karşısına çıktı, 'Dostum gitme,' dedi. 'Ben sana yabancı değilim. Yiğitlikte senin ayağının toprağıyım.' Hemen kavuğunu, sarığını, yanındaki eşyasını yukarıdan hırsızın eteğine bıraktı ona çok özürler diledi ve 'Haydi çabuk şimdi buradan kaçıp canını kurtarmaya bak; duman gibi kendini yok etmeye çalış,' dedi.»

Cennet Bahçeleri'nin yazarı Kerbelâlı hafız Hüseyin, işte bu azizin Şems-i Tebrizî'yi yetiştiren Ebûbekr olduğunu; onun, eli vergili, cömert ve çok üstün yaratılışlı seçkin bir zat olduğunu kaydetmektedir.

Şimdi Mevlânâ'nın Şems'i nasıl gördüğünü, ona bağlanmasının nedenlerini tekrar araştıralım:

Eflâkî şöyle diyor: «Hazreti Mevlânâ buyurdu ki 'Bir gün bana Melekût âleminin yolları açıldı; ilâhi bir temaşa zevkiyle Miraç etmek nasib oldu; dördüncü kat göğe kadar çıktım, ama o feleğin yüzünü kararmış gördüm. Beytül Mâmur denilen sarayın sakinlerinden bunun sebebini sordum. O makamın kutsal sakinleri, 'Bizim güneşimiz, fakirler sultanı Şems-i Tebrizî'yi ziyarete gittiği için karanlıkta kaldık,' dediler.»

«Ben o kutsal yerleri dolaşıp tekrar dördüncü kat göklere geldiğim zaman büyük güneşin eskisi gibi kendi merkezinde nur ve ışık saçtığını gördüm.»

Şimdi bir de Mevlânâ hakkında Şems'in görüşlerini dinleyelim:

«Dünyanın hiç bir yerinde Mevlânâ'nın eşi ve benzeri yoktur. Bütün fenlerde, temel bilgilerde, din bilgisinde, gramer, sentaks, mantık ilimlerinde en büyük uzmanlarla kuvvetle konuşur, tartışır; onlardan daha üstün, onlardan daha zevkli, onlardan daha lâtiftir. Gerekirse, gönlü isterse, üzüntüsü engel değilse ve konunun tatsızlığı sebep olmazsa, hepsinden daha yetkili konuşur. Ben akıl yönünden bilinmesi gerekli bu bahislerde yüz yıl uğraşsam ondaki ilim ve hünerin onda birini elde edemem. Halbuki o kendisini bilmezlerden sanır ve öyle zanneder. Benim önümde, beni dinlerken, nasıl anlatayım, ayıptır söylemesi, babasının önüne oturmuş iki yaşında bir çocuk yahut müslümanlığa dair hiç bir şey işitmemiş dönme bir müslüman gibi öylesine utangaç bir hal alır.» (Şems-i Tebrizî, Konuşmalar, M. 77.)

İşte her iki Allah âşığının aralarındaki karşılıklı sevgi ve saygıdan birer örnek alarak yukarda naklettiğimiz vesikalar bize gösteriyor ki, Şems ile Mevlânâ biri birini tamamlayan, biri birinden renk ve ışık alan iki irfan hazinesidir. Her ikisi de aşk ve hakikatla dolu; madde ve mânâ âleminin sırlarına ermiş üstün vasıflı birer Allah velîsidir.

Şems'in Ailesi

Devletşah Tezkeresî'nin anlattığına göre Şems-i Tebrizî İsmailiye mezhebi büyüklerinden Büzrükümid'in torunu Havend Alâeddin'in oğludur. Alâeddin, dedelerinin sapkın inançlarını bir tarafa atarak zındıklık yolundan ayrılmış baba ve dedelerinin kitap ve defterlerini yakmış, tam manasiyle islâm ve ehli sünnet inançlarını benimsemiştir.

Bazı tezkerecilere göre de Şems'in aslı Horasanlıdır. Babası ticaret maksadiyle Horasan'dan Tebriz'e gelmiş, orada yerleşmiş; Şemseddin de Tebriz'de doğmuştur. Devletşah diyor ki, «O,

nerede doğarsa doğsun işin suretine değil manâsına bakmalıdır. Asıl zevk, ruh âleminin manasına erebilmektedir. Yoksa, bedenler nerede olursa olsunlar ne değeri var.»

Konya'ya İlk Gelişi ve Mevlânâ ile Buluşma

Konuşmalar'dan anladığımıza göre Şems,'642 hicret yılı Cemaziyelahır ayının yirmi altıncı günü Konya'ya gelmiştir. (M. 48). O

Mevlânâ ile ilk buluşma hakkında Eflâkî'nin verdiği bilgi ile Molla Câmi'nin Nefahat-ül-üns'de ve bizzat Makalât metninin 56'ncı sahifesindeki Arapça pasajda biraz değişik bir dekor içinde özetle şöyle anlatılmaktadır: Şems yukardaki tarihte Konya'ya gelir; Şekerciler Hanı'nda bir odaya yerleşir, Mevlânâ'yı sorar; onun, o sırada Meram bağlarında sayfiyede olduğunu, ikindiye doğru şehre geleceğini söylerler. Şems yol üzerinde beklemekte, sabırsızlıkla Mevlânâ'nın yolunu gözetmektedir. Derken belirli vakit gelir, Mevlânâ bir katıra binmiş, aheste aheste sürmekte ve kendisine yaklaşmaktadır. Yıllardır içi aşk ve iştiyak ateşiyle dolu olan Şems, katırın dizginine yapışır, selâm verir ve «Hemen söyle bana,» der, «Hazreti Muhammed mi daha büyüktür, yoksa Bayezid-i Bistamî mi?» Mevlânâ, «Bu ne sorudur?» der, «Hazreti Muhammed (selât ve selâm ona olsun) peygamberlerin sonuncusudur, en yücesidir. Onunla Bayezid arasında ne münasebet var?» Şems, «Ama niçin Hazreti Muhammed (S.A.) hep 'Yarabbi biz seni sana layık bilgiyle bilemedik,' dediği halde Bayezid, 'Beni ululayın şanım ne yücedir,' diye öğünmüştür?» Mevlânâ, bu sualin heybet ve azameti karşısında kendinden geçmiş, bir süre sonra kendine geldiği zaman Şems'in elinden tutarak piyade bir halde kendi medresesine götürmüş, onunla kırk gün halvette kalarak hiç kimseyle münasebette bulunmamıştır. Bu süre içinde bütün ihtiyaçlarını Mevlânâ'nın büyük oğlu Sultan Veled sağlamıştır.

Eflâkî'ye göre Mevlânâ, Şems'in ilk sorusu karşısında güya yedi kat göklerin biri birinden ayrılarak yere yıkıldığını, büyük bir ateşin kafatasında alevlendiğini hissetmiştir. Ona şu susturucu cevabı vermiştir: «Hazreti Muhammed (S.A.), cihan varlıklarının en büyüğüdür, Bayezid kim oluyor? Bayezid'in susuzluğu bir yudum su ile diner, o zaman da suya kandığından söz eder. Onun idrak hazinesi o kadar bir suyla dolar; güneşin cihanı aydınlatan ışığı onun evinin ufacık penceresine kadar sızar ve ancak o kadar girer. Ama Hazreti Muhammed Mustafa'nın (S.A.), susuzluğu o kadar derindir ki, şüphesiz hep susuzluğundan dem vurur ve her gün o susuzluğun daha da artması niyazında bulunur. Şu halde bu her iki davacıdan Hazreti Muhammed Mustafa'nın davası çok büyüktür. Şu sebepten ki, Bayezid kendisini Hakka ermiş görünce hemen dolu verir ve daha fazlasına bakmaz ama Hazreti Mustafa (S.A.), her gün daha fazla Hakkı görür ve bu görüşle daha çok ilerler. Hakkın yüceliğinin, kudretinin, her varlığa hâkim olan saltanatının parlak belirtilerini her gün, her saat gördükçe aşk ve hayreti artar ve ondan dolayı da 'Yarabbi biz seni sana yaraşan bilgiyle bilemedik,' diye hep özlem duyar.» Bu cevap karşısında Şems-i Tebrizî, bir nağra atarak yere yıkılır.

Bu ilk misafirlik sırasında her iki Hak âşığı tam üç ay hep halvette kalır, gece gündüz, oruç, namaz, ibadet ve sohbetle meşgul olur, hiç dışarı çıkmazlar. Ama. öte yanda her gün Mevlânâ Celâleddin'in ilmî konuşmalarından, irşad ve sohbetinden yoksun kalan büyük bir halk topluluğu ve gençlik, Şems hakkında uygunsuz sözler söylemeye ve düşmanca hareketlere başlarlar. Konya şeyhleri arasında bir sofi de, «Yazıklar olsun ki bilginler sultanı Bahaeddin Veled'in oğlu bir Tebrizli oğlanın arkasından yürümeye başladı. Artık Horasan toprağının yetiştirdiği değerler, Tebrizlilerin uydusu haline geldi,» diye halkı ayaklandırıyordu. Bir kısım Konyalılar da, «Acaba Mevlânâ'da o kadar akıl yok mu ki, bir Tebrizlinin peşine düşmüş? Mevlânâ dünyadan el çekmiş bir insandır, halbuki Şemseddin henüz dünyadan el çekmemiştir,» diyorlardı. Bu dedikoduları işiten Mevlânâ da onlara şöyle diyordu: «Siz, Şemseddin'i anlamadığınız için onu sevmiyorsunuz, eğer sevseydiniz onu öyle çirkin karşılamaydınız.» Bazıları da, «Bize, Şemseddin'den bir gönül hoşluğu gelmiyor,» diyorlardı.

Şems ile Mevlânâ'nın İlk Buluşmalarının Çeşitli Yankıları
Mevlânâ'nın Şemseddin'le buluşması, ona, sanki kaybettiği değerli bir mücevheri Şems'in manevî benliğinde, onun velilik hazinesinde yeniden bulmasına fırsat sağlamıştır. O, Şems'in kudretli kişiliği önünde öylesine mest ve coşkun bir hale gelmişti ki, bütün normal işlerini, müftülük, müderrislik, vaizlik gibi meşgalelerini bir tarafa, iterek artık Şems'in pervanesi olmuştu. Dış âlemle ilişkisini kesmiş, artık başka bir âleme dalmıştı. Gözü kulağı Şems'in sohbet ve irşadında, hep onun işaretlerine dönük, hep onunla göz göze diz dize idi.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu yüzden dedikodular gittikçe artmış, iş artık açık bir düşmanlık haline dönüşmüştü. Bunu en çok Mevlânâ'nın yakınları, talebesi, sohbet arkadaşları yapıyor, hoşnutsuzluk ateşini körüklüyorlardı. Şemseddin, hakkındaki bu dedikoduları, düşmanlık teranelerini anlamaz değildi. O da artık birkaç damla suyun bardağı taşıracağını sezmiş ve bu düşmanlık çemberinden kendini kurtarmak için kararını vermişti. Gecenin birinde Konya'dan ayrıldı; kayıplara karıştı. Nereye gittiğini hiç kimse anlayamadı. 643 hicret yılının 21 Şevval perşembe gününe rastlayan bu ayrılıştan sonra onun Şam'a gitmiş olduğu anlaşıldı. Bu ayrılık süresi, aşağı yukarı 16 ay kadar uzadı. Şems'in Konya'dan ayrılması Mevlânâ'yı eski hayatına döndürmek şöyle dursun, aksine, bağrının hasret ve firkat ateşiyle yanmasına, sıhhatinin bozulmasına yol açtı. Kimseyle konuşmuyor, meslislere gitmek istemiyor; hep gam, keder ve hicran içinde yine halvete kapanıyordu. Neredeyse o ayrılık ateşi içinde son nefeslerini vermek üzereyken Şam'dan gelen bir mektup imdada yetişti. Bu mektup Şemseddin'den idi. Mevlânâ'nm gözlerinde bir ümit ve hayat güneşi parladı. Çünkü Şems'in Şam'da olduğu anlaşılmış ve kayıp hazinenin yeri belli olmuştu. Şems'in mektubu şöyle başlıyordu:
«Mevlânâ'ya malûm olsun ki, bu zaif hayır duası ile meşguldür. Hiç bir yaratıkla ilgisi yoktur. Her birinin ahvali sohbet sırasında anlaşıldıktan ve dostlar ayrı ayrı kendilerini gösterdikten sonra ancak pek değerli, diri gönüllü bir dervişe rastladım. Öyle bir derviş ki, Mevlânâ eğer onun iç yüzünü, ger. çek tarafını bilselerdi şüphe yok ki ona sevgi nazarıyla bakar, saygı göstermekten geri durmazlardı. On yıldan fazladır ki burada bu duacınızın sohbetinde bulunmuş olan bu eski dost Şam'a tekrar gelişimde bana yine dostluk ve aşinalık gösterdi.»
Şemseddin'in Şam'da uzun süre kalması Hz. Mevlana'yı çok üzüyordu. Onun bu üzüntü ve ıstırabını gören dostları devamlı olarak halvetten ayrılmayan, toplumla ilişkisini kesmiş ve sağlık durumu bozulmuş olan Mevlana'yı tekrar eski hayatına ve neşesine kavuşturmak için çareler aradılar, yaptıklarına pişman olduklarını söylediler, özür dilediler. Bunun üzerine Mevlana, Şems'e çok içli ve özlü bir mektup yazdı. Ona şu anlamdaki gazeli de ekledi:
Başlangıcı olmayan zamandan beri diri, yaratıcı, kudretli, bütün varlıkları ayakta tutan ulu Allah'a ant içerim ki onun nuru, yüzbinlerce sır açıklansın diye aşk ışıklarını parlattı. Onun eşi ve benzeri olmayan hükmü ile cihan aşk ile âşıklarla, hâkim ve mahkûmlarla doldu. Şems-i Tebrizî'nin tılsımlarıyle, büyüleriyle onun akla hayret veren hazinesi gizlendi. Senin ayrıldığın günden beri ağzımın tadı bozuldu, mum gibi erimeye başladım. Cemalinden uzak düşünce beden bir virane, can da o viranenin baykuşu oldu. Aman ne olur, yine dizginleri bu tarafa çevir! Aşk filinin hortumunu yine şahlandır; akşamım seninle aydın bir sabah gibi olsun Ey Şam'ın, Ermen ve Rum ülkesinin kıvancı sevgili!
Mevlânâ bu mektubu yazdıktan sonra büyük oğlu Sultan Veledi, yirmi nefer atlı, birkaç yük değerli hediye, altın ve gümüş armağanlarla Şemseddin'i tekrar Konya'ya getirmek üzere Şam'a gönderdi. Söylediklerine göre iki bin dinar altını Şems'in pabucu içerisine doldurarak onu Konya tarafına çevirmesini de Sultan Veled'e tembih etti. «Benden selâm götür, âşıkane secdeler et. Şam'a girer girmez Salihiye semtinde meşhur bir han vardır oraya git ve mümkün ise şu gazeli de onun huzurunda irşad, et,» dedi.
Gidin ey yoldaşlar, dostumuzu bu tarafa çekmeye bakın! Nihayet o kaçak sevgiliyi tekrar bana getirin!

Tatlı teraneler, renkli bahanelerle o güzel yüzlü ay parçasını o hoş çehreli sevgiliyi eve doğru yürütmeye çalışın.
Eğer başka zaman gelirim diye söz verirse aldanmayın! Bütün sözleri hile ve kaçamaktır. O, sizi atlatır.
Onun çok sıcak bir nefesi vardır. Cadılıkla, büyücülükle suya düğüm vurur, havayı bağlar.
Eğer mübarek ve sevinçli haliyle o sevgilim buraya gelirse, sen otur da seyret; bak Allah'ın ne garip işlerini göreceksin.
Bir kere onun cemali parlayınca, güzellerin güzelliği hiç kalır. Onun güneş gibi parlayan yüzü karşısında bütün ışıklar söner.
Ey hafif kanatlı gönül kuşu git bensiz benim dilberime uç; o değer biçilmez mücevhere selâm ve sevgiler götür.
Sultan Veled, babasının tavsiyesine uyarak yol arkadaşları ve dostlarıyle birlikte Şam'a yollandı. Oraya varır varmaz, babasının işaret ettiği hana gitti, Şems'in odası önünde edeple durdular. Mevlânâ'hm mektubunu, armağanlarını teslim ettikten sonra bütün dostların yaptıklarından pişman olduklarını ve kendisini hasretle, saygı ile Konya'da beklediklerini anlattılar. «Umarız ki, bu dileklerimizi kabul buyurursunuz,» diye çok yalvardılar. Şems, bu İsrarlar karşısında dayanamadı; Sultan Ve-led, kendi binmiş olduğu rahvan atına Şems'i bindirdi, kendisi de neşe ve sevinç içinde Şems'in önünde piyade olarak yola koyuldu. Uzun süren bir kara yolculuğundan sonra Konya'ya yakın Zencirli hanına geldikleri zaman babasını müjdelemek için şehre bir derviş gönderdi. Mevlânâ, dervişin müjdesini işitince bütün elbise ve giysilerini çıkardı ve dervişe bağışladı. Konya halkına haberler salarak Şems'in geldiğini, halktan emirlerden, bilginlerden, fakirlerden ve ahilerden onu karşılamak isteyenlerin toplanmasını diledi. Kendisi de ata binerek bütün Konya ileri gelenleri ve ahalisiyle birlikte Şems'i büyük bir sevgi ve saygı hâlesi içinde şehre getirdi.
Şems, bir gün, bu yolculukta Sultan Veled'in gösterdiği hizmet ve saygıdan dolayı çok duygulanmış, teşekkür etmiştir. Bu ikinci gelişte, Mevlânâ'nın Şems'e karşı sevgi ve bağlılığı bir kat daha artmış; ona eskisinden daha çok saygı göstermiştir. Yıllarca ayrı düştükten sonra tekrar vuslata ermiş iki âşık gibi birbirleriyle öylesine kaynaşmışlardır ki artık ayrılmaz bir hale gelmişlerdir. Nasıl ki Mesnevî'de bu buluşmayı şu mısralarla anlatmaktadır:
Onun yüzünü görünce gül gibi açıldı, sevindi;
vuslatda ayrılık bağlarından kurtuldu, özgür oldu.
Ey canların etrafında döndüğü Hak ankası, dedi,
ok şükür ki o Kaf dağından tekrar geldin!
Ey aşkın, kıyamet meydanının İsrafili!
Ey aşkın aşkı, ey aşkın gönlünün istediği sevgili!
Ey tek güneş! Yüzbinlerce defa seni dinlemek
arzusiyle aklım başımdan gitmişti.
Sence bilinen benim kalp sözlerimi,
hep sağlam akçe gibi kabul eden sendin.
Şems'in rahat ve huzur içinde yaşayabilmesi için evlâtlık gibi evde yetiştirilmiş olan Kimya adındaki genç ve güzel kızı da Şems'e nikâh etti. Ama bu sefer müritlerle bazı kıskançlar tekrar harekete geçtiler; dedikoduya, sövüp saymaya başladılar. Eflâkî'nin anlattığına göre bu ikinci gelişte de tam altı ay yine Şems ile Mevlânâ medresedeki bir hücrede halvete çekildiler. Güya ki insanlık gereği olan yemek içmek ve başkaca ihtiyaçlardan uzak bir bir yaşantı sürüyorlardı. Yanlarına yalnız Kuyumcu Selâhaddin ile Sultan Veled'den başka hiç kimse giremiyordu. Öte tarafta Şems'i sevmeyenler, onu fırsat buldukça küçümsemekten, hakaretler savurmaktan geri durmuyorlardı. Şems, bu saldırılara bir zaman katlandı, ses çıkarmadı ama artık dayanılmaz bir hale gelince işi Sultan Veled'e anlattı ve gördüğü hakaretlerden hayli yakınarak, «Artık bu halkın kötü davranışları yüzünden öyle bir yere gideceğim ki, hiç kimse izimi tozumu bulamayacak,» dedi. Bu müddet içinde ansızın oradan kayboldu, ertesi gün

Medresesindeki hücresinde dostunu ziyarete gelen Mevlânâ, odasını bomboş bulunca dayanamadı. Bahar bulutları gibi yaş dökmeye başladı ve hemen Sultan Veled'in evine koştu. Yüksek sesle, «Kalk Bahaeddin kalk! Ne uyuyorsun? Kalk da şeyhini aramaya çık! Çünkü canımız yine onun güzel kokusundan yoksun kaldı,» diye feryada başladı. Bir müddet ondan, o hakikat güneşinden bir haber beklediler. Ama hiç bir yerden ses çıkmadı. Mevlânâ artık gece gündüz onun ayrılığını terennüm eden şiirler ve gazeller söylüyor; öte yandan da onu yine Şam taraflarında aramak için yolculuk hazırlıklarına girişiliyordu. Bazı dostları ve sevdikleriyle beraber Şam'a kadar giderek orada aylarca Şems' ten bir iz ve haber almak için çırpındılar. Ne yazık ki, hiç bir sonuç elde etmeden eli boş gönlü kırık Konya'ya döndüler. Bu olay, 645 hicret yılı . içinde bir perşembe gününe rastlar. Sipehsâlâr Menakibi yazarı Feridun Ahmed diyor ki: «Bu sefer sırasında Mevlânâ şu gazeli inşad buyurmuştur:
Biz Şam'ın âşığı başı dönmüş sevdalısı ve Şam delisiyiz. Şam sevgilisine can vermiş, gönül bağlamışız. Rum Ülkesinden Şam tarafına, yârin yurdu olan Şam'a koşuyoruz; onun akşam karanlığı gibi siyah kâküllerinden Şam'da tazeleniyoruz. Salihliye dağında bir mücevher madeni var ki, onu aramak için Şam denizinde boğulmuşuz. Eğer Tebriz'in Hak güneşi Şemseddin oradaysa Şam'ın kulu kölesiyiz; hem de ne mutlu bir kul ve köleyiz.
Şems'in ortadan kaybolması olayı hâlâ bir esrar perdesi arkasında kalmıştır. Eflâkî'nin anlattığına göre güya Sultan Ve-led şöyle demiştir: «Bir gece Şemseddin halvette Mevlânâ ile birlikte otururken bir adam dışarıdan Şems'i çağırır. Şems, hemen yerinden fırlar ve Mevlânâ'ya, 'Beni öldürmek istiyorlar,' der. Bir süre durduktan sonra, 'İyi bilin ki madde ve mânâ âlemi Allahındır,' diyerek dışarı çıkar. Kapı dışında pusu kurmuş olan yedi kişi bu fırsattan faydalanarak, hemen bir bıçak saplarlar. Şems o sırada öyle bir nağra atar ki saldırganların hepsi kendinden geçmiş olarak yere serilirler. Kendilerine geldikleri zaman da birkaç damla kandan başka hiç bir iz ve eser göremezler.»
Yukarıdaki hikâye ile Mevlânâ'nın Şam'a giderek Şems'i araması ve Sultan Veled'in Mesnevîleri'ndeki bilgiler arasında büyük bir çelişki vardır. Eflâkî, eserini Mevlânâ'nın torunu Ulu Arif Çelebi zamanında yazmıştır. O zamana kadar halkın hayal gücü ile yarattığı bu efsaneyi doğru sanarak kitabına geçirmiştir. Ama olayın bir de mantık yönü vardır. Konya'da göz önünde geçen bu acı dramın Mevlânâ'dan aylarca gizlenmesi; onun, Şems'in peşinden diyar diyar dolaşması, Şam'da aylarca Şemsi araması, biri birini tutmayan rivayetlerdendir. Yine Efiâkî'nin anlattığına göre Şems'in kayıplara karış, masından sonra Mevlânâ hiç bir yerde karar kılmazmış; hep Medresesinde dönüp dolaşır, şu anlamdaki rubaiyi söylermiş:
Senin aşkından her tarafta bir gece uyanıklığı var; gece oldu kâküllerin yine amber saçıyor. Gönlüm sükûnete kavuşsun diye ezel nakkaşı her tarafa Tebrizi nakşını işliyor.
Şems'in Konya'dan ayrılışından sonra Mevlânâ'nın yazdığı şiir ve gazellerde, onun öldürülmüş olduğuna dair hiç bir işaret yoktur. Olaydan kırk gün sonra Mevlânâ başındaki beyaz sarığı atıyor; duman renkli sarık sarıyor ve matem nişanesi olan Yemen hırkası, Hint ferecîsi giyinerek ömrünün sonuna kadar bu kıyafeti devam ettiriyor.

«Cevahir-ül Esrar» Şems Hakkında Ne Diyor?

Kâşanlı Hüseyin bin Hasan, Mesnevi Şerhi başlangıcında bize Şems hakkında şu tamamlayıcı bilgileri vermektedir:
«Şeyh Şemseddin-i Tebrizî, ticaret maksadıyle bir çok şehirleri dolaştıktan ve bir çok gönül ehli erenleri ziyaretten sonra, Dest tarafından Türkistan'a gitti. Yolda bir soyguncu sürüsünün saldırısına uğradı. Sonra Baba KemaLi Cendi'nin tekkesine sığındı. Baba Kemal ona halvet ve çile geçirmek üzere bir hücre verdi. O sırada bir raslantı eseri olarak Lemeât sahibi İbrahim Fahreddin Irakî (ölümü 688 H.)de, mürşidi Moltanlı Zekeriya'mn tavsiyesi ile Baba Kemal'in tekkesine gelmişti. Baba Kemal, onu da çileye oturttu. İbrahim Fahreddin, her günkü doğuşlarını şiirlerle, gazellerle ifade ediyordu; bunları besteleyerek şeyhine sunuyordu. Fakat Şemseddin duygularını onun gibi açıklayamıyordu. Bir gün, Şeyhi,

«Oğlum Şemseddin, sen de Fahreddin gibi çilede duyduğun ilâhî sırlardan birşeyler anlatamaz mısın?» dedi. Şemseddin, şu cevabı verdi: «Ben, ondan daha çok müşâhade ve tecellilere şahit oluyorum. Ama o bu işte gerekli terimlere ve bilgilere âşinâ olduğu için duygularını uygun sözler ve deyimlerle anlatabiliyor; bazı sırları açıkça terennüm edebiliyor. Fakat bende bu cihet eksiktir.» Bu cevab üzerine Baba Kemal, «Allah sana öyle bir sohbet arkadaşı verecektir ki, o ilk ve son hakikatleri senin adına dile getirecektir.»
Şu rivayete göre Lemeât sahibi ibrahim Fahreddin İrakî ile Şems'in, Kübrevîye kolunun kurucusu meşhur Necmeddin-i Kübrâ'nın halifelerinden Cendli Baba Kemal'den feyz aldıkları anlaşılmaktadır. Tezkerelerin anlattıklarına göre ibrahim Fahreddin, ilk zamanlarda Hindistan'a gitmiş, Mollan şehrinde yerleşmiş orada Şeyh Şahabeddîn Sühreverdî'nin müridi ve daha sonra onun damadı olmuştur. Fakat son zamanlarda Hindistan'dan hacca gitmek maksadıyle ayrılmış; dönüşte Şam'da bir müddet kaldıktan sonra Konya'ya gelerek Şeyh Sadreddin'le görüşmüş ama Konya'da iken Şeyh Şemseddin'le görüşmek fırsatını bulamamıştır.
İranlı çağdaş yazarlardan Nimetullah Kadi'nin araştırmalarına göre Şemseddin henüz delikanlılık yaşlarında evini barkını terk ederek Tebriz'den ayrılmış, bir tesadüfle Zencan halkından pîr Rükneddin-i Secasî'nin dergâhına gitmiş, onun derviş ve müritleri arasına girmiştir. Orada yıllarca manevî sahada ilerledikten sonra Şeyh Fahreddin İrakî'nin ününü duymuş onun şu anlamdaki gazelini işitince, Fahreddin'e karşı büyük bir ilgi göstermiştir:
Bardağa dolan ilk şarabı sakinin sarhoş gözlerinden ödünç aldılar.
Âlemin neresinde bir gönül derdi varsa,
onları bir araya topladılar adına aşk dediler.
Diyelim ki âşıklar kendi sırlarını açıkladılar.
Ama İraki'nin adını niçin kötüye çıkardılar?
Şems, bu gazeli gece gündüz dilinden düşürmez, bunu okumaktan pek hoşlanır, okudukça durmadan duygulanır, yaş dökermiş. Şems'in yanıp yakılmasını, Şeyh Rükneddin görünce çok içlenmiş, müridinin alnından öperek, «Sevgili evlâdım, sen artık dilediğin mertebeyi buldun,» demiş.
Yukardaki hikâyeyi Molla Cami, Fahreddin-i İrakî hakkında anlatır. Güya Şeyh Zekeriya Moltanî onu çileye sokar, on gün sonra Fahreddin'e bir coşkunluk hali gelir ve o coşkunluk haliyle yukarıda anlattığımız gazeli yazarak yüksek sesle okumaya başlar, hep ağlar gezer; Dergâhtaki dervişler bu hali tekke kurallarına, dervişlik geleneklerine aykırı görür, Şeyhe şikâyet ederler. Şeyh, onlara şu cevabı verir: «Fahreddin'in yaptığı şeyler size yasaktır ama ona yasak değildir.»
Hikâyenin gerçek yönüne gelince Fahreddin İrakî'nin ilk gençlik ve dervişlik çağlarında, Şems oldukça ileri bir yaşta idi. Büyük bir ihtimale göre Halep, Şam ve Anadolu taraflarında yaşıyordu. Öte yandan, Fahreddin de Hindistan'da yerleşmişti. Onun şiirlerinin, o derece hudutlar ötesi bir şöhretle yaygınlaşarak Bağdat'ta Şeyh Rükneddin'in Dergâhına kadar ulaşması biraz şüpheli olsa gerektir. Hele o zamanın koşullarına göre Şems'in bunları öğrenip gece gündüz sayıklaması yolundaki masal ciddî sayılamaz.

Şemseddin'in Tarikat Bağlantısı

Eflâkî, Ariflerin Menkıbeleri'nde, Şemseddin'in Mevlânâ Celâleddin'e intisap ettiğini, onun müridi olduğunu söyler ve aşağıdaki tarikat zincirini şöyle sıralar:
«Hazreti Ali, Hasan-ı Basrî'yi; Hasan-ı Basrî, Habib-i Acemiyî; o, Davud-u Taî'yi; Davud, Maruf-u Kerhî'yi; Maruf, Serî-i Sakatî'yi; o, Cüneyd-i Bağdadî'yi; o, Şiblî'yl; o, Muhammed Zeccac'ı; o, Ebûbekr Nessacı; o, Ahmed Gazalî'yi; o, Ahmed Hatibî'yi; o, Şemsül Eimme Serahsi'yi ve o, Sultan'ül-ulemâ Bahaeddin Veled'i; Bahaeddin Veled, Seyyid Burhaneddin Tirmizî'yi; o da, Mevlânâ Celâleddin'i; o da, Şemseddin-i Tebrizî'yi; Tebrizî de, Sultan Veled'i irşad etmiştir. Oysa bütün tezkere yazarlarının anlattıklarına ve Mevlânâ'nın Şems'i öven

kaside, gazel ve şiirlerindeki açıklamalarına göre asıl Mevlânâ Celâleddin'in, Şems-i Tebrizî'ye mürid olduğu neticesine varılmaktadır. Bu da, Eflâkî'nin sözleriyle çelişmektedir. Nasıl ki, onun şu anlamdaki gazeli de, buna bir delildir:
Eğer bizim gecemiz gündüzümüz Şemseddin'in aşkı ile geçmeseydi, bize sebepler âleminin her türlü tuzağından kurtulmak nasıl mümkün olurdu.
Onun aşkının parlaklığı bize kudret ve tahammül vermeseydi arzularımızın ateşi takatimizi mahvederdi.
Onun aşkının okşayışları, sevgisinin güzellikleri bizi kurtardı; bütün ıstırap ve belâlardan onun sayesinde uzak kaldık,.
Bu hakkın ne mutlu kimyasıdır ki, onun canındaki şefkat bize aynı zevk ve rahat olmuştur; bütün zorluklarda bize yardımcı olmuştur.
Allahsal inayetler, yardımlar, o şahın hizmeti İçindir; ondan filizlendi o; edep kaynağından bize varlık verdi.
Onun lütfuyle sürahilerin dolandığı mecliste canımız ve gönlümüz, neşeden ağır başlı, hafif ruhlu olur.
Tebriz ülkesi taraflarında bir bengi su pınarı var ki, gönülleri hep o tarafa çeker; biz istemesek bile Hızır gibi bizi hep o pınara çağırır.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Şemseddin, ilk çocukluk ve gençlik çağlarında önce Ebûbekr Sellebâf'a mürid olmuştu. Eflâkî'nin yazdığına göre de, onun terbiyesi sayesinde velîlik mertebesine yükselmişti. Nasıl ki Konuşmalar'da da şöyle demektedir: «O Şeyh Ebubekr'in sarhoşluğu, Allahdan idi. Fakat o sarhoşluktan sonra gelmesi gereken ayıklık onda yoktu.» Bu o demektir ki, Ebubekr'in manevî coşkunluğun verdiği ilâhî sarhoşluktan (sekir halinden) sonra tekrar sahiv yani ayıklık haline dönmesi daha başka deyimle telvin yani kararsızlık mertebesinden temkin mertebesine geçip sükûn bulması mümkün olmuyordu. Bu yüzden Şemseddin'i başka pîrlerin terbiyesine havale etmiş ve bu sebeptendir ki onu zamanenin büyük mürşitlerinden Rükneddin Muhammed Secasî'nin Dergâhına tavsiye etmiştir. Bu Rükneddin, çağdaş pirlerden Kirmanlı Evhaduddin ile Tebrizli Şeyh Şahabeddin Mahmud'un da üstadıdır. Bağdat'ta Rıbatı Derece denilen bir tekkesi vardı. Şemsin Suriye, Şam ve Bağdat yolculukları sırasında bu Dergâhta bir zaman kaldığı ve gerekli olgunlaşma devresini burada yaptığı sanılmaktadır. Rükneddin Secasî'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekteyse de, Şeddülizar müellifinin verdiği bilgiye göre 606 hicret yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki açıklamalara göre Şemseddin'in tarikat silsilesinin, Rükneddin'den başlayarak geriye doğru Kutbeddin Ebu Reşid, Ahmed Bin Ebû Abdullah Ebherî, Ziyaeddin Ebunnecip Abdul Kahir Sühreverdî'ye; ondan da, Ahmed Gazalî'ye; ondan. Tuşlu Ebûbekr Nessac'a; ondan, Ebul Kasım Bin Abdullah Gürgânî'ye; ondan, Ebû Osman Sait Bin Selâmi Mağribî'ye; ondan, Ebû Ali Hasan Bin Ahmed Kâtib'e; ondan, Ebû Ali Rubarî'ye; ondan, Ebul Kasım Cüneyd Bin Muhammed Nehâvendî'ye (Bağdadî); ondan, Serî.i Sakatî'ye; ondan Maruf-u Kerhî'ye; ondan, İmam Musa Rıza'nın oğlu Ali'ye dayanmaktadır.
Üstad Ahmed Hoşnuvis şöyle diyor: «Merhum üstadım Füruzan Fer, Makamat-ı Evhadî adlı kitabının başlangıcında, yukarıda adı geçen pîrlerden Kutbeddin Ahmed-i Ebherî'nin (500-577), Ebul Necip Abdulkadir Sühreverdî'nin halifesi olduğunu kaydetmekte ise de, bu doğru değildir. Çünkü bütün tezkereciler, Kübreviye kolunun büyük mürşitlerinden Bitlisli Ammar bin Yâsir'in, Sühreverdî'nin makamına geçmiş olduğunu kaydederler. Ammar'ın ölümü 582 yılında olduğuna göre bu cihet gerçeğe daha yakındır. Nasıl ki, Şeyh kendi elyazısıyle nisbetini şöyle anlatır: Ben şeyhimiz Ammar biri Yâsir'in sohbetine eriştim; o, Ebul Necip Sühreverdî'nin; o, şeyh Ebul Kasım Gürgânî'nin; o, Ebû Osman Mağribî'nin; o, Ebû Ali Kâtib' in; o, Ebû Ali Rubârî'nin; o, Cüneyd-i Bağdadî'nin; o, SerîJ Sakatî'nin; o, Maruf-u Telhî'nin; o, Dâvud-u Taî'nin; o, Habib-i Acemî'nin; o, Hasan Basrînin; o, Hazreti Ali bin Ebi Talib'in; o da Hazreti Muhammed'in (S.A.) sohbetinden feyz almıştır.» Evsafu'l - mukarrebin adlı eserin müellifi Ağa Mirza Ah-med'in verdiği şu bilgi de önemlidir: «Mesnevî sahibi Mevlânâ

Celâleddin Rumi'nin tarikat bağlantısı, Şemseddin-i Tebrizî ara-cılığıyle, Baba Kemal Cendi'ye ondan da büyük mürşid Nec_ meddin Kübrâ'ya ulaşır» Şu hale göre, Cevahirü'l Esrar sahibi Kemaleddin Hüseyin Harezmî'nin kaydettiği gibi, Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin tarikat nisbeti iki yoldan, meşhur Kübreviye şubesinin Altın Zincir (Silsiletü'z-zehep) diye anılan koluna bağlanmakta ve şeyh Necmeddin-i Kübrâ'ya ulaşmaktadır. Birinci yoldan, Sultanü'l ulemâ aracılığı ile (çünkü o, Necmeddin-i Kübrâ'dan feyz almış, onun himmet ve terbiyesiyle yüce manevî derecelere yükselmiştir) bu ilişki sağlanır. Necmeddin-i Kübra da yukarıda adı geçen Bitlisli Amman Yâsir'in; o, Ebul Necip Sühreverdî'nin; o da, Şeyh Ahmed Gazalî'nin; o, Ebûbekr Nes-sac'ın; o da, Şeyh Ebul Kasım Gürgânî'nin; o, Ebû Ali Kâtib'in; o, Ebû Ali Rubârî'nin; o, Ebû Osman Mağribî'nin; o, Cüneyd'in; o, Serî-i Sakatî'nin; o, Maruf-u Kerhî'nin; o da, Risale-i Kuşeyriye'nin verdiği bilgiye göre İmam Ali bin Musa Rıza'nın yetiştirmesidir.
Mevlânâ, ikinci yoldan da, Şems-i Tebrizî aracılığı ile Baba Kemal Cendî'ye; ondan da, tekrar Şeyh Necmeddin-i Kübrâ'ya bağlanmaktadır.

Şems'in Son Günleri

Şems'in büyük tarikat ve tasavvuf erenleri arasındaki mevki ve derecesini yukarıda adları geçen kaynakların ışığı altında belirttikten sonra bir de onun kayboluşu ve ölümü üzerindeki esrar perdesini açmaya çalışalım.
Şems'in, Konya'ya ikinci gelişinde Mevlânâ'nın, onu daha iyi bir rahat ve huzur içinde yaşatmak için, Kimya adındaki kızla evlendirdiğini; onunla zaman zaman anlaşmazlıklara, dargınlıklara yol açan, bir geçimsizlik devresi geçirdiğini biliyoruz. Konuşmalar'da bu anlaşmazlıklardan acı acı şikâyet etmektedir. Ferudun Ahmed Sipehsâlâr'ın anlattığına göre bu geçimsizliğe âmil olanların başında Mevlânâ'nın ikinci oğlu Alâeddin gelmektedir. Alâeddin, Şems ile Kimya'nın özel harem dairelerine teklifsizce ve hiç bir izin almadan girer çıkar ve bu yüzden Şems'in haklı ihtarlarına uğrarmış. Gerek gördüğü bu hakaretlerden, gerek daha önce Kimya'ya gizli bir ilgi beslediği sanılan genç Alâeddin'in Şems'i bir düşman, bir engel gibi görmesinden dolayı araları çok açılmış. Şems, bunu Mevlânâ'ya sezdirmemek için çok tahammül göstermiş fakat son zamanlarda bardağı taşıran bazı olaylar olmuş. Şems'in ortadan kayboluşu hadisesinde onu yok etmek isteyen bir güruhun başında Alâeddin Çelebi'nin bulunduğundan bahseden bazı tezkereciler, şüphe yok ki sonradan uydurulan komplo masallarının tesiri altında kalmışlardır.
Şems'in kayıplara karışmasından bir müddet sonra Kimya, derd-i gerden (boyun ağrısı) hastalığından ölmüş. Alâeddin Çelebi de sayılı müderrislerinden iken genç yaşta hayata gözlerini yummuştur. Aziz arkadaşım Prof. Ferudun Nafiz Uzluk'un himmetiyle bastırılan Mektûbât-ı Mevlânâ'da, Hazreti Pîr'den zamane kadısına bir mektup görüyoruz. Bu mektupta, Fahru'l Müderrisin yani Müderrislerin Kıvancı Alâeddin'in terekesinin mirasçıları arasında taksimi istenmekte ve Alâeddin hakkında hiç bir küskünlük eseri sezilmemektedir. Şems-i Tebrizî'ye gelince, onun Konya'dan tekrar Şam'a döndüğü, oradan Tebriz'e gittiği ve Tebriz'de Hakkın rahmetine kavuşarak Geçil Kabristanı'na gömüldüğü, değerli bilginlerimizden merhum mütercim Asım Efendinin araştırmalarından anlaşılmaktadır.
Şimdilik sözlerimize burada son verirken beşeriyet icabı bazı hatalarımız varsa bağışlanmasını, düzeltilmesini sayın okurlarımızın yüksek müsamahasından bekler, ulu Allahdan başarılar dilerim.
12/12/1973, Ağın
Mehmed Nuri GENÇOSMAN

BİRİNCİ BÖLÜM

(M. 2) Rahman ve Rahim olan Allah adıyla başlar ve ondan yardım dilerim.
Bu kitap sevgili erenler sultanı Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî'nin sözlerinden derlenmiştir. Allah bereketini üzerimizden eksik etmesin.
Ten'den geçer" de can'a erişirsen bir hâdis'e yani sonradan yaratılmış varlığa kavuşmuş olursun. Hak kadim'dir; başlangıcı olmayan varlıktır. Hadis, kadimi nerede bulur? Onu nasıl anlayabilir? Toprak nerede, her şeyi yaratan ulu Allah nerede?
Sende bulunan o kudret ki, sen onunla hareket eder onunla kurtuluşa erersin candır ama, canı koltuğuna aldığın zaman ne yapmış olursun?
Şiir:
Âşıkların sana can armağanı getirseler bile
Başın için hepsi de Kirman'a kimyon getirmiş olurlar.
Kirman'a kimyon getirmişsin ne değeri var? Ne yüz ağartır, kaç para eder? Bu gün orası öyle yüce bir saraydır ki, niyaz'sızdır; hiç kimseden bir şey beklemez. Ama sen ona niyaz götür ki, niyazsız olan o dergâh niyazı sever; sen de o niyaz yüzünden şu hadiseler arasından fırlayıp yakayı kurtarırsın. Kadimden sana bir şey erişir. İşte o aşk'tır". Aşk tuzağı gelir ve seni sarar; nasıl ki Kuran'da, «Onlar Allah'ı severler, Allah da onları sever,» (Mâide sûresi, 54) Âyetin tamamı şöyledir: «Ey iman edenler! Sizden dininden dönenlerin yerine Allah öyle bir toplum getirecektir ki, onlar Allahı sevecekler Allah da onları sevecek. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlüdürler, Allah yolunda savaşırlar. Kovucuların dedikodusundan çekinmezler. Bu Allahın bir vergisidir ki dilediğine verir.» (Mâide, 54) nükteleri, işte bu sevginin etkisine işarettir. O kadimden kadimi görürsün, «O, gözleri kavrar,» (En'am sûresi, 103) Âyetin tamamı şöyledir: «Onu (Allah'ı) gözler kavrayamaz, belki o gözleri kavrar; o latiftir, her şeyi bilici ve görücüdür.» (En'am, 103).O âyetindeki nükte de buna işarettir. Kıyamete kadar sonu gelmeyen ve gelmeyecek olan sözün tamamı budur.
Bana velî diyorlar. Dedim ki haydi öyle olsun, bana bundan ne kıvanç olabilir? Belki ben bununla öğünürsem çok çirkin düşer, ancak Mevlânâ, Kuran ve hadiste yazılı vasıflardan anlaşıldığına göre velî'dir. Ben de velinin velisi, dostun dostuyum; bu bakımdan daha sağlamım.
Aynaya yüz kere secde etsen hiç yerinden oynamaz. Onda eğer sonradan olmuş bir çirkinlik varsa, kusuru kendinde bil aynayı kötüleme. Onun yüzünde gördüğün bu tek kusuru ondan gizle, çünkü o benim dostumdur. O hal diliyle der ki, «Bu elbette olmaz.»
Dedi ki: Şimdi ey dost, aynayı elime ver de bakayım diyorsun! Buna bir bahane bulamıyorum, sözünü kıramıyorum, ama gönülden bir bahane bulayım da aynayı sana vermiyeyim diyorum. Çünkü senin yüzünde bir kusurun var desem, belki ihtimal vermezsin, eğer aynanın yüzü kusurludur desen daha beter olur. Sevgi bırakmaz ki bir bahane bulayım. Şimdi diyorum ki, aynayı eline vereyim, ancak aynanın yüzünde bir kusur görürsen onu aynadan bilme; aynada sonradan olmuş b:l! Onu kendi hayalin bil, yahut kusuru kendinde bul! Bari benim yanımda aynaya bakma. Şart odur ki aynanın yüzünde kusur bulmayasın. Eğer kendine de kusur bulamıyorsan, bari o kusuru bende bul ki aynanın sahibiyim. Aynayı kötüleme!
«Kabul ettim and içtim,» dedi, «aynayı getir artık sabrım kalmadı.» Tekrar gönlü razı olmadı, «Ey üstat,» dedi «tekrar bir bahane bulayım ola ki bu şarttan vaz geçersin.» Ayna işi ince bir iştir. Tekrar aradaki sevgi buna müsaade etmedi. «Şimdi o şartı bir daha tazeleyelim,» dedi. O da şu cevabı verdi: Şart ve sözleşme şudur: Her kusurunu gördükçe aynayı yere vurmayacaksın, onun cevherini kırmayacaksın! Cevheri kırılmaya elverişli olmasa bile bunu yapmayacaksın. «Hâşâ,» dedi «asla böyle bir kasıtta bulunmam ve bunu da düşünmem bile. Ayna hakkında hiçbir kusur düşünmem.»
«Şimdi aynayı bana ver ki bendeki edebi göresin; bendeki vefayı göresin!» Dedi ki: Eğer kırarsan onun cevheri şu kadar, bedeli bu kadardır. Buna tanıklar, deliller gösterdi.

Şimdi bütün bu sözlerden sonra aynayı eline verince kendisi kaçtı. Öteki kendi kendine, «Eğer bu ayna iyi ise, o niçin bırakıp kaçtı?» diyordu. (M. 3) Hemen kırmayı düşündü, yüzüne tuttuğu zaman yüzünde çok çirkin bir hayal gördü; istedi ki yere vursun. Ama bunu yapamadı. Dedi ki: Onun yüzünden ciğerim kan oldu. Şu suç ve ziyan karşılığı ödeyeceği paralar, bu iş için tutulan tanıklar sözleşmeler hatırına geldi. «Keski,» dedi «o şartlar, o tanıklar ve para cezaları olmayaydı. Ben de gönlümü hoş eder ne yapmak gerektiğini ona gösterirdim.»
O bunu söylerken ayna da hal diliyle ona şöyle çıkışıyordu: Görüyorsun ya! Ben sana ne yaptım? Sen bana ne yapıyorsun? Şimdi o kendini seviyor, bahaneyi aynada buluyor. Çünkü kendini seven kimse nefsine saygı gösteriyor. Aynayı seven de her ikisinden vazgeçer.
Bu ayna, Hakkın kendisidir. O sanır ki ayna ondan başkasıdır. Bununla beraber aynaya dönenlere ayna da karşılık verir. Aynanın eğiliminden dolayı onun da aynaya karşı eğilimi vardır. O tersine olarak aynayı kırmış olsaydı beni de kırardı. «Ben gönlü kırıkların yanındayım,» buyurulmadı mı? Sözün kısası, aynanın kendi kendine eğilmesi ve ihtiyat göstermesi imkansızdır. O bir mehenk taşı ve terazi gibidir; eğilimi daima hakka doğrudur. Bir defa ona desen ki, «Ey terazi! Bu ağırlık azdır doğru oturmuyorsun! Doğru göster!» O ancak hak olan şeyi gösterir; iki yüz yıl düzen versen karşısında iki yüz kere secde etsen de faydasızdır.
Mevlânâ size çok teşekkür ediyordu; onu dinlemek ve dinlemekteki zevk, sizinle yanına gittiğimizde gösterdiği lütuf ve iltifatlar o kadar hoşumuza gitti ki, oradan ayrılmak istemedik. Şunu hatırla ki, bu halk ile iki yüzlü konuşursan hoşlarına gider; sen de onların sözlerini dinlersen hoş karşılarlar. Yoksa başka türlü konuşmaktan sıkılırlar. Bugün onlar bizimle iyi geçinmeseler bile yine doğru hareket etmek gerekir. Kendine ve dostlarına karşı daima doğru davranmak yaraşır. Nasıl ki ulu Allah Peygamberine, «Emrolunduğu gibi doğruluk göster!» (Hûd sûresi, 113; Şûra sûresi, 15) buyuruyor. Sen ki doğrusun, doğru kal! Doğruluk göster. Eğriye ne kadar doğru desem doğrulmaz. Adamın biri Padişaha nedim olmuştu. Bu adamın gerçek dostluğu Padişahın hoşuna gitti, onu daima okşardı. Padişahın işleri bu yeni nedimin günlerinde düzelmiye başladı; en zor işler kolaylaştı. Bu vaktin erleri ise bu yolda taklide giderler ve işi taklidin son kertesine götürürler. Bu iş ve bu konudaki düşüncemiz şudur ki, bütün bu sözler büyükler tarafından söylenmiştir. Remizler, işaretlerle bu sözlerin yorumları her taklittir. Hiç bir yerden başını çıkaramaz.
O ne yüce devletlidir ki kadı olmuştur. Kendimize bir kaç yol seçiyoruz ve onlardan yürüyoruz. Ama onun evinin kapısının Önünden geçmek istemiyoruz, sakınıyoruz, çok sağlam bir devlet sahibidir o. Bu kadar kö-tülükleriyle beraber silahtar oğluna kılıç çekti, kendi kendine dedi ki: Kötülükte böyle yüzlerce üstat vardır. O da dedi ki: Ey hoyrat çocuk bu sözü bir daha söylersen senin halin neye varır? Sen kendinden daha güzel değilsin, nasıl diyorsun ki bunu Çelebi bilir? Ben adamcağız kurtuldu dedim, «O söylüyorsa kanını dökeriz,» dediler. Ben de, o silahtar oğlu için, «O bilir» dedim, «o onu suçlandıramaz; kendi oğlu terbiyesine de gücü yetmez, soyu bozuktur her tüyü sayısınca kendini vermiştir.»
Her kalender ve zındık bu oklidis ilmini ve bu konuları iyi bilir. H, bugün bütün suçları işlemiştir, gönlüm ona yabancı kalamıyor. Bu Allah'ın işleri hep sebepsizdir, bununla beraber eğer ona söylersem derisini yüzer, «Senin ne işin var ki bu kadar yapamıyorsun?» derler. Mademki böylece birinin geldiğini gördün niçin karşılamıyorsun? Haşmet ve saltanat sahibi olanlara inciltmek yaraşır, onları her zaman işsiz bı rakıyorsun, bir temel üzerinde yürümek gerektir. «Sözü bugün söylemelidir,» diye şaka yaptığın için incindi. Bir gün diyorum ki, bu sözü ve bu aynayı'kırayım. Biri İmad'dır ki şöyle söylüyor: «Ben, Mevlânâ'nın senin kapında bir şey olacağına inanıyordum; halbuki şimdi sen ona inanıyorsun. Öyleyse sen de Mevlânâ da her ikiniz de bir şey değilsiniz!» tşte zor gelen bu söz ni-faksızdır. Doğru sözdür. Bu sözü tekrarlamak yine aynı sözdür. Bu tıpkı Cüneyd-i Bağdadî'ye gönderilen zındık mualimin işine benzer. Uzun yolculuklardan sonra Cüneyd'in makamına vardı, ona dedi ki: «Ey Cü-neyd, benden ayrıldığın günden beri her konup göçtüğün yerde senin bütün hallerini biliyorum.

Ama burada kalalıdan beri sana söyleyecek bir şey bulamıyorum.» Nasıl ki şeyhin biri sofiye dedi ki; «Sen, Musa' ya yakın değilsin; seninle nasıl olur da sırlardan konuşabilirim? Bana bir sır söyle diyorsun; sana nasıl sır söyleyeyim? Açıkça söylesem bile anlamıyorsun, ya gizli söylesem nasıl anlıyabilirsin?»
Yavaş konuşulur, işitir; ancak bu sözden başka bir söz işitir. Ona yetişmek için uğraşırım ve, «Başka şeyler işitiyorsun derim,» ama ona sır söylersem nasıl takat getirebilir? Cüneyd'in şeyhi olan o zat ile yakınlığı yoktu. Şeyhlerin kuvveti başka başka olur. Onlar, küfür ve islâm bizim katımızda birdir derler, bununla beraber bütün kuvvetler iki kılıkta görünür. Dedi ki: Seninle hiç konuşulamaz; âlemin parmakla gösterilen adamı, cihanın maskarası olmuşsun. Bununla beraber bir zaman bu Cüneyd-i Bağdadî çokça üzüm yemişti, midesini gaz yapan şeylerle doldurmuştu, sıkıntısını gidermek için ayakyoluna gitti o üzümü demiyeyim, ancak ondan hasıl olan ve öteye beriye dağlan yeller', falan gibi yüz bin uğursuzdan daha iyidir. Evhad, bu celâl ve ululuk sahibi Allah'ın temiz sıfatlarındandır. Onun mutlu sözlerindendir. Sen kimsin, senin sözün nedir; bu sözler Hakkın sözüdür ve bir hikmet üzerine söylenmiştir. Bu başka bir deyimde büyüklere işarettir. Evet o da vardır, seninki hangisidir? Ben kendi halimden bir söz söylüyorum hiç bunlarla ilgilenmiyorum; sen de de söz varsa bana söyle, anlat onları. (M. 4) Bir aralık ince bir söz açılırsa örnek göstermek için onu açıkla! Bu sözlere Mevlânâ' nm buyurduğu gibi Kuran ve hadislerden mühür vurmalıdır ki manası açıklanmış olsun; maksada uygun düşsün. Biri dedi ki: Onun güzel ve korkunç sıfatlan da vardır. Güzel sıfatları arasında utangaçlık, korkunç sıfatları arasında da öç alma sıfatları vardır. Ama korkunçluk tarafı güzellik tarafından üstündür; yalnız senin için şu var ki kinci değilsin. Bu sıfat binlerce sıfatlardan daha iyidir. O bir kaç gün seninle konuşmadığım zamanlarda niçin korku ve ürküntü içinde kaldın? Demek ki Allah korkusu duydun. İşte bu iyi bir alâmettir. Bir aralık ben sana, «Konuş,» dediğim zaman maksadım şu idi: Mana, kaplan huyludur dışarı çıkmaz, söze gücüm yeter; buna ister benim kuvvetim deyiver ister Allahsal kuvvetin eseri farz et. Kâh bir hile ile onu dışarı fırlatırım, kâh o söz gibi hiç çıkmaz olur. Sen konuştuğun zaman sanki benim sözlerimi konuşuyorsun, hele o dervişle konuşurken nasıl bir çok manalar sarf ettin; kapılar açıldı, güzel söz, geniş meydan açıldı.
Benim için diyordun ki: O son derece acizliği yüzünden gönderdiğim dostu sattı, harcadı, onun hiç bir şeyi, hiç bir işi yok. Belki gençlik etti yahut gençlerle düşüp kalktı diye hatıra gelir ama böyle düşünmek doğru değildir. Çünkü günahlar suçlar vardır ki, bunlar insanda gelip geçici şeylerdir. Olabilir ki gerçek bir suç da işleyebilir; mademki bana inanmıştır ve bugün daha çok bağlıdır. Gerektir ki bu dervişin sözü kabul edilsin, gerektir ki onun hatırına engel olan bu işi bir zahmet saymayalar. Ben biliyorum ki onda var mıdır yok mudur? Benim bunlarla bir alış verişim yok tur. Ancak undan, odundan, etten bir şeyler vermek suretiyle yardım edilsin.
Kışın üşümemesi için eskiden, giyecekten birşeyler gönderilsin. Sultan Alûeddin'in kardeşidir ama Sultan İzzeddin'in de bir himmeti yoktur. Alâeddin de bir cim ri idi. Onun ancak iki hüneri vardı ki, divan erleri bil selerdi kaparlardı. Ancak onun himmeti buna engel dir; bunlardan biri satranç öteki de ok atmaktır; baş ka bir işi yoktur.
Şimdi söylediğin sözden ve aracılık yaptığın hayır dan dolayı biri sana öteki de yapana ait olmak üzere iki hayır meydana gelir. Hadiste, «Hayra aracılık eden onu işliyen gibidir,» buyurulmuştur. Bu o demektir ki, aracılık ettiğin hayırdan meydana gelen iki sevabın biri sana, ikincisi de onu işleyene aittir.
İncinme, ben iki yüzlülük etmemeye söz verdim. Bundan dolayı dostlarımla doğru konuşacağım; çünkü söylemek istediğim sözü bekleyemediğin için söz elden gitti. Başka söz de hatırıma gelmiyor. Ne söylesen ve ne söylemek istesen nihayet sonraya bırakıyorsun ki sözü tamamlıyayım diye. Halbuki derviş sözü naziktir; şimdi elden gitti mi, söyleyeceğim söz artık o sözden başka söz oluyor. Allah erlerinde bu tecelli de ve rü-yet yani Allahsal belirti ve görüş, semâ (çalgılı zikir âyini) sırasında daha çok olur; onlar kendi varlık âlemlerinin dışına

çıkmışlardır. Semâ, onları başka âlemlerden dışarı götürür, Hakka kavuşturur. Gerçi bir sema vardır ki, o haramdır ve yasaktır; ama Allah erlerinin yaptığı böyle bir semâ'a haramdır demek büyük bir küfürdür. O, ilâhî coşkunlukla harekete geç meyen el elbette cehennemde yanacaktır. Semâda yükselen eller ise elbette Cennete varacaktır.
(Bir semâ da vardır 'ki mubahtır.) Bu semâ riyazat ve perhizle yaşayan sofilerle zahitlerin semaidir ki, onlara göz yaşı, yufka yüreklilik getirir. Şüphe yok ki bunlar da cennete gireceklerdir.
Bir başka semâ da, yapılması farz olan semâdır. Bu da hal ehli erenlerin semaidir. Biri de, Farz-i ayn (yapılması Allah tarafından emrolunan) semâdır. Beş vakit namaz, Ramazan orucu nasıl farz ise, açlık ve susuzluk vaktinde yemek ve su ne kadar gerekli ise, bu semâ da hal ehli erenlere o derece gereklidir. Çünkü onların yaşama zevkini artırır. Semâ ehli erenler den biri Maşrık'ta semaa başlasa, öteki Mağrip'te harekete geçer. Bunların, biri birlerinin hallerinden haberleri vardır.
Biri dedi ki: Mevlânâ hep lütuf tur güzellik ve iyilik vasıflarıyle süslenmiştir. Mevlânâ Şemşeddinde ise hem lütuf hem de kahir sıfatları vardır ama onun zatı güzeldir. Başka biri de dedi ki: Herkeste böyledir. Benim sözüm ortaya atılınca o zaman gelir, yorumlar ve özür dileyerek der ki; «Benim maksadım onun sözünü red etmekti; yoksa size kusur bulmak değil.» Ey ahmak ben ne söyledim sen nasıl yorumluyorsun! Ne özür dileyebilirsin? O, beni Allah sıfatlarıyla vasıflandırıyor ve «Allah gibi hem lütfü hem de kahrı vardır,» diyor. O, onun sözü değildi. Ancak benim sözümdür; ne Kuran'dır ne de hadistir. Bu benim sözümdür ki onun dilinden çıkmıştır. Sen ne anladın ki benimle ilgili olan herkeste de lütuf ve kahır vardır? Ama bu vasıflar herkeste nasıl olabilir? Şimdi layık mıdır ki onlar bu akıl ve edep ile bir kaç gün içinde Bâyezid'e, Cüneyd'e, Şiblî'ye yetişsinler de onlarla aynı kâseden nimet yesinler? Eğer onun yanında o şeyhlerin hareketlerini anlatsalar, onların yaptıklarını yapmadan yalnız işitmekle akılları başlarından gider. Bununla beraber hepsi de Allahdan utanç duyarlar.
Dervişin biri onun mezarı başına gitti, dedi ki: Bu adamın Allah ile arasında bir perde kalmıştı; o perde de, 10 dervişin keremi idi; bunu başka bir dervişten sor. Mevlânâ'nın yüzü güzeldir. Bizim de hem güzel hem de çirkin tarafımız var. Mevlânâ bizim güzel tarafımızı görmüş, çirkin tarafımızı görmemişti. Bu se fer iki yüzlülük etmiyorum, çirkinliğimi gösteriyorum ki, beni olduğum gibi görsün. Hem güzellik yönümü, hem çirkinlik yönümü anlasın.
Benim meclisime yol bulan kimsede görülecek ilk etki, başkalarının sohbetinden soğuması, hoşlanmamasıdır. Hatta yalnız soğumakla da kalmaz, belki onlarla konuşamaz; onların sohbetine katılamaz. Bizim bazı dostlarımız esrarla neşeleniyorlar. Bu şeytan hayalidir; burada melek hayalinin bize yeri yoktur. Nerede kaldı ki şeytan hayali yer bulsun! Biz, melek hayaline bile razı değiliz. Şeytan hayali ne oluyor? Bizim dostlarımız niçin bizim o temiz ve sonsuz âlemimizden zevk duymasınlar? Bu âlem onları hiç farkına varmadan sarar, mest eder. Bu âlemin mubah olduğu hakkında halkın söz birliği vardır. Halbuki şarap haramdır.
(M. 5) Biri, «Şarabın haram olduğu Kuran'da yazılıdır ama bu esrarın haram olduğu hakkında Kuran' da bir işaret yoktur,» diye şüpheli bir söz söyledi. Dedim ki: Kuran'da bulunan her âyetin bir sebebi vardır. O, sebepten dolayı indirilmiştir. Bu esrarı Hazreti Peygamber çağında içmiyorlardı; eğer sahabe bunu kullansalardı, onların öldürülmesini emir buyururlardı. Her âyet ihtiyaca göre iner; âyetlerin inmesi bir sebebe dayanır. Nasıl ki sahabe Allah Resulünün yanında Kuran'ı çok yüksek sesle okudukları için müba rek hatırlarına perişanlık geliyordu. Bundan dolayı: «Ey iman eden müslümanlar, seslerinizi Peygamberin sesinden daha fazla yükseltmeyiniz.» (Hücürat sûresi 2) mealindeki âyet indirildi.
Bütün Peygamberler biri birini tanımışlardır. Isa diyor ki: Ey Nasranîler (Hıristiyanlar,) Musa'yı iyi tanımıyorsunuz; gelin beni görün ki Musa'yı anlıyabi-lesiniz. Hazreti Muhammed de (S. A.) buyuruyordu: Ey Hıristiyanlar! Ey Yahudiler! Musa ile İsa'yı iyi ^a-mmıyorsunuz;

gelin, beni görün ki onları iyi tanıya-bilesiniz. Peygamberler, hep biri birini tanıyan, tanıtan, gerçekleyen kimselerdir. Onların sözleri de, bir birini tamamlayan, açıklayan sözlerdir.
Bundan sonra dostlar dediler ki: Ey Allah elçisi, her Peygamberin kendinden önce geleni tanıttığına ve senin de sonuncu Peygamber olduğuna göre seni kim tanıtacak? Buyurdular ki: «Nefsini bilen şüphe yok ki Allahsını da bilir.» Şu hale göre, benim nefsimi bilen benim Rabbimi de bilir. Bu konuda her kim daha erdemli ise dileğinden o kadar uzaklaşmıştır. Her ne kadar fikri daha ince ve olgun olsa da, o daha uzaktadır.
Mısra:
Bu gönül işidir, kafa işi değil.
Bu mesele tıpkı bir define planı bulan kimsenin hikâyesini andırır. Planda şöyle yazılı idi: Falan kapıdan dışarı çıkacaksın, bir kubbe vardır, arkanı o kubbeye, yüzünü kıbleye çevireceksin; bir ok atacaksın, okun düştüğü yerde hazine saklıdır.
Vaiz öğüt verir, aranılan sevgilinin nişanını bildirir, onu aramanın yolunu gösterir. Bu yolda yürüyenlerin niteliklerinden söz açar. Bunu anlatma ve nişanını gösterme bakımından henüz olgunlaşmamış olan şeyh ile şair de şiirler söyler; ama bunlar bilgin bir insanın karşısında kepaze olurlar. Nasıl 'ki, biri balıktan bahsederken başka biri, «Sen sus,» dedi. «Balıktan ne anlarsın? Bilmediğin bu konuda nasıl konuşabilirsin?» Adam, «Ben mi balığı bilmem?» dedi. Öteki, «Evet bilmezsin sen; biliyorsan balığın nişanım anlat!» dedi.
«Balığın şöyle iki bacağı vardır, deveye benzer.» Öteki, alaylı bir kahkaha ile, «Ben senin yalnız balığı bilmediğini sanmıştım. Halbuki şimdi sen öküz ile deveyi de biri birinden ayıramıyorsun,» dedi.
Şiir:
Lâle eğer şaşkınca gülmeseydi.
İçindeki karanlığı kim görürdü?
O her ne kadar kendi kanına bulanmıştır ama,
Bu da kara kalpli olmasının cezasıdır.
Evet bütün bu sözler oraya dayanır. «Halk ile konuşurken onların anlayışlarına göre konuşunuz,» buyurulmadı mı? Demek ki onların bu eksik anlayışları onlar için bin belâdır.
Şiir:
Akıl, kişilerin bağıdır, aşk bu bağları çözer
Akıl der ki, taşkınlık etme! Aşk da teklifsiz davran, der!
Çocukluk çağlarında bana garip bir hal gelmişti. Kimse bu halimi anlıyamadı. Babam bile ne olduğunu bilmiyordu. Bana diyordu ki, «Sen divane değilsn bilmem ki bu gidişin sebebi ne? Sende bu yola gitmek için gerekli olan ne terbiye var, ne riyazat var ne de başka bir şey.»
Babama dedim ki: Şu sözü benden dinle! Sen ve ben öyle bir haldeyiz ki sanki bir kaz yumurtasını tavuğun altına koymuşlar; bu yumurtadan kaz yavrusu çıkmış; biraz (M.6) palazlaşınca bir su kenarına gelir, yavru hemen suya atlar. Ana tavuk etrafında çırpınır; ama o kümes kuşudur; onun suya girmesine imkân yoktur. İşte seninle ben de böyleyiz. Ey Babacığım! Ben kendimi yüzdürecek bir deniz görüyorum, benim yurdum o denizdir; halim de, deniz kuşlarının hali gibidir. Eğer sen benden isen gel! Yahut ben bu der'ya içinde senden değilsem git, kümes kuşlarına karış. Bu sözlerim sana armağan olsun!
Mısra:
Dosta böyle yaparsan düşmana ne yaparsın?
Evet bir zümre şüphede kaldılar; bir zümre de yakın mertebesinde. Bu bir topluluğun mertebesidu" diyorsun. Hallaç (Mansur), şüphe içinde gitti, bir zümre de şüphe ve yakin arasında kaldı.
Şehitlerin ruhları yeşil kuşun, müminlerin ruhları ak kuşun, çocuklarınki serçelerin; kâfirlerin ruhları da, kara kuşun kursağındadır.
Allah'ın has kullan için semâ helâldir çünkü onların kalpleri temizdir. Allah rızası için sever, Allah gayreti ile kin beslerler; gönülleri sağlamdır. Eğer benim sövüp saymam yüz yaşındaki

kâfirin kulağına değse, imana gelir. Müminin kulağına ilişse velilerden olur; Cennete gider. Evvelce rüyamda sana demiştim ki: Benim göğsümle onun göğsü birleştiği zaman bu onun makamı olur; o bundan Önce de bir çok rüyalar görmüştür, nihayet müslüman gider, selâmet gider. Eğer Hazreti Muhammed'in ümmeti hakkındaki duası yani «Ulu Allahm ümmetime doğru yolu göster ki, onlar bunu bilmezler,» anlamındaki yalvarışı olmayaydı. Ebucehil nasıl olur da işkenbeyi o seçkin peygamberin arkasına bırakırdı; nasıl olur da .onun elleri kuruma-dı, veya şişip çatlamadı? Nihayet o Peygamber ki, on ların yolunda yürüyen tek bir atlıdır. Şu kadar var ki, ona karşı edepsizlik eden kimseye çarçabuk bir belâ yetişir. Öyle bir insan ki, onun karşısında bütün insanlar ve melekler merdivenlerini yere bırakır, onun yüceliğini seyre dalarlar, sözlerine hayran olurlar, ip ve urganlarla hünerler gösteren, halkı şaşırtmak isti-yen hokkabazlar, onun ipinin kuvvet ve uzunluğu, onun kahramanlığı ve korkusuz savaşları karşısında şaşırırlar. Mucizelerini gören seyircilerin yürekleri yerinden oynar. Hele onu siyah bir aslana binmiş; aslanı tembel bir eşeği kamçılar gibi sürdüğünü görenler onu nasıl unutabilirler!
Bu unutkanlık iki türlüdür. Biri dünya yönünden olur. Nasıl ki dünyaya kapılanlar, ahireti anmayı unuturlar, tkinci unutkanlık sebebi de ahiret işleridir; insana kendini bile unutturur. Dünya ona göre kedinin elindeki fare gibidir. Allah kulunun yoldaşlığı ile ona öyle bir hal olmuştur ki, otuz yıl seccadede oturan şeyh bile bu mertebeye erişemez.
Unutkanlığın üçüncü sebebi Allah sevgisidir. O, sevgiye tutulan dünyayı da, ahireti de unutur. «Dünya ahiret erlerine, ahiret de dünya erlerine haramdır. Dünya ile ahir'etin her ikisi de Allah erlerine haramdır,» sözü de bu anlamdadır. Bana göre, sevgide sarhoşluk da vardır ayıklık da. Yani seven bazan unutur ama Mevlânâ'ya göre sevgide mestlik varsa da, ayıklık yoktur. Benim için Mestlik halinde unutkanlık olamaz.
Dünyanın ne değeri vardır ki bana perde olsun yahut benden gizlensin? (M. 7) Benden ötürü, yalnız şu kadar var ki o, dünyadan el çekmiştir. «Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî bu halleri birleştirmiştir,» dediğiniz için hepiniz suçlusunuz. Bu ne hoş çekiştirme, bu ne güzel yoksulluk! Eğer bu adam cimrilik etmediyse Allahdan sorarım. O, bu sözü söyledi mi, söylemedi mi? Bundan sonra ya Allah ona, «Cimrilik ediyorsun,» der yahut da onu tutup, diyeyim ki, «Sen nasıl olur da kendi dileğinin benim dileğimin içinde olduğunu söyliyebilirsin?» O, der ki: Benim tarafımdan böyle yüzlerce tartışma uzayıp gitmiştir. Eğer bağışlarsan bir kere daha tekrarlanmaz. Başka türlü hiç mutluluk yüzü göremezler, kıyamette de beni bulamazlar, hatta cennette bile.
Demek oluyor ki, eğer o bir kaç kuruş olmasaydı, ben çıplak ve yaya olarak çıkar giderdim. Ama sizin haliniz neye varırdı? Benim için asla bir daha dönmek ümidi yoktur.
Şeyh dedi ki: Halife, semâyı yasak etti. Bu yasak dervişin içinde bir düğüm oldu. Hastalandı; onu çok uzman bir hekime götürdüler; nabzını tuttu ondaki hastalığın sebeplerini araştırdı. Okuduğu ve bildiği hastalıklardan hiç birine benzemiyordu; onda hiç bir şey göremedi. Derviş öldü, doktor dervişin mezarını açtı, göğsünü yardı, içindeki sert düğümü dışarı çıkardı; tıpkı akik taşı gibi olmuştu. Hekim, bu akiki, yoksul bir zamanında satmıştı. Elden ele dolaştıktan sonra Halifeye kadar dayandı. Halife bunu yüzük taşı yaptırdı. Bir gün bir semâ aleminde aşağı bakarken elbisesinin kan içinde kaldığım gördü. Kendini yokladı, hiç bir tarafında bir yara izi göremedi. Elini yüzüğüne götürdü, yüzüğün kaşı eriyip akmıştı. Bunu satanları aradılar, birer birer hekime kadar dayandı. Hekim de geçen hikâyeyi anlattı.
Şiir:
Bir yerde yer yer sızmış kanlar görürsen,
Bil k! benim gözümden damlamıştır.
Semâ ne yapar? Cisimle ilgili olan semâ yiyip içmektir. Onun azığı nefs ile olur, hep yenecek şeylerden ibarettir. Nasıl ki, «Kâfirler yerler ve faydalanırlar tıpkı hayvanların yiyip içmeleri gibi,» (Muhammed sûresi, 12) buyurulmuştur.

Biri dedi ki: Hiç Allahyla konuşur musun? Öteki, «Evet konuşurum,» dedi. «Senin yalanın şimdi açığa çıktı,» dedim. Yalan şimdi bu saatte meydana çıkacak. Onu sıkıştırdım, dedim ki: Şimdi o sana cevap versin. «Bu zor iştir,» dedi. Dedim ki: Bu önce de zor idi ama sen kolay dedin, sana önceden bunu söylemek gerekirdi. Nasıl ki, bir din bilgini Haccac Bin Yusuf ile tartışmasında âciz kalmıştı. Haccac ona, «Bu âciz halini daha önce niçin göstermedin?» dedi. Boğulacağını anlayınca, «inandım,» diyen Firavun gibi, ön sırada yürümek istiyenler daima işin sonunu önceden hesaba katmalıdırlar. Nasıl ki Şeyhin yüzü başka bir renge girdi çirkin göründü; niyazdan, hakka yalvarışlarından gece yarılarında gizli gizli inlemeden başka bir şey yapmıyordu. «Ey ulu Allahm şu hali bizden uzaklaştır, şu perdeyi bizim gözümüzün önünden kaldır,» diye yalvarıyordu. Nihayet o, hali gördü. Sana erişen o şenlik ve aydınlık da bir perde idi ki, başka bir renkte görülmüştü.
Aklı olan her bilgin şu dönen feleklerin bir döndürücüsü olduğunu bilir. Şimdi mademki bu perde açılmıştır, niyaz ateşi gerektir ki onu yakabilsin. Ta ki bizden, hiç bir şeyde hiç bir kimse beleş faydalanmasın. Ne din ne de dünya ile ilgili işlerde hesap kitap sormasın. Onun sorularına cevap verebilir misin?
(M. 8) Buyuruyorsun ki: Mevlânâ'nın kudreti, nuru ve ululuğu vardır. Nihayet, o ki asılsız şeylere, batıla inanır, onun arkasından yürür ve ona uyar, böyle bir insanda nasıl kudret ve nur olabilir?
Yine buyuruyorsun ki: Elli tane Allah velisi Mevlânâ'nın ardından yaya yürüse gerektir. Nihayet o, bir kör insanın arkasından nasıl yürür? Velilerin nişanları izleri vardır diyorsun. Sen kimsin ki, evliyanın nişanını bilesin? insan âciz kalınca, o acizlikten ya bir aydınlık ya da bir karanlık belirir. Çünkü İblis acizliği yüzünden karanlıkta kaldı; melekler ise yine acizlikleri dolayısiyle aydınlığa çıktılar. Mucize de böyle yapar; Hakkın âyetleri de böyle olur. Âciz kalınca secdeye kapanırlar.
«Ben insanı ilk görüşte tanırım,» diyen kimse büyük hata içindedir. O ve onun gibileri ne bulmuşlardır ki, ona güvenmiş, onunla sevinçli ve mest olmuşlardır? Bu ateşle ilgili ve ateşten bir bakıştır. Sen kendi iç âleminde yürümeye bak, ondan da ileri geçmeye çalış ki, o zaten havadan ibarettir. Benim şu âlemde bilgisiz halk ile bir işim yok; onlar için gelmedim. Âlemde Hakka yol gösteren bu insanlar üzerine baş parmağımı basarım.
Kelâm bilgini Şahap Herive, Şam'da bütün mantıkçılar arasında sayılırdı, ama kadın ve şehvet yolunda çok düşkün olduğu için zayıf düşmüştü ve derdi ki, «Aklın fetvası budur.» Muhammed Güyani ona demişti ki, «Fetvada akıl hiç hata etmez.» Diyordu ki, «Hayır akıl fetvada hataya düşmez ancak hataya düşen başka bir şeydir.» Dedim ki: îmanın zevki gelip gitmesinde değildir. Zeyneddin Sadaka'yı da kaçmış gördüm; başını çöllere çevirmiş, bir at gibi koşarak kayıplara karışmış. Bu Imad hiç olmazsa ondan daha iyidir. Nahiv'den (Sentaks), lügattan anlar.
Şahabeddin Sühreverdi'nin torunu bana, «Şüphe sevmektir,» dedi. «Ey kaltak bacılı,» dedim, «bari seninki öyle değil.» Yahya Peygamberi Kuran'da veli diye okumuş, çok ağlamıştı. Ben olsaydım onun gözlerini silerdim. Çünkü o, suçsuz idi; ağlamayayı gerektiren şey ise ancak günahlardır. Bu veli kimdir? Gel söyle! Peygamberler için Kuran'da asla veli denilmemiştir. Orasını Allah bilir.
Benim halimden haberi olmayanlar, diyorlar ki: Bekle de Şam'dan kervan gelsin yolların ahvalinden bilgi versin; ondan sonra gidersin. Eğer benim sözlerim şeyh sözleri; hadis ve Kuran yorumları veya karşılıklı konuşma ve tartışma yolu ile olsaydı, ne o bu sözleri işitebilir ne de benden faydalanabilirdi. Eğer niyaz yoluyla aydınlatma yoluyla olsaydı ki (bu gelmek ve dinlemek niyaz sermayesidir) ona faydalı olacaktı. Yoksa bir gün değil on gün değil belki yüz yıl konuşsa biz elimizi çenemize koyar dinlerdik.
Bir cevheri çirkin bir kap içine koyarak kara bir mendille sarsalar, on kat örtü içinde gizleseler, üstüne bezler deriler örtseler ki görünmesin. Bunda, şaşıla-<cak bir şey yoktur.

Nasıl ki, Efendimize ruhun kokusu ve ruhun güzelliği eriştiği zaman henüz kendi ruhunu görmemişti.

(M. 9) Ruhun güzelliğine erişmek, ruhu görebilmek uzak bir mertebedir. Ruhu gördükten sonra da Allah yoluna gitmek gereklidir ki, Allah gözle görülebilsin. «Bu hayatta ve bu dünyadayken,» görür demiyorum. Dünyadaki cevherlerin birer perdeleri varsa da her cevherin bir de ışığı vardır ki dışarı vurur. Olgun görüşlü olanlar, dışarıya vuran bu ışığı görürler. Ama dışarıya vurmayan ışığı görüp bilmemelerine de şaşılamaz. Ancak dışarı vuran, avuçlarının içinde ve karşılarında bulunan ışığı göremiyenlere şaşılır. Yoksa Sokrat'ın Bokrat'm (Hipokrates), îhvanı Safa derneğinin, Yunan filozoflarının söz ve fikirleri Hazreti Muhammed'le (S.A.), onun evlâdı, torunları, can ve gönülden ona uymuş olan kimselerin sözlerine benze mez. Hatta sudan ve topraktan yaratılmış insanoğlunun sözlerine de benzemez. Bunlar, «Allah hazırdır,» derler.

Hazreti Ömer, bir gün Tevrat'tan bir parça okuyordu. Hazreti Muhammed (S. A.), Ömerin elindeki kâğıdı çekti. «Tevrat kendisine indirilmiş olan zat (Musa) sağ olsaydı, benim izimden yürür idi,» buyurdular.

İbrahim Ethem, Belh Sultanlığından çekilmeden önce, bu hevesle mallar bağışlıyor, bedenini türlü ibadetlerle yoruyordu. «Ne yapayım?» diyordu, «Ne yapmak gerek ki kendimde bir gönül açıklığı bulayım.» Bir gece taht üzerinde uyumuştu. Fakat içi uyanık gözleri uykuda idi. Bekçiler davullara tokmaklar, çubuklar vuruyor, neyler üflüyor, gürültüler koparıyorlardı. ibrahim Ethem kendi kendine dediki, «Siz hangi düşmanı uzaklaştırmak istiyorsunuz? Düşman benimle birlikte uyumaktadır. Biz Allah'ın merhamet nazarlarına muhtaç zavallılarız; sizden ne güvenlik gelebilir? Bize onun lütfü sığınağından başka bir yerde kurtuluş yoktur.» Gönlü bu düşüncelerle ayaklanmış, başım yastıktan kaldırmış, tekrar yatmıştı.

Şiir:

Şaşarım seven insan nasıl uyur?
Âşıka her türlü uyku haramdır.

Ansızın köşkün tavanından sert ayak sesleri, gürültüler işitti. Sanki damda büyük bir kalabalık yürüyüş yapıyordu. Ayak sesleri köşkün her tarafında yankılanıyordu. Şah kendi kendine, «Bu bekçilere ne oldu? Nerede kaldılar?» dedi. «Görmüyorlar mı ki bu kalabalık dam üstünde koşuyor?» Sonra bu gürültü ve ayak sesleri onu tekrar şaşırttı, dehşete düşürdü; sanki kendinden geçmiş düşündüğü şeyleri unutmuştu. Bağıramıyor, silâhlı nöbetçileri çağırmaya gücü yetmiyordu. Bu arada biri köşkün damından başım aşağı uzattı, «Ey taht üzerinde oturan zat sen kimsin?» dedi. İbrahim Ethem cevap verdi: «Ben Şahım, dam üstünde gezen sizler kimsiniz?» «Biz iki üç sürü deve kaybettik de bu köşkün damında arıyoruz.» ibrahim Ethem, «Divane misin?» dedi. Adam cevap verdi: «Divane sensin İbrahim Ethem!» «Deve sürülerini köşkün damında mı kaybettin? Burada deve aranır mı?» Adam şöyle cevap verdi: «Allah, Padişah tahtında mı aranır? Sen Allah'ı burada mı arıyorsun?»

İşte o saatten sonra İbrahim Ethem'i kimse göremedi. O gitti; canlar da onun arkasından gitti. Kendisinden bir haber çıkmadı; genel olarak bu iş çok zor görünür. O kendisini, tamamiyle bir şeye verse idi, o zorlukta kalmazdı.

Veliliğin manası nedir? Askerleri, tacı tahtı olan kimsede velilik yoktur; belki nefsinde velilik olan kimse velidir. Sözünde, susmasında kahir (M. 10) yerinde kahır, lütuf yerinde lütuf göstermesinde isabet olan kimse velidir. Arifler, «Biz âciz kimseleriz, o kudretlidir,» demezler. Gereklidir ki sen, kudret sahibi olasın; her sıfatta güçlü kuvvetli olasın; susacak yerde susasın; cevap verecek yerde, cevap veresin; kahır ve şiddet zamanında sertlik gösteresin; iyilik ve yumuşaklık gereken yerde iyilik edesin. Yoksa öyle bir insanın sıfatları kendisine belâ olur, azap olur; insan mahkum olmazsa hâkim olur.

Sahte felsefecilerden biri ölümden sonraki kabir azabını yorumluyor, bunu akla uygun bir yoldan anlatıyordu. Diyordu ki: Can, buraya kendisini olgunlaştırmak için gelir, olgunluk sermayesini bu alemden toplamaya çalışır. Bu âlemden gittikten sonra da, artık onun bir

hasreti kalmaz. Şimdi gerektir ki, suretten manaya gelelim: Ten, can ile kaynaştıktan sonra suretle meşgul olur. Can, ten ile kaynaşırsa belâya düşer. Canın, o genişlik ve şenlik tarafı kalmaz. O tarafta mal görür, saygı görür; beri tarafta cana yakın kadınlar, dostlar elde eder. Türlü zevkler bulur. Şu halde bu tarafa döner yanında ölümden konuşmak onun için bin ölüm demektir. O, dileklerini öteki alemden bekleseydi, oraya gitmek için çırpınırdı. Bu gidiş onun için ölüm değil, belki hayat olurdu. Hazreti Mustafa (S.A.) buyuruyorlar ki: «Müminler ölmezler, belki bir alemden öteki aleme göçerler.» Şu hale göre, göçme başka, ölüm başkadır. İnsan daracık ve karanlık bir evde istediği gibi gezinemez, böyle bir yerde rahatlık ve şenlik göremez, hatta serbestçe ayağını uzatıp oturamaz. Ama o daracık evden geniş bir eve, büyük bir saraya göçer; içinde bahçeler[1], akar sular vardır. İşte o göçmeye ölüm denmez. Bu söz ayna gibi parlaktır. Sende de zevk ve iç aydınlığı varsa, ölüme âşık olursun. Allah, bunu sana mutlu kılsın; bizi de duadan unutma! Eğer sende böyle bir nur ve zevk yoksa, şu halde hazırlıklı ol, çalış! Kurar» haber veriyor: Eğer böyle bir hali arıyorsan bulacaksın. Nasıl ki Allah, Kuran'da haber veriyor. Eğer böyle bir hali arıyorsan bulacaksın. Nitekim Allah Kuran'da, İnkarcı Yahudiler için şöyle buyuruyor: «Eğer gerçek müminlerden iseniz, ölümü dileyiniz.» (Cuma sûresi,6) Şu var ki, gerçek Allah erlerinden, imanlı kişilerden ölümü arayanlar olduğu gibi gerçek inançlı, sağlam imanlı kadınlardan da ölümü arayanlar eksik değildir. Bu parlak bir aynadır ki, halinin açık ifadesini onda bulursun. Her halinde ve her işinde ölümü sorarsan, o iş iyi bir iştir. Şu halde, te reddüt halinde olduğun iki iş arasından birini seçmek için bu aynaya bakarsın. O iki işten hangisi ölüm tarafına yakın ise onu seçersin. Gerektir ki, ölüme hazır, saf bir nur gibi onu bekleyesin. Müçtehid (din bilgisiyle uğraşan kimse) içtihadında yani çalışma konusuna giren şeylerde bu hale erince, sanırsın ki o kendi işinden lezzet almış, dünyaya hasreti daha azalmıştır. Doğrusuna bakılırsa, onun dünya hasreti daha çok artmıştır. Çünkü bu âlem ile daha çok kaynaşmıştır. Nasıl ki kabir azabı bahsini açıklarken Suret ve Misal cihetinden yürütülen mütalaaları söylemiştik. Ben bunu sana ancak mana yönünden anlattım.

Sultan Mahmud (Gazneli), perdeciye bir mücevher vermişti. Perdeci, vezirin vekilidir. Padişahtan, veziri hakkında çok övgüler ve hoşnutluk sözleri işit-miştir. Perdeciye sorar, ona bir mücevher gösterir: «Bu iyi bir mücevher midir?» «İyi demek de söz mü? Bu konuda söz söylemek bile edep dışı olur. Yüz bin kere iyi bir mücevher! Nasıl ki, şahımız hakkında sadece iyidir demek onun yüceliğini belirtmeye yetmez. Edep dışı bir söz olur.» Şah emreder: «Öyle ise kır şu mücevheri!»

«Nasıl kırayım bunu! Vezir diyor ki, Şahın bütün mülkü, bu mücevherin dörtte birini bile değmez. Bu şimdi hazineye yaraşır.» Sultan, «Peki, hâlâ hazineye yaraşsın öyle olsun,» dedi ve perdeciye kaftan kaftan üstüne giydirerek okşadı. (M. 11) Bu öyle bir imtihandı ki, eğer Saray'da böyle düşünen başka bir kimse varsa anlaşılsın diye yapılıyor ve iş Ayaz'a kadar dayanıyordu. Şah içinden, «Olmaya ki üzerine titrediğim Ayaz da böyle söylesin,» diyordu. Tekrar diyordu ki: «Şayet o da ötekiler gibi yaparsa ne yapalım gözdemizdir. Dilediği gibi söyler.» Mücevher beri tarafa geldi, bu taraf Ayaz'ın bulunduğu taraftı; yanına kimsenin yaklaşmaması için bir perde ile ayrılmıştı. Padişah, mücevheri alması için Ayaz'a işaret ederken, «Olmaya ki o da ötekiler gibi söyler,» diye korkuyor, titriyordu. Ayaz, Padişaha bakarak, «Niçin titriyorsunuz,» der gibi, onu süzüyor, «Şahın heybetinden titremek, Ayaza yaraşır,» demek istiyordu. Onun Sarayında yetişmiş, edep terbiye öğrenmiş, hakikatte gönlü Sultanın sevgisiyle dolmuştu. Sultan, Ayaz'a dönerek âdeti dışında, «Ey Sultan şu mücevheri al,» dedi, ama «Ey köle al şunu,» demedi. Halbuki, bu «köle» sözünde Ayaza göre bin kere «Sultan» demekten daha samimî bir iltifat gizli idi; bu ona bin kere daha hoş gelirdi. «Sultan» sözünden gücenirdi.

Ayaz, mücevheri aldı. Padişah, «Nasıl, güzel mi?» dedi. Ayaz, hiç bir kelime katmaksızın «Güzel» cevabını verdi. «Hoş mudur?» deyince de, yine fazla bif söz katmadan, «Hoştur,» dedi. Sultan, «O halde, kır bunu!» dedi. Ayaz, daha önce rüyasında gördüğü bu olay için iki

taş hazırlamış, kolunun içinde saklamıştı. Vurduğu gibi mücevheri parça parça etti. Her taraftan ahlar, feryatlar yükseliyordu. «Ahin, feryadın ne yeri?» var dedi. «Böyle değerli bir mücevheri parçaladın,» dediler Ayaz şu cevabı verdi: «Şahın emri bu cevherden daha değerlidir.» Bu cevap üzerine mecliste bulunanların hep birden başlan öne eğildi. Bu kere de içlerinden yüz bin feryad kopardılar. «Eyvah ne yaptık!» diye küstahlıklarını anladılar. Şah çavuşlarına emretti: «Cellâtları çağırın, şunlarm yakalarından yapışsınlar! Etrafımızı sarmış olan şu ahmakları temizlesinler!» Ayaz atıldı, «Ey yumuşak huylu Sultan, en uygun hareket bağışlamaktır,» dedi.
Şiir :
Bir gün hayalin bana geldi vuslatinin şarabiyle mest oldum
Uzun bir gece boyunca sarılarak yattık, sabahın yüzü parlayınca ayrıldık.
Bütün varlığım senin varlığına feda olmuş, benliğim senin benliğinle dolmuştur.
Tanrıyı aramaya o zaman koyulursun. Öyle bir Allah ki, içinde aklın, hayalin kaybolduğu şu gönülleri yarattı. Bir yıldızı bile anlamak mümkün olmuyor. Bu konuda, filozoflar, gök bilginleri, tabiat bilginleri ne demiş olurlarsa olsunlar, iş onların dediği gibi değildir. O, yıldız şimdi öyle bir âlemden var olmuştur ki, bütün bu varlıklar da o âlemden gelmiştir. O, nasıl bir âlemdir?
Gübre içinde kımıldayan bir böcek bile ister ki Allah'ı görsün ve bilsin. Bu yolda başları dönmüş, ciğerleri parça parça oluncaya kadar canlarını feda etmiş olanlar, o âlemden aşağı inmişler. O âlem de, böylece onları seyretmektedir. Bunlar isterler ki, ölüm çağına erişsinler de Allah kendilerine taze bir hayat versin. Bazılarının da karınlarına kan dolar; Allah onları bu âlemde öldürünce mülk, mal can ve bütün varlıklarından vazgeçer, Rey Şehri padişahı İbrahim Ethem gibi başka bir hayata kavuşurlar.
Mevlânâ, Hak yolunu arıyordu. Bir kadına veya bir gence âşık olan kimse, bir gün dükkânını, tezgâhını terk eder; işini gücünü bırakır. Öyle bir insana, «Seni asacaklar,» deseler, «Zaten ben de onu arıyorum, asın beni,» der. Âşıkta can korkusu yoktur, malın mülkün de değeri yoktur. O, bekası olmayan fâni bir sevgili için ölür; her ikisi birlikte toprağın altına giderler. Şu halde başlangıcı ve sonu olmayan her türlü eksiklerden arı, tertemiz ulu Allah'ın âşıkı olun, onu sevin ki, o ölümsüzdür.
İbrahim Ethem, çok mal feda etti. Bu ebedî sevgiliye kavuşmak için gördüğü dervişlere can bağışlardı. Elbisesinin altından sert palaslar giyerdi. Gündüzleri gizlice oruç tutar, gizli halvetlerde ilâhî sohbetler ederdi. Sonra gönlü daralır, hiç bir gönül açıklığı gelmiyor diye üzülürdü. Dervişe halkın somurtkanlığından bir ziyan gelmez; bütün âlemi sular kaplasa, denizler tassa kazın ne umurunda? Niçin veliler, «Ey Allahm, beni besle ve beni başarılı kıl!» derler Nebiler, «İnandık ve gerçekledik,» demekle yetinirler. Burada, ince manalar vardır. Nebiler, bir dilek dilemediler ancak «İnandık,» dediler. Ama veliler, Haktan bir istekte bulundular. «Beni besle, işlerimde başarı ver!» diye yalvardılar. İşte bunu söylemek, nebilerin işi değildir. Allah erlerinin sözü ancak benzetmeyle bilinir. Onların bunlardan haberi olsaydı sözleri değişik olmazdı. Onlar, ancak nazım ve kafiye yönünden ve başka yollardan giderler. «Nebilerin haline (M. 12) nasıl erişebiliriz? Belki velilere ulaşabiliriz,» derler. Evet, «Bu beni besle ve beni başarıya ulaştır!» yolundaki dua insan için ayıptır. Bazan insanda bir ayıp olur ki bin hünerini örter; halbuki bir hüner gerekir ki bin ayıbı örtsün.
Bir insan da vardır ki, hiç bir eksik tarafı yoktur ama kincidir. Bu hal bütün hünerlerini örter. Sonunda, «Sana lanet osun!» hitabına hak kazanır. İyi adamın gözü ayıbı görmez. Şeyhin biri bir leşin yanından geçerken orada toplanan halkın burunlarını tutarak yüzlerini öte tarafa çevirdiklerini, oradan acele acele geçtiklerini görür. Şeyh ne burnunu tutar ne yüzünü çevirir, ne de adımlarını sıklaştırır. Kendisine, «Ne bakıyorsun?» diye soranlara da, «Ne beyaz, ne güzel dişleri var!» diye onu övmeye başar. Leş ona hal diliyle şöyle söyler: «Sizin amel defteriniz değişiktir. Bu değişiklik de Cebir yönündendir; yani alın yazınız böyledir.»

Değişik, renk renk yazılar yazmamaya bak. Nihayet bu Cebriye'yi bu taife iyi bilir (Cebriye (Determinizm) görüşüne göre kul, hareketinde, işinde mecburdur. Yaptığı şeyler önceden tespit edilmiş olan bir plana bağlıdır; alınyazısıdır ve değişmez. (Ç.)). Eğer sen, bu Cebriye düşüncesiyle görürsen çok şeyler kaybedersin. Zaman zaman bir köye gider, yatarız; bakalım Allah ne buyurur, diye bekleriz. İyi adam kimseden şikâyetçi olmaz, gözü ayıp ve kusur aramaz. Şikâyet eden çok kere kötü adamdır. Boğazını sıktığı zaman kusurun kendisinde olduğunu açığa vurur. O, bir taraftan şikâyet eder; bu, öteki taraftan. Her iki taraf da kendi hesabına başka düşünür. Kendi tarafına gelince Kaderiye'den (Kaderiye, görüşüne göre, kul, yaptığı işin yaratıcısıdır. Hareketleri hiç bir zorunlukla kayıtlı değildir, serbesttir. (Ç.)), dostu tarafına gelince Cebriye'den olur. Cebriye inancının iç yüzünü bu taife (sofîler taifesi) bilir. Başkaları ne anlar? Cebriyede de, bir gerçek Cebriye, bir de taklitçi Cebriye vardır. Taklit olana ne bakarsın? Gerçek tarafına niçin bakmazsın? Sen bize hizmeti artır ki, biz de duayı artıralım. Nasıl ki iyi ameli ağır basanlar kurtuluşa ermişlerdir.

Şiir:

Senden ayrıldığımdan beri gözlerim karardı
Gözlerimin bulutlarından yağmurlar gibi yaşlar aktı.

Aşıkların sohbetinde şu yönden bir heybet vardır ki, insan, «Acaba bendeki, kendi kendini ayıplayan nefsimin hakikatine kanmış bir hale gelmesi için gösterdiği gelişme arttı mı; belirmeye başladı mı?» diye düşünür. Gerçek aşk için söylüyorum, yine gerçek araştırmadan bahsediyorum. O anma ve araştırma ki, bir dilekten ibarettir. Senden, Hakkı arama hususunda yükselmiş bir ses değildir. Yani, «Keski olsaydı, yahut nerededir o?» gibi sadece bir anmadan ibaret olur. Gerçek bir âşıkın eski pabuçlarının tozunu, bu zamana şeyhlerinin, âşıklarının başına değişmem. Gece oyuncuları gibi perde arkasında hayaller gösterenler, o sahtecilerden daha iyidirler. Çünkü onların hepsi hokkabazlık yaptıklarını söylerler; oyunlarının bir yalan olduğunu gizlemezler. Ekmeklerini 'kazanmak için, yoksulluktan ötürü bu işi yaptıklarını açıkça söylerler. Bu yönden, bu oyuncular, ötekilerden üstündürler. Ona bir yol ile bir söz söyledim ki, bunu başkalarına söylesem incinirler di. O diler ki, heva ve heves kendisini yukarıdan ve aşağıdan, her tarafından sarsın; işte o zaman ondaki parlaklık ve sözlerindeki güzellik nevadan gelmiştir. Ondan ayrılan her heva dalgacığı yine kendisine döner. Bu söz ona erişince hoşlanır. O, heva tekrar alçalınca onu da alçaltır. O, bu sözden de hoşlanır, işine gider, kendi sözü kendisine senet olur. Gerektir ki, ona Medreseden bir nasip olsun da sevgisi ve muradı yerine gelsin. O, artık herkesle şakalaşır; üstü başı yenilenir, bazı ulululara ve yabancılara karşı fenalık düşünür, Dervişlere karşı saygı göstermez, onları gözetmez olur. Benden daha akıllı kim vardır? Ben (M. 13) Siraceddin'den bilgi öğrendim, bana kim akıl öğretebilir? Allah'ı arama yükünü başında taşıyabilecek benden daha yetkili kim olabilir? diye kuruntulara kapılır. Başta gelen şeyhlerden bize varıncaya kadar gelip geçenler, bir takım sınıflara ayrılırlar, îşe baştan başlamak gerek. Heva ve heves bahsinde kalmıştık. Buna, çeşitlidir denilemez. Senâi başka, Seyyid başka, o başka demek imkânsızdır. Bunu bir divane bile söylemez. Hatta daha kötü bir divane bile bundan bahsetmez. Nihayet, bir yıl bu huyunu terk et; yalvarmalar ve niyazlarla sırtına bir hırka geçir, seni genç bir Ermeni kölesi gibi satarlar. O havadan geçinmeyi bırak. Sen heva ve heves için yaratılmadın. Bu öğütü canında sakla. Olmıya ki, bunu kırık dökük sözlerle halka söyleyesin, de onları incitesin!

Sevgilisine kavuşan âşık naz eder. Ama sevgiliye kavuşmadan önceki naz hoşa gitmez. Yukarıda sözü geçen vezir, «Bu mücevheri nasıl kırayım?» dedi. Şah, «Doğru söylüyorsun,» dedi. «Nasıl kırabilirsin?» Gözüne bir buse kondurdu. Şimdi bu ha-raketiyle, yani vezirin gözünü öpmekle, aradığı gafil adamı bulduğunu gösteriyordu. Halbuki yaptığı denemede akıllı bir adam arıyordu. Biri mecliste çok hareketli olan bir adama iltifatlar göstererek sordu: «Kendi kendinize hep alıp veriyorsunuz. Bu hal icabı mı olsa gerek?» Dedim ki: Hareket iki türlüdür. Biri işkence edilen bir adamın çırpınması, sopadan kıvranması gibidir. Öteki de lâle

bahçelerinde, reyhanlar, yabanî güller arasında gösterilen canlı hareketlerdir. Sen de her hareketin arkasından koşma!
Şiir:
Muma koşan pervane de bu sevdadan gitti,
O nura koştu ama ateşe düştü.
Şimdi mademki o bir ateştir, onun çırpınması da ateşten ileri gelmektedir. Allah erleri hakkında da böyle düşünmek gerektir.
Şiir:
Nergis gözlerime kötü bakışlarla bakıyordu,
Onu kendi varlığının çemberinden görüyordu.
Bilmiyor ki bu iş tersinedir. Ateşe gider ama nura düşer. Kendini andığın dosta o nazarla bakma:
Rubai:
Bırakmıyorum ki, gönülde düşünce olasın,
İstemiyorum ki, gözlerde değersiz kalasın;
Seni canımda saklıyorum; gözümde gönlümde değil
Tâ ki son nefesime kadar bana yâr olasın!
Kahır, kendi gözüyle lütfa bakarsa hep kahır görür. Bu Allah kulu bir kâfire dedim ki, «Sen de Alla-hın kulusun ben de. Fakat sen onun kahır sıfatından, ben ise lütuf sıfatından yaratılmışız. Lütuf sıfatı, kahır sıfatından üstün gelir. Kahırdan vazgeç de lütfa bağlan onun tadı daha hoştur.»
Yani bu Peygamber, ümmetine olmayan bir şey bıraktı. Belki o vardı da önüne bir perde çekilmişti. Büyü yaparlar, konuşurlar uğraşırlar ki, bu perdeyi kaldırsınlar. Bütün Peygamberlerin öğütlerinin özeti .şudur: Kendine bir ayna ara! Şimdi cevap vereceksen uygun söyle, yani nasıl ki kanatlı bir kapının karşılıklı her iki kanadı iyi takılınca biri birinden ne eksik ne fazla gelirse sen de öylece soruya uygun karşılık ver.
Padişahın biri, diyor ki; «Bana gelen kimsenin ben konuşmadıkça söze başlamamasını istiyorum. Ben bir şey sorunca da uygun cevap versin, hiç fazla söz söylemesin.» Bir ziyaretçiye sordu: «Karın var mı?» «Bir karımla üç çocuğum var,» dedi, Şah hiç iltifat etmedi, «Buna yol verin,» dedi. Ziyaretçi Şaha bir kâğıt yazdı ve dedi ki: «Allah Musa Peygamberden, 'Elindeki nedir?' diye sordu, o da, 'Bu sopamdır, üzerine dayanırım, bununla koyunlarımı sürerim,' diye sözü uzatmadı mı?» Şah, kâğıdın altına şöyle cevap yazdı: «Musa'nın sözü uzatmasında başka bir hikmet var idi, ama akıllı kişi soruya uygun cevap verendir.» Birine sordum: (M. 14) Sen nerede oturuyorsun? «Külhanlarda,» dedi. Bu yalandır, gerçeğe uygun değildir; Oturduğu yer tek bir külhandan başka değildir. Bir yerin aynı zamanda iki kimse tarafından işgali imkânsızdır.
Bu büyükler ve ergin kişiler ki, şu varlık alemi onlar için var olmuştur. Onlar için de bir perde vardır. Bundan dolayıdır ki bunlar zaman zaman sırlardan bahsederler. Allah ile birlikte, şaşkınlık ve iztıra-ba düşmezler. Başka bir vakitte perde yoktur. Sırlardan bahsediyorum, söz söylemiyorum. Acaba bu büyükler nasıl olur da söze de yer verirler? Bunlar arasında Bayezid, o gibi kimselerden değildir. Halbuki Peygamberler, kitap getiren Resuller bunlardandır. Meğer sözden mest oldular, uzaktan bu hallerini saklayamadılar, yazamadılar. Yüz bin küp dolusu şarap, Allah sözünün verdiği neşeyi veremez. Kuran'ı bilenler çok dar bir yerdedirler. Önce sözü anlayan ve bilenler, Kuran'dan bir çare bulur, dar yerde kalmazlar. Çünkü daha önce Kuran'dan aldıkları neşe ve geniş ilham ile Kuran'ın manasını açımlayabilirler. Nasıl ki, şair şöyle demiştir:
Şiir:
Geceye dedim ki uzan uzanabildiğin kadar.
Şimdi o dolunay uykudadır.

Yani gece her ikisi ile başkaları arasında perde olduğu için yahut bir utancı varsa kendisi ile sevgilisi arasını perdelediği için geceye böyle hitap etmiştir.
Biri dedi ki: «Ey Allah Peygamberi ben o karanlık ve soğuk iki yüzlü Araba senin Peygamberliğine yaraşan sıfatları nasıl söyleyebilirim?» Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «Gerektir ki sana bütün Araplar perde olmasın. Bu Arap sana perde mi oldu?»«Ama, ey Allah resulü o inkarcı ve düşmandır,» dedi. Hazreti Peygamber bu sefer şu cevabı verdi: «Senin bu kötülemenin ona ne faydası var? Ancak hak sözü ile onun başını kaldırabilir, ona bir sevgi aşılıyabilir-sin, ola ki gerçek sözün ona bir faydası olsun.» Geceye uzan dedim...
Bizim o çömezlerimiz, o yarım işte, onun perde-sidir, onun gecesidir. Aranızdaki kıskançlıkların inadına Allah'a af dileklerimizi uçuruyoruz. Allah'a şükürler olsun; madem ki uçuruyoruz gider. Gücün yeterse düşmana hoşgörürlükle, sevgi ile bak! Bir kimsenin kapısına muhabbet yönünden gidersen ona hoş gelir. İsterse düşman olsun. Çünkü o senden ancak kin ve sertlik umarken sevgi görürse hoşuna gider.
Biri dedi ki: «Ey Allah elçisi! Herkesi bana gönderiyorsun, bu arada sahabenin işlerini niçin buyur muyorsun?»
«Evet,» buyurdular, «Sen güvenli adamsın, senin inanılır bir kişi olduğun açıkça bellidir. Ben bu halkı kıyamet gününden uzaklaştırmak istiyorum.»
Sahabe sizi taklit etmeyi göz önünde tutmuş ve sizi bizzat gözüyle görmüştür. Size kıyamet işlerinden bir şey elbette bildirilmiş, önünüze serilmiştir. Başka insanlar için bu haberleri işitme ve hikâye yoluyle öğrenmeye imkân yoktur. Çünkü sen o insan değilsin ki, zamanede bir eşin daha bulunsun. Senin zamanından bir şey açıklanırsa, o sırrı herkese duyurmak bakımından çok sakınırlar belki de söyledikleri şeylerde yanlışlığa ve şüpheye düşerler diye çekinirler. Belki o tek ve eşsiz varlık seninle halvet olmayı arzular.
Şiir:
Konuk sahibi herkese ziyafet çekti
Âlemlere rahmet olsun diye cihanı doyurdu.
Çok tatlı yemekler en ağır konuklar için saklanır. Allah'ın, «Ey inanmış ve kazanmış olan nefis! Rabbi-ne dön!» (Fecir sûresi, 28) hıtabiyle işaret buyurduğu gibi sen, bu ilâhî nimete yabancı olan kimselerden değilsin.
Şeyh Muhammed dedi ki: «Söz alanı çok uzun ve geniştir, herkes dilediği gibi konuşur.» Ben de dedim ki; Söz alanı pek dardır ama mânâ alanı geniştir. Sözden daha ileri geç ki, genişlik güresin! Bu alanı sey-redesin! Bir bak ki, sen nasıl bir uzaksın, yahut uzak olan bir yakınsın! «Siz iyi biliyorsunuz» dedi. «Bizim söz ile işimiz yok,» dedim. Sen ne isen osun, ancak suret yönünden daha ileri bak ki «topluluk rahmettir.» Eğer seninle konuşmaya gelmezlerse bundan ürkme ve   kaçınma çünkü suret arkasından konuşurlar; benimle tarikat sırları hakkında bir şey konuşmazlar. Çünkü hem dışarıda hem içerde yabancılar vardır. Sen ancak yalnız kaldığımız bir zamanda gel! (M. 15) Güzel huylu isen, sende kincilik, hayinlik, hırsızlık yoksa. Ama bu insan vücudunda gizli hiyanet ve hırsızlıklar da vardır. Nasıl ki Davut Peygamber zamanında adalet zinciri göklere kaçmıştı. Bu, hiç kimsenin bilmediği gizli hırsızlıklardan ileri gelmişti. Ama zincirin kaçtığını görünce herkes bildiki, bunda bir sebep vardır. Bütün adalet olmasa dünyada gönül aydınlığından, zevkten ve saf adan ne varsa ortadan kalkar ki, bu da sebepsiz değildir. «Allah bir topluluğa verdiği nimetini, o topluluk nefislerinde bir bozukluğa bir değişikliğe uğramadıkça ellerinden almaz.» (Enfal sûresi, 54). Eğer sen kendi temizliğini, iyiliğini gözetir, o gizli hayinliklerden içini arıtırsan, sendeki iyilk ve temizlik daha da ileri gider. Ey hak yolunun gerçek yolcusu gönlünü hoş tut! Çünkü gönüller okşayan o ulu Tan rı senin işini onarmaya uğraşıyor. «O, her gün başka bir işle uğraşmaktadır.» (Rahman sûresi, 29). O, ya arayanın, ya aranılanın işiyle meşguldür. Bu ikisinden başka her kim ne söylerse ahmaklık etmiş olur. Öyle bir kimse her ne kadar kendi ahmaklığını görmez; ancak ilâhî görüşe sahip ve her şeye Allah miriyle bakan erenlerdendir

ki, hünerin ve ince görüşün ne olduğunu anlar ve bilir. İlâhî görüşlerden uzakta kalan gözlerde ancak ahmaklık ve perde vardır.
Şimdi ey gerçek dost! Yüce Allah senin işini başarmak ve onarmakla meşguldür; hem görünürde, hem görünmez âlemde sizinle uğraşmaktadır. Sizi hiç ihmal etmez, şu âyette buyuruyor ki: «Siz ancak Allah dilerse isteyebilirsiniz,» yani o irade etmedikçe bir şey isteyemezsiniz; «Allah bilgin ve bilgedir.» (Dehr sûresi, 30). Yani ey Mustafa (S.A.) sen ne istersen o bizim isteğimizdir! Nefis değildir, heva değildir. Bazı kimseler de derler ki: Buradaki isteyemezsiniz sözü, sahabeye ve ümmete söylenmiştir. Yani siz isteyemezsiniz, doğru yolu aramasını da bilmezsiniz; ben ki Allah'ın elçisiyim; ben isterim.
Beyit:
Esrar hazinesinin düğümünü çözmek için,
Muhammed'in (S.A.) elinden ve gönlünden başka bir anahtar yoktur.
Allah'a ant içerim ki, halvete çekilmiş hak erenlerinin, bu sözün suretinden bile başları döner. Ya bu sözün manası nerede kalır?
Diyelim ki benim bir şiirim yok, bir eserim yok ki, bundan neşeleneyim; kendimden, kendi sözümden zevk ve heyecan duyayım. Öyle bir şaircik henüz dünyaya' gelmedi. O, halde ben kim oluyorum? Allah beni yalnız yaratmış, tek başıma dışarı fırlatmış, yalnızca bir dağ başına bırakmışlar. Anam babam öldüğü için kurtlar, kuşlar beni besleyip büyütmüşlerdir. Nihayet söz alanı geniş ama o, geniş alanda mana daralıyor. Bu darlaşan mana alanının ötesinde başka mana olmayınca yazı ve söz alanının genişliği de kalamaz. Yazının kaleme gelmeyen sesi kısılır, harfler silinir. O zaman susmak, mana eksikliğinden değildir, belki de mânanın parlaklığındandır. Bu tıpkı Dişayil adındaki şeyhçiğin, cevher ve yün çuvalı arasındaki tartışmayı beğenmemesine, onu yermesine benzer. Ben şu sözlerimle yünü cevhere karıştırmak istemiyorum ki kokmuş ve bulaşık yünlerle onu yola getireyim. Benim sözümü onun sözü tarafına sürüklemek ve onu kendi sözü ile bağlamak istemem.
İsâ Peygamber, doğar doğmaz konuştu. Hazreti Muhammed (S. A.) de kırk yıl sonra söze başladı. Bu onun eksik oluşundan değil belki olgunluğundandır. Çünkü Hazreti Muhammed (S. A.), Allah'ın sevgilisiydi. Kula, «Sen kimsin?» diye sorarlarsa, «Ben, Allahın kuluyum,» der. Ama Sultana, «Sen kimsin?» diye sormazlar. O eksik düşünceli cahil, hep kendi mektubunu okur. Dostunun mektubunu okuyamaz. Eğer bir satırcığını olsun okuyabilseydi, bu sözleri hiç söylemezdi. O, yalnız ve hâlâ o mektubu okur; işte o kadar. Halbuki onun eski mektubundaki eğri büğrü satırlar, karanlık ve bâtıl sözler, hep kendi kuruntuları, kendi hayalleridir. Nasıl ki o, kendi eliyle yaptığı puta kul olur; onun bekçisi ve kapıcısı olur. Şu zamanda, bazı kadın tabiatlı kimseler de tıpkı o putlar gibi konuşurlar. Ey kendilerinden habersiz insanlar! Siz bizde kutluluk arıyorsunuz; halbuki biz de aynı şeyi aramaktayız. Sizin bize bakmanızı istiyoruz ki, günün (M. 16) günlüğü, saatin saatliği, cansız varlıkların cansızlıkları kalmasın hep bir olsun.
Âşık olmayan bir saz sanatçısı, dertli olmayan bir ağıtçı dinliyenlere soğukluk verir. Halbuki, saz ve sözden maksat başkalarını coşturmaktır. Hele derneğin bozulması, dostların dağılması, hep birbirlerini gözetmemelerinden ileri gelir. Gerektir ki, birbirleriyle öylesine kaynaşsınlar ki, ayrılmaz bir vücut gibi olsunlar. Allah, «Benim velilerim, dostlarım, kubbelerim atındadır. Onları benden başkası bilmez.» (Kutsal hadis) buyuruyor. Bu, «Benden başkası bilmez,» sözünün iki anlamı vardır. Biri dosdoğru anlam, öteki de, bu, «başka» sözüyle «yabancılar» demek istediği anlamdır.
Mana aleminden, bir elif dışarı fırladı. O, elifi anlayanlar her şeyi anladılar. Onu anlamayanlar da hiç bir şey anlayamadılar. Hak yolunun yolcuları söğüt dalı gibi titrerler ki o elifi anlasınlar. Gerçi bu yolcular için çok sözler söylendi; Hak ile Halk arasında, yedi yüzü parlak, yedi yüzü de karanlık olan çeşitli perdeler konusunda çok açıklamalar yapıldı. Ama hiç biri gerçeğe yol gösteremedi. Ancak bir topluluğun yolunu kestiler ve onları, bu perdelerin ötesine nasıl geçeceğiz diye umutsuzluğa düşürdüler. Bütün perdeler tek bir perdedir. Bu perdeden

başkası da yoktur. O perde ise, bu varlıktır. Kendi kendime konuşabilirim yahut kendisinde kendi benliğimi gördüğüm herkesle konuşabilirim. Sen niyaz gösteriyorsun. O niyazsız ve yabancı görünen sen değilsin. O senin düşmanın idi, sen o olmadığın için onu incittin. Nihayet ben seni nasıl incitebilirim? Ayağına bir öpücük konduravım desem korkarım ki kipriklerimin dikeni ayağına batar da rahatsız eder.
Demişler ki: «Mevlânâ (Celâleddin) dünyadan el çekmiştir. Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî bunu yapmamıştır.» Mevlânâ da onlara şu cevabı vermiş: «Siz Mevlânâ Şemseddin'i sevmiyorsunuz; eğer sevseydiniz, size öyle sevimsiz ve çirkin görünmezdi.»
Şiir:
Hoşgörürlük, gözü ayıpları görmekten körleştlrir
Öfkeli bakışlar her kötülüğü açıkça görür.
Bir şeyi seven, ona karşı kör ve sağır olur, yani sevilenlerin eksik tarafı görülmez ve işitilmez. Sevgisini kaybeden hemen kusur görmeye başlar. Görmez misin, anne yavrusunu çok sevdiği için çocuğunun yatağını kirletmesini bile hoş görür; ondan tiksinmez, ona «Afiyet olsun,» der. Bu söz, onun çocuğuna karşı düşkünlüğünü gösterir.
Mevlânâ Şemseddin buyuruyor ki: Bu cevabı önce Mevlânâ söylemişti. Şimdi de benden dinle. Biri topal bir eşeği tavlaya çeker, iki gün iki gece yem verir. Eşek durmadan sahibine pisler, bu başka mesele, öteki de arapatma binmiştir. At onu her türlü tehlike ve belâlardan, yol kesen haydutların şerrinden kurtarmıştır. İşte bu misal, o sırrın kuvvetini göstermektedir. Nihayet insanı taşıyan bineğin de hakkı ortadadır.
Bizi hiç bir istek bir yere götüremez. Ancak niyaz ehlinin niyazı, yalvarışı bize yoldaş olmalıdır. «Şüphe yok ki sadakalar yoksullar içindir,» buyurulmuştur. Bize de ancak yalnızlık suretinin yalvarışı gerektir. Ancak suret ve mana onun öyle bir niyazıdır ki, somurtkan ve ekşi suratlı şeyhin yanında olamaz. «Ey ekşi yüzlü efendi! Sen bizimle cenk ediyorsun diye bize çıkışmışın,» dedim. «Hayır,» dedi, «însan, ekşiliği öyle birine karşı gösterir ki, ondan incinmiştir. Başka biriyle de hoş geçinir, gülüşür.» Yani evvelkini görür suratını ekşitir, bunu görür gülümser ve bundan hiç bir sıkıntı görmeyince hep hoşlanır. Eğer bir cefa ve bir ziyan görürse, bu da nefsine ait bir cenkleşmedir. Yüzünü kendi tarafına çevirir, somurtur. Yüzünü bu dost tarafına çevirince de (M. 17) gülmeye başlar. Bunu bilmek bir olgunluktur. Bunu bilmemek de, olgunluğun olgunluğudur.
Bir kimsenin davasını onun manası için, bir kimsenin manasını da, davası için öğrenmek isterim.
Şaha dediler ki: «Seyis senin atına binmiş,» Şah şu cevabı verdi: «Eğer ben atın üstünde olsaydım o başımın üstünde oturacaktı, ancak ben şimdi attan inmiş bulunuyorum. Tekrar binecek olsam, seyis bilir, çarçabuk ahıra koşar. Bu gün ben karıyı bile boşayacak olsam gine o bilir.» Dedi ki: «Sizin derneğinizde bulunacak değerde olmadığımız için hizmette kusurumuz var.» Bu kimseler' ki büyüklerin yanına gaflet içinde giderler, bunların onlardan haberleri yoktur. Çünkü onların yanına hazırlıksız gitmişlerdir. Yolda yürüyen bir adam, bir ırmağa rastlar. Hep sert akan bu suya girecek olsa derindir, boğulacak. Üstünden atlayıp geçmek istese geniştir, içine düşecektir. O halde şu zorluğu ortadan kaldırmak lâzımdır. Kuran'da, «Nefislerinizi öldürünüz,» (Bakara sûresi, 54) buyurul-madı mı?
Hazreti İbrahim, o dört kuşu öldürdü, hemen dördü birden dirildi. Ama burada o dört kuş hemen diril-mez, ancak başka yönden dirilir. Çünkü velilerin iç yüzü de bu dört kuş gibidir. O dört kuş ölmüştü, ama başka yönden dirildiler. Nasıl ki, nefsiyle yaşıyanlar başka, kalbiyle yaşıyanlar başkadır. Kalbiyle yaşıyanlarla, Rabbiyle yaşıyanlar da başka olur. Çare yoktur, çünkü yol budur.
Kuran'da, Allah'a güzel amellerinizle ödünç ve rin,» (Müzemmil sûresi, 20) buyuruluyor. Allah'ın ne ihtiyacı olur ki, ona ödünç veresiniz? Yine Allah Musa'ya buyurdu ki: «Ey Musa acıktım. Beni doyurmayacak mısın? Kapına gelirsem beni nasıl karşılarsın?» Musa, «Ey Ulu Allahm, sen böyle şeylerden arısın,» dedi. Allah yine tekrarladı: «Ey Musa ya kapına

gelirsem?» Her ne kadar Musa, Allah'ın bu cilveleşmesine karşı, «Nasıl olur,» diye düşünüyordu, ama Allah da ona karşılık, «Eğer gelirsem ne yaparsın?» diyordu. Nihayet dedi ki: «Çok acıktım. Tartışmayı bırak, git yemekler hazırla ki, yarın yine gelirim.» Erkenden yemekler hazırladı; baktı ki, bunların hepsi hazır ama su eksik. O sırada bir derviş geldi, «Allah rızası için bana ekmek ver,» dedi. Musa, «Hoş geldin,» dedi; eline iki su testisi verdi, «Su getir,» dedi. Derviş, «Başüstüne,» dedi. Suyu getirdi. Musa da ekmeği dervişin eline uzattı. Derviş saygı ve teşekkürle ayrıldı. Şimdi Musa'nın Allah yolunda bu zorluklara düşmesi nasıl olur? Musa kimya bilgisini iyi biliyordu. Çünkü ona, «Tevrat'ı altın suyu ile yaz!» diye emir verilmişti. Vakit gecikti, Musa beklediği yemekleri komşulanna dağıttı. Fakat, «Bu ilâhî cilvenin sırrı nedir?» diye düşünüyordu. Meğer bunun sırrı, bu topluluğa bir genişlik vermek yahut anlattığım şekilde, içten kulluk etmekmiş.
Neşeli bir zamanında Musa sordu: «Ulu Allahm! Söz verdin ama gelmedin!» Allah buyurdu ki: «Geldim ey Musa! Geldim ama sen bize iki testi su taşıtmadan nasıl oldu da ekmek vermedin?»
İki bilgin birbirleriyle övünme ve tartışma yoluyla konuşuyorlardı. Marifet sırlarından, ariflerin meclislerinden ve sohbetlerinden söz açmışlardı. Biri diyordu ki; «Eşeğe binmiş olduğu halde yanıma gelmekte olan zat Tanındır.» öteki de, «Hayır, bana göre onun eşeği (hâşâ) Allahdır» (Vücut (Varoluş) birliği taraftarlarına göre, Allahdan ayrı bir varlık yoktur. Dervişlerin konuşması bu nükteye işarettir. Yani her varlık Allahdan bir görünüş, bir eserdir ama Allah'ın kendisi değildir, ama ondan başkası da değildir. Çünkü o zaman vücut ikileşmiş olur. (Ç.)) diyordu. Nihayet bunlar, bu sözleriyle, cebriye görüşünün çukuruna düşmüşlerdi. Bâyezid ve başkaları gibi büyük ariflerin sözlerinden anlaşılıyor ki, onların sözlerinde başka bir mana vardır. Bu sözlerle uğraşmak bir perdedir. Bu gidiş başka bir gidiştir. Dediler ki: «Bu niçin başka bir şey olsun?» Ben de cevabı verdim: Diyelim ki, sen bizim sözümüzü dinlerken yüreğine soğukluk geldi. (M. 18) işte o, böyle bir şeye perde olur. Onlar hulul inancına yakın bir yoldadırlar. Ruh alemine mensup erenlerin sözleri canlara işler; heva ve hevesle dolu olan sen nasıl anlayabilirsin. Bu şehvet hevasından bahsetmek istemiyorum. Nihayet bundan önce de heva bahsini yorumlamıştım. Heva şehveti ve arzuları yok eder demiştim. Aşk ve sevgi öyle bir şeydir ki, kımıldadığı vakit, karşına yüz huri getirseler sana duvar kerpici gibi cansız görünür. Ne zaman bir hikmet sözü işitir veya bir düşünceye koyulursan, o aşk ve sev* gi harekete geçer. Nihayet nur perdelerinin ışığı olan aşk, «Allah'ın nurdan yetmiş perdesi vardır,» anlamındaki hadis ile işaret buyurulan kat kat perdelerin nurudur. Şimdi sen aşka batmış olduğun halde nurun ışığından nasıl söz açabilirsin? Eğer söz açarsan o bütün heva olur.
O sofî îmad sarhoş olur, başını sallar. O baş salma heva olur. Heva nerede, Allah nurunun parıltısı nerede? Zaman zaman bize, «Nasılsın?» diye sor. Ben sizin kulunuzum. O Allah kulları mal bakımından bir hizmette bulunursa bir muhabbet uyanır. Onların işleri o muhabbetle gelişir. Fakat gerçek dostun vereceği bir pul, yabancının vereceği yüz bin dinardan değerlidir. Bu dost yardımını her kim kabul ederse, ona bağlanmış olur. Çünkü o kapalı kapıyı dost vergisi açar. Şeyhin bu güzel suret ve güzel sözleriyle fiil ve hareketlerine asla rıza göstermeyin! Çünkü onların arkasında bir şey gizlidir. Onu isteyin. Onun iki sözü vardır. Birini iki yüzlülükle, ötekini de dosdoğru söyler. Ama iki yüzlülükle söylenmiş olan sözü bütün velilerin canları, ruhları özlemekte ve bunu istemektedir. Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî'yi bulmak ve onunla sohbet etmek arzusundadırlar. Halbuki, o doğru ve nifaksız sözü Peygamberlerin ruhları bile arzulamaktadır. «Keski onun zamanında olaydık, onun sohbetine ereydik, onun sözlerini işiteydik!» derler. Şimdi bari siz bu fırsatı kaçırmayın ve bu gözle bakmayın. Ona öyle bir gözle bakın ki, Peygamberlerin ruhları da aynı gözle bakmakta, ona hasret teraneleri yollamaktadır. Nasıl ki bir gün Harunnurreşid, «Şu Leylâ'yı getirin bir kere göreyim. Mecnun onun aşkı ile bütün belâlara düşmüş; Doğudan Batıya kadar, onun aşk destanlarını âşıklar kendilerine örnek tutmuşlardır,» dedi. Birçok masraflar ve kurnazlıklarla

Leylâ'yı getirdiler; Halifenin sarayında halvete koydular. Halife erken sabah mumlan yaktırdı, onu dikkatle gözden geçirdi. Saatlerce başını önüne eğdi, düşündü. Kendi kendine, «Bükere de onu konuşturayım belki söz söylerken yüzündeki güzellik daha çok belirmeye başlar,» dedi. Harun yüzünü Leylâ'ya çevirdi sordu: «Leylâ sen misin?» «Evet Leylâ benim. Ama Mecnun sen değilsin. Mecnu'nun başında olan o gözler senin başında yok.»
Şiir:
Başkalarına baktığın gözle, Leylâ'yı nasıl görebilirsin?
Onu göz yaşlarınla tertemiz yıkamadıkça!
Bana Mecnun'un gözüyle bak; sevgiliye, seven gözlerle bakmalı. «Allah onları sever,» buyurulmuştur. Fakat buradaki eksiklik onların Allah'a sevgi gözleriyle bakmamış olmalarındandır. Onlar Allah'a bilgi yönünden bakarlar, irfan ve felsefe yönünden bakarlar. Ama sevgi yönünden bakmak başka bir iştir.
Biri geldi, «Bana bir sır söyle,» dedi. Cevap verdim: Ben sana sır söyleyemem. Ben sırrı öyle birisine söylerim ki, onu kendi benliğinde değil, kendimi onun benliğinde göreyim. Kendi sırrımı kendime söylemiş olurum. Ama ben sende kendimi göremiyorum. Sende başkalarını görüyorum. Bir kimsenin yanına gelen başka bir kimse (M. 19) üç ihtimalin dışında değildir. Ya müriddir ya dostluk için gelmiştir, yahut da kendi ululuğunu göstermek ister. Sen bu üç türlü ziyaretçiden hangisisin? Nihayet falanın yanına gitmeyecek misin? «Benim nasıl bir insan olduğum sizce belli midir?» dedi. «Evet belüdir, onu sende görüyorum. O sendedir, ama ben sende değilim, çünkü sendeki benlik ben değilim,» dedim. Bana dedi ki: «Mert odur ki, içinde ne varsa dışı da öyle görünsün.» Benim içim dışım hep bir renktedir. Bu cihet eğer açıklanır ve bende velilik ve hikmetler olduğu bilinirse bütün cihan tek renkli olur. Kılıç kalmaz, kahır ve zulüm kalmazdı. Ama alemin böyle olması Allah'ın kanunu değildir. Uzun söz burada kısaldı. Bu sözün mânası şudur: Benim dış yüzüm iç yüzümün dışarıya vurmuş olan rengidir. Şu hale göre bu âlem var olmasaydı yerinde başka bir âlem olurdu. Bayezıd'ın halvet hikâyesini anlatmaya başladı. «Bu, Muhammed dininde uydurma bir şeydir. Uydurmacıların sözünü bırak,» dedim. Bana, kadıdan örnek verdi. O sakat hükümleri, düşünceleri tekrarlardı. Onunla Tokat'ta yaptığımız tartışmalardaki hükümleri ve araştırmaları anlattı. Artık başka hiç bir karşılık vermedim. «Kalk git! Bir daha böyle şeyler yapma! Başkalarını dinliyorsun, bir takım sözcülerin sakat ve yanlış haberlerini, Allah kullarına getiriyorsun,» dedim.
Bazıları daha ileriye sıçrayabilmek için geri geri giderler ki suyun öte tarafına atlasınlar. Bunların geri gidişleri, daha ileriye atlamak için olursa iyidir. Eğer başka bir niyetle gemleniyorlarsa sonu düşkünlüktür. Şüphe yok ki, bu ırmağın suyu geçilecektir. Kâfir, Müslüman, Yahudi bunu geçecektir. Bundan geri kalırsan, haydutlar seni zebun düşürür. Suyun öte tarafında haydutlar sana saldıramaz. Öte tarafında sana kuvvet gelir; yardım ve kolaylıklar görürsün. Bugün suyun öte tarafına atlamak için daha çok gerilenirsen çok geçmeden yorulursun; ancak öyle bir sıçrayış sıçra-malısın ki, iki ayağın birden karşı tarafa bassın. Eğer ayağının biri suya değer ve su da sert akarsa, öteki ayağın da kayar içine düşersin!
Biri diyordu ki: «Sen eğer fıkıh bilgini olaydın, ne ince konular bulurdun!» Öteki Hıristiyan da dedi ki: «Eğer sen Hıristiyan olaydın, dinin ışığı olurdun; Hıristiyanlığa parlaklık verirdin.» Yahudi de bundan daha iyisini söyledi: «Eğer bütün müslümanlar böyle olsaydı, Muhammed'in dini ne mutlu bir din olurdu,» dedi. Nihayet benden şunu diledi ve dedi ki: «Mademki sen bu kadar iyi bir adamsın, söyleyeceğim hatırayı yazmaz mısın?» Onun kulağını doldurmak gerek. İlim, içten ve dıştan bir anlayıştır. Eğer iç alemine ait olursa ona hikmet, felsefe derler. Dedi ki: «Bir kere düşün bu nereye sığar? Ev doludur, iğne atacak yer yok.»
Diyordu ki; «Sabredersen, cefadan şikâyet etmezsin.» O düşünce nereye sığar? Gönül evinde nasıl yer bulur ki, bu ev iğne sığmayacak derece dopdoludur. Bir külhan ambarını getirmiş,

«Buraya yerleştir!» diyor. Nereye yerleştireyim? Yer kalmadı. Dünyada Allah'ı aldatmak nasıl olabilir? Bu, bayağı bir şeydir. Evet, Allah kulu nefsinden nasıl umutsuzluğa düşebilir? Bir sedef içinde bir inci vardı ki, bütün âlemi dolaşırdı; bir çok incisiz sedeflere rastladı. Ona sedef ve cevher hikâyesini anlattılar; o da onlara, sedef hikâyesini anlattı. Ötekiler dediler ki: «Bizim onda bulunduğunu işittiğimiz o sedefler, sendeki inci ve sedeflerin hikâyesi midir?» Dedi ki: «Vallah ben de senin işittiğin kadar işittim.» «Ey dolapçı, yankesici! O sende, ama bizi yanıltmak istiyorsun,» dediler. Cevap verdi: «Hayır, ant içerim ki o sedef bende yok. O, öyle bir yüce âleme gitti 'ki, bir gün eşsiz bir inci bulsun.» Ne söyledi ise söyledi. Kuran'da, «O, Allah'ın kuluna bildirdiği şeyi bildirdi,» (Necm sûresi, 10) buyurulmadı mı?
Ona sedef desen bile buna sedef deme! Bir sedef ki, içinde Allah surlarının öz cevheri coşup köpürmeye başlamıştır, öteki çömlek parçaları ile nasıl eşit sayabilirsin? Her kim senin yanında iyilikten bahseder yahut senden bir kimsenin iyiliğini sorarsa, senin iyilik hakkındaki düşünceni öğrenmek istiyorlar demektir. Böylece bir kimsenin aleyhinde konuşurlarsa, bil ki Hak seni iyilik ve kötülük yönünden sorguya çekecektir. Sen de bu hususta (peşin hüküm vermekten) sakın.
(M. 20) Nişabur şehrinde, bir çocuğu doğruluğa alıştırmak, terbiye etmek istediler. Önce ona sordular: «Falan çocuk hakkında ne dersin? Bize hoş görünüyor. Güzel huylu bir çocuk mudur?» Eğer, «Evet, güzel huyludur, fena değildir,» derse, kend si de öyledir; eğer, «Bu vasıflardan uzaktır,» derse, «O halde şimdi sen nasılsın?» diye soracaklardı. Bazıları vardır ki, öğüt dinlerken içleri müslümandır, fakat vaiz meçlisinden çıkınca ateşten çıkmış kalay gibi donar kalırlar. Bazıları da vardır ki hem vaızda yumuşak huylu olurlar, hem de başka şeyle yumuşatılabilirler. Kimisini de çetin araçlarla ve bazen de daha etkili bir şeyle yumuşatılır. Nasıl ki, görünüşte her şeyi yumuşatmak bir âlet yardımı ile olur. Bizim yakınımız, semâ vaktinde hırkasını atan ve bir daha dönmeyen adamdır. O hırka, her ne kadar bin cevher değerinde olsa bile, o semâda ve o halde aldanmış bulunsa bile, bir kere ben o zevkin o hırkaya değdiğini sandım ve vermiş bulundum. Şimdi tekrar görüyorum ki, aldanmı-şım. Değmez. Bu söz bir zümreye acı gelir; ancak o acılığa karşı dişlerini sıkarlarsa bir tatlılık belirir. Şu halde acılık zamanında gülen kimse şu sebepten gülmüştür ki, gözleri sonunda gelecek tatlılığı görmektedir. Demek ki, sabrın manası bu bakıma göre işin sonunu gözlemek, sabırsızlığın manası da işin sonunu göremeyecek kadar kısa görüşlü olmaktır, îlk saf daima, işlerin sonunu iyi bilenlere kalır.
Katır, deveye sordu: «Niçin ben çok kere katarın başında gidiyorum da sen arkada yürüyorsun?» Deve dedi ki: «Ben yokuşun başına geldiğim zaman ileriye bakar sonuna kadar görebilirim. Çünkü yüce başlı yüce himmetliyim, parlak gözlüyüm, bir bakışla yokuşun sonuna, bir bakışta da ayağımın önünü görürüm.» Burada deveden maksat şeyhtir. Çünkü o olgun görüşlüdür, ona daha önce yetişen herkes onun huyunu kapar. Şüphe yok ki, kiminle düşer kalkarsan onun huyunu kaparsın; hangi tarafa baksan sana olgunluk telkin eder. Yeşilliğe güle baksan sana incelik duygusu gelir; çünkü yoldaşların seni kendi âlemlerine çekerler. Bu yüzdendir ki, Kuran okumak gönüle sefa verir. Peygamberleri dile getirirsin, onların ahvalini öğrenirsin; onların suretleri senin ruhunla birleşir; sana yoldaş olur. Ben, o büyük ölümsüz ve sonsuz cevherle öyle sıkı ve sıcak bir bilgi edindim, onunla öyle kaynaştım ki, içim onun ateşiyle doldu. O cevher, yumuşaklığa ve güzel huyluluğa başladı. Dedi ki: «Nasıl istiyorsan öyle yapayım.» Ben de imkân bulunca, «Bana falanca cevhercinin cevheri gerektir» demeye başladım, «isterim ki dileğimi kabul edesin ve bunu geciktirmiyesin.» O öfkeye ve sertliğe başladı; ben de yumuşak davrandım aşağıdan aldım. Çünkü o benim kızgınlığımı yatıştırdı, yumuşattı. Ben de onun öfkesini yumuşak hareketimle karşıladım. Dedim ki: «Hele tartışmayı bıraktım, hiç bir şey istemiyorum, hüküm senindir.» Tekrar tutturdu, «Sana ne lâzımdır?» dedi. «Sen bilirsin,» dedim. «Hayır, söyle,» dedi. (M. 21) Dedim ki: «Sebep aynıdır; eğer barış yapmak istiyorsan barıştım.» «Hayır, açık söyle söz nedir?» dedi. Bu sefer de, «îş, sözden'daha sağlamdır. Ben söyledim sen bırakmadın,» dedim.

Tekrar etti: «Senin sözün bizim için senden daha iyidir, yapacağın işi söyle.» «Bildiğin gibi değil,» dedim. Onu vurmadıkca bir faydası olmaz sana teslim olmuştur. Sana dünya ehlinin sohbeti ateştir derler, ibrahim gerektir id ateş onu yakamasın. Nemrut, dışarıdan bir ateş yaktı İbrahim de bir ateş yaktı. «Göreceksin ateş kimi yakacak,» dedi. «Ey Nemrut! Sen kahırdan doğmuşsun, ben de rahmetten yaratılmışım, görelim kim kimi yakar?» Allah, «Rahmetin öfkemi geçti,» diye buyurmadı mı?
İbrahim dedi ki: «Ders meydanda, imtihana ne lüzum var?» Öteki, «Hayır, hayır, ancak iş gerektir,» dedi. İbrahim, «Bismillah!» dedi. Rahmetin ayağı kahrı tepeler; bu takdirde rahmet, kahrı ve öfkeyi yok eder. Rahmetin ayağı böyle olur. Evet, dostları sınamak gerektir. İbrahim dosttur. Nasıl ki, «Dosta böyle yaparsan, düşmana ne yaparsın?» .derler. O, dostu ateşe fırlattı gitti, hali ne olacak diye sınadı. Onun halini, onu ancak fırlatıp atan bilir.
Çalgıcıya dediler ki: «Ne nazlanıyorsun, çal! Yoksa ricamızı iki kere mi işitmek istiyorsun?» Şöyle cevap verdi: «Hatırlıyorum, filan kimse de böyle niyaz ediyordu.» Yani sizde böyle yapın. Öteki, içinden bunu kabul etmiyordu: «Nasıl olur da bir adam bu ka-darcık hüneriyle öğünebilir? Filan adam bana böyle saygı gösterdi, rica ve niyazda bulundu,» diyebilir. Ben öğünmüyorum, ben yol gösteriyorum. Gösterdiğim yol da niyaz, yalvarma yoludur. Şah ise niyaz ile doludur.
Diyorlar ki: Ariflerden biri Bağdat'ta yüz hıyarın bir pula satıldığını işitir. Feryada, dövünmeye başlar; kendinden geçer ve hastalanır. O arif bizlerden değildir. Onun sözünü ve halini bize nasıl örnek gösterebilirsin? Biz de o hal yoktur. Bize göre Hak yolcusu birdir. Yüz hıyar nereden geldi? öteki dedi ki: «Sen Hak yolcusuna nasıl diyorsun ki hıyarı bir pula satmak küfür değildir. Bunu niçin söylüyorsun,» diye ona çıkıştı. Hayır, o niçin çıkışsın? O, onları bu gibi şeylerden kurtarmak istedi. «Bunu bizim sözümüze niçin benzetiyorsun,» demek istedi. Diyelim ki, denizde bir girdap vardır; korkunç bir girdap. Bütün denizciler bundan kaçarlar. Herhangi birinin bundan sakınmayarak buradan geçerim demesi ne demektir?
Şimdi cansız varlıkların konuşmasından ve onların işlerinden söz açacağız. Bilgeler bunu gerçeklemezler. Şimdi bu gördüğüm şeyleri nasıl söyleyeyim? İnliyen direk hikâyesini nasıl anlatayım. Bu, kişi dilinin kıvrımlarında gizlenmiştir. Hazreti Ali buyurdular ki. «Bir insan konuşurken kim olduğunu aynı saatte anlarım. Konuşmasa, üç günde anlarım; ancak yeter ki halinde susma olmasın da, dinleyenlerin anlayışına göre konuşsun.» Yine Hazreti Ali buyurmuştur ki «Perde açılsaydı yakîn yine artmayacaktı.» Eğer onun hali öyle olsaydı, bu ikinci söz haline uygun düşmezdi.
Büyüklerin meclislerine gelmeye engel olan şey istidat eksikliğidir, istidat, kabiliyet, dünya işlerinden feragat gerektir ki, büyükleri ziyaretten bir fayda elde edilsin. Ziyaret edenler niyazda, armağan sunmakta ağır davransalar bile, yine ziyaretleri boşa gitmez. Ama en iyi bir durum içinde çalışmak gerektir. Bazılarında iyilik umudu göremiyorum ki, pişmanlıktan önce uyanmış olsunlar.
Müşteriden bir pul haraç alan bakkal, kavgaya tutuşmuş, öfkelenmişti. Tablaları dökülmüş, dirhemleri başına atılmış, halk gelip ayınncaya kadar (M. 22) elli dirheme yakın bir ziyana uğramıştı. Sonunda yaptığı işten çok üzüntü duydu ama o saatte öfkesi ona öyle galip gelmişti ki. Bu hal şimdi senin başına gelseydi, «Hiç kimseyle tartışmadan korkmam,» demiş olmana rağmen, «Aman ateş geliyor, beni içine alacak,» derdin. Gerçi bazı kimselerle tartışırım. Onlarda bir ateş vardır.
O saatte, ona öyle bir ateş gelmişti ki, sana gelseydi o gün hamama girmişe dönerdin. Sana ne zaman öfke ateşi gelse sadece Hak uğrunda değildir. Bu ateş her kime yakın gelse, bil ki yüce Allah buyurur ki, benim tarafımdan ancak cefa kapısını kapamaktan başka bir şey baki kalmadı. Bir hizmet etmek gerekir ki, o cefa unutulsun. Bağışlamayı unutmak gafleti unutmak demek değildir. Bir iş yaparken o cefaları hatırlıyorsun. Bu öyle bir girdaptır ki, bu girdaptan herkes kaçar. Ancak yüzücü kaçmaz. O b'le kendisini bu girdaptan geçmeye sakınır. Çünkü

geçeceği yol girdabın içindedir. Ancak başkalarını da yakalar, birlikte geçerim diye suyun etrafında toplarsa, öteki sanır ki kendisini döndüren girdaptı. Denizde ve girdabın içinde bir damar ve o arada incecik bir yol da vardır ki, oradan geçilebilir. Çünkü şüphesiz bu girdabın bir yolu olacaktır. Şimdi seri nasıl söylüyorsun ve bana niçin diyorsun ki, «Düşmanı altetmek tartışmaya engel olmaz, belki çok hoşuma gider, gam çekmem.» Mademki gam çekmiyorsun, «Ben dünyaya tapanlara söyledim,» diyorsun; dünyaya tapanları benim sözüme örnek getirebilirsin. Dindar kişiler bile bu nükteler içine sığmaz. Mademki gam çekmiyorsun.
Bakkalın biri, bir pabuççunun karşısında otururdu. Bu bakkal, her gün hurma yerdi; çekirdeklerini de pabuç-cuya atardı. Pabuççu bu hurma çekirdeklerini topladı; onu taş gibi inciten o çekirdekleri bir araya koydu. O gün kendi kendine dedi ki: «Allah, fenalığın cezası misli iledir, buyuruyor. Bu adam bütün bu ce-fasiyle beraber eğer bu gün bana hurma çekirdeği atmazsa ötekileri af edeceğim.» O gün, bakkal yine hurma yemeye, çekirdeklerini eskisi gibi pabuççuya atmaya başladı. Bütün çarşı halkının bu işten haberi vardı. Diyorlardı ki: «Eğer bu gün de aynı terbiyesizliği yaparsa kendisini alaşağı edelim. Şaha da haber göndererek bunu astıralım.» Şaha haber gönderdiler; kunduracı bıçağını aldığı gibi eline indirdi; ikinci bir darbeye lüzum kalmadı. Padişah, vezirine dedi ki: «Pabuççuyu ziyarete gidelim.» Veziri dedi ki: «Padişahım, onun için teklif tekellüf yoktur. Aşağı in, dükkânın köşesine otur, onun hoş beş etmesini bekleme: iltifat göstermeyişi oraya yol olmamasından, oranın yasak olmasından değildir. Bütün külhan sakinleri onun huzuruna yol bulmuşlardır. Kerem ve cömertlik alanında, doğan gibi uçar.» Şah, vezirin anlattığı şekilde pabuççunun ziyaretine geldi. Vezir, «Başka suretle ziyarete imkân yoktur,» demişti. İkinci bir küstahlıkta da bulunmuş, elini istemiş ve öpmüştü. Beraber oturup konuştuktan sonrıa geri döndü. Bu hikâye henüz âleme yayılmamıştı. İster yayılsın, ister yayılmasın maksat bir öğüttür. Cefaya karşı tedbir almak gerektir. Biz hem tedbir alıyoruz hem yol gösteriyoruz. O yol da dünyayı feda etmektir. Allah, «Nefsinin cimriliklerinden korunmuş ve arınmış olanlar; işte onlar, kurtuluşa erenlerdir.» (Haşr sûresi, 9) buyuruyor. O cefaya karşı tedbir almak için öylesine çalış ki, ilerideki ayrılık gününü korumak için işe yarasın. «Onu göz önünde tutarsan ortada bir şey kalmaz,» di-yesin. İşte bu insan sıkıntı günlerinde Haktan yüz çevirir. Nimet günlerinde de, ona saygı gösterir.
Sevgili der ki: «Ben hoş konuşurum, sen de hoş konuşur musun? Ben sıkılırım sen de sıkılır mısın?» Bu o kadar önemli değil; asıl işin özeti o sıkıntıdadır. (M. 23) Bu sıkıntı tatlılıktır; bu yolun geri dönüşü işte böyledir. Bu öfke yumuşaklıktır. İşin hoş tarafı benim zındıklıkla birleşmiş olnnamdadır. Benim İslâmlık tarafımda o kadar hoşluk yoktur. Cefa vaktinde söylediğim sözü ayrılık günlerinde, o cefanın b'.ttiği zamanlarda da söylerim. Aynaya bakar, onu karşımda tutarım. Kabul edersen yazarsın; gramere vurursun. Şimdi görüyorsun ki, söz başkaları içindir*. Çünkü o sözün, o öğüdün sonucu ondan sonra ona aykırı bir halin meydana gelmemesindedir. Bu mesele elli kere dünyanın her tarafını gezerek denizleri, karaları dolaşan mücevher tüccarının hikâyesine benzer. Bu adam bir in-•ci arıyordu. Geldiğini haber alan inci dalgıçları birbiri ardından koşardı. Ama aranılan incin'.n nasıl ve nerede olduğu, tüccar ile dalgıçlar arasında gizli kalmıştı. Tüccar, inciyi rüyasında görmüş; o rüyaya inanmış ve güvenmişti. Nasıl ki, Yusuf Peygamber (S.A.), rüyaya inandığı ve kendisine Ay'ın, Güneş'in ve yıldızların secde ettiğini rüyasında görerek bunun yorumunu bildiği için kuyuya atıldığı, zindana tıkıldığı günlerde bile gecelerini hoş geçiriyordu.
Şimdi dalgıç Mevlânâ'dır; cevahir tüccarı da ben, yani Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî Allah bereketini sonsuzlaştırsın inci de ikimizin arasındadır. Diyorlar ki: «inciye giden yol sizin aranızdadır. Biz ona yol bulalım.» «Evet,» dedim, «Fakat yol budur: Ben sana bir şey verin demiyorum, ben Allah yoluna gelin diyorum.» Niyaz yoluyla ve hal diliyle biri sordu: «Allah yolu hangisidir? Söyler misin?» Ben, «Allah yolu budur,» diyorum. Elbette Aksaray'a gidilirken bir köprüden geçilecektir. Hakka giden yolun köprüsü de Kuran'ın, «Onlar, malları ile, nefisleriyle savaştılar,» (Tevbe sûresi, 21) âyetinde buyrulduğu gibi önce malını saçmaktır.

Ondan sonra yapılacak işler çoktur. Ancak önce Aksaray'a uğranılacaksa, bu yoldan başka geçit yoktur. Aksaray'dan sonra da (yolda) ıssız ovalara saparsan yine yolunu şaşırırsın. Kurtlar, gulyabaniler seni görünce yayından fırlamış ok gibi ardından yakalar bir lokma yaparlar; alaşağı ederler. Şimdi ne yapmak istiyorsun? Ne vereceksin Allah yoluna? Gönlündeki nedir? Ne düşünüyorsan, söyle. Eğer bir engelin varsa bana anlat ki, o engele karşı yol öğreteyim de sana kolaylık olsun. Ben yolu senden daha iyi bilirim. Ben inci hikâyesini anlatıyordum; sen bunu bir pula bile almıyorsun. Şimdi ikiyüzlülük mü yapayım? Yoksa dosdoğru mu konuşayım? Bu Mevlânâ Ay'dır; benim varlığımın Güneşine gözler erişemez. Ancak Ay'a erişilebilir. Işığının ve aydınlığının son derece parlaklığından dolayı gözler güneşe baba-maz. O Ay güneşe erişemez, ama Güneş Ay'a yetişebilir. Nasıl ki yüce Allah Kuran'da, «Onu gözler kavrayamaz, ama o gözleri kavrar, (En'am sûresi, 103) buyuruyor.
Bu ok kimin okudur? Bu söz kimin okluğundan fırlamıştır? Hakkı, kemâl mertebesiyle bilen onun kudretini anlayan kimdir? Bu okun sonu yoktur, Kuran'da, «Söyle ki, eğer deniz Allahmın yaratıklarını yazmak için mürekkep olsaydı, Allahmın yarattıklarının sayısı bitmeden önce deniz tükenirdi. Denizi bir kat daha artırsak bile yine yetmezdi.» (Kehf sûresi,109), anlamındaki âyet, bunu göstermiyor mu? Mutlu odur ki, bu ok kendine isabet eder; onu vurur. Bu ok Hakkı bilenler içindir. Okluğumda daha nice oklar var ama bunları atamıyorum. Attığım ve atmakta bulunduğum oklar geri tepiyor. Oklukta kalanların da başka işleri var. Bari nerede olursan ol bizden yüz çevirme. Bizi bırakıp gitmekten dem vurma! Bulunduğun hal içinde, her neyin varsa ver. Bir şeyin yoksa kazanmaya bak ve çalış ki, bu yüzden başka dostları da yanına toplayabilesin! Azıcık bizi de gözet; sana vermiş olduğumuz ödünce karşı bir iki lekis hazırla (ayrılık masrafı boştur kişi verilen sözden sorumludur).
(M. 24) Allah ile olan sözleşme nasıl olur? Borcumuza karşı her şeyden bir parça olsun saklamayı ihmal etme! Eğer bir lekis kadar olursa (ki ben ondan zengin sayılmam ve onsun da yoksul kalmam) ancak sana bir şeyler açılır. Nihayet bütün bunlardan el çekeceğin zamana kadar sana görünmeyen âlemden ansızın bir doğuş olacaktır. Böylece bizim tarafı da bir hamlede unutma! Diyelim ki, akıl bir şey buyurur. Heva ve heves onun aksini ister. Bu şuna benzer ki, efendi, «Turşu getir,» der; uşak «Hayır,» der; «tatlı getirin. Tatlı daha iyidir.» Bu uygun bir iş değildir. Gerektir ki uşak önce efendinin istediğini getirmiş olsun. Çünkü gerçekte, turşu efendinin istediğ dir. Sonra efendi, «Ben falan yere gidiyorum,» der. Uşak, «Allah yoldaşın olsun git, ben gelmiyorum,» der. «Niçin gelmi-yorsun,» deyince, «Dönüş zamanında gelirim, şu saatte mazeretim var,» diye cevap verr. Bu doğru değildir. Bu ters anlama, işin aksini öğrenmedir. Halbuki bu yolda söz birliği, iş birliği gerektir. Aksilik yaraşmaz. Hayır, sen bana uyuşmazlık öğret, ben sana söz birliği öğreteyim! Yani sen bana naz öğret, ben sana niyaz öğreteyim. Nasıl ki adamın biri, bin din bilginine şöyle bir teklifte bulunmuştu. «Sen bana Yasin öğret ben de sana savaş öğreteyim.» Bilgin de savaşçıya şöyle dedi: «Sen bilimsel tartışmadan anlar mısın? Yoksa bundan yoksun musun? Tartışma sevdasında değil misin?»
Şeyh Muhammed bunlardan hangisidir? Beni gerçekledi, tartışmadı. Ama tartışmada bulunsaydı çok faydalanırdı. Çünkü benim onunla tartışmam gerekliydi. Eğer sahabe, Hazreti Muhammed'le (S. A.) karşılıklı konuşsalardı onlar için çok faydalı olurdu. Şimdi bu hangi nevi dendir ki bahsetmiyorsun? Bu manevî fayda kendine erişir. Ancak tartışma ile elde edilen bu fayda nedir? Eğer konuşurlarsa siz çok faydalanırsınız. İşte ben sizin hakkınızda bunu düşünüyorum. Siz de bana böyle yapıyorsunuz. Kederliysen tazelenmek; yaşlı isen gençleşmek gerek. Başıyla, kulağiyle, akliyle oynamak gerek ki nasip alasın; hem mana isitesin, hem yiyesin. Yani hem ince manalar dinleye-sin, hem başka bir iş yapasm. Şimdi, «Bu saatte başka işim var,» diyorsun. İki iş'bir arada nasıl olur. Gerek ki iki işi bir arada yapasm. Ulu Allah'ın bana öyle bir vergisi var ki birbirine aykırı yedi sekiz işi bir arada yüklenir, altından çıkabilirim. Allah her şeyden üstündür.

Bazı veliler aceleci oldukları için sana gal'p görünürler, ama o derece galip değildirler. Bazı veliler de yumuşak görünürler ama çok hareketli ve galip olurlar. Onların diledikleri biraz gecikir. Davacının davasından vazgeçeceği zamana kadar uzar; onların nişanı, marifetleri kalmamış olmasıdır. Bir marifetten bahsedemezler. Bizim sözlerimiz arasında söz karıştıran Şeref Lehaverî, gibi kimseler, bulanık suda boğulmuşlardır. Rüyasında büyük bir bulanık suyun içine daldığını; iki parmağını oynatarak, «Aman Şem-şeddin-i Tebrizî elimi tutsun,» diyerek imdat istediğini görmüştü. Bu rüya ona yeter derecede bir öğüt olmadı. Tekrar benim yanımda nebilerin mucizeleri ile velilerin kerametleri arasındaki farkı anlatmaya başladı. Nebiler her ne zaman dilerlerse mucize gösterirler diyordu. Velilerin sözleri nerede, sen nerede? Sonra, bazı rafızîler devamlı bazıları da devamsız olurlar, bazıları da ihtiyarsız olurlar; bir kısmı da ihtiyar-lanyle rafızîlik ederler diye tutturdu. O, veliyi kendi haliyle kıyaslayarak tasvir ediyordu. Onun sözlerinden ve işinden (M. 25) yüz çevirince de, «Beni kıskanıyor, bana hıncı var» diyor. Halbuki benim öyle bir huyum vardır ki Yahudilere bile dua ederim. «Allah hidayet versin, onları doğru yola yönetsin,» derim. Bana şovenlere de dua ederim. «Ulu Allahm, ona bu halinden daha iyi bir hal ver ki sövüp sayacağı yerde bir teşbih okusun, seni ansın ve ilâhî âlemle meşgul olsun!» derim.
Onlar bana nereden çattılar da, «Bu velidir veya veli değildir,» diye tartışmaya başladılar? Ben veli olayım, olmayayım sana ne? Nasıl ki Çuha'ya «Hele şu tarafa bak dediler, tepsiler götürüyorlar.» Çuha şu cevabı verdi: «Bize ne?» «Ama sizin eve götürüyorlar,» deyince; «O halde size ne?» dedi. Ben de şimdi «Size ne?» diyeceğim. İşte bu sebeptendir iki halktan çekinmekteyim.
İçimden birçok büyükleri severim. Onlara karşı muhabbetim vardır, ama açığa vurmam. Bir iki kere açıkladım: Bende, geçim hayatımdan bir tecrübe kaldı. Bir muhabbet vardır ki asla soğumaz, fakat bu dostluğun değerini kimse bilmez ve takdir etmez. Halbuki benim Mevlânâ'ya açıkladığım sevgi arttı ve eksilmedi, doğrusunu söyleyemiyorum. Ben doğruluğa başladıktan sonra beni dışan attılar. Eğer tam doğruluk gösterecek olsaydım beni bir hamlede bütün şehirlerden sürer, kapı dışarı ederlerdi.
Az çoğu gösterir, yani söz az mâna çok olmalı. Diyelim ki oraya bir çuval şeker koymuşlar, ondan azıcık bir örnek getirmişler; işte bu azıcık örnek o bir çuval şekerin delilidir. Onu 'anlatmaya yeter. Kişinin de biraz doğruluk göstermesi, onun doğru olduğuna delildir. Yine biraz eğrilik ve ikiyüzlülük de sahibinin eğriliğini gösterir.
Hazreti Peygamberin çağında doğruluğa pek düşkün bir adam vardı. Sahabe, bu adamın doğruluğundan ve doğru sözlülüğünden, Peygamberin de onu korumasından dolayı incinirlerdi, ama ona bir şey diyemezlerdi. Ancak çok içerlemişlerdi.
Hatırlarından, Hazreti Peygamber, dünyadan göçtükten sonra ondan öç alalım, diye geçiyordu. Adam, Hazreti Peygamberin dünyadan göçtüğü günlerden sonra da böylece doğru sözlülükte devam etti. Artık dayanamadılar, «Ona bir darbe vuralım,» dediler; «Olmazsa şehirden sürelim,» dediler. Adamcağızı şehirden dışarı atarken, bu gürültülerin sesi bir kadının kulağına kadar gelmiş; dam üstüne koşarak sahabeye çıkışmaya başlamıştı. «Bu adam azizlerdendir, Peygamberin yanında sevilmiş bir kişiydi. Onun yüce ruhundan utanmaz mısınız ki, bunu şehirden sürgün ediyorsunuz,» diye bağırıyor, onlarla kavga ediyordu. Adam yüzünü yukarı çevirdi, kadına hakarete başladı: «Sen niçin kendi kendine bunlara çatıyorsun. Allah'ın lanetini hem kendine hem de bunların üzerine çekiyorsun!» Kadın kendi kendine, «Evet» dedi, «Peygamberin dostları yersiz iş yapmazlar, şehirden sürülmeye lâyık olmayanı da dışarı atmazlar. Hazreti Peygamber, 'Ümmetim sapkınlık üzerine fikir ve söz birliği etmezler,' buyurmuştur. İyi yapıyorsunuz. Allah yardımcınız olsun,» dedi. Doğru sözlü adam bunun üzerine, «Evet, onlar iyi ediyorlar, sen fena etme!» dedi.
Cüneyd'e tavsiye ettikleri Ahmed-i Zındık'ın hikâyesi de şöyledir: Ona denildi ki, falan şehirde bir Ahmed-i Zındık vardır. Senin karşılaştığın zorlukların düğümü onsuz çözülmez. Sen yüz çile de çıkarmış olsan yine onsuz yapamazsın! Cüneyd, Bağdat'tan kalktı, o şehre

yollandı, kendi kendine Ahmed-i Zındık'ın evi nerededir diye sorsam her halde edebe yakışmaz dedi. Adım tevil ederek (değiştirerek) Ahmed-i Sıddık diye sordu, içindeki irfan buna (M. 26) engel olmuştu. Ona rüyasında tevilsiz dosdoğru bir söz söylemişlerdi. Ama o bunu teville yani değişik şekilde dinlemişti. Bu yüzden altmış gün o şehirde derbeder ve başıboş bir halde dolaşıyor; rastgelene Ahmed-i Sıd-dık'ın evi neresidir diye soruyordu. Kendisine dosdoğru öğret len bu adı değiştirmiş olmanın yarattığı uğursuzluk yüzünden bir türlü onu bulamıyordu. Nihayet hatırına ansızın bir çare geldi. «Hele şu yıkık mescidin kapısından geçeyim,» dedi ve oradan geçerek yürümeğe başladı. O sırada kulağına bir Kuran sesi geldi. Hemen yüreği yerinden hopladı. Yıkık mescitten bir delikanlı çıkıyordu. Artık «Adamı kendi adıyla sorayım,» dedi ve sordu. Delikanlı: «Şu okunan Kuran' m sesini işitiyor musun,?» dedi Cüneyd bir nağra atarak kendinden geçti ve yere düştü. Delikanlı ayağına kapandı. Cüneyd doğru sözlülüğünün mükâfatım görmüş, dileğine kavuşmuştu. Kendine geldiği vakit yıkık mescide girdi. Uzakta bir yere oturdu. Ne Cüneyd selâm ve kelâm vermek suretiyle bir teklifsizlik gösterdi, ne de o buna imkân ve meydan verdi. Uzun müddet bu şekilde kaldıktan sonra Ahmed-i Zındık merhamete geldi ona tekrar bakarak söze başladı: «Hoş geldin Cüneyd!» dedi. Cüneyd içinden, «Benim Cüneyd olduğumu nasıl anladın?» diye düşünüyordu. Ahmed gülümsedi, «Nasıl bilmem,» dedi. «Beni aradığın ilk günden beri o zorluklar içinde kıvranarak bu bilmecenin düğümünü çözmeğe uğraştığını görüyor ve etrafında dolanıyordum. Bana gelirse kendisiyle ne konuşayım diye düşünüyordum. Sana söyleyecek bir şey bulamıyorum, şimdi sen konuşacak bir konu varsa üzerine parmağını bas ki konuşalım. Bir şeyler an. lat ki dinleyelim.»
Cüneyd söze başladı, bir şeyler anlatıyordu. Ahmed-i Zındık bir kaç kere çarh vurdu. Kutsal canlar, etrafım sararak, «Eğer böyle bir kaç çarh daha vurursan bu çarhın ipini koparacaksın,» dediler. Ahmed ki-zararak yerine oturdu.
Bu öteden beri bir töredir. Doğru bir söz söylersin, onu yorumlamak istersin, biraz gülerler, çok kere de içlenir ve zevk duyarlar. Hoşa gider o söz, ama yorumlamadan söylersen ne kimse duygulanır, ne de hoşlanır. Meğer ki, Allah'ın doğruyu söylemek için yarattığı seçkin insanlar tarafından söylenmiş sözler olsun. Bu makamda onlara soru sormak gerekmez. Halk onlara nasıl sorabilir ki, bu sözü söyleyen bile şaşkınlık içindedir. «Ben ne söylüyorum kiminle konuşuyorum,» diye kendi kendine hayret eder. «Bunlar n'çin anlamıyorlar?» diye düşünceye dalar. Bir adamın evinde biri saz çalıyordu. Başka biri dedi ki: «Bu evde kimse yoktur, bu çalgıyı kime çalıyorsun?» Adam şu cevabı verdi: «Sus, herkes Allah için tekkeler, kervansaraylar yaptırıyor. Ben de Allah yolunda saz çalıyorum. Ben bunu Allah için yapıyorum. Sen niçin soruyorsun? Seninle biz bilir misin neye benzeriz: Adamın biri, ney çalarmış. O arada, bir taraftan da yellenirmiş. Adam neyi arkasına götürerek eğer sen daha iyi çalacaksan 'al da çal der. Sana yol yürümek gerek. Sana yol yürürken bir şeyden bahsetmek gerekmez. Yolunu yürü ey eşek! Sen, ne o köprü geçen eşeklerdensin, ne de bir günde bir konak gidip geri dönen Mısır eşeklerindensin! Sen binlerce dedikoduların ve koşuşmaların sonucunda günde yarım konak bile gidemezsin.»
Ulu Allah buyuruyor ki: «Bir toplum kendi nefişlerindeki özelliği değiştirmedikçe Allah onlara verdiği nimetleri değiştirmez.» (Ra'd sûresi, 12). Şikâyeti, feryadı kendi nefsinden et! Allah yine Peygamberine, «Şüphe yok ki, sen, sevdiğin kimseyi doğru yola yöneltemezsin, ancak Allah dilediğini doğru yola yöneltir. Allah hidayete ermişleri en iyi bilir,» (Kasas sûresi, 56) buyurdu. «Bunu biliyorum,» dedi. «Bu halin gerçekliği de bana çok şiddetli geldi.» «Ne söylüyorsun,» dedi, «Bana senden fayda gelmeyecek.» «O halde hangi niyetle bu işin etrafında dolaşıyorsun,» dedim. «Hiç bir niyetim yoktur,» dedi. Ben bu karışık işleri çok yaptım, doğru sözü evirdim çevirdim şiir söylemeye başladım. (M. 27) Bundan içlendi, ağlamaya başladı. «Ah şu benim kötü nefsim,» diyordu. Ben «Yoksun kalmasın,» dedim ve ilâve ettim. «O şöyle söyledi, ben şöyle söyledim gibi dedikoduların şimdi yorumlamasını dinle: Padişahın özel konuk yurdunda olan kimse bir lokma bulur yer, elbette aç kalmaz.

Şimdi böyle b:r adam nerede, köpekler için sokağa dökülen ekmek kırıntıları ve kemik parçalarıyle geçinenler nerede? 'Yer ve göklerim beni kavrayamadı, ama bir mümin kulunun gönlüne sığdım,' anlamındaki Allah sözünün yorumunu anlat,» dedim. «Bu nükte, 'Biz emaneti göklere, yerlere, dağlara gösterdik. Onu yüklenmekten kaçındılar, ondan çekindiler. Halbuki insan bunu yüklendi. Çünkü o çok zalim ve bilgisizdir,' (Ahzab sûresi, 72) anlamında bulunan âyetle aynı manadadır,» dedi. Yani Allah bilgisidir, bu bilgi de derecelere ayrılmıştır. Yukarıdaki kutsî hadisin manası da bununla ilgilidir. «Sizce bu hadisin manası hakkında başkaca söylenecek bir şey var mı?» diye buyurdu. «Buna gerçekten güç yetmez,» dediler ve susmadılar. «Bu konuşulacak bir konudur,» dediler. Ama bu noktadan kaçıyorlar. Eğer bu cihet konuşulacak olursa faydası çok olur. Dünya fenadır, ama bu dünyanın ne olduğunu bilmeyen kimselere göre değil. O, dünyanın ne olduğunu nasıl bilsin? Onun dünyası yok ki; ama o, «dünya nedir?» diye sorar. Öteki, «Ahiretten başka olan âlemdir,» der. «Peki, ahiret nedir?» Öteki, «Yarın,» cevabını verir. Peki ama, «Yarın nedir?» Hülâsa söz çok darlaşmıştır; dil daralmıştır. Bütün bu din savaşçılarının, pek dar olan dil bağından kurtulamamaları bu sebeptendir. Onlar sıfatlar âlemine giderler. Allah'ın kutlu sıfatları için acaba ne diyorlar. Kelâmcı-lar, «Sıfatlar, Allah zatının aynı mı yoksa ondan gayrı mı?» diye tartışırlar. Bu nokta üzerinde söz birliği edebilirler mi? Hayır edemezler. Çünkü âlem binbir renge girmiştir; çeşitlidir. Söz, tek bir ton ile konuşulmaz. Nasıl ki Hakîm Sanaî'yi ziyarete gidip gelen dervişten biri sordu: «O dönek ne söyledi sana?» Derviş, başını önüne eğerek, «Âlem halkının sözünü söylüyor,» dedi. Meğer bu dönekliklerden kendini kurtarmış olan kimse yavaş yavaş evinin yolunu tutar, uzaklara gitmez. Yoksa âlem çok dönektir. Biri Yahudidir, öteki yıldıza tapar, beriki ateşe tapar.
Mutezile (Mutezile, Ehli Sünetten ayrılan ve Vasıl Binata'nın yoluna sapanlardır. Bunlar Hasan.i Basrî'nin kanaat ve içtihadına aykırı hareket ettiklerinden dolayı bu ismi almışlardır. Lügat mânası «dernekten ayrılmış kimseler* demektir. Bunlar Eşarî ve Maturidî mezheplerine karşı oldukları için Ehli Sünnet nazarında sapkın bir zümre olarak tanınmışlardır. (Ç.)) diyorlar ki: «Mademki Allah kelâmının başlangıcı yoktur, o halde bu âlemin de bir başlangıcı olamaz.» Bu yol, Mutezile yolu değildir. Bu yol gönül kırıklığı, üzüntü ve çaresizlik yolu, kıskançlığı ve düşmanlığı bırakma yoludur. Sana bir sır açıklandı ise, gerektir ki onun şükrünü yerine getiresin. Şimdi bu şükrün anlamım ikiyüzlülük yönünden mi, yoksa doğruluk yönünden mi söyliyeyim? Allah'a şükürler olsun. Umutsuz olma! Yüzün saf aya, temiz ışığa dönmüştür. Doğruya, huzura, rahata kavuştun. Karanlık, bulanık günler geçmiştir, insanların hayırlısı halka faydalı olanıdır. Kayırın ne olduğunu bilmeyen nasıl hayır işliyebilir? Yılın ne olduğunu bilmeyenler, ömrün ne olduğunu anlamayanlar birbirlerine nasıl uzun ömürler dileyebilirler? Bir gönül ehlinin el.ne geçen bir akça, bir nefis düşkününün eline geçen bin akçadan hayırlıdır. Bunu sana açıklayamam; çünkü senin nefsin diridir, ayaklanmıştır. Eğer bunu sana söylersem sen de bin söz söylersin; aramızda ayrılık baş gösterir. Belli ki bu pirlerin düşünceleri halk arasında pek yaygındır. Mimberlerde, derneklerde onların sözleri dolaşır. Bir de Allah'ın gizlenmiş kulları vardır ki, o şöhretli pirlerden daha olgun, daha sevilmiş kimselerdir.
Bazan da, halk arasında bunlardan daha şöhretli erler vardır. Çünkü onların (M. 28) dilini halk anlar. Mevlânâ sanıyor ki, o insan benim. Ama benim inancım öyle değil. Ben aranan ve istenilen bir kimse değilsem bile, arayandanım. Arayanın maksadı da aranılanlar arasından baş gösterir. Bana göre arayan Allahdır. Fakat o aranılan sevgilinin hikâyesi hiç bir kitapta meşhur olmadı. Tarikatlerin, derneklerin anlattıkları şeyler arasında da bunlar yoktur; bu sözler, hep yolu anlatmak içindir. Bunu yalnız bir kişiden dinliyoruz, başka hiç kimseden duymadık. O gün Cüneyd' in, «On hıyar bir pula satılıyor, biz kaça satılacağız?» ded'ğini anlatmıştım. O, bu haldeydi. Nasıl ki, on hasta bile bu sözden dolayı onun düştüğü anıklık derecesine yetişemez; bu bize göre küfürdür.

Ona dedim ki: O değirmeni satma, hem de vakıf yapma! O iki bin dirhemi bana ver ki, senin hesabına döndüreyim. Öyle döndüreyim ve öylelerine vereyim ki, tarife sığmaz. Görüyorsun ki, bir hasta neler yapar! Yüz riyazat bile bunu arzusu ile yapamaz. Bana dedi ki; «Bununla alçak gönüllük derecesine erişir» ve ilâve etti: «O alçak gönüllükten bahsetmiyorum.» Belki, bir yolda kâfirin biri su götürür, onun da suya ihtiyacı vardır. Su ona erişince hiç dönüp bakmaz, ancak onun içi o sudan rahatlaşır. O kâfir kıyamette yüz bin müslümanın elini tutar. Allah'ın işi sebepsizdir. Bir adam vardır ki, devrişler için iki yüz dirhem sar-feder hiç bir tesiri olmaz. Başka birinin verdiği beş dirhem daha faydalı olur. Bu manaları, öğrenmekle, tartışmayla anlamak mümkün olsaydı âlemin toprağını başında taşımak yaraşırdı. Bayezid ile Cüneyd'in yüz yıl Fahri Razî'ye çömezlik etmeleri gerekirdi. Bazan tefsirde bazan Kuran'da ona yetişmeye hasret çekerlerdi. Derler ki: Fahri Razî, tefsir ve Kuran bilgisinde bin top kâğıt harcamıştır. Bazıları da beş yüz top kâğıt karalamış olduğunu söylerler. Halbuki yüz bin Fahri Razî, Bayezid'in yolunun toprağına bile erişemez. Halka, kapıya asılır ama o kapı da evin içini göremez ve anlayamaz. Halka kapının dışındadır, evin iç özelliği ise başkadır. Evin içinde sultan gözdeleri ile has halvette yaşamaktadır. O kapının halkası değil, penceresinin halkası bile dışardadır. Bu çabalama ve tartışma şuna benzer ki, sen bunu ilim yoluyla öğrenmek istiyorsun. Halbuki bu yolda yürümek ve savaşmak gerektir. Diyelim ki, yüz yıl Halep ve Şam yolundan söz açmışsın; Halep mallarını asla buraya getiremezsin. Tâ ki yol zahmetine, tehlikelere katlanacaksın, malını haydutlara kaptırmak korkusu ile üzüleceksin ki, bu işi yapabilesin. «Bilgin önce tartışma yolunu mu tutmalı ki o zaman o yolda yürümek kolaylaşsın?» diye sordu. Cevap verdi: «Sana Aksaray yoluna gitmek hikâyesini anlatayım ve bilgi vereyim. Gitmeden o tarafın ahvalini soruyorsun. Ben de diyorum ki, oraya kadar git, ben seninle beraberim. Bundan sonra dikkat et ki, hangi taraf güvenlidir; hırsızdan, kurttan, haydutan ve başka tehlikelerden hangi taraf daha korkusuzdur. Ya Malatya yolu, ya Elbistan yolu nasıldır?»
Mal, bir çok kimsenin kıblesidir. Yolcular onu feda ettiler. Dünyaya tapanlara göre bir pul, tatlı canlarından daha değerlidir. Sanırsın onların canı yoktur. Eğer canları olsaydı nazarlarında mal canlarından daha değerli olmazdı. (M. 29) Allah'a ant içerim ki, dünyaya tapanların katında bir pul, kıble'dir. ibrahim'in Belâya uğraması hikâyesi, meleklerin gayre-tindendi. Yoksa kıskançlık ve inkâr yüzünden değil. Eğer öyle olsaydı, İblis olurdu. Belki şuna hayret ettiler ve dediler ki: «Biz nur cevheriyiz, nasıl olur da cisimden ibaret olan bir ayak, Allah sevgisinde bizden ileri gidebilir? Dedi ki: «Bunlar sevdadan vazgeçtiler.» Ona dediler ki: «Veliler için maldan, sürüden birçok arzulara kapılma sebepleri vardır. O ise bundan vaz geçmiş ve temiz kalmıştır.» «Evet, inandık ve gerçekledik,» dediler. «Fakat bu hayret edilecek bir şeydir, imtihan edin,» dediler. Bu imtihanda başka bir sır daha açıklanır, sizden hangi sebepten daha ileri gider? «Ben sizin bilmediğinizi, bilirim» dedi Allah. «Size ufak bir sır daha açıklanır. Ey Cebrail! Sen bir taşın arkasında gizlen ve Sübbu, Kuddus diye teşbih oku!» buyurdu, ibrahim Halil Peygamber bunu işitince etrafına bakındı, kimseyi göremedi. «Bir daha söyle,» dedi. «Bunu bütün koyunlar sana tekrar etsin.» Cebrail, taşın arkasından çıktı, kendini gösterdi: «Ben Cebrailim,» dedi. «Benim koyunlara ihtiyacım yok.» Halil de, «Ben öyle bir sofiyim ki, önce nereden kalktımsa yine oraya dönerim,» dedi. Bazı melekler bu hareketten ibrahim Halil Peygamberin halini anladılar ve dediler ki: «Az çoğa, delalet eder.» Bazıları da henüz anlayamadılar. Dediler ki: «Mal işi kolaydır, bir kere de oğulları ile sınayalım.»
Behlûl karıya taş vurdu, «Niçin, vuruyorsun,» dediler. «Çünkü karı yalan söylüyor,» dedi. Bu sözden, şehre bir fitne düştü. Halife, Behlûl'ü yanına çağırdı. «Ben onun yüzünden bahsediyorum,» dedi. «Sözünden değil.» Halife sordu: «Bu nasıl sözdür? Onun sözü yüzünden nasıl başka olur?» Behlûl cevap verdi: «Eğer sen Halife isen emir verirsin ve yazarsın ki, falan semtin gençleri bu fermanı işitince hazır olsunlar, hiç vakit geçirmeden gelsinler.» Ulak bu ferm'anı oraya götürür okur ve her gün okurlar ama gelmezler. Okumak

hususunda gerçektirler. «İşittik, itaat ettik» demekte de yine doğruluk gösterirler. «Sayısı elli bin sene olan bir günde,» buyurulduğu gibi Kuran'm işaretlerini anlamıyorsun. Ne yapayım eğer bu elli bin senenin zahiri ifadesine uyarsan oraya cennet kokusu götürürsün. Eğer, nebiler âlemi hangisi, veliler[1] âlemi nasıl olduğu konusunu düşünürsen başın döner, yuvarlanır düşersin. Ancak o yoldan yürüyen ayaklara el vur. «Beni bir adım geçti,» dediğim zaman, adımdan adıma, karıştan karışa, dizden dize fark vardır, iki adım sonra erişir dersin ama Hazreti Muhammed'e (S. A.) yaraşan adım sende yok. Sende Firavun baş kaldırdı, sonra Musa geldi, o gitti. Sonra tekrar Firavun gelince Musa gitti. Bu dönekliğe delalet eden haller ne zamana kadar sürecek? Musa'yı da böylece farzet. Firavun bir daha gelmezse bu döneklik işten değildir. Kuran'da, «O kimselerdir ki Rabbimiz Allah tır derler, sonra doğruluk gösterirler,» buyurulduğu gibi onlar bu âlemde böyle söylediler, öte tarafta gafiller diyecek olsa ki, «Bizim Allahmız yoktur,» onlar hiç değ siklik göstermeden sözlerinde dururlar. Onları kıyamet gününde getirdikleri vakit, mezarlarının yanına götürdükleri gibi yüz bin nur ışığı görürler. Ölüm meleği ne gezer, onlar için hayat meleği vardır. Mezar nerede? Onlara göre kurtuluş; mezardan ve zindandan kurtulma vardır.

(M. 30) Dünya mümininin zindanıdır. Birine deseler ki: «Bu zindandan dışarı çıkarsan Sultanın dostu olacaksın, onun yanında, onunla birlikte taht üzerinde oturacaksın.» Adam gelir gırtlağıma s'arılır, «Bu zindandan kurtulacağım,» diye boğazımı sıkar. Eğer gerçek müminlerden iseniz ölümü dileyiniz. Onları kıyamet meydanına getirseler, kıyamet ne hale döner. O gün gizli işlerin açıklandığı gündür. Onların gizli sırları haktır, hak ise açıklanır. Kıyamet nerede kalır? Onları nurdan zincirlerle bağlarlar ki, kıyamet meydanına gelmesinler. Her ne yaparlarsa bunlarla yaparlar. Cennetlik olanları cennete, cehennemlik olanları cehenneme götürürler. Onlar zincirler'ni koparırlar ki kıyamet meydanına gelsinler. Fakat, nurdan başka bir zincirle bağlanırlar, en son vakte kadar bağları çözülmez.

Şimdi söz, iş içindir; iş söz için değil. Bilir misin ki iyi geçinmek dervişler derneğindedir. Abdest üzerine abdest, nur üstüne nurdur. Olgunlaşmış olan (öz) bazı dış kabuklardan kurtulur. Bir zümre onları takdir eder, bir zümre de etmez. Başka bir zümre de, «abdest üzerine abdest, nur üstüne nurdur,» derler. Onlar önderliğe yaraşmazlar, ama bunlar âlemin ve âlem halkının sığınağı ve güvencidirler. Şüphe yok ki içteki pisliği temizlemek gerektir, îç âlemimizdeki pisli ğin bir zerresi bile dıştaki pislikten yüz bin kat daha berbat ve fenadır, içteki o pisliğ. hangi su temizler? Ancak bir kaç damla gözyaşı, ama her gözyaşı da değil. Belki bir şey görebilen gerçek bir gözün akıttığı saf ve temiz gözyaşı temizler. Bundan sonra o kimseye güven ve kurtuluş kokuları erişir, artık uykudan uyanır; onda uyku başka türlü, uyuklama başka türlü olur. Ama niyazsız gözyaşı, n'yazsız namaz, mezar başından daha ileri gitmez. Mezar başından geri dönenlerle birlikte geri döner. Ama niyaz ve yalvarma ile kılınan namaz, mezarın içine birlikte girer. Kıyamette de sah biyle beraber olur. Böylece ta cennete ve Hakkın yüce katına kadar gider. Eğer böyle b r gönül uyanıklığı elde etmişse uyuyamaz. Eğer gönlü uykuda ise, sel yatağında bile yatsa yine iş kolaydır. Biri yanına vurunca uyanır. Uzaktan gelen seli gösterince de korkudan ürperir; acılarını unutur, onun ayağına kapanır, teşekkür eder. Ama bir de çok derin uykuda olanlar vardır ki, düşman gelip boğazını yarı buçuk kesse bile gözünü açamaz. Gözünü açınca da boğazının geri kalan sağlam tarafı da kesilmiş olur. Şaka söylüyorum. Mevlânâ, Hak ehlidir. Onun derneğ'nde güzel söz konuşmak yaraşır. Görmüyor musun ki, şimdiye kadar hep sevgiye ait sözler konuşuyoruz. Dünya halkının önünde korkutucu sözler de söylemelidir ki biraz uyansınlar. Şöyle bir hikâye anlatırlar: İki kişi arkadaş olur. Bunlardan birinin yanında altın Vardır; öteki de onu uyutarak öldürmek ve parasını kapmak sevdası ile fırsat kollamaktadır. Paralı arkadaşın uykusu hafiftir. Çünkü arkadaşının niyetini sezmiştir; hep uyanık durmak zorundadır. Yoksa kendini korumak işi güçleşir. Bunlar böylece başka bir yere gittiler. Kötü niyetli arkadaş artık bu işten umudu kesti. «Adam daima uyanıktır,» dedi. «Eğer şu uyanık ha linde ona saldırırsam bir çaresini düşünür, bari işi ondan saklayayım da onunla biraz şakalaşayım.» Şöyle dedi: «Arkadaş, niçin

uyumuyorsun?» Öteki cevap verdi: «Niçin uyuyayım? Niçin uyuyayım? Ne olur ne olmaz!» dedi.
«Uyu ki başına bir taş vurayım, kafanı kırayım da seni öldüreyim, şu altınlarını alayım.» Altın sahibi, «Arkadaş, doğru söylüyorsun; işte şimdi gönül rahatlığı ile uyayabilirim!» dedi. Şimdi biri yolda bir tehlike içinde uyumuştur. Allah kullarının biri gelir onu uyandırır. Fakat o uyuyan adam, ona göre yine uykudadır. Eğer bu uyuyan adamın hallerini sana anlatırsam, kendinden umut kesersin. Bari söylemeyim 'ki kendi nefsinden umutsuzluğa düşmeyesin. Umutsuz olma ki, çok umutlar vardır, insan yaşlandı mı çocuklaşır. Ama bu sözüm herkes için değil. Nebiler ve veliler bundan ayrıktır. Büyük Mevlânâ'mız da bu gibilerden değildi. Sultanul'l Ulemâ Muhammed Bahaeddin Veled, seksenden fazla yaşadığı halde her gün daha ergin, daha bilgin görünürdü. Hiç bayağılaşmadı. Bu sözü yalanlamam, belki 'açmak isterim. «Şaşarım seven nasıl uyuyabilir?» Bil ki âlem fakirin gözü önünde perdedir, fakir ise aşk cevheridir (Mevlânâ Celâleddin buyurur ki: Fakr. cevherdir. Fakrdan başka her şey araz'dır. Fakr, şifa; fakrdan başka şeyler de maraz'dır. Bütün âlem ancak baş ağrısından ve aldanıştan başka bir şey değildir. Fakr ise âlemden beklenilen sır ve garazdır. Yani âlemin maksadı ve gayesi fakr mertebesindedir. (Ç.)). Aşk cevheri, ezelden beri vardır. Âlem daha dünkü varlıktır. Herkes kendi pirinden söz açar. Bize, Hazreti Peygamber (S. A.) rüyada bir hırka verdi. Fakat bu iki gün sonra eskiyip yırtılacak, külhanlara atılacak veya bulaşık silinecek hırkalardan değildir. Belki sohbet ve yoldaşlık hırkasıdır. Akıllara sığmayan bir sohbet değil, belki dünü, bugünü, yarını olmayan bir sohbet. Aşkın zevk ile, bugün ve yarın ile ne ilgisi var. Biri dese ki, «Cenabı Peygamber uykudan uzaktır veya âşık değildir.» Bu sözden Yahudiler bir kaçamak yolu bulur, umuda kapılırlar. Bu söz ona yaraşmaz. Benden «Hazreti Peygamber âşık mıydı?» diye sorarlarsa, «Hayır,» derim. O maşuk ve sevgili idi. Ama akıl, sevgiliyi anlatmakta ve onu kavramakta ş'aşırır; başı döner. Şu halde ona âşık dersem bu, maşuk yani sevilen manasmdadır. Nasıl ki, efendinin biri bir adama sordu: «Sen Yahudi misin?» «Hayır, din bilginiyim,» dedi. «Keski, Yahudi olaydın,» dedi, öteki, «Niçin böyle söylersin?» dedi. «Bana kibrit lâzım da onun için.» O memlekette Yahudiler, kendilerine eziyet etmeyi sevap sayan Müslümanların vereceği zahmetten korkarak vakitli vakitsiz sokağa çıkmazlarmış. Aksine kibrit ve benzeri şeyleri de bunlar satarmış. Din bilgini sordu: «Bana bunun için mi Yahudi dedin?»
Yani, zamanın yürüyüşüne göre suret ve surete bağlı olan şeyler değişir. Bazıları derler ki, «Büyükler manaya bakarlar; oradan herkesin kımıldanışı onadır.» Çömlek içinde olanı sızar. Şimdi o pirin derneğinde sorgu olmaz. Sanki ağacın meyvesini dökmek için onu sallar, zaman olur ki ağacı sallamaktan vaz geçer ve meclise gelmez. Her zaman için gelmez. Yapılacak şey ancak sükût ve teslim olmadır. Ama her ağaç bu surette değildir. Burada hiç başka yol yoktur. Ancak susmak ve teslim olmak vardır. «Kuran okunduğu vakit dinleyiniz ve susunuz,» (Araf sûresi, 203) buyurulmuştur. Diyelim ki, konuşan biri söze başladı, bir nükte söylemek istiyor. Buna hiç itiraz edilemez, tâ ki o nüktenin arkası gelsin; sözü başından sonuna kadar anlayıp toparladıktan sonra ondan bahsedebilirsin. Eğer gönlünde bir şüphe varsa onu açıklayabilirsin. Ancak yarı bir anlayışla o nükteden bahsetmek âdet değildir; yanlış bir harekettir. O âdet doğru olmaz. Olgunluk bunu gerektirir. Olgunluk odur ki, bin defa da söyleseler, fikrin hiç değişmesin. Diyelim ki, o olgunluk görünüşte başka bir surettedir. Yine olgunluk odur ki, anlayış eksikliğini kendinde bilesin ve «Tam anlayamadım, bahsi kavrayamadım,» diyesin. Bu hususta soru sormakta da faydalar vardır. Ama ilk sözün zevkini kaçırmış olursun. Nasıl ki, fakire sorulan, «Meclislerin bereketi niçin kaçtı?» nüktesinde işaret edilen .ilk sözün bereketi kaçmış olur. (M. 32)
Rubai:
Yüreğim aşk ateşinden kebap olmuştur.
Çehremin rengi ciğer kanındandır.
Dostun dudağının suyu şarabımdtr.

Artık beni kınamayın; bana akıl öğretmenin ne yeri var?
Burada fayda, ancak bir lokma yiyebilmektedir. Ne kadar sabırlı olursan o lokmanın faydasını görür sonra başka bir lokma daha yersin. Hikmet budur. Ama derdi ve ıstırabı olan bir insan vardır ki, çabuk çabuk yemek ister; o başka meseledir. O bil:r ama bizim yemeğimizi sınamaz. Eğer Allahsal bilge, bu zahir bilimlerini öğrenmeye başlasaydı, bir ders okumadan, başka bir derse başlamazdı. Meselâ bu bahsi bir kaç kere okuyunca bu nükteyi anlamakta Mevlânâ'nın buyurduğu gibi zorluk çekmez ve fazla konuşmazdı. Çünkü bu fikirle yoğrulmadıkça bütün faydaları ve zorlukları âdet haline getirebilirdi. Gerekirdi ki, yarın asla başka bir derse başlamasın ve aynı dersi tekrar etsin. Bir kimse bir meseleyi iyice kurcalarsa iyi bir sonuca varmak onun hakkıdır. Onun arkasından da bin mesele çıkar. Bazısı gelirken, bazısı da giderken gönül açıklığı verir. Dikkat et ve iyi bak ki, sendeki bu gönül açıklığı giderken mi yoksa gelirken mi beliriyor?
Şiir:
Dikkat et ki, onun vuslatı herkesin eline geçmez
Şeriat kadehinden sarhoşlara süt vermezler.
Orada dünya heveslerinden geçmiş erenler dem çeker
Kendine tapanlara tek bir yudum bile vermezler.
Bir zaman îmad ağlıyordu, çünkü Nasirüddin'in mektubunu okuyordu, istedim ki, bana bakasın da ne söylüyorum diye anlayıp dinleyesin! Görülüyor ki o, merhamet ve yufka yürekliliğinden, belki de mevki ve. makam sevgisi tesiriyle ağlıyor. Ben konuşurken söz arasında şiir söylediğim zaman, bahsi iyice açar ve onun manasındaki sırrı söylerim. Sen de vazın sonunda sözden kesiliyorsun. Bugün bazıları vardır ki, mana galebesiyle dilleri tutulur. Mevlânâ'da böyle bir hal yoktur. Onda bu hal nerede olsun? Hele bende hiç yoktur. Mana galebesi ve bazen de mana kıtlığı! Bende bunlardan hiç biri yoktur. Bu halk, benim sözlerime ahşamamakta haklıdır. Bütün sözlerim kibriyâ (ululuk) yönünden gelmektedir. Herkes iddia eder ki Kuran ve Hazreti Muhammed'in (S.A.) sözleri hep niyaz yani dilek yolu iledir. Şüphe yok ki, her manada görünürler, söz dinlerler, ama, dilek ve istek yolu ile değil. Bakacak olsan külahını başından düşürecek kadar erişilmez bir yükseklikten dinlerler. Fakat bu ululanma Allah hakkında utanç verici bir şey değildir. Nasıl ki «Allah Mütekebbirdir,» derler. Doğru söylerler, bunda şaşılacak ne vardır?
Nihayet sana bir çift söz söyleyeyim: Bu halk nifak yolu ile konuşmaktan, ikiyüzlülükten hoşlanırlar. Doğru sözden sıkılırlar. Birine desem ki: «Sen çağı mızın tek büyük adamı, biricik şerefli insanısın,» şüphe yok ki hoşuna gider, ellerimi yakalayarak, «Sizi çok özlemiştim, kusurum çoktur,» gibi iltifatlarda bulunur. Halbuki geçen sene onunla dosdoğru konuşmuştum, bana düşman oldu. Bu şaşılacak bir şey değildir. Çünkü halk ile ikiyüzlülük yönünden geçinmek ister. Tâ ki, onlarla birlikte hoşlukla vakit geçiresin. Ama böylece doğruluk yolunu tuttun mu dağlara, kırlara kaçmak gerektir. Eğer o sözü kabul edersen, sana o gün bir acıma hali gelir; sana bir çok devlet ve saadetler yüz gösterir. Çünkü onu ulular, niyaz ve yalvarma yolu ile dinlersen, bu meclis hoşuna gider. Dervişin hayalinde bu dernek hoş görünür; her vakit onu hatırlar, gönlü ona yönelir ve o meclisten ürkmez, gönül rahatlığına kavuşur.
Senin soru sormak ve.konuşmaktan maksadın hem gönüllerin onu kabul etmesi hem de senin gönüllerde şirin görünmen içindi. Ama iş tersine olup da bundan yüreklere bir üzüntü gelince ve bu üzüntünün ıstırabı da sana ait olunca gönül buna razı olmuyor. Nasıl ki, Hazreti Muhammed (S.A.), «Okuma olmadan namaz olmaz ve yine kalp huzuru olmadan namaz olmaz,» buyurdular. (M. 33) Bir zümre sandılar ki, surette gönül hoşluğuna erenlerin artık namaza ihtiyaçları yoktuf. Onlar dediler ki: «Maksat hasıl olduktan sonra artık ona ermek için sebep aramak yersizdir.» Onların sandıkları gibi bunu bir an için doğru farzedelim; onlara hakikat tamamiyle yüz göstermiş ve onlarda velilik, gönül hoşluğu kalp huzuru baş göstermiş diyelim. Bütün bununla beraber namazın zahirde terkedilmiş olması onlar için bir eksikliktir.

Sana gelen bu kemal ve olgunluk hali önce Allah resulü Hazreti Muhammed'e de gelmişti. Her kim, «Böyle değildir,» derse onun boynunu vurur, öldürürler. «Evet bu gönül hoşluğu hali Hazreti Peygamberde de hasıl oldu,» diyene sorarım: «O halde niçin ulu Peygambere uymuyorsun? O büyük kerem sahibi, müjdeleyici ve korku verici eşsiz Peygamberin, o parlak hakikat ışığının izinden niçin yürümüyorsun?»
Eğer burada Allah velilerinden biri olsaydı, onun veliliği hiç şüphe götürmez bir şekilde dürüst olurdu. Bu Filaneddin ki, onun veliliği henüz açıklanmamıştır; o, dış görünüşü, zahiri korur. Ben o Fılaneddin'in arkasından mı yürüyeyim? Buna selâm bile vermem.
Bundan sonra yüzünü Mevlânâ Selâhaddin Zerkub'a çevirdi. «Nasıl konuşuyorum?» dedi. Mevlânâ Selâhaddin, «Hüküm senindir, her ne söylersen bizden bir cevap ve itiraz yoktur» dedi. Bir halet de yoktur. O köşecikte bir kervansarayda idim. öteki sordu; «Tekkeye gelmiyor musun?» «Ben kendimi tekkeye lâyık görmüyorum,» dedim ve bilmiyorum. Tekkeyi öyle insanlar için yapmışlardır ki, onların pişmekten ve iş görmekten pervası yoktur. Onların zamanları değerlidir. Ama ona yetişemezler. Ben onlardan değilim. «Peki, medreseye gelmez misin?» dediler. Ben tartışmaya gireceklerden de değilim. Söz arasında onları anlayabilsem de bahse ve tartışmaya girişmek bana yaraşmaz. Çünkü kendi dilimle konuşursam bana gülerler, «Kâfirdir,» derler, beni küfürle damgalarlar. Ben garibim, garibin yeri de kervansaraydır. Kapıyı açmak için anahtar istiyorsun. Anahtarı hırsızlara mı vermelidir? Hırsızlarla dostluk etmenin hoş olacağına inanıyor musun? Kendine güvenen evi hırsızlara bırakır; mertçe ve uyanık davranır; ancak evi gözetler. Zındıklarla yoldaşlık hoştur. Çünkü onlar zındık olduklarını bilirler. Muhammed Güyanî, mümin kişidir. O, kendi imanı ile doludur. Ama bendeki feragat onda yoktur. Eğer söz ona kalırsa, bütün ömrü bo yunca ve kıyamete kadar ona yeter. Hattâ kıyamette de, Sırat köprüsünde de, tâ Hakka kavuşuncaya kadar. Eğer bu onda kalmazsa, onun sözü kendi aslına döner. Bu söz de kendi yerine gider. Nasıl ki, bir adamı bekçiler yakalamışlar. Adamcağız kendi kendine der ki: «Eğer beni döverlerse buna dayanamam, bir şeyimi alırlarsa iş daha berbat olur.» Dervişten bir pul almak onu öldürmek demektir. Adamcağız bekçilere der ki: «Ben sizi, elli kişinin toplandığı bir meclise götüreyim. isteyeceğinizi onlardan isteyin. «Bekçiler de, «Bu adam doğru söylüyor. Bize bu dervişten ne fayda gelir?» derler. Sonra, «Gel göster o adamları nerede?» derler. O ana kadar bekçilerin tutsağı olan derviş, bu sefer onları tutsak eder. Onlarla önce dost olur, evinin kapısına kadar götürür. «Siz burada oturun, ben gideyim de onları göreyim, ama hiç bir şey konuşmayın. Eğer ses çıkarırsanız onlar şüphelenirler; acaba ne konuşuyorlar diye ürkerler» der. Adam içeri girer, bütün pencereleri ve kapıyı kapadıktan sonra, dama çıkar, oturur. Bakar ki hiç gitmiyorlar, aşağıda bekliyorlar, aşağıya seslenir: «Söylediğim adamları bulamadım.» Bekçiler, kızgın: «Alçak adam bize yapacağını yaptın, biz de sana yapacağımızı yaparız,» derler. Adam cevap verir: «Artık başınızı duvara vurun. Ben evime geldim. İster o tarafa gidin, ister bu tarafa!»
(M. 34) Söz dinlemeye kabiliyetli kimse bulunmazsa, o söz geldiği yere gider, başını damdan aşağı sarkıtan o dervişin dediği gibi olur. Sözü dinleyen başkalarının sözünü de dinlemeye kabiliyetli olduğunu söylerse; o, söz söylemekten de, dinlemekten de acizdir. Acizlerin sözü bizim sözümüze uymaz, öyle istiyoruz ki bize, bilgisizlik yönünden karşılık vermesin! Halka, kurtuluş ve müjde sözleri boş geliyor; on lara cehennemliklerin sözü daha tatlı geliyor. Bir söz ki, onda kurtuluş müjdesi vardır, onların hoşuna gitmiyor. Halbuki kurtuluş doğruluktadır. Şüphesiz ki, bize cehennemi öyle anlatıyorlar ki, dinleyenlerin korkudan ödleri patlasın.
Fatıma (Allah ondan hoşnut olsun) bilgin değildi ama zahide idi; kullukta ileri bir hatundu. Sık sık Peygamberden cehennemi sorar, ondan bilgi edinmek isterdi. Adamın biri her güreştiği pehlivana yenilirdi. Bir Yahudi bile onu fırlatır, yere atardı. Bir gün Al-lahtan olacak ki, bir zavallıyı yere vurdu. Bu, biçarenin biriydi. Bir tesadüfle oradan geçiyordu, ömründe hiç kimseyle dövüşmemişti. Yalancı pehlivan, bu zavallıyı yere vurunca dayanamadı,

hemen yerinden sıçradı, adamcağızın gırtlağına yapıştı. «Ben onu öldüreceğim,» dedi. Sordular, «Bu adam sana ne yaptı ki?» dediler ve ilâve ettiler: «Sen her nerede güreş tuttunsa bütün cihan seni yendi. O zavallı çaresiz kaldı diye onu niçin öldürüyorsun?» «Hayır, öldüreceğim onu,» dedi. «Ama niçin öldürüyorsun?» «Ben, bütün ömrümde ancak bir adamı yere vurdum. Onu niçin öldürmeyeyim?» Nihayet Padişaha gittiler. Çünkü Padişahın ona teveccühü vardı. «Allahaşkına, şu miskinin başım şu adamın elinden kurtar,» dediler. Padişah, «Onu bana getirin!» dedi. Adamı getirdiler. «Kendisinden yüz dinar al da onu bırak,» dedi. Pehlivan, cevap verdi: «Bu adamın her azası bin dinar değer.» «Bugün kaç azası var?» dediler. Şu cevabı verdi: «Niyaz yolundan giden adamın değeri belli olmaz.» Çünkü insanoğlunda iki sıfat vardır. Biri niyazdır ki bu sıfattan umutlan! Bekle ki, muradın çehresi sana görünsün. İkinci sıfat da niyazsızlıktır. Niyazsızlıktan ne umarsın? Niyazın sonu nedir? Niyazsızı bulmak. Arayanın sonu nedir? Aranılanı yakalamak. Aranılanın sonu nedir? Arayanı anlamak. Biri dedi ki: «Ben kâfirim!» Sen müslümansın! Müslümanlık kâfirde de vardır. Ama âlemde kâfir nerede? Ona secde edeyim. «Ben kâfirim,» de ki, sana buseler vereyim. Bunlar beni tanımıyorlar. Şu halde bu âlemde kime tapıyorlar? «Bana burhan göster!» diyorsun. Benden burhan ve delil istiyorlar; burhandan Hakkı arıyorlar, ama Haktan burhan istemiyorlar. Sen nasılsın? Bu söz hoşuna gitti mi? «Hoşum,» diyorsan daima hoş kal! Mertlik odur ki, başkalarını hoş etsin. Bir adam da vardır ki, kendi nefsini hoş eder. Evet Allah kulları hep kendilerini hoş edebilirler. Ama başkalarım hoş etmek Allah'ın işidir. Diyorlar ki: Bize Mevlânâ Şemseddin'den gönül açıklığı gelmiyor. Benden gönül açıklığı istiyen ancak bir Mecusîdir. O beni bulur ve benden gönül hoşluğu arar. Sen o Mecusî değilsin. Müslümansın, müminsin. Müslüman insanı incitmez, ayıpları örter. Meselâ bir keşiş, bir Müslümanı öldürse; senin evine sığınarak, kendisini arayanlardan kaçtığını söylese ve «Ben ancak sığınacak yer olarak seni buldum. Beni koru!» dese, ona karşı, «Müslüman, Müslümanı (M. 35) öldürse bile aman verilmez,» demezsin; ancak onu korursun. Ola ki, o da Müslümanlığa heves eder. Sen gerçi Müslümansın fakat bu kadarcıkla yetinme, daha da Müslüman ol! Her Müslümanın bir zındığı, her zındığın da bir Müslümanı olmak gerektir. Müslümanlıkta ne lezzet var? Lezzet küfürdedir. Bazan Müslümandan hiç bir Müslümanlık nişanı ve yolu bulamazsın. Ama bir zındıktan, Müslümanlık yolu bulursun. «Aranılanın son merhalesi arayandır,» demişlerdir. Ama ondan daha yüksek bir söz söylemek gerekir. Ancak onlar bizim konuşma tarzımızı bilmezler. Başları döner.

Bütün bu söylediklerimizle beraber, mürit, yani hak yolunun yolcusu olgunlaşmadıkça hevasına uymaktan kurtulamaz. Şeyhin gözünden uzak olmak onun için uygun düşmez. Çünkü soğuk bir nefes onu o anda soğutur; bir ejderhanın nefesi gibi öldürücü bir zehir olur. Her neye değerse karartır. Ama mürit, bir kere olgunlaştı mı, onun şeyhinden ayrı düşmesi zarar vermez.

«Uzun gecelerde Allah'ı teşbih et,» buyuruldu. Yani, mürit ile mürşit arasına perde girince o gece demektir. Mademki karanlık başlamıştır, gerektirki bu zamanlarda onu ciddi olarak anasın ve o perdenin aradan kalkması için çalışasın. Ne zaman karanlık artar ve mürşit sana çirkin görünürse, ona yaklaşmaya daha çok çalış. Gam çekme, tasalanma, umutsuzluğa düşme! Karanlığın uzamasından, uzun gecelerden sonra aydınlık günler başlar. «Bir adam dinini kuvvetlendirirse belâsı da artar. Dinini incelten, zayıflatan adamın da belâsı hafifler,» derler. Nasıl ki, Emir Kabus da: «Yücelikler, ancak çekilen zahmetler ölçüsünde elde edilir,» demiştir. Hicap ve perde olmadığı zamanlarda, o zevk ve nur kendiliğinden harekete geçer. Her ne bulursa, Ulu Allah'ın kutlu kitabında buyurduğu, «Ona ruhumdan üfledim,» nüktesinin aydınlığı ile bulur. Yani ona perdelenmek ve yabancılık yüzünden öyle bir hal gelir fei, halden habersiz olur ve nefsini idare etmek yolunu tutar. O sevgiden ve aydınlık âleminden söz açamaz. Her ne kadar nefsini başka türlü göstermek istese de. Sen kendini aptal yerine koy, çünkü, «Cennetlik kulların bir çoğu gafillerdendir,» buyurulmuştur. Cehennemlik insanların çoğu da bu filozoflardan ve bilginlerdendir. Çünkü onların çok uyanık ve akıllı olmaları,

kendilerine perde olmuştur. O bilgi ve düşünce erlerinin her hayalinden, on hayal doğar. Onlar Ye'cuc nesli gibi, ya yol yoktur derler, yahut da yolun uzak olduğunu söylerler. Evet yol uzaktır ama bir kere yürümeye koyulunca son derece coşkunluk ve neşe içinde yolun uzaklığı görünmez olur. Nasıl ki, «Cennet kötülüklerle çevrelenmiştir,» buyuruldu. Cennet bahçesi çepeçevre dikenliktir. Ama burnumuza gelen cennet 'kokusu sevgi-linin haberini âşıka ulaştırınca, o dikenlik pek hoş olur. Cenhennemin çepeçevre dikenliği, hep gül ve reyhan kokar, ama burunlara ateş kokusu gelir.
O lâtif yol uygunsuz görünür. Eğer bu yolun hoşluğunu tefsir edecek olsam parlak düşmez. Alaeddinoğlu sordu: «Hoşluk nedir?» Dedim ki: «Şimdi sizin yanınızda bir tanıtma yapacağım.» «înşallah cennetlik olurum,» diye bağırdı. Dedim ki: «Benim karşımda inşallah demek yoktur. Çoktan beri bana her şey malûm olmuştur. Hattâ malûm olmaktan da ileri giderek, bana hal olmuştur.» Ama yeni çömez ki henüz yola çıkmıştır; o, sebeplere ve işaretlere bağlanmıştır; ansızın gamlanır. Hoşa gitmeyen haberler duyarsa gevşer, sonra ansızın ona bir gönül açıklığı, bir neşe gelir. Onun getirdiği müjde hoştur. Ona ne desen içi coşar. Bunu o çömez için söylüyorum ki hararetlensin, çünkü o soğumuştu. Eğer bu pir onu an-lasaydı bu yalancı şahitliği niçin yapardı? Ben görüyorum ki, onda coşkunluk yoktur. Ateşi de bana erişmemiştir. Ola ki, o şeyh, bilgi eksikliğinden söylemiş olsun. O sanır ki, çömez bu sözlerle coşar, hararetlenir. «Olabilir ki, o bundan ürkecektir,» diyecekler. Hak yolcusu, (M. 36) «Bu imamlar, Kuran'ın zahiri manasını doğru söylemiyorlar. Çünkü Kuran'ın zahiri manası da iman nuru ile bilinir, görünebilir. Yoksa neva ve heves ateşi ile değil. Onlarda iman nuru olsaydı nasıl olur da binlerce para verir, kadılık ve mansıplar satın alırlardı?» diyebilir. Adamın biri bir etek altın vererek yılancıdan bir yılan satın alır. Ama öyle zehirsiz yılanlardan değil, belki zehir saçan bir dağ yılanı. Kadılıktan ve mansıptan, mevkiden kaçan kimse Allah için kaçar. Başka sebepten değil, iman nuru dolayısiyle kaçar. Yılanı anlayan dostu da onu tanır.
Şiir:
Hazret! Kuran'ın gelini, ancak iman ülkesinin savaştan
Korunmuş olduğunu görürse peçesini açar.
Bu nükteyi söyleyen adam, pek ergin bir adam olmalı. Kendinden söylediği o söz, Allah kelâmıdır. Allah kelâmı da tam ve kâmil olur. Henüz olgunlaşmamış olan üzümü güneş ile bulut arasında korumak gerektir. Tâ ki, kavrulmasın, ama olgunlaşınca ona güneşten hiç bir zarar gelmez. İyice tatlılaşıncaya kadar bağ bekçisi onu kıştan korur. Ama iyice olgunlaşınca kar altında bile beslenir. Bu kemal mertebesine eren kimse de Allah nuruna batmış, Hakkın lezzetiyle mest olmuştur. Ona kılavuzluk gerekmez. Çünkü sarhoştur; başkalarını nasıl ayıltab'lir? Fakat bu sarhoşluğun ötesinde bir ayıklık vardır. Nasıl ki önce de anlatmıştık. Bu ayıklığa erişen kimselerin lütfü kahırdan üstün olur. Ama mest olup da o ayıklığa eremeyen-lerin lütfü kahrıyle beraberdir. Fakat onun benliği hep iyilikle dolu olunca bu takdirde lütfü galip olur.
Peygambere, Cebrail ile de vahiy gelirdi, kalp yoluyla da. Velilere ancak bir yoldan gelir. Nasıl ki Hazreti Peygamber, bu vahiy sırasında, «Aramıza, ne bir kitap sahibi peygamber, ne de yakın meleklerden biri sokulabilir,» buyurmuştur.
Ben yolda söz söylemem. O Ermeni diyordu ki: «Ne mutlu o kimseye ki hep seninle beraberdir.» Başka bir gün de başka bir kâfir diyordu ki: «Bu senin söylediğin söze göre, bütün bu halk ve bizler hep öküz, eşek gibi dört ayaklı hayvanlardan sayılırız.» Allanın Hazreti Ömerin lisaniyle söylediği gibi, denize düşen kimse yüzmek bilmezse, el ayak oynatmazsa, aslan bile olsa deniz onun kuvvetini kırar ve öldürür. Deryanın âdeti, dirileri batırmak ve öldürmektir. Ama boğulup öldükten sonra da onu üstüne çıkarır ve ona hammallık eder. Şimdi önce onu öldürmesinde ve sonra da su üstüne çıkarmasında şu nükteye işaret vardır: Yeryüzünde yürüyen bir ölüyü görmek istiyen varsa, Ebubekr-i Sıddık'a baksın. Kara topraktan filizlenmiş, güzel, cana can katan bir su ile beslenmiştir. O deniz, Allanın

kullarından bir kuldur. Eğer bütün bunlar senin için olağan şeyler değilse, bazıları sence olağan şeylerdendir. Bugün, bu saatte olmasa bile gelecek bir zamanda olacaktır. Benim vücudum öyle bir kimyadır ki, bakır üzerine dökmeye hacet yoktur. Bakırın önünde benimle beraberdir, hep altın olur. Kimyanın kemali de böyle olmalıdır.
Allahın öyle kulları vardır ki, bir kimsenin iyilik tarafına yöneldiğini görünce onun iyi olacağına hükmederler. Birinin sırtında hırka, başında külah görünce de, onun yoldan çıktığına karar verirler. Başka bir (M. 37) zümre de vardır ki, onlar Allahm celâl sıfatının nuru ile bakarlar. Bedir çenginden gitmişler, renk ve kokularını kaybetmişlerdir. O birinin hırkasını soyarsan, cehenneme yaraşır. Cehennem ondan utanç duymaz. Sonra aba altında gizlenmiş bir adam vardır ki, abasını çıkaracak olsan, cennete lâyık bir adam görürsün. Eğer bir kimse mihrapta namaza durmuş, fakat kafası dünya işleri ile meşgul ise, meyhanede zina eden adamın yaptığı iş onun işinden farksızdır. Zina edenlere dosdoğru sopa atarlar. Bunlar tövbe ederlerse, «Allah onların kötülüklerini iyi amellerle değiştirir.» (Fürkan sûresi, 70) Ama iş böyle olunca, gıybet eden kimse riyazatla hafifleşerek havada uçsa bile kurtulamaz. Eğer bir kimsede, hem iyilik libası hem de manevî olgunluk olursa o zaman nur üstünde nur olur. Senin gönlünde kendimi evvelce gördüğüm gibi göremiyorum. Allah gönlünde bizi şirin göstersin, dua edelim. Dostlara da tavsiye edelim ki, dua etsinler. Bundan sonra işimiz bu olacaktır. Öğüt vermek mümkün olmayınca, elimizi duaya kaldıralım. «Selâm sana, Allahdan senin için mağfiret dileyeceğim,» (Meryem sûresi), buyurulmadı mı? Hazreti İbrahim'in babası oğlunu azarladı. «Bana bir daha böyle öğütler vermeye kalkışma. Eğer bu öğüt verme sevdasından geri durmazsan, seni taşlattırırım,» dedi.
Ariflerin sözünü söyledim. O derviş der ki: «Biz her vakit ariflere âşığız.» O halde, «Maruf ve maşuk kimdir?» dedim. «Bugün maşuk sensin,» dedi. «O halde, maşuk üzerine hüküm erişmez,» dedim. «Sen nasıl hükmediyorsun?» Cevap verdi: «Ben hükmü manen falan üzerine verdim, sana değil.» «Öyle ama, bir gün sen demiyor muydun ki, ben onun üzerinde bir tüy bile değildim,» dedim. «Evet orası öyledir. Ama bu daima beni sorguya çekiyor,» dedi. Her kim tyizim dostumuz olduysa, gerektir ki daha önce yaptığından fazla ibadet etsin. Ama sohbet için söylemiyorum. Sadakanın en makbulü başkaları görmeden verilendir. En az sadaka da, başkalarının görebileceği şekilde verilmiş olandır. Çünkü veren derhal onu kıskanır. Şeyhin yaptığı iş, sayılmış ceviz gibi hesaplıdır. Elbet-de fayda verir ve şaşmaz. Bazıları da bu işleri yapar, lar ama bir faydasını göremezler ve kusuru şeyhe yükletirler. Kendiliklerinden bir iş yaparlar, sanırlar ki kendilerine havale edilen işi daha çabuk başarırlar. Halbuki o çabuk başarılacak işi, yüz fersah uzaklaştırmış olurlar. Bir yavaş davranış ve aldırış etmemek, o işin başlangıcında gösterilecek bir ihmal, yüz fırsatın elden gitmesine sebep olur. Çocuk, çocukluk ettiğini bilseydi bunu asla yapmazdı.
Şiir:
Mademki nefsini bilmekte herkes gafil,
Ne olurdu bilseydim kimlerdir cahil!
Şiir:
Diyelim ki, şüpheden kurtuldun en sonunda,
Taptığın şüphe putu yerinde durmaktadır!
Kendini başkalarından üstün gören, bundan hoşlanan kimse, tıpkı, «Ölen filan kadın, teneşirde gülüyordu,» diyen zavallıya benzer. O filan kadının kendisine güldüğüne hükmeder ama bilmez ki orası gülecek yer değildir. Ben sana «Bir emir verdim niçin yapmadın?» diye sordum. Bana dedi ki: «Ben mazeretimi söyledim.» Ben o mazereti kabul etmedim, iki yüzlülük ettim, îçimden gelen bir ses bana diyordu ki, «Benim söylediğim şeyleri yapmış olsaydın ıstıraptan kurtulurdun.» Gerçi biz seni bu âlemde o elemlerden kurtarsaydık hoşuna giderdi. Ama öteki âleme yarın zevk ve neşe ile gitmene nasıl yardım edebilirdik? Herkes orada kendi ıstırabı ile kapıda kalır.

(M. 38) Şeyh, vaiz ederken biri diyordu ki: «Bu ne öğütlerdir? Mimberden bir kaç terane söyler, bir kaç curcuna çalar, ama kendi nefsine hiç öğüt vermez. Niçin kendi çocuklarına bunu anlatmıyor? Böyle yapsaydı onlar da böyle olmazlardı. Hâşâ karısına niçin bir şey söyleyemiyor.» Şeyhlik feragattir. Vaiz da, Hakkın, Hak ehli kişilerin şefaatine işaret etme li. O zaman Şeyhin vaızda söylediği sözler, taşa bile tesir eder. Hekime deseler ki: «Şu hastayı tedavi ediyorsun, ama daha önce niçin ölen babanı ve oğlunu tedavi etmedin?»
Hazreti Muhammed'e (Allah'ın selât ve selâmı üzerine olsun), dediler ki: «Niçin amcan Ebulehebi o sapkınlık zindanından aydınlığa çıkaramadın?» Şöyle buyurdular: «Hastalıklar vardır ki tedavisi mümkün değildir. Hekimin böyle bir hastayla boşuna uğraşması cehalet olur.» Hastalıklar da vardır ki, derman ve tedavi kabul eder. Onu ihmal etmek de merhametsizlik olur.
Çiftçinin biri toprağa birşeyler ekiyordu. Ona,. «Niçin evinin bitişiğindeki yerleri ekmiyorsun?» dediler. «Orası çoraktır, ekin ekilmeye lâyık değildir,» dedi. Benim o sözlerimin de hiç bir ziyanı yoktur, belki faydası vardır. Ama hangi fayda? Bir âlemde ki,, bir zümre ondan mahrum değildir. Nil nehrinin suyu bir gün Kıptiye kan görünürse, bundan Nil suyunun ne suçu var? Davut Peygamberinin tatlı sesi anlamayanın hoşuna gitmez, ona çirkin gelirse, bundan o sesin değerine bir eksiklik gelir mi?
Şiir:
Güneşin ışığına bir zarar gelir mi hiç!
Göremezse ne çıkar kör Yahudinin gözü?
Eğer bugün benim sözlerim hoşuna gitmiyorsa, bu halden sakın, sözlerime saygı göster ki sen de saygı göres:n! îman ve itikattan kendinde bulunduğunu iddia ettiğin şeyleri kuvvetlendirmiş olasın. Kendi görüşüne ve babalarının görüşüne tanıklık etmiş olasın. Önce yapmış olduğun hizmetler, göstermiş olduğun saygılar hep körlüktendi. Başkalarını da yoldan çıka rıyordun; aksine olarak edepsizlik ediyordun. Beni kötülüyor, düşürüyordun. Bu suretle kendini de düşürmüş oldun. Çünkü körlüğüne ve tembelliğine tanıklık etmiş oluyordun ki, düşkünlüğün, alçalmanın netice-.si budur.
Onu niçin bu kadar yükseltiyorlar? Ben şundan korkuyorum ki, bu saatte sen ayrılık eleminden gafil, şefkat gölgesinde hoşça uyumaktasın. Öyle bir hareket yapıyorsun ki, şefkat sona ersin. Sonra da bu hali rüyada görüyorsun, ama Şeyhi görmüyorsun. Çünkü Şeyhi görmek onun isteği olmadan mümkün değildir; ne rüyada, ne de uyanıkken onu göremezsin. Nihayet çürük bir umut kalır sende. Yani bütün umulacak şeylerden uzak kuru bir umut. Nasıl ki bir adam Allah'ın kendisine bir çocuk vermesini umar, çünkü genç bir erkektir; genç bir kadını vardır. Ama sen o umudu bu umutla nasıl karşılaştırabilirsin? Bu ilk zavallının umutsuzluğu, Şeyhin kendisine karşı beslediği şefkatin arkası kesilmesinden ileri gelmiştir. Yazıklar olsun o hastaya ki, işi Yâsin'e kalmıştır. Yani •o Şeyhten, ancak kendisiyle nifak üzere olmasından, ikiyüzlü konuşmasından, yumuşak ve tatlı sözler söylemesinden zevk duyar; bundan hoşlanır. Halbuki, korkunun bu noktada olduğunu bilmez. Ama padişahın hiddet ve şiddetle kendisine sert sözler söylemesinden korkusu yoktur. Eğer böyle sözler söylerse, o Padişahlığa yaraşan bir konuşma tarzıdır.
Şiir:
Aslanın dişlerini açık gördüğün zaman
Sakın gülüyor sanma sana, o korkunç aslandır.
(M. 39) Sen şahlardan ancak onların ikramlarını gördüğün zaman kork. Rüyada bir söz konuşuyorum. :Şeyh, onları birer birer bana anlatıyor. Yine de Şeyhi gerçeklemiyorlar. Ne sözünde, ne işinde ona inanmak istemiyorlar. Sebep açıktır, şefkatin kesilmesidir. Acaba hangi maksatla onu gerçeklemiyorlar? O maksadı bir avcunun içine koysun, Şeyhten umduğu şeyi de öteki avcunun içine. Sonra bir kıyaslama yapsın! Hangisi hangisinden daha değerlidir? Şeyhin zevk dolu bir âlemi vardır. O daima meşguldür. Müridin son haliyle meşgul olmaz mı? Böyle bir hayat içinde bu uygunluktan, bu şefkatten daha fazla ne yapılabilir? Bu, tıpkı

içlerinden biri bir Mecusî kızına âşık olan on sofunun hikâyesine benzer. Âşık, bütün gününü sevgilisinin çevresinde dolanarak geçirir, tapınakta, her yerde onu kovalardı. Mecusî kızı bir gün sordu: «Sen benim etrafımda niçin dolaşıyorsun?» Âşık halini anlattı. Sevgilisi dedi ki: «Biz kendi milletimizden başkalarını bir ejderha gibi görürüz, onlardan daima kaçınırız. Benim sana lâyık olacağıma nasıl umutlanabilirsin?» Âşık çaresiz kaldı. Çarçabuk arkadaşlarının yanına gitti, onlara veda edecekti. «Hayırdır inşallah, bu ne hal?» dediler. Derviş hikâyeyi anlattı, «Artık gidiyorum,» dedi. «Bir zünnâr satın alayım, belime bağlıyayım.» Arkadaşlar, hep birden, «Biz de bunu uygun görüyoruz. On tane zünnâr alalım, hepimiz birden belimize bağlayalım. Nihayet bizler ayrı ayn vücutlarda tek bir ruh değil miyiz?» dediler. Mecusî kızı bunları görünce birlikte gelmelerinin sebebini sordu. Bunlar hikâyeyi anlattılar ve dediler ki: «Bizim aramızda birlik ve beraberlik vardır.» Mecusî kızının gönlüne bir ateş düştü, kendi zünnârını koparıp attı, onlara dedi ki: «Ben o toplumun kuluyum. Çünkü aralarında böyle bir vefa ve bağlantı vardır. Ben bu vefayı hiç bir millette görmedim.» Kızın babası ve yakınları toplandılar, onu kınamaya başladılar. «Sen so filerin büyüsüne kapılarak nasıl kendi dinini yıkıyorsun?» dediler. Kız cevap verdi: «Benim gördüğümü siz de görseydiniz! Nice yüzlerce insan bunların âşığı olmaz mı?»
Her kimin aslında mutluluk varsa öğüt ona cila verir, onu aydınlatır. Her kimde mutsuzluk varsa, öğüt sözleri onu karartır. Aynasındaki pasları artırır. O öyle aynalardandır ki cilâlandıkça pası artar. Ancak onun zannına göre:
Şiir:
Ey can bana bir görün bitmeden son nefesim,
İşimi çabuk bitir, artık kesilsin sesim!
Bir âşık gerektir ki, bu sırrı onunla birlikte öğrenelim. O diyordu ki: «O gün kuyuya bir taş attım. Aksaray yolunun başına, o kervansarayın yanına gittik. Hatırlıyor musun?» «Ben çok iyi hatırlarım. Söylediklerini onlara helâl ettim. Maksat sen idin, benim onlarla ne işim var?»
Misafire iki kere ikram etmek gerek, ikinci defa, gitmek zamanında. Yani bu sonuncu ikram, önce ettiğin ikramın, bundan sonra da sonuna kadar devam edeceğini gösterir. Tövbe edersin ama acaba senin her gün tövbe etmek âdetin var mı?
Kardeşi ahlâksız olan adamın hikâyesi gariptir. Bu adamı her gün kötü bir iş üzerinde yakalarlar, şehrin etrafını dolaştırır, kardeşinin eşeğinin yükünü indirerek onu eşeğe ters bindirirlermiş. Kardeşi nihayet dayanamamış. Bir gün, «Kardeşim, madem ki sen daima bu kötülükte sebat edeceksin artık sana bir eşek satın almak gerektir,» demiş. Şimdi, bizimle büyükler arasındaki fark şudur ki, bizim içimiz ne ise dışımız da odur. Allah bana yabancılarla geçinebilmek için sabır ve tahammül vermiştir. Ama dost ile düşüp kalkmak (M. 40) daha uygun olur. Bir kimse belirli bir yoldan bir 'kazanç elde ederse o yola sıkı sarılır, işinde şaşıran kimsenin de bir ip ucu yakalaması iyi olur. Yani hemen tecrübe edilmiş yolu tutar ve arkadaşlarıyle dürüst geçinir. Yoldaşlarını bilgisiz ve aptal görmez ve öyle bir zanda bulunmaz.
Rebap üstadı Ebubekr, Cuha'nın şöhretini duymuştu. Bir gün her ikisi de birbirlerini gördüler ama tanıyamadılar. Her ikisi de bir adamın eşeğini, elbisesini, kesesini çalmışlardı. Malı çalınan adam, sıkıntısından boynuna bir tabla astı. «Beni soydular!» diye sızlanıyordu. Bu tablayı da çaldılar. Böylece her ikisi de birbirleriyle yoldaş oldular. Sanatlarını karşılıklı olarak birbirlerine gösterdiler. Her ne zaman biri bir elçabukluğu gösterse, öteki de aynı yankesiciliği ve elçabukluğunu gösterir ve arkadaşının hünerine karşı daha üstün gelirdi. Nihayet bir gün biri ötekine sordu: «Yahu sen kimsin? Bu kadar elçabuk-luğıınu nereden öğrendin?» «Ben Cuha'ymı,» dedi. Öteki, «Yaa! O halde doğru söylüyorsun!» Böylece gönül ehli iki derviş yoldaş olurlar. Bunlardan biri ötekine daima saygı gösterir. Çünkü emellerine bu yoldan erişmiştir, öteki onun ne söylediğini bilir ve ona çok cefa eder. Çünkü mutluluk yolunun cefaya dayanmak olduğunu bilir. O mutluluk yolunu Güneş yuvarlağından daha aydın görür ve bilir. Cefadan kaçan insan bir kör gramerciye benzer. Kör gramerci bir gün bir

pislik çukuruna düşer. Biri yanına gelir, «Ver elini,» diye seslenir. Bu hitap gramer kurallarına uygun olmadığı için gramerci kızar, «Geç!» der, «Sen bizlerden değilsin.» Başka biri gelir, o da aynı şekilde, «Elini uzat!» der. Gramerci onu da aynı sözlerle savar. Böylece bir sözcükteki gramer bozukluğunu o kadar dik katle gören adam, düştüğü pislik çukurunu göremez. Bütün gece sabaha kadar o berbat yerde çöplükler içinde bekler de kimsenin elini tutmaz. Gündüz olunca biri karşısına çıkar. «Ey Eba Ömer sen pislik içine düşmüşsün!» der. Gramerci, «öyleyse tut şu elimi, sen bizlerdensin,» der. Ama adamın kuvveti yetmez; ötekinin eline yapışınca her ikisi birden çukuru boylarlar. Üçüncü bir adam, o sese kulak verir. «Bu ses filanın sesine benziyor,» der. Hakikatte onun sesini bilmez. Öteki de uyuşma yolunu tutar ama uyuşmanın ne olduğunu bilmez. Nasıl ki yine bir gramerci, şarkıcıdan bir nağme dinler elbisesini parçalar, nağralar atar. Halk etrafına toplanır. Orada bulunan kimselerle beraber kadı bu halden hayret ederler. «Bu adam böyle adamlardan değil,» derler. Zavallı şarkıcı da zanneder ki sesi adamın hoşuna gidiyor. Şarkısını tekrar eder. Gramerci yine nağralar atar, halka işaret eder, «Dinleyin ey Müslümanlar!» der. Halk, «Ona ga-yıp âleminden sesler geliyor, bize onu anlatmak, bizi uyandırmak istiyor,» diye düşünür. Geç vakitlere kadar bu hali seyrederler. Gramerci üstünü başını parçalamış, öteye beriye savurmuş, çırılçıplak bir haldedir. (M. 41) Herkes etrafına toplanır, üzerine sular ve gülsuyu serperler. Biraz sakinleşince, kadı adamın elinden tutar, halvete çeker, ona, «Canım başım hakkı için doğru söylüyorsun. Sana bu aşk ve neşe hali nereden geldi?» der. Adam cevap ver?r: ««Nasıl aklım başımdan gitmez ki! Nuh devrinden, ibrahim Peygamber zamanından Hazreti Muhammed'in kutlu çağına kadar Fi edatı isimleri cer eder, esreyle okunur. Halbuki bu şarkıcı harfi-cerden sonra gelen kelimeyi üstün okudu.» Şimdi, herkes, bozuk bir maksat uğruna bu kadar gayret sarfedeceğine, var kuvvetini ebediyet ülkesini kazanmak uğruna, hakikat yolunda har casa onun zevki ne büyük olur. O kuvvet bir serma> yedir. Nasıl ki bir kimse muhtaç olmadığı bir şeyi satın alırsa sonunda muhtaç olduğu şeyleri satmak zorunda kalır. Birinin gözünde biraz sulanma vardı, toz kaçmıştı. Aman şu gözüme bir ilâç koyun diyordu. Herkes, «Bizim işimiz var, eski pabuçlara pamuk mu tıkayacağız,» diye geçip gidiyorlardı. Ey hoca! O köhne yırtık pabuçları bir zaman hamamda giyerdim, benim dileğim budur. Demiyorlar ki, o dilek aşikârdır. Vaizin biri halka öğüt verirken onlan evlenmeye teşvik ediyor, bu konuda birtakım hadisler de anlatıyordu. Kadınlara da mimberin önüne giderek koca istemeleri için ayrıca teşvikte bulunuyor, hatta evli erkekleri arabuluculuğa, çöpçatanlığa davet ediyor, bu babta hayli hadisler naklediyordu. Kalabalık arasından biri kalktı. «Sofu vaktine bağlı bir insandır, ben garip bir adamım. Bana bir kadın gerektir ki, evleneyim,» dedi. Vaiz yüzünü kadınlar tarafına çevirdi. «Ey avratlar, aranızda bu adamı isteyen var mı?» dedi. «Vardır,» dediler. Kadının biri ayağa kalktı, «Ben varım,» dedi. «O halde ileri yürü buraya gel!» dedi. Kadın mimberin önüne yürüdü. Vaiz, «Şu halde aç yüzünü! Çünkü evlenmeden önce bir kere yüzünü görmek Peygamberin sünnetidir,» dedi. Kadın yüzünü açtı. Vaiz erkeğe dönerek, «Bak yüzüne delikanlı!» dedi. Genç, «Evet gördüm,» dedi. «Nasıl beğendin mi?» diye sordu. «Beğendim!» Vaiz tekrar kadına dönerek, «Ey hatun kişi! Dünyalıktan neyin var?» Kadın cevap verdi: «Bir eşekciğim var, su taşır. Değirmene buğday götürür, odun taşır; ben de ondan aldığım paralarla geçinirim.» Vaiz, «Ama, bu delikanlı kişizade bir gence benziyor. Onurludur. Eşek sürücülüğü yapamaz,» dedi. Tekrar kadınlara döndü: «Daha başka istekli var mı?» «Var!» dediler. O da evvelki gibi ileri yürüdü, yüzünü açtı. Delikanlı, «Beğendim!» dedi. «Pekâlâ senin neyin var?» Kadın, «Bir öküzüm var, kâh su çeker, kâh çift sürer, kâh dolap çevirir; onun kazancıyle geçinirim.» dedi. Vaiz, «Bu delikanlı onurludur, öküz çobanlığı yapmak ona yaraşmaz,» dedi ve devam etti: «Daha başka isteklisi yok mu?» «Var,» dediler. «O halde kendini göstersin.» Üçüncü bir kadın göründü. Vaiz sordu: «Çeyizden neyin var?» «Bir bağım var,» dedi. Vaiz delikanlıya döndü: «Artık bunlardan birini seçmek sana düşer,» dedi. «Hangisi daha uygun ise onu kabul et.» Delikanlı kulağının dibini kaşımaya başladı. Vaiz, «Ama, çabuk kararını ver, hangisini istiyorsun?» dedi. Delikanlı şu cevabı verdi: «Hocam ben istiyorum ki eşeğe

bineyim, öküzü önüme katayım, bağ yolunu tutayım.» «Evet doğru ama, sen de o kadar nazenin bir şey değilsin ki, her üçünü birden kafese koyasın!» dedi vaiz.
Hak yolunun yolcusu bir sofî yıllarca çileler doldurur, şeyhine ve başkalarına hizmet eder. Fakat umut bulutunun yağış vakti henüz gelmemiştir.
Şiir:
Her işin belirli vakti gelip çalmadıkça,
Dostların sana yâr olmasından bir fayda göremezsin!
İhtiyarlık ve umutsuzluk günleri gelip çattıktan sonra, bir gün mezarlıktan (M. 42)dışarı çıkmıştı. Eski umutlarını hatırladı ve çok ağladı. Başının altına bir kerpiç koyarak uykuya daldı. O uykuda sofinin işi tamam olmuş, muradına ermişti. Hemen kalktı kerpici Öptü, başına koydu, onu her nereye gitse daima beraberinde taşımaya başladı. Misafirlikte, mescitte, ayakyolunda, hamamda, kırda, semâ âyininde, pazarda, hulâsa her yerde yanından ayırmadı. O lâtif ve arık derviş bütün gün o kerpici saklardı. Sordular: «Bunu niçin bir köşeye bırakmıyor, yanında saklıyorsun?» Sofî şu cevabı verdi: «Bu mezarda da benimle beraber kalacak. Çünkü ben bir şey kaybetmiştim. Yıllar yılı umutsuz kalmış, beklemiştim. Tekrar umutlarıma kavuşmuş, fakat tekrar umutsuzluğa uğramış ve böylece yüzlerce binlerce bu kararsızlık içinde çırpınmıştım. Bir gün başımı bu kerpiç üstüne koydum ve beklediğimi buldum. Nasıl ki Hazreti Peygamber, «Her kimin kendisine uğur getiren bir şeyi varsa onu yanından ayırmasın» buyurmuştur. Her ne kadar, «Beni ara sıra ziyaret et ki, sevgi artsın,» anlamında bir hadis daha vardır. Ama biliyoruz ki, bu hadis Eba hüreyre hakkında ve onun gibiler için buyurulmuştur. Çünkü bunlar Peygamberin sohbetinde edep dışına çıkmışlar, onların nazarları Hazreti Peygamberi bıktıracak bir hale gelmişti. Ama bu hadisi bilhassa Hazreti Ebubekr hakkında buyurmadılar. Çünkü onu gazalarda bile yanından ayırmak istemezler, onun gazayla meşgul olmasını arzu buyurmazlardı. Bir gün bir harp sırasında, kâfirler tarafından bir cenkçi pehlivan meydana atıldı. Müslümanlar ona karşı çıkmak istemediler. Hiç kimse buna cesaret edemiyordu. Sordular: «Sebep nedir? Âyette buyurulduğu gibi, sağlam duvarlara benzeyen îslâm fedaileri, serdengeçtiler, ölümü dileyenler nerede kaldı? Şairlerin kafiyeyi, hastanın ilâcı, mahpusun hürriyeti ve mektep çocuklarının tatil gününü aradığı gibi şerefli ölümü arayan o fedailer nerede? Bu korku ve çekingenliğin sebebi nedir? Bunlar kimden çekiniyorlar?» Cevap verdiler: «Bu can korkusundan değil, ancak meydana fırlayan o pehlivan, Ebubekr'in gözbebeği oğludur. Müslüman gaziler onun karşısına çıkmaktan utanç duyuyorlar da ondan.» Bu söz Ebubekr'in kulağına vardığı sırada o, Hazreti Muhammed'le taht üzerinde birlikte oturuyorlardı. Uzaktaki gürültünün sebebini sordular. «Senin oğlun hamle etmiştir,» dediler. Ebubekr, derhal yerinden fırladı meydana doğru yürüdü. Oğlu babasının yüzünü görünce hemen geri çekildi. Hazreti Ebubekr de geri döndü. Hazreti Peygamber mübarek ellerini Ebubekr'in omuzuna koydular ve buyurdular ki: «Ya Sıddık! Nefsini bizim için sakla!» Yani, senin nefsinin sana göre değeri yok ama bizim için büyük bir kıymeti vardır. Onu sen biz'm için koru. Sen hiç harbe girme, gazada dışarı çıkma, bizim sahbeti-mizden ayrılma. Hazreti Peygamber nasıl olur da Ebubekr'e «Beni arasıra ziyaret et,» der? Gaza, öteki müminler hakkında farzdır ama Ebubekr hakkında günahtır. Ebrar için iyilik sayılan ameller, mukarrebin yani Allah'a yakın erenler için günah sayılır. Kale, bir âsinin eline geçince onu harap etmek vacip olur. Yıkanlara da kaftan giydirmek gerekir. O kaleyi onarmak (o sırada) hıyanet ve günah olur. Fakat kale, âsiden alınıp da Padişahın bayrakları gelince, artık kaleyi yıkmak ve harap etmek için sebep kalmaz. O zaman böyle bir hareket hıyanet olur, hatta kaleyi yeni baştan onarmak farz olur; bir nevi ibadet ve vatan hizmeti olur,
Şiir:
Zabitliğin düzeni, teşbih ile, din ile, mabetledir.
Zünnâr, küfür ve meyhane de aşkın sağlamlığını gösterir.
İman küfür, küfür de iman olmadıkça,

Hakkın bir kulu, hakkıyle müslüman olamaz.
(M. 43) Söz ustalarının yanında, söz söylemek edebe uygun değildir. Ancak belirli bir düşünceyi anlatmak için olursa bir şey denemez. Nasıl ki parayı sarrafa götürürler, «Kalp akça varsa onlan ayır,» derler. Ama eğer sarraf âşık ise, konuşanın dostu veya müridi ise, (dostun çirkinlikleri güzel göründüğü için) kalp parası geçer akçe gibi gelir. «Sevenin gözü kör, kulağı sağır olur,» derler. İşte dost da, konuşanın tatlı sözlerine âşık olur. Buna cevap olarak deriz ki: Bütün âşıklar böyle olmaz, her âşık çirkini güzel görmez. Âşıklar vardır ki, her şeyi olduğu gibi görürler. Çünkü onlar hakkın nuru ile görürler. Nasıl ki, «Müminler Allahın nuru ile bakarlar,» buyurulmuştur. O mutlu âşıklar asla başka âşıkları kınamazlar. Nasıl ki Hazreti İbrahim, «Ben, batan, kaybolan şeyleri sevmiyorum,» demişti.
Şiir:
Gelip geçici güzelliklere erenlerin gönül bağlaması imkânsızdır.
Âlemde görünen her bozukluk, hep halkın biribiri-ni taklit etmek suretiyle inanmasından, yahut taklit ile inkâr etmesinden doğar. Bir azize bir elem erişir. Bilmezler ki, o ancak taklit yoluyla aziz olmuştur. Onu takdir etmekle bir an için pek hararetli, diğer bir anda da pek soğuktur.
Mısra:
Taklit ehlini müslüman saymak nasıl olur?
Ona nasıl olur da bir elem ve ıstırap erişir? O kendi nefsinde azizin azizidir. Âlemin viran olmasına sebep olur. Nasıl ki Kuran'da «Rablerinin Peygamberine isyan ettiklerinden, onları şiddetli azap ile alıp helak etti,» (Elhâkka sûresi, 10) buyurulmuştur. Bu iyi ama şu da var ki bir kimse önce inanmış olsa bile taklit onu şüphe perdesine götürür. Nihayet perdeyi kaldırır, O itikattan vaz geçinceye kadar kalkan perdeler çoğalır ve o itikadı öldürür. Ama onun niçin öl düğünü açık söylemez ki, halkın kendi hakkındaki zannı değişmesin. Onun yeterliğine karşı beslediği güven eksilmesin. Dedi ki: «Eğer bunu açıklamazsa bu, halkı sapkınlığa düşürmek olur.» Yine dedi ki: «Nasıl açıklayabilir; onun kendine güveni kalmamıştır, îhlas ehli odur ki, itikadımı öldürdüm diye işi açıklasa da bunu yorumlar, açıklamasa da.»
Dervişin biri şöyle dedi: «Görüyorsun ki, geçen geçti. Mademki mecliste söze başlıyorsun bu ne gevelemektir? Görüyorsun ki salah, dürüstlük ancak senin dışındadır, içinde değil; yoksa benim dostum olurdun. Eğer bu makama baş koysaydın. Bu makam Öyle bir Allah erinin makamıdır ki, onun milleti ve onun yolu bütün milletlerin ve yolların en iyisidir.»
Yahudiye sorsan ki: «Hıristiyan mı iyidir, yoksa Müslüman mı?» Muhakkak, «Müslüman iyidir,» der. Bu soruyu Hıristiyana da sorsan o da aynı cevabı verir. Bunları öğrenmek şu sebeple gerekir ki, senin doğru inançlı millet hakkındaki itikadını artırır. Bu da onun için iyi bir talihtir. Kuran'da «Herkes su içeceği yeri bildi,» (Bakara sûresi, 60) Duyurulmuştur.
Şiir:
Dosta erişmek için durmadan koşuyorum,
Ömrüm sona yaklaştı ben hâlâ uykudayım.
Diyelim ki kavuştum nihayet sevgiliye
Ya o geçen günleri ben nerede bulayım?
Hakka giden yol şu iki ihtimalin dışında değildir: Bu da, ya iç âlemini geliştirmek yoludur ki, nebilerle velîler bu yoldan yürümüşlerdir. Yahut da ilim tahsili yoludur. Bu yol da mücahade ve tasfiye yolu yani cehaletle savaş, kötülüklerden içini temizleme yoludur. Bu iki yoldan geri kalanların yeri cehennemden başka neresi olabilir?
Kuran'da, «Sizin yaratılmanız, tekrar dirilmeniz, bir nefsi yaratmak ve diri kılmak gibidir. Allah işitir ve görür,» (Lokman sûresi, 28) buyuruluyor. Bu nüktenin benzeri, hadislerde de var: «Müminler tek bir vücut gibidir,» buyurulmuştur.
Peygamberlerin, ümmetleri hak yoluna çağırmaları, onlara karşı, «Ey yabancı kişi! Surette sen benden bir parçasın, bundan niçin haberin yok? (M. 44) Ey parça gel, bütünden habersiz yaşama! Bunu anla ve bana yaklaş, benimle tanış,» demektir. Ama onlar derler ki: «Hayır,

kendimi öldürürüm de yine sana yaklaşmam, seninle kaynaşmam.» Hülâsa o açık halvetlerde ne kadar ileri gitse hayâl gücü de o kadar artar bir çok hayâller görür, ileride oturur. Bu uyarlık yolunda ne kadar ileri giderlerse hakikat hakikat üstüne, tecelli tecelli üstüne gelir. Sordular: «Televvün (değişiklik) bu mudur ki, bir saat ibadetle meşgulüz, bir saat de yiyip içmekle? O, nefsin riyazatıdır. Bu da nefsin terbiyesi.» «Hayır, bu nebiler ve velîler içindir,» dedi. Kalktı ve dedi ki: «Nebiler ve velîler yemek yerken de ibadet halinde ruhlarını terbiye ederler. Nefislerini değil. Nasıl ki, cenkte geri çekilmek ileri atılmak içindir, derler. Bunda bir uygunsuzluk yoktur. Sen kendini onların kötülükleri hakkında bir zanna kaptırma! Çünkü onlarda kötülük olsaydı işte ve ibadette, hal ve keşif hususunda bir fenalıkları görülürdü. İnsaf et ki insaf seni bir mertebeye eriştirsin. Sağlığı korumak, sağlık aramaktan; günahtan korunmak da tövbe istemekten daha kolaydır.»
Bir hastalığa tutulduğun zaman hele perhizi ter-kettikten sonra sabır yolunu tutarsın. «Niçin bu kadarcık sabretmedim?» diye kendi kendine söylenirsin. O, zaman bu kadarcık sabrın neye yarar? «Bizim için sefer etmek gerekmez,» diyebilirsen bu kendi işin ve kendi maslahatın içindir, îş bu yaptığımız yolculuk meselesine varınca hoş olur. Çünkü ben sana bu yolculuğu buyurmak niyetinde değildim. Bunu kendi kendime yapayım, sizin işinizi yoluna koymak için yola çıkayım, dedim. Çünkü ayrılık ayrılık içinde pişer, yani denilebilir ki, o kadar emirler, nehiyler ne oluyor? Niçin yapmadım, bu ayrılık meşakkati karşısında o kolay şeyi niçin düşünmedim? Söylediğim sözlerde nifak, ikiyüzlülük yapıyordum. Her iki tarafın da hatırlarını koruyor, muamma söylüyordum. Halbuki açık konuşmak gerektir. Bu işin ne değeri var. Ben senin işin için elli sefer yolculuk yapayım. Yapacağım yolculuklar da sırf senin işini yoluna koymak içindir. Yoksa benim için ne fark var? Rum ülkesinden Şam'a gideyim, yahut Kabe'de veya istanbul'da olayım, aynı şeydir. Ancak şu vardır ki, ayrılık insanı pişirir, düzeltir. Bu gün düzelmiş ve pişmiş olarak kavuşmak mı daha iyidir, yoksa hep ayrılıktan pişmek mi? Kavuşma halinde pişmiş olan kimse, gözünü nereye açar? Her yerde dışarda kalan kimse, artık perdeye nasıl yol bulabilir? O daima perde içinde oturanlara benzer mi? Söylediğin şeylerden âşığın tarifini ve şahitliğini dinlemezler. Çünkü, aşkın özelliği şuradadır id, ona karşı ayıplar hüner gibi görünür. Sevenin gözü kör, kulağı sağır olur, derler. Bu mümkün müdür ki, insan hem âşık olsun hem de onda görüş ve ayırma kuvveti yerinde kalsın? Dediler ki: «Biz aşktan bunu istemiyoruz ki insan tamamiyle kendinden geçmiş ve mağlup düşmüş olsun.» Ben de dedim ki: «îmkâna karşı durmak mümkün değildir. Bu meselede metotcula-rın fikirlerini söyleyeyim ki, bunlar, iki kaziye ve üç bölümdür. Biri vacip'tir ki, hakkın kendi âlemi ve sıfatlarıdır, ikincisi muhal, yani imkânsızlıktır, iki zıddın birleşememesi gibi. Üçüncüsü caiz, yani olanak halidir ki her iki tarafa yönelebilir'. Olabilir de, olamaz da. Bu üçüncü bölüme giren herkes, kurtuluşa erer. Nasıl ki, Âdem'in dışarı atıldığı cennet, yükseklerde bir ormanın başında ve yerin üzerindeydi. Ama bu cennet, müminlere vâdolunan ve feleklerin en yüksek noktasından nişan veren cennet değildir.
Ona dedim ki: «Sen bana hep felsefeden bahsettiğimi söylüyorsun. Bir kere felsefeye başlayan sensin.» Köylünün biri tarlada çift sürüyordu. Çift demiri bir engele takıldı. Öküzler yürümeye imkân bulamayınca köylü öküzü dövmeye başladı. Ama yürütmek mümkün olmadı, öküzler yüzükoyun düştüler, övendi-re yarasından perişan bir hale geldiler. Çiftçi demirin takıldığı yeri bir daha yokladı, bir kaç taş çıkarınca demiri gördü. Meğer büyük bir güğümün kulpuna takılmış. Demirin ucunu yakaladı, ama bir türlü yerinden çıkaramadı. Her ne kadar onu yerinden kaldırmak ve kımıldatmak istediyse de bunu bir türlü başaramadı. Adama dedim ki: «Madem ki demiri yerinden çıkaramıyorsun bari bir yolunu bul da başını kopar!» Her ne kadar çabaladı ise de bir şey yapmak mümkün olamadı. «Acaba bu bir çapul mudur? içinde gümüş para saklı bir define midir?» diye söyleniyordu. Ama adamın hayali altın tarafına hiç işlemiyordu. Çünkü köylü idi. Nihayet demiri kopardı: Güğümün içi altın dolu idi. Bir avuç para çıkardı. Sevinçle avucunda tutarak baktı: «Vallah ki altındır,» dedi.

Köylü o zamana kadar düşüncesiz, gamsız bir adamdı. Çiftini sürüyor, bir iş yapıyordu. Ama o saatten sonra âlemin hayalleri, sevdalan başına toplandı. Nasıl edeyim de bu işi başarayım diye düşünmeye başladı. Filân yere mi yoksa doğruca Padişaha mı götüreyim diye bir takım kuruntularla uğraşırken, o sırada, uzakta pek sıkıntılı bir halde avdan dönmekte olan Padişahı gördü; paraları teslim etmek için bağırmaya başladı. Bu sesi işiten iki çavuş koşarak geldikleri sırada köylü, önce verdiği karardan pişman olmuştu. Adamlar, «Bizi niçin çağırdın?» diye sordular. «Bari bir su ver de içelim!» dediler. Köylü, «Şehrin, yolunu sormak için çağırdım sizi,» dedi. Çünkü onlar gelinceye kadar evvelki fikrinden vaz geçmişti. Sıkıntısını onlara açıklayamamıştı. Adamlar gülerek, «Şehrin yolunu bizden mi soruyorsun? îşte şehrin yolu şu taraftadır,» dediler. Yolu işaret ettikten sonra geçip gittiler. Çavuşlar uzaklaşınca köylü yine pişman oldu. Bu sefer gerçekten bir daha çağırdı. Çavuşlar, «Ne istiyorsun?» diye tekrar geldiler. Fakat köylü yine pişman olmuştu. «Göstermiş olduğunuz şehir yolunu unuttum da tekrar sorayım dedim; bu tarafta mı, yoksa şu tarafta mı?» dedi.
Çavuşlardan biri köylüyü dövmek istedi, öteki elini tuttu. Tekrar dönerek Padişahın yanına gittiler, oturdular. Fakat birbirlerine bakarak gülüyorlardı. Köylünün saçma sözlerinden bir şey anlayamamışlardı. Halbuki Padişah, çok öfkeliydi. Çavuşların her ikisinin de öldürülmesini emretti. İçlerinden çok yumuşak huylu biri Padişahtan aman diledi: «Ey cihan şahı! Bir kere ferman buyur ki bu gülüşmemizin sebebini sorsunlar. Allah aşkına bizi dinleyin!» dedi. Hikâyeyi olduğu gibi anlattılar. Padişah, «Eğer doğru ise gidin köylüyü buraya getirin,» dedi. Çavuşlar koştular, köylü bunları görünce korktu. «Yallah bunlar bana doğru geliyorlar,» dedi. Çavuşlar, «Haydi! Padişah seni istiyor,» dediler. Köylü kendi kendine, «Yahu, parasız olursun bir dert, paralı olursun bir dert. Ama altına kavuşup da derdin olmak daha iyi!» dedi. Bence parasız dert daha iyidir, çünkü can korkusu yoktur. Bu söz bir hikâyeden meydana çıktı. Bu insanlarla şakadan konuşmak, ciddî konuşmaktan daha uygun olur. Gerçi büyüklüğü belli olan kimsenin kendine göre bir âlemi ve bir veliliği vardır.
Şiir:
Dürüstlük bir şehirdir, ben de o şehrin sultanıyım,
Onda kendim yaşayayım, kendim öleyim, kendim korunayım.
(M. 46) Böyle bir adam şaka yaparsa bildiklere onun şakasından bir heybet gelir. Ama ciddî sözden o kadar heybet gelmez. Şüphe yok ki şakada o derece sertlik ve korkutma olmazsa daha hoş olur.
Bir köylü ile alaya başladılar, adamı çırıl çıplak soydular ki, elbisesini satsınlar. Onu ahmak yerine koyarak, çamaşırlarını ortaya attılar. Fütüvvet ehli büyüklerden her birinin, Âdem Peygambere varıncaya kadar fütüvvetleri nasıl oldu? diye sordular. Fütüvvet, Âdeme gelince nasıl oldu? ibrahim'e gelince nasıl oldu? Müminler ulusu Ali'ye gelince nasıl oldu? Her biri kendi ölçüsünde bir şey söyledi. Sıra bana gelince ne kadar ısrar ettilerse bir şey söylemedim. Söylemiyordum. Orada bir derviş vardı, başını önüne eğdi, hiç konuşmuyordu, içimden onunla konuşmak arzusu geldi bana. Dedim ki: cÂdemoğlu gerektir ki ömründe bir kere bir günah işlesin ve bütün ömrü boyunca onun pişmanlığını çeksin. Babasının geleneğine uyarak, Allahdan mağfiret dilesin. Babasına benzeyen zulmetmez,» dedim ve Âdem'in günahını ve onun özür dileyerek tövbe etmesini anlattım. Bana sordular: «İnnâ Fetahnâ' sûresinin indirilmesindeki sebep ne idi?» Dedim ki: «'Benimle ve sizinle ne yapacaklarını bilemem,' anlamındaki âyet indiği vakit onlar bu âyetin zahir mânasından başka bir mânası daha olduğunu anlayamadılar. Şu suretle söylenmeye baş laddar. Dediler ki: «Yüzünüzü öyle birine çevirin ki o kendisinin ve kavminin ne işe yaradığını bilmiş olsun. İşte bunun üzerine Fetih sûresi indirildi.» Tekrar sordular: «Bu onlara nasıl bir cevap oldu?» «Sözün gelişi böyle olur,» dedim. Sözü geçen âyetteki 'bilmiyorum' sözünde cehalet veya şaşkınlık yoktur. Belki şu mânaya gelir: Acaba bana Padişah ne kaftan giydirecek veya hangi mülkü bağışlayacak? Bir daha sordular: «Bu sözde de yine bir şüphemiz var,» dediler[1]. «Onun gibi bir zatın kendisine nasıl bir hilat giydirileceğim bilememesi bir noksan değil mi? Mademki ona bazı kaftanlar,

ihsanlar verilmiştir kalanını nasıl olur da bilemez? Çünkü az çoğu gösterir.» «Bu, bilgisizlik değildir,» dedim. Belki, o ihsanın büyüklüğünü ve sonsuzluğunu belirtmek içindir. Nasıl ki başka bir yerde de, «Bilir misin? Geçit nedir?» (Beled sûresi, 12) ve ayrıca, «Bilir misin din günü (Kıyamet günü) nedir?» buyurulmuştur. Bu sözün hakikati onlara erişmez, ancak mânası erişir ki onların renkleri başkalaş-sm. İnsanın değişmesinde bir sebep vardır. Her ne zaman onlara anlatmak için sözü tekrarlasan, hakkında kötü düşünürler. «Sermayesizlikten, sözlerini tekrarlar durur,» dediler. Onlara dedim ki: «Bu ancak sizin sermayesizliğinizdendir yoksa benim sözlerim çok iyidir, ama size anlatmak zordur. Yüz kere de söylesem her defasında başka bir mânâ anlaşılır ve o asıl mânâ böylece el değmemiş bir mânâ olur.» îşte bu diyordu ki: «Söz meydanı çok geniştir.» Ona cevap vermek istedim ve dedim ki: «Belki mânâ alanı çok geniştir ama söz alanı çok dardır.» Onunla ancak nifak yönünden konuşuyorum. Şu sebeple ki, nifakı da bilmediğini anlasın! Ona, «Bu sözü başka bir kulakla dinle,» dedim. «Şeyhlerin sözlerini işitmiş olan kulakla dinleme! Bu sözün konuşulduğu yerde Bayezid-i Bistamî'nin ve onun, 'Kendimi takdis ederim, sânım ne yücedir!' gibi sözlerinin ne yeri var?» (M. 47) Müslümanın biri bir gâvur kızına gönül verdi; yalvardı yakardı. Gâvur kızı, «Ben kâfirim, sen müslümansın, bu olmaz; benim dinime gir,» dedi. Adam gâvur oldu bundan sonra ona kâfir yahut Müslüman kâfir dediler. Bunun tersine olarak bir kâfir de, ay gibi güzel bir müslüman kızına âşık olmuştu. Kız, «Eğer benimle evlenmek istersen Müslüman ol,» dedi. Adam Müslüman oldu. Ona her kim, «Müslüman değildir,» derse kâfir olur, yani ona, «Bu kâfirdir,» diyen kâfir olur. Ondan niçin bahseder?

Bu gün dünya, güzel bir dilberdir. Kâfir, Allah'ı görünce âşık oldu, Müslüman oldu, ahiret oldu. Şeytanını, Müslüman etti. «Hayırlı mal hayırlı insana yaraşır,» sözü gerçeklendi. Nefis, yavaş yavaş müslüman olayım, der; artık iyi insan olayım, der. Bu, çilenin ve arıklık yolu aramanın tam kendisidir. O arıklaş-mıştır, başka çaresi yoktur, artık yaltaklanmaya başlamıştır. Nasıl ki hadisde Nefsi Mutmainne'nin yani ha-kikata kanmış olan nefsin Nefsi Levvame'den yani kendini kınayan nefisten daha hayırlı ve daha aziz olduğu buyurulmuştur. Şu halde Allah, niçin Nefsi Lev-vame üzerine yemin ediyor? Ve «Kendini ayıplayan nefisle yemin ederim,» (Beled sûresi, 2) buyuruyor da daha yüce olan Nefsi Mutmainne ile ant içmiyor? Onu bahis konusu etmek istemiyor, son derece gizli tutuyor. Nasıl ki, biri şöyle der: «Ey şah ayağının toprağı hakkı için!» Eğer onun cam aziz ise başka bir cevap söylenir. Nasıl ki şu, «Allah dilediğini rahmetine idhal eder, zalimlere de elemli azap hazırlamıştır,» (Dehir sûresi, 31) anlamındaki âyetin tefsirinde, o Şeyh, Tebriz'de diyordu ki: «Bunu cenazenin önünde ne diye söylerler?

“Ben ölmeyen o diri Allahı kutlarım. Onlar zannederler ki yüce Allah adına söylüyorlar. Halbuki Allah öyle bir ulu Allahtır ki, onun adını ölümle birlikte anarlar ve ölüye hitap ederler.” Yani öyle diri yaşayın ve öyle diri ölün ki, bir daha ölmeyesiniz! Gün ışığı parladığı zaman aramızı birleştirir. Hangi nimet vardır ki, zamane onu bulandırmasın? Şeyh diyordu ki: «Müslümanlık gerektir Müslümanlık!» Halbuki kendisinin hiç de Müslümanlıktan haberi yoktu. Müslümanlığın dış yüzünü bile bilmiyordu. Diyorlar ki: Filânın sözü serttir. Bir ay, iki ay, arka arkaya onun sözlerini dinlerler ama bir koku alamazlar. Hele bir takım başı boş sözler' de söyler o. Allah bana öyle büyük bir şey vermiştir, yahut Allahtan öyle büyük bir şey bulmuşum ki, bunu bilmiyorlar. Ne önce gelenler, ne de sonuncular bunu anlayabildiler. Halbuki biz diyoruz ki, Allah bize pek az bir şey vermiştir. Buna delil de gösteriyoruz. O, Mevlânâ'ya diyor ki: «Ben, seni seviyorum; başkalarını da senin hatırın için seviyorum.» Buna, Mecnun'un şu şiirini tanık getiriyor:

Şiir:

Onu sevdiğim için bütün karaları seviyorum,
Onun sevgisi ile kara köpekleri bile seviyorum.

Bunu, Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî'den başkaları için mi söylüyorsun? Eğer beni onun için seviyorsan çok iyi olur, benim de hoşuma gider. Onu benim için seviyorsan, niçin,

«Sevilenlerin yanında sevilmeyenler de hoşa gider,» diyorsun? Bu böyledir. Sevgili razı olduktan sonra başkalarını da onunla birlikte severler'. (M. 48) Dedi ki: Dervişin birisinin bir hırkası vardı. Bu hırka kendisiyle konuşurdu. O da, hırkasıy-la meşveretlerde bulunur, ona sorular sorardı. O, Allah'ın ilâhî kanunudur, dilerse insandan başkalarını da konuşturur. Peygamberlerin mucizeleri tevatürle sabit olmuştur. Şimdi, sen ki insan oğlusun, nasıl olur da sen de konuşmazsın? Dile gelmezsin? Ancak bütün sözlerin, bazı kocakarı hikâyeleri; Arap şiirleri! Hep bu! Şimdi kendi sözlerin nerede?
«Bu, fakirlik icabıdır,» dedi. Fakirden üstün bir şeyh vardır, şeyhten üstün, kutup, kutuptan önce de falan şey. Şunları söylemek istedim: «Sen, bu fakirlikten hiç kimseye bir şey anlattın mı? Bu fakirlik mertebesi için o gafil şeyhlerden bir haber getirdin mi? Dünyanın en büyüğü, âlemin ve Âdem'in ulusu Cenabı Peygamber, 'Âdem ve başkaları benim sancağımın ardından yürürler, ben Arap ve Acemin en düzgün konuşan insanı olmakla iftihar ederim; fakirlik mertebesinin benim için bir öğünç vesilesi olması ile de öğünürüm;' buyurmuştur. Sen bu fakirlik mertebesinden ne bekliyorsun ki, onu bir şeyhden daha geri bir sıraya atıyorsun?» Ama hiç bir şey söylemedim, onun cevabı da sadece susmak oldu. Sonra dedi ki: «Eğer onlar diken gibi oldularsa içlerini ateşlemek lâzımdır.» «Nuh'a mı uyacaksın, yoksa Mustafa'ya mı?» dedim. Çünkü Nuh Peygamber, «Yarabbi, yeryüzünde kâfirlerden tek kişi bırakma!» (Nuh sûresi, 26) diye yalvardı. Hazreti Mustafa (S.A.) ise, «Allahım ümmetimi doğru yola yönelt! Çünkü onlar bilmezler,» buyurdu. Bu çile dolduranlar Musa'ya uyanlardır. Çünkü onlar Hazreti Huhammed'e uymaktan bir zevk duymazlar. Hâşâ, belki de Muhammed'e uymayı şart bilmezler ise Musa'ya uymaktan da pek az zevk duyarlar ve onun yolunu tutarlar. Diyorsun ki: «Veli tek bir insandır, daima onların nazarı dünyayadır.» Yani onunla herkes beraber yürür, önünde ardında dolaşırlar. Nasıl ki, bazıları Padişahın kapısını hor görürler, ona bayağı bir süvari gözüyle bakarlar. Ama ases başının makamını daha yüce sayarlar. Çünkü önünde, arkasında değnekçileri vardır.
Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizî'nin (Allah Bereketini Ebedî Kılsın) 642 Senesi Cemaziyel - Ahir Ayının Yirmi Altıncı Pazar Günü Sabahı Konya'ya Gelişi
Önce, kendi kendine kararlaştırmış olduğun bir fikirden biraz ayrılırsan, bu senin daima kararlarından döneklik ettiğini göstermez. Biri, karanlık bir gecede kalabalık bir yerden dışarı çıkmak ister; ayağına bir başkasının pabucu geçer ve bu pabucun bir tarafı yırtılır. Şimdi onun yanlışlıkla bulduğu pabucu giyip gitmesi gerekmez. Burada, özür dilemek gerçektir. Çünkü karanlık vardır. Ama herkesin de böyle bir zamanda kendi pabucunu koruması lâzımdır. Nasıl ki, köylüler dürüst insanlardır. Sofuların âdetleri gereğince herkes kendi yemeğini ayrı yer. Yemek yerken aralarında bir haksızlık olmasın, sıkılganlık yüzünden kimse aç kalmasın diye, hep teker teker" yerler.
Bir gün, bir yolculuk sırasında yemek vakti gelmişti. Herkes kendi azığının başına oturup yemeye başladı. Bu arada ansızın bir Türk atlısı çıkageldi. Türkler cesur, konusever ve 'kaynaşık insanlardır. Bunlara sordu: «Niçin ayrı ayrı yiyorsunuz? Niçin ekmeklerinizi beraberce toplu bir halde yemiyorsunuz?» Adamlar, «Bizim köyümüzün eski âdeti böyledir,» dediler. Atlı kamçısını kaldırdı, «Şimdi o âdeti koyanın da canını yakarım, onu kabul edenin de! Çarçabuk yemeklerinizi toparlayın, birlikte yiyin,» dedi. Yolcular korkularından onun dediği gibi yaptılar, yola düştüler. Köyün ihtiyarı onların diliyle, «Eğer ekmeklerinizi birlikte yedinizse, Allah kendi ekmeğim seçip yiyeni af etsin, ötekileri değil!» diyordu.
Bir zümre vardır M, seci'li, kafiyeli sözlere değer verirler. Hep öyle konuşurlar. Bir zümre, hep şiir söylerler. Bir başkası da daima nesir söyler. Bunlardan her biri kelâm'ın bir parçasını, bir dalım seçerler. Allah kelâmı ise küllî'dir, bütündür. Elini bütüne uzat ki, bütün parçalar senin olsun. Daha başka bir şey isteyip de parçaya uzanma ki, o zaman bütünün elden gitmesi tehlikesi vardır.
(M. 49) Birinin evinin kapısında, bir ağaç peydan oldu, serpildi. Gerektir ki, ev sahibi ağacın tamamını korusun; bütün dalları da onun olsun, gövdesi de. Ama eğer elini tek bir dala atarsa,

ağacın gövdesi artık elden çıkar; o dalın kırılmasında tehlike vardır. Dal elden giderse kök de gider.
Dedi ki: İblis'in mânası hadis yani sonradan meydana gelmiş değildir. Her ne kadar İblis'in sureti hadis ise de, manası kadîm'dir. O dedi ki: «Bu küfürdür.» Öteki, «Hayır, küfür değil bilâkis îslâmdır. Çünkü ben, İblis'in mânası kadim'dir sözü üzerine ne söyleyebilirim? Şunu demek istiyorum ki, İblis'in varlığı ilâhî bilgide mevcuttu.» dedi. O dedi ki: «Hayır, ilâhî ilimde senin vücudun da mevcut değildi. İlâhî bilgide ancak onun bir gün var olacağı malûm idi. Her halde İblis'in mânası, onun yaratılmasından daha önce; onun suretinden evvel var idi.» Nasıl ki, Âdem oğullarının ruhları da onların suretlerinden önce yaratılmıştır. Ruhlar toplanmış ordulardır. Allah ruhlara hitaben, «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» (Araf sûresi, 172) diye buyurdu. Onlar da, «Evet, Rabbimiz-sin,» dediler. Bu macera henüz ruhların birer kalıba girmelerinden önce idi. Şimdi Hazreti Mustafa (S.A.) ne buyuruyor? «İblis, âdemoğullarının damlarlarında dolaşır, damar içinde dolanan kan gibidir,» diyor. İblis sureti diye yaptıkları o çirkin resim, insanın damar larında nasıl dolaşır? İblis'in insanoğlunun damarına girmesi reva değildir. O, dervişin sözüne göre gelmez. Ama nihayet, konuşan derviş değildir. Bu mahvolmuş bir derviştir. Söz öte baştan geliyor. Nasıl ki keçi derisini tulum (gayda) yaparsın, ağzına koyar üflersin, ondan çıkan her ses artık senin sesindir; keçi sesi değildir. Gerçi keçi derisinden çıkar ama, burada keçi aradan çıkmış, fâni olmuştur. Keçiden çıkardığın sesin mânası da fâni olmuştur. Böylece o deriyi davul da yaparsın. Davul da çalarsın ondan; yine bir sos çıkar. Halbuki, hayvan sağken bu deriye vursaydın ondan ancak keçi sesi duyardın.
Beyit:
Bunu ancak akıllı kişi bilir,
Bu sesten o sese kadar kaç yıl geçmiştir?
Bu misâl zaruret yönünden söylendi. Çünkü kemâle ermiş olan derviş, Hakkın dilinden konuşur. Bugün derviş sözüne nasıl itiraz olunur. O dedi ki: «Soruyu işitmemek ve sorudan üzüntü duymak eksiklik olur.» Ona dedim ki: «Tam bir anlayışa sahip olan kimse bilir ki, bu kemâle, Allah yönünden eksiklik gelmez. Eksiklik onun sabırsızlığından ileri gelir.» Nihayet, bu 'lenterâni!' (Beni göremeyeceksin!) teranesi, Musa'nın sabırsızlığından ileri geldi. Biraz daha ağır ve sabırlı davransaydı, hem sorusuna cevap alırdı, hem de cevap veren bulurdu. Cevabı dinlemesen ve gelmezse mânâ kime gelir? Sabır dinleyene kuvvet verir. Senin bilgine başka bir bilgi daha yardım eder ki, şimdiye kadar her zor soruya karşı bir cevap söyleyesin. Bundan sonra yüz cevap söyler; o meclis de hoş olur. Dervişin gözü önünde o meclisin hayali hoş geçmiştir. Onun o topluluğa karşı ilgisi uyanır, o ilgi de etkiler yapar; yemişler verir. Nihayet bu derviş, bu taraftan bir şey öğrenmedi, onun öğrenimi öte ta-raftanmış. Allah'ın lütfü ile öte tarafın öğretilmesi bu tarafa düştü. Bu taraf sözü ile ona hangi çetin nükte ifade edilebilir? Allah, «Onu gözler kavrayamaz,» buyurdu ki, bu umutsuzluk tarafıdır. Sonra da, «O gözleri kavrar,» buyurdu. Bu da tam umut yönüdür. Görüşün hakikati Musa'ya yüz tutunca onu alaşağı etti ve bu görüş içinde boğuldu. «Kendini bana göster,» dedi ve Allah diliyle cevap aldı: (M. 50) «Beni göremeyeceksin!» Yani böyle (dünya gözü ile) görmek istiyorsan asla göremezsin! Bu ifade inkârda mübalâğa ve hayrettir. Çünkü sen zaten beni görmekten boğulmuş bir haldesin. Daha nasıl diyorsun ki, bana görün de, sana bakayım? Yoksa biri, Musa hakkında nasıl şüpheye düşebilir? Allahın sevgilisi, onun konuştuğu Peygamberi ki, Kuran'ın birçok yeri onun zikriyle doludur. Nasıl ki, bir kimse bir şeyi severse onu çok anar derler. Allah da Musa'ya beni göremeyeceksin dedikten sonra, «Dağa bak!» dedi. O dağ, Musa'nın benliğidir ki, ululuğu ve sarsılmaz sebatı dolayısiyle Allah ona, «Dağ» dedi. Bu, sen kendi nefsine bakarsan beni görürsün, demektir. Bu, «Nefsini bilen Rabbini bilir», nüktesine de yakın bir sözdür. Nasıl ki, Musa da kendine baktı, Allahsını gördü, onun varlığı belirince kendisi arada hiçleşmiş oldu. Yoksa nasıl reva görebilirsin ki, Allah Musa gibi kendisiyle konuşan bir Peygamberin duasını reddetsin de ona cansız bir dağı göstersin? Musa

ondan sonra: «Yarabbi! Sana tövbe ettim,» dedi. Yani seni göreyim derken içinde boğulduğum günahlardan ve seni görmek istediğimden dolayı tövbe ettim, demek istedi.
Allah erlerinin uykuları, uyku değildir. Belki de uyanıklığın tanı kendisidir. Çünkü öyle şeyler vardır ki, uyanıklıkta insana gösterilmez, inceliği ve zayıflığı dolayısıyla ancak rüyada gösterilir ki ona takat getirilsin. İnsan Kâmil olunca da, ona artık perdesiz gösterirler. Biri sordu: «Kuldan Allahsına giden yol ne kadarda?» Dedim ki: «Allahtan kula giden yol kadar.» Buna otuz bin yıl da dense doğru olmaz çünkü sonu yoktur, ölçüsü yoktur. Ölçüsüz bir şeyi ölçü ile ifade etmek, sonsuz bir şeyin sonundan bahsetmek imkânsızdır, bâtıl sözdür. Sonsuz bir şeyin sonu belli olan şeyden daha uzak olduğunu bilmek de yersizdir. Bütün bunlar sözün suret yönüdür. Sonsuzlukla ilgisi yoktur. Her nerede söz varsa, orada Allah vardır. Söz, bilinen o belirli güne kadar uzayıp gidecektir. Derviş söze başlayınca itiraz gerekmez ona. Evet kaide budur ki, medresede söylenilen her sözün, medresede öğrenilen her düşüncenin bahse de, tartışmaya da faydası çoktur. Ama o söz bu faydadan bu konudan uzaktır, bu bahisle ilgisi yoktur.
Adamın biri, bir dostuna Hint kılıcı getirmişti. Ona, «Bu Hint kılıcıdır,» dedi. Arkadaşı sordu: «Hint kılıcı nasıl olur?» Beriki cevap verdi: «Her vurduğu şeyi iki parça eder.» Adamcağız da ona şu karşılığı verdi: «Sofî vaktini kaçırmaz, onu tecrübe için şu dikili taşa bir vuralım, sınayalım,» dedi ve hemen kılıcı getirdi, taşa vurdu. Ama tersine kılıç iki parça oldu. Arkadaşına dönerek şöyle dedi: «Hani sen bu Hint kılıcının özelliği vurduğu her şeyi iki parça etmektir diyordun?» Arkadaşı, «Evet, kılıç Hint kılıcı olmaya Hint 'kılıcı idi ama taş ondan daha hünerli imiş,» dedi. Musa, Firavundan daha kuvvetli idi. Firavun veli idi ama Musa veliden daha üstündü. Dedi ki: «O halde onun sureti ne idi?»
Hazreti Muhammed (S. A.), «Ah kardeşlerimi ne kadar özledim!» buyurdu. Sahabe: «Ey Allah resulü!» dediler. «Biz kardeşlerini mi arzuladın?» «Hayır, sizler benim dostlanmsınız,» buyurdular. «Ama senin kardeşlerin, (senden önce) gelip geçmiş peygamberlerdir ki onlar da şimdi dünyadan göçmüşlerdir,» dediler. Hazreti Peygamber, «Hayır, o kardeşlerimi de istemiyorum, ancak benden sonra gelecek olan nazenin kulları (Allah velilerini) özledim,» buyurdular.
Henüz erginlik çağına erişmek üzere idim ama tamamiyle erginleşmemiştim. Bu aşk üzerinden otuz kırk gün geçtiği halde hiç bir şey yemek istemiyordum. Biri, Hemadan şehrinde vaiz ediyordu: «Herkes Allahı, varlıklardan birine benzetiyor,» diye eleştirmeye girişmişti. Şehrin vaizi geldi, kürsüye çıktı ve teşbih ile ilgili âyetleri sıralamaya başladı. «Rahman Arş üzerine istila ve galebe ile hakim oldu.» (Tâhâ sûresi, 5); sonra yine «Allahın sizi yere geçirmeye-ceğinden emin mis'hrz?» (Mülk sûresi, 16); daha sonra «Rabbın gelip melekler sıra sıra dizildik de,» (Fecr sûresi, 22); ve yine «Üslerindeki Rablerinden korkarlar.» (Nahil sûresi, 50) gibi âyetleri kürsünün önünde okumaya başladılar. Vaiz da teşbih inancasına sapmış kimselerdendi. Bu âyetlerin manalarını teşbih yönünden söylemeye başlamıştı. Hadisler de rivayet ediyordu: (M. 51) «Rabbınızı gece dolunayı seyreder gibi göreceksiniz,» «Allah Ademi kendi sureti üzerine halk etti,» «Rabbimi kırmızı bir elbise içinde gördüm» gibi çeşitli manalara gelen hadisleri gayet güzel anlatıyor, teşbih yönünden manalarını söylüyordu. «Vay o kimselere ki, Allah'ı bu sıfatları ile teşbih etmez ve bu suretlerle bilmezler! Onlar ibadet etseler bile yine cehennemlik olurlar. Onların ibadetleri kabul olunmaz,» diyordu. Bu bahs ile ilgili âyet ve hadisleri anlatırken, bir kısım halk, Allah'ın mutlak varlığını, onun mekânsızlığım da ileri sürerek sorular sordular. Vaizin sözlerine itirazda bulundular. «Nerede olursanız olunuz o sizinle beraberdir,» «Ona benzer bir şey yoktur,» mealindeki âyetleri de hep benzetme yolu ile yorumladı ve bütün bunları hep teşbih noktasında birleştirdi. Tenzih yani Allah'ı noksan sıfatlardan arı bilmek hususunda çekingen davrandı. Cemaat evlerine gittiler. Bunları çoluk çocuklarına anlattılar ve hepsine şöyle tavsiye ettiler: «Allahı arş üzerinde biliniz, gayet güzel bir surette iki ayağını aşağı sarkıtmış bir halde kürsüye oturmuş, şehir vaizinin dediği gibi melekler de arşın etrafını

çevrelemiştir. Her kim onda bu suretler yoktur derse onun imanı yoktur. Vay onun ölüsüne, vay onun mezarına, vay onun son haline!» Bir hafta sonra garip bir Sünnî vaiz geldi. Hafızlar, tenzih âyetlerini okudular. «Ona benzer bir şey yoktur, doğurmadı, doğrulmadı, semalar onun eliyle durulmuştur,» mealindeki âyetlerin tefsirine başladı. Teşbihçilerin derisini yüzmek gerektiğini söyledi. «Her kim teşbihten bahsederse kâfir olur, her kim suretten söz açarsa cehennemden kurtulamaz. Allaha mekân isnad edenin vay dinine vay mezarına,» dedi. Teşbihe benziyen âyetleri de hep tevil etti; birer birer yorumladı, o kadar cehennem tehdidi yaptı ve korkuttu ki, her kim suretten söz açarsa onun ibadeti ibadet değildir, imanı iman değildir, demeye getirdi. «Allanın, mekâna muhtaç olduğunu söyleyen zavallının vay haline! Vay onun sözlerini dinliye nlere!» dedi.
Sünnî vaizin bu sözlerini işitenler çok korktular, üzgün bir halde evlerine döndüler. Bunlardan biri evine geldiği zaman iftar bile etmedi, evin bir köşesine çekilerek başını bacakları arasına aldı, çocuklar gibi ağlamaya başladı. Çoluk çocuk etrafına toplandı. Fakat bunları yanından kovdu, bağırarak tersledi. "Çocuklar annelerinin yanına koştular. Kadıncağız adamın karşısına oturdu. «Efendi hayırdır inşallah, yemek soğuyor, yemiyecek misin? Çocukları dövüyorsun, beni kovuyorsun, nedir bu hal? Hep ağlıyorlar,» dedi. Adam, «Çekil karşımdan! Artık bana ilâhî sesler gelmiyor, içime ateş düştü,» dedi. Kadın ona tekrar sordu: «Kendisine umut bağladığın Allah'ı mı bir tarafa bırakıyorsun? Bu ne haldir? Sen sabırlı bir erkektin, şimdiye kadar başına bir çok çetin işler gelmişti hepsine sabrettin ve kolaylıkla atlattın. Allah'a bel bağladın; Allah da bütün o zorluklardan seni kurtardı, gönlünü hoş etti. O geçen nimetlerin şükran borcu olarak bu günkü sıkıntılarını da yine Allah'a havale et, işe boş ver ki, üstüne rahmet yağdırsın.» Bu sözler üzerine adamın yüreği yumuşadı. «Ne yapayım? Bizi âciz hale getirdiler, canımız boğazımıza geldi. Geçen hafta âlimin biri tutturdu, 'Allahı arş üzerinde bileceksiniz, onu arş üstünde bilmeyen kâfirdir, ölürse kâfir olarak ölür,' dedi. Bu hafta da başka bir âlim geldi, kürsüye çıktı, 'Her kim, Allahı arş üzerinde bilir ve böyle bir şeyi hatırından geçirirse yani onu semada tasavvur ederse o kimsenin ameli ve ibadeti kabul olunmaz. Çünkü Allah, mekândan münezzehdir,' dedi. Şimdi, bu birbirini tutmayan sözler karşısında biz hangi tarafı tutalım? Nasıl yaşıyalım? Nasıl öMim? Âciz 'kaldık!» Kadın dedi ki: «Hiç acizlik gösterme, şaşkınlık etme! Allah ister arş üzerinde olsun, ister[1] arştan uzak olsun, ister bir yerde (M. 52) otursun, ister yersiz olsun, her nerede olursa olsun, yeter ki, ömrü uzun olsun, devleti sonsuz olsun. Sen kendi dervişliğini düşün, dervişlik vazifeni yerine getir.»
Arap dilinde ant içmek için kullanılan harfler üçtür: Vav, Be, Te. Her üç harf ile ant içerim ki, vallahi, billahi, tallahi, şu medreselerde tahsil görenler, hep bir mansıp sahibi olalım, bir medrese elde edelim, derler, îyi duygularla hareket etmek gerekirse bunlar o derneklerde bir yer tutmak için çabalarlar. Halbuki bunlara sormalı: Dünya lokması için ne diye ilim tahsil edersin? Bu ip insanı o kuyudan çıkarmak içindir. Yoksa yapışıp da başka kuyulara inmek için değil. Sen daima, acaba ben kimim? diye düşün. Hangi cevherdenim, niçin geldim, nereye gidiyorum? Aslım neredendir, şu anda neredeyim, yüzümü nereye çevireyim? Mevcut olmayanı anmak gıybet etmek demektir. Hazırda olanı anmak da yabancılıktır. Şimdi zikreden, Allahı anan kimse, bu halin dışında değildir. Ya hazırdır, ya gaiptir. Eğer gaip ise onu anan kimse gıybet etmiş olur, hazır ise ona yabancılık karıştırır. Nasıl ki, Sultanın önünde oturan kimse, Sultan şöyle buyurdu veya Sultan şöyle yaptı, diye bilir. Ama gıybet .ederse büyük günahlardandır. Yani gıybet, çirkinliği dolayısiyle başka günahlardan ayrı sayılan dört büyük günahtan biridir. Sözü geçen dört büyük günahın başında gıybet gelir. İkincisi bühtan (iftira), üçüncüsü kan gütme yani adam öldürme, dördüncüsü de zulüm'dür. Bunları düşman taraf helâl etmedikçe azaptan kurtulma çaresi yoktur. Padişahın gizli sırlar söyleştiği kimseye bu iltifat cismin gıdası sayılır. Ruh da, bizim nasibimiz henüz erişmedi, diye bekler. Bu bizim nasibimiz değildir, bu bizi bırakmaz, boğazımızdan yakalar. Biz nereye gidelim, nasıl kurtulalım? Bir ayranın içine düşmüşüz ama öyle bir ayran ki, ucu bucağı yok. Bir kâse içinde

değil ki bir kenarı olsun. Ayrandan kurtulur, ykıe düşer; «O, baldır,» der. Her ne kadar kurtulmak için kanat çırparsa da o kadar derine gider.
Ebû Necip (Allah onun ruhunu kutlasın), bir çetin iş dolayısiyle çileye girmişti. Bir kaç defa rüya sında, bu çetin işin, o olmadan başaramayacağım yani, filan şeyhi görmesi gerektiğini söylediler. «Onu ziyarete gideyim. Ama acaba kendisim nerede göreyim?» dedi. Bir ses geldi: «Sen onu göremezsin?» «O halde ne yapayım?» Cevap geldi: «Çileden çık, camiye gel, saflar arasında niyaz ve huzur içinde dolaş! Ola ki, o seni görür, onun gözüne ilişirsin.» Şimdi Ebû Necibin hali böyle olunca, ben şeyhsiz kalsam bile, kalmamış olurum. Ettiğim o muhalefet, başka bir itimat ile oldu, başka bir şeyi öğrenmiş oldum.
Adamın biri ölmüştü. Nevvahe (kiralık ağlayıcı) getirdiler. Ölü sahiplerinden sordu: «Merhumun hünerlerini söyleyiniz. Bilgisi var mıydı?» «Hayır,» dediler. «Zâhid, âbid bir adam mı idi?» «Hayır.» Nevvahe yüzünü kıbleye çevirerek tekrar sordu: «Fakire, fıkaraya, yoksullara, bakış görüş eder mi idi?» «Hayır,» dediler. Hülâsa her ne sordu ise «hayır» dan başka bir cevap alamadı. Sorduğu şeylerden de bir nişan bulamadı. Şöyle bir ezgi ile ağlamaya başladı: «Ey şaşkın gelip şaşkın giden zavallı!»
Bir gün dervişler, tekkede semaı bir türlü tutturamıyorlardı. Şeyh dedi ki: «Aman dikkat edin, bizim dervişler arasında bir yabancı var.» Etrafı yokladılar, «Hayır yabancı yok,» dediler Şeyh tekrar etti: «O halde pabuçları yoklayınız.» «Evet, yabancı bir pabuç var,» dediler, «öyle ise, o yabancı pabuçları dergâhtan dışarı atınız!» Dışarı attılar. Derhal semâ âyini düzene girdi. Akıl dergâha kadar yol bulur, ama evin içinde yol çıkaramaz. Orada akıl perdedir. Gönül perdedir, sır perdedir.
(M. 53) Adamın biri berbere: «Bıyıklarımdaki şu beyaz kılları ayıkla,» diyordu. Berber, adamın bıyıklarında beyaz kılların siyahtan daha çok olduğunu gördü, önce sakalını makasla keserek eline verdi ve «Artık bunu sen ayıkla! Çünkü benim işim var,» dedi.
Sen aslı yakala! Elbise, yiyecek, düşmandan korunma için seçtiğin şeyler nedir? Nasıl, «Beni, hor görüyorlar, yahut filan bana yabancı geliyor,» dersin? Sen dalı budağı bırak da asıl ve kök için ağla. Aslı düşünerek üzüntü duymaya bak! İnle, feryat et ki, o dal ve budağın filizlendiğini, ayağına serpildiğini gö-resin. Bütün büyüklenmeler, ululuklar, başkanlıklar, her fende başta gelen üstatlar, senin önünde başlarını yere koysunlar. Sen onlara hiç dönüp bakma! O zaman, onları yanından kovsan bile artık gitmezler. Ama sen bu dallara budaklara yapışırsan, aslı ve kökü elden kaçırırsın. Dallardan da bir şey elde edemezsin.
İstiyorum ki öğütler vereyim, ama kaç kez öğüt verdimse bazıları bundan hoşlandılar, bazıları da incindiler. Onların incinmeleri bana da sirayet etti ve beni içlendirdi. Dedim ki: Bir yerdeki öğüt uygun düşmez, gerektir ki tekbir çekenlere, âcizlere duaya baş-lıyalım. Ta ki, ses çıkarmadan buna yanaşsınlar. Her dalın arkasından ağlıyorsun. Nasıl ki, ayağıma kapanan bir Ahî delikanlısı, ben, «Filanın peşinde bütün varlığımı kaybettim, her işten el çektim,» dedi ve ilâve etti: «Artık umudum senin bir selâmındadır. Bunu söyle de tekrar evime döneyim. Yahut da böylece bize bir nazar eyle.» Ona dedim ki: «Ben senin söylediğin şeylerden hiç birini yapamam. Niçin onun gibi bin tanesi senin hizmet kemerini beline bağlamasın.» «O halde ne yapayım?» dedi. Ben şu cevabı verdim: «Asılla beraber olmalısın, herkesin aradığı aslı bulmalısın. Bütün asılların aslını, bütün üstatların üstadını aramalısın! Ama bir gün çürük bir dal gibi elinde kalacak aslı değil. Onu aramakta bütün gücünle çalışmalısın. Kalbine zahmet veren, seni gayeden uzaklaştıran her şeyi önemle hesaba katasın. Eğer bunu elde etmeyi kolay sayarsan gaye senin nazarında hor görünür.» Âyette, «Kör için güçlük yoktur, topala da güçlük yoktur,» (Fetih sûresi, 17) buyuruluyor. Bunları isterse, öğüt, imanlı kimse içindir. Çünkü ona nisbetle hepsi kör ve topaldır. Çünkü gören odur ve hoş yürüyüşlü olan da odur ki, Cebrail onun adımına yetişemez. Cebraile, «Gel!» der. O da, «Hayır gelemem eğer bir parmak daha yaklaşırsam yanarım,» cevabını verir (Miraç'daki rüyet ve müşahede'ye telmih ediliyor: Kabe' den (Kavseyn) sonra Ev (Ednâ) mertebesinde, Cebrail. Hazreti Muhammed'i (S.A.) yalnız bırakmış, «Daha llert gidemem çünkü kanatlarım yanar!» demişti.). Gerçekten sağlam

olan da odur. Dürüst renk ve dürüst mizaç ordadır. Bundan dolayı kendisi söyler kendisi dinler, hiç kimseyle beraber değildir.
Bu yorumlama nasıldır? Bizim cehennemimizde hep arifler, bilginler yanar. Bizim cehennemimiz böyledir. Biri vardır ki, cehennem ondan feryat eder. O cehennem geldi diye inler; cehennem de onu görünce, «Cehenneme geldi!» diye feryat eder. Cehennem müminleri arzular ve ona, «Geç ey mümin, nurun ateşimi söndürecek!» der. Hikâye ederler ki: Büyüklerden biri bir azizin mezarı başına gelir. Onun dünyadan gizlenmiş olduğunu görür. Kırk gün oturur, o mezarın başını bekler. Tâ ki, işi tamam olsun. Şimdi gel de söyle: Bu gündoğusu, feleklerin dönüşü senin düşüncene göre nasıldır? Müneccimlerin anlattıkları şeyler Kuran'ın zahirinden nasıl anlaşılır? Gel de araştıralım. (Mümin araştırıcı olur.) Bugün yıldızlar bilgisinden akla uygun olanları kabul etmek gerektir. Diyelim ki, ben şafiî mezhebindenim, Hanefî mezhebinden bir şey buldum ki, benim işim onunla daha iyi yoluna girer. Bunu kabul etmezsem inatçılık olur. Bu arif benim halimi hep bilir, işittiği her söze güler ve bunun hangi makamdan söylendiğini de bilir. O kimseyi ve her birinin makamlarını görür ve şükreder ki, Allah onu o makama bağlamamıştır. (M. 54) Ondan geçmiştir ve onun bir çok kulları vardır. Her birinden bir mana ve hikmet istemiştir, öteki arif ise herkesin halini bilir ve onlar da ona malûmdur. Bu arifi bilen başkaları da onu görür ve onda Allahdan başka birini görmezler.
Dedi ki: Dün anasının karnından çıkmış, «Ben Allah'ım!» diyor. O falandan doğmuş olan Allahdan çok üzgünüm. Allah Allahdır. Diyordu ki: Filan kimse uzun bir yolculukla filan Şeyhin şöhretine koşar. Ona varınca Şeyh sorar: «Niye geldin?» «Allah'ı aramaya,» deyince Şeyh ona şu cevabı verir: «Allah, erkeklik aletini kaldırmış, bir kancıkla birleşmiştir.» Adamı geri çevirir. Ben, «Soğuk söz söylemiş, küfür etmiştir,» dedim. O zaman ben de soğuk sözlere ve sövüp saymaya başladım, kovdum. Ama ne Necmeddin-i Kübra'yı, ne Harizm'i ne de Rey şehrini kurtarabildim. Ne üzüleyim!
Ulu Allah kendi sırrını bu kulundan esirgemedi. Hangi sırrı esirger ki? Ama dünya sırlarını kapalı olarak söyler, ondan dolayı bir korku yoktur, işte bu sebepten dolayı Hazreti Muhammed, «Ben sizin din işlerinizi en iyi bilirim; siz de dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz!» (Lokman sûresi, 34: Önceden bilinmesi mümkün olmayan beş şey şunlardır: 1. Kıyamet günü, 2. Yağmurun ne zaman yağacağı, 3. Ana karnındaki çocuğun cinsi, 4. insanın yarın ne kazanacağı, 5. Kişinin nerede öleceği.) buyurmuştur.
Onun da bir sebebi vardır bunun da. «Bir insan yarın kazanacağı şeyi önceden bilemez,» buyurulmuştur.
O Şeyh diyordu ki: «Filan şeyhin güzel kokusu, Allah kokusundan da üstündür.» Dedim ki: «Bu koku belki senin karından ve onun oynaşından geliyor.» Bu ne eşektir ki, eşekliği yönünden söylemiştir. Bir başkası da şöyle söyledi: «Bir gemide idim güneş gibi bir cevher parladı hemen denize baktım nerede ise gözlerimin ışığını kapacaktı. İki elimle gözlerimi kapadım.» Daha sonra temaşalardan, denizin garip hallerinden bahsediyordu. Ona şöyle dedim: «Temaşaya mı gitmek istiyorsun? Temaşa mı arzu ediyorsun? Gel benim içimi seyret! Sen hep kendi âlemini temaşa ediyor, kendi içini görüyorsun. Gel de benim âlemimi, benim içimi seyret!» Öteki de sanmıştı ki, bizim halimizde eksiklik başladı. Diyordu ki: «Bize düşman olan dostlarımızı görüyor musun? Himmetimizi nasıl kırdılar?»
Ey kara yüzlü! Himmetin ne olduğunu sen ne bilirsin? Git abdest al, namaz 'kıl tövbe et! De ki: «Kâfir idim imana geldim. Küfürden vaz geçtim.» Git otur yerinde. Pamuğunu eğirmeye bak! Sen kim oluyorsun? Erkekler içinde mert olanlar istiyorlar ki, kapıma iki desti dolusu su getirsinler. Kuran'dan üstün kitap yoktur; Allah kelâmından üstün söz yoktur. Ama bu Kuran ki toplum için gelmiştir, emirler ve yasaklarla, halka yol gösteren âyetlerinde başka zevk vardır. Allah erenlerine açıklanan âyetlerinde daha başka zevk bulunur. En doğrusunu Allah bilir.

İKİNCİ BÖLÜM

(M. 55) Pir Muhammed'e sordular: Kamil-i Tebrizî'nin hırkası Önünde ne hale geliyorsun? Tıpkı doğan pençesine tutulmuş, bir serçeye dönüyor, sonra da diyorsun ki, «Doğanı öldüreyim de kendimi kurtarayım, çünkü o kendi hesabına yaşıyor.»
«Bu zembil sözünün şerhi nedir?» diye sordu. O da şu cevabı verdi: «istiyorum ki, büyüklerin sözlerini derleyeyim; söylediğim hürmetli sözler hep onların sözleri olsun.» Nasıl ki, bazı kimseler, gündüz dilenir, gece köpeklere ziyafet çekerler. Bundan sonra da hal böyle olunca, bunu dervişlerin önüne koyarlar; kendileri yemezler, îş bu kerteye gelince de kendileri yerler. Bu, ancak işin dış yüzüdür. Bunun iç yüzü şudur:
Biri, bir şeyhe, bif mürşide gönülden bağlanır. Yahut bir dost, bir gün gider, geçmişlerden veya yaşıyanlardan, gönül sahibi olduğunu sandığı birisinden bir şey dilenir. Bundan sonra kendi nefsini de unutmaz. Yüzünü gönül tarafına çevirir, orada bir köşeye çekilir; gece yarısı kadınlardan, çoluk çocuktan ayrılarak evin bir köşesine sığınır, hıçkıra hıçkıra ağlar. Vakti gelinceye kadar yani gönül semtinden bir ışık belirinceye kadar bekler. Ansızın evvelce özlediği gönül safasını anarak, ağlayarak secdeye kapanır. Allah onun dilediği zat ile olan münasebetini tekrar tatlılaştırır. Buna kabiliyeti olmayan kimseden ise, herkes umudunu kesmiştir.
Benim insanları ıslah, yani onları yola getirme hususundaki arzum ise, daima mümkün olmayan bir şeyi mümkün kılmaktır. Nasıl ki, âyette buyurulduğu gibi, tıpkı Hazreti İsa gibi tedavi umudu kalmamış olan körleri, abraşları sağaltmak isterim. Yüzümü dostluk yönüne çevireyim. Dostların yüzünü de yoldaşlık tarafına yönelteyim. Sen de işte böyle yürü!
Şimdi velilerin, sevenlerin, sevgililerin hali böyle olunca, «Son nedir?» sualine Cüneyd'in verdiği cevap şu olmuştur: «Son, başlangıca dönmektir.» Bu sözün zahir manalarından biri şudur: Sâlik, mürid, nasıl ki, başlangıçta açıkça ibadet, teşbih ve dua ediyor, bunları perde arkasında yapmıyordu; bundan sonra da kendisine bir hayranlık geldiği için artık o ibadetleri ihtiyarsız yapamaz.
Allah erlerinin iyi amelleri, ona yakın erenlerin yaramaz işleri derecesindedir. Her kim bizim dostumuz ise, önce etmiş olduğundan daha çok ibadet etmeli. Ancak dostlara, «Dün konuştuğumuz sözlerin, Bayezid'in Cüneyd'in, hattâ o rüsvaylık üstadı Hal-lac'ın sözleri ile ne münasebeti var,» demiyorum. Siz, ibadet hususundaki sözlerimi tutun! Çünkü yukarıda adı geçen kimseler Hazreti Muhammed'in (S. A.) teninde bir tüy bile olamazlar.
Ebû Sait ve o, on iki yıl ot kökü yiyerek geçinen sofî Hallac'ın tuttuğu yolda bu sözden bir koku alamadılar. Onunla bu sözü konuşurken, «Ne demek, hay hay!» derler. Mademki öyledir, bu kadarı yeter.
Âlemde bir gürültü koparıyorsun, sonra tevil için feryadı basıyorsun. Sözlerin tevili büyük bir iştir. Söyleyenin maksadını anlayabilmek de büyük bir irfan mertebesidir.
Hazreti Yusuf büyük bir Peygamberdi. Sözlerin tevilini bildiği için hem iftihar ediyor, hem de Allahya şükrediyordu. Peygamberler, onun huzuruna has-retdedirler. Ben şimdi derim ki: Mevlânâ onu hoş tutar. Ben böyle sanırım onu. Aksi halde ben nefsimde bir üstünlük görmüyorum. Benden, onun hoşuna giden bir söz çıkarsa acaba neden? Bu benim halim değil. Ancak bir gün sözden daralırsam, bana nereden geldiğini, kimin söylediğini bilmediğim bir yönden gelen sözlerden birinin yakasından yakalarım. Nereden söylerim? Allahtan. Nereye, kime söylerim? Büyük bir insana: Bu da, Mevlânâ'dır. Bu kimdir ki, ben ortada olduğum halde beni ziyarete gelir? Bana başka bir adamın evinden ziyaretçi gelir. (M. 56) îmad yahut Erşed, yahut Zeyneddin Sadaka. Ama bunlar benimle birlik olunca yahut benim ziyaretime geldikçe, onların gelişinden bir saat bile sıkılmam. Ama korkarım ki, böyle yaptığım için bana bir daha uğramazlar. Bundan dolayı onları başkalarından daha üstün tutarım.

Söz sırası Hazreti Mustafa'ya (S. A.) gelince, bir şey söyleyemem. Çünkü onun işi pek yücedir. Şüphe yok ki, Allah onu kerem denizine batınp çıkarırken mübarek bedeninden serpilen nur damlacıklarının her birinden bir nebi, bir peygamber türemiştir. Geri kalan damlalardan da Allah velileri (evliya) yaratılmıştır. Öyleyse, onları nasıl birbirine yaklaştırabilirim? Ancak en son gelen evvelkilerinden daha üstündür derim. Sonra nasıl olur da başka bir nebiyi, Hazreti Muhammed'le (S. A.) karşılaştırabilirim? Bu, bana bir ilim tahsil etmeden, akıl ve emek sarfetme-den bildirildi. Bu hal ona uymuş olmamın bereketidir. Onunla birlikte konuştuğum ilk söz de bu idi. Ama Bayezid-i Bistamî, nasıl oldu da ona tamamiyle uymayı lüzumlu görmedi? Onun gibi, «Yarabbi sana, senin şanına uygun şekilde kulluk edemedik!» demedi.
Mevlânâ bu sözün tamamım ve neticesini, kemaliyle bilir. Ama bu söz nereye kadar gider? Sonu nereye varır? Mevlânâ, içinin, ruhunun temizliğinden sarhoştu. Onun sarhoşluğu, tertemiz, katkısız bir sarhoşluktur. Ben, bu sözün zevk ve lezzetini bildim. Onun sarhoşluk yönünden söylediğini anladım. Ama bu sözün yüksek zevkinden gafil ve habersizdim. Bu söz, benim sadece sözümdür; halim değildir. Eğer halim olsaydı, bundan daha aşağı veya daha yüce olamazdı. Bu söz de böyle kararlaştı. Ama sözüm, bir zamanda da başka birinedir.
Hak zamana bağlı değildir; hak ölmez. Zamanın ne yeri var? Evet zamanla Hak ölmez. Ama sen bir isim taşıyan bir varlıksın. O isim, sana senden mi gelmiştir? Müride gerekli olan üstadına karşı çok saygılı olmaktır. «Onu, müridinden sor,» demeleri bundandır.
Bir müride sordular: «Senin üstadın mı daha iyidir yoksa Bayezid-i Bistamî mi?» «Üstadım daha iyidir,» dedi. «Ya üstadın mı iyidir yoksa (hâşâ) Hazreti Peygamber mi?» «Üstadım.» «Ya üstadın mı daha iyidir, yoksa Allah mı?» «Üstadım,» dedi. «Çünkü ben birlik ve tevhidin sırrını ondan başkasında bulamıyorum.» İşte teşbih derecesinde kalanlar için bu tevhid anlayışı böyledir. Yüksek bir seci ve teşbih sanatını aksettiren şu anlamdaki beyti okuyalım:
Beyit:
Ben, sevgilim; sevgilim de ben olmuşuz
İkimiz bir beden içine girmiş iki ruh olmuşuz.
Bu bir teşbihtir, bir benzetiştir. Ama sözü geçen müridin teşbihinden daha uzaktır. Aralarında bir bağlantı vardır ki, tevhid âlemine kadar gider.
Bana yaraşan, zahirde bizim hayatımızdaki dostluk ve kardeşlik hangi yolda ise onu korumaktır. Yoksa şeyhlik müridlik gibi ilişkiler hoşuma gitmez. Hani, üstatlığı da şakirtliği de yere batsın, derler. Bize bir söz söylemek isteyen kimse de bizim gibi olmalıdır. Böyle açık söylemelidir. Bizim veliliğimiz bahsinde bundan incinirler. Onlara, eşek, diyen zavallı taklitçi eşektir. Şimdi bana kendinden bir fazilet, bir üstünlük veriyorsun. Ben onu söylemiyorum. Benim önümde bu böyledir. Sözü yorumsuz ve açık söylüyorum. Aramızdaki ayrılığın bir sebebi varsa budur ancak. Ama o zaman sen beni anlamıyorsun! Halbuki ben buraya bir şeyler öğretmeye geldim.
Şam'a gitmek hoştur, bir nazdır. Sevgili naz eder ona katlanmak gerek. Gizlice en kötü şartlar içinde benimle olabilir misin? dedim. Şam'a gitmek hoştur, nazlanmaktır ama ben, muamele ve iş istiyorum. Ben işe bakarım. Diyelim ki, ben yüzümü ekşittim; sen de öyle ekşi yüzlü olabilir misin? Ben gülersem sen de güler misin? Benim selâm vermediğime sen de selâm vermez misin? Bana öyle (M. 57) geliyor ki, senin kendine göre, bizim âlemimizden ayrı bir âlemin var. Bir an oluyor ki, bizim yazılarımızı başkalarının yazılarıyla karıştırıyorsun! Ben senin mektuplarını yakınlarımın mektuplarıyla karıştırmam. Çünkü sen onlardan üstün olduğunu iddia edersin. Ama ben o davada değilim. Bi aralık bir şey yaz desem, ağır davranırsın.
Hazreti Ali'den (Allah ondan razı olsun), rivayet ederler; buyurmuş ki: Baki kabristanında cenaze na-mazındaydık. Hazreti Peygamber yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: «Hiç bir erkek ve kadın yoktur ki, gideceği yerin cennet veya cehennem olduğu Allah tarafından yazılmış olmasın.» Oradakilerden biri sordu: «Acaba bu alınyazılarımızı değiştirebilir miyiz?»

Buyurdular ki: «Çalışın, iyi ameller işleyin. Herkes hangi iş için yaratılmış ise o işi kolaylaştırır. Cennet için yaratılmış olanlar, cennet ehli kişilerin işlerini kolaylaştırır; cehennem için yaratılmış olanlar da cehennem ehli kimselerin işlerini kolaylaştırırlar.»
Hazreti Peygamber, sonra da Leyi sûresinden şu anlamdaki âyetleri okudular: «Ama her kim, Allah yolunda vergili olur, ondan korkarsa, faziletli işleri gerçeklerse ona kolaylıklar ihsan ederiz.» Giderken, «O ne güzel kişidir ki, kendisinde bir kusur olduğu halde latifeyi sever, Allah onu günde yetmiş kere güldürür» buyurdu.
Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun), bir şahide sordu: «Bu zina işinde nasıl tanıklık edersin?» Adam şöyle anlattı: «Eve girdim, sırt üstü yatmış bir kadın gördüm. Üzerine uzanmış bir erkekle hareket halinde idiler; nefes nefese. Ayaklarının bir çift eşek kulakları gibi birlikte hareket ettiğini gördüm. Bundan fazlada bir şey göremedim.»
Sen bir kimseden bir şey öğrendin mi? Meselâ her kim iyi konuşursa ona saygı gösterirsin; aradığım bulamamaktan, beklediğin şeyi elden kaçırmaktan korkarsın. Allah bunu sana verdi, bununla hal değişti. Eğer iş böyle peşin olmayaydı ona saygı göstermekten bu mana çıkmazdı. Ancak başkaları ile olan muamelelere uygun ikinci bir inanışa yol açardı. Ama çeşitli işlerde ben sizde bir üstünlük gördüğüm za man, sizinle gönül alçaklığı ederek beraber kalmak isterim.
Şeyh Ebubekr (Şems'in ilk mürşidi), yanındaki fakir dervişlerle otururken vezirin adamlarından ve halktan bazı kimseler içeri girdiler. Şeyhin bunlara karşı gösterdiği saygı, dervişlere karşı gösterdiğinin yüzde biri kadar değildi. Yabancılar girmeden önce dervişlerden kimi ayakta, kimi oturdukları yerde edeple yerleşmişlerdi. Yabancı misafirden her biri içeri girdikçe, Şeyh onlarla meşgul olmaktan geri kalır, bu suretle Şeyhlik gayreti onların araya girmesiyle sönerdi.
Mademki bir sevgiliye varmak istiyorum, gerekir ki, halk şu soruyu benden sorsunlar ve desinler ki: «Onlarda gerçi bir ilim var ama neden halden hale dönerler?» Bilir misin ki, bu işlerin iç âlemi ile bir ilgisi yoktur. Çünkü kalbin ölümü bu hali baş kakıncı yapar, «Bırak ben görüyorum!» der ve hiç kimsenin sözünü dinlemez.
Bu marifet sözü, derviş deyimi herkesin dilinde dolaşır. Ama onlar bunu işitince şunu anlarlar: «Ey hoca, adını her tarafa duyurmak, şöhret yapmak gerek, yoksa marifet başka şeyle elde edilemez,» derler, îşte bu düşüncelerin utancından şu anlamdaki şiir hatıra geldi.
Şiir:
Binlerce kurbanın kesildiği bir düğünde
Zavallı davulcuların ne yeri var?
Bu açık saçık şeyleri onarmaya çalışmanın ne lüzumu var? Bir zaman tam bir inanç ve gerçek bir arzu ile gelmişti. Dört defa ayağıma kapandı ve ağlıyordu. Mevlânâ'dan işitmiş yahut bizden ayrı düşen-Mevlânâ'nın halini görmüş olmak edebiyattan sayıl maz. Değersizdir. Gözün karardı senin, orada uyuma ki, karanlıkta kalmayasın! Heva ve heveslerine kapılmış kimselerle düşüp kalkma ki seni karartmasınlar. Gerektir ki, kendini yoklayasın; ta ki, sende bir de-.ğişiklik olmasın.
(M. 58) Hırkanın başlangıcından sonuna kadar devamlı bir basiret yoktur. Ben temiz kaldım. Kendilerinden zevk duymadığım o heva ve heves erbabının da temiz kalmasını isterim. Kendini daima tazele ki, sonunda Hazreti Peygamberin Ebu Hüreyre'ye buyurduğu, «Beni zaman zaman ziyaret et ki, muhabbet artsın!» hitabına uğramayasın! Eğer ondan hal diliyle bu hitabı işitirsen bir halvete çekilir hıçkıra hıçkıra ağlarsın! «Bana ne oldu, arada ne işler oldu ki, bu hitaba uğradım? Bu hitap gerçek dostlar için değildir. Başka dostlar arasında da olamaz,» dersin. Şu haline gözyaşları dökersin. Belki bir zevk ve rahata kavuşursun. «Beni zaman zaman ziyaret et» sözü, dikkat etsen de etmesen de bir kere ağızdan çıkmıştır. Bu görüşme hakkındaki mübarek hitabın sebebi şudur: Ebu Hüreyre, Hazreti Mustafa'nın (S. A.) pabuçlarını taşırdı. Başına gözüne sürerdi, sonra başına koyardı. Bu sefer de onun ayakkabılarını ayak üzeri düzeltti. Demediler ki, «Bunda bir sır vardır.» Bari ben açıklayayım:

Hazreti Muhammed (S. A.) içinden güzel, dedi; önce pabuçları başı, gözü üzerine koyardı, ben de ulu Allahya feryat ederdim. Yarabbi! derdim, pabuçlarım o kadar mı değersiz oldu ki onun başı ve gözü üzerine kondu? Şimdi sen karardığın için ben de senin gözünde kararmış göründüm. Bana kararmış gözlerle bakma!
Bu ziyaret misalinden maksat, bana öyle bir gözle bak ki seni usandırmış olmayayım; beni daima taze ve yeni olarak gör, çünkü ben asla eskimem; sende eskileşme; eğer nazarında bir eskilik duygusu varsa acaba bunun sebebi nedir? diye görüşünü düzeltmeye bak, demektir. «Acaba heva ve heves erbabı ile oturdumsa ne oldu?» diye kusuru kendinde ara. «Beni aralıklı ziyaret et!» demek, «Git, çabuk bendeki hakikati gör!» demektir. Bu görüş sana hayırlı ve faydalıdır.
Sen kendini yenile. Ben yepyeniyim. Sen kendini isbat et. Bak ben sabit ve kararlıyım. Beni sebatlı göremiyorsan bu senin sebatsızlığındandır. Ben eğer senin beni sebatlı kılman sayesinde sabit olursam, bu benim için çok kuvvetli sebat olur. Bana diyorsun ki, «Beni sabit kılarsan, melekler ayağa kalkar.» Allah sana ömürler versin! Allah vardır, demenin; onu isbata çalışmanın Allah varlığına ne faydası var? Sen kendini var etmeye bak ki, melekler bütün gece seni övsünler. (Senin için) Allah varlığını gerçekledi desinler. Hazreti Muhammed (S.A.), «Beni görene ne mutlu. O ne mutlu kişidir ki beni göreni görmüştür,» buyurdu. Bunu yüz kere de söylese yerindedir. «Her kim beni, benim kendisini gördüğüm gibi görürse, bu takdirde o, benim gibi olur.» Bu sözcü söz söyler, anlaşılmasına dikkat eder. Şaşırtmaca yapmaz. Sözünün başlangıcı ne ise sonu da odur.
Mısra:
Her şarap içen er geç sarhoş olur.
Şarabını küp içinde saklarsa mizacı daha kuvvetli olur. Sözü anlayabildinse, telâşa düşersin, mahv olursun. Çünkü beni görürsün. Ben de Mevlânâ'yı görürüm. Öyle bir hale gelirsin ki, Mevlânâ'yı görünce, «Ne mutlu beni görene!» dersin. Ben de belki yüz kere söylemişimdir. Bende, Mevlânâ'yı görebilecek kuvvet yoktur. Mevlânâ da benim için böyle söyler. Ama bana göre dostluk, Mevlânâ'yı gördükten sonra nefsini öldürmektir. Tâ ki onu bir daha bulamadık, öldü desinler.
Bu gün şu dostlar toplantısını bir ganimet, kutlu bir fırsat sayın. Nasıl ki, o (delikanlı), «Ben istiyorum ki eşeğe bineyim, öküzü önüme katayım, bağ tarafına gideyim,» demişti.
(M. 59) Bana dedi ki: «Sen o nazenin değilsin, îlim vardır, ilimde çeşitli değişiklikler vardır. Bu çok zor fakat açık bir meseledir. Açıklıkta da değişiklikler vardır. Her ne kadar burada da o parlaklık ve açıklık varsa da, bu açıklıktaki değişiklikler de geçer, tekrar meydana gelir, însan gittikçe Mutmainne yani hakikate inanmış ve kanmış bir hale gelir; bundan sonra da erginlikten, devamlı bir iman ve vicdan huzurundan sende bir eser kalır. Artık hakikata erdin demektir.
Ulu Allahnın Fecr sûresinde Mutmainne olan nefse hitap ile, «Ey kanmış ve inanmış olan nefis! Kullarım arasına gir!» dedikten sonra bu iltifatını daha da kuvvetlendirerek «Cennetime gir!» buyurmasına belki lüzum yoktu diye düşünenler olabilir. Yani hakikatte ant içilmesi gereken nefsi Levvâme yani kendi kendini kınayan nefistir. Mutmainne olan nefis değildir. Ancak Mutmainne, levvâmeden daha aziz ve değerli olduğu için yalnız ona ant içilmiştir. Nasıl ki, Allah bütün melekleri huzurunda topladı. Onlar için bu emirden baş çevirmek mümkün değildi. Bizim de her hangi birinin gönlüne koyduğumuz ilhamı Allah 'koymuştur. Onu, o gönülde yaratan ancak Allahdır. Başkaları nasıl o kulun Allahsı olabilir? Meğerki İblis olsun.
Biri, «Ben zikretmek istiyorum,» dedi. Buyurdu ki: «Başkaları seni o mezkûrdan, zikrettiğin Allahdan ayırmasın.» O zaman zikir gönül zikri olur. Sadece dil ile zikir noksan sayılır.
Bayezid-i Bistamî gönülle zikrederdi. Niçin onu dil ile de söylemek istemedi. Çünkü o, manada sarhoştu, «Beni ululayın, sânım ne yücedir!» diyordu. Bu sarhoşluk halinde Hazreti

Mustafaya (S. A.) uyamaz-dı. Bayezid, o cihetden öylesine bir sarhoştu ki, ayıklara uyması mümkün değildi. «Beni ululayın,» sözü bir haberdir. Herkes, haber hususunda aşağı düşmüştür.
Kuran öğreten âlimin hikâyesi malûmdur. Yedi türlü okuma tarzı öğretiyordu. Her âyet için bir dinar istiyordu. Öğrenciyle böyle sözleştiler. Âlimin sözü şu idi: «Suretler değişiktir ama mana birdir.» Mev-lânâ'dan dinlediğim şu temsili, on altı yıldan beri yadigâr olarak saklarım. Buyurmuştu ki: «Halk, bir üzüm salkımına benzer. Bu salkımdaki danelerin sayısı suret yönündendir. Nasıl ki, bu salkımı bir kâse içinde ezer ve sıkarsak artık danelerden ve sayıdan eser kalmaz.» Bu söz muamele hayatında herkesin işine yarar, îşte nefsi emmâre o arzular salkımını da gönül alemindeki güzelliği görmesi kadar hiç bir temaşa öldüremez. O, cemal âlemini görünce hemen organları gevşer; herkesi âciz bırakan bir Padişaha benzer o nefsi emmâre. Ona bir kap içinde azıcık bir zehir verildi mi, eli ayağı gevşer, bütün öldürücü sertliği o anda mahvolur.
Padişaha, altın, mal, mülk eksikliği bir ziyan vermez. Ancak iki şey zarar verir. Biri, hiç kimseye bir mangır bile sektirmemek; ikincisi de değerli mücevherlerini kendi hazinecisinden bile saklamak. Bir aralık pek yakınlarına onlardan bir ışık gelse bile sonra yine kıskançlıkla geri döner; onun kendi mangırına bile ışığı düşmez.
Padişaha bir ibrik getiren fellâhın hikâyesi malûmdur. Fellâh ibriği Padişaha verir, Padişah da onu astırır. Eğer ibriği önce olduğu gibi vermiş olsaydı, Padişah da onu astırmazdı.
Hazreti Muhammed'in (S. A.) ışığı, bir gönüle düşerse hem seni yakar hem de kendisine inandığın üstadı. Cevher nur saçar; ister aşağısı ister yukarısı, her tarafı birden aydınlatır. Sen kim oluyorsun ki, o Mekkeli kerem sahibi gibi olasın? Eğer bir kimseye bir ışık görünmüş de tekrar görünmez olmuşsa onu inkâr etmez, onun imkân tarafını yakalar. «Bu bir ahengin yadigârıdır, bu bir hatıradır,» der. Hazreti Mustafa'dan (S.A.) hiç kimse üstün olabilir mi? O, gökteki ayı iki parçaya ayırır.
Ben Kuran'ı, sadece Allah buyurmuş, Peygamberin ağzından ifade edilmiş olduğu için büyük görmüyorum. Mademki bir kimseyi görmedin, onda nasıl tasarruf edebilirsin? Meğerki biraz yardımı olsun sana!
(M. 60) Yukarda sözü geçen fellâh, ibriğin yan tarafındaki mühürü sökmüş, içindeki sırrı anlamak istemişti. Çok ağır, dopdolu! Fellâh, acaba içindeki kurşun mu yoksa kalay mı, diye düşünmüştü, içi altındır, diye aklından bile geçirmiyordu. Çünkü fellâh idi; onun bütün tahmin ve düşüncesi aşağılık bir durumda idi.
Bu sözü yedi türlü manasıyla hatırlanın. Bu sır değildir. Sır bundan başkadır. Çünkü sır, ancak yabancılar içindir. Nasıl ki elif harfi çoktur ama başkaları içindir. Bak ki, söz kaç harftir? ikinci söz birinciyi çeker ve örter, üçüncü söz de ikinciyi çeker ve örter. Ama tekrar açıklamaya başlar, döner dolaşır ilk söze gelir. Başka biri de onun eteğinden asılır. Bu yüzbin türlü değişikliğe uğraması, renkten renge girmesi, demektir. Sana her ne söylerlerse çabucak cevabını ver. Çünkü, «Nimet bağışlayana şükretmek vaciptir,» buyurulmuştur.
Ruhum bundan önce hiç yükselemediği bir makama erişti. Artık bundan daha yüce bir makam olamaz, diyordum. O, benim ruhumda tasarruf etti, öyle yükseldi ki, tâ lütuf ve rahmet kaynağına uçurdu. Gerektir ki, orada başkaları ile konuşurken maksadının ne olduğunu bilesin. Sana lâyık olan bir şeyde ne düşündüğümü anlayasın.
«Dinde ruhbanlık yoktur!» buyurulmuştur. Bu, hep halk ile birlikte otur demek değildir. Uzaktan halkı seyret, ancak onlara, hak söz söyle, hoş ve lâtif bir dille konuş. Eğer zamanede biri gelir de, «Sözün sırrı başkadır,» derse ona, (beşer kelâmı ile) kendisinde harf ve ses olmayan kelâmın farkını sorarsın. Eğer doğru cevap verirse onun ayağına kapanırsın. Şayet, «Bu kelâmın sırrı da ne oluyor? O da yabancılar içindir,» der ve deliller gösterirse, bu hususta seni aydınlatırsa, onda heybet ululuk ve Allah kudreti görünürse, o da bizim küçük kardeşimiz olur. Ancak o, öyle bir mert olmalı ki, kendisinde bir dert, bir aşk olsun. Her türlü vehim, hayal ve tereddütleri yaksın, şüphe perdelerini yırtsın.

«Benim Allah ile öyle bir vaktim olur ki, aramıza ne bir kitap sahibi Peygamber, ne de Allah yakınlarından bir melek girebilir.» anlamındaki kutsî hadis de bir davet'tir, hal değildir. Yani böylece bir şey yapınız ki, bu sizin haliniz olsun, demektir. Bunlar hep dünyadır, dünyayla beraber yaşamaktadır. Nasıl ki o gün, onun pek gönlü kırık bir halde oturmuş olduğunu gördüm; çünkü o artık sultanın naibi değildi. Görevinden uzaklaştırılmıştı. Ama bu gün nasıl oturuyor? Yeni kaftanlar giymiş! Evet (geçenler unutulur). Sen o gâvurcuk değil misin ki, ben azim ve irade ile, ona Allahlık heybetini göstermek için gittiğimde, onun bütün halinin altüst olduğunu gördüm. Onun o tecelli karşısında ne coşkunluğu ne de murakabesi kalır. Hali de, sözü de hep yağmaya gider. O artık şu sözlerden başka bir şey söyliyemez oldu: «Ey güneş artık nur saçma ki, yarasaların gönlü incinmesin!» Ama güneşin işi gücü bu, elbette nur saçar. Yarasanın gözü incinir diye ışığını terk eder mi? Yine dedi ki; Gerçi yarasadan, yahut zayıf gözlülerden güneşe gam yoktur. O hep nur saçar. Ondan ancak güneşe tapanlar için korku vardır. Ola ki güneş kederlenerek (bir bulut arkasına gizlenerek) kendilerine bir yaramazlık eder, bu yüzden güneş nurundan uzak kalırlar, diye düşünürler.
Yine dedi ki: Güneşe tapan bir insan için, güneş hakkında beyle inanmak gerekir. Çünkü hiç kimsenin güneşe karşı saygısızlık göstermeye haddi yoktur. İnanan kimselerin elbette inançlarının kuvvetli olması gerektir ki, dağdan aşabilsinler. Yedi başlı aslanı görsünler, kulağına yapışsınlar, înanç kuvveti ve gün ışığı aşkı ile gam çekmesinler.
(M. 61) înanç ve aşk insanları kahraman yapar, bütün korkuları giderir. Yukanda sözü geçen kutsî hadisteki mana yani Peygamber ile Allah arasındaki ilgi bir dâvet'tir. Yoksa yukarıda söylediğimiz gibi hal olsaydı, o hal içinde, «benim» sözünün yeri olur mu idi? Beraberlik nerede? Yakın, melekler, kitapla gönderilmiş peygamberler gibi dört ayrı varlığın ne yeri olurdu? Bu sözler gerçi söz olarak söylenmiştir, birer davettir ama, hiç umutsuzluk yoktur. Bu hal eğer iki zaman içinde baki kalsaydı, ilk zaman içindeki umut olurdu; ikinci zaman için-de bir nağra atar geçersin. Öyle bir nağra atarsın ki, içinde umutlar ve gülüşler olsun.
Burada bir gülüş, bir sevinç her halde bir gamdan ileri gelmez. Her şeyin üstündeki sevinçler de böyledir. Herkesin bir sevinci vardır. Zahidin, âbidin, âlimin, velinin, nebinin birer sevinci vardır. Nihayet bu sözün sırrı öteden beri eski ise, sözdeki sırrın sırrı daha eskidir. Bu surette söz kılıncına boyun eğerler. Bir söz de vardır ki, güzeldir ama uzanır gider, umutsuzluk getirir. (Sözün en hayırlısı, kısa fakat manası geniş olan sözdür) Hazreti Mustafa'nın (S. A.) sözlerindeki güzellik bundan değil mi?
Allah zatını örten ne kadar zulmet ve nur perdeleri vardır ki, bu binlerce engeller umut bağını koparır. Bir insan bin yıl ikitap okusa bile asla Hazreti Mustafa'nın (S. A.) meşrebinde olamaz ve o okumanın kendisine hiç bir faydası dokunmaz. Eşeğe yükletilen bir çuval kitabın hayvana ne faydası olur?
Senin, aynı meşrepte dediğin kimse de seni kan-dıramıyorsa, onda o zevki tadabilecek bir meşreb yoktur. Halbuki o zevki duyabilecek bir meşreb ister. Sen onun sözlerini kendi şahsî anlayışına, yahut felsefî bilgilerine göre yorumlarsın, demektir. Bunda hangi gönül rahatlığı olur? Birlikte yaşamış nice kişiler vardır ki, onun halinden hiç haberleri olmamış. Şu halde onların neden haberleri vardır? Ondan bir nasip alabilmek için hangi yoldan gitseler bir şey elde edemezler. Ancak gönül alçaklığı ile, ona açıkça uymakla, onun yolundan ayrılmamak gerektir.
Görüyorsun ki, onun huzurunda yersiz bir harekette bulunan da, bu konuda hiç bir şey söylemez. Biri muhabbeti kırmış da tekrar muhabbet üzere olmaya çalışıyorsa, bundan çok hoşlanırsın.

Hilaf (Tartışma) Bahsi
Tartışma bilgisi öğren! Doğrudan gerçekten usan-dınsa hilaf ilmi tahsil et.
Hilaf, değişik söz ve fikirlerin karşılaştırılması-dır. Birinin sözü yalan ise bunun tartışılmasına lüzum yoktur. Bütün sözleri doğru ise yine ortada bir uygunsuzluk ve aykırılık olmadığı için

tartışma konusu olamaz. Daima, «Bu böyledir,» dersin ve asla aksine bir iddiada bulunmazsın. Eğer bir meselede doğruluk bulunduğu açıkça anlaşılıyorsa, bu hakikat kendi nefsinden zuhur etmez. Bunu sen nefsinden iddia edersin (ispata çalışırsın), îster gerçek, ister yalan olsun, tartışma ve inatlaşmanın, yersiz münakaşanın sana bir faydası olmaz. Eğer iddia doğru ise aksine düşündüğünden dolayı Allah seni sorumlu tutar; hilaf ile uğraşan kişi isterse velilerden olsun!

Duhâ Sûresi'nin Yedinci Âyetinin Mânâsı

Duhâ sûresinin yedinci âyetinde, «Biz seni yoldan sapmış bulduk doğru yola yönelttik,» Duyurulmuştur. Bunun manası nedir? Bu şu demektir: Ya Muhammedi Allah seni yolunu şaşırmış bir halde buldu, sana gerçek yol gösterdi. Bunu herkes böyle yorumladı. Hak, onu yolunu şaşırmış bir durumda buldu dediler. Nasıl ki, çoban bir buzağıyı kaybeder, o tarafa bu tarafa koşar ki onu bulsun. Belki Hazreti Muhammed (S. A.) nefsini yitirmişti. Yani o kaybettiği nefsini yine kendi nefsiyle buldu. Burada nefis anlamına gelen söz müennes (dişil) yapılamaz. Çünkü bu, varlığın kendisi olan zattır.

Ömer'in Mertebesi

Hazreti Muhammed (S. A.), Cebrail'den sordu: «Ömer'in Allah katındaki mertebesi nasıldır?» Cebrail şu cevabı verdi: «Nuh Peygambere verilen ömrün dört katı ömrüm olsaydı da sana onun faziletlerinden söz açsaydım, yine biteremezdim.» (M. 62) Hazreti Peygamber tekrar sordu: «Ya Ebubekr'e ne dersin?» Cebrail şu cevabı verdi: «Ömer, bütün üstün vasıflan ile birlikte Ebukekr'in güzel huylarından yalnız bir örnektir.»

Dedi ki: Bir kazanç ile uğraşıyorsan o bizim içindir. Çünkü günün birinde bize bir şey lâzım olursa verirsin. Şimdi gerektir ki çok kazanasın. «Filan kişinin ne hoş hali var?» dedi. «Keski benim halim de öyle olsaydı!» Ben de ona dedim ki: «Sen mademki benim dostum olduğunu iddia ediyorsun yüzüme karşı bu sözleri söylemekten utanmıyor musun?»

Dedi ki: Yani o yüce bir makam değil mi? Evet o yüce bir makamdır. Hal de yüksektir. Ama benim dostum olanlar ona razı olmazlar[1]. Sen bu sözünle benim karşımda şöyle bir duruma düştün: Meselâ sen, bana, «En yakın bir vezirden daha yükseksin, güzel konuşur güzel dinler, sırrımı anlar olmuşsun, ama keski Konya şahnesi olaydım! Çünkü vezir onu çok sever, ona güvenir ve inanır,» diyorsun.

Sultan naibi olan vezir, yüce himmetiyle ona emir verse ve «Ben ancak kuru bir isim ve unvandan ibaret bir kişiyim. Her işte hüküm ve karar senindir» dese, o zaman Konya şahnesi, yine yüz türlü dalkavukluklar, yer öpmeler ve yaltaklanmalarla onun huzuruna çıkmaya cesaret edemez.

Gerektir ki, zaman zaman nefis aradan çıksın da safa yüz göstersin, onda bir aydınlık belirsin. Nefis, daha ilerisine gidemiyeceği son bir noktaya varsın. O aydınlık onda geçici olsaydı, nefisten gelmezdi. Ama sen onun yolunda olursan, o bir gün gelir, sende karar kılar. Bu sözlerimizi işleri daha fazla geciktirmemek için söyledik. Şairin,

Diyelim ki, sevgilinin vuslatına ereceğim,

Anlamındaki mısra ile işaret ettiği gibi şu beyitte zayıflık görünüyor, ama hale uygunluğu bakımından çok kuvvetli, çünkü o zayıflıktan vuslat kokusu geliyor.

Ben uykudayım, ama bu uyanıklıktır.

Uyuyanlar, benim uyanık olduğumu ne bilsinler?

Dedi ki: Eğer diken varsa ona bir ateş vermek gerek. Dedim ki; «O, Nuh Peygamber'e uymaktır, Mustafa'ya (S. A.) değil.» Nuh Peygamber; »Yarab-bi! Kavmimi doğru yola yönelt, duasiyle sözün dış yönünü açıklamak istemedi. Bu çile çekenler de Musa' ya uydular. Çünkü onda biraz lezzet buldular. Bugün böyle olmak kolaydır. Böyle olursan benim işim de kolaylaşır.

Ben, iki yönü olan bir adamım. Bir taştan bir taşa el atarak, şahı kendi yerine kaçırarak mat olmaktan korurum. Şah kendi yerinden dışarda mat olmadan tekrar yerine gelir. Bu şah ise hiç mat olmaz, ama mat olan başka şahlarla kıyaslanır. Lâkin öyle evlerde saklanan mat olmuş şahlardan başkadır. O, bu sözleri söyledi ama sen hiç bir şey demiyorsun. Hakkı açıklamak için birkaç söz söylemek ve her söze yüzlerce kesin delil getirmek mümkündür. Dedi ki: Allah kulluk asasını körlerin eline verdi. Çünkü onlar kulluğun gerçek mânasına eremediler. Ola ki o asanın yardımı ile, dua ve namazdan bir koku alabilsinler. Bu niçin böyle oluyor?
Hazreti Peygamberi bütün olgunluğu ile göz önüne getir. Eğer bir kimse bütün halkı okutarak yetiştireceğine inanıyorsa, o her şeyden habersiz bir ga-vurcuktur. Öyle bir insanın hiç bir yetkisi, hiç bir şeyden bilgisi yoktur. Belki aşk yönünden buna inanıyorsa onda bir irfan var demektir.
Hazreti Peygamber, ayakları şişinceye kadar namaz kılar, «Allahu Ekber!» derdi. O halde iken de dünyanın dışına çıkardı. Hem öylesine çıkardı ki, (M. 63) isterse yanındaki buğday yükleri ve yüz deve yağmaya gitsin! O, gönül darlığı ile ilk tekbiri kaçırmazdı. Hazreti Mustafa (S. A.) bir gün, bulunduğu makamda Ümmü Mektum'un selâm verdiğini göremedi; ona yüzünü ekşitti, o da kendisine özür diledi. Peygamberin böyle yüzünü ekşitmesinden, Allah da ona ekşi yüz gösterdi. Çünkü Allah onu cennetten müjdelenmişler arasına yükseltmişti. Özür diledikten sonra da «Tövbe ettim,» dedi. O zaman, «Bu Allanın hoşuna gidecek bir iş değildir. İki yüz deve gönder de buğday getirsinler, onu halka bağışla!» buyurdu.

Haşr Cesetlerle mi? Yoksa Ruhlarla mı?
Felsefeciye göre ruhlar haşr olunur. O ahmaktır; ancak kendi yazdığını, kendi bildiğini okur. Yani o, her neyi bilmezse onu olmaz sanır. Ona göre kendi inancı dışında olan şeyler afettir. Bayezid-i Bistamî onun dizginlerini tutsa bile öyledir.
Bazı vakitlerde gönlüm çok daralıyor. Zaman oluyor ki, cevap verecek yerde susuyorsun. Bütün bu uygunsuz işler şuradan geliyor. Herkes bir şey söylüyor, sen cevap vermiyorsun, hep susuyorsun.
Nihayet sen evde benim ne kadar güvenli olduğumu görüyorsun, halimi biliyorsun. Dışarıdan biri bir söz söylese, «Ben bunu açıkça görüyorum,» demiyorsun. Hattâ güneşten daha parlak bir şekilde gözlerimle görmekteyim.
Dedi ki: Eğer yanlış bir söz söylersem, yahut hatalı bir iş yaparsam, Şeyhinin suretini başkalaşmış görürsün. Sana çirkin görünmeye başlar. O zaman halktan gizli olarak gece yarılarında Haktan iyi ameller dilemekten, ona yalvarıp inlemekten başka çare yoktur. «Allahım şu hali bizden gideriver, gözümüzün önündeki perdeleri uzaklaştır,» dersin. Nihayet beklediğim rahatlığı görür ve gönül hoşluğuna kavuşursun. Çünkü o geçen hal, başka renkte görünen bir perde idi. Şimdi yalvarmak gerektir ki o perde yansın da hiç kimse bizden bir fayda elde edemesin. Hiç bir şey; ne dinde, ne dünyaya ait işlerde, ne hesapta ne kitapta bir şey elde edemesin!
Onun sözlerine cevap verebilir ve diyebilirsin ki: «Mademki onda bir kudret, bir nur ve mahabet vardır, o nasıl olur da batıl şeylere inanır? Bu nasıl bir kudret ve nurdur?» Buyuruyorsun ki: «Efrad zümresinden elli Allah velisi onun dizginini çekmeye lâyıktır. Ama bir körün arkasından kim gider?»
Diyorsun ki: «Allah velilerinin nişanları vardır.» «Sen velilerin zatındaki nişanı bilmez misin?» Veliler âciz kalınca o güçsüzlüklerinden dolayı onlarda ya gönül aydınlığı hasıl olur, yahut ruhlarına bir bulanıklık gelir. Nasıl ki, îblis güçsüzlüğü yüzünden karanlıkta kaldı, melekler ise aynı sebepten aydınlığa kavuştular. Mucize böyle olur. Hakkın âyeti de öyle. Âciz kalınca derhal secdeye kapanırlar.
O, «İnsanı ilk gördüğüm zaman tanırım,» diyordu. Büyük bir hata içindedir. Önce kadı ile bir şey konuşamaz, vezir ile.de bir şey yapamaz. Sen önce yola gel ve otur. Eğer, «Senden

başkalarını da senin için severim,» derse, sen bundan başkasını söyle. De ki: «Mevlânâ Şemseddin-i istiyorsan o zaman gönlüm yerine gelir. Beni ondan dolayı seversin derim.» O her ne söylerse cevap ver söylemezse sen konuşmaya başla. Seninle birlikte korkunç, sıkıntılı bir yerdeyiz. O, filan yerde otuz haydut öldürdü, otuz kişiyi de tutsak etti. Gördüğün şu adam, başı yarılmış, kanlar içinde. Ben ise dünyayı gayet güzel sakin, güvenli gösteriyorum; gönül açıcı şiirler okuyorum. Hiç bir şeyden korkum yok. Bana soruyor: «Sen hangi şeyden hoşlanırsın? Otuz kişi gelse de ananı boğazlasa, 'Git seni de boğazlasınlar ki, ruhun parıldasın' der misin? 'Hayır, nasıl gideyim?' dersin.» O halde, gitme de otur. Bu îmad bana ne sanat öğretti? Nefsimle ilgili işlerde ne yapabilirim? (Onu) aldı ve sakalını birer birer yoldu. Artık konuşamıyor dük.
(M. 64) Buna emir gelmeden önce, «Beni döver misin?» dedi. Müritler zararlı bir iş yaptıkları zaman dövün, hattâ her saatte cezaya hazır bulundurun. Çünkü onun yaptığı işlerde, bana zararlı olduğunu tecrübe ettim. İsterse o benim ruhum olsun. Çünkü nefsim onu düşünmeden elde etmiştir. Allah beni hangi şey için yarattı? Söyleyeceğim şu ki, benden sonra damat isteme! Emanet doğru çıktı. O sözleri konuştuğum zaman yüzüm bu âlemdeydi. Bu takdirde eğer, «O âlem daha hoştur,» derlerse doğru söylemişlerdir. Şu halde o âlem nerede? Öyle ise sen niçin birlikte dışarı çıkmıyorsun diyorum.
Bir toplulukla birlikte oturuyorduk. Orada bir de Arap vardı. Ben dışarı çıktım. Allahya emanet olun dedim. Sordu: «Bana hoş geldin, sefa geldin mi diyorsun?» «Güzel!» dedim. «Benim de maksadım sizinle birlikte dışarı çıkmak ve konuşmaktı.» Yolda ona, «Gözlerim yağmur bulutu gibi ıslandı,» anlamına gelen mısraı okudum. «Niçin dışarı çıkmazsın ki, beraber konuşalım?» diyordum.
Şahap hoş bir kâfircikti. Nişabur dili konuşurdu. Derdi ki: «Bir iş yapıyorsan kendini üzme. Çünkü sen erkekten de dişiden de el çekmişsin! Ama bizim Mu-hammedimiz Mecusîdir. Kendi zatı ile varlığı vaciptir. Bir daha kurcalarsan 'Allah' dersin. Ona ne isim vermişler diye gülersin. Ondan kıl ucu kadar bir nokta kalmadı ki, açıkça görmüş olmayayım.» Onun bu apaçık inancı, hoş hali zaman zaman nedendir? «Neden böyle geveliyor?» dedim. Hiç bir şey anlayamadım; hayli araştırdım. Onun bazı kırıntılarını satan bir çömezi ki hiç kimseye iltifat etmezdi, bana yakınlık gösterdi. «Hayırdır inşallah!» dedim. Çömez bana sordu: «Sen ne yapıyorsun ki, bunların böyle inanç ve itikatını sağlıyorsun?»
Mevlânâ'ya, «Muhammed, Allanın Resulüdür,» diyorum. Gece yanıma gelince üzülüyorum. O bana, «Sus,» diyor. Şirin bir kimse var. Diyelim ki Muhammedi arayan bir cahildir o. Mevlânâ'ya, «Bari ne yaptın?» dedi. Dedim ki: «Benim, âlemde bu cahillerle bir alış verişim yok. Ben onlar için gelmedim.» O âlemde hakkı ile yol gösterenleri, parmakla gösteririm. Kadın ve şehvetle meşgul olmak elbetde zayıf yaratılanların işidir. Aklın fetvası budur, diyorsun. Muhammed ona, «Bu akıl, fetva hususunda hiç hata etmez,» demişti. «Hayır, akıl hata etmez, hata ancak başka şeylerdir,» dedi.
İmanda tatlılık, gelip gelip gitmesinde değildir'.
Zeyneddin Sadakayı gördüm boş lâflar ediyordu. Başı boş bir at üzerinde yabanlara koşan, yolunu şaşırmış bir süvari gibiydi. Bu îmad ise bin kere ondan daha iyidir. Nahiv'den (Sentaks), lügattan anlar. Gidip gelmek sevgiyi arttırır, derler. Bu senin işin değil. Ey kahpe bacılı. Sen kimsin ki, Yahya'ya «veli,» dediğin için o çok ağlamıştı. Eğer (senin yerinde) ben olsaydım onun gözlerini silerdim. Çünkü o günahsızdı. Ağlamayı gerektiren de ancak günahtır. Bu veli kimdir? Kuran'da nebilere asla velî denilmemiştir. Onların benim halimden haberleri yoktur. (M. 65) Onlar, «Şam'dan kervan gelsin de yoldan haber getirsin, bekle!» derler. Sözlerimi böyle dinleyeceklerse yani yalnız tartışma ve karşılıklı konuşma yoluyla beni dinlerlerse, onlar Şeyhlerin sözlerinden, hadisten, Kuran'dan bir şey anlayamazlar. Benden de memnun kalmalarına imkân yoktur. Ama eğer benden faydalanmak veya feyiz almak yolunu seçerlerse, ki bu yol niyaz sermayesidir; kendileri için faydalı olur. Yoksa ne bir gün ne on gün, belki yüz yıl bile söyleseler biz elimizi çenemizin altına koyar dinleriz, derler.

Saklanması gerekli olan bir mücevheri, gayet kalın bir kutu içine koyarak siyah bir mendille sarmakta ve bunu on kat bir bohça içinde gizlemekte, deriler içine sarmakta hayret edilecek bir şey yoktur. Nasıl ki, Peygamber Efendimize, ruh kokusu ve ruhun güzelliği belirtildiği vakit kendi ruhunu görmüş değildi. Ruhun güzelliğinden ona bir haber erişmesi ve onun ruhu görmesi uzak bir mertebedir. Allah yoluna buradan yürümek gerektir ki, onu gözle görebilmek mümkün olsun. Hem bu hayatta, hem de dünyada Allahı görebilmek mümkündür, diyorum. Yukarda sözü geçen mücevher, her ne kadar o perdelerle gizlenmiş olsa bile onda öyle bir ışık vardır ki kendini dışarı vurur. Görüşü mükemmel olan kimseler onu dışarı vurmadan da görebilirler. Ama o ışık dışarı vurmadan bilmeyenlere, görmeyenlere hayret edilemez. Asıl hayret edilecek nokta şudur ki, ışığı açığa çıkarır, elinin içine koyarsın da yine göremez. O, ne Sokrat'ın sözünü, ne thvanı Safa hikâyeleri ile Yunan felsefesini, Hazreti Muhammed'le (S. A.) onun evlâdını; candan gönülden sevdiği çocuklarının ahvalini bilir. Öyle bir insan, toprağın ve suyun evlâdı ve Allah'ın kulu sayılmaz.
Hazreti Ömer', bir gün Tevrat'tan bir parça okuyordu. Hazreti Muhammed (S.A.), kitabı Ömer'in elinden çekti, «Bunu at!» dedi. «Eğer bunun sahibi yani Tevrat kendisi için indirilmiş olan Musa sağ olsaydı, benim de ona yüz çevirmekliğim gerekirdi, bir kahraman gelmiş, bütün bu işleri altüst etmiş; kendi kurduğu dinin nimet sofrasını açmıştır. Hiç kimse onun yolunda rızıksız ve nasipsiz kalmamıştır. Nasıl olur ki Muhammed'in (S. A.) devrinde Musa'dan söz açılsın. Bundan maksat şudur: Allahın yol gösterdiği, kendisine rızık ve nimet verdiği bir kimse henüz Allahı görmek hususunda bir şüphesi olanlara körlüklerini göstersin; tâ ki Allahı da bilsinler, kullarını da! Bir Rus bile bu kapıdan girer, bizi görür, iman getirirse, bize yüzünü çevirirse, şüphe yok ki, bu şeyhlerden çok, bizden faydalanır. Çünkü o, kendiliğinden dolmuştur. O gibilerin sermayesi niyaz, yalvarmadır; zamaneden bir rüzgâr esmiş onları dağıtmıştır.
Şeyh Muhammed, Seyyid ve arkadaşlarının haline gülüyor ve diyordu ki: «Bütün vücudum Allahyla dolmuştur» sözü ne sözdür? Ben de gülüyordum. O zannetti ki, kendisini desteklediğim için gülüyorum. Halbuki ben onun haline gülüyordum. Sen kendi kendini göremiyorsun. O uykuda idi, rüya görmüştü, diyordun. Nişaburlu Şahap, arkadaşlar arasındaydı. Bu Şahab'ın Şeyh Şehabattin'den üstün tarafı vardır. Şeyh Necib'in mürididir. O Hallaç, onun Şeyh Şehabettin'in müridi olduğunu boşuna mı söylemişti?
Şahap, bir gün rüyasında bir dağ başına doğru koşuyor. Bir kadın da arkasından kendini kovalıyor, dağın başına gelince oradan aşağı doğru koşmaya başlıyor. (M. 66) Kadın parmaklarını dudaklarına götürerek, «O öldü!» diyor. Medreseye geliyor, erken erken kapıyı vuruyor. Şeyh Şehabettin ölmüş diye onlar işi büyüttüler. Şeyh Muhammed, gizlendi. «Bu şeytandı,» dediler. Gündüz olunca geldi gördü ki, kitaplar arasında başını eli üzerine koymuş olduğu halde gülümseyerek can vermiş. Şeyh Muhammed, onun gözlerini ve sakalını öperek veda etti ve gitti. Mecliste-kiler, «Hayır, o ya hızır idi yahut da bir melek! Geçip gitti!» dediler. Zamanenin işaretlerini taşıyordu ise, buna şaşmamalıdır.

Kuran Okuyanlar
«Nice okuyucular vardır ki, Kuran onlara lanet eder,» buyurulmuştur. Burada okuyucular (tilâvet edenler) kelimesi nice veya birçok manasına gelen Arapça rubbc ile birlikte söylenmiştir. Ama bu bütün okuyucular için değildir. Şu halde başka okuyanlar, hafızlar da vardır ki, bunlar Kuran okumanın uzmanıdırlar. Allahın has kulları ki, Kuran'ın yedi türlü manasına aşinadırlar. Çünkü Kuran'ın yediye kadar sayılan, zahiri, bâtını, hattâ batının batını manası vardır. Ama bu yedi mana lâzım değildir. Bunlardan her biri, halkın âdet ve anlayışına göre değişir. Halk bunlardan başkasını ve daha ötesindeki manaları da bilir. Bu onun işidir. Kuran'ın yedi türlü manasını veya yüz bin türlü manasını bilmek başka bir hak vergisidir; bir lütuftur. Hakkı arayan onun has kulu olan kimseler, sevgiliye vaktinde nasıl nazlanır? Bu mertebenin üstünde öyle bir mertebe daha vardır ki, en seçkin kulların mertebesidir. Kuran'da

onların bahsi geçmez ama işaret vardır. O gibilerin, sözü geçen Kuran okuyucuları ile bir ilgileri yoktur. Onlar ne o bölükten ne de bu bölüktendir. Allahın özel ve seçkin kullarıdır onlar. Bundan önce de onlardan bahsetmiştim. «Sana göre de bu mana böyledir, öyle değil mi?» dedim. «Sen zahmet etme, burada bir zorluk yoktur. Bana, suya gitmek zor geliyor,» dedi. Kırlar karlarla örtülü. Acaba su lâzım olur mu? Buyurdu ki: Her ne olursa olsun insan oğlu önceden yapacağı şeyi düşünmeli ve sonuna kadar bunu yapmaya karar vermelidir. O zaman zorluk kalmaz her şey kolaylaşır. Bu eski bir kanundur. Kış, evet, bahar yerine kış gelseydi, «Eyvah, bu ne haldir?» derdin. Ben böyle düşünmemiştim. Bu kanun değildir. Babadan dededen kalma âdete göre yaz mevsiminden sonra güz gelir, güzden sonra da kış.

Kadınlar Hamamına Giren Erkek
Adamın biri kadınlar hamamına gider, soyunur çırçıplak olur. Kendince şöyle düşünür: Olsa olsa kadınlar saç ve sakalımı yolacaklar, beni dişleriyle ısıracaklar, tas ve taraklarla dövüp söğdükten sonra da şahneye teslim edip dönecekler. Ama hiç düşünmemişti ki, erkeklik organlarım kessinler. Şüphesiz o uğursuz saate kadar susmuştu. O saat gelip çatınca, feryadı bastırdı, şöyle dedi: «Ben öyle düşünmüştüm ki, bana itibar eder hatırımı sayarsınız. Belki kadın 'milleti bana karşı şefkatli davranırlar, gönlümü alırlar.» Bugün eğer böyle olacağını düşünmüş olsaydım bu işe hiç yanaşmaz böyle bir harekete karar vermezdim. (M. 67) Beni dört defa kadının karşısına çıkarsalar bile bana çok zor gelmezdi. Ben oraya gitmiye bilirdim, beni oraya götürmek için belki de bulamazlardı. Eğer o zaman başkaca kurnazlık yollarına sapsaydım, mevsim kışa rastlar, bahar olmazdı şehirde gizlenir, ses çıkarmazdım ancak iki ay sonra benden haber alırdınız. Çünkü kış, birbirinden ayrı düşmüş dostların bir araya gelmeleri için uygun bir fırsattır. Artık, «Ben su kenarında dolaşmaya gidiyorum,» diye bahane uyduramazsın. Dışarı çıktığın zaman bakarsın ki bahar kışa dönmüştür. Ama bir kimse beni iyice tanırsa, kışı bahara döner. Bana karşı her kim doğru ve dürüst davranırsa benden ona çok rahatlık ve esenlik erişir; benden daha kuvvetli yaşar. Nihayet benim hatırıma gelmeyen şeyler onun hatırına gelir.
Bu bahiste yüzlerce Ebubekr'e, kemancıya, Çuha' ya çömezlik yapmak gerek. Ama bunların kuvvetlerinin derecesi ne olduğunu, işi nereye vardıracaklarını anlamadan niçin yapayım bu işi?
Yüce Allah kendi has kullarından bile gizlediği sırlar hazinesinden saçtığı parlak ışıklarla sizi aydınlatsın.

Kaç Türlü Sarhoşluk Var?
Sarhoşluk dört türlüdür, derler; sarhoşları bu dört sınıf içinde toplarlar.
Diyelim ki, sen İmad'sın, senin davan Allah'ı görmek bahsidir. Sen tomruk koltuğunda zavallı tutsak. Nasıl lâyık görürsün ki, bir derviş bu babdaki âyeti tefsir etsin de Musa, Allah'ı gördü diyebilsin? Yani Musa o baygınlık halinde belki Allah'ı göremedi, ama Kuran'da «Mutlaka göremedi,» demiyor. Yani Musa o durumda senden daha yetersizdi. Bu hal nasıl oluyor? Ve ben diyebilirim ki, Musa o baygınlık hali içinde Allah'ı gördü. O, niçin sana gelsin, sen niçin ona gelesin. O, âlimdir, vaizdir, araştırıcıdır. Ben ise Şeyhim, olgun kişiyim. Onun bilgisi onun için pek yetersiz bir hünerdir. O, doğrudan doğruya Hakkı aramaktadır. Sen ise tezvirde, sahtecilikte Şeyhsin. Dünyayı isteyen, tekkeyi bekleyen, armağan kabul eden bir insansın. Halbuki o bütün bunlardan el çekmiştir. Hele şu saatte, sen îmad sayılırsın. Çünkü ondan sözler aktarıyorsun.
Sen sor ki, ben de cevap vereyim. Hele başkaca ne söylüyorsan gel de söyle. Ben ondan söz aktarırsam; ben, ben değilim demektir. Şimdi söyle: Başka neler aktarıyorsun? Bugün onlar ne işe yararlar? Ne dine ne de dünyaya yarayan soğuk ve donuk şeyler. (Bunlara karşı) bir bahane uydurur, «Biraz dolaşacağım,» dersin.

Halvette sana onlardan uzaklaşmak mı düşer yoksa onlara serden ayrılmak mı yaraşır? Siz bizdensiniz biz de sizdeniz. Halbuki onlar bizden, biz de onlardan değiliz, Allah için! Onların saçı sakalı var, benim henüz sakalım yok. îşte burada Mevlânâ ile son görüşmemiz böyle oldu. Mevlânâ bizden çekiniyordu. Yanlız kaldığımız zaman ona iki üç gün kadar üst üste halvetde buluşmak gerekli olduğunu söyledim. Bana kesin olarak söz verirsen, bunun nasıl olacağını anlatayım, dedim.
Güneş bütün âlemi aydınlatır. Benim ağzımdan çıkan sözler ise pek parlak görünmekle beraber, siyah perdeler altındadır. Bu güneş, onların arkasında kalmıştır. Yüzleri göklere dönüktür. Halbuki yerlerin de, göklerin de ışığı ondandır.
(M. 68) Güneşin yüzü Mevlânâ'ya dönüktür. Çünkü Mevlânâ'nın da yüzü güneşe karşıdır. Kuran'da ulu Allah, «Bizim yolumuzda savaşanlara yollarımızı gösteririz,» (Ankebut sûresi, 69) buyurmuştur, îşte bu âyet, bu nükteye işarettir. Yukarıda sözü geçen âyetin başı ve sonu o sebepten dolayı biribiriyle ilgilidir. Maklub'dur (devrik'tir).
Önce sorudan maksadın ne olduğunu anla da ona; göre cevaba davran! Değişik ve çok kolay sorular önce zor gibi gelir ama sonra hatırlatmaya yarar. Senin söylediğin, «Ondan başka ilâh yoktur,» sözündeki o, kimdir? Kime işarettir? Biri diyor ki: Bu, o camide bir mimberdir; başka biri bu sözü bu açıklıkla söyleyemiyor. Hazreti Muhammed (S.A.), türlü işaretli sözler söylemiştir. Ama bu kadar çıplak ve açık konuşmamıştır. Bu asla söylenemez de. Çünkü sözleri anlayacak olan halktan biri de benim. Halk içine girmiş, onlarla kaynaşmış töreler sünnet olamaz. Eğer benden sonra benim kardeşim gelir derse, bu, nöbetleşme mertebesinde en küçüğü gelir demektir. Bir gün nöbet sırası gelince hep sevinç, neşe ve hoşluk olur. O gün raks, haraket ve gülme günüdür. Eğer bugün, «Nöbet yoktur,» derlerse vazgeçelim. Dağları taşları delip geçen bizim sözümüzdeki o çalkantıdan efendimiz nasıl yoksun olsun? O Şeyh Ebubekr (Sellebâf), sizin beş öğüdünüzü dinleseydi bir daha sizi dinlemeye takat getiremezdi. Bir kere onun cinsinden olmak gerektir. Bugün pek aşağılık gördüğüm bu kimseler, bir gün gelecektir ki, güzellikte şimşek gibi gözlerinin önünden geçecek. Sen bu görüntü karşısında, «Bize de bakınız ki, nurunuzdan biz de aydınlanalım!» diyeceksin. Ama hiç faydası olmayacak, size, «Artık geri dönünüz,» diyecekler.

Dağdaki Zâhid

Bir dağda bir zâhid yaşıyordu, ama o artık insancıl bir zâhid değil, belki dağ adamı olmuştu. Adamcıl bir kişi olsaydı, fehmi ve vehmi olan Allah bügis'ne kabiliyetli insanlar arasında yaşardı. Dağda ne yapardı bu? O bir toprak idi ki, taşa doğru yöneldi. İnsanoğlunun taş ile ne işi, ne ilgisi var?
İnsanlar içinde yaşa ama tenhada daima Allah ile halvetde ol; hep tek başına kal. Ama Hazreti Peygamberin, «İslâmda rahiplik yoktur,» buyurduğunu unutma! Bu, bir bakıma rahipliği yasaklayan bir tavsiyedir.
Dağdan ayrılıp da insanlar arasına karışanları halk, parmakla gösterilen birer ilim ve marifet adamı sayar. Sözü geçen hadisin başka bir mânâsı da, evlenmemenin, kadından ayrı bir hayat yaşamanın Müslümana yasak olduğudur. Hele kadın al, bekâr yaşa, bu nasıl olur? Yani gönülde olan, hoşa giden her şeyden uzak yaşamak ne demektir?
Her sene bütün şehir halkı ve Padişah, dağdaki zâhidin ziyaretine gider, o da halkın kendisine karşı böyle sevgi ve bağlılık göstermesinden hoşlanırdı. Öyle bir hale gelirdi ki, artık başka hiç bir şeye karşı istek ve arzu göstermezdi. Yemekten içmekten büsbütün kesilmişti. Bir gün garip bir derviş, bir aziz oradan geçiyordu. Ona sordu: «Yahu, bayram değil, Nevruz değil bu toplantı nedir?» Zâhid cevap verdi: «Divane misin? Mecnun musun?»
Şiir:
Anlamaz Leylâ yazık âvâre Mecnun halini,
Halini Mecnun'un ancak sadece Mecnun bilir.

(M. 69) «Sen divane misin?» deyince, misafir derviş, «Böyle söyleme!» dedi. Zâhid, «O halde tövbe ettim, hakkını bana helâl et!» diyerek dervişin ayağına kapandı. Misafir derviş, kendi kendine, «Senin bu sözünden bana bir zevk kokusu geldi,» dedi. Bu, tövbenin, gönül alçaklığının bereketinden hasıl olan bir zevk idi. Zâhid, «Bu dağda bir Allah adamı var da onun ziyaretine geliyorlar,» dedi. Mevlânâ'nın buyurduğu gibi, eğer sözü kudretimizin kemâliyle söylesek bu insana daha hoş gelir. Gönülden, ruhtan, mânâdan ibretle söylenen sözler daha hoştur. Ama bazan da aldatmacadır. Yoksa susayım daha iyi! Cevap verdi: «Eğer susarsan konuşman da daha aydınlık olur. Çünkü sükutta, hem sessizliğin ışığı, hem de konuşmanın faydası gizlidir.»
Yüz bin rahmet senin o hatırana olsun ki, bütün âlem asla o hatırdan geçmez; hiç bir tarafa da iltifat etmez. Bu saat benim âlemimde onun hatırı böyledir. Benim düşüncemde de, zahirde işimin doğruluğunu anlarım. Derviş Padişahın huzuruna gitti, selâm verdi. «Benden bir söz dinle,» dedi. Padişah dervişin tatlı konuşması üzerine atının dizginini çekti, gönlü kabardı, atından indi, kendi kendine, «Bu derviş her ne isterse vereyim. Mal, mülk, hatta en güzel kızımı bile istese feda ederim ona ve hatta nikâhlı karımı bile istese boşayarak kendisine sunayım,» dedi. Sonra, hemen sordu: «Ey derviş benden ne dileğin var? Her ne istiyorsan söyle hemen vereyim. Pek tatlı bir nefesin var.» «Evet,» dedi derviş, «hoş nefes dervişlik gereğidir. Sen benimle bir kaç söz konuştun. Benim sözüm senin sözünle öylesine tatlılaştı ki, seni atından indirdi ve öylece bana boyun eğdin! Eğer beni dinlemek şerefini esirgemezsen, söz senin varlığınla tamam olur.»
Ey Şah! Halk içinde olduğun halde bir saat olsun halkı kendinden uzaklaştır. Tâ ki, Şah, dervişin ziyaretine gitti desinler. Hem öyle bir eve gidelim ki, orada Şah hangisi, derviş hangisi belli olmasın.
Bu bir hikâye değildir. Bu sözdür ama onu asla seninle konuşmak istemem, ancak sen çok merhametlisin. Hani o gün bana, «Senden bir şey istediğime pişmanım,» demiştin. Seninle kıl keçe üstünde bile oturmak hoştur. Ama bu bir ödünçtür, borç değil. O geçen günler bir şey değildir. Biribirini tutmayan şeylerde ya bir taraf yalandır, ya öteki taraf. Eğer o taraf yalan ise şu halde benim tarafımı tutarsın. (M. 70) Bazan o âlemden, bazan öteki âlemden acayip sözler anlatırlar. Ariflerden, büyüklerden bir şeyler naklederler. Şu âlimden bir şey işitir hayret ederler. Yani bu âlem halkının işi, hep bu aşağılık ve bilgisizlik yüzündendir. Henüz zayıf sözleri öğüt yoluyla mı söylerler? Yoksa sen henüz bu noktada mı kalmışsın, burada kalma derler. Bu saat tamam oldu, ne söylesin? Her kim olursa olsun mimberin üzerinden verilen bu emirlerin karşısında cevaptan âciz kalır. Geçmişi hatırlatmak istemem diyorsun; onlara faydalı olan filân mesele hakkında söylüyorum yoksa mecburî bir iş değil. Zaman zaman emri terkediyorsun. Zorluk olmazsa o başka! Bugün zorluk olunca, kadı bile mahkeme kapısından geri dönüyor. Allah, peygamberlere, velilere göstermedik zorlukları bana gösterdi, diye şikâyetlenme! Sen emri yerine getirmekte kusurlusun. Sen umuyorsun ki ömür boyunca bu böyle olacaktır. Halbuki emirler, yerine getirilmesi mümkün ve senin de ona elverişli olduğun için gelmiştir. Ama bugün sen emri yerine getirecek güce sahip değilsen, nasıl emre uyabilirsin? Hazreti Peygamber bile emrin ağırlığı karşında, «Hud sûresi ve buna eşit emirler, beni ihtiyarlattı,» buyurmuştur. Eğer, «O emirlere uymakta Peygamber için çok fayda vardı,» diyorsan; sana da hiç bir zararı yoktur. Çünkü, «Yazık olsun bana dersin.» Ama o hayıflanma öğünmekten daha aşağı bir çene kavaflığıdır.
O cömert yeni müslüman için, «Tövbe etmiştir,» demeğe gönlüm razı olmuyor. O derece düşkünlük ve kırgınlık, kendini aşağı görmek gerekmezdi ona. Onların hepsini duygusuz bir kesek parçası sanırsın. Benim karşımda da o korkuyu duymazlar, benimle birlikte oldukları zaman da. Ancak onları yola getirmek maksadı ile yedi başlı aslan masalım nasıl anlatayım? O sözler kimin kaderini değiştirmeye yarar? Sana vehim ve korku gelir. «Aman, o ben olmayayım!» dersin. «Hayır sen değilsin,» diyorum. Benden ve senden sonra gerçek bir istekli gerektir ki, o öğütlerin etkisi görünsün. Bugün her ne kadar bu emirler başkalarına zor

gelse bile, en uygun olan cihet hiç bir emrin sana çetin gelmemesidir. Bayezid, benim sohbetime dayanamaz. Ne bir gün, ne beş gün. Ama bir kimseye ki gönlüm yönelmiş, sohbeti hoşuma gitmiştir, onunla öğüt bahsinde konuşurum. Bir şeyde ki kök ve temel vardır, iyi bakarsan kolayca görebilirsin. Sana hoş gelir o temaşa. Bunun sebebi şudur: Eğer siz geniş ölçüde bir dünya adamı olsaydınız, size başkalarının yardımı gerekmezdi. Ancak böyle değilseniz bu yardım gerekli olur. Bu saatte Peygamberin şafaatindeki sırrı anlayabilirsiniz. Gece yarısından sonra yüzümü onun tarafına çevirdim. Umduğuna kavuşmuş bir umutsuz gibi, bende bir umut belirdi. Ama sen, «Senin yanında konuşmak bana haramdır,» demiştin. Evet bizim yanımızda söz haramdır, ama izinsiz olursa. (M. 71) Eğer benim iznimle olursa o zaman konuşmak helâldir.
Ayaz, Sultan Mahmud'a bir kere sövmüştü. Ama Sultan onu öldürmedi. Çünkü Sultan daima, «Nerede o kurban ki, Ayaz'ın ayakları altında keseyim,» derdi. Bunlar gibi bin tanesi bile, onun yolunda ölmeye lâyık değildir. Sultan Mahmud, Ayaz'ın aylığını kesti. Bu imanın sırrıdır, ruhun azığıdır. Ancak onun nasibi olan sevgideki sıcaklığın, ondaki zevkin arkası kesildi. Kezervanî, Hocendî'den daha güzel vaiz ederdi. Daha tatlı ve sıcak konuşurdu. Meselâ her hangi biri için, «Ben ona inanırım,» derdi; bu olgun bir gençtir, böyle söylemez, böyle düşünmez; O, Mevlânâ'nın sustuğu gibi susmaz, belki ona uygun cevap verirdi. Allah hakkı için onun gibi bin tanesi Mevlânâ'nın bir tüyüne bile değmez. Bütün fenlerde, Allah'a yemin ederim ki Hazreti Musa bile onun dengi olamaz. Mevlânâ, yaradılıştan hazırcevaptır. Karşısındakini susturur, bütün bu olan biten şeyler sana benim tarafımdan ve hep senin susman yüzünden olmuştur. Ne güzel bir iftira bu! Aydınlatıcı bin doğru sözden daha parlak, daha hoş, daha kutlu. İmad sözümü dinlemedi, acele etti. Zaten çok defa inanarak dinlese bile soğuk davranırdı. İşte onda ilk defa görülen bu eğilim, ömründen bir gün dahi kalsa, her hangi bir şeyi anlayabilmek için onu tevil etmesinden, yorumlamak istemesindedir.
Ona bir gün sordum: Tebriz'den ne zaman çıktın? O zahir ehli kişilerden, yani tahkik ehli olmayan zahir ulemasından kimseyi görmedin mi? Bunları sormaktan maksadım, o zahir ehli kişiler, bir gün suyu azalır diye denize acırlar. Onun hangi deniz olduğunu anla! Ona cevap verirsin. Çünkü sen ona inanırsın. Bu cevapta dolayı onun ululuğu seni sarar. Ama senin cevabın onları doyurmaz ve etkilemez. Çünkü sen ululama ve yüceltme yolunda beni anmazsın. Her hangi bir şey hakkında bu sözü kapalı söylemek gerektir. Bu söz, tulumdan sızan su gibi akar gider, dersin.
Batın bahsi bütün bunların dışındadır. Ben kendi halimde devam edip gitmekteyim. Asla bu halden daha ileri geçmem. Ben, nasıl olur da senin beni düşündüğün gibi zaman zaman seninle birlikte geçirdiğimiz o âlemi anmam? Sen de bilirsin ki, her ikimiz de aynı şehirdeniz. Bana dedi ki: «Sen şüphe yok ki, Haktan sarhoş olarak geldin, ama şaraptan sarhoş olanlar gibi değil.» «Evet, ben gerçi içtim. Fakat halk içinde iki kadeh içip de sarhoş olanlar da vardır, binlerce kadeh boşalttığı halde, yüzü kıpkırmızı oluncaya kadar içip de ayık kalan, kendi çevresini bilen, aklı başında insanlar da vardır,» dedim ve kendi kendime, «En iyisi, bu bahiste karşındaki 'hayır' demeden sen de itirazı kes, 'evet' deyiver,» diye düşündüm.
«Ey iyisi bu bindiğimiz eşek; bize bağlı kaldıkça ona bir şeyler gerek,» dedim. Onlar için tek başına kalmaktansa, bir yabancı ile birlikte olmak daha hayırlı görünür. Halkın yabancısı sanır ki, bu kısaltmalar tamahkârlıktandır. Ant içerim ki kardeşlerimiz beni bilselerdi, çok güzel ve tatlı olurdu.
Hazreti Ali buyurmuştur ki, erkeklik üç yerde belli olur: 1. Savaşta, 2. Kadın koynunda yatakta, 3. Aldanmamak için alışverişte. Halbuki Hazreti Ali'nin cömertliği yanında hazinelerin beş para değeri yoktur. Fakat o bunu öğüt olarak söyler geçer. Ben de sözü özetleyerek söyler geçerim. Açık konuşurum ve geçmiş büyüklerin ruhlarını hasretle anarım. Sizinle bir sır konuşurum ki, bunu ne Mevlânâ ne de daha önce gelip geçmiş büyükler işitmiştir. Çünkü son yetişenler arasında Hazreti Muhammed'den (S.A.) sonra Allaha da iftira edenler, onların söylemediklerini söyleyenler vardır. Şu halde işitmediğin şeyi konuşma. Önce

söze başlayıp da bu söz açıklandığı ve neticede filân kişinin buna karşı olduğu meydana çıkacaktır. Eğer önceden böyle vaiz etmeseydi, seni hiç kimse bilmeyecekti. Ama işin sonunda, «O büyük âlimdir, üstün bir zattır,» diyeceklerdir.
Mevlânâ hararetli konuşmadığı zaman da onu severler. Fakat onda «(o zaman için) fesahat (düzgün konuşma) neşesi yoktur,» derler. Ama daha sıcak konuşmaya başladı mı, o vakit onun gerçek değeri anlaşılır; sözlerindeki tatlılığa, gençler de yaşlılar da âşık olur. Onu severler. Onun benden ve benimle beraber olduğunu bilirler; benim onların inandığına inanmadığım yoludaki sözümün mânasını da anlarlar.
Mevlânâ bu dereceye inmiştir. Lâkin biliyorum ki, bende de bir hal var. Ben buna bakmıyorum ve bizi kınayanlara karşı asla aldırış etmem. Bu bencilliktir. Şüphesiz ben bunu söyleyince sen de aynı şeyi söylüyorsun, ikimiz de bu konuda birleşiyoruz. Ama bana gelince, daha söylemediğim şeyler kat kat fazladır. Bu noktadaki kuşkularım sonsuzdur. Bundan dolayı sözü çok özetliyorum, konu dışına da çıkamıyorum. Bazan vaz geçiyorum, söze yalvarıyorum. Beni şüpheli duruma düşürme diyorum. Allahı arayanlardan hiç bir talip yoktur ki, aradığı yolda olgunlaşmış olmasın. Talip isteğinde kemale ermiş, aranılan sevgili sevilmek bahsinde henüz olgunlaşmamış ise, o kararsızdır. Ama sevgili, sevilmek bahsinde olgun hale gelmişse, her ikisi birbirleriyle anlaşmış ve kaynaşmış demektir. Bu bakıma göre, ariften daha üstün bir şey yoktur. Ama (diğer bakıma göre) ondan da üstün bir şey vardır.'
Diyelim ki, bir vezir vardır. Sultanın her halinden anlar. Huyunu, mizacını, öfkelendiği ve hoşlandığı şey leri bilir. Bunu kimseye sormadan kavramıştır. Ama o vezir bütün bu yakınlığı ile beraber canından güvenli değildir'. Çünkü nice vezirlerin boynu vurulmuştur.
Ayaz (Gazneli Sultan Mahmud'un gözdesi), canından güvenli idi, rahattı, hiç bir şeyden korkusu yoktu. Bir suç işlediği, her hangi bir şeyi kırıp döktüğü, yahut üstünü başını ıslattığı, elbisesini yemek dökerek kirlettiği zamanlarda bile suçluluğuna rağmen sultanı oyalar, onu bütün gün neşelendirir, eğlendirirdi. Sultan da onun bütün zararlı işlerini hoş görürdü. Çünkü Ayaz, çok sevimli ve sevgili bir çocuktu. Vezir, onun bütün bu zararlı hareketlerini bildiği halde nasıl olur da ona göz ucu ile bakabilirdi? Çünkü, Sultan binlerce kelleyi onun uğruna feda ederdi.
Sultan, vezire bir sır emanet ettiği zaman, onu hiç kimseye açıklamamasını tembih etmeye bile lüzum görmez, vezir de bu sırrı saklamakta çok dikkatli davranır, onu mezara kadar götürür.
Hazreti Muhammed'le birlikte otururken Musa'yı görmek istersen aldanırsın, isa'yı görmek de böyledir. O, avların en büyüğünü avladı. Ama Musa'yı görsey-din onu Hazreti Muhammed'den bulurdun. Ne zaman onun adı üzerinde sana bir şeyler söylerler ve onun gayretinden bahsederlerse, onu Hazreti Muhammed (S.A.) söylemiştir. Eğer Tevrat'ı okur da onun vasfını o kitaptan dinler ve Hazreti Muhammed'i (S.A.) dilersen, Hazreti Musa'nın bin kere: «Yarabbi ne olurdu o Peygamberliği bana vermeseydin, yahut bir zaman yerimde oturup da onun dış görünüşünü görebilmek için biraz geciktirseydin!» dediğini görürdün. O halde gel sen ve ben altı ay efendimizle birlikte oturup ah ve feryad edelim. (M. 73) Dünyada gönül açıcı Yasin sûresini dinle, Dünyadan konuşanları dinleme. Ben ya sadığım şehirden ayrıldım. Kendi kendime, «Yürü! Kendi âlemine bak!» dedim.
Bana sordular: «Ne iş yaparsın? Bu âlemden sana haber verdiler mi? Bunu gördün mü?» «Elbette gider görürüm,» dedim. Bu yola geldiğim zaman, «İşte senin âlemin,» dediler. Bu âlemden ne anladın? Sana bir bilgi vermediler mi? Yine dedi ki: Siz o âleme lâyık değilsiniz, o hamam külhanından vazgeçiniz. Ama burada senin bana tarif ettiğin bir ülke olduğunu gördüm. «Orada ne işin var, anlat bize!» dedi. «Bu âlemi sen bilmiyor musun?» dedim. «Nasıl bilmem; sen de bilirsin,» dedi. «Ama ben bilmiyorum,» dedim. O halde yürüyelim ki gözün, gönlün açılsın. Burada ne bekliyoruz? Ergeç her topluluk bu kabir tarafından geçer. Şüphe yok ki dünya, etrafında ateş yanan bir kabirdir, içindekilerin iyi yanabilmesi için onları yumuşatır.

Kezervanî dedi ki: «Allanın bir kulu vardır ki, başına bir hal geldiği vakit kabirler üzerine yüzüstü kapanır ve başı yerden kaldırılıncaya kadar öylece kalır.» Bu kimse bir belâya uğradığı vakit, «Bu adam zayıftır, güçsüz ve biçaredir,» dersin. Ama nasıl diyebilirsin ki, bu adam, Hazreti Muhammed'e (S.A.) ümmet olmaktan vazgeçti de Nuh Peygamber'in ümmeti oldu. Dedi ki: «Gerçi peygamberlere uymak vaciptir.» «Düşün bir kere,» dedim. «Bu caiz olur mu? Sonra 'Benim cevabım bu değildir,' dersen, sorduğun soruları düşün bir kere; benim cevabımı düşünme korkunçtur,» dedim. Güldün ve dedin ki: «Cevabını düşündüm, onun için bende bir korku belirdi.»
Bunu benim hamlığıma verirsin. Çok konuşmak isteği ancak sözü manâlı ve düzgün söyleyince hoşa gider. Çünkü istek fazla olunca söze perde olur. Ama bu hep böyle oluyor. Bir kâğıt düşün ki bir yüzü sana, öteki yüzü de sevgiliye dönüktür. Yahut her yüzü bir başkasına çevrilmiştir. Kâğıdın sana dönük olan yüzünü okuyabilirsin, ama asıl dosta ve sevgili tarafına dönük olan yönünü okumak gerek.
Hep pişirdiğini yeme. Ekşimiştir, soğuktur, mideni de üşütür. Senin için tatlılık ekşilikten daha iyidir. «Ah, ah, ah!» diye ağlayan hoş ağlar, ama «ha, ha, ha!» diye gülen öyle gülmez. Daha ne kadar, «ha, ha, ha!» diye güleceksin? Öyle gülmek sana göz ağrısı getirir. Üç kere, «Haykanko Kokor» (Bu sözlerin hangi dilden olduğunu ve anlamını öğrenemedik (Ç.)) söyle. Sana konuşmak gerekse böyle yaparsın, ama bizim o sağır kediciklerimize bunun ne faydası olur? Halep'deki halk arasında yazacak bir şeyler, yeni bir haber yok mu? Senin için düşünecek, üzülecek ne sebep var ki! Orada benim yerimde, benim gibi bin tanesini bulursun. Bana şimdi Ebu Said Ebül Hayr'dan şu anlamdaki bir beyti nakletmek gerekiyor:
Beyit:
Çok utanmaz, açık saçık insanlardı, hep böyle idiler.
Adlarını söylerler, rezil olurlar, büyüklerini de rezil ederlerdi.
Bu yol çok acayip ve gizli bir yoldur. İşte şahneler oturmuş size, «Yol bu yol değil, asla buradan geçmeyin,» diyorlar.
(M. 74) Altı yön de Allah nuru ile aydındır. Zavallı felsefeci, yedi feleğin dışında kalmıştır. Uzayda, boşluk içinde görünen her şeyin elbette bir hakikati, gerçek bir tarafı vardır. Nasıl ki Kuran'da, «Dağları yeryüzünün kazıkları yapmadık mı?» (Nebe sûresi, 7) buyurulmuştur. Bu âyetteki sözü geçen kazıklar, ne dağlar, ne de taşlardır. Ancak bunlar birer birer zikredilmiştir. Görmez misin ki bu dağlar yerlerinde dururken semânın cadın kurulmuştur. Ama eğer bunlar yerin kazıkları olsaydı o çadır havada nasıl kurulurdu? Ben, «ulu Allah Mevlânâ'ya uzun ömür versin!» diyeyim; sen de, «Âmin!» deyiver. Allah onu bize, bizi de ona bağışlasın. Hepimize de uzun ömürler versin! Âmin!
Her kim için, «Allah uzun ömürler!» versin diye dua ederlerse, sen de «Âmin!» deyiver. Yüce Allahm, âlemin Doğusundan Batısına kadar, o testi su ile dolmuştur. Dediler ki; Duacı ile bu dualar nereye sığar? Bu kap su ile dopdolu iken, o su göndermiştir. Beni andın mı hiç? Ant içerim ki sen beni anlayamadın. Eğer anlasaydın, bütün vücudundaki organlar titrer, kalbin çarpar, sarsılırdın, içinden gelen bir ses sana: «Bu, Velidir! Bu, yeri ve göğü, aralarındaki varlıkları yaratan yüce Allah dostlarının en güçlüsüdür!» diye haykırırdı ve, «Bu, işte burada hazır olan velidir!» derdi.
Bu sevgili dost işte şurada oturan kişidir. Şüphe yok ki, sevgili neredeyse, seven de oradadır. Ama bu gafletde bir sebep vardır. Lâkin bu derecede değil. Ben, senden daha korkuncum. Bundan önce benimle birlikte olduğun zaman yaptığın hizmetlerden utanırdım. Şimdi ise hiç çekinmiyorum. Çünkü arifle bulunmak hoş şeydir. O beraberlik benlik davasından uzaktır. Hazreti Peygamber, «Yarabbi biz sana senin ululuğuna yaraşan ölçüde 'kulluk edemedik!» buyurdu. Bayezid-i Bistamî ise, «Kendimi kutlarım şanım ne yücedir!» diye öğündü. Her çağda tek bir gerçek vardır. Lâkin şeyhin gerçek müridi daima kendisi ile birlik olandır. Üst tarafı rüzgarla gelen, esinti ile savrulan tozlar gibidir. Ama sen üzülme! O biricik dost sen ol! Çünkü o günahkârlardan binlerce gerçek dost arasında ancak bir tane bulunur ki, yabancı

sayılmaz, perde arkasına alınabilir. Yolculuk bittiği zaman o, ışıklı aklının nuru ile kanadı dünyayı yakan bir melek gibidir. Ama nerede o gerçek dost?
Şu şehvetler çamurunda iyiyi kötüyü seçebilen o er nerede? Bıyıklarını yolsan bile dudağını kıpırdatmaz. Konuşulmaya, şakalaşmaya lâyık bir kişidir o. Halk arasında onun sözleri, «Bu, filân zatın sözüdür,» diye söylenir. Çok kere kendisinden faydalanırlar, onunla çok kere doğru yolu bulurlar. Onların sözünde hak âleminden bir koku vardır. Öyle bir zatın nefesi şüphe yok ki cennet nefesidir. Belki de Hak nefesidir. Dilerseniz, ona, halkın en azizlerindendir deyiniz. Ey Hakka yakın kardeşler. Bu erenlere saygı gösteriniz!
Meclistekilerden biri, «Evet,» dedi. Öteki atıldı: «Ne demek 'evet,' 'eyvallah' de; 'öyledir* deyiver.»
Biz Allahın gönderdiği o biricik dost olmak davasında değiliz; sevilen, kat kat faydalı olanlardan da değiliz.
Mevlânâ dedi ki: «Üç şeye mânâ verilemez. Bunlardan biri gönül hoşluğundaki korku, ikincisi huzur alemindeki korku, üçüncüsü de gereği gibi menfaat eksikliğidir.»
Gerçek Allah adamı, kapısından geçen köpeğe bile cevap vermekte saygı gösterir. Heybet, ululuk konusuna gelince; bendeki irade kuvveti, heybete üstün gelir. İkincisi; düşünceli, ağırbaşlı hareket eder; her iki tarafı da korur. Yer uygunsuz, oradakiler kabiliyetsiz olunca o yerde konuşmak zulümdü!. Kitaplar bu ko nuda bir şey söylemez, belki H söyler. Lâkin H de bu konuda konuşmaz ancak benim çağımda ve zamanımda bunu birçokları yalanlar. Biri benim yanımda esrar içmeye, yalan söylemeye tövbe etti ama şimdi unuttu.
(M. 75) Dün bana komşu cariyeler getirdiler. Yüzümü onlardan saklayarak dedim ki, eğer H'yi birlikte getirseydiniz biz de Allah'a yakın meleklerin kapışmak istedikleri nohut daneleri saçardık. O danele-ri sana şefaat dilemek için getirdiler. «Bize o varlıktan bir bilgi ver,» derler. Kendilerine Allah katından bilgi verilmiş olanlar, başka bir deyimle İlmiledün erbabı iki bölüme ayrılırlar. Biri o ilimde perişan bir sel gibi akar gider. Onlar ilim yolcularıdır. Bu toplum içinde ancak bir kaç kişi söz söyleyebilir. Sende suret ve mânâ yönünden düzgün bir hal var derler. Kendilerinde belirli bir hal görmediğim ve evvelki bölümün karşı cihetinde yer alan bir bölüm daha vardır ki, bütün Allah dostları, veliler, peygamberler bunlarla buluşmak, yüzlerini görmek arzusundadırlar. Bir kimse ki, bu noktada yüz velinin bile bir peygamberin ayak tozuna değişilemeyeceği inancında duraklamıştır, umulur ki o, başlangıçta da öyledir. Bir kimse ki son inancı bu noktaya gelmiştir, onun sonu nereye varır?
Bir kimse ki, Kuran'ın Allah kelâmı, hadisin Peygamber sözü olduğuna gönülden inanmıştır, ondan ne umulur? Başlangıcı böyle olursa onun son durağı nereye varır? Gerektir ki o bunları küçük yaştayken öğrenmiş olsun. Ama o, bu daracık yerde mi kalmak? Hak âlemi çok geniş bir alandır. Bazılarına göre bu konu son derece sade ve basittir. Ama çok zor, çok çetindir. Bazılarına göre de çok kolay ama o kadar kolaydır 'ki, bu kolaylıktan ötürü hayrette kalmışlardır. Bu bahiste söz söyleyenler şu noktada duraklamışlardır :
Hadiste, «Kuran'ın yediye kadar zahirî, batini, batının batını manaları vardır,» buyur ulmuştur. Bu manalardan zahirî manayı âlimler, batini manayı veliler, batını mana içinde gizli olan manasını da Peygamberler bilirler. Ama o üçüncü derecedeki manayı Allahtan başkası bilemez. O halde ademoğlu bundan nasıl faydalanabilir? Hadislerdeki sırlar da Kuran'da olduğu gibi çoktur. Nasıl ki, yüce Allah (Necm sûresinin ll'nci âyetinde), «Onun Miraçta gördüğü gerçek tecellileri, kalbi yalanlamadı,» buyurmuştur. «Kulaklar duymadı, gözler görmedi,» nüktesindeki mana da şüpheli kalmıştır. Eğer Kuran'da esrar olsaydı neden o, her gün Kuran'daki kesin hükümleri okuduğu halde kendinden geçmiyordu? Halbuki o, esrara dair tek bir kelime işitse kendinden geçerdi ve o fitneler de açığa çıkardı. Bundan dolayıdır ki, Beyazid (Bistamî), öyle anlaşılıyor ki bir takım kapalı sözleri ile kendi sırlarını söylemek istemiştir.
Hazreti Peygamber, kapalı söz konuşmadı. Sahabeler adına nakledilen öğütlerde de açıklamayı gerektirecek üstü kapalı bir söz yoktur. Nasıl ki en olgun kişiler de onların

hallerine dair bir şey söylememiştir. Onlar kendilerini apaçık göstermişler, bu suretle tanıtmışlardır. Allah dostu gerçek veli ise kapalı ve gizli kalmıştır. Hazreti Muhammed (S.A.), onları görmek arzusu ile yanıp tutuştu. Ama kendilerini görmeğe fırsat elvermedi. Ancak onların hasretini terennüm etti. Bayezid'in bundan haberi olaydı, asla «ben» sözünü ağzına almazdı. Nasıl ki o, son zamanda «zün-nar» istemişti. Hakîm Senâîciğin son günleri, Seyyid Burhaneddin'den, Seyyid Burhaneddin'in son günleri Mevlânâ'dan daha mı iyiydi? Senâî'nin hoşça bir hali, Burhaneddin'in geniş bilgisi vardı. Bunları görüyorsun, îmad ve başkaları gibi geçmiş gitmiş olanların yüzlercesini de göz önüne getir. Nasıl ki buğday çuvalından alınacak bir avuç örnek, çuval içindeki binlerce buğday tanesinin niteliğini gösterir. Nihayet onların hepsi de bu cinstendir.
(M. 76) Yüzünde yüz bin safa ve evliyalık nuru parlıyan bir veli, sözü geçen erenlerden birini bir çöl ortasında görse ve içinden o bildiği velinin bu olduğunu sezmiş olsa, derhal başı araya gider, helak olur. Bütün hali alt üst olur, damdan düşer ayağı kırılır. Ama o toplu anlayışın manası ondan uzaklaşır; imanı gider donuk bir hal alır. Meğer ki o, velinin diled ği kimse olsun! Çünkü o kimse, artık Allah'ın da dilediği has kullardan biri demektir. Soruyorsun: «Şeytan o makama erişir mi?» «Evet erişir.» Çünkü Şeytan, Allah ile konuşmak mertebesine ermiş olan Musa'nın haline erişti ki, o yüzden, Hızır, Musa'ya, «Sen benimle birlikte bulunmaya sabredemezsin!» dedi. Çünkü Musa, soru sormakta acele etti. Acele ise Şeytandandır. Ama başka yönden onun makamına asla erişemez. Çünkü onun gibi yüzlercesi Musa'nın ayak tozuna erişemedi.
Mevlânâ izin vermez ki ben işimi göreyim. Bana bütün âlemde öyle bir dost gerektir ki, onu bütün isteklerinden yoksun bırakayım; onu dinleyeyim ama isteğini yerine getirmeyeyim. Siz benim dostum değilsiniz. Siz nerede, benim dostluğum nerede? Bu ancak Mevlânâ'nın bereketiyledir. Benden bir söz işiten herkes, zaman zaman beni dinliyenler de bir şey konuştuğum vakit dikkatle dinlemelidir.
Sen bir İbrahimsin ki, kitapla geldin. Ama beni bir öğretmen olarak görüyorsun. Çok kerre görülmüş Bir kimse, tanımadığı yabancı bir kapıda da hizmet eder. «Bu yabancı kapı hangisi?» diyeceksin. Halk ile konuştuğum vakitlerde dikkatle dinlersen anlarsın ki, onların sözleri hep kapalı sözlerdir, esrar doludur'. Halk ile konuşmaktan beni vaz geçirmek istiyenler, bu açık sözden, «Kolaydır,» diyenler benden ve benim sözlerimden hiç bir şey anlamamış olanlardır. Onlar benden hiç bir nasip alamazlar. Çünkü bir çok sırlar o toplum içinde konuşulan sözlerde saklanmıştır.
Büyük bir sır vardır ki, gayret yönünden ancak bir lâtife arasına karıştırılarak söylenebilir. Seni başkaları göndermeden önce kendi arzunla ziyarete gelmek yaraşır. Aşk böyle olur. Eğer bu sefer gidersem beni bulabilir misin? «Eğer,» diyorum; bunu kesin olarak söylemiyorum. Bu şarta bağlı «Eğer» den bahsetmek dosta çok zor gelir. Eğer, meğer, keski, zannedersem gibi sözler hep böyledir.
Fahreddin-i Razî'nin bir çömezi ölürken insaf yönünden şu anlamdaki beyti söylemişti:
Beyit:
Aklın varacağı son durak ayak bağıdır.
Bilginlerin çok çalışmalarının sonucu da sapkınlıktır.
Sonra şu anlamdaki mısrada da:
Ruhlarımız, bedenlerimizden ürkmektedir,
deniliyor.
Nefisten ve nefsin isteklerinden uzak kaçanlara o anda bir sır açıklanır. Onlar mahrum kalmazlar. Şu anlamdaki beyte de bakınız:
Beyit:
Nice yüksek dağlar var ki, tepeleri yüce ve sivri şerefelerdir,
O tepeler, zamanla aşınır ama dağ yine dağ olarak kalır.

(M. 77) Bu sözden âlemin başlangıcı olmadığı manası sezilmektedir. Meğer ki bu dağlardan maksat Allah kulları olsun! Ama onun maksadı bu değildir. O bundan uzaktır. O bu işin adamı değildir.
Mevlânâ'ya gelince; onun, bu saatte dünyanın hiç bir yerinde eşi ve benzeri yoktur. Bütün fenlerde, temel bilgilerde, din bilgisinde, gramer, sentaks, mantık ilimlerinde en büyük uzmanlarla kuvvetle konuşur, tartışır. Onlardan daha üstün, onlardan daha zevkli, onlardan daha güzeldir. Gerekirse, gönlü isterse üzüntüsü engel olmazsa, konunun tatsızlığı buna sebep olmazsa, hepsinden daha yetkili konuşur. Ben akıl yönünden bilinmesi gerekli bu bahislerde yüz yıl çalışsam ondaki ilim ve hünerin onda birini elde edemem. O kendisini bilmez sanır ve öyle zanneder. Benim önümde, beni dinlerken; nasıl anlatayım ayıptır söylemesi, babasının önüne oturmuş iki yaşında bir çocuk, yahut Müslümanlığa dair hiç bir şey işitmemiş dönme bir Müslüman gibi öylesine utangaç bir hal alır.
Bir sabah erkenden o mana âleminden konuşuyordum. Dedi ki: «Bu kulak, kulak olalı bu nükteyi işitmemiştir.» Çok etkilenmişti.
Bir kerre de Pir, Mevlânâ'nın yanında idi. Ona, Seyyid Burhaneddin'in hüccetini anlattı. «Ona, Mevlânâ'ya ve bana hüccet delil olamaz,» dedi. Benim maksadım armut istemek değil. Biri benim huyumu bilseydi ne iyi olurdu. Benim maksadım ona teselli vermektir ki, o sayede sükûna kavuşsun. Bugün kurt masalı gibi sözlerin; yeşil, 'kırmızı hayallerin modası geçmiştir. Bugün bunlar ne işe yarar? Bunlar birer aldatmacadır. Bunu nasıl bilmem? Bunlar ancak nefis ve murakabeyi sükûna kavuşturmak içindir. Bunların başka bir işe yaramadığını mı sanırsın? Düşünüyorum da öyle değil!
Ev boştur ama kimse gelmiyor. Düşünürsem bana ne hizmetler ettiler. Uykudan uyanırken gül şerbeti yastığımın üzerine konurdu. Dostum yanımdadır, ama susmuştur. Söz söylerken de havadan, sudan bahsetmez. Bütün yorumlamalarda büyük adamdır o. Eğer sende aşk ve sevda galip ise, ona baktığın zaman sana bambaşka bir deniz görünür. Sende aşk galip ise, Allanın da galip olduğunu anlarsın. Dağ gibi büyük bir adam. Senin hakkında ben güzel bir deyim bilirim.
Hazreti Ebubekr, söz yorumlardı. Sade bu yorumlama değil, söylediği her şey yorumladığı sözün anlamına uymasa bile Allah onu doğruya çıkarırdı. Hazreti Muhammed (S. A.), hem söz yorumlardı hem de Hazreti îsa gibi körleri ve abraşlı hastaları tedavi etmek kudretine sahipti.
(M. 78) Hazreti Muhammed'in (S. A.), yüz binlerce propagandacısı vardır. İsa bütün çömleklerin tuzunu önceden koymuştur. Ama Hazreti Muhammed (Ş. A.), tuzu sonradan katmıştır ve Peygamberlerin sonuncusudur. Başka bir deyimle Peygamberlik kapısını kapayan, onu mühürleyen zattır. Bir tuz saçan (lezzet veren) biri gerektir. Ama Mısır tuzu gibi olmamalıdır o tuz. Sen beni serbest bırak da kendim söyleyeyim. Ondan sorma, sana ben söylüyorum. Başka bir saatte daha iyi söylerim, daha tatlı konuşurum. Çünkü bu sohbet, o günahı işlemeden tatsız düşer. Ama o halin niyeti ile diyorum ki: Yazık ki aşk, ayrılık gününde de bedenimi sırsıklam etti. Yalnız alçak gönüllü olanlar benimle dostluk kurabilirler. Gerektir ki o alçak gönüllülük ve o kulluk duygusu, günah işlememek eğilimini artırsın. Bu güne kadar haram'dan perhiz ediyorsan, bundan sonra helâl'dan da perhiz yaraşır sana. Ama bu tutum sana yorganı sattıracak dere ceye kadar gelirse, hoş olmaz. Onlar öyle yaparlar ki H'yi benim gönlümden soğutsunlar, isterler ki bu gidişle benden bir şey koparsınlar. Yahut, «Ona verdiğin değer akla uygun değildir, başka bir baha biçsey-din iyi olurdu,» diyerek buna benden başkasının hüküm vermesini isterler. Onlara dedim ki, «Ondan hoşlanıyorum. O, ne bu cihandan ne o cihandandır.» Bu gönül hoşluğu ve sevinç ancak senin varlığınladır. Dedi ki: O, bu cihan halkından başkadır. Ancak bunlardan o cihana utanç gelir. Ama kendisinde hiç utanç duygusu olmayan kimseye göre, o cihan bu cihana geliyor. Öyle bir insan için altı yön de Allah nurudur. Ama gizli değildir ki, öyle bir kimsede de gönül hoşluğu yoktur.

Benim, hiç kimseden dünya ile ilgili bir isteğim yoktur. Bende ancak Hazreti Peygamberin armağan kabul etmesi âdetine uygun davranışta bulunmak arzusu vardır. Senin içi altın dolu şu kalede yüz binlerce altın ve gümüşün olsa da onları başına saçsan, ben aşağıdan senin yüzüne bakarım. Eğer alnında bir nur, göğsünde bir niyaz ışığı göremezsem, o altın ve gümüşler bana göre bir gübre yığınından başka bir şey değildir.
Bende bir tamah varsa sadece Mevlânâ yeter bana. Unutmayın ki, siz hep kendi mektubunuzu okudunuz hele dostun mektubundan da bir şeyler okuyun. Size bu daha faydalı olur. Bütün bu sıkıntılarınız, sizin hep kendi mektubunuzu okuyup da sevgilinin nâmesini okumamanızdan ileri geliyor. O hayal, ilimden, marifetten doğuyor. O hayalden sonra da başka bir ilim ve marifet vardır. O ilim ve marifetin de başkaca uzun hayalleri vardır. Bunlardan daha kısa, ayrı bir yol daha vardır ki, hiç bunlara benzemez. Ama o kestirme yolun da adını kötüye çıkardılar. Ona başka bir ad bulmak gerekiyor, îyi bir kanun konulmuştur. (M. 79) Bir gün yanar bir gün yanmaz. Ama en iyi kanun hiç kimseden bir para istememektir ki, alanın hatnnı dünya tarafına çekmesin. O tarafa dönüp bakmasın. Ancak şimdi benim pişmanlık duyduğum bir nokta var: Keski binlerce altınım olsaydı da onun uğruna feda etseydim, diyorum. Bu, tıpkı şuna benzer: Bir kimsenin evler, ambarlar dolusu çömleği olsa da bunlardan biri eksik olsa, ne lâzım gelir? Sahibinin gönlünde bunları sarfetmekten başka ne arzu olabilir? Bunun gibi belki yüz defa sayıklayanlar olmuştur. Ah ne yazık şimdi Emir sağ olsaydı bize ne büyük bağışlarda bulunurdu! O, hep kendisinden dilediğim şeyi vermek isterdi! diye hasret çekenler vardır. Dünkü gün, dedi ki: Bediuddin, Allah cemalidir. Ondan bir görünüştür. Bu söz onu kayırma yönünden doğru görünür.
Mevlânâ dedi ki: Ben Bediuddin'i bu güne kadar seviyordum, ama bu gün gördüm ki O da niyaza, bir takım isteklere kapılmıştır. Allah hakkı için ona inanırdım. Şimdi sanki kıyamet kopmuş, gizli âlem açığa çıkmıştı. Evet ant içerim ki gizli âlem açıktır, perde aralanmıştır. Ama bu, gözleri açık olanlara göredir. Bundan sonra bana kazanç haramdır. «Bunu ancak onun ayakları altına saçmak için isterim,» diyen o adama dedim ki: «Öyle ise senin onunla görülecek bir işin vardır. Bana bu hususta hayır demekle sözümü kabul etmiyorsun. Eğer senin maksadın onu yüceltmek ise, onu ululamak benim sözlerimi kabul etmemekle olmaz. Gerektir ki emrimi kırmayasm. Senin bu yaptığın, evvelce sana anlattığım Ayaz ve kadeh hikâyesini andırıyor.» O zaman unuttum buraya kadar benimle birlikte gelmişti. «Elbette ben çıplağım, bulduğum her cinsten elbiseyi bana giydir,» dedi.
İmad dedi ki: «O söylediği söz, sentaks yönünden doğru değildir. Sentaks bilgini Sibeveyh de bu konuda pek az bilgiye sahiptir.» Ben o kadar demiyorum. Ancak şunu soyuyorum: Bu hal, Hazreti Muhammed'e (S. A.) uymak hususunda, «Yarabbi beni Ahmed'in ümmetinden kıl!» diye dua etmekle, «Yarabbi beni Hazreti Muhammed'in ümmetinden kıl!» demek arasında mana bakımından eşitlik olamayacağını anlatır. Çünkü burada değişik bir mana vardır. Bu duayı eden kimse, onun makam ve mertebesini istiyor, onun cemalini özlüyor demektir. Yani başka bir deyimle, bu sözde hiç cehennem arzusu yoktur. Onun en ufak işareti budur. Bu değişiklik nisbete göredir. Sen bu aslı kurmaya bak ki, sana hiç bir zorluk olmasın. O sofa yüksektir denildiği zaman bu yükseklik tavana göre değil, tabana göredir.
Mevlânâ'ya açık söyledim: Ben onların önünde konuşurken sözlerimi kendilerine anlatamıyorsam bari sen anlat onlara. Benim ulu Allahdan bir fermanım mı var ki, o aşağılık uydurma şeyleri onlara anlatayım. Ben işin aslından, temelinden bahsediyorum, onlara zor geliyor. Halbuki ona benzer başka bir asıldan bahsederken de sözün üstünü örttükçe örterim; kapalı konuşurum. Tâ ki sonunda her söz başka sözün üstünü kapatsın.
(M. 80) Hak bahsinde Mevlânâ hiç kapalı konuşmaz. Çünkü onunla çok derinlere daldım, ona her şeyi açıktan açığa anlattım. Bu nasıl olur? Mevlânâ konuşmaya başlayınca kabul ederler, özür dilerler, dervişçe başlarını eğer giderler.
Şimdi, «Fakr mertebesi tamam olan ancak Allahdır,» gibi binlerce beyhude sözlere gelelim. Yani «Fakr tamam olunca Allah yüz gösterir, onu bulur ve görürsün,» sözünde küfür yoksa,

bu sözün manası o değilse, seninle Hıristiyan arasında ne fark olabilir? Nihayet Hazreti İsa, Hallacı Mansur'dan da Bayezid'den de, ötekilerden de daha lâtif bir zat idi. Şu halde Hıristiyanı «İsa Allahdır veya Allah'ın oğludur,» dediği için kınamak neden? Halbuki sen de aynı şeyi söylüyorsun. Şu halde, «Fakr tamam olunca Allah'ı bulursun,» sözünün manası, «Her kimin nefsi ölürse, Şeytanı da ölür; kötü huylardan temizlenerek Allaha kavuşur,» sözündeki mana gibidir. Ama bu kavuşma hâşâ Allahın zatına kavuşmak değil, belki onun yoluna girmektir. Kul, Allahın kendisine kavuşmadığını, ancak Allah yoluna girdiğini anlar. Aksi halde Allah yolundan sapmış olur. Sonra onun nefsi de dirilir, Şeytanı da! Allah yolunun nuru ile Allahın zatının ruhunu ayıramayan, daima karanlıktadır ve körleşmiştir.
Yüce Allah'ın nurdan yedi yüz perdesi, yahut nurdan yedi yüz örtüsü vardır; bunlardan biri açılsa, hem dünyayı, hem içindekilerin! yakar, denildiği vakit o hangi perdedir" ki, yavaş yavaş kalkınca zat nuruna varılabilir, zatdan parlayan ruha erişilebilir? sorusu hatıra gelir. Abdest üzerine abdest almak, doğuşta, yaratılışta temiz ve abdestli olanın üzerine nur üstüne nur iner. O, iki defa abdest almış demek değildir. O, benim okumadığım bir meseleden bahsetti, İzzeddin onu kabul etmedi, yalanladı. Nasıl olur da, «Evet ben onu okudum,» diyebilir? Mevlânâ'dan bir işaret aldım; sandım ki Mevlânâ da bunu anlatmak istiyor. (Kendi kendime) «Bugün Mevlânâ da o türlü sözler söylüyor ki ben şimdiye kadar asla bahsetmedim,» dedim. Sana güvenerek söyledim ki, sen hem kadıya, hem de adalet bakanına karşı savunasın. O demiştir ki: «Eğer benden bir şey götürmez ve gelmezse onun kuvvet ve kudretini hiçe indiririm. Bu tıpkı şuna benzer: Bir köle var mıdır ki, Sultana karşı, «Sen ki Padişahsın, meclise gel de seni göreyim,» diyebilsin; bu nasıl olur? Biz bu nefsi ne Aksaray'dan, ne de Kaymaz Kervansarayından getirdik. Eğer sen bu fikirde isen, Halep' te oturmuş, bir ülkeden başka bir ülkeyi seyrediyorsun demektir.
Zavallı ihtiyar! Başında bu teslim taşı ve aramızda bu yakınlık olmasaydı. Hele senin, «On beş seneden beri sende bu ne sabır» deyişin yok mu; bunda azıcık bir samimiyet kokusu olmakla beraber taşınca yüz bin misli artar. Bu hal ve sözler bir soru sormak maksadı ile değildir. (M. 81) Ancak bu da hakikatte bir soru olabilir. Yani iş böyle olunca hemen cevap vereyim. İyi dikkat edin ki, sual daima cevap cinsinden olur. Mevlânâ ona lâyıktır. Bana dost olan bir kul, onun bütün sıfatları ile vasıflanmış olur. Bu takdirde onun kahrı da, sabrı kadar sonsuz olur. Sen onun sabrını başkalarının sabrı ile karşılaştırdığın için ondaki bu sabır, sana çok görünüyor. Ama onun sabrını bir de Allah'ın sabrı ile karşılaştır. On beş sene çok kısa kalır. Ne on beş sene ne bin sene!
Allah'ın misk ve amber kokusunu andıran, her zaman burunlarda tüten bir kokusu vardır. Ama hiç misk ve amber kokusuna benzer mi o? Allah tecelli etmek, yani kendini kuluna göstermek isteyince o koku önceden duyulur. İnsanı mest eder, baygın hale getirir. Böylece, o sözün de arkası kesilmez. Hazreti Muhammed (S.A.) buyurur ki: «Ey Hıristiyan! Sen İsa'yı tamyamadın, bari beni tanı. Eğer onu tanımış olsaydın beni daha çok tanırdın!» Bugün Hazreti Peygamberi, bütün peygamberlerin sonuncusu olarak anlatırlar. Derler ki: Onun «Her kim benim nefsimi bildi ise Rabbimi de bildi,» ve ayrıca «Kendi nefsini bi len Allahsını da bilir!» buyurması utancından mı ileri geldi? Onun, «Her kim nefsini bildi ise,» sözünü, herkes nefsinden habersizlikle yorumladı. Akıllı kişiler kendi kendilerine dediler ki: «Bu alçak, murdar, azgın ve karanlık nefisciğimizi tanıyoruz; ama bundan, Allah'ı bilme marifeti elde edilebilir mi?» Sırra erenler onun ne dediğini anladılar. Kendi kendime dedim ki: Benim için yemenin, içmenin, uyumanın ne yeri var? Ulu Allah beni bu iş için mi yarattı? Benimle hiç bir aracı olmadan konuşmaz mı? Ben ondan bir şeyler sor amam. O da bu yemenin, uyumanın ne olduğunu söylemez. Acaba ben körükörüne yiyip içmek için mi geldim bu âleme? Eğer iş böyle olsa ve ben onunla karşı karşıya konuşup anlaşabilseydim, şu yiyip içtiğimden dolayı buraya nasıl geldiğimi, nereye gideceğimi, beni kurtaracak olanın kim olduğunu; sonumun nereye varacağını anlar ve kaygısız yaşardım. Bu, akıl yönünden nasıl olur? dedim; yüzümü ona çevirdim. Nasıl ki bir annenin âlemde bir tek çocuğu vardır. Çok güzel, yakışıklı bir

yavru! Elini yanan ateşe sokmuştur. Bunu gören anne nasıl yerinden fırlar ve çocuğunu nasıl kaparsa, Hak kokusu da beni öylece ateşten kaptı.
Kadı Şemseddin'in dediği gibi, nasıl olur da Yusuf'un o cihanı aydınlatan güzelliğine gölge düşer, onun gül renkli yanakları solar? Bu ilim kızmadıkça o ilimlerdeki soğukluk anlaşılmaz. Sıcaklık soğukluğa, soğukluk sıcaklığa karışır.
Bu sözümüz Mevlânâ'ya değildir. O, bu türlü insanlardan değildir. (M. 82) Kuran'da, «Semadaki bulut dağlarından dolular yağdırır, onu dilediğine isabet ettirir, dilediğine ettirmez,» (Nur sûresi, 43) buyurulmuştur. İşte Kuran'da bulduğumuz bir deyimdir bu. Başkalarının başına gelen her kötülük yorumlanırken, Allah yolunun yolcuları hakkında iyilik olarak yorumlanır.
Allahın güzel isimlerinden biri de Mürid'dir nihayet bu müridin bir M ura d'ı olacaktır. Onun bir adı da Talib olunca bir Matlub'u olmak gerektir. Biri sordu: «Bu herkes için midir? Nihayet ben de önce talip idim.» Dedim ki: «Herkes talip değildir, o talepten âlem halkı üzerine bir ışık düşse hiç kimse takat getiremez hepsi yanar, mahvolur gider.» Bu taliplerden biri Musa Peygamberdir. Dağda, Allahdan bir iz aradı; kendinden geçti, geri döndü. Şu halde rastgele herkes nasıl matlub yani aranan kişi olabilir? Manası pek lâtif olan şu beyitdeki nükteye asla itirazın yeri yoktur. Şair:
Bizi şehrimizden kovarlarsa ne çıkar?
Şehir dışındaki kırlar bizimdir,
demiştir.
Allah başarı verirse, ben de öyle bir yere gideceğim ki, hiç ses seda gelmesin oraya. Çeşitli yönlerden esen rüzgârlar birbirini kovalasın. Ben bir şey okuyayım, onların kulaklarına üfleyeyim; sen de oraya kulaklarını tutasın.
Senedi, .dayanağı olan kişinin gönlü şendir, arkası kuvvetlidir, hiç bir şeyden gam yemez. «Şeyh İbrahim burada olaydı,» dedim, «bana iftiharla hizmet eder, gönül hoşluğu ile yoldaşlık yapardı.» Diyorlardı ki: «Biz de hizmet için kalmıştık, ama sen kendinden geçmiş unutmuşsun.»
Şimdi kapalı bir sırrı açıklıyorum. Diyordum ki: «Siz bir konak ilerden gidin ki, ben de arkadan geleyim.» Onlar bundan başka manalar çıkararak, «Sen bizimle beraber olmaktan rahatsız mı oluyorsun?» di yorlardı. Ben kendi kendime «Siz her vakit kendinizle cenkleşiyorsunuz, nefisleriniz dipdiri. Yol işidir bu,» dedim. Dediler ki: «Eğer şunu yap bunu yapma gibi sözler size ağır geliyorsa, bu şundan bundan konuşma ne oluyor? O kadar niyazlarımızı da mı boş lâf sanıyorsunuz?» Ancak ben İsrar ediyordum: «Ben sizin peşinizden gelirsem arada bir konak farkeder. Hem acemi mekkâreci (hayvan sahibi) beni ne tanır. Ona ben teklifsizce hükmederim, onunla istediğim gibi pazarlık ederim. Bu işten bir o anlar, bir de hayvanı. Ben hayvandan iner bir köşede dinlenirim.» «Hiç olacak bir şey mi bu!» dediler. «Biz bir menzil ileri gidelim de sen on menzil geri kalasın!» O zaman gözümün rahatsızlığından bahsettim. Şimdi bu benim elimde değil, bu gaip âleminden gelen bir engeldir. Siz gidin! Bana yalnız Mevlânâ'mn mektubu kâfidir. Bana gönderdiği oğlu (Sultan Veled) dedi ki: «O zaman Mevlânâ bana ne der? Bana, 'Behey ahmak, behey eşek, behey apdal akılsız! Ben seni gönderdim ki, o zatı geüresin. Mademki sen de gittin, (M. 83) onu buldun, sana gözünün ağrıdığını söyledi; o zaman sana yaraşan orada beklemek, ona hizmet etmek, iyice afiyete kavuşuncaya kadar orada kalmaktı,' demez mi?» Delikanlının bu sözlerinden anladım ki o güzel bahaneleri ona Mevlânâ öğretmiştir. O sözleri, o alçak gönüllüğü Mevlânâ öğretmiştir. O sözler, o incelik o lâtif cevaplar hep Mevlânâ'mn öğretmesi ile olmalıdır ki, bana bu hususda olağanüstü bir ilgi gösterdi. Bundan daha üstün bir sözün misalini söylesem bilgisiz halkın kafasına girmez. O anladı ki, kendi sözünü henüz karısı bile kavrayamadığı gibi oğlu da anlayamaz! Ne güzel sıfatlar ki hiç biri ötekiyle çelişmez; bu onunla, o da bununla uyuşma halindedir. O sıfat, bu sıfatı artırınca bu da ötekini artırır. Bir aralık bir sıfat ötekilerden ileri geçse bile yine aralarında düzenlik ve adalet bulunur.

Şimdi sen diyorsun ki: Bu karanlık sözlerden benim sorduğum şeylere bir karşılık gelmedi. Onun kapısında karanlık ne oluyor? O aynı zamanda nefsin pusu kurduğu bir yerdir. Nasıl ki Attar buyurdu: «Yüz yıl gece gündüz çile doldursan, perhizler yapsan bile, senden, o günde, ne bu çileyi, ne de bu halveti sorarlar. Sen ilerisini düşün, oraya bak! Bu istiyor ki o düğümleri kendine engel saymayasın. Mademki o engel oluyor, o halde bu ayrılığın sebebi nedir?»
Bir gün gelecek ki, «Haber, gözle görmek gibi değildir,» nüktesi açıklanacak. O gözle görmek, sana göredir. Onlara dedi ki: Bir işin seninle ilgisi yoksa bırak onu. Yolculukta sana yük olur, ölüm korkusu vardır onda. Çünkü bu yolculukta bir çok perdeler kapanır.
Sana deseler ki: Elinde bulunan yüz altım ya bana ver, yahut da birlikte kadıya gidelim. Sana, o yüz altını bana vermek mi daha hoş gelir, yoksa «Hayır bu bana lâzımdır,» mı dersin? İşte asıl maksat budur. Eğer hayır bana gerekmez diyorsan o da der ki: «Sen, bizim aradığımız, bizim matlubumuzsun. Sizin gelmenizden başlıca umudumuz bize yardım etmeniz, şu veya bu dileğimizin yerine getirilmesinde bize yararlı olmanızdır.» îşte bu söz hiç yorum götürmez.
Biri der ki: «Filan zatın oğlu, Tebriz'li bir yabancının arkasından niçin yürüsün? Horasan toprağı, Tebriz toprağına mı uyruk ve bağlı olsun?» O sofuluk ve safa ehli olmak davasındadır. Onda bu kadar akü yoktur ki toprağa itibar olmadığını anlasın.
Bir İstanbullu, «Mekke bu âlemden, madde âlemindendir; iman ise öteki âlemden yani mana âlemindendir,» dese, burada Mekkeliye düşen vazife İstan bulluya uymaktır. «Vatan sevgisi imandandır,» hadisinde Hazreti Muhammed'in maksadı nasıl Mekke sevgisi olabilir ki, Mekke bu âlemdendir, iman ise bu âlemden değildir. Şu halde iman konusundan olan şeyler bu âlemden değildir; öteki âlemdendir. Nasıl ki, «İslâm garip olarak başladı, garip olarak da geri dönecektir,» hadisinde de maksat aynıdır. Mademki İslâm gariptir, o başka âlemden gelmiştir; nasıl Mekke'ye mahsus olabilir? Bunun sadece Mekke'ye ait olacağını söyleyenler sevginin ilk basamağında kalmış olanlardır.
(M. 84) Bu anlayıştan kurtulmak da çok zordur. Bu sevgi sarhoşluğundan kurtulmak için çok koşmak gerek. Bundan sonra da ruh âleminin sarhoşluğu gelir. Ruh, henüz görünmemiştir, ama sarhoşluğu büyüktür. Nasıl ki, Allah erleri son derece sarhoşluklarından ona bakamazlar. Peygamberler de böyledir. Söze başlarken onun hatırına âyetten, hadisten başka hiç bir şey gelmez. Ona şundan bundan işitilmiş sözleri aktarmak da utanç verir. Meğer ki halka bir konuyu anlatmak için olsun. Aşkın bu ikinci mertebesinden geçmek zor ve çetindir. Ancak ulu Allah, tek yarattığı sevgili kullarından birini gönderir de ona ruhun iç yüzünü gösterirse, onu hak yoluna yöneltir, maksadına eriştirir.
Allah yolunun sarhoşluğu üçüncü mertebede de belirir. Bunda da büyük sarhoşluk vardır, ama ayıklığa yakındır. Çünkü her neyi, odur sanırsa, Allah onu, o şüphenin dışına çıkarır. Bundan sonra da dördüncü mertebe gelir. Bu da, doğrudan doğruya Allahdan sarhoş olmaktır. Bu mertebe, kemal mertebesidir. Bundan daha sonra da ayıklık ve akıl mertebesi gelir.
Aşkın yorumuna gelince; önce bilmelidir 'ki, aşk deyince, kadın, altın, dünya sevgisi gibi şeylerden söz etmek istemiyoruz. Belki, bu sevgi sarhoşluğu azalır korkusu ile dünya çevresinde dolaşmak da gerekmez. Pek çok rahiplerde de bu aşk sarhoşluğu vardır. Bundan dolayıdır ki içlerindeki duyguları açığa vururlar.
İmad ve onun gibiler aşk sarhoşluğunda olgun kişilerdi. Onlarda ruh sarhoşluğundan da bir 'koku vardı; ona yol bulmuşlardı. Evhad (Kirmanî), aşkın son mertebesine daha yakın idi. Firavunun sihirbazları aşkda tamam olmuşlardı. Şüphe yok ki onlar, ruh kokusu almışlardı. Ama Firavun, aşkda tamam değildi. O mantıkçı idi; o yolun adamı idi. Sihirbazlarda bir hüner vardı ki, bu Firavunda yoktu. Seyyid'de (Burha-neddin) ruh kokusu, ruh sarhoşluğu fazla idi. Mev-lânâ'nın da, onun da bilgileri çoktu. Ama o sarhoşluk hiç bir şey ile ilgili değildir.
O Şeyh Ebûbekr'in (Sellabâf) sarhoşluğu, Allahdandı. Ama o sarhoşluktan sonra gelen ayıklık onda yoktu. Bu nokta, bana ilim yönünden bildirildi. Bu kulun kendi saadeti de belli oldu, ama yakın ve kesin değildi. Has kullarından birini gönderdiler ki, ona saadetini yakın olarak

öğretsin, onu okşayıcı eliyle terbiye etsin. O azıcık kendi hakkında uygunsuz sözler söylerdi; kendini incitir ama Allah'ı nasıl incitebilir? Onların ağızlarından böyle sözler nasıl çıkabilir? Meğerki Allah'ı bilmemiş olsun. Nasıl ki Hakîm Senâî şu anlamdaki mısrada: «Ey taptığı Allahlar, Allah'ı inciten zavallı!» diyor.
Hadiste, «Benim Allah ile öyle bir vaktim olur ki aramıza ne en yakın bir melek ne de kitapla gönderilmiş bir peygamber girebilir,» buyurulmuştur. Bu onun tertemiz ruhu, kitapla gönderilmiş peygamber ise onun tertemiz bedenidir. Mademki melek ile peygamber araya giremiyor, bu perdeyi açmak kimin haddine düşmüştür? Bu Tebriz'li oğlundan başkası bu konuda konuşamaz.
(M. 85) Bu, Hazreti Muhammed'in (S. A.) makam ve hal mertebesi değildir; bu davettir. Bu konuda bir çok sözler söylenmiştir. Sözü geçen hadisteki mana, nasıl Hal deyimi ile ifade edilebilir? Ben de diyorum ki bu, onun Hal mertebesi değildir.
Bir insan ki hakkı aramaktadır, talep davasında-dır. Sevgi ve heves çevresinden dışarı çıkar, ruh kokusuna erişir. Bu davacılardan bazıları acaba gerçek midir, değil midir; şüphelenirsek bakarız. I^.ğcr onun eğilimi dünya işlerine daha çok dönük ise yalancıdır; sadece kuru davacıdır. Bu söz her ne kadar sıcak bir sözdür, ama benim açıklamak istediğim sözün sıcaklığı yanında soğuk ve donuk kalır. Bugün burada biz ve siz varız. Zannediyoruz ki, kıyamet günleri gelmiştir. Dervişte, Allah kullarında, öyle bir inanç var ki, sanki bu saat kıyamet saatidir, son gündür.
Bir gün, Eba Yezid, mimber üzerinde şu sözleri «oyuyordu: «Ben, içinde söz konuşulan (tartışılan) bir meclis istiyorum. Yoksa bu tahta mimberdc konuşmaktan ne çıkar?» O sırada bir kadın ayağa kalktı yüzünü ona çevirdi. Vaiz hemen, «Otur ey avrat!» dedi. Kadın atıldı, «Ey şeyh! Ey kuru davacı! Biliyorsun ki, şu senin halin ilk defa Jeğil! Her ne kadar sözün doğrudur, ama sen kimsin? Bu sözler mademki senin sözlerin değil, bu iş senin işin değil; kıyametin belirtisi odur ki heybetten ve siyasetten erkekle kadını ayırmak mümkün olmasın. Her ikisi birbirine karışmış olsun.» dedi. Eba Yezid sustu.
Bu âleme seyir ve temaşa için gelmiştim. Her harf siz, işaretsiz sözü, her sessiz kelâmı dinliyor; bu taraftan da sözler işitiyordum. Diyordum ki, «Ey harf-siz söz! Sen söz isen söyle, bunlar nedir?» «Bana kalırsa bu oyuncaktır,» dedi. «O halde, beni oyuncak için mi gönderdin?» dedim. «Hayır, sen istiyorsun ki, her şey kendi arzuna göre olsun. Suda, toprakta bir yerin olsun da, ben bilmeyeyim ve görmeyeyim,» dedi.
Şimdi her sözü işitiyor, ibretle her tarafa bakıyor, her sözün derecesini anlıyorum.
Hazreti Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Bir din bilgini bir gün bir sokaktan geçse, o sokaktan kırk gün Şeytan geçemez.» Burada, Peygamberimiz sadece bilgin demiyor din bilgini diyor.
İsa'ya. Allah'ın oğludur diyenler, onun birleşme yolu ile Allahdan kopmuş olduğunu söylemezler. Belki o, çeşitli doğuş örneklerinden bir örnektir. Diyelim ki, bu söz filandan çıkmıştır. Bu, bilinen manada doğmuş demek değildir.
Sultanı görmekte benim için bir zarar yoktur. Ama onun için bu şeyhleri görmekte ve emirlerle konuşmakta fayda vardır. Onlar eğer Allanın has kulu iseler, bir havuzdan veya ırmaktan demiyorum, denizden bile geçseler etekleri ıslanmaz. (M. 86) Ama bunlar onlardan değildir. Bunların etekleri ıslanmak değil, belki baştan ayağa suya batar; boğulur giderler, işte bu sebeple, sultanlara onları görmekten ancak ziyan gelir. Çünkü onlardaki yetenek ve iş yapmak ar/usu, o din vurguncuları yüzünden kapalı kalır. Mademki bizde de bir eğilim var, bu doğuştaki beraberliktendir. Nasıl ki herkesin kendisi ile birlikte doğan bir Perisi veya Şeytanı vardır, derler, tnsan onu sever ve fazla sevgisinden bir eser bırakır; bir şeyler koparır. Bir kimse vardır ki, bizden uzak kaçar, ama başka biri de bizimle sohbete, dostluğa lâyıktır. Bizim hoşnutluğumuzu ister sırasında, ferman senindir, der. Ama onun gösterdiği bu bağlılıktan bizden razı olmadığı sezilir. Her ne kadar, ferman senindir dese bile yine bizden hoşlanmadığı anlaşılır; bu yüzden duraklamalar görülür onda. Başka bir yorum: Âleme gelen herkesin

kendisi ile birlikte gelen bir yoldaşı vardır. Bazılarına hevesler, sevgiler yoldaş olur, bazılarına da aşk. Aşk, denildiği gibi, ezelden beri vardır. Ama ruh hakkında fikir ayrılığı başgöstermiştir. Bazı filozoflar, ruh ezeldendir, kadîm'dir, diyorlar. Bazıları da sonradan yaratılmıştır görüşünü ileri sürüyorlar. Yani önce yoktu sonradan var oldu. Hele ruhlar topluluğu daha sonradır. Hadisde, «Ruhlar toplanmış ordulardır,» buyurulmuştur. Ama bu topluluk da çeşitlidir. Meyhane düşkünlerinin de bir topluluğu vardır, bozguncuların da. Biz ancak ruhla ilgili olan o topluluktan bahsedeceğiz. «Allah bilgisi her şeyi kaplamıştır,» dediğimiz zaman, bu toplulukta Allah vardır. Nasıl ki âyette, «Allah takva ehli kişilerle beraberdir,» (Nahil sûresi, 128) ve ayrıca, «Allah bizimle beraberdir,» (Tövbe sûresi, 41) buyurulmuştur.
Şu hale göre Tatarlar, ilk yaratılışta bizimle birlikte (aynı topluluk içinde) tanışmış olsalardı bu gün ve bu saatte de bizimle birlik olur, barışık yaşarlardı. Böylece îmad ile o H'ye Allah, «Topraktan ve sudan yarattığım âlemde bir Halife yaratacağım, sizi de o toprak ve su âleminin Halifesi olan zatın soyundan üreteceğim,» diye hitap etti. Onlar, «Yarabbi! Biz bu topluluk âleminde seninle birlikte rahat ve mutluyuz. Korkarız ki sonra dağılalım, bu mutluluktan uzak kalalım!» dediler. Tanrı buyurdu: «Ben biliyorum, siz bu sözü itiraz ve edepsizlik yönünden söylemediniz. Ancak bana sığındığınız için, topluluğunuzun dağılmasından korkuyorsunuz. Halbuki benim gücüm her şeye yeter, benim kudretimde eksik bir taraf yoktur. Ben sizi yine toplarım, hep birbirinizle;. hep bir arada, aynı kılıkda yeniden yaratırım!»
Hiç şüphe yok ki, şu âlemin yaratılışında bir maksat ve sebep vardır. Bir mutlu kimse vardır ki, bu sarayın içi dışı, onun için döşenmiştir. Geri kalan ne varsa onun uyruğu, onun kölesidir. Her şey onun içindir. Bu kâinat (M. 87) binası onun için yaratılmış, o bu kâinat için yaratılmamıştır. Nasıl ki, bir zenginin aziz bir konuğu vardır, onun şerefine güzel bir konak yaptırmış, döşemiştir. Sonra o başka bir yere göçmüştür. Bu konak boş kalır mı hiç?
Aradığımız Allah yolunun yolcuları vardır. Ama onu akıl aracılığı ile arayanlar, bulmak istiyenler asla yol bulamazlar. Meğer ki, aradığı zat doğrudan doğruya ona yolunu göstersin. Bu yolcu isterse bütün âlemi ayağına çeksin, her yana ve her yöne başvursun, bilgiyi kendisine kılavuz edinsin ve kendinden daha üstün, daha yetkili ve gerçeğe susamış bilginlerle düşüp kalksın. O aradığı sevgili kendini göstermezse, şüphe yok ki hiç bir şey elde edemez.
Allah yolunun bilgisi mücahede ile, çalışmakla da elde edilemez. Bir kimse bu bilgiye ermek için yerde, gökte durmadan uğraşsa bile eli boş kalır. Karanlığa gömülür. Meğer ki Allah bilgisine ermiş erenlerden birinin eteğine yapışsın da onunla birlikte çalışsın. Zaten, o Allah velisinin arzusu da bu maksadı gerçekleştirmek değil midir?
Bugün, size, aradığınız o Allah adamı, benim dersem, Mevlânâ bizden uzakta mı kalır? Onun için ne mutluluktur ki, aradığını bulmuş, ona erişmiştir. Yoksa aksilik aksilik üstüne olurdu.
Bugün size vereceğim öğüt şudur: Önümüzde bir gün var ki, o güne Tegabün yani Kıyamet günü derler. O gün, «Ah, biz ne yaptık!» demenin hiç bir faydası olmaz. Ama Kıyamet bu saatte faydalıdır. Hazreti Peygamber buyurmuştur: «Size gelecek olan o zatın yüzünün rengini hatırınızda tutun. O, gam vaktinde bana sevinç verecektir.» Bulunduğunuz topluluk derin bir uykuya dalmıştır. O evde, sende hoş ve yüksek bir hal vardı, yüzün kızarmıştı. Sarhoşluk ediyordun. Ben de sana, «Şimdi sarhoşluk etmenin yeri var mı?» diyordum. O sırada oraya, beni ziyaret için başka bir cemaat geldi. Ben önlerine çıktım, gelmesinler diye oyaladım, îmad da onlarla beraberdi.
Sultan o kişidir ki, Sultan olduğunu bilir. H, nefsine düşkün bir sofudur, isterse gelir isterse gelmez. Geciken vaatler unutulur derler. Âşıkın hali böyle değildir, îşe önceden başlamak gerektir. Bu günün işi, yarına bırakılmamalıdır, îşe başlarken de Allahdan yardım dilemelidir. Artık bundan daha açık söz, bundan daha beyaz yoğurt olamaz. Kadı işaret yolu ile şöyle demiştir: «Diken asla yenilmez, kendin de yiyemezsin.»

Şeyh ibrahim'e dedim ki: «Bu tatsızlık hep senden mi?» Onu kendime muhatap ettim. Ahvalin ne olduğunu zaten biliyor-dum. O kimdir ki, onun gönlüne perdeler çekilsin. Ona bizim âlemimizden bir hayal, o hayalden de başka bir hayal doğsun.
(M. 88) Ben bu mânâları öylesine söylüyorum ki, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm bile bu kadar açık söylemez. Gerçi bu onun güçsüzlüğünden değil, belki onun bu sözü "fazla uzatmak ve incelemek için yeterli vakti olmadığındandır. Çünkü o çok meşguldü. Ama benim için o mânâyı olduğu gibi, açıkça söylemekte hiç bir engel yoktur. Ben her ne kadar kendimi sözle oyalamaktaysam da, o mânâ bana şu beyitten geliyor'.
Beyit:
İşlediğim günahtan nereye kaçsam bilmem,
Her günahın ardından karşıma gufran gelir.
Nasıl ki Kuran'da, «Rabbiniz size güzel bir şehir verdi. O çok yarlıgayıcı bir Allahdır,:» (Sebe sûresi, 15) ve «Ya Muhammedi Biz senin için aşikâr bir fetih ve zaferin yolunu açtık, bundan önce ve bugüne kadar gelip geçmiş günahlarını yarlıgamak ve sana nimetlerini tamamlamak için Allah seni en doğru yola yöneltti,» mealindeki âyetler bu gufran'a işarettir. Peygamber Aleyhisselâm, içki içmezdi, onun günahı ancak *şu* sözdeydi. O buyurdu ki: «Gufran senden daha eksik ve güdük değildir. Sen ne zaman dilersen, bu günahı işle ve söyle.» Bu, Peygamber i^in, görünüşte bir nevi ayrılma ve uzaklaşmadır, diyebilirsin. Ama onun bu uzaklığından binlerce yakınlık doğar. Hazre-ti Peygamber, bu nükteyi daha tatlı söyleyebilirdi. Ancak daha fazla açıklayamazdı. Çünkü o açık beyanın halka bir faydası olmaz, belki yalnız -anlayışı yüksek olanlara faydalı olurdu. Böyle olmasaydı o zaman iş çığırından çıkar neticesine takat getiremezdi. Ama onun dostları, bu tatsız görünen korkutucu sözlerinde de, tatlı sözlerinde de, yüz bin lezzet bulur, son derece hoşlanırlardı. Ebubekr mest olur, Ömer'e bambaşka bir hal gelir, Ali keskin kılıç karşısına göğüs gererdi. Onun ö tatsız (korkutucu) gibi görünen sözlerinden o kadar kuvvet alır ve o derece beslenirlerdi.
Bazılarının aradıkları şey arzularına uygun olarak karşılarına çıkar. Bazılarına da, ölüm sırasında yüz gösterir. Bazıları da, onu arama yolunda can verir giderler. Ama bu yolda dileğine kavuşma hevesiyle öimek de büyük bir iştir.
Önce senin bir işin yoktu. Ayağımıza el uzattın. Bugün mademki gidiyorsun hiç olmazsa kendine meşgul olacak bir iş buldun, kârın bu oldu.
Hazreti Ayşe bir rüya görmüştü. Onu Hazreti Peygambere anlatmayı unuttu. Eğer o rüyayı Peygambere söyleseydi, asla o evden dışarı çıkmazdı. Semadan beş yüz kere vahiy gelse bile! Bütün peygamberlerin, ve velilerin özledikleri bir sevgili, kavuşmak için çırpındıkları bir dilekti bu. Bu öyle yüce bir Allah Peygamberi, öyle ulu bir zat olduğu halde, böyle zatları niçin özlüyordu? «Ah! Kardeşlerime bir kavuşabil-seydim!» diye hep onları sayıklardı.
Bu bir kaç meseleden ancak en kudretli Peygamberlerin haberleri oldu. Bir gün, onları yakından yahut uzaktan görmek bunlara nasip oldu. Ama geri kalanlardan bir kısmının onlardan haberleri olmadı, bir kısmı da onları görüp, görüşmek mutluluğuna ereme-diler.
Mevlânâ'ya dedim ki: Bu konuyu destekleyici bir kaç söz söyle. Meclistekilerden biri gitti ama yine gelir bir şeyler dinlemek ister. (M. 89) Mevlânâ'da gerçi konuşmak arzusu yoktu, sözünü bitirmişti. Ancak emrimi yerine getirmek için şu bir kaç sözü söylemeye ve şu öğütleri vermeye başladı:
İblis, sizinle çok savaşlar yapar. Bundan sonra öyle görünüyor ki, size vesvese (kuruntu) vermekte zorluk çekecektir. Onu görmekten, sözünü dinlemekten çok zahmet çekeceksiniz ki, size bir ziyan vermesin.
Hazreti Peygamber şöyle buyuruyor: «Ulu Allah'a kırk sabah içten ibadet edenlerin kalbinden hikmet kaynakları fışkırır, lisanından dökülür.» Bu kırk sabah, müminin gönlünün anahtarıdır. Yoksa yüz bin sabahın bile ona faydası olamaz.
Şeytan, Yahya'ya, İsa'ya gizlice secde etti. Bu nedir? Korkudan, umutsuzluktan ileri gelen iman makbul değildir, derler. O halde Allah'a gerçek iman hangisidir?

Gerçek iman, bu cihanın renklerine boyanmadan, o cihanın nakışlarını görenlerin ve o ilâhî âlemin seslerini işitenlerin imanıdır. O halde Firavun için neden öyle olmadı? Onun imanının da kabul olunması gerekirdi. Madem ki son nefesinde, tek kelime ile imanlı gitmek mümkündür. Firavun da öyle olmalıydı. Kuran' da bu konuda üç kereden başka müsamaha yoktur. Nasıl ki şöyle buyurulmuştur: «O kimseler ki, önce iman ederler, sonra kâfir olurlar, sonra yine iman ederler ve tekrar inkâr ederler, küfürlerini artırırlar. Allah onları yarlıgamaz, doğru yola da yöneltmez.» (Nisa sûresi, 135). Allah, kâfirin küfründe devam ve ısrar etmesini istemez. Belki iki defa imandan uzaklaştığı için üçüncü defasında kâfir olmuştur. Onun geçmişteki küfrü imandan artık bir dereceye varmış, yani küfrü imandan üstün gelmiştir. Küfrün o kadar fazla gelmesi onun imandan yoksun kalması sonucunu doğurmuştur. Ama eğer işin öteki tarafını anlatırsam, ortada hiç bir şey yokmuş gibi olur. «Kuran'daki bu müjdelerden, korkutmalardan, ürkütmelerden hangisini dilersen onu yap; hangi gidişte ve yolda yürümek istersen yürü; nihayet ömür bakımından, şeriat yönünden iman sözü dile gelince, mümin olarak gidersin,» demek, halka cesaret vermek ve onu ölüme götürmektir. Kuran'a aykırı konuşmaktır. Bu yolda konuşmalar, şu cihetten doğru değildir ki, neticesi halkı uyutmak, onları gaflete sürüklemek, işinden gücünden alıkoymak olur. Zaten halk, tarife sığmayacak kadar tembeldir. Halk, bu «Her ne istersen yap!» sözünü işitince, «son nefeste bir kelime ile anadan yeni doğmuş gibi olursun, mümin olarak gidersin,» sözüne güvenir. Evet, filân zat görünüşte kâfir olarak gitmiştir ama gerçekte o imanla gitmiş olabilir. Hatta o zat üçüncü defasında dil ile inkâr etse kâfirdir. Ama hakikat yo-nünden o, gerçek mümin olabilir. Çünkü hakikatte, âyette bildirilen, «Küfürlerini artırırlar,» yolundaki açık ifadenin dışındadır. Ama, «Bu ne biçim şeriattır "ki, halkın mahvolmasına sebep oluyor?» denirse, biz de deriz ki: Onları bu gibi korkutucu öğütlerden güvenli bir halde bırakmak, yüz bin kere daha korkunçtur. Bu, onları kuyuya düşürmektir. Eğer bu yolda yürür, bu yolda savaşır ve gece gündüz uğraşırsan, gittiğin yol doğrudur, gerçektir. Ama niçin başka birine bu yolu göstermiyorsun, onu tavşan uykusuna yatırıyorsun? Yoksa bu işte taklitçi misin? Yoksa doğru yol bu değil midir? Gel söyle bu nasıl olur! Onunla konuşmanın ne yeri var?
(M. 90) Yetmiş yıllık bir Mecusî'ye bu yol üzerinde, o aranan kutlu varlığın nazarı ilişse; ona, hoşuna gidecek ufacık bir sevgi gösterse, o Mecusîde Mecusîlikten eser kalmaz. Her işi Müslümanlık olur.
Meclisten biri, «Ben, Şemseddin onun velisidir, diyorum,» dedi. «Hayır! Bu bana iftiradır,» dedim. Şemseddin her kime küfür ederse, sövüp sayarsa ve sövülen kimse onu işitmiş olursa; işte o kimse veli olur. Bu çok bir şey değildir. Çünkü ayrılmak istiyor, ayrılacaktır. Ancak bu bir gün gezmek için pazara çıktığımız bir zamanda olacaktır.
Sordum: Şeyhe ne lâzımdır? .Ne eksiği vardır onun? Benim sofîliğimde bir noksan var mı? Gömleğim bile yok! Evet, söyle, söyle! Sofilerin edeplerinden, terbiye örneklerinden hiç bir şey geri bıraktım mı? Bugün tenimde gömleğim bile yok. Yolda aşırdılar. Ama sofîye, safaya ne eksiklik verir bu. «Pek güzel! Bu sofî değil, dinin en dürüst konuşan adamıdır (Fasihuddin),» dedi. «Nasıl istersen öyle say!» dedim. Ben sözü doğru söylerim.
Bir gün bir kapıcı sordu: «Sen kimsin?» «Bu biraz zor soru, hele bir düşüneyim, kıçına zahmet ver, bir otur da kim olduğumu sana anlatayım,» dedim. «Bundan önce büyük bir zat gelmiş geçmişti. Adı Âdem idi, işte ben onun oğullarmdanım.» Arkadaşlarım, «Onu biz" ayırdık, gidince söyleriz,» dediler. Sordular: «Hangi tekkeden geliyorsun?» Ben daha önce onların ne diyeceklerini düşünmüştüm, hep onu araştırıyordum içimden. Biri, «Gel, bu lokma helâldir sana,» dedi. «Biri ben isem, bu lokma bana haramdır,» dedim. İkinci günü hırkamı giyinmiş şeyhin huzuruna çıkmıştım, o saatte iyi bir sofi idim. «Gel sofî budur,» dediler. Şeyh sordu: «Nereden geliyorsun?» «Pencereden,» dedim. «Nereden geleceğim?» Sordum: «Siz Sultanı seyretmek için dışarı çıkmadınız mı?»
«Biz hakikat ve şeriat sultanının hizmetindeydik. Gazneli Sultan Mahmud çağındaki Şeyh Ebül Hasan Harrakanî'nin, o büyük zatın günlerine erişemedik,» dediler ve Şeyhin hikâyesini

şöyle anlattılar: Sultan Mahmud uyanık ve Hak sever bir padişahtı. Bir gün niyaz yolu ile Şeyhin huzuruna, onu ziyarete geldi. Ama Şeyh ona i'azla iltifat etmedi. Sultan şöyle dedi: «Kuran'da, 'Allaha, Peygambere, sizden emir veren ulularınıza itaat edin,' (Nisa sûresi, 60) yolundaki öğütler, Allah fermanı değil midir?» Şeyh cevap verdi: «Ey islâm padişahı! Bize ilk önce bu âyette ferman buyu-rulan, 'Allaha itaat edin!' hitabı o kadar zevk ve hayranlık verdi ki, henüz Resul âlemi var mıdır yok mudur anlayamadık. Üçüncü mertebeye nereden geçelim?» Sultan Mahmud bu sözleri işitince ağladı; elleri titreyerek Şeyhin elini tuttu ve öptü.

Yine anlatırlar: Sultan Mahmud, havada uçan bir Hüma kuşu görmüştü. Hemen emir verdi, «Bütün ordu yürüsün! Belki o sizin üstünüze konar ve siz'n olur,» dedi. Herkes sağa sola koşmaya başladı. O sırada, Ayaz gözden kaybolmuştu. Sultan sordu: «Ayaz'ım gitmedi mi? Belki Hüma'nın gölgesi onun da üzerine düşer.» (M. 91) Etrafına bakınırken Ayaz'ın sırtı boş duran atını gördü, bir inilti işitti sebebini anlamak için atından indi. Bir de ne görsün: Ayaz atının altında; hem başı açık hem de feryat ediyor. Sultan sordu: «Sen ne yapıyorsun orada? Niçin Hüma kuşunun gölgesini aramaya gitmedin?» Ayaz şu karşılığı verdi: «Benim Hüma kuşum sensin, aradığım gölge de senin gölgen-dir. Ben Hüma gölgesini senin gölgene erişmek için ararım. Nasıl olur da şimdi seni bırakır da onu ararım?» Sultan Mahmud, onu şefkatle kucakladı. Her ikisinin gölgesi biribirine karıştı. Öyle ki, nice bin Hüma'nın gölgesi onun gölgesine erişemedi.

Sultan, Allah gölgesidir, derler. Ama Allah'ın âlemi nur içinde nur, lezzet içinde lezzettir, kudret içinde kudrettir, kerem içinde keremdir. Bu gördüğümüz gölge âlemi ise, hep dünyadır; hep kötülük, çirkinlik, fânilik ve zevksizlik âlemidir. O nasıl olur da Allah gölgesi olabilir? Evet, eğer ortada bir Şah var da onda şahlığın mânâsı parlamakta ise, bu çok iyi bir şeydir. Ağaca karşı duyulan ilgi ve sevgi nihayet onun meyvesi içindir. Meyvesiz ağaç ancak yakılmaya yarar.

Suret çok iyi olabilir ama mânâ ile birlik olursa. Yoksa suretde söylenen sözlerin mânâ ile bir ilgisi olmazsa neye yarar? Mevlânâ'nın sözlerini anlayabilmek için çok dikkat gerektir. Çünkü bunlarda büyük bir şaka ve lâtife kokusu vardır. Bu bir büyü gibidir. Diyerimki, iki kişi yan yana oturmuştur; ikisinin de gözleri açık ve parlaktır; gözlerinde ne bir kıl, ne de bir çapak ve toz vardır. Bunlardan biri, bir şeyler görüyor ama öteki hiç bir şey göremiyor. Evet, gönül ehli erenlerin sözleri hoştur. Bunlar, belki öğretmek için konuşmazlar ama o sözlerden çok şeyler öğrenmek mümkündür. O ilim ve hikmet üstadı buyurur ki:

Kendi bilgisi ve hüneriyle dolu olan bir insan, içi su ile dolu bir testiye benzer. Ona, «içindeki o acı suyu dok de, seni bu tatlı ve temiz su ile dolduralım,» derler. O can bağışlayan suyun bir damlası bile insanın yanaklarını kızartır, sağlık esenlik getirir. Sende safra, kara kan, balgam gibi anormal ifrazlar varsa, başkaca ne gibi rahatsızlık izleri varsa bunları giderir. Ama o anormal ifrazların biriktirdiği şeyleri dökmek, onu temizlemek için yedi defa temiz su ile yıkamak gerektir. Yoksa bozuk su ile yıkarsan temizlenmez. O ancak sözü geçen tatlı su ile temize çıkar, însan eğer bu testiyi yıkar tatlı su ile tekrar doldurursa, görenler, «Şimdi onu boşaltırken gördüğüm hali doldururken göremiyorum,» derler. O kerem sahibi de, «Eğer sen beni kerem sahibi olarak görüyorsan, doğrudur. Ben kerem sahibiyim, bağışlayıcıyım, sözümde gerçeğim,» der. O halde gerektir ki, bu cihet o kimse tarafından önceden bilinmiş olsun. Yoksa hiç durmadan içindekini boşaltıncaya kadar gecikirse, bu mânâları henüz bilmediğinden geç kalmış demektir". Şüp$_{7}$he yok ki o kendi benliği ile doludur. Su ile dolu midenin, tekrar soğuk su içmek için nasıl iştihası olmazsa, ondaki benlik duygusu da onun yüzüne ve gözüne yüz türlü perde çekmiştir. Beni gören bir kimseye bu söz nasıl tesir eder? (M. 92) Mevlânâ şöyle dedi: Senin avcunda, ağaçlar, bağlar, bahçeler görüyorum. Cana can katan derya gibi geniş, berrak su görüyorum. Öyle ağaçlar var ki kökleri çok derinde demiyorum, ama dalları Sidretül-Müntehâ'yı geçmiş, gölgeleri, yeşillikleri pek hoş. Bunu onlar göremiyorlar.

Aşkta, bir sır ve neşe var ki, onu ancak şehvet düşkünü olanlar arar. Öyle âşıklar da vardır ki sır ile çok uğraşmazlar. Allah buyuruyor ki: «Eğer halk benim böyle olduğumu bilseledi, her taraftan bana yönelir, beni konuşur, beni dinler ve benden hoşlanırlardı.» Ben bu sözleri, cimrilik yönünden söylemiyorum. Ancak seni mazur göstermek, senin temizi'ğini anlatmak için söylüyorum. Bu bana bir bahanedir. O, onlardan değildi. Şimdi pişman oldu, gidiyor. Onlardan utandığı için tekrar geliyor. Onun tarafı, sana her zaman, benim tarafımdan daha güçlü idi.
Bu ilimlerin en kolayı, pislikten temizlenme (is-tinca) ilmidir. Fıkıh yani din bilgisinin dalları da ondan daha zordur. Hele fıkıh metodu daha da zordur. Kelâm metodu ondan da çetindir. Derler ki: Felsefe ve ilahiyat bilgisi, eğer kılıç korkusu olmasa peygamberlerle pençeleşmektir. Bunlar kendi yollarının doğruluğunu ispat etmek için saçma fikirler yürütürler. Eflatun ve onun izinde yürüyenler derler ki: Eğer herkes bizim gibi olsaydı Peygamberlere lüzum kalmazdı. Bu da saçma sözdür. Eflatun işitti ki, biri ilâç kullanmadan toprağı altın yapıyor; sen de onun gibi yaparsan onun kardeşi oluyorsun. Bugün, mademki bunu yapmaya gücün yetmez ve onu kendinden üstün görüyorsun, o halde niçin ona uymayı gerekli görmüyorsun?
Bugün bütün hikmet ehli kişilerden, bütün filozoflardan daha filozof insanlar var. Bu keramet sahibi de, onlardan daha filozoftur. Çünkü bu topluluktaki-ler, o konuda boş sözler söylerler, onu inkâr ederler, onların bunu kavramasına imkân yoktur.
Mucizeler, kerametlerden daha güçlüdür. Çünkü, Peygamber ne zaman isterse mucize gösterir. Keramet sahipleri ise bunu yapamaz. Her hangi bir kul, eğer bütün peygamberlerin, «Yarabbi! Beni Muhammed ümmetinden kıl!» diye imrendikleri o büyük zatın ümmetinden ise, onların hepsinden daha akıllı ve daha filozof sayılır. Şu halde, siz madem ki böyle bir kimsen'n sohbetine eriştiniz, aklınızı kullanıp o uyanıklıktan niçin bir nasip almayasınız? Sonra ileride işlerinizde size hiç bir pişmanlık getirmeyen; «Keski şöyle yapaydık!» demenize meydan vermeyen o bilgi sizde neden hasıl olmasın? (M. 93) Şu halde, sizden hanginiz onun sohbetinden nasip almak istersiniz? Bu sözler ki, onun sohbetindeki en aşağı derecede öğütlerdir. Bunlardan hiç biri sizi etkilemezse, daha yüksek bir sohbeti nasıl umarsınız? (Sultan önce tahtında yerleşir sonra süslenmeye bakar) Halbuki bütün kuvvetler sendedir senin kuvvetlerinden başkaları da güç kazanır. Nasıl, «Ben güçsüzüm,» diyebilirsin? Evet büyüklük odur ki, büyüklüğünün kuvvetinden dolayı kendini güçsüz görür. Şimdi artık susunuz! Siz beni kendi hakkımda inançsız yapıyorsunuz. Ben eğer sizin sandığınız gibiysem, bu, her büyüklükten daha iyidir. Böyle değ'lsem hiç olmazsa akıllıyım. Benim bu uyanık ve akıllı oluşum, ancak sizin Hak yolcusu olduğunuza inanmış bulunduğum içindir.
Hekimin karşısına gelen bir hasta, «Ey hekim! Bendeki istiska (siroz) hastalığına bir ilâç ver,» dese gerektir ki, başka bir istekte bulunmasın. Ancak ilâç istemeye baksın. Tatlı su aramak için gelen susamış bir adamın önüne ekmek, yahut şekerli helvalar getirseler, o da yese; adam susuzluk davasında yalancıdır. Nasıl ki, açlıktan bahs edeni denemek için önüne berrak bir tatlı su getirseler, o da bunu içse açlık davasında yalancıdır.
Siz bu kadar tatlı konuşuyorsunuz; Sultanın ve başkalarının hikâyelerini anlatıyorsunuz, ben de bir noktaya işaret edeceğim. Haccac'ın (Bin Yusuf) hikâyesini anlatacağım size.
Mevlânâ'ya döndüm ve dedim ki: Bir gün Haccac, sıcaktan terlemiş bir insan gibi, kış gününde dışarı çıkmıştı. Dışardaki soğuk onu öylesine çarpmıştı ki, nerdeyse donacaktı. Mevlânâ'ya işaret ettim, bir söz söyle dedim. Mevlânâ, bu sırada pek dalgın bir halde idi. Ama sözümü dinledi ve konuşmaya başladı. Bu sırada Haccac hikâyesi bitti. Birden hali değişti. Gariptir ki, ansızın gözlerinden yaşlar boşandı. Ona emir ve cevheri kırma hikâyesini anlattım. Dostlar hakkında duadan başka bir şeyle meşgul olmadım. «Allahm! onları koru ki, Hazreti Peygamberin sünnetini yerine getirsinler, ona uysunlar!» diye yalvardım. Nasıl ki Kuran'da, «Yarabbi! Sen kavmimi doğru yola yönelt! Çünkü onlar bilmezler,» diye yalvaran ulu Peygamber de Allahdan yardım dilemişti.

Mevlânâ seni nasıl çilede oturtabilir ki! Ona: «Ey mürit! Rüyanda ne gördün? Müridinin halinden haberi olmayan Şeyhi gördün mü? Yani Şeytan sana ne kuruntu verdi? Ben de onun çömeziyim, söyle de bari onun işini tamamlayayım,» deyince ondan öylesine uzaklaşırsın ki, bir daha Allah yolunda beraber yürüyemezsin.
Bu cennet sonradan yaratılmıştır. Bir yer ki orada ancak yaratılmış varlıkların yüzleri görünür; o yer yaratılmışlarla beraberdir. Ancak bu nükteyi anlayabilmek için bir başlangıç gerektir ki onun çevresini kavramak kolaylaşsın. (M. 94) Ona ebedîdir diyorum, ama ezelîdir demiyorum. Hem ezelî hem ebedî olan biri varsa, o .da ancak Allahdır.
Sana cennet ehli kişilerin niteliklerini anlatayım. Ayrıca cehennem ehli olanların nişanını da söyleyeyim. Allah, yaydan fırlayan bir ok gibi şu âlemi yarattığı günden; beri, her gün her an kapılar açıp kapamaktadır'. Bu öyle sınırsız bir çabuklukla olmaktadır ki, insanın aklı durur.
Her kimi, güzel huylu, güzel yüzlü görürsen; açık sözlü, geniş gönüllü ise, herkese hayır dua ederse öyle bir insanın konuşmasından insana gönül hoşluğu gelir. Bu âlemin sıkıntılarını, darlıklarım sana unutturur; için öylesine açılır ki, küfür bile etse gülersin. Belki öyle bir tevhitten bahs edince Siraceddin gibi dışından göz yaşı dökersin ama içinden yüz bin neşe duyar, kahkahalarla gülersin.
Biri de vardır ki, kan içer; yüzünde, sözünde insana sıkıntı veren bir soğukluk vardır. Sözlerinde öyle tiksindirici bir ifade vardır ki, onda neşeli bir insanın konuşmasındaki sıcaklığı bulamazsın. İşte öyle bir insan, Şeytan'dır, cehennemliktir.
Şimdi her kim bu sırra erdi ise ona göre davranır, yüz bin Şeyhe iltifat göstermez. Öyle bir insan ölümden niçin korksun? Sadece başa nerede değer verirler? Hayvan başı ile, insan sırrı ve aklı ile diridir. Her kim yalnız başı ile (akılsız kafası ile) yaşarsa, ölüm ona olsun. Ama sırrı ve aklı ile yaşayanlar Allahın kerem sahibi olarak yarattığı insanlardır. Nihayet, sır denilen o Allah vergisi, bu-başa ve külaha nasıl sığar? Mademki burada barınamıyor ben ne yapayım? Ama sırrı mertçe korumak gerektir.
Mevlânâ dedi ki: Biz sizi yalanlamıyoruz, ancak Muhammed Aleyhisselâm dininde taklitçi olmayalım. Bize henüz bir şey görünmedi. Bir doğuş yok. ikiyüzlülük, 'kancıklık etmediler. Şimdi açıkça gördüğümüz şeyleri taklitsiz kabul ettik. Mademki bu konuda senin taklitçin olduk, bilinmelidir ki, onun dışında başkalarının taklitçisi olmayacağız.
Siraceddin, sakallılardan, gençlerden, Zeyneddin-i Tursî'den ve başkalarından birçoklarını dolaştı. O dolaşmanın bereketidir ki, kendisini bu mevkiye yükselttiler.
Şimdi bizde de ilim var ama o büyük zat bunu kesin olarak bilmez. Halbuki ben şimdi halkın anlayışına göre konuşabilirim.
Teravih namazı için, «Bu güzel bir bid'attır,» yani sonradan eklenmiş bir ibadettir buyurur. Onun gönlüne göre bu artık bozulmaz. Halbuki bid'at ancak âşıkların canını dinlendirir. Bu ne demektir?
Bütün Yahudi milleti onu gizlice çağırdılar, halvette dediler ki, bir daha böyle edepsizlik etme. (M. 95) O halde, «Vergilerinizi kaldırayım,» dedi. «Olamaz,» dediler. Kendiliğinden kalkıp gitti. Derler ki: Bundan sonra ustanın üst tarafında dükkân tutma. Allahm! Şu savaş ve uğraşmalar sona erdikten sonra buyuruyorsun ki, «Bu âlem bu aynanın arkasındadır.»
Evet,'ben o aynadaki Celâl (ululuk) nuru görüyorum. Şimdi, «Artık bende kuvvet ve kudret kalmadı, meğer ki sen kudret ve kuvvet veresin yarabbi!» diyoruz. Allah da, «Evet ama sen kendinden bir azıcık kımıldanmaya bak ki, ben de sana güç ve kuvvet vereyim!» buyuruyor. Evet kımıldanıyoruz, şu çetin yerden kurtulmak için ne zorluklarla el ayak çırpıyoruz. Ey ulu Allahm!
Hacamatçı, küçük çocuklardan kan almak için onlara nasıl ceviz, kuru üzüm gibi yemişler vererek önce avutur ve duyacakları acıyı unutturmak için ok-şar, sonra neşterini saplarsa; ululuğu en yüce olan Allah da kulunu bu türlü işlerle uğraştırarak önce cemâlini gösterir sonra aynayı kırar. O zaman, gönül ehli erenler Hak ehli olurlar; garip bir şaşkınlık içinde kalırlar.

Sen, hemen hükmü değiştirilmiş olan Kafirûn süresindeki, «Sizin dininiz sizin, benim dinim benimdir,» anlamındaki mensuh (hükmü geçersiz kılınmış) âyeti okuyadur. Nihayet sen de bir din bilginisin; niçin değişmedin? Bir gün benden böyle ayrılmadın mı? Onun yolu ne olduğunu anlayabilmek için, bir gün şeyhliği de, ululuğu da baştan atmak gerekiyor. O, Hazreti Muhammed'in (S.A.) candan, gönülden evlâdıdır. O, ulu Allah'ın besleyip yetiştirdiği bir Şeyh olmuştur. «Allahm beni en güzel edeple yetiştirdi,» anlamındaki hadiste işaret buyrulan edep, onun niteliğidir. Onun seçkin evlâtları da öyledir. Şimdi gel konuşalım! Bana sor bir kere, benim emrimi kaç kere dinledin? Niçin yerine getirmedin? Söyle ki anlatalım. Bu tıpkı Kuran'da işaret buyrulan, meleklerin, «Ulu Allah! Biz seni takdis ve teşbih ederiz. Bizim bir bilgimiz yoktur. Ancak sen bize ne öğretmişsen onu biliriz. Şüphesiz sen hikmet sahibi, en iyi bilensin!» (Bakara sûresi, 32), demeleri gibidir. Bu ne demektir efendi? Sen bundan, onun ne söylediğini anladın mı? Biri anladı, dedi ki: «Bu anlayışın iki yönü vardır.» Boşboğazın biri beni dinlemeye gelir, söz benden ürker ve kaçar sanki. Başka biri de vardır ki, sözlerimdeki mânâların zevk ve lezzeti içinde mest ve baygın bir hale gelir. Hatta o sözleri tekrarladıkça aynı zevki duyar. Mevlânâ da kaç kere bu manalara işaret etmedi mi? Bu konuşmalardan herkesin başka bir mana çıkarmasını önlemek ve işleri geciktirmemek için bu noktaya değinmişti. Siraceddin'e hal diliyle söylediği bir şiirin şu anlamdaki mısralarında der ki:

Bir gün belki sevgiliye kavuşacağım,
Amma o geçip giden ömrü nerede bulacağım?

Ama bütün zaman gitmiş değildir. Giden gitmiştir. Bu saat hasret içinde geçmektedir. Ancak, burada geçen zaman bir iş uğrunda geçiyorsa artık her seferinde boşuna geçiyor diye pişmanlık gösterilmesi gerekmez. (M. 96) Bu iş hesabı değil, işsizlik hesabıdır. Mademki bir iş baştan tutulmuştur, pişmanlık öylesine gerektir ki, sonunda pişmanlığa da tövbe edilsin. Bundan dolayı öyle bir iş ile uğraşmalıdır ki, sonucu yeter derecede lâtif olsun. Onların sözlerinden sana soğukluk gelir, o söz senin çileni soğutursa nihayet dışarı, buradan dışarı acele çıkar gidersin. Başlangıçtaki gidişe göre, çileye göre bu düşüncelerden kurtulursun. Ama, nasıl olur da öyle aydınlık bir gidiş böyle söğüdü, diye meraklanırsın. Bunu kabul etmezsen sonunda kendini aynı kuruntuya kaptırırsın.

Evet beş vakit namaz farzdır; bunu aşikâr olarak kılarsın. Yolun ayrı da olsa, onun farz oluşundan dolayı açıkça kılarsın. Geceden sonra kadını uykuda bırakır, oğlunu kuru üzümle avutur, kızını cevizle oyalar, sabaha kadar namaz kılabilirsin. Bu helâldir. Hazreti Muhammed'in (S.A.) dini böyledir. Ezan okunan yere de gider, halvette de kalırsın. Manevî dalgınlıktan dolayı müezzinin sesini duymadınsa, kaçacak delik aramaktansa Allah gölgesine sığınmak daha uygundur. O zaman bütün soğukluklardan, ölümlerden güvenlik bulur Hakkın sıfatlariyle süslenmiş olursun. Daima diri, varlıkları ayakta tutan o yüce Mevlânın varlığını anlarsın, ölüm seni uzaktan görse ölür; çünkü ilâhi bir hayat bulursun. Bu yolda yürümek sessizce olmalıdır ki, kimse duymasın.

Bu ilim medresede kazanılır mı? Bu, belki altı bin yılda yani altı kere Nuh Peygamber ömrü boyunca da elde edilemez. O yüz binlerce tahsilin, belki kulun bir gün, bir an için Allah huzurunda olması kadar değeri yoktur. Allah kullarından bir kul, Eflatun'un bütün bilgilerini yok ederek onu bomboş bir hale getirmek gücüne sahiptir, bunu yapabilir. Ancak bir gün onunla yavaş yavaş konuşur anlaşırsa, «Bu adam büyük bir filozoftur!» diyebilir. Çünkü Eflatun hem filozof, hemde bilgindir. Nihayet peygamberlerle tartışır. Boş söz değildir bu. Onlar da bu işte bir lezzet bulmuşlardır; isterler ki peygamberlerin vazifelerini kendileri yapsınlar. Nasıl olmaz diyebilirler, o bizim kardeşimizdir. «Bizi o bilir,» derler ve bir tekmede onun aklın altüst eder, onu bomboş bir hale getirirler. Bu imkânsız mıdır?

Hazreti Muhammed (S.A.), iblisin suretinin nasıl olduğunu görmek arzusunu duydu; ama gördü ki hepsinin üstünde Allah var, artık onda nasıl olur da iblisin suretini görmek arzusu kalır. Bunu böylece söylersem başağrısından kurtulursun. (M. 97) Çünkü îblis, manevî bir

surete bürünmek isterse, seni Allahdan soğutacak bir surette görünür. Gönlünü ona kapalı tuttuktan sonra da sana bir daha şeytan sevdası gelmez, ama yine de güvenme kendine. Birinin kapısından dışarı çıkar, onun suretinde karşına gelebilir ve seni soğutur.
Süleyman-ı Tirmizî dedi ki: Bari din adamlarının sözlerini söyleyiniz. Bunlar ki, her zaman mimberlerde öğüt verir seccade üstünde otururlar, Muhammed (S.A.) dininin yol kesicileri, vurguncularıdırlar. Bayezid'in seccadesinde kurulur, Şakik-i Belhî'nin mimberinde konuşurlar. Kime öğüt verirler? Oradaki cemaata mı; cemaat nerede? Kalkar çarh vurursun.
Mevlânâ, tuğrak yemeğini yemiyor, ama helva yiyebilir. Gel sen de üzül buna, birlikte konuşalım. Bütün bunlar bir terazi, bir denge meselesidir. Yoksa yemekten önce bugün meydana atılan mesele üzerinde konuşmak gerekiyorsa, o işten maksat ya yapmak ya da yapmamaktır, yahut her geçen zamanın nasıl geçtiğini düşünmek konusudur.
Sohbet sana ziyan vermez, ama Allah'ın has kullarının sohbetini kaçırmak sana ziyan verir, iyi olmaz. Bunun bir misalini anlatayım: Diyelim ki, yanımda duran bir külhancı bana bir iğne batırdı, aynı yere Şah da bir iğne batırdı. Bu, iğne batırılan yerdeki acıların birbiri ile kıyaslanmasıdır. Yoksa iğneyi batıranların birbiri ile ölçülmesi değil. Biri dedi ki: Bel ki böyle bir Padişahın ayağına batırdığı iğnelere karşılık olarak zamanenin kemendi vurulur da boşuna giderse, gerektir ki, bundan hoşlansın. Geri dönmeyen her şey geçip gider. Sen ancak kendine gerekli olan şeye bak. Böyle bir zamanda sana şu hikâyeyi anlatmalıyım. Gerçi bunu birçok kere tekrarladım. Hikâye şudur:
Horasanlı Ebû Müslim'in Halifelik makamına oturttuğu Mansur'u kandırdılar, dediler ki: «Seni bu defa o makama oturtan Ebû Müslim günün birinde dilerse oradan uzaklaştırabilir, bir başkasını oturtur. Şimdi onu temizlemek gerek. Bunu yapmak için de bir çare var. Ebû Müslim seni ziyarete geldiği zaman kılıcını eline verir, hareketine dikkat edersin. Kılıcı elinde oynatıyor mu? O zaman, sorarsın, Halife karşısında kılıç oynatanın cezasının ne olduğunu kadıdan sorarsın. Kadı buna karşı, 'Onu öldürmek gerektir,' der. Bu sana cevap ve hüccet olur. 'Yolda onu yakalayın, öldürün!' dersin.» Halifeye dediler ki: «Kadı nın o sözü senin sorduğun meselenin cevabı değildi ki bunu gerçekleştirmeye imkân olsun.» Halife, «Evet, öyle ama günün birinde Halifeyi bu makama ben getirdim, ben onun memuru olamadığım gibi başkaları da onun memuru olamazlar diyebilir ve nihayet ben bir gün ölürsem o yine ayaklanır,» cevabını verdi. Mansur Halifeye her ne kadar, «Sen bu işten vazgeç!» dedilerse de, halife işi bitirdi. Sonradan pişman olmuştu ama iş işten geçmişti.
(M. 98) Burada dostluktan çok hilafet kaygısı hâkim olmuştur. O şey ki gereklidir, ister bana ait olsun, ister olmasın yapılmalıdır. Çünkü bugün yapılmasa belki yarın da yapılmaz. Senin geç kalmış olman da maksadı ayağa düşürür. «Bunda zorluk vardır,» dersem, «Biz bunu teselli ve aldatmaca olsun diye söyledik,» deme. işin gerçek tarafı sözü apaçık söylemektir. Buna ne engel var? O peygamberlere yaraşan nifak (ikiyüzlülük) gibidir ki, onlar bunu çok güzel yaparlar. Ama, o sözden doğacak menfaat sade sana aitse, sözü söylemektense hiç söylememek daha uygun olur.
Bir gün birisi bana dedi ki: «Ben, senden daha çok Mevlânâ'nın öğütlerinden faydalanıyorum.» Ben de buna karşı dedim ki: «Dostlar topluluğunu bir araya getirelim, onların anlayacağı bir bahsin yorumlanmasını yapalım.» Bundan maksat, cemaat aldatmak değil, ilmî bir fayda sağlamaktır. Nasıl ki, Kuran'da Yusuf Peygamber, Allah'a. yalvarırken, «Yarabbi! Bana mülk verdin, söz ve rüya yorumlamayı öğrettin,» (Yusuf sûresi,101) anlamındaki âyette işaret olunan bu yalvarmayı ona öğreten kimdir? «Semaların ve yerin yaratıcısı,» buyrulması da ona özel bir yoldan öğretilmiştir.
Genel yoldan da yine âyette, «Onun yorumlanmasını ancak Allah ve ilimde çok ileri olanlar bilirler,» denildikten sonra, «Beni Müslim olarak öldür!» diyor. Tuhaf değil mi? Bu açıklamadan sonra Yusuf hangi Müslümanlığı istiyor? Sonra da, «Beni, salihler topluluğuna kat!» diyor. Hangi Salihler? Her peygamberde salihlik vardır ama her salihde peygamberlik yoktur. Bu, «Allahm! Beni peygamberlikten nasipsiz kılmadın; velilerden de nasipsiz etme,

ruhumu onlara eriştir!» demektir. Eğer böyle olmasa idi, hem îslâmda, hemde salihlere karışmak yolunda sebat etmek ister miydi?
Emir terk olunamaz. Şüphe yok ki, bu fakirin emrinde de faydalar vardır. Bu emirle maneviyat kapıları açılır. Fakir, dünyaya, onun nimetlerine, onun süslerine göz dikmez; o tavsife sığmayan bir devlettir. Şüphe yok ki, zengin çocuklarından, dünya nimetlerinden faydalanmış olanların bir şeye ihtiyaçları yoktur. Onlar, onun peşinden koşmazlar, ama onlarda yumuşaklık ve büyük bir hoş geçinme isteği vardır. Aşırı davranırlarsa o zaman fesat çıkar; onlardan nefislerinde üzüntü duyarlar ve üstünlüklerine yaraşmayan bir şey bekleyenler, nefislerini dünyadan ayıramazlar. Onlar asla tövbeye de yanaşmazlar. Dünya heveslerine kapılırlar. Onların Kuran'da: «Seni sapkınlıkta buldu, doğru yola yöneltti,» (Duha sûresi) anlamındaki hidayetle de ilgisi yoktur. Hepsi sapkınlık tarafına kaçtılar. Şeytan seni azdırınca sen kendinden hidayet yoluna girebilir misin? O seni azdırınca senin halin sana Cebrailin erişmesinden daha hoş görünür. Belki sadece Allah kuluna karşı olan yardım ve gayreti ile seni bu yoldan çevirir..
(M. 99) Benim nefsim bana öyle uysallık gösterir ki, Önüme yüz binlerce helva ve kebap getirseler, gerçekten isteğim bile olsa, başkalarının can attıkları o yemeklere asla dönüp bakmam. Vaktinde ona vereceğim arpa ekmeği, vakitsiz vereceğim kebaptan daha hoştur. O kapalı kaldı.
Hikmet ehli bilginlere göre küçük âlem, insanın yaratılışında gizlidir. Büyük âlem de, bu bizi çevreleyen âlemdir. Peygamberlere göre de, dıştaki bu âlem, küçük âlemdir. Büyük âlem, insanoğlunda gizlidir. Şu halde sen de bu âlemden, insanlık âleminden bir örneksin. Neden sen de bana bir armağan vermiyorsun? Mademki sen bir yadigâr alıyorsun, sen de bana bir yadigâr ver ki, bir vakit seni anayım, öyle dostlar tutalım ki, onların arzusu ile yürüyelim. Onlar da o saygısızlığı göremiyorum ki, ona göre hüküm verelim. Onlar öyle dostlar olmalı ki, bu ötekinden daha kuvvetlidir diyebilelim.
Şiir:
Seni, incinirsin diye gönlümde saklayamam,
Alçalırsın korkusu ile gözümde de tutamam,
Seni gözümde, gönlümde değil canımda saklayayım ki
Son nefesimde bana son yar olasın.
Senin aşkında, benden başka kimse sebat gösteremez. Benden başka hiç kimse çoraklığa tohum ekmez. Düşmana da, dosta da seni kötülemek istiyorum ki, seni benden başka hiç kimse sevmesin.
Âşık, bir vakit, o kötülemekten sevgiliye bir zarar gelmemesini ister. Onu incitmemeyi düşünür. Ama ona bir elem ve ıstırap gelecekse, vay o güne! Ben Allahtan altın isteyeceğim, o da hemen verecek; bu para ile bir köle satın alacağım, ona bilgi öğretecek, kendimi oyalayacağım. Evet, Allah altınlar verir. Yahut istemesem de verir. Bana veriyorsun ve diyorsun ki, «Bu para ile bir değirmen satın alacaksın onu benim için al; senin hesabına döndüreyim.» Değirmen taştan ve demirdendir. Bu ise etten, deriden, sinirden ve damardan yapılmıştır. Ayrıca bunun canı ve hayatı vardır. Eğer sen vermezsen ben kendim dönerim. Bu yüzden her gün bana birçok itirazda bulunurlar; onun üç beş kuruş kazanması bundan daha faydalı idi, derler. Çocukluğumda benim iştahımı kaçıran işte bu söz olmuştur. Aradan üç dört gün geçtiği halde hiç bir şey yemiyordum. Sade halk sözünden değil Hak sözünden bile ürküyordum; sebep yokken yemekten içmekten kesilmiştim. Babam, «Oğlum ye!» dedikçe ben, «Bir şey yiyemiyorum,» diyordum. Artık zayıflıyordum, kuvvetim o dereceye varmıştı ki, istesem pencereden kuş gibi dışarı uçarım, dedim. Bunda keramet var ama sana açıklamak istemiyor, dediler. Mucizeyi inkarcılığa karşı gösterirler. Sen eğer tam manası ile inkarcı değilsen, sana bu açıklanmaz. İsteyene açıklanır. Bu bir topluluk içinde olur. Bir köşecikte değil; etrafımızda bir insan topluluğu var. O tek bir kimse olsa idi sözleri kuru davadır derlerdi. (M. 100) İşin kötü tarafı Mevlânâ bana dün, «Bahaeddin onlar ile birlikte oturduğu

için senin sözünü soğuk karşıladı,» dedi. Bana gönül vermedi ki, Bahaeddin'e sadece «Bahaeddin» diyeyim. «Mevlânâ Bahaeddin,» demek böyle dostlar için teveccüh sayılmaz, bunu gönül istemiyor. O ok atmayı bilmez; bununla beraber ilmini, usulünü iyi bilir. O isterse iş başka olur. Elbette başka şey istemiştir. O ulu Allah'ın vatanını, müminin sevgilisi ve dileği olan o kutsal yeri (Kabe'yi) istemiştir. Ama denilemez ki, mutlaka onu dilemiştir. Eğer bir şey istemişse bunu istemiştir derler.
Şimdi Mevlânâ'nın «İncindim,» dediği meseleden söz açayım. «Mevlânâ'nın sözlerinden Şems çok faydalanıyor,» demişler. Evet bana şu yönden faydası var ki, bu surette bize yardımcı olur, bana bazı işaretlerde bulunur. Ama o işaretler size değil, yalnız banadır. Onun hitabı da size değildir. Görüyorsunuz ya, beni bir garip olarak nasıl buldu; nasıl rahata, huzura kavuşturdu! Şu halde Mevlânâ kimin Mevlânâsıdır? O bir kimseye bir isim koyarsa (kimi tutarsa) asla ondan vazgeçmez. Gece görmüş olduğu her rüya, sabah namazından önce gerçekleşir; ikinci namaz vaktine kadar tesiri devam ederdi. Bunun âdet halini almaması için yürekten gelen bir gayretle uğraştım. Bu nasıl şeydir? Bu başka bir namaz mı sayılır? Bahaeddin bir aralık, dalından koparak yere düşen bir sonbahar yaprağı gibi ayağıma kapandı. Bu hal, bir kere, iki kere değil, hayli zaman sürdü. Rengi toprak gibi olmuştu. Bir gün şöyle bağırdı: «Mev-lânâ'nın önünde oturan Şemseddin sen misin?» «Evet benim,» dedim. Yanımda oturdu. Bulunduğumuz küçük kervansarayın ufacık bir odasından ona sesler geliyor, «Nerdesin, nerdesin?» diyorlardı. Şimdi bu kadar yeter...
Herkes bilir ki, Tekkede, cansız bir varlık bile yedi aydan fazla bana tahammül gösteremez. Medresede beni dinleyenler divane olurlar, ama akıllı kimseleri niçin deli etmeli? O zaman, onlarla konuşmaya imkân olmaz. Ancak şu var ki, ben sofî olayım, olmayayım bu dergâh temiz insanların yeridir. Onlarda satın almak, pişirmek kaygısı yoktur. Cansız varlıkların da ayrılma ve birleşmeleri vardır. Ancak onların iniltileri duyulmaz. Nasıl ki, Kuran'da da, «Hiç bir varlık yoktur ki, kendine mahsus dili ile Allah'yı övüp ululamasın,» (îsra sûresi,44) buyrulmuştur. «Ama biliyorum ki, ben buraya oturmak için gelmedim. Hazırlanın da artık beraberce gidelim,» dedi Bahaeddin. Ben, «Bugün hazırım,» diyordum, sonra vazgeçiyordum. «O hücreye her gelişinde hiç eli boş gelmiyorsun,» diyordu. (M. 101) Ben de ona, «Sen böyle bir şeyleri düşünme,» dedikçe o, «Hoşuma gitmiyor!» diyordu.
Bir gün de, Aksaray'da Hacı Ebûbekr'den ödünç bir şeyler almak istiyordu olmadı. «Eli boş nasıl gidebilirim?» dedi. Ben, «Vazgeçtim,» dedim. O halde, «Dostlara himmet için yararlı bir iş yap,» dedi. Evet, üç kere selâvat getirin ve Alla Hümme Salli Âlâ Muhammedi deyin. Başka ne yersin? Ne pirinç, ne pirinç, ne et, ne et... Zehra diyordu ki: «Burada dervişin neler yaptığı, senin yaptığın ve başından geçenler Mevlânâ katında bilinmektedir.» Derviş o mertebeye ne ile geldi? Onun işi, hep hayırdır.
Biri satranç öğrenmek için altı bin kere oynamıştı. Toprak üstüne oturmuş bugün de oynuyordu, önce ruhlardan iki tanesini çıkarıyor, sonra da piyadeleri atıyor; böylece her gece bir Mağripli ile üç parti oynuyorlardı. Atı ve ruh'u çıkarırdı, ben de ayakta seyreder sonra otururdum.
Akıllı ve insanoğlu olan odur ki, hep kendi mektubunu okumasın; arada dostun mektubunu da okusun. Senaî ne güzel söylemiştir dedi Mevlânâ:
Her türlü aşırı isteklerden, cimrilikten arınmış bir kalp göreceksin.
«Bu güzel!» dedim. Bu cevabım hem Mevlânâ'ya hem de Senaî'ye idi. Yoksa istese idi, ayağı yanık Şerife de cevap verirdik. O, Seyrül-ibad kitabının sonlarında Senaî'ye verilen bu cevabı soğuk bulmuştur. Onun gönülden haberi yoktur. O kalp, o gönül nerede? O aşağılık adama öğüt vermişler, nefsini pislikten, cimrilikten, kötü huylardan temizle ki, cehennemden kurtulasın, demişler ama kalp ve gönlün niteliklerinden söz etmemişler.
Yüce Allah, «Yerler ve gökler beni kavrayamadı, ama ben mümin bir kulumun gönlüne sığdım,» ve ayrıca, «Müminin kalbi, Allah'ın iki parmağı arasındadır,» ve yine, «O, sizin kalbinize bakar,» gibi kudsî hadislerle kalp mertebesine işaret buyurmuşlardır. Şu halde,

«Aşırı isteklerden ve cimrilikten arınmış bir kalp göreceksin,» diyen Senaî'nin bu sözü üzerinde çok düşündüm, hatırımı zorladım; bu mananın belgesini bulayım dedim. Mevlânâ, Senaî'nin şu anlamdaki beytini de okudu.
Beyit:
Ey Senaî gel bu âlemde kalenderler gibi yaşamaya baki
O, temizlikten dem vuran kuru davacının gözlerine toprak saç!
(M. 102) işte kuru davacıların yoksunluğu, onun habersizliği bundandır. Nasıl ki, Bayezid, ömrünün son gününde zünnar istedi. Şahadet getirdi. «Şahadet ederim ki, Allahtan başka ilâh yoktur, şahadet ederim ki, Muhammed Allahın elçisidir,» dedi. Şimdi burada iki görüş vardır. Bazıları onun Müslüman olarak öldüğünü bazıları da, kâfir gittiğini söylerler. Bir kimse bu saatte iman getirebilir ve, «Ey ulu Allahm,» der, «sen öyle bir kerem sahibisindir ki, bir kâfir senin hakkında yetmiş yıl uygunsuz sözler söylese de son vaktinde yine sana dönse ve iman getirse kabul edersin,» diyebilir. Hazreti Muhammed'e ümmet olmak nerede? Hazreti Muhammed nerede? Ona hem surette, hem manada uyabilmek nerede? Yani nerede bir ışık ve aydınlık görürsen Muhammed onun göz nuru olur; onun gözü de Muhammed'in gözü olur. Sabır ile daha başka niteliklerle süslenmiş olur. Bırak başka sıfatları, sabır'la ve daha güzel vasıflarla bezenmiş olur.
Şeyh nedir? Müridin varlığı nedir? Ancak yokluk değil mi? Zaten, mürid yok olmadıkça mürid olamaz.
Hamamda iki adam, birisine bir emanet bıraktılar. Bunlardan biri yıkanıp çıktı; bıraktığı çantayı istedi ve alıp hamamdan gitti. Biraz sonra arkadaşı çıktı. Hamamcı, «Para bendedir, ancak o arkadaşı getir de al paranı!» dedi.
Ben şimdi hak erenlerden, halktan gizli yaşayan o topluluktan söz açmak istemiyorum. Onlar böyle imkân buldular, böyle yaşadılar, geçip gittiler. Ben de dedim ki: Mevlânâ'dan başka hiç kimse ile konuşmayayım, yalnızca Mevlânâ ile sohbet edeyim. Şimdi gel de kulağına söyleyeyim; ben bir iş yapmak istiyorum. Ama Allah engel olursa beni dinlemez. Bizi gören kimse, ya Müslümanın Müslümanı, ya da zındığın zındığı olur. Çünkü bizim manamıza erememiş olanlar ancak dış yüzümüzü görürler; ibadetlerimizde dış görünüşü bakımından eksiklik bulurlar. Çünkü onun himmeti yücedir, bu ibadete de ihtiyacı kalmamıştır sanırlar. Âlemlerin gerçekten bağlılık sebebi olan iba-det'ten uzaklaşırlar. Bir kere benim arzuladığım şey, senin dediğin gibi değildir. Sen diyorsun ki, «Arzu edilen hep odur, onu inciten bir şey var ama eli ona erişemez.» Bu Sunnîlerin mezhebi, uygulamada Mutezile mezhebine daha yakındır. Mutezile mezhebi de, felsefeye yakındır. «Kardeşi için kuyu kazan, içine kendi düşer,» derler. Bu nasıl bir inançtır? Ben ki dervişlik yönünden geliyorum, bu yol bütün korku ve tehlikelerle dolu olduğu halde yine de yüce Allah'ın koruduğunu görürsün.
(M. 103) Bu saatte sen bir dervişle berabersin. Bu nasıl korku ve kötü düşüncedir ki, bu toplum Allah'a, «Öküz çobanı Ahmet,» derler. Onları terbiye eden nedir? Şüphe yok ki bu dünyada onlar paslarını boyunlarına asmış; o faydasız azap içinde, o bilgisizlik ve karanlık âlemde mezarlarının kıyısına kadar sürüklenip giderler; mezar kıyısından sonra da, acaba Allah o kulunu cehenneme kadar naz ve nimet içinde mi yaşatır? Diyelim ki, ben bir aralık kötü elbise giydim; bu benim arzumladır, yoksa benim hakkımda Allah'ın dilediği hep lütuf içinde lütuftur; kerem içinde keremdir. Ancak şu var ki benim -lâyık olduğum şey yerine göre lütuf da olabilir, kahır da Ama lütuftan üzülüyorum ben. Bana her dört günde biraz gevşeklik, bir uyuklama hali gelir. Biraz sonra da bu hal geçer. O zaman bir lokma bile yutamam. «Sana ne oldu?» derler. «Bana hiç bir şey olmadı, öyle birinin divanesiyim ki, üstümü başımı yırtarım. Sana gelirsem senin elbiseni de yırtarım.» «Bir şey yemiyor musun,» derler. «Hayır yemiyorum.» Bugün yarın, o bir gün, başka bir gün de...
Hemşeri nedir ki, benim babamın bile benden haberi yok! Kendi şehrimde bile garibim. Babam bile bana yabancı. Gönlüm ondan ürküyor. Öyle sanıyorum ki, üstüme yıkılacak; bana güzellikle söz söylerken bile beni dövecek, evden kovacak sanıyordum ve kendi kendime

diyordum ki: Eğer benim manevî varlığım, onun manasından doğmuş olsaydı, gerekirdi ki, bendeki mana onun yavrusu olsun; onunla uyuşsun, anlaşsın ve olgunlaşsın. Kümes tavuğunun altına konmuş bir kaz yumurtasıyım sanki. Gözlerimden yaşlar boşanırdı.
Şeyh, hadis anlatıyor, filan hadis bilginleri ki böyle kimselerin içeride ve dışarıda kırk tane yetiştirmesi vardır; bunlar ya divane, yahut sevdalıdır, diyordu. Kulak verdim, benim halim o hal değildi. Diyordum ki: Sen bizim babamızsın. Nasıl oluyor da bizi götürmelerini uygun buluyorsun? Beni gizlice divane ediyorsun, kafamı bozuyorsun ben ne yapabilirim?
Mevlânâ Celaleddin, sanki beni şu zevk ve istekler âleminden ateşe sürüklüyor. Ancak, beni bağlamak için zincir getiren o zata niyaz için nasıl gideceğim, diye düşünüyorum.
İki sevgili arasındaki davranış nasıl olursa, ben de, sana öylece gelip boynuna sarılıyorum. Başka ne .yapabilirim? Bu niyaz ile elde edilirse, demek ki, Hakkın iradesi dileğimize göre açıkça belirmiştir. Çünkü murat yani istek iradeden pek gizlidir. Murat, iradeyi bilir, ama irade muradı bilmez. Şu halde, o ne yaparsa Allah iradesi ile yapar. Onun için, işlerine hiç kimsenin karışamayacağı o sevgilinin yaptığı her şey, iradeye uygundur. O her ne yaparsa iradeye göre yapar. Her ne işlerse, iradeye uygun düşer. Bir kimseyi gördüğü zaman, onun doğuştaki halini, son durumunu, yaşantısı boyunca hangi duraklardan geçeceğini de görür; ama asla o işleri yapmayan, Allah buyruğunu tutmayan kimse, nasıl olur da onun aksini yapabilir? O bir yerde umut ışığı görürse belki uyanık davranır. Nasıl ki, Şeyhin nazarı ona erişmiştir dersin. Öyle bir insanın işi o yüzden tamam olur. O, bu halin Şeyhden ve kendisi tarafından olduğunu sanır. Böyle bir Şeyhin etkisi nasıl olur? Bakarsınız ki, onda hiç bir seyir ve sülük yoktur. Şeyh de kendisine bir şey söylememiştir. Burada Bayezid'e hıyar tarlası hikâyesini anlattılar. Dediler ki: «Adam hiç karpuz yemedi.» Dedi ki: «Ben, Peygamberin karpuzu nasıl yediğini bilmediğim için yiyemem.» İşte Peygambere uygun davranış burada hem suret, hem mana yönündendir. Peygambere uygun davranışı surette korumak gerektir. Şu halde bu uygunlukta hem sureti, hem de manayı korumayı nasıl ihmal edebilirsin? Hazreti Mustafa, (Allah'ın Selât ve Selâmı üzerine olsun), şöyle buyurmuştur: «Yüce Allahm! Biz sana karşı, senin ululuğuna yaraşan şekilde kulluk edemedik.» Bayezid ise, «Kendimi kutlarım, şanım ne yücedir!» diyor. İş böyle olunca bir kimse, Baye-zid'in bu sözüne bakıp da, onun hali Hazreti Muhammed'in (S. A.) halinden daha kuvvetli olduğunu sanırsa çok ahmak ve bilgisiz sayılır. Eğer şeriatın gerçek yönünü araşan, evet şeriat da vardır, tarikat da! Şeriatın hakikati kandil gibidir. Kandilin maksat ve manası ise, bir yere gideceğin zaman sana ışık tut-masıdır.
Ona dosdoğru güvenebilirsin. Ona fitil takarsın havadan asarsın, onunla çevreyi görürsün. Ama bir yola gitmezsen onun sana ne faydası olur? Hep yerinde duran bir ışıkla hakikata nasıl erebilirsin? Gerektir ki, hakikate eresin! Tarikat yolundan yürüyesin! Diyelim ki, bu testi çorak bir su ile doludur. Sana, «Bu ırmak suyudur,» diyorum. «Ver bana,» diyorsun. Veriyorum. Ama, «Bunu o acı sudan tamamıyla boşalt,» diyorsun...
Sıcaklık soğuklukla, soğukluk sıcaklıkla birliktedir. O işler soğumadıkça bu iş kolaylaşmaz. Bu söz sona ermiş değildir. Ama uykuyu kaçırmıyor. Uykum kaçsın diye başımı sana dayadım.
Şu su ve toprak âleminin ötesinde gayb alemindeki dağın arkasında Yecuc ve Mecuc'lar (M. 105) gibi birbirimize karışmıştık. Ansızın oradan, bize, «ininiz aşağı!» sesi geldi. Oradan bu aşağılık âleme indik. Uzaktan, karanlık ve yokluk âleminde bir varlık belirdi. Uzaktan, kentler, ağaçlar henüz görünmüyordu. Bu âlemi hiç görmemiş çocuklar gibiydik; yavaş yavaş yaklaşdıkca, dane ve tuzak belâsı, derece derece gözümüzün önünde belirmeye başladı. Daneye kavuşmanın zevki, tuzağa düşmenin zorluklarına üstün gelmeseydi bu âlem, bu varlık da meydana gelmezdi. Söylendiğine göre, Âdem, uzaktan bir taş gördü ki, heybetle kendisine doğru geliyordu. Sevgisi ayaklandı ve ona doğru koştu.
Dedim ki: Onların ululaması, saygısı ancak elli kişiyedir (!) Birisi sizin hakkınızda kadıya veya başkasına bir nafaka davası açmıştı. Hattâ adınızı bile söylememiştir. Çok kere kadı hevadan hüküm verir ve der ki: «Sözüm onun kız kardeşi içindik. Ona nafaka ver!» Bu sana

borç sayılır. Benim korkum sizin gönlünüzü kırmaktır. Derler ki, bir şeyi almakta çirkinlik olduğunu, onun değiştirildiğini görürsen üzülürsün. Şer yoluna gitmek insanın hoşuna gider. Bu işte sebat etmek de ona ferahlık verir. Ama kadının hevadan hüküm vermesi bilinemez ki! O çok kere ancak şeriat üzerine hüküm verir. Fakat bazen de hevadan, yani keyfine göre karar verir. Buna karşı tedbir alırız. Ama o zamana kadar da iş işten geçmiş olur. Bu hep böyledir. Sarayda bir Padişah vardır. Padişaha giden yol kapıdan geçer. Yani ona saygı göstermek için gelenler çok yüksek olan sarayın yan duvarlarından giremezler. Allah korusun! O duvarlardan atlamak isteyenler düşerler. Her şeyi mubah gören saygısızlar da ancak kapıda 'kalırlar. Bazı kimselerin kullukta nasıl davranacakları hakkındaki kuşkuları büyüktür. Dedim ki: Bu eksik bir düşüncedir. Başka bir cevap daha var, ama burada söz tehlikelidir. Bu sözü çok dikkatle dinleyin. Kapı dışından gelenlerin sultan sarayına mutlaka kapıdan girmeleri gereklidir. Ama Padişahın bazı has kulları da vardır ki, onlar zaten hep içerdedirler. Bu çetin bir konudur. Burada büyük tehlike vardır. Hazreti Muhammed (S.A.) zaten has kullardandır. Kulluk vazifesini tamamiyle yerine getiriyordu. Yine cevap olarak deriz ki: Hazreti Peygamber, kullukda tam kuvvet ve kudret kazandığı zaman bile ondan kulluk manası asla eksilmez ve daima daha güçlü olurdu. Kulluğun yüksek zevkini tadardı. O kapıda olduğu vakit kendini içerde görür, içerde iken de kendini yine içerde bulurdu. Ama başkalarında bu cihet zayıf idi; o mana, onlarda eksik kalıyordu. Nasıl ki, Ebû Said (Ebül Hayr), Ebû Ali (Sina) için bu nasıl adamdır? demişti. Bir şeyler yaptı ama yapmamış sayılır. Ben ve Mevlânâ, her ne kadar iş zamanında kasıtlı olmayarak ibadet vaktini geciktirmekteyiz. Buna razı değiliz. Bunları gizlice kaza ediyoruz. Hele Cuma günleri Namaza gitmesem gönlüm daralır. (M. 106) Niçin onun manasını bu mana ile birleştiremedim diye üzülürüm. Burada gerçekten bir üzüntü olmasa bile yine üzülüyorum. Ama bir kul ki, ibadet ederken ansızın ilâhî hidayet onu cezbetmiştir. Hem ilk önce şu öğüdü hatırlayın ki, benim sözlerimde tekrarlamak, yeniden anlatmak yoktur. Ne desem ona uymak yaraşır. Her ne oldu ise o hep bizim sözlerimizi tekrar etmekten oldu. Sözü hiç tekrar etmeyin. Eğer birisi, söyleyin de bari hoşça, cana yakın ve tatlı sözlerden bir şeyler dinleyelim ne olur? diye İsrar ederse, eski konuştuklarımı tekrar edemem. Eğer sana gerekli ise, git dinle! Sözün sırası gelince onu ben bilirim. O zaman söyleyeceğim. Ama uygun görmezsem hiç söylemem.

Hoca Ebubekr (Sellebaf) bizim pirimizdir. Gel ki sana öpücük vereyim. Eğer şu saatte onu Kadıya götürseler bizim lehimizde söyler. Ona bizden dinlediklerini anlatır. Kendisine, «Niçin buna tanıklık ediyorsun?» derlerse, şu cevabı verir: «Ben ademoğluyum. Babam bir yanlışlık yaptı, Şeytan onun yönünü kesti. Sen de benim yoldaşlığımı kabul etmezsen alçalırsın, lanete uğrarsın. Meğer bizim gözlerimiz körmüş. O sizden uzak olsun,» deyiniz. Bir hadis vardır. «Ulu Allah, varlıkları, onların niteliklerini yaratmayı, geçimlerini, yaşantı sürelerini belirtmeyi bitirdi,» anlamındadır. Bu doğrudur ama Kuran'da da, «O her gün yeni bir haldedir,» anlamına gelen bir âyet vardır ki, bunun, sözü geçen hadise uygun düşmesi için açıklanması gereklidir. Burada, o her gün kulunun haliyle ilgilenmektedir, yani ezelden ebede; başlangıcı olmayan zamandan, sonsuzluğa kadar böyledir. Nasıl ki kul da hep onun halindedir. O da böylece kulunun halinden ayrılmaz.

Dün gece iki üç kere sizi andım. Bana bir yufka yüreklilik, bir ağlama hali geldi. Hoylu Muhammed bana, «Şemseddin, ben Sadettin'in yanında idim Ku-ran'daki, 'Cinleri ve insanları yarattım ki, bana kulluk etsinler,' anlamına gelen âyeti yorumluyordu.» dedi. Ondan sordum: Bu Allah'ın hiç bir niyaz dileği yok mudur? Diyorlar ki, hiç dünyaya gelmeseydim bu yaratılan varlıkların bana göre bir yaban eşeği kadar değeri olmazdı. Şu halde bu nasıl dileksizlik olur; ona ne demeli? Bu yüzden de, söylediklerin gerçeğe uygun düşmüyor. Sadettin güldü. Ona dedim ki: «Bu işe gülmek gerektiğini bildiğim için ben de gülüyorum.» Bana, «Bu gece bizimle birlikte kal,» dedi. «Burada ne yapalım?» dedim. «Beynimi kurutuyorsun, müridleri de kuru kafalı yetiştiriyorsun, daha ne olsun!» dedim. «Bari gideyim

bir çorba içeyim.» «Git!» dedi. Karar verildi. O istiyordu ki, senin bir zındık olduğuna fetva versin. Ona ne güveniyorsun?
(M. 107) «Ne diyorsun?» dedim. Bana, sen küfürdesin diyenin önünde ayağa kalkarak el bağlamak gerektir. O, zahirde göründüğü gibi değildir. Ben de, böyle sanıyor ve korkuyordum ki, önce beni Şahnenin önüne çıkarır astırırlar. Bu ondan değildir, o bizimledir. «Eğer bana gelirse koyver gitsin,» dedi. Ama ben korkmayan ancak Allahdır, diyemedim, îş verir, anlamaz, sorar: Allah nasıldır?
Mevlânâ Celâleddin, «Ona sus dedim hele,» dedi. «Ama benim derimi yüzerler, ben onunla bir şey konuşamam.» «O halde şimdi konuşma,» dedi. Dedim ki: «Şu kadehi eline al, sana secde edeyim.» Onu öyle bir durumda gördüm ve dedim ki: «Kadehi ben çekiyorum, sen sus hiç konuşma.» Hoşuna gitmedi, dedi ki: «Aydınlığı kızıl altında arıyorsan dibi kurşun çıkar.»
Şemseddin diyordu ki: Bu bilgelerin hiç bir değeri yoktur. Hep, biziz biziz diye bıyık burup dururlar. Bizim bu Şahap da ahmaktır. O da, ben şöyleyim böyleyim diye bıyık burar. O şey ki yoktur, sen kim oluyorsun? Şirin bir zındıkcık! Şems'in sözünü başkalarından işitiyorum; bana hiç gayret gelmiyor. Ben bilmiyorum. Ben onun baş tarafını alıyorum sana geliyorum. Mevlânâ Celâleddin, bendeki büyük korkuyu altüst eder diye korkuyorum. Dua ediyordu. Erkekliğin devamlı olsun, bu buğanın kıçı sıkıdır. Ben yüz türlü çareye başvuruyorum. Allahm diyorum kendi kendime üç dört gün kadar vezirin tekkesine gideyim bari. Ama büyük ziyan olacak.
Gazneli Sultan Mahmud'un, Hindistan savaşına giderken büyük bir çadırı vardı. Onu kurmak için çok güçlü seksen kişiye ücret verirdi, ikindi namazına doğru birisi çıkageldi, «Ben bu çadırı tek başıma kurayım,» dedi. Sabah namazından önce çadırı kurdu. Ama Padişahın yüzü ekşidi, o güzel huylu Sultan Mahmud, öfkeden yaratılmış bir insan olmuştu. Vezir korkusundan hiç bir şey söyleyemiyordu. Ağzını açsa, bin kelle bir pula giderdi. Böylece yapılan iş boş değildir. Âlemde bu kadar büyük iş yoktur. Fakat bütün bunlar bir nişan veya dilek uğrunda yapılmıştır. Bunda dilekten hiç bir nişan yoktur.
Alemde, o Mansur (Hallac) kendini bir şüpheye kaptırdı. O Bayezid de, ölümü sırasında cesaretsiz davrandı.
(M. 108) Derler ki: Büyükler ki ömürlerinin sonunda tam bir inançla ona yüz çevirdiler, o sevgili nerede? Halis inkarcılar nerede? Yol o cihetten ruh yönüne gider. Bu cihet ise saliklerin yürüdüğü yoldur. Salikler o yoldan giderler.
Bu iş medreseye gelmez, başka bir yönden de anlatılamaz. Bu dünyayı görüyorsun; bir yılın durumu bile onlara soğukluk veriyor.
Hazreti îsa da, böylece bu dünyadan, farenin kediden kaçışı gibi kaçtı. Yiğit gerektir ki, yedi başlı arslanla oynaşsın da gam yemesin. O ticaret kervan-sarayındaki alış verişten elde ettiği yetmiş çuval ipek ile, köle ve cariyeleri bıraksın da her şeyden el çeksin. Bilmiyor musun ki, onu kim yarattı? Başkaları da her biri birer kurban keser, onların o kurbanda rızıkları yoktur. Ama ben onların lokmasını yerim.
Ramazan boyunca, namazdan önce birer kurban keserlerdi. Biri dedi ki: «Bir sorayım, siz kurbanı kimin için kesiyorsunuz? Ben imamlık ediyorum ama görmedim.» Öteki cevap verdi: «Yallah, imam efendi, birlikte yiyelim diye sizi çağırmayı düşünmüştüm, ama beni başka birisi çağırdı, meşgul idim,» dedi. Acaba onları niçin dövmediler?
Humus yolunda, o kılavuz kaçmadı. Herkes malını önüne kattı; hep ilk kervanın önünde olanı soymuşlardı. Büyük bilginler böyle ölü gibi, uyuklar gibi söz söylemekten uzaktırlar. Ancak rüyada Peygamberi görenlerin hali başkadır.
Beyit:
Dedim ki dikensiz bir gül koparayım,
Yahut yâr! olmayanın yâri olayım.
Yüzünü ekşitti, sözlerimden incindi. Nasıl ki yukarıda sözü geçen Sultan Mahmud o güzel huyluluğu ile hep öfke ve hiddet kesilmişti; ne vezirin, ne devlet adamlarından hiç kimsenin

onunla konuşmaya cesareti yoktu. O sırada vezirin gözü Ayaz'a ilişti. Onun gülümsediğini gördü; hemen yanına koştu ve sordu: «Durumun ne olduğunu biliyor musun?» Ayaz, «Evet, nasıl bilmem,» «O halde bu ne iş?» Ayaz cevap verdi: «İş, Şahın buyurduğu gibidir.» Vezir dedi ki: «Bu adam bir iddiada bulundu, iş istediğinden daha iyi oldu. Padişah o adam yokken de aynı kerem sahi-. bi Padişahtır. Adamın bu hüneri göstermesinden sonra da yine o Padişahtır. Bu değişme neden?» Ayaz: «Evet, orası Öyle ama Şah öyle buyurmuştur. Şaha şöyle dedi: 'Ey âlemin Şahı! Şu hali görüyorsun, işin içyüzünü açıkla;' Sultan şu cevabı verdi: 'Kul efendiye nasıl emir verir?' Bugün onun Padişahı odur.»
(M. 109) Gönlüm hoş oluyor. Biliyorum ki beni bir daha Kadıya götürmeyeceksin. Mademki iş böyledir bu kadarcık yeter.
Ama çabuk söylemiyorsun. Diyorsun ki: Lokmayı böylece ağzına koy; avcuna da yavaşça kuru üzüm doldurayım! Sarhoşum; avucun dolduysa dökmeyesin. Elini iyi tut! Bu üç oldu! Hey! Sana su da getirerek yardım edeyim. Ey Asım! Eğer onlara bir şeyler sorarsan sustururlsun, sen de onlara cevap vermezsin. Sadettin-i Hamavî, ona niçin cevap vermedi. Ama o nerede siz neredensiniz? Onun yazılarında benim sözüm üzerine akla uygun bir cevap varsa ve bu kendi kafasından ve gönlünden doğmuşsa, yerindedir. Ama eğer bana zorluk çıkarırsa hem Şeyhlerin sözünden hem de benden bir nasip bulamaz. Eğer hiç konuşmasa, kendisine yararlı çok büyük faydalar elde eder. Ah işte sen de böyle yap! Ah güzel nasıl olur? Ben onun kulağına söylerken sen de işittin ah diye bağıramıyorsan, bir ah çek bari!
Sen, başlangıcı bu nükte olan o işleri bana anlatmıyorsun. Siz bunu arzuluyorsunuz, hiç hayır demiyorsunuz. Ama hep su içer gibi bilmem diyorsunuz.
Şeyhden faydalanmak için iki soru sordum: karşılık vermedi. Acaba bizi, o vereceği cevabın faydasından yoksun mu gördü? Yoksa onu kavrayacak kadar yeterli olmadığımızı mı sandı. Yahut da onu bilmek bize kısmet değil miydi?
Dedi ki: Onun âdeti değildir; böyle soruların cevabını vermez, ancak sırası gelir, neşelenirse söze başlar ve konuşur. Görüyorsun ki, konuştukları, hep şundan bundan aktarma ve yapmacık şeylerdir. Ya bir hadis, ya bir hikâye yahut bir şairin şiirini anlatır. Kendinden bir söz konuşmaz. Kendi doğuşlarından bir şeyler anlat, bir cevap söyle, diyorum! Ama, o hal diliyle konuşuyor. Nasıl ki şu duvar, sana «Benden ne ses bekliyorsun?» der. Kinişe bu duvardan bir ses çıkacağını umar mı?
«Bu mana .açıktır,» dedi. «Sen niçin hücrede açık şeyleri konuşmuyorsun?» «Ben, kulaklarımı tutmak istiyorum, işitmek istemiyorum», dedi. Eğer o sağ olsaydı ben ondan bir şey dinlemezdim. Çünkü onları senden işitti. Burada bilginin, kitabın ne yeri var? «Nefsini öldürdün mü?» dedim; çünkü ölmek tekrar karanlığa düşmemek demektir. Sende o zevk sürekli olmalı, eğer sürekli ve sonsuz değilse bütün bu haliyle diyorum ki, «Nefis ölmüştür!» diyelim. Ama kendisi yavaş yavaş ölür.
(M. 110) Şimdi bu öyle bir kimsenin yardımına bağlıdır ki, Allah onu da bir sebebe bağlamıştır. Ama, o önceden Allah'a dönmüşse, akla gelen ilk sebep budur. Şu halde o kimse gelir, seninle onun arasında yerden göğe kadar çekilmiş bir duvar bile olsa, o yardımcı aradan o duvarı kaldırır, bir tekmede o engeli yıkar. Bundan önceki duvarları nasıl yıktığını da öğretir sana! Şimdi senin işin onun yardımına bağlı olunca, bu sonuna kadar sürüp gider. Onun bu ilk yardımlarından sonra da, Allah cezbesi gelir. Allanın kazasına boyun eğmek sana ne kazandırır? Onun işlerine razı olmak gerektir. O her ne yapar ve söylerse boyun eğersin; başka bir şey yapmazsın ki, o da yardımını kesmesin! Bir şey ki yardımı artırır ona karşı saygı ve sevgi çoğalır. Biz ölçtük, biçtik, içtik; bardaklar testiler devirdik! Öyle ki, elimizden kepçe de kâse de bıktı! Saki herkesi bıktırdı, ama o saki de ancak bir kişiden yıldı, elinden âciz kaldı. Devamlı şarap, şüphe yok ki aklı kaçırır. On kadehle sarhoş olmasan on iki kadehle olursun. Diyelim ki bir küp dolusu içtin, bitirdin; başka bir küpten içersin. Sonra da batmanla içer, evde ne varsa tüketirsin. O zaman şarapçı sana der ki: Bu meyhane boşandı ise şehirde meyhane çoktur; oralara git. Bunlar söz müdürkü söylüyoruz? Yoksa bir küp dolusu şarabı

kim içebilir? Yüz kişi bile içemez. Ama âlemde asla işitilmemiştir ki, içkiye düşkün bir adam şarabını döktüğü zaman daha ayıktır. Yahut her kim çok sarhoş olur, gırtlağına kadar içerse daha ayıktır. Bu böyle olunca, kimdir o aklı başında olan ayık ki, aynı zamanda bir cihanı ve âlemi akıllandırsın? îş-te bu şaşılacak bir haldir. O yiğidi görmez misin ki ilâhî şaraba kanmış olduğu halde hep elinde şarap tutmaktadır! Varlığı baştan başa şarap olmuştur, îş-te o yiğit geldi. İşte görmüyor musun, o şarabı baş aşağı getiren Pîr geldi, içimize düştü! Ama onun düşmesi, bin kere kalkışından daha hayırlıdır.
Allah'a ant olsun ki, bizim kapıp kaldırdığımız o yiğidi, Allah yine bizden kapacaktır. N hayet senin karşına yolda perdeler çekildi. O Şeytan, Allahdan başkasından gelmiş ise ö yok demektir. Şeytan senin karşına çıkamaz; bunu iyi bil!
Görüyorsun ki seni nasıl kaptım, dostlarımızdan biri hatırıma geldi; düşmanlarımızdan demiyorum. Düşmanlarımızdan, deseydim, o, dostlardan olurdu.
(M. 111) Mevlânâ'nm sözü yerindedir. Buyurmuştu ki: O kime söğerse velî olur. O sırada hatırından geçti ki, sen geldiğin zaman biz de, o geldi, diye konuşuyorduk. Gerekmez ki, bizim sözümüzü kessin. Ben dedim ki: Burada o kadar kuvvet var ki, onları tek renge boyayalım. içinde kıyam ve rükû gibi farzlar bulunmasa bile Allah ile birlikte olursan canına kuvvet gelir. Tenin aradan gider, gözün akan suya döner.
Kabristana gittiğin zaman ölülere saygı göstermek, onlardan bir şey istemek vacip değildir. Ancak ölülerin halinden sormak diriler üzerine vacip olur. Kabristandan geçerken, «Selâm sana ey müminler yurdu!» dersin. Eğer biri dese ki, «Sen ölü müsün? Diriler ölüyle konuşmaz. Onun sesi bu âlemde değildir. O başka bir âlemden gelen bir sestir. Bundan dolayı bana ne buyuruyorsun, ne yapayım şu âlemde?» Bunun işle ne ilgisi var? Çok söz eşek yükü gibidir, derler. Bu bellidir ama sözden de iş anlaşılır. Ama gerektir ki, söz hem öğretici, hem de açık olsun. Konuşurken tatlı, güzel ve zevkli konuşmalı. Söz, kuru ve tatsız olmamalı, söz ne kadar açık olursa o kadar parlak düşer. Zaman zaman hoşa giden bir sözün aksini bile söyleseler yine ona zevksiz bir sözdür diyemeyiz. Söz vardır ki, her tarafa çekip çevirebilirsin. Nasıl ki, «Minareden atlarken yarı yolda pişman oldu!» dediğin zaman sözünü kesmiyorum, «Söyle ama olacak şey değildir,» demiyorum. «Sende bir kuvvet varsa söylediğin sözler bana çok çekici gelir,» dedi. Ona sordum: «Artık ne cazibe arıyorsun? Her ne söylüyorsan dinliyorum, onu doğruluk yönüne çekiyorum, zevk alıyorum.»
Hazreti Peygamberin, «Yarabbi! Bize eşyayı olduğu gibi göster,» anlamındaki duasının içyüzünü anlamayanlar şu taş ve kesek âleminde rahat yaşarlar. Ancak gözü açık olanlar Allah âleminde seyirci olurlar. Meğer senin de kulağın ve aklın bu yolda değil mi? «Evet evet!» dedi. Tâ bugüne kadar yüzlerce askıda kalmış konulara değindik. Burada sana kim engel oldu? Her yolda hevesle senin sohbetine koştum. Senin sohbetinin niteliğini soranlara, «Ben onun meclisine Kayseride uğradım,» dedim. Şeyhin lütfü ve keremi bana erişti, onun bir işareti ile bana tımarlar bağlandı. Ancak geldiğim zaman o meclise yaraşan nitelikler bende henüz eksikti. Sen gittikten sonra beni yalnızca yanına (M. 112) çağırdı, dedi ki: «Ben ona karşı gösterdiğim gönül alçaklığını senin için gösterdim. Artık bunu yapmama sebep yok, niçin yapayım?» Derler ki: Müslümanlık gerektir. Evet Müslümanlık gerekse ona çalışmalı, yoksa aldatıcı akıldan ne çıkar? Boş sözler değil mi? «Evet,» dedim. Müslümanlık da keskin düşünceden doğmuştur, çok iyidir. Allahın seçkin kulları yok mudur ki, Müslümanlar arasından yetişmiş olmasın ve yine aynı Müslümanlıktan onlara bir korku gelmesin? Hepsi küçük yaşlarından beri Müslümanlıktan başka bir işe çalışmamışlardır, çalışamazlar da. Her ne kadar Müslümanlıktan ve Müslüman olmaktan kaçınsalar da, Müslümanlık onların yüzlerinden okunur.
Başlarını sallarlar, «Evet, evet!» derler. Ben de başımı sallarım, derim ki: Böyle aşırı davranışların ne değeri var? Eğer onu şarap alçalttıysa, şarabın etkisi altında kalır, söz söyleyemez; söylerse de belli olur, hiç anlaşılmaz, onun başı da belâya girmez. Ancak o kimse ki, susmak yüzünden, alçalmıştır, o, şaraba dayanamaz, onun ışığından ve kokusundan

anlamaz. Onun başı kendiliğinden tehlikededir. Hallacı Mansur da bunlardandır. Ama.işte bu Hallaç o yüzden şaraptan yüz çevirdi. Bunun âlemde bir yankısı yoktur. Ama âlemde onun sözünü de hiç kimse söylemedi, işte Hallaç garip kişi oldu. Bu âleme geldi, gördü ve gitti. Ama ötekilerden belki daha yüz bin kişi var.
Önce ona bütün yolları kapadım. Ben şimdi söylenmiş (gevelenmiş) sözleri dinlemek istemiyorum. Sana kulak veriyorum, senden yeni sözler istiyorum; senin sözlerin nerede? Evet kulaklarım hoşlandı. Ama kulakları hoşlanan o topluluk da, bu yüzden kavga çıkarırlar. Eğer burada bir düşman olsaydı hemen şimdi öldürürüz derler. Mademki, aramızda düşman yok birbirimizle mi vuruşalım? Ama kıyasıya vuruşmayalım ki, bir yerimiz kırılmasın; kimse ölmesin, birbirimizin yüzünü mosmor etmeyelim dedim.
Ama o, «Hiç inkâr etmedi,» dedi. Ben de, «Etti!» dedim, hem de manevî inkârda bulundu. Semâm hakkını vermedi, onu tamamiyle anlamadı, işte bu inkârdır. Yoksa sen önceden bana bu sözü dinlemekten utanç gelmiyor dememiş miydin?
Büyük Mevlânâ'nın (Sultanûl-Ulemâ) sözünü yazıyorum: Buyuruyor ki: «Eğer Hakkı göremiyorsan nasıl secde ediyorsun? Allahdan daha büyük birisine mi secde ediyorsun? Nihayet, yazılması küfür sayılan bu sözde bir tutarsızlık var mı? Kuran'da, «De ki, eğer deniz Allah yaratıklarını yazmak için mürekkep olsaydı, o yaratıkların sayısı bitmeden denizin suyu biterdi, isterse denize bir kat daha yardımcı gelsin!» buyurulmuştur. Bazıları bu konuda korkmadan çok açık konuşmuşlardır. Yusuf ve Zeliha hikâyesinde nasıl gizlilik olabilir? (M. 113) Ancak o sırrın sahibi eğer onun açıklanmasını dilerse açıklar. Yoksa o sır var olduğu müddetçe sır olarak kalır. Bilmeyenlere göre sır yoktur, onlar?, göre her şey açıktır. Nerede o insan ki, içinde bir sırrı olmasın; bir sır ki, Yahudilere ve. Mecusîlere kadar gelmiş, okuyan çocuklara kadar ulaşmıştır. O nasıl sır olabilir?
Evet, sır olur, ama nasıl olur Kuran'm farz kıldığı şey nasıl sır olarak kalabilir? Evet sır olur ama Kuran'm açıkça yapılmasını farz kıldığı bir şey sır değildir. O değişik renkli de olamaz. Sır, nasıl değişik renkte olabilir? Hele sözdeki himmet hep sürekli olursa.
Kuran'daki nâsih ve mensûh bahsine gelince, bunlar nasıl kadîm olabilir? Va'd ile Va'id de öyle değişik değil mi? Bu, anlayıştaki eksiklikten ileri gelir. Nâsih, mensûh gibidir. Va'd de Va'id gibidir. O cihet bu sözlerle anlaşılmazsa bunu başka bir deyimle buyurdu ki, bu sözü kapayalım.
Her gün kendi sözümü tutmuyorum. Nasılki Senâî, o kişinin attığı kerpiçleri kuvvetli şiirleri ile parçaladı; onun ayağına vurdu. O zaman adam, «Hey, hey! Ne yapıyorsun?» dedi. Senâî şu cevabı verdi: «Sana şiirlerini çürütmek, harap etmek galiba güç geliyor.» «Sen niçin benim şiirlerimi değersiz buluyorsun?» Adam, «Yoksa sen Senâî misin?» dedi ve ayağına kapandı. O hilaf yani tartışma bilgisi okuduğundan dolayı tartışmacı olmuştu. Ama bu sözümden onda bir muhabbet belirdi. «Artık onun sözlerini kırmadım,» dedi. Sen de kendi benliğinden kurtulduğun zaman ona dön; o sana dönünce sen de dönüverirsin. Böylece susarsın. «Ama sonra ne yapayım,» dedi. Dedim ki: «Sen de kalkarsın alnına on öpücük, yüz öpücük kondurursun, tartışma böyle olur.»
Bu soru yalnızca Reşidüddin'den mi yoksa herkesten midir? Gel ey katıksız ruh! Biz saman altından yürüyen su muyuz acaba? Nasıl ki, su samanın altından yavaş yavaş yürürken samanın haberi olmaz. Saman, ansızın havada toz duman olur bir hamlede uçup gider. Ama su kalır yerinde. Senin olduğun yerde dost meydandadır. Aslanı avlamak için ona karakulak denilen bir hayvancık gösterirler. Onu görmeden aslan tutulamaz. Sofî de sürünerek olgunlaşır. Şaha-beddin (Sühreverdi-i Maktul) Allah zatı ve zat ötesi hakkında söz söyledi. Gönlüm Nasiruddin'i istiyor. Ziya'ya şöyle demişti: «Karım Allah yoluna gitmiyor.» O da, «Onlar uyumaktadır, uyku çekiyorlar gerektir ki biz uyandıralım, denetleyelim,» dedi. Bir kere Şeyh Ebubekr'e murakabe sırasında dedim ki: «Ondan yoksun kaldık.» Dedi ki, «Onun müridini görüyorsun ya!» Bu sözü aynen Şeref de, Ebubekr'den nakletmişti. Bir aralık, «Eğer bu bulguru yemek sizde gaz yapıyorsa ben gaz yapan şeyler yiyorum. Bunu inkâr etmiyorsun

ya!» dedim. «Hayır,» dedi. «O halde neyi inkâr ediyorsun?» Onu yapmayayım da ne yapayım? (M. 114) Ev birdir, kışın bin türlü zorlukla yaşıyorum. Zaman zaman kırlara çıkıyorum ne kadar zorlansam bir ses çıkmıyor ancak burada korkudan damarlarım altüst oluyor da-ralıyorum ve bende gaz toplanıyor. İstiyorum ki, o saatte bir leğen çalayım da ses arada kaybolsun. Şimdi de böylece farz et, tâ ki bana o utandırıcı hal gelmesin.
Ant olsun ki, senin yüzünü görmek bizim için mutluluktur. Hazreti Muhammed'i (S. A.) görmek dileyen kolayca gitsin Mevlânâ'yı görsün. Rüzgârla dalgalanan çimenler gibi kendini zorlamadan onun önünde eğilsin. Bunun aksine davranmak isteyen de dilediği gibi yaşar. Mevlânâ'yı bulan ne mutludur! Ben kimim? Ben bir kere buldum, ben de mutluyum. Eğer inancında kuşkun varsa, o, en kestirme yoldan kuşkularını giderir. Biz şüphemizden dolayı bunu istiyoruz ki, bir zaman ondan hoşlanasın; bir zaman da sana soğukluk gelsin. Bu bir iş hesabı değildir, dostluk hesabı da değ Idir. Bu yol o tarafa giden kestirme yoldur. Mev-lânâ'ya karşı günün hayırla geçsin, gecen saadetle! demenin manası nedir?
Bir gün biri sordu: «Âyetteki, 'Allah'ı erken sabahlarda gece gündüz teşbih et,' diye buyurulmasının manası nedir? Ona şu cevabı verdim: «Yazı öğrenmeye çalışan bir çocuk, ancak sözlerin alt tarafını anlar, sen de böylece sözü altından anlıyorsun. Şu halde burada fark nedir? Mademki sen bir gerçeğe eremiyorsun o da kendi çalışması yönünden bir mertebeye erişemez. Buradaki fark acaba ne olabilir?»
Dedi ki: «Gece şu demektir ki, bir bulut gelir, karşına bir perde çeker.» Nasıl olur ki bir velînin müridi onu yetmiş kere görebilsin? Kitapla gönderilmiş Peygamber bile o mertebeye erememiştir. Dedi ki: «Bütün bilginlerce açıkça bilinmektedir ki, her Peygambere bir özellik verilmiştir, İbrahim'e dostluk Musa'ya kelâm (konuşma), Hazreti Muhammed'e (S. A.) rüyet yani Allah cemalini görme ve çeşitli arkadaşlar edinme hasleti verilmiştir.» Dedi ki: «Bunu söyleyen Ayşe midir? Yoksa onlardan bir topluluk mu?» Hatta Ayşe demiştir ki, bunu Muhammed'in (S.A.) söylediğini sananlar kâfir oldular, İbni Abbas dedi ki: «Ey Ayşe bize hayz (aybaşı) meselelerini anlat.» Ama o kimse ki, kendiliğinden, velilik ve peygamberlik, kendini görmektir, derse bu yalnız bilgisiz halk tarafını korumak içindir. Bunu ancak başka sözlerle ifade ederler. (M. 115) Her ne kadar nurların coşup taşması, ilâhî doğuşlar ve buluşlardan açıkça bahsetmezler. Bugün o bir gerçektir. Bütün bilginlerin birleştikleri bir nokta vardır: Velî, nebinin mertebesine erişemez, çünkü velînin yahut velînin müridinin gördüğü şey, nebiden niçin gizli kalsın? Âyette: «Bu dünyada kör olan ahirette de kördür,» buyurulmuştur. Mevlânâ'nın mektubunda yazdığı bu söz çok düşündürücü ve heyecan vericidir. Taş bile olsa o taşlığıy-la kendiliğinden kımıldanır, harekete gelir. Hazreti Peygamber buyurdu ki: «Zamanınızda size Rabbin z-den gelen kokular vardır. Ancak siz ondan yüz çevireceksiniz.» Bana öyle geliyor ki, bu hadisi, bu sözü ve tercümesini halka anlatasın, bunun manasını yo-rumlayasın! Görünüyor ki, bu güzel kokular Allah yakınlığına ermiş öyle bir kulun nefesidir ki, saadet kimyası odur. Yoksa ne o kitap, ne o kimya, ne o saadet bununla ölçülemez. Bu kimyadan (iksirden) bir zerre, bakırla dopdolu yüz binlerce ambara konsa hepsi de halis altın olur. O halde, o Allah erinin nefesi nerede? diye sorarlarsa! Şiir:
Dün gece rüyamda bir pir bana dedi ki,
Aşk yolunun belâsı, hep ben ve biz sözündendîr.
Ona dedim ki, o halde ben ve biz hangisidir?
Bütün zorlukların çaresi sizdedir.
Her hangi bir şey ki Hakkın aynı değildir hep ben ve biz sözlerinden ibarettir. Hatanın kaynağı odur dedi.
Kelâm yani söz, Allah sıfatlarındandır. Çünkü Allah, Kelâm sıfatı ile görünür, kendi zatını gizler ki, söz halka erişsin de perde arkasında kalmasın. Yoksa perdede olan Zat sözünü halka nasıl duyurabilir? Bu onun elindedir, dilerse bu perdeyi önüne çeker, dilerse arkasına atar, onları perdeye sokmaz, derler. Perdelediği şeylerin de örtüsünü kaldırmaz. Bu sözü şu

maksatla söylüyorum: Konuştuğum zamanlarda çok kere pek tatsız hallere düşüyorum. Allahın zat'ından ayrılmaz sıfatları vardır. Mucize ve keramet ise kulun sıfatlarıdır. Allahın mucizesi olmaz. Çok makbul kullar vardır ki, onlara Allah sıfatları yol gösterir. Şeyhin katında olduğun zamanlarda da başka şeyhlerin yanında da, çilede kalmayınca, sana devamlı bir halvet hali gelir. Öyle bir durumda olursun ki, hep yalnız kalmak istersin. Allahın öyle kulları vardır ki, yanlarına giden bir kimse onu daima halvette bulur. Bana da mademki hiç kimsenin mü-rid olması gerekli değil! Ben niçin ona bir şeyler söylemek kaygısına düşeyim ki, o da bana gücensin ve yolundan sapsın.
(M. 116) Evet hangi gün olduğunu iyice hatırlamıyorum, bir söze başlamıştım. Mevlânâ'ya gerekirdi ki o sözden dolayı bana öfkelensin. Çünkü benim onunla aramızdaki dostluğa yaraşan da, o konuda hiç bir söz konuşmamaktı. Mevlânâ da gönül alçaklığı gösterir; hayır derdi. Mevlânâ, benim üzerime farz veya vacib olanı ben yerine getiririm, diye cevap verirdi, işte o gönül alçaklığı, şeyhlerden kalma bir töredir. Bu, onların yapacakları bir iş onlara yaraşan bir erdemdir. Bu, eskiden beri böyledir. Ezelden ebede kadar da Allah ile birlikte ayakta kalacaktır. Ancak bu kulaklarla duyulmaz! Çünkü kulaklar da toprakla doludur, gözler de. O güzel ve büyük Allah kelâmı bu kula buyurdu ki, o konuda bir kaç söz söyleyeyim, onlara sesleneyim de yollarına ışık tutayım. Tâ içimden gelen bu sözler hiç bir zamanda söylenmiş sözlerden değildir. Ben bir kaç örnekle yetindim. Bunların özetini Kuran'dan dinleyebilirsin. Sözün değişmesi, mananın da değişmesine delildir.
Derler ki: Hazreti Muhammed (S. A.) Hira dağın-da halvete girmişti. Buyurmuşlardı ki, bu halvet kendi kurdukları kurallara göre yapılsın. Dedim ki: «Bunu kendileri yapmamışlardır.» Bana, «Biz senin sözüne inanmak istemiyoruz,» dediler. Hayır asla, ama ben evvelce nakledilmiş olanlardan başka bir şey sorarsam, tefsirden bir şey söylemediğin gibi, kendi aydın görüşlerinden de açıklamalar yapmıyorsun, dedim. Benim yanımda sözlerimin özetlerini dinledikten sonra kendimden bir şey söyleyemem, dedi. Şu halde sakalını, bıyığını birer birer yolsam, bu benim aydın görüşümün ifadesi ve benim sözüm olur mu? Bu yolda, bu söylediğin şeylere çok rastlanmaz. Benim emrim olmadan hiç kimseye vahiy gelmez, benim emrimle gelir, benim emrimle gider, gibi sözler vardır. Ah, istedi ki benden bir söz işitsin! Ama onu önledim. Başını çevirdi, şaşırdı. Her şey benim emrime boyun eğmiş, benim hükmüm altındadır; her şey benim buyruğuma ve fermanıma bağlıdır. Ansızın bir «Ah!» çekti, başına vurarak dışarı fırladı. Ak saçları birer birer meydana çıkmamıştı ki, onları koparalım. «Niçin gitmiyorsun, toplamıyorsun?» dedi «İstemiyorum,» dedim. «Niçin?» diye sordu. Bugün benim nefesimi kesiyorsun, bu yemek bana ziyan verdi. Maksadın ne olduğu belli değildi, «Bana ziyam yok,» dedi; çıkar bir yürüyüş yaparsın birlikte dolaşırız. Bizimle ilimden konuş. Orada ne dolaşıp duracağız. Eğer bu marifet altı yıl önce olaydı vakit geçirmiye yarardı. Dostlarla da beraber olurduk.
(M. 117) işitiyoruz ki bu Konya'da bir çok semâ âlemleri, davetler oluyormuş. Biz görmedik. "Yani onlarda bir hal ve kal'dan bir şey yok. Göreceksin, dedi. Sizin cemalinizi gördüğüm günden beri, gönülde size karşı bir ilgi ve sevgi yerleşti. Eğer hiç yazı yazmak bilmiyorsan, sana yazı öğreteyim. Ancak sen bunu biliyorsun. Ben öyle birini istiyorum ki hiç bir şey bilmez, ama öğrenmeye heveslid r. Bunu söylediğim şu anda sen gönül alçaklığı gösteriyorsun, bu ilgi sana neden dolayı gösterilmedi diye üzülüyorsun. Sen benim ne söylediğimi işitmiyorsun. O senin nefsini, nefsinle buldu ki, Peygambere karşı hâşâ, «Yolunu şaşırmış,» demeyesin. Ne Allah'ı kaybedip tekrar bulmakla ilgili sözlerden, ne de çeşitli söz yorumlarından başın dönmesin! Bu her ne kadar açık manalı sözdür ama buradan Hak yolcusuna yüz milyon sır meydana çıkar. Bu manadan, Tanrı isimlerinin çevrelediği engeller ortadan kalkar; bu arada, başka duvar ve engellerin nasıl aşılacağını öğretir. Nefis kelimesi iç'n «dişil» dememişler miydi? Ben buradaki gizli nükteyi saklayabilirsem onu saklı tutayım.

Muhammed Gûyanî, «Bu ne oluyor?» diye soruyor ve tekrar diyordu ki: Evet o onlardan daha bilgindir. Yakışık alır mı ki, o onların kadın gibi olan nefislerni bir Mevlânâ Celâleddin yapsın? Onlar bilmezlerdi ki, onların nefisleri yaratılışta inci gibiydi.
Tusî, o buzağıyı benden soruyordu: «Ne diyorsun bu konuda?» Biri pek aşağı düştü diyor, öteki bu zikir yüzünden olmalı diyor. Dedim ki: Hayır bu mezkûr yani Allah yönünden olmuştur. O mimber üzerinde bir kaç nağra atar. Şu halde bilmiyor musun ki, neden bu? Ne bağırıp duruyor? Önünde başka iki buzağı daha oturmuş ama onları kendine yakın görmüyor. Onlar da bizi kendi postuna oturtacak diye çabalıyorlar. O, özürler diliyor, «Ben onun şehrine geldim, evine konuk oldum. Bana nimetler verdiler, hizmetler ettiler,» dedi. Bir bahane ile onları dışarı gönderdi. Benden sorular sordu. Dedim ki: îç âlemle meşgul olan bir insan Kuran'ı ezberinde tutamaz.
Zeynedd'n-i Tusî benim müridim idi. Onun da bir müridi vardı ki, divane olmuştu. Onu daha beter bir hale getirdim. Dedi ki: «O kim oluyor ki, benim müridim olabilsin? Ben onun g bi kimseleri hiç müridli-ğe kabul eder miyim?» Çünkü o ancak kendi hayatını gördü. Ama o kimse ki kendini feda eder, şüphesiz diri kalır. Çünkü kendi hayatını orada görür ve nereye gideceğini sonunda kestirir. Ama kendi hayatım göremeyen, bu hayatı nasıl hevaya verebilir? (M. 118) Meğer divane olsun ki, ölümü hayattan üstün tutsun. Bu noktayı açıkça gören kendi hayatını ve onunla ilgisini düzenine koyar. Kâfirler ve onlara uyanlar, ilişiklerini kesmişlerdir. Ölüden kimse namaz bekler mi? Biri gelse de ölüye, «Kalk namaz kıl!» dese, bütün akıllılar, «Bu adam delidir, bunu tımarhaneye götürmeli, zincirlere vurmalı, her gün sopa atmalı ki, aklı başına gelsin,» derler. Ama yarı deli olan kimse bunu işitirse, «Hayır,» der. Bu divanedir; bunu ya tımarhaneye götürmeli, yahut öldürmeli.
Sendeki o kutsal kuş, beden kuyusundan bir uçtu mu, artık oruç düşüncesinden, namazın utancından kurtulmuştur. Çünkü ruh uçtu mu, beden ölüdür. Kim, ölüye, kalk, namaz kıl! diyebilir? Şu halde buna nasıl öyle bir teklifte bulunmak gerekmezse, aynı sebeple, yaşıyan ölülere de bir teklif yapılmjaz. Meğerki, taklit yoluyla hatırında bir şeyler kalsın. Ama şüphe yok ki buna da bu saatte doğrudur demek yaraşmaz.
Merhaba ey biricik dost! Nefsin bendedir; gönlün de benim hükmüm altındadır. Kâh bunun sözünü dinlerim, kâh onun sözünü kabul ederim. Bana diyor ki, «Gel Yasin oku seni hal mertebesine yükselteyim!» Ben açım, sende de hal mertebesi var, bende bu yoktur.
O kadın öğretmen çocuklara Arap alfabesini öğretirken, «Elif iki üstün, elif iki esre,» diye bir ezgi tutturuyor, el çırpıyordu. Bana bir hal geldi, raks etmeye başladım. Dedim ki: Benim üstümde hiç bir şeyim yok ama, elifin iki üstünü var. Benim kış gününde postum bile yok! Hep şeyhlerden kalma gelenekleri anıyordum. Diyordum ki: Eğer yolculuk ederse, onunla birlikte gideyim. Onlarla demiyorum. Bununla beraber bin türlü bahane buluyorum, gitmiyeyim diye gözlerim ağrıyor, diyordum. Gelemiyeceğim. Biz birisine bir şey söylüyoruz; onun bu işle ilgisini göremiyorsak uzaklaş diyoruz. Çünkü zorluk olur. Böylece kurtarıyoruz. Ancak onda kendi benliğinden bir şey kalmadığı zamana kadar bekliyoruz. Nasıl ki, bedenin yarası sağılınca üzerindeki pamuk düşer. Çelik çomak oyunu zamanında bir kere bana Cüneyd ile Bayczid'in hali geldi, onlar ne yaptılar, diye düşündüm.
(M. 119) Şimdi Sultanın oğlu Sultan olur, meydanda top oynar, topa çomak vurur. Bu nasıl oluyor? Herkes bilir ki, çelik çomak oynamak nerede, devlet topunu oynamak nerede? Yani meydandan ikbal topunu kapmak ve onu dilediğine vermek başka başka şeylerdir. Allah dilerse görülecek, görülmüş olacaktır.
Mevlânâ alnımdan öptü. Ben benim, ama şimdi ben sen oldum. Tıpkı öyle görmüyor musun? Bu birliği bir kaynaşma farzet. Kalk gidelim. Benim ne zaman arkadaşım oldun? Benle sen hangi mescitte namaz kıldık? Şimdi de ağlamak zamanıdır. Ağlamıyorum. Ancak Perir ağlıyordu. Çeşme başında oturttum sustu. Bir Haç sarık parçası verdim. Kulağını bük de ağlasın. Sen ve ben hoşuz ya! Allah beni senin için yaratmış. Bütün âlemi sana sattım!

Gidin, arayın! O Şemsi göremedim. Halep'te mi acaba? O iradesini yitirmiş müritlerin üzüntüsünden olacak ki, o da onlar gibidir. Bir kaç adım gider, sonra buz gibi soğurlar. Ama eğer beni göreydi hizmetlerde bulunurdu; bırakmazdı geleyim. Bu gümüşler de yanımda kalırdı.
Aman bir tuhaf bakıyorsun! Evet ne diyorsun? Yarabbi olmaya ki bir gün bile gönlümde ona ait saygı ve sevgiler azalsın! Allah izin verirse sakın gitmeyi düşünme. Tâ bir hafta onu oyaladım. Parlak, aydın ve güzeldi. Mademki insaflı davranıyorsun, ondan yüz bin nişan bulacaksın. Kâh hayal kuruyor, kâh şaşkın duruyorsun, însan oğlunun azığı gecikse de yine kendi önüne gelir perde olur dedim.
Kötü hayaller, kötü hayal değildir. Sana da temiz, güzel ve aydın bir hayal böylece perde oldu. Ama nereye gider? O senindir. Ancak o azık bugün vermiş olsaydı, gelecek hafta başka bir şey olurdu. O azık, bugün de sana ulaşır, çünkü senindir o! Senin olmasaydı bile yine sana erişirdi. Çünkü öyle olmasını Allah dilemiştir. Allah'ın işi böyledir. Olmayacak şeyleri olanaklı kılar. Anadan doğma körleri bile gördürür. Göze tam bir beyazlık gelince filozofların aklı bu gözün artık görebilmesini kabul etmez. Ama bu, Peygamberlerin aklına sığar. Hakkı elinde tutan felsefeci, «Bu benim işim değildir, bende o kudret yoktur,» der.
(M. 120) Ama böyle söylersen kendiliğinden Müslüman olursun. Kul öyle bir durumda kalır ki, düşer, yüzüstü kapanır, ama Allah yardımı onun elinden tutarsa yine kalkar. Tanrı o kulunu zikir yönünden de sorumlu tutmaz, özürü vardır, der. İnsan sevdiğini çok anar. Hele o sevgili, Allah olursa! Ama onu gereği gibi anabilmek kimin elinden gelir? Biz hep sizi anmaktayız; sizin aşkınızla doluyuz, istersen vur onun parmağını kır, ben derim ki o parmak eskisinden daha sağlam olur. Lâkin sana el uzatan o edepsizlerden seni Allah korusun. Cebrailin bile bundan sonra onun ilhamlarını elinden almaya gücü yetmez. Bir «Euzu Besmele» çekerek parmaklarını tut, öylece kaldır.
Hoş bir şaka bir Mısır altını değer. Bir Mısır altını değmezse bir Rey mangırı, bir Rey mangırı değ-mezse bir Rey akçesi değer. Altın, mücevher değerinde olabilir.
Onlara, benim önümde şarap içmeyin demiştim. Öteki de diyordu ki: «Bizler din bilginlerindeniz, medresemiz, mescidimiz var, korkumuz yok!» Sen kendini üzecek bir iş yapıyorsun, arada bir azar işitirsen ne çıkar? Bana söyledikleri bu sözden ürkmedim. Küpün içine girsem de otursam bile elbisem namazdan geri kalmaz, bana ne zararı var? Zaten benim küçüklükten beri bir korkum yoktur. Ancak uzaktan bir sarhoş görsem üzerime düşecek diye iğrenirim. Şimdi paran var mı? Seni hacamat ettireyim de bir şerbet içireyim!
Bugün «La ilahe illallah», yani «İlâh yoktur ancak Allah vardır,» demekle önce Allah'ı inkâr eder sonra Allahı anmaya başlarsın. Halbuki kâfirler, onun birliğini isbata, ancak «La îlâhe İllallah,» dedikten sonra başlarlar. Ondan sonra da bir takım kara ve san kuruntuları kafadan atarlar ve daha sonra da o kuruntular geçip gider. En çok aydınlık bu tevhidden sonra başlar. Zaten işin ve düşüncenin temeli de bu dur. Yoksa hocanın ve bilgin geçinen kimsenin içtiği şey bu değildir.
Kadı Honci ona çok saygı gösterir, «O benden daha soyludur, yetkili kişidir,» derdi. Onun hakkında her ne kadar şöyle böyle yapıyor diye söylerlerse de o aldırmaz, bunları yüzüne vurmazdı.
(M. 121) Bir gün diyordu ki: «Bize, namusumuzla bu işten vaz geçmekten başka çare yoktur.» Bana da diyordu ki: «Benim hakkımda Kadı şöyle söyledi.» Ben utandım. Güldüler.
Küçük yaştan beri çocuklara öğretmenlik yapıyorduk. İçiyorduk. Bu bizim için eski bir adet halini almıştı. Bir kaç gün içmezsem, bedenimde bir titreme başlar, felci andıran bir rahatsızlık belirirdi. «Güzel söylüyorsun,» dedim, «Ama yavaş sesle konuşuyorsun. Gerektir ki yüksek sesle söyliyesin.»
O gerçekten bize bağlı ise, başlık parasını önceden verir. Şehirde hangi kadın vardır ki, başlığı peşin almıştır? Nerede o yüzsüz kız ki, yüz görümlüğünü peşin ister? Nerede o eşek damatçık ki, onu benden üstün görür. Başlığı başka bir yere emanet bırakır da bana güvenmez. Yahut

yerine koyar. Nerede o yüz görümlüğü almamış kadın? Onun ne değeri olur! Yoksa ben onunla nasıl anlaşırım? Elini uzattı. «Elimi mi istersin, yoksa kitabı mı?» dedim. Elimi tuttu, dedi ki: «İşte kitap!» Sözünü tut, iki kişi arasında düşmanlık olursa huzurda barıştırılır. Birleşirlerse ne iyi! İki Allah kulu geçimsizlikte devam ederlerse, buna iki kişi arasındaki anlaşmazlık derler. Ama bu düşmanlık ve geçimsizlik Allah ile kul arasında ise düzeltilemez. İki kişi arasındaki anlaşmazlık iki taraflı düşmanlık demektir. O bizimle birlikte hile ile kurnazlıkla yaşıyor, bize inanarak değil. Ama kurnazlığın tamamını da bilmiyor. Halbuki, Müslüman bütün hileleri bilir. Ben, eğer hayatta olsalardı ünlü Cuhâ'nın kurnazlığını da bilirim, Ebubekri Rababî' nin hilesini de. Hattâ Peygamberimize hile eden Abdullah Bin Ümeyye'nin marifetlerini de bilirim. Onlar bana bu konuda çok şeyler öğrettiler, onlardan faydalandım. Bu yüzden bütün kurnazlıkları öğrendim. Hattâ bunlar ellerinde olmayarak benden bir tek şikâyette bile bulunamadılar. Çünkü bu işte olgunlaşmamışlardı.
Abdullah kaç kere hapis olmadı mı? Eğer kurnazlıkta olgunlaşmış olsa idi düşmanları onu hapis edemezlerdi. Belki o düşmanlarını hapis ederdi de onların haberi bile olmazdı. Bunu bilirim, ama böyle bir davranışta bulunmadım. Çünkü ben kurnazlığın sonunu ve derecesini de bilirim, gerçek davranışların sonucunu ve derecesini; nereden gelip nereye gideceğini de anlarım. Bu kadın istiyor ki hem kurnazlık yapsın, hem de kimse bilmesin! Eğer yüzüğü ve yorganı hazırlattırsam, bundan daha hayırlısı gelirdi. Bunlar kendisinin oldu. Ama eğer gerçekten bana bağlı olsaydı, ona hiç kimseye vermediğim şeyleri bağışlardım. Kaç kere bana zahmet vermek için Kadıya başvurdu. Ama, «Kız kardeşime yedi dirhem karşılığında aldığı yorganı getirin,» diyemedi.
(M. 122) Bilir misin sen kimsin, makamın nedir? Ben sana diyorum ki, sen öyle yüce bir kişisin ki, eğer Hazreti Peygamber hayatta olsaydı seni yoldaş olarak seçerdi. Öteki peygamberler demiyorum. O sana geldi, seninle birlikte başka dost seçmedi, seni halvetde ziyaret etti. Bununla beraber, sana düşmek tehlikesi görünüyor. Ama bu, kötü bir düşme değil. «Ancak maksadı geciktirecek olan bir düşme tehlikesi bu,» dedi. Bunun üzerine kabul ettim; ama aramızda geçenleri anlatmasını kabul etmedim. Bu, cimri likten değil. Eğer Allah kullarında cimrilik olsaydı, Allah korusun, sen beni nasıl beğenebilirdin? Çünkü ben seninle birlikte olursam daha çok beğeniliyorum. Dediler ki: işte sen böylesin; onun seninle birlikte olması hoşuna gitmiyoc mu? Şimdi yaptığı gibi sana bir zahmet mi veriyor? Öyle ise bu iyilikten sonra yumuşamak gerekli oldu. Hayır ancak bunda bir ikiyüzlülük, bir nifak var ki, o başka yönden geliyor. Şüphe yok ki sen bugün güzelsin. Biz Muhammed Güya-nî'den aydınlandık; sen de temiz kalplisin. Ondan söylemiş olduğun şeyleri dinledim. Ben artık güçsüzüm, sana döndüm; bu noktada duruyor, seni dinliyorum. Hatırımdan neler geçiyor? Aramızda geçen tatsız hatıraları unutur, yahut gizlersen ben de bunları olmamış sayarım. Ancak sen nerede olsan yine eksik sayılırsın. Sonra acaba benimle Mevlânâ Celâ-leddin'in bu çocuğu arasında ne var diye düşündüm; Allah bilir dedim. «Acaip,» dedi. Senin bundan sonra bu olay üzerinde durmana şaşıyorum. Şüphe yok ki, biz seninle ilk sene bir anlaşmazlık halindeydik, ama bunu sana hiç açmadım. Bunu gizlediğim için de an-laşmamazlık günden güne arttı. Şüphe yok ki bu sözüm yanan bir ateş gibidir. Ben de ilk sene bu ateşle kavruldum. Bir sürü hikâyeler anlattım. Artık geçen geçmiştir, ben de bu işten vaz geçtim. Zaten daha ne zamana kadar konuşacaktın bunları? Hep eskiden beri anlatılan hikâyeler. Zaman olurdu ki, çok ateşlenirdim. Bu alışkanlık hali bende o derecede kuvvetli olmazdı. Çünkü bende sevgi eksikliği olmakla beraber bir ikiyüzlülük de vardı.
«îslâm beş temel üzerine kurulmuştur,» anlamına gelen hadis dolayısiyle büyük bir mesele üzerinde durdum. Bizden sordular: «Bana bir câriye verirlerse, bu meşru bir evlenme olur mu? Ayrılma veya birleşme hallerinde mihr parası vermek gerekir mi? Ona, parası karşılığında bir şey satabilir miyiz?» «Evet, bak istediğin gibi sana teslim oluyoruz,» dedi. Bizim sözümüze ve işimize razı oldu. «Onun işlerinden ve kendisinden sakınır mısın?» diye sorunca da, «Evet,» dedim. Eğer o, «Ben senin muhabbetini satın almak istiyorum, ama

Allahtan korkuyorum,» derse, ben de, «Dilediğin şey mümkündür,» derim. Mademki Allah adını anarak bir söz söyledin, Allah o işe yardımcı olur. O bana bir câriye verir de ben mazeret gösterir miyim? Bu armağanında gerçek davranmış ise hiç nazlanır mıyım?
Bana dedi ki: «Cübbeni satmaktan hoşnutsuzluk duymaz mısın?» Bu inkârı gerektiren bir soru yahut da anlamak için sorulmuştu. Ben inkârla cevap verdim. Dedi ki: «Eğer bu ondan değildir dersem bu ö manayı azaltmaz.» (M. 123) Bu cevap ancak sana sadaka olarak bir şey veren kimseye yaraşır. Sadaka alan kimse onu alırken nasıl bir eziklik ve gönül alçaklığı ile alır, «Ben fakirim, yoksulum, hiç bir şeyim yok,» der. Has kulları besleyen o kimseler için demiyorum. Bu, Allah'ın elinde pek önemsiz bir iştir. Bir kimse başka birini gerçekten sevdiğini iddia ederse, ondan delil istenir. O delil ise, mal vermek, bağışta bulunmaktır. Nasıl ki Mevlânâ da beni sevdiğini iddia etti, geldiğim zaman binlerce ihsanda bulundu, beni korudu. Bunların hepsini Allanın bir lütfü sayarım.
Musa dedi ki: «Allahım! Bana bir arkadaş verir misin ki, ben söylemeden bana hizmette bulunsun.» Acaba verdi mi vermedi mi? Dedim ki: «Verdiği bu yoldaş için ona başarı da verdi mi?» «Hani?» dedi. İkinci defa sordu, Hızır ona öfke ile cevap verdi; ben sana sen benim yaptıklarıma sabredemezsin demedim mi? Bu öfke, nefisten gelen bir davranış değildi. Allah'ın has kullarında, nefisten gelen öfke nasıl olabilir? Allah'a sığınırız. O Allahsal öfke idi. Ondan sakınmak gerektir.
Musa'nın başkaca dilediği özürler anlatılamaz. «Eğer senden bir şey sorarsam...» dedi. Hızır el çırptı, sevincinden oynamaya başladı ve nihayet, «Çabuk söyle beni bu işten kurtar!» dedi. «Kendine gel!» diyordu, Allah nerede? Şimdi ne veriyorsunuz ki? Büyüklerden biri bana bir şey anlattı. Ben onu kuru sözlerle anlatabildiğim için üzülüyorum. Eğer Mevlânâ' nın dileği o ise bana ne devlet ki, yüzümü o dilek tarafından çevirmişken Allah tekrar beni o tarafa yöneltti.
Musa'nın başından geçen o hali o bir daha göremedi. Bu Hazreti Muhammed'in (S. A.) başından geçmişti. Çalışın gayret edin ki, arada hiç bir perde engel olmasın. Size gideceğiniz yolu öğrettim. Allaha yalvarın: Ey ulu Allahm! Bize bu devleti sen verdin. Bizim bunu elde etmemiz için hiç bir yolumuz yoktu. Senin keremin bize ışık tuttu, tekrar kerem et bize! Bu devleti elimizden alma! Bu konuda sizin yolunuzu kesecek olan Şeytan değildir. Ancak Allah gayretidir. Çünkü onun size gösterdiği keremi koruyamazsanız onun gayreti sizden geri kalacaktır. Eğer aranıza bir kaç günlük bir ayrılık girecek olursa ona tekrar yetişmek için çalışın. Benim bulunduğum yerde konuşulan sözler arasında belki benden dinlemişsinizdir. Araya ne evlât, ne de başka bir şey engel olabilir. Dileğiniz öylesine hararetli olur. O dilekteki şiddet ve hararet, her kime çarparsa onu yıkar ve o sizinle dost olur. En soğuk kimselerde bile artık soğukluk kalmaz. Eğer o olaydan size (M. 124) bir hal erişirse ne mutlu olaydı o. Bu hale her kim engel olursa işte o Şeytandır. İlk Allah gayretine engel olmak ister, ama şimdi o bir iş yaparken Şeytan karışırsa, sen de ona uydun demektir. Hayır efendi! «Allahın adını anarak ona yoldaş olalım,» diyorsun. Şimdi bu sırra niçin «Değerlidir,» diyorsun? Evet, buna ne verseler değer ama bu da ölçü ile olur. Siz benimle yoldaşlık yapamayacaksanız o başka. Ben teklifsiz, pervasız bir adamım; ne Mevlânâ'nın ayrılığından bana bir zahmet, ne de ona kavuşmaktan bir sevinç gelir. Benim bir şeyden hoşlanmam da, incinmem de yaratılışımın gereğidir. Şimdi benimle yaşamak zordur. Nasıl ki, Musa Peygamberin o üçüncü dileği Allah'a karşı duyduğu arzu ve istek ateşinden, aşk tutkunluğundan idi. Yoksa Hızır'la buluşmak için değildi. Musa'nın bu husustaki açlığı senden daha mı azdı? O, öyle bir âşık idi ki, sekiz gün dokuz gün hiç bir şey yiyip içmedi, bundan dolayı da halinde bir değişiklik olmadı. Hızır'a dedi ki: «Eğer yolculuğun ücretini istersen, alabilirsin.» «Hayır,» dedi Hızır, «îştc seninle benim ayrılmamız zamanı gelmiştir. Aramızda uzaklaşma günü gelmiştir.» Musa Peygamber uyandı gördü ki:
Şiir:
Dilber gitmiş, mum sönmüş. Saki uyuyakalmış,

Can ver ki onun vuslatı bir daha ele geçmez,
Sermest olanlara şeriat kadehiyle bade verilmez.
Tecrid ehli erenlerin birlikte içtikleri mecliste,
Kendi nefsine tapan gafillere bir damla bile verilmez.
Baharda yarin yanağından uzak olunca,
Bağdan bana ne? Yeşillikle ne işim var?
Bağdan yeşillik yerine nasıl diken koparırsın?
Buluttan damla yerine nasıl taş yağar?
Benim için sizinle birlikte bulunmak daha hoştur. Gerçi Tebriz'e gidersem orada bana mal, mülk, mevki ve yüce makamlar verirler. Ama sizinle beraber kalmak bana onlardan daha hoş geliyor. Bana mal ve makam vaat edenler, sözümü dinlemez ve anlayamaz-larsa bundan nasıl hoşlanabilirim? însan öyle kimselerden hoşlanır ki, sözünü dinler ve anlarlar. (M. 125) Şimdi dilekte bulunmak, Allah keremini aramak öylesine olmalıdır ki, Musa Aleyhisselâmın yaptığı gibi, şiddet ve harareti dolayısiyle hiç bir engel araya girmesin. Nasıl ki Musa Peygamber sordu: «Cihanda benden âlim kim var?» Arkadaşı Yüş'a cevap verdi. «Alemde senden daha' âlim bir kişi var,» dedi. Musa, bu cevaba kızmadı, ona darılmadı, «Bu ne sözdür!» demedi. Ama sadece, «Ha ha, nasıl dedin?» diye bilgi istedi. Çünkü arıyordu.
Yüş'a da Peygamberdi ama hüküm sahibi değildi. O çağlarda hüküm yetkisi Musa Peygemberde idi. Bu sözü kendimden söylüyorum. Benim de bir aradığım varsa, böyle yaparım, yapabilir miyim, diye dikkat ederim ki, araya bir engel girmesin. Musa, arkadaşına, yıllarca ararım anlamına gelen Ev emzâ hukubâ demişti. Bu hukub, bir deyişe göre kırk yıl, başka bir yoruma göre kırk bin yıl, daha başka bir deyişe göre de seksen yıl veya seksen bin yıldır.
Bu Musa hikâyesi, öylesine sıcak bir hikâyedir ki, ateşinden gökler tutuşur. Ama bunu soğuk soğuk anlatırlar. Musa ile arkadaşı, iki denizin birleştiği yere geldiler. Burası bir deyişe göre Halep çevresinde Antakya yakınlarındadır. Yahut da bir tepe üzerinde namaz kılıyordu. Başka bir anlatışa göre de bir kır ata binmiş olan Hızır, deniz üzerinde yürürken, uzaktan onu gördüler.
Şimdi, Ulu Allah, Hızır'ı överken onun hakkında, «Kullarınızdan bir kuldur ki ona katımızdan rahmet verdik,» buyurmuştur. Bu söz başka bir kul hakkında söylenmemiştir. Hele ona ayrıca, «Kendi katımızda ilim öğrettik,» buyurulması da başka bir iltifattır. O ilim medresede öğretilmez, tekkede, okutma yolu ile, kitaptan öğrenilmediği gibi hiç bir Allah kulundan da elde edilemez.
Şimdi, Yüş'a, Musa'ya dedi ki: «Ben, Hızır'ın işinin inceliğini bilirim. Onunla yoldaşlık yapmaya güç yetiremem. Bundan dolayı beraber gelemem. Ama sen eğer ondan ayrıldıktan sonra, bir daha buluşmak üzere arkadaşlık yapmak istiyorsan gidebilirsin.» Yüş'a geri döndü, Musa ile Hızır birlikte kaldılar. Birb'rle-riyle konuşmaya başladılar. Hızır, Musa'ya bir şeyler sordu, «Bana uyacak mısın?» dedi. Musa, «Her ne bu-yurursan seni dinlerim,» diye cevap verdi. O Hakkı bulmuş olan, onunla konuşmak şerefine eren yüce Peygamberdeki niyaz'ı gör ki Hızır ona, «Sana anlatacağım,» yani, «Seni uyandıracağım,» dedi. Halbuki Musa halkı uyandıran ulu Peygamberdi. Hızır onu hakkın hakikatinden uyandırıyordu. Şimdi hikâyenin alt tarafını anlatmak bana borç oldu. Ama başka bir vakit anlatacağım.
(M. 126) Mutlu insan o kisidir ki, bir kula rastlayınca Hızır ve Musa olayını gönlünde saklayarak onu kendine önder sayar.
Zorunlu hallerde, şeriatta fetva vardır. Hep perhiz yapan, bir şey yiyip içmeyen ölür. Çünkü o hal Müslümanlarda görünmektedir. Bizim şehrimizde de böyle idi. Zahidlerden biri hastalanmıştı, ilâç içmesini tavsiye ettiler. Sofuluk gayretiyle ilâcı içmedi ve öldü. Başka bir zahid, onu rüyasında görmüş ve şöyle anlatmıştı ki: Yüzünü kıbleden çevirmişti, uykuda son derece bir şaşkınlıkla koştum, parmaklarımla mezarının toprağını kazdım. Aşağıya bakıyordum, biraz duman çıkmaya başladı. (Korkudan) kaçtım. Adamcağız, «Sen daha ne

gördün ki, o kadar kaçıyorsun?» diyordu. Bunun üzerine tekrar geri döndüm ve yine baktım. Gördüm ki, zahid kapkara kesilmiş. Daha dikkatli baktım yüzü de, kıbleden dönmüştü.
Sultan bir defa ferman edince, hoşa gitse de, gitmese de öldürür. O kimse de, o fermanı yerine getirmekle Müslüman olarak ölür. Bu şöyle olur: Mademki hastalık öldürücü bir sultandır, bu da şeriatta yazılıdır. Ama bu konuda Seyyid Burhaneddinin düşüncesi başka idi. O ilâç almadan geri durmazdı. Bu da onun için gerekliydi. Çünkü çok çeşitli, ağır hastalıklar geçirirdi. Hele varlığı halk arasında çok lüzumlu olan öyle bir zat için ilâç almak farz olur. Hastalıklardan dimağını korumak, sağlam b'r kafa ile düşünebilmek ona gerekliydi. Ancak bunu Reşid yapmış olsaydı Mecusî ve kâfir olurdu. Onu Yahudiler kabristanına gömmek vacip olurdu. Ben, bunu onun hakkında inkâr etmiyorum. Ancak bu, namaz kılmazdı. Mevlânâ da onu biliyordu. Benim ile onun arasında fark nedir acaba? Biraz bana bundan bahset!
Yüce Allah'a ant olsun ki, namaz kıldığım gün çok sevinçli olurum ve kendi kendime derim ki: Hazreti Peygamber dervişliğin sonunu şöyle bir nükte ile işaret buyurmuştur: «Fakirlik, benim için övünülecek bir haldir.» Bu, belki o dervişe hoş gelmez, ona /sadece bu tavsiyeye uymak uygun görülmez. Ama sadece namaz kılmak da yeterli değildir. Hatta namaz kılanlara dil uzatırlar; onlara acırlar bile. Nihayet Reşid'in onu dışarı çıkarması sebebi bundan dolayı idi. Yine benim ondan uzaklaşmam o sebeptendi; bu yüzden saçlarını yoldum.
(M. 127) Diyordum ki: Seyyid, zaman zaman bana söz atar ve derdi ki, «Bu namaz kılmak sana hiç engel olmuyor mu?» Ben de ona şu cevabı verdim. «Sen zaman zaman o cariye ile birleşiyor musun?» «Evet, evet, ama o engel olmuyor,» dedi. Bu Allah için bir iş; çirkin bir iş üstünde yüzünü yere koyuyorsun. Müride soruyorsun, seni yaratan Allah aşkına söyle. Bundan daha güzel ve tatlı, yüz yüze sevişmekten daha hoş bir şey var mı? Mademki ona iman getiriyor-sun, o kız kardeşe ve damada, «Siz kim oluyorsunuz da onu kadıya götüresiniz, ondan davacı olasınız?» de. «Onu alıp getiresin, bana bağışlayasın,» dedim. «Ödünç vereyim,» dedi. Benimle birlikte ama ben bilmiyorum; eğer ayıp olmasaydı nerelerde olduğunu, kimlerin önünde dolaştığını birer birer söylerdim. Suç delillerini de o bilir. Bize ikiyüzlülük yaparsa, biz de öyle ikiyüzlü yaşarız.
«Bismillah,» dedim, «Şunu dikiver, sana sevap olur.» Senin için kaç kere «Kulhuvallah» okurum. On kere okurum yeter. Şimdi onun talihsizliğinden bana merhamet geliyor. Diyor ki: Bizim haddimiz değildir ki senin hizmetinde zahmete katlanalım. Emir gelirse uymak aynı edeptir. Emirsiz gelmek, gitmek demektir. Emir almadan gelmek de, gitmek olur. Nasıl ki emir-siz gitmek de, gelmek sayılır. Ancak içinde bir bulanıklık ve bozukluk var ki emri göremiyor O.
Ayaz'da o bozuk düşünce yoktu. Emri görünce, emrin tatlılığını da anlardı. Onlar ise o kadar aydın gönüllü değildirler. Emri göremediler. Bir zaman Mevlânâ söz dinlemek isterse, bilirim ki, onun ve benim gönlümde konuşmak arzusu uyanmıştır. Ama bir aralık Mevlânâ da bir incelik görürsem anlarım ve hikâye söylemeye başlarım. Başka söz konuşmam. Meğer kalenderlik yapıyorsun, yani konuklar gitmiyorlar ben gidiyorum derim, kendi kendime.
Senden cüppe istedim. Buna verilecek cevap erken ve çok çabuk olmak gerekirdi. Nasıl ki, biri, «Sana vasiyet etmek istiyorum, başıma şeftali dikilsin, ama çarçabuk söyleme» demiş. Bundan dolayı, «Dostun vefası mal bağışlamakla belli olur,» derler. Gerektir ki, o sırrı, ölümden sonra o da söylesin. Diyelim ki, birinin bir rahatsızlığı vardır, tlâcı da bu şaraptır. Bu ona hiç yasak değildir. (M. 128) Ancak sizin için haramdır. Ama bu adam ölecektir, yahut peşinde sürüklenen bir derdi vardır, kadınlarla çok çok sohbet etmesi gerektir. Ama bu söylenememiştir. Eğer dostları onun ölümünden sonra kendisine rahmet okuyacak olurlarsa bu onun için lanet olur, rahmet olmaz. Bu da onun dostlarına ait olur.
Bize gerekli olan, kâh kılınan, kâh bir özür veya dalgınlık yüzünden erişilemeyen o zahir namazını bir tarafa bırakmaktır. Çok ayık ve aklı başında olan insan da onu yapar. Bazen namaz kıldığını da söylemez; zaman olur ki, devamlı namaz halinde olduğunu da söyler.

Erkekse, kadını boşayacağına yemin eder; kadınsa, elli defa Kuraıı'a el basarak yemin eder; doğru sözlü olur. Çünkü namazın zahirî ve bâtınî olanı vardır. Bâtının zahiri olduğu gibi. Bâtın namazı, kalp huzurudur. Bu halde doğru yemin etmiştir o insan. Hele mal dağıtmak, sadaka vermek hususunda hiç kimseye söylemeden, hatırından bile geçirmeden, ben hayırlı bir iş yaptım diye düşünmeden iyilik yapan kimse, doğru yoldadır. O kimse, eğer onlardan ise, başkalarına sadaka verirken öyle zannedersin ki kendisine sadaka veriliyor. Bunda sadaka verenin bile farkında olmadığı bir kibir gizlidir. Ama elbette makbuldür bu. Ey Zehra! Allah rızası için mevcut olan bir şeyi doğru söyleyeyim. Bana sordu: «Ben kimim?» «Sen, konuşan adamsın,» dedim. Onun için bir yer düzelttik, niçin gitmez? Bu o çocuk için nü ölüyor? Dedim ki: Peygamberler de İkiyüzlülük yaparlar. Ben onların özürlerini biliyorum. Ancak Allah, bunu bana daha açık göstermek istedi. Şimdi mutsuz ise yapsın eğer mutlu olaydı asla beni kadıya götürmezdi. Şimdi mademki bahtsızdır, her ne yaparsa daha iyi olur. Dost yüzlü, hatta sarı benizli görünür. Bugün, o burada başka türlü yaşayamaz. İçiniz ondan incindi ise kız kardeşlerine gider; ona izin verirsiniz.
Bu gönül asla yalan söylemedi. Ben tekrar gönlümü gerçeklemem; bu hal de beni yaralamaz. Gönül hoştur; biraz güzellik gönül için güvendir. Erkek kişiye asla, ruh sahibi, yahut akıllı demezler. Ancak, gönül sahibi, derler. Bana bir tiksinti gelip de zarar vermesin diye gelmeme razı olmuyordu. (M. 129) Ama gönlümün isteğine uymadım. Benim yârim benim gibi olaydı, hiç gam çeker miydim? Hele çok uyanık ve akıllı olsaydı benim için bir şahlık ve devlet sayılırdı. Hatta yüz bin yara ve mızrak darbesi alsaydım bile, yine gam yemezdim, acı duymazdım.
Şimdi, niçin önce güler yüzle gelmedin? İlk geldiğimiz gün, niçin ayrı düştük? Burada biz konuşurken her biri bizimle dopdolu idi. Her biri saf altından söz açar, en güzel cevherler saçarlardı. Bununla beraber hepsi de güzel huylu idiler.
Bugün söylediğim sözlerin anlamı, şu nükteyi hatırlatır: Hazreti Ali, her ne kadar böyle bir nükteden söz açmadı ama, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm, «Ben ilim şehriyim, Ali de onun kapısıdır,» buyurdu. Onu övdü. Başıyle işaret buyurarak dedi ki: «Bu dışarı çıkan bir sestir diyorlar. Eğer bugün onu gördümse şimdi, Şems kalmıştır. Onu da göreyim,» dedi. Dedim ki: «Mevlânâ'yı Allah erleri bile göremezler, sen nasıl görebilirsin? Şimdi ben ona sövdüm sen de söv bakayım.» «O melun köpek! Köpekler onu yalasın!» diye o da küfürü bastırdı. Onun Şeyhi bir gün başı ile işaret ederek beni çağırdı, «Tanıklık edeceksin,» dedi. Ona baş işaretiyle, ne söylediğini anlayamadım, dedim; cevap verdi: «Kâfirler Kilisede başlarıyla şöyle şöyle yaparlar. Elleri ile başlan ile işaret ederek konuşurlar. Sen de tanıklık edeceksin, gel!» Ama ben bu tanıklığı yapmaya yetkili değilim. Çünkü derler ki: Şahit o kimsedir ki, yol ortasında durmaz. Yine başka biri yol ortasında ona der ki: «Bırak onu, sen onunla konuşamazsın.» Görüyorsun ki, önce o baş işareti sana neler söyledi.
«Kadına şeyhlik gerekmez,» dedim. «Evet, soğuk düşer,» dedi. «Ama bu soğuk düşer sözünün manası anlaşılamadı,» dedim. Yani bu o demektir ki, bu iş kadına da yaraşır ama erkeğe daha hoş gelir. Halbuki bu iş, kadına asla gerekmez. İster soğuk düşsün, ister sıcak. Eğer Hazreti Fatma ile Ayşe şeyhlik yapsalardı, ben Hazreti Peygambere olan inancımı değiştirirdim. Ancak onlar şeyhlik yapmadılar.
Eğer Ulu Allah, bir kadına mutluluk kapısını açmak dilerse, onu sükûtî ve kapalı kılar. Kadına, yalnız kendi işini görmek, kendi ipliğini eğirmek yaraşır. (M. 130) Ben de kendi şehrimden ayrıldığım günden beri şeyh görmedim. Eğer yaparsa şehliğe Mevlânâ yaraşır. Ancak hırka vermez, biri gelir de zorla, «Bize bir hırka ver» diye direnir, «sakalımızı kestir,» der. aşılırsa o zaman o da verir. Şimdi bu suretle hırka vermek başka, bir de Mevlânâ'nın, «Gelin bana mü-rid olun,» demesi başkadır.
Şeyh Ebubekr'in (Sellebâf) de hırka vermek âdeti yoktu. Onun kendi şeyhini de göremedim ki, onda var mı yok mu anlayayım. Ancak ben de, bu istekle Tebriz'den çıktım ama bulamadım. Gerçi âlem boş değil, belki bir şeyh vardır. Hatta derler ki, filân şeyh hırka

verdiği müridinin haberi olmadan ona hırka bağışladı; mal, mülk verdi ve öldü. Ben şeyhimi görmedim, ancak şu kadar öğrendim ki, kendisinden bir söz nakledene gücenirmiş. En çok incindiği kimseler, kendisinden söz nakledenlermiş. Böyle bir kimseyi de görmedim ki, o makamda olsun da kendisinde bu sıfat bulunsun. Sonra şeyhin kendisi için yüz bin yıllık yol olan bir kimseye de rastlayamadım. Ancak Mevlânâ' yi bu sıfatta buldum. Şimdi Halep'ten tekrar dönücümde de, o yine bu sıfatta idi.

Bana deselerdi ki: «Baban seni çok özlemiş, mezarından kalkmış Telbaşir köyüne bir adımlık yerde seni görmek için bekliyor. Seni görüp tekrar mezarına dönecek. Gel! Artık babanı görmeye gel!» «Hayır, olsun! Ne yapayım,» derdim. Halep'ten bir adım bile dışarı çıkmazdım. Ben ancak Mevlânâ için geldim.

Kera Hatun dedi ki: «Dün gece rüyada gördüm ki, edep dışı uyumuşum; ayağımı size doğru uzatmışım.» «O geçti,» dedim. «Şimdi de kulağım ağrıyor, ayağını uzat da üzerine koyayım,» dedi. «Vazgeç,» dedim. «Bir şeyler getirin de yiyeyim.» «Hayır, ayağım getir, kulağıma koy ve kulağıma tukur ki, ağrısı dinsin,» dedi. Daha sonra, «Bu hırka Şems'indir> dedi. Ben de, «Eğer benim olaydı yanımda bulunurdu,» dedim. «Onu bana ver.» «Mevlânâ gelsin ele versin,» dedi. Şimdi senin bana olan inancın bu mu idi? Bununla beraber onda bir mertlik var; çanak, ekmek ve gönül var. O nerede, şüphecilik nerede? Ondan yüz bin fersah uzak. Ancak onun içinde bir duygu var ki, bunların kaynağı hep o.

Görüyorsun ki, Mevlânâ bugüne kadar onunla çok uğraştı. Hele ne gerek vardı ki, bu hırkayı vermek için Mevlânâ'nın gelmesini beklesin? Perir, Bahaeddin nasıl ki o gün, bir aralık söz arasında benim sana yaptığım gibi, «On altın verilsin,» demişti. (M. 131) Onda bir zorlama yoktu. Zaten o kimse ki zorlama ile iş görür, köpekler kurtulur da o kurtulamaz. Eshab-ı Kehf'in (Mağara arkadaşları) köpeği arşa çıkacaktır bu yüzden. Bundan şüphe edilemez. Bu sözü iyi dinle de bırak başka sözleri. Nihayet beş altın çıkardı, ağlayarak, «Bunu kabul et!» diye yalvardı. Kera geldi. Gizledim cehenneme gitmesin diye. Benim için ne gam? Âlemde hem dünya hem ahiret, hem de Hak adamı vardır. Nasıl ki Şiblî ahiret adamı, Mevlânâ da Hak adamıdır.

Dün gece yine dostları arıyordum. Her birini ayrı ayrı göz önüne getirdim. Her birinin inancına, dileğine, anlayışına bir başkalık gelmiş. Bu niçin böyle oluyor, dedim ve hallerine acıdım. O bizimdir, böyledir; sen de bu gönül hoşluğu ile kal ki, bizim olasın, derim. O selâmı onun için verdim. Ben selâm verdiklerime hep böyle yaparım. Önce onun işini yoluna koyar, sonra hal hatır sorarım. Belki bin defa söyledim. Her kimi seversek ona cefa ediyoruz. Ama azıcık düşkünlüğünü görünce de, yüz bin ödül veriyoruz. Ötekilerini de, dağlarda tutmuyoruz ya. Her kimin başını sahraya çevirdilerse bu, yabancılıktan ve bilgisizliktendir. Ona saygı gösterelim. Hizmetinde bulunalım. Çünkü bize yabancı kalmış, uzaklaşmıştır. Görmüyor musun ki, senin eski pabuçlarını bile taşıyacak değeri olmayan birine saygı göstermekte, onu yüksek görmekte ne kadar ileri gidiyoruz! Kaç kaç kere onun kötü hallerine göz yummuşuzdur. Düşünmüyor musun ki, nebilerin, velîlerin başlarına gelen belâlar da o yüzdendi. Çünkü onlar Allahın has kulları idiler. Dün... gönül alçaklığı gösterdi. Birinin böyle aşağıdan alması, benim hoşuma gider. Çünkü onun hali bütün dostlar, düşmanlar, müminler ve kâfirler için rahmetin son derecesidir. Allahdan bunu dilerim ki, onlara doğru yolu göstersin.

Gönlüm o köpeğin (nefs'in) yüzünden bir aydınlığa eremedi. Hep onu şöyle idare et, böyle yaşat ki, kimse vurup inciltmesin kaygısı ile oyalandım.

Çok ayrı düştük, biz evde bile dağılmış bir haldeyiz! Biri o tarafa o kâsenin başına gider. Öteki bu sofranın başına koşar. Gariptir, bu hikâye ve bütün bunlar onun hatırına gelse bile yalnız bizim kendisini görmek hususundaki arzumuzu hatırlamaz. (M. 132) Ona ne diyelim ki, kendisine bu kadar saygı beslediğimiz halde hâlâ bizden uzak durmakta, yabancılık göstermektedir. Bu hikâye uzundur.

Allah'a yalvardım: Yarabbi! Beni kendi velilerinle tanıştır, onlar ile yoldaş et! dedim. Rüyamda seni bir velî ile yoldaş edeceğiz dediler. Sordum: O velî nerededir? Ertesi gece bu velinin, Rum diyarında (Anadolu'da) olduğunu söylediler. Bir zaman sonra tekrar gördüğüm rüyada, «Henüz vakti gelmemiştir. Her işin bir zamanı vardır,» dediler.
Benim bir âdetim vardır. Yanıma gelenlere sorarım: «Efendi! Konuşacak mısın yoksa dinleyecek misin?» «Konuşacağım,» derse, üç gün üç gece arka arkaya dinleyebilirim. Meğer ki o kaçsın da ben kurtulayım. Eğer, «Ben dinleyeceğim,» derse, ben de, «O halde biribirimizle uyuşuruz,» derim. Ben söze başlarım, o da laf arasında konuşur.
Sofiye sormuşlar: «Peşin bir tokat mı istersin, yoksa veresiye para mı?» «Vur da geç!» demiş. Bu bir nimettir. «Geç!» derken acıdan korkuyor, nimetin elden gitmesine acıyor. Mevlânâ diyor ki: Filân, dün gece raks ediyordu. Gerçi başka zamanlarda bir nevi edep dışı hareket olması bakımından bu hali hoşuma gitmezdi. Fakat dün gece bunun neden ileri geldiğini bildiğim için pek hoşlandım rahatlaştım.
Ben de, duaya bel bağladım. Ağır davranırsın, ağır davranırlar. Acele edersin, acele ederler. Sen bu Meryem'i sevmiyor musun? Bu yavrunun güzelliğini görmüyor musun, ona âşık olmuyor musun?
Derse başlayan bir çocuk vardır; öteki arkadaşlarını da kendisiyle birlikte ders okumaya, Kuran öğrenmeye teşvik eder. Bir başka çocuk da bunun ta-mamiyle aksidir. Kitaptan, dersten kaçar. Ama kendi kendine, «Ben ne bahtsızım, benim yaşımdaki bütün çocuklar mektebe başlamış!» diye gizlice ağlar. Bu çocukta ümit vardır. Ama üçüncü bir çocuk daha var ki başka arkadaşlarını da kendisi ile birlikte okuldan kaçırır, îşte onda hiç ümit yoktur. Bu çocukların ikisi de kararsız, dönek tabiatlıdırlar. Biri kaçar kendini kurtarır. Ama öteki orada oturur kararsızlığı bir hamlede parçalar. Bir kere bu çocuk ötek'ne erişemez. Nerede kaldı ki, onu geçebilsin.
(M. 133) Henüz pekmez satıyorsun, sarf etmiyorsun. Başka bir yerde Hakka ödünç vermek bahsini tefsir etmiştim. Fakat o iyiliksever kişinin gözü bu cihette değildi. Bak bunu nasıl tevil etti: Kendimden ödünç verdiğim şey daima gönlümden çıkmaz, niçin onu düşüneyim, niçin hatırlayayım? Böyle adama Allah'ın verdiği gıda ile oruç tutmak haramdır. Bu, o demektir ki, bu ağzı mazeretle açasın, öteki oruçtan tutmuş olasın. Çünkü o oruç, bağlı bir ağızla tutulmuş olur. Bu orucu açtığın zaman öteki oruç da tutulmuş sayılır.
Semerkant, ne kadar hoş yerdir! Bu âlemde olmayan hoş bir âlem o taraftadır. Dünyanın hoşluğu o cihettedir. Mevlânâ buyuruyor ki, benim ayrılmaklığım onun hoşuna gitmez, 'ama bu böyledir. Ben yalnız ca her yeri dolaşırım, her dükkânda çömelirim. O ise vekarlı kişidir. Bir Şehir Müftüsünü öyle dükkân dükkân, yer yer gezdiremem, her külhanda dolaştıramam ki, benim seninle beraber olduğumu bilsinler. Seninle şöyle teklifsizce bir şeyhlik sohbeti etmedim. İstesen de istemesen de ben bu tarafa giderim. Eğer benim olacaksan benimle birlikte gelirsin, yoksa çetin gördüğün her şey sana gerekmez.
Nasıl öyle eğreti oturmuşsun? Gönlüme ürkeklik geliyor. Şimdi İblisin manasını bu kadar hoş bir şekilde işittin mi? Bakarsan İbliste de İdriste de belirli birer mana vardır. Bir vakit bu dersin manası yürür başka bir vakit de o dersin manası. O, bundan daha hoştur. İblise gazap edilmesindeki bu nükte latif ve manevîdir. O İdristeki mana ise daha manevîdir, ama surette İdris görünecek olursa ancak İdristen doğan mana, İblisden doğan manaya göre daha lâtiftir. Çün-kün gazaptan lütfa doğrudur.
Evet, kendi sözünden kendi şiirinden sana bir coşkunluk geliyorsa başkalarının sözleri ve şiirleri de öyle gelir. Onlara karşı da heyecanın artar. İyiye, güzele karşı ne denilebilir? Lâkin sen diyorsun ki, vaktin birinde bir hırka söz söylüyordu. Nihayet senin halin hırkanın halinden daha iyi olmalıdır. Senin kendi sözün yok mu? Hep başkalarının hikâyeleri, başkalarının şiirleri!
Hırka nasıl konuşabilir? Cansız varlıklar içinde ancak Samiri'nin danası konuşmuştur. Başka cansızlarda böyle bir âdet görülmemiştir. Fakat o buzağı mademki Allahlıktan dem vurmuştur,

Musa'nın peygamberliğini nasıl kabul eder? İşte Musa'nın hikâye ettikleri o hali senin halindir.
(M. 134) Müridin biri dedi ki: «Ben her gün Allah'ı .yetmiş kere açıkça görürüm.» Şeyhi ona şunu söyledi: «Senin bir kere Bayezid-i Bistamî'yi görmen, Allah'ı yetmiş kere görmenden daha hayırlıdır.» Mürit meşelikten dışarı çıkıp da Bayezid-i görünce hemen düşüp öldü, çünkü âşık idi. Sevgiliyi arama yönünde öldü. Yani nefsinden ona da bir artık kalmıştı, o da temizlendi.
Mürit, âciz görüşü ile eksik basiretiyle ancak kendi 'tasavvurunun suretini görür. Allah'ı Bayezid kuvvetiyle göremez. Şimdi yüz bin Bayezid de, Musa'nın pabucunun tozuna erişemez. Hem sen taklit yoluyla da diyorsun ki, binlerce veli, nebinin ayak tozuna erişemez. O halde nasıl reva görüyorsun ki, bir külhancı onu her gün bin defa görsün? Allah ile konuşan Musa'ya da onu göremedi diyorsun. Eğer biri senin gerçeklediğin «Allah'ı görmek vardır,» anlamındaki Allah kelâmını tevil etmek isterse fetva istemek lâzımdır. Söz, çekiştirilmeye elverişli ise tevil ile söylenir. Doğru söze tevil gerekmez.
«Enel Hak» (Ben Hakkım) sözü gibi çıplak ve uygunsuz sözler ise tevil götürmediğinden şüphesiz söyleyenin başı araya gitti.
Bir divane ötekine şöyle diyordu: Bir çuval yün nasıl olur da bir çuval mücevherle beraber olur? Yüz kere boşaltsan, altınla doldursan bile yine mücevhere eşit olmaz. Bu öyle bir divaneydi ki akıllının söyleyeceği sözü söylüyordu. Kadı ona yan yan baktı. Ben de Tebriz şeyhleri ile Zahid'in ve kölelerin hikâyelerini anlatıyordum. Dün gece dedim ki, sizin sözlerinizi de Mevlânâ ile birlikte sizin ağzınızdan dinleyelim. Sonra gönlüm razı olmadı. Niçin, yemek yerken konuşulan o sözleri yine birlikte yemek sofrasında konuşmayalım? dedim. Yine gelseniz ne olur? Dualar edelim! Arzunuz nedir, aradığınız nedir?
Yukarıda sözü geçen, «Gözler onu göremez ama o gözleri görür,» âyetindeki manayı anlamak konusunu mademki sen açıklayamıyorsun, bari dokuz şeftali ver ki ben söyleyeyim. Aranılanı bulmak ona kavuşmak için en yüksek arzunuz nedir? Allah daima doğruyu söyler onun ilâhî varlığına ant içerim ki bu doğrudur. Allahın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun. Ben artık ense, göbek yapmak düşüncesinden vazgeçtim. Dostlar yen lendi ama ben eski bedenimi bulamadım, tşin kötü tarafı sen hep kendi mektubunu okuyorsun, dostun mektubunu okumuyorsun. Nihayet biraz da dostun mektubundan birşeyler oku. Kitapta yazılı olan şeyler hakkında onlara bir utanç gelmez. (M. 135) Bu gibi şeyleri biri kitapta yazar. Nasıl ki bir adam soruyordu: «Kadınların kapalı yerine bakmak helâl midir, yoksa haram mı?» «Helâl geçti,» dedim. «Ona el yetmiyor.» Ancak, bu sözümden de hayrette kaldım. Yüksek sesle, «Onun etrafında dolaş, okşayıver, nihayet vücuttan dışarı çıkmaz,» dedi. Tekrar sordu: «O halde söyle, O beni niçin okşamasın?» Bu ikinci sorunun cevabım niçin vereyim. Niçin ağzımdan bu söz çıksın? Ancak benim sana ilk söylediğim sözü dinle! Çünkü bu ikinci mesele, sana gevşeklik ve arıklık verir. Bunu niçin anlatayım. Bundan sana ne fayda var? Eğer bu noktada bir yanlışlık olmuşsa gayret et, mümkün-olduğu kadar düzeltmeye çalış! Ama sana bir fayda sağlamaz. Ben bu konuda bir şeyler bilsem de senin nefsine bir fenalık gelmesin diye söylemem sana.
Bana bundan sonra Medrese çevresindeki yollardan geçmek yaraşmaz. Şimdi tabiatını bilmediğimiz bir insanın gönlünü nasıl bilebilirsiniz? Zaten aranılan da gönüldür. Kaldı ki, sana bu aranılan şeyden söz açmak da belki hoş gelmez.
Şimdi beni en çok korkutan nokta, dışarda gördüğüm bir çok şeyleri sana söyleyememektir. Şimdi sen söyle; önce bana sevgi ve saygısı vardı, onu sizin sohbetinizi anlatırken dinlemiştim. Halvette sizi hep hayırla anıyordu. Bu yüzden duacınızın size karşı beslediği sevgi yüz kat daha artmıştı.
Rüyamda gördüm ki Mevlânâ ile birlikte Kuran' daki şu âyeti okuyorduk: «Her şey yok olacaktır. Ancak onun vechi kalacaktır,» Yani bu varlıktan geri kalacak bir şey varsa, ancak dostların yüzüdür.

Beyit:
Nice sevgili, mest, başı dönmüş
Gözleri yaşlı olduğu halde kapıya geldi.

«Lenterâni!» (Beni göremeyeceksin!) hitabı gözünün önünde ama göremiyorsun. Onu böyle görmek istiyorsan bu «Lenterâni,» o kadar lâtiftir ki gözle görülmez. Yine âyette, «Onu gözler göremez, ama o gözleri görür,» buyurulmuştur. Buradaki mânâ evvelkini kat kat geçer. «Onu göremezsin, ancak dağa bak!» buyurulmuş olmasındaki hikmete gelince; o dağ, senin benliğindir.

Ahırzaman Peygamberi Hazreti Muhammed Aley-hisselâm'dan, «Nefsini bilen Rabbini de bildi,» nüktesini iyi dinle! Bundan dolayı onun Rabbini görmek dileği, Musa'dan başka oldu. Bu, «Yarabbi!» böyle bir istekte bulunmaya tövbe ettim, «Ben, müminlerin ilkiyim,» sözünün delilidir.

Akar su pislikleri beraber sürükler, onları geri çevirmez. Şu halde kendisini özleyen, susamış bir kimseyi nasıl geri çevirir. Su vardır ki, içindeki pisliklere dayanamaz, kirlenir diye içindekileri kendir ğinden dışarı atar, ama başka bir su vardır ki, âlemdeki pislikleri içine atsanız asla değ'şmez ve kirlenmez.

(M.136) Bu halk İblisdeki hakikatten âciz kalmışlardır. Eğer, iblis, «insanoğlunun damarlarında dolaşan kan gibi onun bedenini dolaşır,» sözündeki surette ise bu ifade uygun düşmez. Bu takdirde, bu deyim manevîdir. Bunun başka bir anlamı daha olmalıdır ki, evvelkinin dışında olsun. Diyelim ki, sana ansızın bir öfke gelir, sonra da bir rahatlık duyarsın. Evvelkisi manevîdir, ama ikincisi daha manevîdir. Bir zamanlar (Melekler) iblisten ders alırlardı. İyi bil ki, dersin rahmetini yine o götürdü. O felsefe yaptı; gerçi o bu felsefeden daha tatlıdır. Allah'ın yüce zatı hakkı için demişlerdir ki, onun sözü şeyhe yaraşır sözdür. Ama tekrar söylemek gerekmez. Her ne kadar onu yorumlamak uygun görülse de yine tekrarlamak yaraşmaz. İşte şu, «Enel Hak» (Ben Hakkım) sözü de yorumsuz değildir. O zaman iş şüpheli olur. Çünkü mademki ben diyorsun, Hak kim oluyor? Hak diyorsan, ben sözü çıplak, alçak ve öldürücü bir kuru lâftan başka nedir?

Zamane müftüleri Hallâc'ın ölümünü istediler. Tahkik ehli müftülerle şeriat müftüleri de onlara yardım ettiler ki sevabını paylaşsınlar. Bununla beraber, O hem şüphe, hem de yakın mertebesinde kaldı. Acaba ben var mıyım? diye yakın mertebesine erişemedi.

Hakikat yolcularının yolu yakın mertebesinden geçer. Onlar ancak bu menzilden sonra son duraklarına erişirler. Asıl aranılan da o mertebedir. Âlemin görünüşü karşısında der ki: «Nihayet ben sende bir âlem görüyorum!» O da, «Şu toprak âleminde ne yapacaksın?» deyince: «Senin lütfün benimle beraber değil mi?» diye sorar. O, «İster olsun ister olmasın,» der. Ama, «Sana daha çok yardım edemiyorum,» deyince de, ona, «Ben de üzülüyorum. İçimden sana yardım etmek için bir gayret geliyor.» der ve «O halde, benim için ne gam!» cevabını alır.

Gideyim Mevlânâ'yı göreyim. O, dünyaya ne bir şey istemek için ne de bu işareti tamamlamak için geldi. Âlemde, nişanı olmayan bir sevgilinin halinden haber veren işaretten onda bir nişan yoktu.

Görünen her nişan, arayanın nişanıdır, yoksa aranılanın nişanı değildir. Bu sözler hep arayanın sözleridir. Onlara bir şey görünmez. Hakkı arayan gerçek, yolcu odur ki, aradığı sevgiliden alnında bir ışık parlar. O ışık sayesinde her kimin yüzüne bakarsa onun said (mutlu) veya şaki yani (mutsuz) ve fena yara-tılışlı olduğunu görür. Hak yolcusu bir temaşa âlemine gelmiştir. Bu arada aranılan sevgili ile bir ilgi kuranlar vardır. Bunlar Hak yolcularını görürler, rahatları kaçar, ıstırap çekerler. Biri der ki: «İşte bu yetim inci benim. Âlem içinde aranılan sevgiliyi seyretmeye geldim. Artık huzura kavuştuk şimdi yerimizde oturalım.» Öteki der ki: «Burası oturacak yer midir? gidelim.» Başka biri de, «Hele bir kaç gün daha temaşa edelim.» der. (M. 137) Şimdi her gün benim ışığımla temaşa ediyoruz âlemi. Yine her gün benim nurumla cihanı seyredelim. Mademki hem dost hem de Hak yolcusu olduk. Hakkı arayan, coşkunlukla

İsa gibi erken konuşmaya başlar ama aranılan sevgili onu ya kırk gün sonra söz söylemeye yetkili kılar, ya on altı yıl geçtikten sonra aradığı dostun yüzünü görebilir. On beş yıl sonra da onu konuşturur, hararetli hararetli söyletir.
Bütün bunlarla beraber diyorum ki, onun pabucunun tozuna şüphe karışmıştır. Yakîn ve yakînde şüphe, Allah yolunun başıdır. Bunlardan yüz bin tanesinin bile o noktaya erişememiş olması daha iyidir. Hele şeyhliğe ve kılavuzluğa yakışmaz ki, o saçı ile, sakalı ile kapıda kalsın. Bu gibiler kendilerini asla şüpheden kurtaramazlar. Ama pek azı taklitçilikten uzak kalır. Zaten taklitçi, ne onun bunun şiirinden, ne de Allah kelâmından bir şey anlar. Allah korusun o bir sapkın olur. Yani o ancak yakîn ve hakikat yolu ile Hakkı kabul eder, taklit yolu ile değil. Kuran'ın içyüzünü, bâtın manasını ki ona, bâtının bâtını perde çekmiştir, taklit yolu ile değil ancak tahkik yolu ile anlar. Başka birinin şiiri mi daha dokunaklı olur yoksa senin sözün, senin araştırma ışığın mı? Sendeki kudret büyük bir çuvaldaki yün gibidir. Ama cevherle iddiaya girişir de, «Ben mi daha değerliyim yoksa pamuk çuvalı mı?» derse, cevher ona der ki, «Bunu bir kere divanelerden soralım, akıllılardan değil.» Bunu işiten divaneler de şu cevabı verirler: «Bir cevher vardır ki çuvallar dolusu berberi altını bile onun kadar değerli değildir.» Cevherin kıymeti kendindendir. Akıllıya gelince o da şöyle der; Siz onun sözüne bakmayın, o divanedir; yetim inciye asla değer biçilemez. Hümameddin'in sözleri bütün âlemde senet sayılır. Bundan sonra da ben konuşacağım, ona ayakbağı olacağım.
Mevlânâ o gün pek duygulanmıştı, diyordu ki: «Sen bir gün bana Hümameddin'i seviyorum dememiş miydin?» Ama bu (birlikte yaşadığımız) Halk dururken kervansaraya gitmeye hakkım yoktur. Yabancılarla sohbet mi daha iyi yoksa bunlarla anlaşmak mı? O Yahudinin bir tek putu vardır, bunun yüz bin. Bir putla uğraşmak daha iyi değil mi? O bana yumruk atar ama ben ona atamam. Çünkü bu noktada bir rahmet vardır. Böylece benimle birlikte yoldaşlık edersin. Bütün âlemde bütün sözler talipleri^, arayanlarındır. Ya aranılan nişanı nedir? Dinliyorum, dinliyorsun.
(M. 138) Aranılan gerçeğin Allah ile karşılaştırılması yolu ile, o âleme varabilmenin zamanını bilmek gerektir. Nihayet nereye gidiyorsun? Benim nazenin -dostum! Bu tartışmadan sonra artık ne söyleyeyim. Allah seninle beraber olsun derim. Ama bu ayrılış dileği değil, ancak Allah lütfunun, inayetinin, Mevlâ dostluğunun ve sırları bilen Hakkın seni koruması için bir duadır.
«Dur, ey Devem! Sevinç son kertesine geldi, iş bitti, yol kesildi. Yeryüzü güzel bir cennete döndü. Bayram geri geldi, işler düzeldi.»
Biri dedi ki: «Tekkenin işi nedir? Hangi niyetle iş görür?» O, yedirir, istirahat ettirir, yoksulun biri ondan bir şey istese bütün kalbi ile der ki: Sen benden özel bir istekte bulunmadın, belki umum sırasında bir şey istedin. Sen de o umum istekliler arasındasın. Acaba benden geç kaldığını mı soruyor? Onunla benim yüzümü yırttı, bu bana yeter, dedim. Benim şeriat yönüne meylimi bilselerdi bana her gün sabahları külbastı ve tuğrak yedirirlerdi. Her türlü pişmiş et gaz yapar, ama bunda pek az gaz vardır. Sen benim kızarmış et parçalarını sevdiğimi nasıl bildin? Bunlar meselenin aslım bilirler. Şüphe yok ki, sen benim isteğime uygun hareket ettin, insanın niyeti uyanmak olduktan sonra, ister uyumuş olsun, ister ölmüş bulunsun, ona İsa nefesi gerektir. Ama ona Isa Peygamber üfler ve kalbiyle onun dirilmesini isterse, o uyanır. Lâkin onu yalnızca sarsar da uyandırmak niyetinde olmazsa o zaman ne olur. O zaman o kimse direnmeye başlar. Nasıl ki, Hazreti Peygambere hitaben Yüce Allah, «Sen sevdiğin kimseyi doğru yola getiremezsin!» buyurmuştur. Bana dedi ki: «Ben her zaman Bed-reddin'in evine giderken hep seni çağırırım. Sen niçin abdest almaya giderken beni çağırmadın?» «Yoldan mı?» dedim. «Yoldan,» dedi. «Ben seni çağırdım. Eğer aramızda muhabbet ve saygı olmasaydı başka ne ya-pabilirdim?» Bu arada meseleyi öğrenmek için kendimi zorluyordum. Çünkü anlaşmak ve birleşmek istiyordum. Mevlânâ'nın sevgisi olmasaydı, Allah hakkı için öz babam bile olsaydı bana onların yaptığını yapar mıydı? isterse kitapla gönderilmiş Peygamber olsun onun şan ve şerefini kırar işini alt üst ederdim.» Dedi ki: Görüyorsun ya iş ne kadar

ağırdır. Yiğitler gerektir' ki bu dağları kökünden kazısınlar. Dinde ve işte geri kalmışlardır. Hazreti Muhammed Aleyhisselâm kendisine gelen kesin emirden nasıl inledi. Kuran'da, «Emrolunduğun gibi doğru yürü!» buyuruldu ve buna işaretle, «Hud sûresi ve benzerleri, beni ihtiyarlattı,» diye yakındı. (M.139) Bu bir feryattır. Ama Ayaz için zor bir iş yoktur. Hep kolaydır. Ben buna karşı dedim ki: «Nihayet Ayaz'ın himmet ve gayreti işleri kolaylaştırır.» «Evet,» dedi. «O Ayaz ki, köpeklere karşı bile sevgi ve şefkat besler, kendi gözünün nuruna karşı nasıl sevgi beslemez?» Şimdi bizim sözümüzü üzülerek tekrar söyler ve ondan faydalanır.
Ömründe hamam yüzü görmemiş, vücudu ter ve kir kokan edepsiz bir adamı, Gazneli Sultan Mahmud huzuruna kabul etmedi. Hazreti Muhammed (S.A.) ki Mahmud'un mübalâğa sığası ile ifadesidir, yani ondan pek çok yüce bir mertebededir, öyle adamları nasıl kabul eder? Nihayet büyük erenlerin ruhları hazırdır; yaşıyanları görür, onlara yardımcı olurlar. Bir kimse nasıl edepsizlik yapar da, Dergahına lâyık olmadığı halde Hazreti Muhammed (S.A.) hakkında söz söyleyebilir? Bu, şu sebepten dolayı imkânsız görünüyor. Çünkü sen hep kendi mektubunu okuyorsun, O Hazre-tin mektubunu okumuyorsun, yani ona kendi halinden kıyas yapıyorsun (Onu kendi nefsinle karşılaştırıyorsun). Onun kıyasını, kendi haline uydurmuyorsun. Bu konuda O şöyle buyurur: «Benim dış görünüşüm (zahir), başkalarının bâtınlarının yaratıldığı yerden yaratılmıştır.» işte bu «başkalarının» sözlerinden anlaşılan, velilerle nebilerdir.; Yani onlarin kalpleri ve bâtınları ile bildikleri şeyler, benim için zahir bilgisi sayılır, demektir. Ytine onların bâtında gördüklerini Hazreti Peygamber zahirde görür. Kendinden söz söyleyen kimse, kendi benliğinden dışarı çıkmıştır. O kendi kendine der ki: Bunu düşünebilmek için kafamı idare eden zabıta kuvveti, kendi yuvasından dışarı çıkmıştır. «Ey gönülleri ve gözleri dilediği tarafa döndüren ulu Allah! Kalbimi dinim üzerinde sabit kıl!» Bu dua başkaları için. bir dilektir. Yani böyle bir olayla karşı karşıya gelirseniz, Allaha böyle yalvarınız demektir. Eğer iş böyle değilse sen, o kitapla gönderilmiş olan en büyük Allah Peygamberi hakkında yanlış düşünceye kapılır, onu öylesine nefsine düşkün, korkak, nefsinin fitnesinden feryat ediyor[1] sanırsın. Halbuki onun gönül evinin etrafında hiç bir ihtisapçı (zabıta kuvveti) dolaşamaz. Zındık bile bilir ki, onun için korku yoktur. Ama o sözü kendine söyler. Söz başka bir yere gitmez. Nasıl ki şair, «Kendimle hoşum, bundan sonra da ben kendi kendime yaşayacağım,» demiştir. Bu noktada başka bir sır daha vardır ki, Hazreti Peygamber onu Hazreti Ömer'den gizledi. Ama bu, ondan bir şey esirgediği için değildi. Ancak daha vakti gelmemişti. Eğer o zaman bunu Ömer'e açıklasaydı Halifelikte şaşkın bir hale gelirdi. O sözün manasını kavramak mümkün olmazdı. Şeriat zahirdedir. Onu âlemde yaymak gerektir. Benim sizden istediğim, içinizdeki coşkunluğu, derin duyguları dışarı atmanız, açığa vurmamzdır. Sarhoşluk da ayıklık da meydana çıksın. Benim istediğim hal sende var mı? Nerede? Ben bu işleri senin önünde kendi kendime yapıyorum ki, göresin de o sırrı açığa vurasın! Seni ibrik gibi kaldırıp gezdireyim, oraya götü-reyim de, o geniş hırka yeni ile o işleri yapasın ki bâtının da sağlam kalsın.
(M. 140) önce sana yuvarlak bir tandır ocağında oturmayı öğreteyim, ilk günü biraz geride oturursun, sonra yavaş yavaş tandırın kenarına gelirsin... Mev-lânâ ile sizin niyazınızdan bahsediyorduk, ben birkaç kelime söylüyordum. Ben demek de ne oluyor? Niyazınızın sonucundan ve içinizin temizliğinden gözümden yaşlar boşandı. Evet Peygamberimiz buyurdu ki: «Bu edep için bir öğretmen, bir mürşid gerektir.» «Bana edebi, Rabbim öğretti!» buyurmakla büyüklük göstermiştir, O bu sözleri ile dervişi övmüştür. Bana sizinle birlikte bir şey söylemek gerekmez, çünkü anlayamazlar. Ancak bana içinden çıkılması çok zor olan bir soru yönelten o tek insanın faydalanması için konuşacağım. Çünkü onun bu sorusundan bir fayda umulur ve bu yüzden irşad eden şeyh ile irşad olunan müridin hali belli olur. Devamlı olarak şeyhlik yapacak kimse ile ona devamlı surette bağlanacak mürit seçilmiş ve anlaşılmış olur. Bu bambaşka bir iştir. Dedi ki: Mevlânâ'ya sordum; şu âlemde neler temaşa ettiniz? dedim. Bana şu cevabı verdi: «Bir insan ki herkesle bir konu üzerinde konuşur, o ya temaşa

yönünden geri kalmıştır, yahut sadece temaşa davasın- » da kuru davacıdır. Ama eğer yapacağı o temaşa, herkesle konuşmasına engel olursa iş başkadır. Diyelim ki karnım toktur, ama bana su lâzımdır. Ben nasıl ekmek yiyebilirim? Yersem durumum daha kötü olur.»
Pirlerde bir onur vardır, özellikle bilginlerde. Hele onun karanlığı bana engel oluyor gibi sözlerden daha çok incinirim. Onun karanlığından verecek cevabı da kaçırdım. Ama o kim oluyor? Onun karanlığı nedir ki, sana perde olabilsin?
O gün şehre gelmeden o şeyhi tanımıyordum. Onun hali bana kapalı idi. Hele karanlığı bana hiç perde olmadı, îster çırpınsın, ister yılan gibi kıvransın, ben diyeceğimi dedim ve gitti. Yetmiş yaşlarında bir Mecusî, yolculukta, yedi yaşındaki bir çocuğa muhtaç olur; bana bir su ver diyebilir. Ama ben bu halin ona kanıt olmasına razı olmam. Mecusîdeki sevda başkadır. Halbuki sen onun sözünü örnek alıyorsun. Yahut ondan daha aşağılık, daha bayağı birinin sözünü misal gösteriyorsun. İstiyorum ki Tekkeye gideyim de senin şu sözünü eleştireyim. Hani ya diyordun ki senin suç bağışlaman günah öğretmek anlamına geliyor ki, daha fazla olmasın. Ama çok zararlar ediyorsun, çok değişiklikler ve-karışıklıklar oluyor, başka bir sefer de söylemiştim. Eğer Nârenç bir günah işlerse, kime ziyanı var? (M. 141) Hiç evini bırakır da başka bir eve gider mi? Onu bir şeye benzetiyorsun ki, sana bir faydası yok. Dine de faydası yok. Razı değdlim ki iş kuru bir sonuca varsın. Nasıl ki bezirganın birinin boy abdesti almak pek hoşuna gitmezdi. Kaç kere su dökünse üşenirdi, bir kere de başı şişmiş, ağrımaya başlamıştı. Onu her gün şeytan aldatıyordu. Yeni erginlik yaşına girmişti. Onu-Gülistandaki medreseye götürdüm. Medresenin hocası dedi ki: Evet, ilham bir şeytanın adıdır diyorlar. Onu İblis bu gence musallat etmiştir. Bu gencin namaz ve temizlik niyetlerini şüpheye düşürür.» Hoca, postunu bir yere götürdü, rengi sarardı. Sonra ikinci defa anlattı: «Bil ki, bu vesvese yani kuruntu denilen şey de bir köpek, bir melundur. Onun günahı senin boynuna yazılır. Sakın onu bir daha dinleme!»
Şimdi benim çok yemek hakkındaki sözüm de bu; konuya dayandı. Sana Halep'te ne dualar ettim. Rahatça oturduğumuz o kervansarayda yüzümü halka göstermek istemiyordum. Eğer böyle yapmasaydım, ya bir işle uğraşmak yahut da tekrar Tekkeye dönmek zorunda kalacaktım. Benim yirmi günde başardığım işleri, sen bir anda tekmeler, alt üst ederdin. Bütün onlar iş hesabına sığmaz. Sonra bütün dşler bozulur, üzüntüsü de bana düşerdi. Görüyorsun, senin terbiye ve yetişme tarzın sana neler getirdi! Ben artık bu işe başladım. Allah fakirlerinin işi boş değildir. Nasıl ki, o ük günde ne aydınlıklar belirdiğini gördün. Eğer o neşe bu ana kadar devam etseydi he-sabet ki neler olurdu? Şu hale göre o olup bitenler hep iş hesabı değildi. Şam'a gitmek sizin işiniz değildir, o benim isimdir.
Mevlânâ bana şöyle bir yan gözle baktı ve dedi ki: «O Allah'ı böyle bir kimseden arıyor.» Ben ona çok inanırım. Önce, «Bu yanlıştır,» dedim. Dedi ki: «Ben Allahı ondan aramıyorum, onu ben Allahtan istiyorum.»
Şu insanoğluna kendi gözü kadar hiç bir şey ziyan vermez. Yani kendine çok nazar değdirir. Bakarsanız hiç kimse bunun farkında değildir. Ancak bu işi .ben bilirim. Nazar değdi, bir yudum su gibi geçip gitti:
Kazvin'li dinsizin hikâyesi meşhurdur: Başım keşliler de Allah yoluna gitmedi.
Şiir:
Yazık ki, umut gününde aşk, bedenimi sırsıklam etti.
Eğer sen imanlı kişilere, namaz ve hizmet yolunda olanlara dil uzatmıyorsan bunu bu kadar güzel bir ..şekilde kim ifade edebilir. Sen o abdesti alınca bütün bedenin öylesine parlak ve güzel görünür, başını secdeye koyduğun vakit sana öyle bir hal gelir ki, içki bile ona ziyan vermez. (M. 142) Ancak kendisinde bu makam yoksa, bu denizde kol ve bacak sallayacak gücü yoksa boştur. O taliplerden idi, arıyordu; aradığının ne olduğunu söylemek de ona ziyan vermez. Ben kıyamete kadar bu yanda yatar uyurum, bu bana zarar vermez. Belki her gün bana daha iyi gelir. Bununla beraber benden ayrıldığın gün üzüldüm, gece sabaha kadar

rahatsız oldum. Onu bıraktığın gün de sevinçli ve neşeli olurum. Kabe'nin kapısı kıble olmasaydı, Kabe dışındaki dört taraf da kıble olmazdı.
Sen Erzurum'dansın. Rum ülkesinden genç olsun, yaşlı olsun, insan Allah evinden bu kadar uzaklaşır mı hiç? Kulağına vurayım gel sofra örtüsünü kaldır da bana su ver! Bu gece eğer benden ayrı ve yalnız uyursan ben rahat edemem. Elimi ayağımı bir tarafa atar çırpınırım. Sen arkamı örtersin, önüm isterse kış olsun. Eğer başka küçük biri olsa, kâğıdı tutar, yağlar ve fareye kaptırır. Sen bu işleri bize emret! Biz içiyoruz sana bakmıyoruz. Sen, «Oh, oh!» deyiver ki, ben de senden ne kadar istekli olduğumu anlayayım. Vücudum pek narin; ufak bir rahatsızlık bana yol buldu mu her gün geceli gündüzlü hasta olurum. Ancak ben rahatsızlıkların saldırısını, açlıkla önlüyorum. Onları açlık ve perhiz ateşiyle yakarım.
Mevlânâ'dan nihayet bir şey aşırabildik. Bu hikâyeden hisse alman yerinde olur. Ama önce onun per-desM kaldır da öyle oku! Bu Kazvin'linin hikâyesidir: llya efendinin yaptığı çatlak ibriğe işeyip de onunla taharetlenen Kazvinlinin hikâyesi.
Mevlânâ birisine darılınca ne hoş oluyor. Bir şeye kızdı mı pabuçlarını yere vurur, «Vahşeti anmak vahşettir,» derler. İşte ben onları sağlam tutarım. Zamanede soğukluk vardır. Biri yüzünü halka çevirirse, bu, cimrilik yönündendir derler.
Sofi ile dişi merkep ve virane hikâyesi de bir başka türlü, ileride bunları da anlatırım. Benden her hangi biri incinirse onu çabuk bırakırım ama benden nasıl ayrılabilir? O pişman olur. Şimdi onu daha iyi olması için sıkıştırıyorum. O, belki daha çok zahmet çekecektir. Ama bir gün benden ayrılınca daha güçsüz kalır. (M. 143) Çektiği zahmetler hatırına gelir, başka biriyle dostluk kurar, o dost da kendisinden kaçar. Ama Mevlânâ'nın şaşırtıcı ve yorum isteyen sözleri her konuya uygun düşer. Dedi ki, «Kilise gereklidir. Çünkü ilk önce Müslüman olan pek az kimse vardır.» Dedim ki: «Bu söz ilk defa söylenmiş sözlerdendir.» Bu tekkeye geldiğimden beri dün gece bundan konuşuldu. Bu kimin sözüdür, bunu yazmak gerek. «Şüphesiz, Hak, Ömer'in dilinden konuşur,» buyurulmuştur. Mademki sende kendi sözlerinden hangisinin Allah ilhamı, hangisinin Şeytan vesvesesi olduğunu ayıracak güç yoktur, bunu ben sana söyleyeyim: Bunlardan Allah ilhamı sonucu olanları yazmak gerek. Nihayet kendi kusurunu anlatıyordu, diyordu ki: «Önce bana iman konusunda bir şeyler olmuştu. O şeyh, beni kendisine çok güvendiği zata- götürdü. Onunla çok konuştu. O, ortaya bir söz atıyordu, ama şüpheli konuşuyordu. Biz, onu bizim tarafımıza çekiyorduk. Çünkü o söz öyle bir kimseden doğuyordu ki onu Hazreti Muhammed"in (S.A.) yanında oturtsalar yaraşırdı.
Bende öyle ateşli bir hal var ki, hiç kimse bu duruma katlanamaz. Ancak benim sözüm dinleyene merhem olur. Halk arasında kabul edildikçe kuvvet bulur. Bir gün, o da bu hale düşerse sonucuna katlanır. İş adamı, yaptığı işte yetkili olmak gerektir. Öyle kişi ne acımakla, ne gam çekmekle kendini yorar ve hiç üzülmez. Yola koyulunca her an ayağı kaymasın diye dikkatle yürür. Çünkü babadan kalma o hata bir kere işlenir. İnsan bir kere yanıldı mı arkasından hemen pişman olur. Artık bir daha yamlmamak için tetik ve uyanık davranır. Yanılsa bile ona fazla önem vermez, düşünmez. Çünkü zaman geçtikçe üzülmenin ve gam çekmenin bir faydası olmadığım anlar. Diyelim ki, savaşta bir adamın eli yaralanmıştır. İlk defa buna çok acı ve üzüntü duyar, ağlar, ama ne faydası olur? Ancak tedavi için bir cerraha, bir hekime koşar, yahut hiç ağlayıp sızlamadan bir kırıkçıya para vererek kuru sargı ile bağlattırır. O pansumanın verdiği rahatlık sonunda iyi olduğunu sanır.
Mevlânâ'da, ledün ilminden sözler vardır. O konuşurken sözlerinin kimseye bir faydası olup olmadığını düşünmez. Ama benim çocukluğumdan beri Allah ilhamı olan bir halim vardır. Birini sözle terbiye edersem kend'i benliğinden kurtulur. (M. 144) Daha fazla ilerler. Bu şeyh, Haktır. Allah kullarından kimi iş adamı, kimi de söz eridir. Siz benim için birer örnek iş adamısınız. İçinizden söz adamı da çıkaracağım. Ancak bu daha yenidir. Kendisinde iş adamı olmak gücü bulunan kişi konuştuğu zaman, sözü iş kuvvetiyle birleşir, ona göre iş görür. Ben Tekkeye daha çok onu yakalamak için giderim. E'ğer avlayabilirsem selâm ve saygıyı, son

derecesine vardırırsa ,başka bir zaman yine giderim; onu avlamak için yine yakalarım. Ben Hak yoluna çağırmakta serbestim. Ama Hazreti Peygamber, bu işe memur olduğu için, «Hûd sûresi, beni kocalttı,» buyurmuştur. Ben bu konuda zorunlu olmadığım için Allah'ın, «Emrolunduğun gibi davran!» fermanı beni ancak gençleştirir. Çünkü hadisteki «y» harfinden bir nokta düşünce kelime gençlik anlamına gelir. Düşen ikinci nokta birinci nokta ile yanyana gelince birleşme meydana gelir. Ama bağımsızlık söz konusu olunca birleşmeye ne gerek var diyeceksiniz. Ama Allahm işlerinde hiç bir zorluk yoktur, ona göre hiç de güç değildir. Mevlânâ, «Yaratıcıların en güzeli olan Allah, seni mübarek kılsın!» diye dua eden kişinin elini öptü. O dininden mi döndü? Bilmedi ki o, Hazreti Peygamberin nurunun ışığı ile Hazreti Ömer'in dilinden konuştu. Nasıl olur da di-n'inden döner[1]? Görüyorsun ki o söz onun değildir. Mu-hammed'in (S.A.) hesabına Ali konuşmaz, çünkü Cenabı Hak hep Muhammed'in (S.A.) diliyle konuşmuştur. Bugün de öyle değil mi? Sana ne diyeyim ona ne söyleyeyim. Dünya ve ahiret durdukça şehvet duygularından uzak bir sevgi vardır ki, buna hiç bir şey engel olamaz. Dün sizi hayırla anıyorduk. Ben hep böyle yapabilir miyim? Bunda asla günah olamaz. İster inkârlı olsun, ister inkârsız, ben bundan sonra bu mesele üzerinde durmuyorum. Bana yaramazlık etmeye başladı ama yine de beni sevdi.
Ne olur birer birer söyleyin ne olur? Dost mu istiyorsun, yoksa aydın sabahlara eriştirecek sâm mı?
Rubai:
Ey can bugün bütün umudum sensin!
Başka sevgililer de var, ama asıl gönlümü yakan sensin!
Cihan halkı Nevruz bayramı ile sevinç içinde,
Bugün benim bayramım da, Nevruzum da sensin!
Şiir:
Bahar mevsiminde yârin gül yanağından uzak düştüm,
Bana hayat neye yarar, yeşilliklerden bana ne?
Bağdan yeşillik yerine diken topladık,
Buluttan damlacıklar yerine taş yağdı.
(M.145) Bir adamın gerçekten susamış olduğunu anlamak istiyorsan, önüne helvalar, şekerler koy. Eğer onlara dönüp bakarsa, o gerçekten susamış değildir. O yol kesici Kürt dedi ki: «Ey bilginler, ellerinizde ekmeğiniz var, halbuki çömezler açtır.» Bunun cevabını ben vereyim. «Git yakında bir köy var olaki orada eline bir ekmek verirler,» dedim. «Orası uzak, nerede o köy? Şimdi çocuklar açtır,» dedi. Dedim ki: «Biz de ekmek arıyoruz, bulamıyoruz.» Gidiyoruz, hiç bir yerde durmadan, bir tarafa bakmadan bu cevabı söylüyoruz. Hemen bıçağı yakaladı, bari onda bıçak tutacak yürek ve güç olsaydı.
Ben dün birazcık çorba içmiştim, başka bir şey de yemedim. Eğer perhiz yapmasaydım her gün hastalanırdım. Bedenim arıklaşmıştır. Onu ancak perhiz ateşiyle dağlarım. Yazıklar olsun o güne ki, gönlüm perhiz istemez. Allah perhiz denilen o rahatsızlığı gönlümde öylesine şirin gösterir ki asla sağalmasını istemem.
Bu konuya tekrar dönmek istemiyoruz. Ama yine bu bahse dönmezsek, din zarar görür. Yolda ona bir soğukluk ve uyuşukluk gelmişti. O gün para getirmesi Mevlânâ'mn hoşuna gitmemişti. Mevlânâ'nın bu hoşnutsuzluğundan ona da soğukluk geldi. Ama o konunun dışında konuşmak da bize hoş geliyor. Nasıl ki, bir kaç kere bu günlere eriştik, bu günlerde ibadet gerekiyordu. Allah bugünlerde kullarını başka günlerde olduğundan daha çok korur ve görür. Bu halk böyle derler, ama Allah, Allah olalıdan beri her şeyi görür, işitir. Şu halde niçin Ramazanda görür diyorsun? Günah işleme! O Şaban ayında da görür. (M. 146) Perhiz et! Şevval ayı girince artık günah ve fesatla uğraş; hal diliyle, «Artık Ramazan gitti, Allah gelecek Ramazana kadar tekrar yaptıklarımızı görecek ve bilecek değildir ya? Getir şu eğlence ve şarap kadehlerini artık içelim!» dersin. Bu söz garip hadisler arasında rivayet edilmiştir, ama çok yaygın değildir. De-n'iliyor ki: «O kimse ki belirli güne kadar hep günahlarına tövbe eder, tekrar

bozarsa iblisin maskarası olur.» Onun hizmet ettiği şahne, eğer Sultan kölelerinden b'rinin huzuruna edepsiz bir durumda çıkacak olsa, köle onu iki parça eder. Sultan da Sarayının içinde ve dışında bir şahnedir. Yani uzaktır; lanet de uzak düşmekten ibarettir. Şeyh ibrahim bizim aramızdaki birliği bilir. Ben konuşurken, söz, Mevlânâ'nın sözüdür, derim. Her ikimiz de şüphesiz aynı şeyi söyleriz. Sonra hiç hatırıma gelmez ki, Mevlânâ başka bir söz söylesin. Bundan dolayı içimde bir üzüntü yoktur. Dedi ki: «M ur idlerden bir topluluk gördüm. O kime baş sallıyordu? Sonra, sen de söyleme diye kime işaret ediyordun?» «Hayır,» dedim. «Ama,» dedi, «O işaretten o mürid yapma manasını anladı.» Biz de zaten bu yapma işaretinden bunu anlıyoruz. «Söyle, söyle!» dedim. Yine dedi ki: «Özür diliyorlar ve diyorlar ki, Mevlânâ b'izimle birlikte olduğu zaman güler, bizi hiç suçlamaz, şu işi çabuk yap veya bir iş gör diye zorlamaz, ses çıkarmaz, hiç bir şeye kesin karar vermez ve bizi tehdit etmezdi. Eğer Şemseddin de böyle yapsaydı o, bizim gelmemiz[1]! engellemezdi.»
Biz bu kadar bol bol fedakârlıklar yaparken o diyor ki: Şöyle bir sofi sözü vardır: Eğer bir şey bulursam, sen kurtuldun, yoksa elimdesin. Ben bu fikirdeydim ve bu maksatla geldim. Eğer müritlerde vefa varsa bu olur, yoksa olmaz.
Mevlânâ mademki eldedir, onu Aksaray'a getiren adam acaba daha fazla getirebilir miydi? Gönlüm bunu istemiyor ama bu sefer ister görünüyor. Nihayet Ben Murad yani istenilen kişi. Mevlânâ ise Murad'ın Murad'ı olmuştur.
Bana, ne babam, ne anam, onun gösterdiği ilgiyi göstermiştir. O benim sözlerimi en hoş bir şekilde söyler. O, benim kendisine yapmadığım iyilikleri bana yapmıştır.
Mevlânâ askıdaki işlerden konuşur, yağmurdan, çamurdan söz açar. Ben namazı bitirdiğim zaman defterini yere vurur kimse okumasın diye bir şey yazmaz.
(M. 147) Haz (sevinç) üç türlüdür. Diyelim ki biri ötekine, «Ne oldu ki, bana bir cariye bağışladın?» diye sorar. Bu adam bundan fazla cariye sahibi ise hiç ses çıkarmaz, ona bir şey söylemez. Zamanı gelince onun doğru söylemesi, eline geçen nimetin keyfinden ve sevincindendir. Yahut da insan bir ilâcı içmekten keyf ve sevinç duyar. Ama bu ilâcın bulunmadığı zamanda da, yine kendisinde görülen keyf ve neşe bundan daha hoş ve daha üstün bir zevk değil midir? Vaiz ve daha başka meclislerdeki sevinç ve neşeyi onda nasıl umarsınız?
Mevlânâ'nın küçük oğlunun maksadı ne idi ki, «Ben ayrı ayrı her birine gittim, niçin toplanmıyorsunuz diye sordum?» diyor. Seni kim gönderdi bu işe? Toplantı senin sözünle mi olacak? Onların kaltaban canları isterse paralar saçarlar, yüzlerini yerlere sürerler, yüz binlerce feryat koparırlar. Abdulaziz'in buz deposundan daha soğuk gözyaşları dökerler.
O, anasının karnından değil burnundan düşmüştür. İnsanoğlunda olmayan her çirkinlik onda toplanmıştır. Bütün yaramazlıklar, saldırganlıklar, küfür ve zındıklık ondadır. Sen eğer bu işten vazgeçme davasında tecrübeli isen benim işim sana şefkat göstermektir. Onu mademki tekrar okşuyorsun, bu takdirde yaptığın hareket vazgeçmek demek değildir. Bir kere şefkat şartlarım yerine getirmek gerekmez. Bugün gerektir ki, beni tamam göresin de sana bu ilimde yakîn hasıl olsun. Mademki Hak, işin doğrusu, benim yaptığım gibidir diyorsun, böyle cevap veriyorsun. Bu sözden ben'i henüz tamam görmemiş olduğun anlaşılmıyor mu? Onun belirtilerini de göremiyorum. Bir altından yarısı geri kaldıkça, yahut yarim denk kaldıkça altın tamam sayılamaz. Şüphe yok ki, eve parasız girilmez derler. Yani kendi varlığını ortadan kaldıracaksın, altının tamamlanması odur işte. Eğer ben kötüysem, nasıl ki İmad, bu da ona fazla güvendiği için ona düşkündür, diyordu. Ama o, o adam değildir. Sen benim kötü tarafımı tamam görüyor ve susuyorsun. Kepazelik olur diye bir şey söylemiyorsun. Sana derler ki,' biz de önce böyle söyledik ama sen bizi dinlemedin.
(M. 148) Biz işte gidiyoruz, bu eğer iyi olursa tamam görürsün. Düşmanların, inkarcıların geveleyip durmamaları için söz başka türlü söylenir. Müridler-le de bu türlü konuşulur. Evvelce îmadla bu saatte kapalı bir şeyler söyleşiyordun. Bu bilgiyi eğer kabul ediyorsan gerektir ki, her ne söylesen bilesin ki o kapıdandır. O zaman işin rengi değişir. Onların önünde

senin, o Hümam'ın evine gitmen, kendini onlardan sayman hatadır. Sana, o Şeref dedikleri adamı da kendini onlardan gösteresin diye gönderdiler. O sesi Ba-yezid anlarsa yanlışlık olur. Bir şey olur ki ondan iki katı meydana gelir (Az şeyden çok şey çıkar). Nasıl ki söylemiştim, eğer ben gidersem sen kendi evinde Kera hatundan başkalarına yüzünü gösterirsen, beni bir daha göremezsin. Bugün bu şekli istiyorum. Nihayet diyorum ki; O, imkânsız bir şeyi var etmek istiyor, ondan dolayı da imkânsızlaşmıştır o. Ben onun olmayacağım kuvvetle ispat ederim. Bu şeyler acayiptir. Onlara yol var. Vaiz ve toplantılar böyle olmaz. Şimdi önce bizim ayrılmamız bu Alaeddin'in yüzündendir. Nihayet onunla başlamıştır ve onunla başlamış olmasına da şaşmamalıdır. Keski o bizim için tek âlim bir düşman olaydı. Efendi! Bizim için hiç bir emir ve nehiy söz konusu değildir. Bize onun ne dostluğu, ne de düşmanlığı gerek. Biz ondan hırka giymişiz ve ona yüzlerce secde ediyoruz. Her gün bizim dostluğumuzu, düşmanlığımızı bırakmamızı söyler, istiyorum ki onu defedeyim de tekrar kendime çekeyim. Ama ne soğuk! Sanki Abdulaziz'in buzluğu. Vallah ki, bu saatte yola çıkmak güçtür ama ister istemez bu olacaktır. O (Saroz) hatıra geliyor.
Bana o kadar ağrılar musallat oldu ki iki seneden beridir o yol yorgunluğu benden gitmedi. Yolculuk ettim, tekrar geldim öyle ağrılar çektim ki, bu Konya'yı altınla doldursalardı o zahmetlere karşılık olmazdı. Ancak senin sevgin üstün geldi. Bir çocuk için bir Allah adamını terk etmek mümkün olmadı. Bütün bu sözler önceden de söylenmiştir. Ancak şu saatte de konuşmak istiyorum.
(M. 149) Eğer bu üzüntünün uğursuzluğu olmasaydı, belki bizi uyuştururlardı. Ama biz nasıl bir araya gelebiliriz? Ancak o gitmek kararındadır. Dedim ki, keski oraya gitmiyeydim, yahut söylenenleri işitme-seydim. Ama bunun ne faydası olacaktı? Oraya gittikten sonra, dedi. Yani demek istiyor ki, ha bugün ha yarın, ne farkı olurdu? Diyelim ki, bir kimse başka bir kimseye bir iyilikte bulunmuştur. Acaba karanlıkta yapılan iyilik kimin içindir? îyi yapılmış, bir işi bir soğuk nefesli uğursuz, bir üfürükle bozar; altüst eder. Onlar da, kendi aralarında birbirleriyle açaba ne yapalım diye konuşurlar. Ona, ne tedbir düşünelim, derler. Bu onlara pek soğuk geldi.
Sen babasın, onların edeplerini takınmaları için tehdit edemiyorsun. Aynüddevle ana çocuğudur, öylesine aldatıcı ve onun gibi yüzsüz bir kâfirdir. Nizameddin'e hiç benzemez. Billâh darılma da, sana hoş bir söz söyleyeyim, dinle. Seninle söz konuşulabilir. Ama uzun zamandan beri dinliyemediğin için sözler araya karışıp gidiyor.
Yolculuk, bana çok zor geliyor. Bu sefer gidersem sakın geçen seferki gibi yapma! Şimdi ne yolculuğa çıkabilirim ne de Aksaray'a gidebilirim. Ancak gerekirse, burada bana zahmet vermeyecek bir köşeye çekilir otururum. İki yıldan beri yolculuğa tahammülüm yok. Çektiğim ıstıraplardan yıldım. Ancak üstü örtülü konuşmalar, uygun dostlar toplantısı olmazsa, bu sefer yola çıkarsam önce yaptığın gibi karşı durma! Yaptığım işlere karşı aksi davranışta bulunma! O yine, birlikte olalım diye tövbe eder bir arada oturmak ister, yahut anlamaz da başka şekilde yorumlarsa ve benim söylediğim gibi yaparsa onlardan her biri birer melek gibi olurlar. Nihayet ben biliyorum, beni bilgin olarak tanıyorsun, ilim adamı biliyorsun. Nasıl olur da bunu söylemek istemem! Bu saatte bu sözler söylenmiştir. Ancak şimdi daha başka bir öğüt vermeye de çalışacağım. O da muamele yönündendir. Yavaş yavaş anlatırsam bu işe engel olmaz. Başka işlere engel olsa bile gerektir ki bu, işe uygun düşsün.
İş adamı, işini sıkı tutmalıdır. «Şarap içmeye yol var mıdır?» diye sordular. «İçme!» dedi. Allah Mevlânâ'ya uzun ömürler versin; o kadar uzun ömürler versin ki, sonsuz ve ebedi anlamına gelen uzun ve mutlu bir yaşantı olsun onun hayatı.
(M.150) Zincirde bile olsan dostluk et. öylesine ki, Hazreti Süleyman'ı sağ bil. Onun aşkı kabarınca, bir an iyi ettin der, sonra kendinden geçer. Ona sevgi veren kimdir? Eğer aşk yolunda ilerlersen, ruh âleminden koku almaya başlarsın, Hak âlemine erersin. Birer birer müridlere uğradım, henüz şehirde su içmemiştim, henüz dinlenmemiştim. Yukarıya çıktım, ama sanma ki, hepsinin hücresine uğradım. Sonra geri döndüm, eski pazara uğradım.

Geldiğim zaman hepsi burada, sabah namazında idi. Bu imkânsızdır. Evi böyle biliyorsun. Allah ne işler yapar! Allahtan başka ilâh yoktur, dedim. Nihayet hepsi birden nereye gittiler? Bir adam iyi yumruk vuruyordu, başkaları da vuruyorlardı. Bir Yahudi bile olsaydı böyle yapardı. Bugün Allah kazası birini yere vurdu. Bu belâ asla onun biçareliğinden dolayı başına gelmemişti. Belki de o, asla kavga ve savaş görmemişti. Sıçradı kalktı, başka birinin boğazını sıktı, «Bunu öldürmek istiyorum,» dedi. «Ama niçin?» dediler. «O sana ne yaptı? Sen bütün cihanı mı öldüreceksin? Seni herkes mi dövdü ki bu adama saldırdın? Bu biçareyi mi buldun onu niçin öldüreceksin?» dediler. «Hayır,» dedi, «Elbette onu öldüreceğim, ben niçin bütün ömrümde birini dövmeyeyim, onu öldürmeyeyim?» Padişaha gittiler, «Onu hazine tarafına götürün,» dedi. Şimdi yüz dinar al da bu adamı bırak dediler. «Hayır,» dedi, «İnsan azasından her biri bin dinar değer. Onun kaç azası varsa o kadar isterim.»
Adamın birini pazara götürdüler, kendine birşeyler al, hem de teklifsizcesine, keyfine göre al dediler. İnsanın iki sıfatı vardır. Biri niyaz yani yalvarma ve isteme, öteki de tok gözlülüktür. Sen niyazsızlıktan, tok gözlülükten ne beklersin? Talib'in, sevgiliyi ve doğru yolu arayanın son arzusu nedir? Matlup yani sevgili. O halde sevgilinin son arzusu nedir? Talip, yani âşık. Şeyh Muhammed bir kâfire, onun için, «Kıble taratma secde et, sözü doğru söyle!» dedi. Kâfir ona şu cevabı verdi: «Benim kıblem sensin. Ama senin kim olduğunu ben söylersem beni inkâr edersin. Sonra ben Müslüman olurum, sen kâfir olursun.» Müslüman kâfiri aradı, ama kâfir nerede? Bulayım da ona secde edeyim, ona yüzlerce öpücük vereyim. Şimdi sen söyle, ben kâfirim diye açık konuş, öpücükleri sana da sunayım.
Cehennemlik nerede? Acaba sonunda cehennem mi sonsuz kalacak, yoksa cennet mi? O halde nerede cehennemlik kul? Bütün âlemde tek cehennemlik (M. 151) yoktur. Bunların cehennemi, cennettir. Beni tanımaz! Şu âlemde öyle ise kime taparlar?
Şimdi söyle. Ben geçen kış yine senin yüzünden ne sıkıntılar çektim. «Bu evde, hoş değildirler,» diyorum. «Delil göster!» diyorsun bana. Benden delil isti-yenler Haktan istesinler. Haktan delil isterlerse benim gönlüm hoştur. Asıl erlik, başkalarının gönlünü hoş etmektir. Yalnız nefsini düşünende ne erlik olabilir? Er odur ki, sayesinde kölesinin gönlü hoş olur. Başkalarının gamını çekmek Allah işidir.
O dedi bi: Şemseddin'den bize bir gönül hoşluğu yoktur. Halbuki benden bir Mecusî bile gönül hoşluğu istese, onu bulur. Neşe ve mutluluk görür. Yeter ki beni incitmeden, acı sözler konuşmadan bunu istesin. Eğer bir keşiş bir Müslümam öldürse de Medreseye sığınsa, kendi yardımcılarından kaçmış, sana gelmiş ve sana gizlice, «Aman beni kurtar!» demiştir. Müslüman, Müslümanı öldürünce o cezadan kurtulamaz. Ama eğer sen o keşişin yalvarışına karşı aman vermezsen için burkulur. Üzülürsün. (Bu satırlardan sonra gelen yarım sayfalık Farsça metin, pek açık saçık küfürler ve bugünün anlayışına göre edep dışı, öfkeli sözler ile dolu olduğu için çevirisinden vazgeçilmiştir. Okurlarımızdan özür dileriz (Ç.))
(M.152) Her Müslümana bir zındık, her zındığa da bir Müslüman gerektir. Müslümanlıkta ne lezzet var? Lezzet küfürde! Çünkü Müslümanda hiç Müslümanlık yolunu bulamazsın. Ama bakarsan, bir zındıktan Müslümanlık yolunu bulursun. Bu el kâfir elidir dersen, öpersin; kâfirliği öpmüş olursun. Bu senin elin de Müslüman elidir dersin; onda Müslümanlığı öpmüş olursun. Doğrusu, Hak kimin elinde ise o eli öpmektir.
Allahm! Birinin üç yüz dirhem parası var, elbisesi var ona vurma, onu biz tutuyoruz. Bu adamın da eline bir dânecik geçse onu dağıtır, bu da Müslümanlık satmaktır. Bütün ilimlerde benden daha üstün olan öyle bir önderi getirin ki, ona yüz kere secde edeyim, bir kere değil. Eğer ben onun hazır olduğu toplulukta mimbere gider de tek bir söz söylersem, herkes bana güler. Ama ben size gülmem, edeple susarım. Ben çılgın mıyım? Her ne kadar bunlardan söz açıyorum ama siz nasıl kabul ediyorsunuz? O mutlu yüze yüz bin kere rahmet olsun! Allah bana onu öpmek fırsatını versin ve beni ona lâyık kılsın.

Şeyh Muhammed Allah'ı arıyordu, Allah adamıydı. Benimle görüşmek dileğinde bulunurmuş, ama görüşemedi. Ben de seninle buluşmak arzusunda idim. Bu, bana nasip oldu. Şu halde senin merteben nerede kalır?
Evet, dedi ki: Ben, bir gün atımı feda edeyim. ilâç içmek için sen o bir dirhem parayı veriyor ve onunla birlikte yürüyordun. Halbuki sen âlimsin, para sarfediyordun. «Neden, niçin?» dedim. Çünkü o öyle bir adamdı ki, «Hayır, sen benim konuşma tarzımı anlamıyorsun.» Mademki vezir senin uşağındır, Adalet Bakanı kaç paralık adamdır! Bu Sultan sana köle olmuştur. Diyordum ki: Hocendî'nin vaızına gideyim, onun mescidine uğrayayım. Ama gönlüm dedi ki: Gitme! O yerinde yoktur. Sonra gideyim de Ulu Camide oturayım, dedim. Her kim konuşursa söyle, söyle! diyeyim. İkinci büyük kapıya vardım, tekrar geri döndüm. Garip bir şey oldu. Hacının vaizi onun vaızın-dan daha iyidir, o zahir yönünden konuşur, halk onun öğütlerini tutarsa, binlerce faydasını görür, dedim. Dinledim. (M. 153) Hacının vaızında hayrette kaldım. Bu kimdir ki konuşuyor? Kimseyi göremiyorum. Ye, iç bir işe sarıl. Yazamıyorsan bari bir kalem kes! Onu da yapamıyorsan, bir kalem cızırdat. Her üçü de hoşa giden bir yemek gibidir. Biz hangisiyle uğraşsak. öteki işi bırakmış oluruz. Her üçü ile uğraşmak ancak vaizlerin işidir. Onların himmeti başkadır. Gayret yönünden yersizdir.
Soylu bir edebiyatçı bir Şehzade ile iki ay meşgul oldu, ona güzellikle söyledi, sert konuştu ama hiç bir etkisi olmadı. O hep kendi sazını çalıyor, oyuncakları ile eğleniyordu, îki ay sonra Padişah geldi oğlunu görmek istedi, içeriye girince bir de ne görsün, oğlan başına bir peçe örtmüş oyuncakları ile meşgul, öğretmen de haylaz öğrencisinin elinde âciz kalmış, sarığım onun başına örtü yapmış yanına oturmuştu.
Padişah, «Öğretmen nerede?» diye sordu. Peçenin altından gelen bir kadın sesi «Benim» dedi. Padişah; «Bu ne hal?» deyince öğretmen, «İki aydanberi hep onu kendi rengimle boyamaya, kendime benzetmeye uğraştım, başaramadım. Şimdi ben onun rengine boyandım, artık kendimi ona uydurmaya mecbur kaldım,» dedi. Ama öğretmen yine erkekti, ona ne ziyanı var? Mutluluk başgösterince sırasında vezir, padişaha, «Bu iş bu milletin işi değildir,» diyebilir. Sen şu ileri yaşta genç kuşaklara nasıl vaizlik yapabilirsin ki onun vaiz kürsüsünün altında oturuyorsun.
Çulhanın biri vezirin makamına gitti uzakta edeple oturdu. Vezir sordu, «Nasılsın? Boş şeyler mi düşünüyorsun?» Çulha, «Ne yapayım,» dedi. «Allah rızası için sizin ululuğunuza güvenerek geldim. Ama bunun Allah rızası için olması işin zor tarafıdır.» Sonra vezir onu çok uzaktan görünce hemen Padişaha haber saldı, Padişah tahtından indi. Bu da yine Allah rızası içindi. Nihayet iki yıl sonra, «Yarın gel de babana bir vaiz et,» dedi. Vaiz etti. Hayrette kaldılar. Dedi ki: «Nihayet üç kere tekrarladım öğrendim.» öğretmen dedi ki: «Ben sana onun kulağında bin tayla-san var dememiş miydim?» Onun mimberi altında oturmuşlardı. Yedi yüze yakın Peygamber hadisi anlattı. Sonra İmamlardan soruyordu: Böyle bir hadis biliyor musunuz? (M. 154) Bundan sonra sizinle benim aramda söz yoktur. Kör gibi hep benim sözlerimi dinlediniz. Bunlar hep benim sözlerimdi, siz bu bir hadistir sandınız. Siz bunu nasıl söylüyorsunuz ki sen bize çok iyi bir efendisin ama biz sana karşı kötü kuluz. Güzel efendilik yönünden bizim kötü kulluğumuza karşı bizi esirge!
Nara atan sarhoşa, az iç! diyorsun. Ey ham sofu! Su aşağı doğru akıyor. Fikir yürütenler bir dem içindedirler. Amber kokulu sağlam pabucu onun önüne bıraktım. Ansızın parmağım ayağına .değdi. Ateşte kızmış bir kızıl demir gibi olmuştu.
Beyit:
Çok damlacıklar, çiy danelerl gördüm,
Ben onda Samîrî ile danası gibi kaldım.
«Dünya bir oyuncaktır,» dedi. Bugün eğer onunla geçinemiyorsan bari yapma, açıktan gösterme bunu, beddua etme. Allah'a ısmarlayıp onu inciltme. Çünkü o görünüşte her şeye katlanır gibi gösterir ama içinden Allaha havale eder. Öyle olur ki bizim nefesimizi keserler, ağzımızı tıkarlar; yahut bu gece aralarında konuşur belki de öldürürler. O dedi ki, «Ben

sığınacak yerimi gördüm. O geniş yolda kandan başka saldırganlığa karşı cesaretli oldum. Onun düşmanı gibi ve yeşil toprak oldum.»
Her gezegenin, öteki gezegene kavuşmasından bir Burç doğar. Erkeğin kadınla birleşmesinden nasıl insan doğarsa, elbise ile insan bedeninde nasıl sıcaklık olursa, iki birleşmeden de bir şey meydana gelir. Yaydan kirişi çıkarırsanız ne 'iş görür? Ancak onun kulağını bükerlerse o zaman yaralar. Söz ağızdan çıkar hiç bir iş ve muamele yoktur ki, o «Ben yoksulların yoksulu, düşkünlerin düşkünüyüm Allah benim nefsimi sizden iyi bilir?» demesin. Bir kimse sana bu sözü söylerse sen de ona söyle ki, «O sensin kıskançsın, kıskançlıktan dolayı da böyle coşuyorsun. Sen kendine de haset ediyorsun.» îşte her kim sana bu türlü söz söylerse, de ki: «O sen değil misin? Sen o yılanın başısın!»
Biri sordu: «İblis kimdir?» «İblis sensin!» dedim. Eğer Cebrail kimdir diye sorsaydı, o sensin derdim. Her kim sana, falan kişi seni övdü derse, de ki, «Hayır beni sen övüyorsun da onu bahane ediyorsun.» Ona söyle sen onun sözünden ne anlaşıldığını nereden bileceksin? Gel de o sözü kendisinden soralım, görelim ne demiştir. Ben bir söz söylersem başka manada söylerim. Onun manası nedir acaba ne maksatla söylemiştir?
(M. 155) Kera Hatun bile kıskançtır, Mevlânâ da kıskançtır. Ama insanı cennete götüren o kıskançlıktır. Bütün gün benim konuşmalarım da bu kıskançlık üzerinedir. Ama ötekinin kıskançlığı onu cehenneme götürür. Ben bir hizmet görüyorum, ondan dolayı da bana kıskançlık ediyorsun ki ondan vazgeçeyim, geri durayım.
Efendi ev sizindir. Siz gitmeyin, ben gider ve size Kaf dağı gibi teşekkürlerimi sunarım. Mevlânâ'nın sohbetinden, onun şerefini omuzlarımda taşıdığım halde ayrılayım, tekrar teşekkürler sunayım, özgür kalayım. Bendeki ahmaklık öyle bir kerteye geldi ki. Eğer Musa Aleyhisselâm gelse de, «Benim dilediğim o ümmeti bana göster,» deseydi, ona «îşte budur!» diye gösterirdim.
Kendi kendime adakta bulundum. Eğer bu durumdan kurtulursam gizli, aşikâr neyim varsa sadaka vereyim. Şimdi ey düşmanlar bana bir hile yapamıya-caksınız! Bana kuracağınız tuzakla şu Kaf dağını kaldırıp omuzlarıma yükleseniz, buna bir kat daha ekle-seniz ve bunları hiç kaldırmasanız bile yine benim için bir can rahatlığı olacaktır.
Ömrümüzü hep kadın sevgisi oyunları ile geçirdik. Allah kitabını arkamıza attık. O ilâhî kitabın hesabını nasıl vereceğiz. İnsan olan kimse de o kitabın âyetidir. O âyet içinde âyetler vardır.
Yahudinin biri bazı Kuran âyetlerini ezberlerdi, Bağdat'ta kadılık yapıyordu. Yıllarca yer altında bir takım adamlar, silâhlı kişiler gizlemişti. Halife bu hali haber aldı ve onu yakalattı. Kadılık, ilim, fetva ve Kuran hepsi o Yahudideydi. Ama o ancak sahtekâr bir köpekti. Karanlıkta yürüyen yolunu şaşırır derler. Kadir gecesi «İnnâ Enzelnâ» sûresinde bir kaç âyette işaret buyurulmuştur. O bin aydan hayırlıdır. Ayın on dördüncü gecesinden daha aydındır. Ama aylar arasında gizlenmiştir. Çok parlak olduğu için gizlenmiştir o Kadir gecesi. Gerçi diğer bir âyette, «Vah ne yazık ki Allah tarafına yönelmekte, ona yaklaşmakta tembel davrandım!» buyurulmuştur. Halbuki, öylesine zaman ve mekândan uzak, öylesine yönsüz ve tarafsızdır ki! Ama zamanı gelmeyince ne yapar. Ben hoşum, nasıl hoş olmıyayım. Şimdiye kadar beni hiç kimse inkâr etmedi ki, arkadan Allah'a yakın yüz binlerce melek, gerçeklemesin. Bana asla bir kimse cefa etmedi, kötü söz söylemedi ki, celâl ve ululuğu en yüce olan Allah, o kötülüklere karşı beni binlerce defa öğmüş olmasın. Sonra benden ayrılmıyan, bana yabancı kalmıyan bir kimse yoktur ki, ona ulu Allah (M. 156) binlerce yakınlık göstermiş olmasın. Her kime öğüt yoluyla bir söz söyledimse bana o sözün karşılığını verdi. Yüz bin gerçek Allah eriyle Hakka yakın erenlerin canları önüme gelip baş koydular, beni kutladılar.
Bana «Dünya müminin zindanıdır,» anlamındaki hadis biraz garip geliyor. Ben zindan görmedim. Ancak hep gönül hoşluğu ve saygı gördüm. Hep devlete kondum. Bir kâfir elime su dökseydi Allah onu yarlı-gar, makbul kişilerden olurdu. Ben niçin kendimi o kadar aşağılık

göreyim? Bir kaç kere kendimi tanıdım. Aman ne izzet, ne ululuk var bende. Ben sanki bir inciyim, pislik içine düşmüş bir mücevher gibiyim. Şimdi sanıyorum ki o durumdan kurtuldum. Ama hayır bir Müslüman kardeşinin elini sıkıyorsun kımıldandıkca günahların dökülüyor; o halde şimdi durmadan kımıldanmak, hareket etmek gerekiyor. «Ey Müslümanlar: Harekete geçin, kımıldayın ki biz de kımıldanalım...»
Hayır bu yanlış değil, Allah da böyle buyurdu. Her dilden türlü türlü hüner ve marifetleri benim elime verdi. Parmağını kulağına kadar kaldırdı. «Allah'tan başka Allah yoktur» dedi. Ben sana ne dedim, ben o gün gider bir nargile içerim, sonra cübbe giyer ve bunu mendile koyanm. Seni bağda çağırıyorlar niçin acaba! Gel de kulağına söyliyeyim.
Şiir:
Nedir bu kanlı yaşlar, neden? diyorsun bana.
Mademki soruyorsun, gel anlatayım sana!
Şimdi anladın mı? Bunu hep senin için soyuyorum. Olmıya ki kimse işitsin, senin için söylediğimi anlasın zamane fenadır.
Bir delikanlı vardı, ona Zeynep hikâyesini sonuna kadar anlattım. Onun işine çok önem vermiştim, îstiyordu ki bir kaç gün orada, o sözü sonuna kadar tekrarlasın dursun. Anladım, «hayır» dedim. «O halde bütün bunları senin için söylediğime neden inandın da anlamak istemiyorsun,» dedi. «Evet,» dedim, «Anladım. Tekrar söyle» dedi. «Onu Mevlânâ'ya söyliyeyim de sana tekrarlasın» dedim.
(M. 157) Ama niçin benim sana anlattığım bir şeyi tekrar Mevlânâ'ya söylüyorsun? Niçin tekrarlıyorsun ona? Diyelim ki siz bunu benden dinlediniz ama başkalarının bunu sizden nasıl dinliyeceklerine güvenebilir miyim? «Allah'ın mağfiretine uğramış bir kimse ile birlikte yemek yiyen de yarlıganmış olur,» buyurulmuştur. Ama bundan anlaşılan ekmek ve yemek değildir, bu onun yediği manevî gıdadan yiyenler demektir. Yoksa binlerce münafık ve Yahudi, Hazreti Peygamberle birlikte yemek yemedi mi?
«Allah arş üzerinde hüküm sürmektedir,» anlamındaki âyetin yorumunda ne demişlerdir? Bunun açık anlamından başka çeşitli tefsirciler türlü yorumlar yapmışlardır. «Bir adam Irak'a hakim oldu,» sözü de buna benzer. Bu sözü de Eş'ariye mezhebinin kurucusu Ebül-Hasan söylemiştir. Onun sözüne karşı bir araştırma yapmadan böylece inanmak gerekir mi? Bu sözden ne anlaşılıyor? Bu tâhâ sözü üzerinde de neler söylenmemiştir. Tefsirde açıklandığına göre tâhâ, Muhammed'in (S. A.) ismidir, yahut «Ey insan!» anlamına gelir. Noktalı, hareketli harfler, hele astronomların rakamları ta harfinde aşikâr imiş, bugün bilinmektedir ki, bunun yorumunu Levhi-Mahfuz'dan okumak gerekiyor ve o Levh üzerindedir.
Allah rahmet etsin Ahmed-i Gazali ile iki kardeşi temiz bir soydan id'iler. Her biri kendi bilim dallarında eşsiz kişilerdendi. Muhammed-i Gazâlî özellikle türlü ilimlerde eşsizdi. Yazdığı eserler güneşten dahr parlaktır. Bunu Mevlânâ'da bilir. Kardeş[1]! Ahmed-ı Gazâlî Allahsal bilgilerde, marifet ve irfan konusunda parmakla gösterilenlerin sultanı olmuştu. Kulağı iyi işitmiyen fakih bile benim sözüme hayret eder. Her insan benim sözümü nasıl anlatabilir, başkalarına nasıl aktarabilir?
Ulu Allah'ın yüce zatına ant içerim ki Mevlânâ eğer benim sözümü başkalarına aktarmak isterse benden daha iyi aktarır. Bunu daha güzel nükteler ve manalarla süsler. Ama Mevlânâ yine de benim sözümü nakletmiş olmaz. Üçüncü kardeş Ömer-i Gazâlî'ye gelince, o da zengin ve büyük bir ticaret adamıydı, hele cömertlikte, bağışta hiç kimse ona yetişemezdi. Muhammed-i Gazâlî'ye birisi dedi ki şu senin kardeşin Ahmed hakkında diyorlar ki, o söz söylüyor ama hiç bir bilgiden haberi yok. Muhammed Gazâlî de Zahire adlı kitabını kardeşine gönderdi ve götüren adama tembih etti, «Git, edeple yanına gir, her ne harekette bulunursa dikkat et. Gülümseme, (M. 158) baş ve el hareketleri gibi her ne yaparsa gözden kaçırma! Gözün onun gözüne baktığı anda çok dikkatli ol, onun bütün tavır ve hareketlerini izlemiye çalış, ayak parmaklarına varıncaya kadar dikkat et.»

Kitabı getiren adam içeri girince, gördü ki o, tekkesinde neşeli bir halde oturuyor. Ansızın gözü gözüne ilişince üstad tebessüm etti, sordu: «Bize kitaplar mı getirdin?» Adamın vücuduna bir titreme geldi. Sonra söze başladı, üstad diyordu ki: «Ben ümmîyim. Ama ümmî başka a'mî başkadır. O a'mî yani kara cahil, aslında kördür. Ümmî ise yazı yazmayandır.» Sonra, «Pekâlâ,» dedi. «Şimdi sen oku o kitabı ki, ben dinliyeyim.» Gelen adamcağız titriye titriye kitabın her yerinden birşeyler okudu, «O halde o kitabın başına şimdi sana inşad edeceğim şu beyti yaz» dedi.
Beyit:
Zahire neme lâzım, kitabı nideyim ben,
Yârin dudağı varken, şarabı nideyim ben.
İblis bir bahane, Adem nişanedir, iblis, karanlık, Adem ışıktır. İblis alçak, Adem yüksektir. Şu tarzda konuşuyordum. Dün hem kendi kendime söyleniyor, hem de hendeğin çevresini dolaşıyordum. Sözün sonu gelmiş, yenilgiye uğramıştım sanki. Sözün altında kalmıştım. Yenilginin verdiği güçsüzlükle ne yapayım diyordum. Eğer mimberde de söz bana böyle üstün gelir beni yıkarsa artık mimbere çıkmam. Efendi yalan gerekse yalan söyleyeyim, vaiz etmiyorum ki.
Söz benim içimdedir. Her kim benden söz dinlemek isterse, benim iç âlemime gelir, ancak orada bir kapıcı oturmuştur. (Ona baş vurur.)
Korkak bir köylü, bir çok korkusuz ve cesur kimselerle dost oldu. O korkusuzluk ve teklifsizlik dolayısiyle de dostlarının hiç birisi ona, sen kimsin? diye sormadı. Ben kimim demesine de fırsat vermiyordu. Nihayet biri ben falan oğlu falanın dostuyum diye geldi, öylesine bir vuruş vurdu ki, onu iki parça etti.
Ben bilmiyorum. Bunlardan bir şikâyet hikâyesi anlatırlar. Emire derler ki: «O adam şöyle böyle yaptı.» Emir görmeden bu olaya el koymak istemez. Çünkü kapıcı çok sevdiği bir kişidir. Olayı önce ona getirirler, onun huzuruna çıkarır ve derler ki: «Bu olay nedir? Bir bakıver.» Kapıcı der ki: Ben bakıyorum ama okuyamıyorum. (M. 159) O zaten gereksiz bir iş yapmaz sonra halvete çekilince kapıcıya sorarlar: «Niçin böyle yaptın?» Nihayet, «O bir dost idi bana bir daha yapmam diye söz verdi, gitti çok edepli ve niyazlı bir halde gitti,» der. Şimdi bu adam bundan sonra o kapıcıdan vazgeçer mi? Evet başka kapılar, başka kapıcılar da vardır, yol üzerinde başkaları da vardır. Ama o başkadır.
Uzun süren işler gönül âlemine dayanınca, onu gönül âlemine götürürler, îçinde bir sır saklayan adamı sarhoş ederler ki, o sırrı açıklasın, sarhoşlukla her şeyi anlatsın diye. Ama gerektir ki, onu dinleyen kimse, o sarhoş sözleri arasındaki açıklamalardan hangisinin sır olduğunu anlayabilsin. Hiç söylememiş olduğum ufak tefek şeyler var ki, bu sözlerden bazdan ağzından kaçmış, tekrar üstü örtülmüştür. Mevlânâ Allah nuruyla yazar, bir şey bulur yahut bulmaz. Bunu gözden geçirelim ki, anlaşılsın. Görüyorsun ki, ben hep, Allah beni tasarruf ehli kılsın diye düşündüm. Halimi düzeltsin de, her şeye açık bir gözle bakayım, dedim. O namaz kılan kişiyi de böylece göre-miyordum. Allanın verdiği o tasarruf (bazen) kalmıyor, bende bir öfke baş gösteriyor, yokluktan tekrar varlığa dönüyorum. Bu işe şaşıyor ve kendime gülüyorum. Bu değişik haller içinde düşünmek gerekiyor. Çünkü garip şeyler görüyorsun, bir an içinde hal böyle iken bir müddet sonra şöyle oluyor. Gözünü yukarı çevirinceye kadar durum böyle iken, aşaği bakınca-ya kadar, şöyle oluyor.
insanoğlu bütün geçici varlıklardan ve yaratıklardan üstündür. Çünkü onun görüşü, bütün arşı, kürsüyü, yerleri ve gökleri ve her ikisi arasında bulunan yaratıkları kapsayan bir genişliktedir. Allah'a ait sıfatlara ortak olan bu yaratığın görüşü, bütün görüşlerden daha yücedir. Ne gariptir ki, ulu Allah, bütün sıfatları ile bu yaratıktan belirir. «Nerde olsanız, o sizinle beraberdir,» mealindeki âyetin hikmeti anlaşılır. Nasıl ki bu basiret, görüş sayesinde Allah herkese bir yön, bir alan göstermiştir. Başka tarafı görmesinler ve sapmasınlar diye. Birine kuyumculukta uzmanlık yolunu göstermiştir. Ötekine mücevhercilik ve kimya ilminin inceliklerini, sihir, bahane, büyücülük fenle-rini öğretmiştir. Bir başkası mantık, tartışma

yolunda uğraşır; fıkıh, usul bilir. Daha başkaları öteki âlemin rahat ve sefası ile dolu olarak nuru ve Allah'ı görür. Biri de şehvet, güzellik, aşk ile uğraşır, güldürü edebiyatı ile maskaralıktan hoşlanır. Yine başka biri de melekleri, hurileri, arşı ve kürsüyü bilir; bunlardan zevk alır. (M. 160) Bunlardan her birine bu köşke bir görüntü penceresi açılmıştır, âlemi başka bir balkondan seyretmektedir. Bunun halinden ötekinin haberi yoktur, öteki de berikinin halinden ve isinden anlamaz.
Yüz binlerce, sonsuz sayıda canlı varlıklar, hayvanlar, böcekler, melekler ve başkaları için balkonlar açılmıştır. Tabip, astronom, bunlardan başka her kim daha yüksekten yürürse, daha çok balkonların açıldığını görür.
O, ünlü kişilerden değildi, ama Ahmed-i Gazali' nin çetin bir işi vardı ki hep kendisine perde oluyordu. Hiç kimseye karşı o perde kalkmıyordu. O kendi kendine çok yiğitlik etti.
Bir insan ki, gözünü göklere çevirse de melekler tarafına baksa, âyetteki, «Onu yerle bir etti,» anlamındaki hikmeti ve, «Gök yarıldığı zaman,» anlamına gelen öteki âyetin ilâhî kavramını görür ve okurdu. Öylesine gizli çileler çekiyordu ki, halk hiç anlayamı-yordu. Ama onun bu çile ve riyazatlarından her ne anlatırlarsa hepsi de yalandır. Çünkü o, bu çile ve halvetlerde hiç oturmamıştır. O bir bidattir, sonradan uydurulmuş bir âdettir. Muhammed (S. A.) dininde böyle bir şey yoktur. Hazreti Peygamber (S. A.) çilede oturmadı.
Musa kıssasında: «Biz Musa'ya söz verdik,» diye başlayan âyetteki hikmeti oku ve düşün. Bu kör gözlüler, Musa'nın bu kadar yücelikle, Allah yakınlığı ile beraber, «Yarabbi beni Muhammed ümmetinden kıl!» diye yalvardığını göremezler, anlayamazlar. Bu «Ulu Allahm beni cemalini gören kullarından et!» demek-tif. Bu sözün inceliği buradadır. Yoksa Musa'nın dileği, senin benim dileklerim gibi olsaydı sopası koltuğunda geçer giderdi. Maksat ya bu sır idi, ya öteki. Bu, hem de Musa'yı (hâşâ) ayıplama ve tartışma yeri oldu ama, Allah cemalini görecek ümmetler arasında tek ümmet Hazreti Muhammed'in ümmeti olduğunu Musa Peygamber biliyordu.
Ahmed-i Gazâlî, sözü geçen perdenin kaldırılması için uğraşırken ona bir ses geldi, yahut gönlünde bir ilham ışığı parladı. «Senin gözündeki perdeyi Zengan-lı şeyh kaldıracaktır,» denildi. Gazâlî hemen kalktı ve gitti gider gitmez de aynı günde hocanın ziyaretine uğradı. Onu semâ ederken buldu ve o semâ sırasında artık isteği yerini bulmuştu. Oradan Tebriz'e geldi. Tebriz'liler hep bir ağızdan, «Bu adam, filan güzel delikanlıyı görmek için gelmiştir,» dediler. Bir kocakarıya para vererek onun geçeceği yol üzerinde oturmasını, gayet gamlı ve kederli bir eda ile onu karşılamasını tembih ettiler. Ahmed-i Gazâlî, kadını bu halde görünce sordu: «Sana ne oldu ki böyle içlendin?» Kadın şu cevabı verdi: «Ben nasıl üzülmeyeyim ki! Ciğerimin köşesi, gözümün nuru bir oğlum vardı, sizlere ömür öldü de ona ağlıyorum.» Gazâlî sordu, «Öldü mü?» Kadın, «Evet,» dedi, «Öldü.» Gazâlî yol arkadaşlarına dönerek, «Ey kervan arkadaşları!» dedi, «Bana burada bir saat kadar müsaade eder misiniz? Aşağı inin de biraz bekleyin. Şu kadın acaba doğru mu söylüyor? Bunu bir araştırayım!» Arkadaşları, «Hay hay!» dediler, atlarından indiler bir saat kadar başını önüne eğdi. Ertesi günü güneş doğuncaya kadar murakabede kaldı. Nihayet, «Bu kadın yalan söylüyor,» dedi, «Çünkü Adem Peygamber zamanından bu saate kadar kalıbından ayrılmış ve dünyadan göçmüş olan yaratıkların ruhlarını yokladım. Bu kadının çocuğunun ruhu bunlar arasında yoktur. Artık yürüyün!» Tebriz'e geldiği zaman yine bütün şehir halkı birbirine geçti.
Söylemesi hoş değil ama, Ahmed'in güzel yüzlere karşı aşırı bir tutkunluğu vardı. Ama şehvet yönünden değil. Çünkü onun gördüğü şeyleri başkalarının gözü göremiyordu. Onu parça parça etseler bir şehvet zerresi bile yoktu kendisinde. Davranışlarını bazı kimse ler hoş görüyor bazıları da onu durmadan eleştiriyorlardı. Tebriz'de bulunduğu sıralarda bir kişi vardı ki, onu yüz kere beğenip gerçekledikten sonra, tekrar yüz kere de inkâr ediyordu. Nihayet bir gün işi Tebriz Atabey'ine anlattılar. «Bize inanın yoksa buyurun hamam penceresinden onun halini bir görün,» dediler. Ahmed, hamam penceresinin önünde uyumuş, ayakları oğlancığın kucağında, mangala ödağacı ve amber kokuları serpmişler her taraf tütsü içinde. Atabey bir

aralık geldi, hamam penceresinden ve külhanın bif kenarından içeriye gizlice baktı. Hoşnutsuzlukla geri döneceği sırada içeriden bir ses yükseldi: «Ey Türk yavrusu! içeriyi tamam gör de ondan sonra git!» Atabey hemen geri dönüp bir daha içeriye baktı, bir de ne görsün, Şeyh, bir ayağını kaldırmış ateş dolu mangalın içinde duruyor. Bu hali gören Atabey şaşırdı; ilk defa yanlış gördüğünden dolayı özür diledi hayretle ağlayarak geri döndü.
Onun bir de âlim, erdemli, her fenne âşinâ ve müderrislik yapan bir müridi vardı. Bu adam, Şeyhin kulu kölesi olmuştu. Bu güzel çocuk konusunda kaç 'kere onu hoş görmüş, sonra inkâr etmişti. Çok kere şeyhin atının dizginlerini omuzuna alır, önü sıra yaya yürürdü. Oğlancık ise, Şeyhin terki bağına yapışmış yürürlerken yolda, Şeyh çocukla bir şeyler konuşur, gizli işaretler yapardı. Müderris, dizginler boynunda eve gelmeden onu on kere inkâr eder, dizginleri boynundan atıp kaçmak ister. Sonra tekrar, Şeyhin kerametine inanırdı. Başını açarak onun ayağına kapanmak kafasında düğümlenen vesvese ve kuruntulardan kurtulmak için çare arardı. Şeyh bu hali de biliyordu. (M. 162) O erdemli müderris, Şeyhin elinde bir saat ağlayan sonra bir saat gülen oyuncak bir bebek gibiydi.
Bir gün Mevlânâ dervişlere nasihat verdi; onlara, bizim niteliklerimizden söz açtı. Dostlar, bu sözlerden çok duygulandılar. Mevlânâ buyurdu ki siz: «Allah yüceliğini arttırsın! Hüdavent Şemseddin-i Tebrizi'ye karşı ufacık bir hoşnutsuzluk ve cefa eseri gösterirseniz benim size verdiğim öğütlerle, sizin aşırı duyarlığınız sizin için kapalı kalacaktır. Şeytan, kurt sizin bu içten duygularınıza karşı gözlerinize kar sa-vuracak yani sizi yine şaşırtacaktır.» Dostlar kendi kendilerine «Hayır!» dediler. «Gidelim ondan af dileyelim, suçumuzu bağışlasın artık bundan sonra da Mevlânâ Şemseddin'e karşı terbiyesiz bir davranışta bulunmayalım.» Evin kapısına kadar geldiler, ama içeriye girmeye yol bulamadılar. Bunun üzerine onların bütün duyguları değişti. Yol vermeyişimizin sebebi şu idi: Ben kendi kendime diyordum ki, burası domuz ağılı değil ki azıcık pişmanlık duyan, azıcık içi sıkılan herkes dışarı fırlasın da buraya koşsun. Nihayet, o kadar yüceliği aşikâr olan Ahmed-i Gazâlî'ye karşı kötü düşünenlerin yersiz düşüncelerini ve ayıplamalarını çürütmek için, kendisine kitap gönderdiklerini, bir vakit bu kitaptan sözler nakledersen, hakkında yanlış düşünenlerin ağızlarını bağlamış olursun, dedikleri için kardeşinin bile kendi tekkesine gelmesine yol vermediği söylenir. Bir anlatışa göre yedi yıl, başka bir anlatışa göre de on beş yıl hep seferde ve yolculukta dolaştı. İnkarcılara derdi ki, «Burası domuz ağılı mıdır ki başına bir hal geldiği zaman buraya koşuyorsun?» Nihayet bu dostların hiçbirisinden bir şey beklemiyorum. Önce sizden ilim öğrenmem. Belki o zaman benim sözlerimi anlar, güzel güzel kendinizi niyaza hazırlarsınız. Siz kendi bilginizden, kendi hayalinizden dolayı benim sözlerimi anlayamazsınız. Öyle değil. Nasıl ki bizim falan dostumuzu bizden sorarlar. O fakih midir yoksa fakir mi? Dedi ki: «O hem fakihtir, hem de fakir.» «Ama nasıl olurki bütün sözleri fıkıh konusundadır?» Cevap verdi ve dedi ki: «Onun fakirliği o soğuk davranışlı insanların fakirliğine benzemez. Bunu o taifeye söylemek gerekmez. Ona bu halk ile konuşmak yazık olur.»
Sözü ilim yolu ile söylerler, sırları da işaret yolu ile anlatırlar. (M. 163) Onun sözleri söylenmiş olur", dünyalık söz olur. Mevlânâ bilir ki, bu şehirde büyüklerden biri vardır. O hep bizi görmek arzusundadır*. Hem bugün, geceye kadar ona hükmedersem ondan bana o kadar faydalı sohbet fırsatı erişir ki, sizden çok güçlü, bu mecliste oturanlardan çok olgun kişidir. Bugün, mademki sizde ne ilim öğrenmek arzusu ne marifet dinlemek isteği, hattâ dünyaya ait bir dilek vardır. O halde size her ne yapmanızı emredersem, yalnız sizin faydalanmanız içindir.
Bir kişi sizinle dervişler sohbetinden söz açarsa, inançla onu dinleyin. Mademki dinlediniz, türlü yollardan onu inkâra kalkışmayın ve mademki işittiniz, bu af dilemek resmî bir adettir, hiç bir değeri yoktur. Bin türlü kötü sebeplerle bozulur. Abdesbin bozulduğu gibi karnından çıkan yel gibi geçer gider. O zaman, «Yarabbi, nefsimize zulmettik, sinemizi temizledik dersin!»

Bir gün, «Mevlânâ Şemseddin şunu oku!» diye bir Şeyhin risalesini getirdiler. Onu ezgi ile, musiki makamiyle okurken alay yolu ile durak ve aksanlarını da ihmal etmiyordu ve diyordu ki: «Ben bunları bilmem. (M.164) O ne yüce Mustafa ki, sefa kaynağında bütün hayallerden uzaklaşmış, kendini bütün kuruntulardan kurtarmıştır.» Hayal hakkında aynı sözü üç kere tekrarlıyor ve diyordu ki: «Ey hayal git benden! Eğer gitmezsen ben gideyim.»
O direk üstünde yürüyen ip cambazı, iki gözü bağlanmış ayaklarında takunyası, başında su testisi, elinde dört parça eşya olduğu halde ip üzerinde ayaklarını gıcırdatarak ileri doğru yürüyor, tekrar dönüyor, ansızın kendini aşağı atıyor, iki ayağı ve koltuğu ile ipi tutuyor, sonra tek parmağı ile kendini asıyor, tekrar ip üzerine sıçrıyordu.
Öteki arkadaşı da şişmandı, ansızın aşağı düştü, arkadaşı ip üzerinde hep ona seslenir, «Seni falan hocanın adına getirdim,» diye bir ağlama tuttururdu. Hemen sopaları, çarşafları toparlar, bol bahşiş alırlardı. Bunlar cambazlığı deniz kıyısında öğrenirler, ipten düşerlerse su içine düşerler. Bu suretle uzun çalışmalar sonunda usta birer cambaz olurlar. Ondan sonra da karaya gelirlerdi. Yavaş yavaş sopalarını daha yükseklere çıkarır, ip üzerinde durma ve yürüme usullerini öğrenirler. Nasıl ki hilâl dolunay oluncaya kadar, taştaki yağmur yakut haline gelinceye kadar, denize yağan yağmur taneleri de inci oluncaya kadar sabır gerekirse, bunlar da sabır ve çalışma ile uzman birer cambaz olurlardı.
Mısra:
Koruktan zamanla helva yaparlar.
Bana ne zaman söverlerse hoşuma gider, övdükleri zaman da üzüntü duyarım. Çünkü övme öyle olmalıdır ki, arkasından sövme olmasın. Yoksa o övüş münafıklık olur. Nihayet münafık kâfirden de beterdir. Âyette de işaret buyurulduğu gibi münafıklar cehennemin en derin yerindedir. Kâfir dedi ki, «Bu sefer gel de beraberce Şam'a gidelim, güz gelir gelmez gidelim.» Benim hiç ilgjm yok, bu müritler ahmak insanlardır. Her biri bir yıllık kazancını, şunu al da git, diye bana verselerdi,Hümam da iki üç dirhem buna kalsaydı, on iki bin dirhem tutardı. Ben gizlice haber gönderir, derdim ki: «Ey Mevlânâ, epeyce para toplandı kalk gidelim!» Onu kaldırırdım. Onunla bir müddet hoş geçinir ve yine dönerdik. Bunu anlatırken hatırıma meşhur vaiz hikâyesi geldi:
Vaizin biri, konuşmasının en hararetli bir yerinde mecliste bulunan cimri bir zengini harekete geçirmek için, «Ey cemaat!» dedi. «Bana Allahsal bir ilham geldi. (M. 165) Bu saatte şurada oturmuş olan bu efendinin güzel, ince ve şerefli hatırından geçiyor ki, gideyim, vaktin şu vaizi olan bilginin başına Allah rızası 'için hemen şu makamda yüz dinar saçayım.» Cimri zengin dedi ki: «Ey vaiz efendi! Size gelen o ilham sizin gönlünüzün sefasından, sizdeki iyi niyet yönündendir. Ama Allahın yüz bin laneti benim hatırıma olsun ki, asla böyle bir şey düşünmedim.» Bu böyle geçti... Bakalım herkes bu ırmaktan nasıl geçecek?
Şam Kadısı Hoy'lu Şemseddin'e eğer kendimi ver-scydim, ömrünün sonuna kadar işi düzelecekti. Ancak ona hile yaptım o da o hileyi yuttu. Vay o güne ki ben hileye başlamayayım! Zaten işim ne? Hileden başka ne yaparım? Allah'ın da işi budur. Hile etmek. Bugün gidelim diye bir at alırsam ne olur. «Gitmeni istemiyorum,» diyorsun. «Böyle olmaz. Sana bir at alayım ama, yine burada kal, gitme.» Senin söylediğin bu söz bile bir hile ve mekirdir. Benim işim yok. Müslümanlık, arzusuna karşı gelmek, nefsine uymaktır. Kâfirlik de kendi keyfine uymaktır. Diyelim ki, biri imana gelmiştir. Bunun anlamı şudur: «Ben artık arzularıma, nefsime uymayacağım, buna söz verdim.» Bir başkası da, «Bu benim işim değildir,» dedi, «Ben bunu yapamam, ancak haraç verir, kendi keyfimce yaşarım.» Peygamber de buna razı oldu kabul etti, kâfire berat verdi ve buyurdu ki, «Her kim bir Zim-mî'yi yani Müslüman olmayan bir insanı incitirse beni incitmiş gibi olur.» Ama başka biri de diyor ki: «Ben Müslümamm, artık heva ve hevesten de üzgünüm.» Ama istiyorum ki, o ne haraç versin ne de arzularından vaz geçsin. «Müminim, Müslümamm,» diyor ama imanı yoktur. «Dürüst adamım,» diyor ama dürüst değildir.

Sana, «Dostunum, senin uyruğunum,» der ama değildir. «Beyazım,» der ama siyahtır o, «Doğan kuşuyum,» der. Hayır, kargadır. Mümin üzerine şükretmek gerektir, çünkü kâfir değildir. Kâfire de münafık olmadığı için şükretmek gerektir.
Garip hadisler arasında anlatırlar. Ama bu pek yaygın değildir. Cehennem halkı cehennemi boşalttıkları zaman, en alçak ve derin yerleri bomboş kaldığı, kapıları kapandığı sırada cehennem harap bir boş eve dönerken münafıkların feryatları duyulur. Onlara sorarlar: «Siz nasıl bir toplumsunuz ki, herkes burayı boşalttığı halde siz hâlâ içerdesiniz!» «Bizler nifak ehli kişilerdeniz bizim için ne kurtuluş umudu kalmıştır, ne de burada kalmak imkânı.»
(M. 166) Bu hadisi de Kadı Şemseddin-i Hoyi ders sırasında anlatmıştı. Ama yaygın değildir ancak manaya âşinâ olan, işin iç yüzünü bilen kimse bundan bir pay çıkarır. Bugün bir açık nifak vardır bir de gizli nifak. O açık nifak bizden ve dostlarımızdan ırak olsun ama insanoğlunun yaratılışında olan o gizli nifakı da ondan söküp atmaya çalışmak gerektir. Yine hadiste, «Mümin, Müminin aynasıdır,» buyurulmuştur. Bundan daha önemlisi, «Hak kulun aynasıdır, kul da hakkın aynasıdır,» anlamına gelen hadislerdir. Olgun söz böyle dolgun olur.
Şemseddin-i Hoyi'ye biri karşı çıktı ve şöyle bir tartışma açtı. Onun maksadı bir din adamını kötülemekti. Diyordu ki: «Filan kişi bu kadar şiir ezberlemiş, her fenden, devlet ve divan işlerinden bir kaç şey öğrenmiştir. Ötekinin ise hiç bir şeyden haberi, resmî işlerden bir bilgisi yoktur.» Buyuruyorsunuz ki: «Nihayet onun ezberinde bir şey yoktur, kitap da yazmamıştır. Ama söz eridir, tecrübe sahibidir. Görmüyor musunuz ki, sırası geldiği zaman nasıl konuşuyor. Ötekinin ne kadar geniş bilgisi olursa olsun, tecrübesi yoksa görüyorsun ki yeri geldiği zaman hiç bir şey söyleyemiyor.» Şimdi bunların aralarındaki ayrılık ve derece farkı, zahir bilgisi, duygu ve düşünce yönün-dendir. Bu cihanın aklı ve bu cihanın hissi iledir. Halbuki öteki cihanın akıl mertebelerinin nasıl olduğunu söylersem bu da bir mekir ve hile olur. Size demiyor muyum ki, pamukları kulağınızdan çıkarın da kuru sözlerin esiri olmayın. Açık ikiyüzlülüğe kapıl-mayasınız, Her görünüşe aldanmayasınız, gözünüzü kulağınızı açasınız ki, işin iç yüzünü kavrayabiles'niz. (Onun iç yüzünü ancak Allah bilir yahut Peygamberin rızasını kazananlar bilir,) Savaş adamlarına nasıl olur da sır verebilirsiniz? Ona, «Gel şu savaşı, karşı durmayı bırakıver» dersen ne çıkar? O, savaş sevdasındadır. Her nerede bir kavga görse, kendi havasına uyar atılır. Banş isteyen bir kimse de ona göre davranır, ona göre konuşur, çalışır ki, eğer birinin kulağına •giderse o da barışa yanaşsın ve desin ki: «Ben çok utanıyorum, yaptıklarımdan ettiklerimden ve dediklerimden pişman oldum. O, şeytanın teşv'ki, şeytanın hilesiydi. Yarabbi, ne fena işler yaptım! O ne iş idi ki ben yaptım. (M. 167) Meğer o bir kuruntu idi ki, benden bir söz çıktı onun hatırı kırıldı.» Pişmanlık duysun. Onun gönlünde güzel sözler ve hareketlerle barışsever bir insan olduğu inancını yaratır.
Şiir:
Üstadın aşktır senin, oraya erişince
O sana hal diliyle anlatır ince, ince.
Hazreti Peygamber (S.A.) «Size helâl olan sihir sanatından haber vereyim ki, onunla özgür kimseleri parasız pulsuz kendinize köle yapasımz,» buyurdu. Sahabeler, «Ey Allah elçisi bize bildir,» dediler, «iyi davranış, tatlı dildir,» buyurdu.
O ahmak bir iş yapar, bir söz söyler ki, soğukluğu açıktan belli olur. O, öyle bir hırsıza benzer ki iş-kence yapmadan, soruşturmadan yaptıklarını açıkça söyler. Ancak o bir hırsız ki içinde hırsızlık zevk ve muhabbeti vardır. Gönlü çaldıklarına bağlıdır. Onun hırsızlığını anlayanlar yüz bin kutsal canı böyle bir hırsızın ayağına saçarlar.
Dedi ki: Bugün Allah adı ile bu birinci lokmaya başladım, ikinci lokmaya, Cebrail'in, üçüncü lokmaya Mikâil'in adı ile dördüncü lokmaya Azrail'in adı ile başladım. Çünkü yoksulluk lokmasıdır.
Dostluk o mudur ki, dostu uyurken biri gelsin, elbisesinin bir kenarını açsın, eteğini çeksin, edep yerlerini çıplak etsin ve bunu halkın gözü önünde yapsın. Nuh Peygamberin oğlu gibi

kara yüzüne erkekçe bir tokat vurur, gizlice eteğini çekerler. O da öteki gibi gülmez ve der ki, «Eğer ben de onun gibi gülmezsem beni çıplak eden zavallı incinir.» Bu hoşgörme, yönünden değildi, dostluktan da değildir. Umarım ki bir vakit bizi kötüleyenler yahut hayalle uğraşanlar arasında bizim hakkımızda konuşulurken bazıları tereddüt gösterirler. Hayret edilecek nokta şudur ki, acaba bu sözleri dostlar mı söylüyorlar yoksa bizi ayıplayanlar mi? Hangisini ele alalım. Onlar bir şey işitmek için kulaklarını dört açmışlardır. Bir taraf belki öteki taraftan daha üstündür, derler. Umarım ki sen bunlar arasında en doğru olan sözü söylüyorsun belki kendinden hiç bir şey söylemiyorsun. Zaten doğru konuşmak lâzımdır. Ben onlara (M. 168) dedim ki: «Sizden şu sebsple ayrılıyor ve sohbetlerinizi terk ediyorum: Siz dervişi incitiyorsunuz.» Bu söz onlar için faydalı oldu çünkü onlar anlamıyorlar. Senin perhizin, onlardan ayrılman bizim dostluğumuz yüzünden olmuştur. Onlar bu hali yorgunluk, yahut nezaket icabı sanırlar, yahut başka sebeplere yorarlar. Eğer hatıra bir şey gelir de bu sözü söylersen falana bir zarar gelir düşüncesi ile o sözü saklamak gerekmez. Çarçabuk dosta anlatmak ve söylemek lâzım gelir.
Gönül ki, göklerden, feleklerden daha büyük, daha geniş, daha hoş ve aydındır; onu gereksiz sözlerle niçin daraltmalı? Pek hoş olan bir âlemi kendine zindan gibi daraltmak nasıl uygun düşer? Bostan gibi olan bir cihanı kendine daracık bir zindan etmek, ipek böceği gibi daracık bir koza içinde kuruntular, vesveselerle, çirkin hayallerle oyalanmak, kendini karanlık bir âleme atmak, hep gafil uyumak ne demektir? Biz o kimselerdeniz ki, zindanı kendimize bostan yaparız. Bizim zindanımız bostan olunca ya bostanımız nasıl olur? Bir seyret de gör! Hazreti Peygamberin (S.A.) mübarek sözlerinden hiç birinden irkilmedim. Ancak şu, «Dünya müminin zindanıdır,» anlamındaki hadiste şaşaladım. Ben dünyayı hiç de zindan görmüyorum. «Zindan nerede?» diyorum. Ancak o hazret, «müminlerin zindanı,» demiş, «kulların zindanı,» dememiştir. Kullar başka bir toplumdur. Burada kendi maksadını o daracık düşünceye sığdırmak gerekmez. Dost ile her ne gelirse, çabuk çabuk, ahval şöyledir, der geçersin. Perhiz şu cihetten gereklidir ki, acaba bu bahsi dost ile nasıl konuşayım? Dost zaten hali görüyor. Eğer dost olan arkadaşına söylemezsen ne kadar araşan bu konuda sol yönü bulamazsın çünkü onun her iki eli de sağ eldir. Bundan dolayı âyette, «Allah ve Resulünün iki eli arasında,» buyurulması belki her iki eli de açıktır anlamına gelir. Nasıl ki o gün demişti ki:. Tebbet âyeti ile ihlâs sûresi arasında hiç bir fark yoktur. Her ikisi de birdir, Allah kelâmıdır. Ben bir vakit bu türlü söz söylemiştim. «Gel de şimdi anlat bakayım. Nasıl diyorsun ki Tebbel nedir ki?» Ebû-lehep ziyan etti, helak oldu, Ebûleheb'in iki eli kurusun! Alevli ateşe götürülecektir. Gün olur ki ateş içinde heybetli bir dille konuşur. Şimdi bu îhlâs sûresi yani söyle ki «Allah tektir,» âyeti ile Tebbet'ten her ikisi bir olur mu? Bu îhlâs sûresinin anlamı Allah sıfatlardan başka değildir. Şimdi söylemek gerekir ki, sen Müslüman olarak öleceksin, kâfir ölmeyeceksin, kurtulacaksın ateşten. Şimdi öyle hoşum, öylesine hoşum ki şu hoşlukla iki cihana sığamıyorum.
Siyah şalvarlı denen, bir din bilginiydi. Meliki Âdil ona çok inanırdı. Bindiği bir eşeğin sahibi ile kavgaya tutuşmuş, Farsça diyordu ki: «Bu eşek kötü yürüyor, her saat yüzüstü kapanıyor. Halbuki geçen gün bana iyi bir eşek gösterdin, sonra iyi eşekleri başkalarına verdin. Topal eşeği bana getirdin.» Ona dediler ki, «Bu adam Farsçadan anlamaz, onunla Arapça konuş!» Acem bir saat kadar düşündü, Arapça konuşacağı kelimeleri zihninde hazırladı. Eşek sahibi biraz uzaklaşmıştı. Şeyh ona seslendi. Kafasında hazırladığı Arapça sözleri unutmamaya çalışırken, eşekçi: «Ne diyorsun?» dedi. Şeyh, şu anlamdaki Arapça sözleri kekeledi: «Yarın ben, güzel bir eşek...» Eşekçi sordu: «Bugün de öyle misin? Yâ Şeyh!»
Onu çekmeyen kıskanç fakihler akşam namazını kıldırması için sözbüiiği ettiler. Biliyorlardı ki, o Fatiha okumasını bile beceremez. Onu koruyan Meliki Âdil de onun kim olduğunu bu vesile ile anlasın. Bu sözleşmeden sonra onu söze tuttular ki, namaz vakti geçsin. Ama Hoca işi sezmişti, yüzünü Meliki Âdil'e çevirdi, «Ey ulu sultan,» dedi. «Sen lük, lük yürümesini bilir misin?» «Hayır,» dedi sultan. Hoca, oradaki hizmetçiye gözüyle işaret ederek, «Getir şu

pabuçlarımı,» dedi. Pabuçları giydikten sonra yerinden sıçradı. Bir ayağını basıyor ötekini sürüklüyor, arada duraklıyor; sonra öteki ayağını da aynı veçhile tekrar basıp sürükleyerek aksaklık örneği gösteriyordu. Şeyhin meclisinde bulunanlardan biri diyordu ki, «Şimdi bende ne küfür kaldı, ne iman. Kendimde küfürden de, imandan da bir şey bulamadım. Senin huzuruna geldim. Ne Yahudilikten, ne Mecusîlikten, ne de ana ve babadan kalma inançtan ne kaldı bende? Gerçi bundan önce de her neye inandım, iman getirdimse yavaş yavaş o ilk inançlardan vazgeçtim.» Bu yol çok çetindir. Başı sonu belli değildir. Elbette kolay olmaz onun ilk inançları hatırına gelmediği gibi ona yol da bulamaz. Bu tıpkı şuna benzer: «Adamın biri ırmak kenarında yıkanmak için elbisesini soyunur ve suya atlar. (M. 170) Su sertçe akmaktadır. Onu kaptığı gibi aşağı doğru sürükler. O ise elbisesinin bulunduğu yere doğru atılmaktadır ki, alsın da giysin diye. Ne çar'e ki, keskin akan su onu kapmış ve götürmüştür.»
Muhammed Aleyhisselâmın ibadeti ve işi istiğrak yani Allahsal düşünceye dalmak idi. Kendi kendine: «İş gönül işidir, hizmet gönül hizmetidir, kulluk da gönülden kulluktur» buyurdu. Ama o ilâhi düşünce ve temaşa âlemine ancak Ulu Allah'da kendini yok etmekle varılabilir. O biliyordu ki herkese, gerçek amel ve ibadet için yol yoktur. Kullardan pek az kimseye istiğrak mutluluğu verilmiştir. Ümmet için bu beş vakit namaz ile yılda otuz gün orucu ve Hac törelerini emretti ki, onlar da o temaşadan yoksun kalmasınlar, kurtuluşa ersinler ve başka ümmetlerden üstün olduklarını anlasınlar. Ola ki onlara da sözü geçen o istiğrak mutluluğundan bir koku erişir. Eğer böyle olmasaydı, oruçtaki açlık nerede, Allah'a kulluk nerede kalır? Dinin bu açık teklifleri ve ibadet ne işe yarardı?
Bu şeyhlerin bir çoğu Muhammed (S.A.) dininin yol kesicileridir. Bütün fareler gibi bu dinin evini yıkmaya çalışırlar. Ama Allah'ın aziz kullarından öyle kediler de vardır ki, bu fareleri temizlemeye çalışırlar. Yüz binlerce fare toplansa bile tek bir kediye bakmak cesaretini gösteremezler. Çünkü kedinin heybeti onların bir araya toplanmalarına imkân vermez. Kedi ise kendi nefsinde bir topluluktur. Farelerde eğer toplanma cesareti olsaydı, birleşebilselerdi, içlerinden bir kaç fedaî fare çıkabilseydi, kedi nihayet bunlardan birini yakalar, onunla uğraşırken ötekiler kedinin gözünü tırmalar, başına atlar elbette onun işini bitirebilirlerdi. Hiç olmazsa kaçarlardı. Şu halde demektir ki, onlardaki korku toplanmalarına engel olmaktadır. Fare dağılmanın; kedi topluluğun remzidir.
Âyette, «Kabe'nin içine giren güvende olur,» buyurulmuştur. Hiç şüphe yoktur bunda. Sonra diğer bir âyette, «Etrafında bulunanları kapan,» cehennemden söz edilmektedir. Gönülden dışarıda (halkın yüreğinde vesvese veren) Şeytana işaret buyurulmuştur. Yüz binlerce vesvese veren Şeytanlar, feryatlar, korkular vardır, ibrahim Peygamberin ateşe atılması, Hakkın terbiyesindendir. Musa Peygamberin yetişmesi ve onun düşman elinde beslenmesi hep Allah'ın birer cilvesidir. Evet Peygamber Allahın lütuf ve irşadını biliyor muydu ki önce yoldaş sonra yol buyurdu.
(M. 171) Yüzüne tükürdüğün zaman ses çıkarmayan kimse yoktur. Kerim, demiştir ki, «Biri gelmiş pazarda oturmuştu. Güya pazarı yakacaktı.» Ona dedim ki, «Ey ahmak. Sen de aynı yangının içinde yanar gidersin. Yanmak ona derler ki, yanaşın da senden hiç bir eser kalmasın.» Evet, evliya zümresinden bazı kimseler vardır ki yanan ateşe atılırlar ama asla yanmazlar. Gizli bir topluluk da vardır ki, onların her şeyi gizlidir. Dedi ki: «Ali'yi düşman bilenlerden bir Haricî vardı. Ali için o öldü,» dedi. Ama Alâ'nm (Ala-eddin) düşmanı dedi ki: «Ben öyle söylerim ki Hazreti Muhammed'in (S.A.) düşmanı da Yahudi idi. Lâkin yine Yahudi olarak öldü.» O erkek - dişi kerim değildir ki! Evet, o arkasını Kalenderîlerden asla esirgemez. Ben onun için öylesine kavgalar ettim, dostlarla cenkleştim ki! Müminler ulusu Hazreti Ömer bile hiç bir şey için bu kadar uğraşmamış ve bu kadar söylememiştir.
O bana karşılık olarak bunu yapar. Benim çöme-zimdir, hayli gün önümde diz kırmış oturmuştur. Ondan çok zahmet çektim. Bakıyordum çok yanlış konuşuyor, yanlış okuyor, elinden âciz kalıyordum. Yatırıp eline yüz yahut bin sopa vuruyordum. Bir sopa vurunca, «Tamam artık yüz sopa oldu,» diyordu. Derlerdi ki: Önün önünde ders okurken henüz çocuk

idim. Bana böyle sövüp saymazdı. Meğerse sevdalı olmuştur. Artık aramızdaki muhabbet kesilmişti. Şimdi tekrar karşıma gelmiyorsun, eteğimi tutmuyorsun. Bu bağa gitmenin etkisidir. Bundan faydalandın. Ben dışarıdan düşünüyordum ki, onu görür görmez boynuna sarılayım. Sen ise gidiyorsun. Ev bana çok yabancı geliyor. Artık gideyim dedim. Tekrar o kadının yanına gitmeyeyim de ne yapayım? Gideyim de çabucak geri döneyim. O halde niçin gitmiyorsun çabuk git!
Ona ya pire diyeyim yahut çekirge. Çünkü zıp, zıp sıçrıyor. Ben dedim ki: O, bu günahsız Kimya'dandır. Ama gerektir ki onun madenleri biz olalım ki, kendisim bu derece sertleşmiş görmesin. «Senin için pirinç mi pişirelim, yoksa turşu mu istiyorsun?» diye sordu. «Ey hoca,» dedi, «İki horozun yok mu?» «Var,» dediler* Âlâ ile Muhammed Taceddin şikâyettendi. «Dâye kadın bizi aç bırakıyor,» dedi. Ona dedim ki: «Dâye kadın seni aç bırakıyorsa annen yerinde duruyor. Benim adımı ona söyle. Nasıl olur ki, ben senin adını biliyorum da sen benim adımı bilmezsin? Ona söyleyince hemen gelir, oradadır o. (M. 172) Korkma hemen söyle, evet oradadır.» Senden hapşırmak, sizden de şifalar olsun demek, yaraşır. Tekrar hapşırdın mı, bir daha şifalar olsun duasını tekrarlarım. Bazı şeyler var ki, söyleyemem. Ancak o sözlerin üçte biri söylenmiştir. Yallah aslan gibi erkeksin, kudretli bir kişisin. Birçok has Allah erleri vardır ki, kerametleri gizlidir, sırlarını herkese açıklamazlar. Nasıl ki, onlar da gizlidirler. Bir kimse bütün lütuf olsa bile yine eksiktir. Allah'ya bile hep lütuf ve rahmet sıfatı yaraşmaz, onun aksi sıfatı da vardır. Allah'ın kahir sıfatı içinde hem lütuf hem de kahr vardır. Ona lütuf da yaraşır kahr da. Hakikatta bunlardan her biri onda teker teker belirmektedir. Böyle bir toplum için çok sert bir insan gerektir. Nasıl ki Hazreti Muhammed Aleyhisselâma göre, Hazreti Ali daha cenkçi idi. Nasıl ki, o gün her biri soruyorlardı: «Acaba Ebubekr'in elinden kılıç vurmak gelmez mi?» Sahabelerin her biri Muhammed'in (S.A.) sıfatlarından biri ile vasıflanmış idi. Ebubekr Ömer'e sormuştu: «Benden sonra halife olursan ne yaparsın?» Ömer (Allah ondan razı olsun), buyurdu ki: «Ben adalet gösterir, hakkı gözetirim.» «Doğru söylüyorsun,» dedi. «Senden adalet yağıyor.» Nasıl ki, kendi oğlunu işlediği zinadan dolayı ceza olarak eliyle sopa atarken öldürdü. «Böylece fesadı, bozgunluğu önledim,» dedi. Ömer de Hazreti Ebubekr'e sordu, «Sen ne yapacaksın?» «Ben yapabilirsem bir perde örtülürüm,» dedi.
Acayip şeyler anlatırlar: Onun atının dizginlerini omuzladığı halde inanmıyordu, inkâr ediyor ve diyordu ki: «Filân şeyh, karşısına geldi, selâm verdi almadı. Ama biraz sonra filân genç selâm verdi, ona çok iltifat gösterdi.» İnanmıyordu, bir çılgın gibiydi. Sordu, «Şeyhten yüz çevirdikten sonra, şeyh uzakta mıdır?» «Çoktan geldi,» dediler. Şeyhin evinin kapısında reisin oğlu ile satranç oynadığım gördü. Büsbütün inancı sarsıldı ve geri döndü. O gece Hazreti Peygamberi rüyasında gördü, onu ziyarete koştu. Ama Hazreti Peygamber kendisinden yüz çevirdi. Bu sefer feryada başladı. Peygamber buyurdu ki: «Bizi daha ne kadar inkâr edeceksin, bize inanmayacaksın sen?» «Ey Allah'ın elçisi,» dedi, «Seni ne zaman inkâr ettim?» «Ama bizim dostumuzu inkâr ettin.» buyurdular.
(M. 173) Kişi sevdiği ile beraberdir. Hakikatte o bir dosttur. Müminler tek bir vücut gibidir. Hakikatte onun eteğinde bir avuç fındık ve kuru üzüm vardı. Koşarak geldi ve gördü ki, henüz satranç oynamakta. Kuru üzüm eteğinde duruyordu. Tekrar inancı bozuldu, istedi ki geri dönsün, şeyh arkasından seslendi. «Artık ne zamana kadar bu imansızlık? Bari Seyyid-den utan!» Hemen geri döndü ve şeyhin ayağına kapandı. «O bir avuç kuru üzümü o tabak içine dök ki, o buradan gitmeye karar vermiştir.» Bu saatte o mubahci (her şeyi hoş gören birisi) olmuştur. Onun hali nasıl olacaktır ki, bir hafta hamamda kalmış, bir ayağını o delikanlının kucağına, öteki ayağım da reis oğlunun kucağına koymuş. Ateş mangalında kebap pişiriyor. Bunlardan da kâh birinden, kâh ötekinden şeftali topluyor. Başka ne kaldı artık! Mimberin üstünde ilk vaiz çıktığı vakit okuduğu tevhicl şu anlamdaki rubaî olmuştu.
Rubai:
O put, meclisimizin süsüydü, dilberiydi.

Şimdi mecliste değil, nerelerde salınır?
Yüce bir servidir o, pek levend bir boyu var,
O mecliste olmazsa kıyamet bizden kopar.

O sırada delikanlıyı getiren reisin adamı toprak başına olsun, su döktü ve meclisten dışarı çıktı, sonra içeri geldi, beraberce oturdu. Vaiz başladı. Bundan sonra iyileşinceye kadar böyle perhiz edeceğim, îyi olmasam bile böylece perhiz ediyordum.

Bu gözağrısı sana sefa verdi dediğin güne kadar, perhiz ettim. İstiyordum ki, başka bir sefer daha söz. aşırayım da onları susturayım. Ama içim çok hararetli idi. Şimdi bunu tekrarlamazsam şaşılacak şeydir. Bu zevk sahibi bir adamdır. Aynı zevk ona da erişti. Konuşmak düşüncesinde değildir. Zaten bende söz kalmadı, çabuk kalk! Ben başka birini buldum. Bir şeyden anlamaz. Ama daha çok onunla konuşurum. Şaşırmış hayran kalmıştı. Bugün dost ile sevgili ile de benim sabrım böyledir. Bu biricik sevgiüli ile nasıl sabredebilirim? (M. 174) Sana önce çok kuvvetli bir ilgim, sevgim vardı. Ancak başlangıçta görüyordum ki, o zaman işaret yolu ile söylemek mümkün değildi. Eğer söyleseydim beni mazur görmezdin. Bu saatte de zararlı çıkardık. O zaman bu hal yok idi. Bana diyorlar ki: Bir topluluk senin hakkında o bidatçıdır, yapmacık şeylerle uğraşıyor diye beni ayıplamaya başlamış. Ben de, «Doğru söylüyorlar, dedim. «Bidatçıyım. Şimdi sen bana söyle bakayım, bu namazın hakikati, içyüzü nedir?» Önce felsefecilerden bazıları. «Başını yere koymak, vücudunu ayakta tutmak ayıptır, eksikliktir,» derler. Yüzüstü düştü ki, benim de maksadım bu idi, bunu istiyordum zaten. Maksadım ne idi? Felsefecilerden naklederek anlattım ki, onlar imanlı kişilerden değildirler. Şimdi müsaade et de bir söz daha söyliyeyim. Hazreti Muhammed (S.A.) bile, «Bırak ne söylüyor dinliyeyim,» buyuruyor. Yersiz bir laf söylerse onu bilirsin. Asıl söz eri, benim maksadım bu idi diyebilen kişidir. Bugün mademki o kişi sensin bu da sana yaraşır.

Ben hiç kimse için, «O fasıktır, günahkârdır,» diyemem. Hiç kimseyi ne kötü işlerle ilgili görürüm, ne de kötülük düşünürüm. Yarlıganmayı da, ancak kötü düşüncelerin içimden temizlenmesi için Allahdan dilemekteyim. Ben diyorum ki, marifet kaynağı bu şeytanın getirdikleridir. Senin istediğin ve aradığın şeye de engel olur. Sana, içini o marifetten boşaltmak gerekir. Öyleki, o marifetin üzerinde hiç bir şey olmasın. O zaman zaman bizi gerçekler; gözünde yaş b'rikir, külah ister. Zaman zaman da, «Bize bir eşek kadar değer vermiyorsun, hiçe sayıyorsun,» der. Biz seni bilgin bir müftü tanıyoruz. Nasıl ki Şahap Herive, «Benim bir arzum var,» diyor. Bundan sana güzel bir yemek pişireyim de ye! O zaman bende nasıl bir hüner olduğunu göreceksin. Perhiz yapıyorsun, Kerim'e diyorsun ki: Ordu kumandanı ölmedi, eteğini boynuna atmış. Benim, onunla aramızda bir yatak ilgisi vardır. Birkaç kerre gördümki, gözlerimi üzerinden ayırınca zavallılık gösteriyor ağlamaya başlıyor, söyleniyordu. Gizlice kendini dışarı attı. (M. 175) Hem pabuçları ile birlikte çıktı, beşma vurarak, «Gerektir ki dışarda kalayım,» dedi. Kerim'in, «Otur!» diye söylediği yere gitti. Kerim ona demişti ki: «Sana ne söylerse peki razıyım de!» O tam bir erkektir. Ona, «Senin oğlun yüz tane kız oğlan kızdan daha iyidir, falanın yanında yatar,» demişlerdi. Dedi ki, «O gün ve O' gece onun yanında olduğunu iyi biliyorum. Allah'a ant içerim ki, bana ondan dolayı hiç bir fesatlık gelmedi. Bugün tekrar tövbe etti.» Ona dedim ki: «Sana söylemedim mi?» «Evet,» dedi. Ben kötü ettim. Şimdi ne yapalım da o hücreye biz de yol bulalım. Tadı kalmadı ki bir günah işleyeyim. Bu güne kadar henüz bir suç işlemedik ki tövbemizi yıksın. Böyle bir adam nasıl başka bir adamı yaratıcı ve yapıcı bilsin? Bir tasvirci, bir duygulu adam onun karşısına geçer ki ona bir söz söylesin, yahut bir fikir ve tedbir beyan etsin. Her zaman böyle olur. Zaten onun Allah olması imkânsızdır. Belki âciz ve zavallı biridir o.

Beni cennetin kapısına götürseler, önce kapıdan bakarım. O orada mıdır? Orada yoksa, nerede diye sorarım. Hayır onu gözümle görmeliyim. Böylece birlikte olalım. Eğer cennette bulamazsam cehenneme koşarım. Cehennem benden sorar. Kaç kerre görmüşüz? Açık konuşalım: Benim seninle işim yok. Onu bana ver. Sen bilirsin, bundan sonra her ne

söyleyecekse o bilir. Benim onunla görülecek başka işim yok. Bunu söyleyince gitti. Onun tarafından da böyle yapmak gerekirdi. İçi boş ise, tekrar içeriye uğrar, iman getirir. O kimseler ki içerden değildir, onlara yüz binlece mucize göstersen iman etmezler.
Hazreti Ebubekr, (Allah ondan razı olsun) hiç mucize istemiyordu. Diyordu ki: «Peygamber ne söyİedi ise inandık ve gerçekledik.»
Bana para verdi. Onbeş gün sonra tekrar gel o zaman gidelim. Bu gün beni bırakmazlar ki, gideyim. Beni niçin serbest bırakıyorsun? Dostlar elden gider, halk da bizim sözümüzü anlamazlar, anlamak da istemezler.
O ihtiyara, «Bu adama niçin eğri gözle bakıyor?» diye sor. Halk Yahudilere bile, selâm verirken bugün bizi sormuyor. Biz onu yüz türlü kurnazlıkla nâz ve niyazlarla elde ediyoruz. Sen onun teveccühüne layık olduk mu sanıyorsun?
Efendi! Halk, her şeyi kendi kuvvetleri ölçüsünde görür. (M. 176) Kendi kendine kıyas yürüterek, cemaat dağılmıştır, der. Tâ camiden onlara sesleniyoruz: Bu halkı hangi topluluk böyle dağıtmıştır? Gerekir ki, yine o kimseler toplansınlar. Bu ne acizliktir? Güçsüzlüklerinden bir takım kurnazlıklara saparlar, işleri ondan başkadır, gönül açıklığı da onlardan başkala-rındadır. Ben diyorum ki, bana zehir tiryaktır. Bunu yediğim için sizin vebaliniz benim boynuma olsun, şahit olunuz. Başkalarının günahlarını bana yüklemeyi-niz. Eğer ben suçlu isem, şimdi artık hiç günahım yok. Benim cehennemim, benden çekinmekte ve korkmaktadır. Nihayet hadiste buyurulduğu gibi bana, «Geç ey imanlı kişi! Senin nurun benim ateşimi söndürecek!» diye seslenir. Diyorum ki, benim sevgilim senin önündedir, onu bana bağışla, benim seninle işim yok, sen bilirsin. Hazreti Peygamberin buyurduğu gibi, ben bunu kırayım dedim, böyle söyledim kendi işimin aksine hareket ettim. Eser hemen açıkça görüldü. Görmedin mi? Görmüyor musun ki, bunu başkaları yapsalardı onları parça parça ederlerdi. O söz bilmez adam niçin boş yere konuşsun. Yersiz, bilgisiz sözler onun sözleri değildir. Bunun delili de, söz üretme kurallarını bilmediği için bunu yapamamasıdır. Gramer okumadığı için söz çekimini de beceremez. Sözü ters söyleyeyim yahut çevireyim, başka anlamda söyleyeyim, farkında olmaz. Akıl kapısından dışarı çık perde çok uzakta mı duruyor? Onların bir adım bile yürümeye cesaretleri yoktuı. O dedi ki: «Sentakstan (Nahiv ilmi) hiç haberi yoktur.» Sentakstan, o kimsenin haberi vardır ki, kendisi sentaks olmuştur. Yallah ki, insan tamamıyla sentaks olmadıkça bu bilgiden haberi olmaz.
Ben bütün cefayı ancak sevdiklerime karşı yaparım, ama bazı kere yaptığım cefanın yerinde olmadığı da oluyor. Davette, kolaylık göstermekte kahır da vardır, lütuf da vardır. Ama halvet âleminde hep lütuf hep hoşluk vardır. Bana, bundan öyle bir kuruntu geldi ki, onun da maksadı benim geri dönmekliğim değildir. Tekrar bağa dönmek de boşunadır. Çünkü onu bağda göremiyecek, hatta Çelebiden, orada bu sırrı açıklamış olmasından korkacaktır. Onu görmek imkânı da yoktuf.
Orada Bedr'e gitti dediler. (M. 177) «Bedr'e niçin gider?» dedi. O halde bana da izin ver, söyle ki, gideyim. Beni ne tutuyorsun? O gideyim dedikçe, «Hayır, asla, asla!» diyordum. Bana güldü. O gülüş Allah bana bir nimet verdi, demektir. Bunun teşekkür borcunu nasıl yerine getireceğim. Sonra bu, şu anlama da geliyordu: Sen ne söylüyorsun? Ben sensiz nasıl yaşarım? Allah iyiliğini versin!
Bu kadın, «Ben seni istemiyorum,» diyor. Eğer bu sefer geçip giderse benim umurumda değil. Şahit getireyim, o gelmeden ayağını çözeyim gitsin. Asıl beni üzen, elimi eteğimi bağlayan nokta, onun gönlü bende, gözü arkada kalmasıdır. Bu, bana ayıp olurdu. Çaresiz bir kadının halini o ne bilir? Bu kadın ki, benim nikâhıma girmiş, aramızda yakınlık hasıl olmuştur. Böyle yaparsa, o iyi bir kadındır. Ona kendi gözü ile bakmayın. Benim nazarım, her kime ilişti ve tenim her kimin tenine değdi ise, o büyüklenmezdi, kendini asla aziz saymazdı. «Bedr'e ne yapar?» dedim. «Teferrüç yani gezinti,» dedi. «Bu millet ile nasıl kaynaşabilir, nasıl gezintiye gidebilir? Onlarla nasıl oturabilir? Sanki o senin koçandır. O kötü huylu koca, benden izin almadan nasıl gidebilir? Bilmiyorum ki o hangi terbiyesiz bir davranışla seninle bunu yapar?

Mevlânâ'ya benim saygılarımı söyle. Bir an için bir kaç söz konuşmak üzere uğramasını rica et! Zihnim karışık olduğu için, bir ara geleyim,» dedim. «Dostun zihin karışıklığı dostluğuna da geçer,» dedi. Benden rica etti. «Ona on gün mühlet ver, bir ev tutsun da gitsin.» «Ona söyle ki, iki ay otursun, iki yıl otursun, ömür boyunca otursun da bizi incitmesin. Söyle ona rezalet çıkarmasın ve otursun!»
Hiç kimse görmüş müdür ki, sözü tekrarlayan onu söyleyenden daha üstün olsun? Henüz bir söz söylemedim. Hani nerede araştırın da bakın. Kemal Mu-arrif'e dedik ki: «Ben bugüne kadar bu şehirde paça yemedim.» Sana yüzlerce lanet olsun eğer yemezsen, o yedi yüz makbul orucun makbul olunmasın. İçeriden hayretle arifler sultanının kapısına baktı. Dışarı çıkmadı. (M. 178) Karnı yırtılıyor, bacım kesiyorlardı sanki. Bu görünürde böyle değildi. «Şimdi sen ona yapışma, imamlar uygun görmüyorlar.» «Ama imamlar kim oluyor? Benim imamlarla ne işim var? Biz kendimiz imamlardanız.» «Böyle söyleme,» dedi. Sen başkalarının imamlarındansın. Başkaları da senin imamın. Sen de Allah'a yakın erenlerdensin! Bir kaç söz söyle bari diyorsun. Bir zümre vardır ki, hastanın başında Ayetü'l Kursî okurlar bazıları da vardır ki kendileri Kursî âyeti olurlar.
Padişahın biri, bin türlü saltanat ve debdebe ile yoldan geçerken bir külhancı dışarı fırladı, ona uygunsuz sözler söyledi, yol. üstünde sövdü saydı. Padişahın yanma yaklaştı kimse ile konuşmadı. Eğer konuşsa idi onu parça parça ederlerdi. Padişah yolunu çevirdi, «Şu tarafa gidelim,» dedi. «Ama Efendimiz niçin o tarafa gidelim?» diye soranlara, «Gönlüm böyle istedi,» cevabını verdi. «Padişahların kahrı kimleredir bilir misiniz?» dedi, «Külhancılara değil. Onun aslı külhancıdır. Külhancı, külhancı ile kavga eder. Padişahlar ancak fermanına karşı boyun eğmeyenleri tepelerler.» Firavun ve Nemrut için, «Elbette işitmi-şinizdir sizden önce kendilerine Kitap gönderilenlerle, Allah'a ortak koşanlara daha çok azap vardır.» (Âli İmran sûresi, 184) anlamındaki âyet de buna delildir.
Muhammed Emirci anlatıyordu: «Bir adam gelir, söylenir durur. Kaynanama şöyle dedim, karıma böyle dedim, cariyeme bunu söyledim, diye bulaştırmadık kimse bırakmaz.» Bu adam kadın istiyorsa on tane bile alsın. O temiz yürekli bir erkek bana da gelir kendi evinde de böylece konuşur. Adamın sakalını tuttum, birer birer yoldum, ona öyle bir şey yaptım ki, başkaları da ibret alsın. Bunlar kadınların ve Müslüman ailelerinin adlarını kötüye çıkarmasınlar.
Ben bu evin temiz adını ve çocuklarınızı düşünerek üzülüyorum. Siz nasıl razı oldunuz? Benim haberim olmadı. Eğer konuşuyorsun dersem, tekrar söyle. Ne dedim ki, evet diyorsun, bunun manası nedir? Manası bu demektir o kadar. «Eğer evet demekte geç kalıyorsam, niçin evet demiyorsun,» diye soruyorsun. Bu itiraz demektir. Ben zaten itiraz ediyorum. Eğer varsa söyle; Q itirazda bir eğrilik varsa doğrultayım.
Bir adam vardır ki başka bir üstadın işinin kalıbı olur. (M.179) O kimse candır. Bundan keder yoktur. Allahdan üstün kimse var mıdır ki, hem kalıp olsun, hem can olsun? Bu imkânsızdır. Ben seninle birlikte azap duyuyorum bunu filan zat ile birlikte konuştuk. Bu işten dolayı özür dilemektedir. Ben ona dedim ki: Yüzünü görünceye kadar bu sözlerle avunmam ancak Mevlânâ o görüştüğümüz yerde üzüldü. Ben kılıç ile teklifsizim. Beni bilirler. Bunu yapmıyorsam erkekli, ğim icabıdır. Yoksa sizin yaptığınız gibi yapmadım. Belki onu sevdiğim zamanlarda bile yapmadım.
Bir daha hastalığın bana yol bulmasına fırsat verme. «Aman işitiyor,» dedim. «Ne dedim ki işitsin,» dedi. «Bu açık sözleri işitir,» dedi. «Yani bir şey işitmeyeyim bir söz olmasın. Bir zamiri, (gizli bir sözü) var,» dedi. Görüyorsun ki, gizli sözü anladı. Eğer bu sözün dış anlamına arif itiraz ederse bundan doğacak üzüntü benim elimde değildir. O, elimde olmadan kendi kendine bana musallat oluyor ve yine elimde olmadan geçip gidiyor. «Nasıl olur?» dedi. Ona, kendi bilgisi perde oldu. îşte Kuran'da buyurulduğu gibi, «Onu bir Allah bilir, bir de bilgide uzman olanlar.» Günkü «Bilgide uzman olanlar sözün yorumunu bilirler.» dedi. Bunu, soru yönünden söylemişti, ona gülmüştünüz. Bu söz her iki anlamın dışında değildir. Söz

yapıcı olduğu zaman uyku getirir. Nasıl ki, uyanık gönüller uykuda da iş görür. Aman tekrar söyle bu mısranın baş tarafı ne idi?
Sahabe (Peygamberin dostları) hiç itiraz etmezlerdi. Hazreti Mustafa'ya (S.A.) karşı inançları dola-yısiyle onu dinlerken mest olurlardı. O güzel sözlerden, Hazreti Ebubekr yedi hadisten başkasını nakletmedi. Eğer sorsalardı, aldıkları cevaptan çok faydalanırlar, birçok gizli noktalar açıklanırdı. Bundan bizim sözümüzün kokusu geliyor. Hallac'ın «Ben Hakkım,» sözü pervasızcadır. Bayezid'in, «Kendimi kutlarım,» sözü daha kapalıcadır, insanlar arasında hiç kimse yoktur ki kendinde az çok benlik olmasın. Hazreti Musa (Allah'ın selâmı üzerine olsun), «Ben yeryüzünde olan insanlardan daha bilginim,» diye biraz benlik gösterince Allah onu Hızır Aleyhisselâma havale etti ki, bir kaç gün onunla birlikte dolaşsın; o benlik davası kendisinden gitsin.
(M. 180) Hazreti Muhammed (S.A) Hazreti Ali'ye buyurdular ki, «Sen niçin vuslat orucu tutmakta bana uydun da böyle arık ve güçsüz düştün?» «Ben, her hangi biriniz gibi değilim. Allahmın yanında gecelerim, O beni yedirir içirir,» buyurdu. Bazı gerçekçi araştırmacılar, Kuran'ın şu âyetinin inmesini araştırmışlar ve demişlerdir ki: «Ey Resulüm, de ki, şüphesiz ben de sizin gibi bir insanım!..» (Kehf sûresi, 111) anlamındaki Allah hitabının özeti şudur: «Ey Resulüm! Sen Allahsal tecellî ile dolu olduğun vakit benliği kendinden uzaklaştır, böyle söyle.» Ama ulu Allah sevgili Peygam-ber'inin kutlu gönlünü kırmamak için de âyetin sonuna şunu ekledi: «Ancak bana vahiy gelir. Allahnız tek Allah'dır.» Bundan sonra da «Allahsına ulaşmak dileğinde bulunan güzel ameller işlesin.» Bu da evvelki hitapların benzeridir. «Ben, her hangi biriniz gibi değilim,» diyen Peygamber'ine şunu da hatırlatıyor; aynı âyetin sonunda, «Rablerine kulluk vazifesini yaparken hiç bir ortak koşmasın,» buyuruyor ki, bu da onun aynıdır. Lâkin iyi kullar cihan yurdunu ibadetle, akılla bayındırlaştırırlar. İki cihan bu iki şeyle yani ibadet ve akılla bağlanmıştır. Bütün zamanlar, her iki âlemde tasarruftan gaflettedirler. Senin elin ayağın taklit ile uzanır, güçlenir, bunda yoksun kalmak korkusu yoktur. Ama önce inkâr ettirir, ama. sonra kendine gelince seni çevik ve canlı bir hale getirir. Herkes, bu zehî (ne güzel) kelimesine aşıktır. Bu, «ne güzel» sözü uğrunda ölürler. Senin görüşün onun sıfatları iledir. Kendi dileklerinden başkasını isteme! Senin istediğin şey oradadır. Pisliklere, karanlıklara ve oburluğa, öteki âleme ait perdelere bakmak ve böylece bulanıklıklar ve zorluklar içinde yaşamak çocuk oyuncakları ile uğraşmaya benzer. Bazıları görünüşte onu yok ederler, gaflet uykusundan uyanırlar.
Yarın vaiz etmek gerekiyor. Bu zordur, ama bir kapı açılmıştır. Çare yoktur. Bu kapıyı kapadın mı feryatlar, şikâyetler, ayıplamalar başlar. Keski bunun onlara bir faydası da olsa. Söylenmesi gerekli bütün sözler söylenmiştir. Açık ve kapalı anlatılmıştır. Ama sanki hiç öğüt dinlememiş gibi davranırlar. Ne sözün açık anlamını kavrayabilirler, ne de maksat ve manâsım anlarlar. Madem ki anlayamıyorlar bu konuda nasıl konuşulabilinir. Bilgiye dayanmayan âmelin sonu sapkınlıktır. Bunlar acaba girdikleri çilelerden ne elde ediyorlar? Orada ne yaparlar? «Allahdan başka ilâh yoktur, ancak Allah vardır,» yolundaki sözleri, dil işi değil muamele işidir. Onu uygulamak ister. Bilmiyorum bundan onun elinde kalan kazanç (M. 181) ister değişik olsun, ister olmasın. Söz ancak onun sözüdür. Nasıl isterse onu o tarafa çevirir. Nihayet Allahın öyle kulları da vardır ki, o halin, hali olur. Senin söz üstadın bilmiyorum, ben miyim? Vardır diyorum. Şimdi bizim evimizin kervansarayında bize cefa veren o adam kimdir ki, herkes ondan inciniyor? Bunlardan biri benim. Bugün sanki bir yıldan beri binanın tapusunu bana vermişler. Ama şimdi de kötülük yapmak istiyorlar, bunu artırabilirler de. O zaman o tapunun ne değeri olur? Eğer gelir de bu kervansaray bana lâzım değil derlerse, bana olan saygıyı artırmış olurlar. Bu bana da yaraşmaz, geri al derim. Bu sözleşmeyi bozmak olur. Lâkin onun bu işin bozulduğuna tanıklık edecek kimsesi yok. Bu söz söylenmiş ama nasıl yapar? Ne gibi bir tedbir bulmalı ki, bu icar sözleşmesini bozsunlar. Bundan bizim sözümüzün kokusu geliyor. O sözden de şu beytin kokusu:
Beyit:

Evet güneş bir adamdan uzaklaşınca,
Güneş yerine çıra yakar o zavallı.
Olur bu işler olur. Allah işidir bu.
Benim sözümü hatırında tutamadığını anladığın zaman, başka sözlerle meşgul olursun. Sen namaz kılmıyorsun, bundan önce kılıyordun. Namaz ve ibadetle meşgul olmak mutluluk nişanesidir. Senin kuruntuların beni ihtiyarlattı. Eğer ayrılığın herhangi bir şey yüzünden olsaydı, bu sıkıntı ona bağlı olurdu. Eğer oraya gelirsen benim ayağımı kim tırmalayacak, beni kim kötülüyecek?
Peygamberlere bile iftira ettiler. Yakupoğullarına yakışmayacak sözler söylediler. «Bir oğlanı seviyor,» dediler. «O pislik yuvasıdır,» dediler.
Hazreti Muhammed (S.A.)' yüzüğünü çevirince, «Sizi boş yere mi yarattık sanıyorsunuz? Siz yine bize döneceksiniz,» (Müminun sûresi, 116) anlamındaki âyetin hikmeti aşikâr olur. Gözleri çocuklarına dönük olan peygamberler zümresine de hile ettiler. Bu, onlara kendilerinin Hakta nasıl birleşeceklerini gösteren bir ayna oldu. Hazreti Peygamber Ayşe ile nasıl birleşti ise, bunun için hikâyelerin en güzeli, dediler ve zamane halkı bunu şehvet âlemine naklettiler- ve öyle adlandırdılar. Ama gördük kü bu vaiz, Davut Aleyhisselâm ile başka peygamberler hakkında neler söylüyor. Ancak oturan dinleyicileri etkiledi. «İsterse onlar meclisinizde hazır olmasınlar ve bunun için bu yolu açıyor, artık bizden vaiz istemiyecek,» dedi. Nerede o vaizlar? Bu vaizin okuyucuları nerede? Yahut nerede o peygamber ki, hep biricik oğlunu arasın? (M. 182) Nerede o biricik evlât ki, ayıpladıkları şeyi 'o yaratsın. Onlara dedi ki: «Siz de falanın konuştuğu gibi vaiz edin! Hatta benim kardeşim ve vaizler neler söylerler; işte vaiz derler sana! Eğer insanoğlu isen başını bu medreseden yukarı kaldırmazsın, insanoğlu değilsen hayır; belki benim gibi söylersin: Ben Şam' da, Rum diyarında kadılar kadısıyım, Halifenin ya-kınlarındanım. Kitabım boynumda, âlimler atımın dizginlerini çekiyorlar. «Bu karanlıklar içinde oldu,» derse o başka.
Ferhat ile Husrev ve Şirin hikâyesini Leylâ ile birlikte söylüyoruz. Eğer bırakırlarsa işler iyi olur. Lala hikayesini birinci gün yasakladı; ikinci gün bir kaç altın verdi, tatlı sözlerle tekrar müsaade etti, «Bana bir iş buyur,» dedi. «Şöyle böyle hiç şehvet sözü olmasın öyle bir şey bulunmasın içinde. Bu Lala işidir,» dedi. O günü baktım ve «Bu hal şehvet halinden ne kadar uzak!» dedim. O bir köşeden geldi. «Bu böyledir,» dedi. Keski bir şey okusaydı da beni şu medreseden kur-tarsaydı. Allah korusun ki bir şey okumadım da böyle bir kaç şey yapabildim. Allah'a sığınırım eğer bir şey okudumsa.
Şahap diyordu ki: Bu çocukcağız bana, Şam'a gideyim de tahsil edeyim diyor. Dedi ki: Allah'a sığınırım! Henüz gitmediği halde bizi bazı sorularla âciz bırakıyor. Ben bütün bu divaneliğimle nice akıllıları şarap küpüne sokmuşum. Bütün dalgınlığımla nice açık gözleri koltuğumda götürmüşüm. İçimde bir müjde sevinci vardı. Güya havalarda uçuyordum, yeryüzünde değildim. Tahsil ediyorsun ama bana göre hayır. Her gün bir satır okursan böyle olur. Babanın seni tahsile göndermekten maksadı şu idi: Zamane kötüdür halk çocukları azdırır. Allahtan korkmazlar. Bu anda Allah'a çok şükürler olsun! Senin elde ettiğin bilgiler yeter derecededir. Yolda çeşitli fenlerden söz açmıştım; Diyordum ki: Yol, ev gibi değildir. Ben türlü fenlerde yetkili bir bilgin gibi önemli fen konularından konuşuyordum. Biz, bir çok yazma eserlerden daha üstün geldik. Ama Mevlânâ bizden daha üstün. Çünkü her ne varsa bir kere ondadır. Sen kendini ta-mamiyle ona vermezsen o da senin olmaz.
(M. 183) Yüce Allah kutsal hadiste şöyle buyuruyor: «Bana bir karış yaklaşan kuluma ben bir arşın yaklaşırım.» Uzaklık, büyüklük Mevlânâ'dandır; açık söylüyorum. Bugün bana iyi bakacak mısın? Hiç mü-rüvette sığar mı ki seni bu kadar bilgi ile, üstün niteliklerle sade akıl yönünden göreyim? Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: «Kul acıkınca onun kalbinden ve dilinden hikmet bulutları yağmur yağdırır.»
Şiir:
Bu gün kıblesi mutfak olan kimselerin,

İyi bil ki, yarın yerleri cehennem olacaktır.
Ey senin o, gırtlağın ki, Allah'ın, «Yiyin için!» emri ile kesilmiştir! Bir kere sor ve de ki: Ey gırtlak söyle bir kere sen hançer misin? Yoksa hançere misin?
Az yemek sendeki gücü artırır, çok yemek hikmet ve düşünce kudretini azaltır.
Herkes mademki onunla kendini süsler, bu öğüdü dinle: Burada bulur da yemezsen, öte tarafta yersin, bu bana bir başlangıçtır dersin. Bunu öğren ki, gönül açıklığı ve sevap kazanasın! Aradığın sevgili sık sık sana yüz göstersin. Bunun misali, şuna benzer: iki kişi oruç tutar, biri bir şey bulamadığından aç durur, öteki ise bu orucu her şey bulduğu halde Allah rızası için, sırf sevap kazanması için tutar. Başka bir örneğini daha anlatayım: Bir hadım ağası ile başka bir delikanlı zinadan sakınırlar, yahut bir hasta ile güçlü kuvvetli bir erkek perhiz yaparlarsa, bunlar, hiç biri birbirlerine eşit olurlar mı? Nasıl ki, bütün hayvanlar da dişilerini bulamayınca göremeyince sabrederler. Ama hapsinin de zayıf bir tarafı vardır.
Şiir:
Ey Leylâ'nın vefalı soydaşları,
Allah sizin sayınızı artırsın!
Leylâ gibilerdir ki, aşka susayanlara karşı cömertçe canlarını bağışlarlar. Evet Horasan caddesinde develer gördüm; bilmiyorum ki üç yüz tane mi yoksa bin tane mi? Bu nasıl bir zor iştir ki, onların hangisi erkek hangisi dişidir, anlıyamadım Ötekilerini de bilmiyorum. Bari onun sözü, erkek ve dişidir. Eğer öteki erkek ve dişi olmasaydı onun sözü de erkek ve dişi olmazdı. Hareketi de erkekçe ve dişice olmazdı. Her millette erkek de dişi de vardır. Ancak bir toplumda yoktur. Bu ayrıcalıktır ama nerede o toplum? Mademki onu göremiyorsun ey sevgili artık ne söyleniyorsun? B'zi biraz yalnız bırak. (M. 184) Çünkü bize yakınlık göstermezlerde yalnız kalmanız gerekiyor. Bizim aşinamız, bizi tanıyan o can kimdir? Şimdi bu sözü açıktan söylüyorum. O kendi uğursuzluğunu nasıl anlayabilir? Bunu, Allah bilir. Eğer mana yönünden söz açarsak hoş olmaz. Eğer manadan söz açmazsak kutsal hadiste buyurulduğu gibi, «Bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım.» Söz eri olan bir insanın içinde dalgalanan nice sözler, nükteler vardır. Ancak onu dinleyecek yetenekte kimse bulamazsa neye yarar? Oraya gitti, oturdu. Deniyor ki, geride başka insanlar da var. Vaıza başlayınca benim hatırıma şu şiir geldi.
Şiir:
Hârâbat ehli oldum, gamdan kurtuldum,
Bende ne zabitlik kaldı, ne Kuran okuma kaygısı.
O özgür erlere hizmet yolunda,
Belimi, onun sağlam zünnarı ile bağladım.
Meclisin neşesi üç şeyle gelir derler.
Bende hem şarap var, hem güzel var, hem ışık.
Beyit:
Biz sana kulluğumuzu gösterdik, ne çare ki,
Senin çirkin huyun köle satın almasını bilmedi!
Kuyu kazan kimse sudan nasıl kurtulabilir? Sitemli sözlerle kendilerini ariflerden gösterirler, hep uğraşırlar ki, örtünsün diye. Bir de saçlarını hep dışarı fırlatır sonra örter, binlerce cilveler, yaramazlıklar yapar ki, kimse kendisini tanımasın. Akıllı adam onu bilir. O nerede, bu nerede? Bu birinin yaptığı, öteki gibi doğru olabilir mi? Böylece söze de dikkat etmelidir. Bir çok kimseler sözü kapalı söylemek isterler. Nihayet kendinden insaf et bir kere. Senin güzel bir cariyen olsa, hanımının erkek kardeşi de onu görse, ona, «Hoşuna gitmedi mi?» diye sorarsan, o hoşlanmamak ileride ne etkiler ve ziyanlar meydana getirir. Çocuğun biri, kendini öğen ve güzel bulan dadısına, «Benim yüzüm güzelse senin hoşuna gitmeyen çirkin yüz kimin yüzüdür?» demiş. O kimdir ki, beni bildiğini iddia ediyor? Dünyada hiç çirkin yoktur, ama bir ölçüye göre. (M. 185) Küfür bile çirkin değildir. Ama iman ile karşılaştırılınca çirkin olur. Yoksa kendi nefsinde güzeldir. O iman karşısına gelince, bozuk ve

çirkin görünür. Demir nefsinde demirdir, serttir. Ama onda halk için faydalar vardır, kuvvet yardır. Fakat bakıra göre derecesi daha aşağıdır. Çünkü bakır her şeye elverişlidir, her kılığa girer; demirden ziyade, kimya işinde elverişlidir. Bu niteliği dolayısıyla de demirden üstün sayılır. Gümüşe sıra gelinceye kadar, çok güzeldir ama, altın, mücevher, dürriyetim denilen değerli inci de sıra ile biri ötekinden üstündür.
Yakuta sor bir kere: «Neden öyle kıpkızıl oldun? Yoksa sana bu hal güneşten mi geldi? Eğer söz onu küçümserse, değerini azaltır ve kırarsa onu başka bir manada, başka bir şekilde ayıklar gösterirlerse ne çıkar. Eğer böyle olmasa, onun hiç bir bilgisi yok demektir. Öyle ise en azından ona, «Pabuçlarını al! Biz bunu kabul etmeyiz; bunu kabul edenlere de engel oluruz, hayınlık ederiz,» deriz.
Ona sordum: Ne zaman beni bildin? Ne zaman beni gördün? Ne zaman eteğin eteğime, kolun koluma dokundu? Ne zaman benimle oturdun ve bana yoldaşlık ettin?
Balığın bilinen tarafı, onun suda yaşamasıdır. Eğer her hangi bir hayvanın sudan kaçtığını, su korkusu ile öldüğünü görürsen, o balık değildir. Ona Al-lahtan bahsedildiği vakit üzüntüden, korkudan ölür ve bu yüzden sudan çıkmak ister. Ama balığın suda yaşadığını isbat için, davaya, şahide, isbata hacet yoktur. Çünkü o suda yaşar, sudan çıkmaz, rastgele çıksa bile asıl olan onun suda yaşamasıdır.
Diyelim ki, Halife bir zümreye beyaz, bir zümreye yeşil, başka bir zümreye de kırmızı elbise giydirmiştir. Hatta bazılarının başlarına geniş kenarlı külahlar koydurmuştur. O bununla övünür ve onu bozmaz. Ancak onun vezir ve, yakınları belki bu töreyi değiştirebilirler. Ama onlar da hep birlikte o halifeye sığınırlar. Çünkü onların halkı korumaktan başka işleri yoktur. Başka maksatları da olamaz. Halife kendisi için iyi olanları bilir, onu affeder, nefsiyle bilir. Vezir, eğer ona karşı bir düşmanlığa kalkışan olursa bunu haber verir. Onun bundan başka işi yoktur. Kutsal hadiste Allah şöyle buyuruyor: «Gizli bir hazine idim, kendimi tanıtmak hoşuma gittiği için yaratıkları yarattım ki, beni bilsinler!»
Hama ile Hana arasında Hasana'ya gittim. Mev-lânâ ile Mecduddin aralarında şöyle konuştular: Biz uyuştuk. Evet Şemseddin bizi atlatmaktan hoşlanır, îsrar edersek evet der, ne iyi olur, yine gider. Eğer bizden ayrılırsa tedbirli davranmamız gereklidir. Vaz geçerse hiç bir şey olmamış gibi davranırız. O zaman bize meşhur Cuha'nın kolu çolak olduğu vakit tamburunu çalarak söylediği şu şarkıyı hatırlamak gerekir,
Şiir:
Ben hep senin köyünde kemik topluyorum ki,
Oraya hiç bir köpek ayak basmasın diye.
Onlar neredediler? Onlar kimlerdir? Nihayet ben diyorum ki, onlar benimkilerdir. Sonunda anlaşıldı. Dediniz ki, sen hep şu mısraları mırıldanırdın: (M. 186)
Şiir:
Ay yükseldi, biz alçaklaştık
Beyit:
Sevgilim bundan sonra bizden her ne işitsen,
Artık el açma bize, çünkü biz gittik elden.
Görüyorum ki, göklerden dalga dalga nur yağıyor.. O yavrunun yüzünden, benim yüzümden ve gözümden fışkıran nurla tâ ciğerimi görüyorum. Kuran'da, «Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylersiniz,» anlamındaki âyetin yorumu şudur: Bu âyet bir kere müminler hakkındadır, onları ilgilendirir. Eğer buradaki özellik onun hakkında ise ne dersin? «Niçin söylüyorsunuz?» Sözü, kıskançlık kaynağından gelmiş olurdu. Onlar kendi testilerine başkalarının tortusunu doldurmaya hiç razı olurlar mı? O halde «Yapmadığınız şeyler,» buyrulmasının yeri olur muydu? Yeter ki bir sebep olsun. Bunlar bir toplumdur ki, onlara iki akça verip, kaseyi doldurup götürebilirsin. Bu ne demektir? Katırın açlıktan kemikleri dışarı fırlamış. Sözünden başka hali de değişti; hali ile birlikte konuşması da düzgünleşti. Artık bir şey söylemez. Bu azarlama onlar içindir. Siz niçin halinize uygun olmayan bu sözleri

söylediniz? Derler ki, hayır ben, bu hal ehlinin kulu kölesiyim. Onların duyduklarını duyanlardanım. Şu halde iş böyle olunca size mübarek olsun! Bu çok fena bir haldir, kendine oyun oynuyorsun demektir. Erkeklik odur ki, düşmanın oyununu görebile-sin.
Söze başladı ve dedi ki: Söyledi ve söylüyoruz. Bunun nihayet senin oyunun olduğunu görüyorsun. O gece kendisini çağırmadıklarından dolayı incinmişti. Beni de evde zayıf birisi var diye çağırmışlardır. O kimdir diye sorarlarsa, buraya gelmesini istemediğim bir adamdı dersin. Ona bir peri verdim ki, gerçek görüşlü olduğu için gelmedi, uçtu gitti, beni kurtardı. Ama nihayet bu kanadı sana ben verdim. Gerekirdi ki, şimdiye kadar yerinde kalmış olsun. Yaklaştı ve dedi ki: Ben Kerim ile bir tarafa gitmek istiyorum. Eğer yal-nızsa. Yalnızdır, değildir, kendisi bilir. Ben ona, «Düşmanın oyununa dikkat et,» diyorum. «Oyun bundan daha açık olur mu ki, falan evde öleceğim,» dedi. Ona çok inanırdık ve o açık konuşmuştur, diyordum.
(M. 187) Allah bizim aramızdadır. Bu işareti dinle! Görüyorsun ki, şahitler meclistekiler benden uzakta. O gece, onun gönlünde parlayan, nurun etkisiydi. îstedim ki o zaman ona sorayım: Kim ne dedi de ona güldün? Sert bir bakışla ona baktım. Ama kendimi tutabildim. Öfkem geçsin diye, çünkü hastaydı. Geçen gün de kendisine gülerek bir göz attım. Eğer bu doğru bir bakış olsaydı iş kolaydı. Bununla beraber zordur. Toprak altındaki nazeninlerden birkaç tayfamız var. Öyle nazeninler ki, karanlıktadırlar. O başka mesele. Benim sultanlığımda bu türlü şeyler olur. Bu saatte ne var ki, hatibin kılıcı gibiyim! Ne keserim ne batarım. «O bilip de sükût ettiğin şeyi bu saatte görürsün,» dedi. Sordum ona: «Neler söylüyorsun? Benim hatırım için ona gerekli olan şeyi bir kere söylemez misin?» Evet ben çağırdım, ben söyledim, Alâeddin'e, Kerim'e söyledim. Benden çok incindiler. Ondan sordum. Sen bana şöyle diyorsun: Kiminle çağırdın? Nasıl çağırdın? Seni böylece hoş karşılayınca, ne yaptım ki, beni takdir ediyorsun? Şimdi gel ki, sana bir öpücük vereyim!
Ahi'ye dememiş miydin ki, Şemseddin sizden bahsediyor. O bizden atılmıştır. O Hâcegî denilen, kılı kırk yaran, fakr mertebesinde biricik bilginden bir kaç kat daha iyidir. Ben meclise geldiğim zaman elini ağzına koyar, «Susun, biz ne biliyoruz,» der. Şimdi dedim ki: Bizim aramızda bir bilirkişi gerektir ki, bu meseleleri kesip atsın, o ayırt etsin. Ama o bilirkişi dışardan olmalı. O, neye karar verirse inayetle baş eğmek, karara saygı göstermek gereklidir. Yoksa onun azıcık da bir gücü olamaz. Ama burada karar iş arasında veriliyor, îş arasında el çırpanlara, gemiye atlayanlara, satranç oynayanlara, hepsine hüküm veren o bilirkişi olmalı. Şeyhin biri bir gün eline bir elma almıştı, Zey-neddin Kelusî'den sordu ve dedi ki: «Ben Allah'ı gördüm, ondan bir elma istedim, bana verdi. Sen Allah' dan ne istersin? Bayezid-i Bistamî, Allah'dan Allah'yı istedi; filan kişi filanı istedi.» Zeyneddin de dedi ki: «Ben de Allah'dan Allah'ı istiyorum.» «öyleyse, sen Bayezid'in mertebesindesin,» dedi.
(M. 188) Ben çocuktum, bana sordu; ben de başımla işaret ettim, seni isterim dedim. Başım salladı, artık hiç bir şey söyleyemedim. Bir daha ağzım açılmadı. Ama bütün içim sözlerle, deyimlerle, manalarla dopdolu idi. Öyle acayip bir hale gelmiştim ki, bu hal çocuk yaşında pek az kimselere nasip olmuştuf. Horasan'dan gelen büyüklerden biri yönünden üstada bir gönül açıklığı gelmişti, ona bir şeyler doğuyordu. «Bana gel, benim babam ol!» diyordu, beni buna zorluyordu. Onun çocukları için oldum; ne yapayım, onun hastası olmuştu. Bu saatte hastaların başına gidersek orada rahat vardır. Çünkü ulu Allah karşına ne çıkarırsa onu kendine tam bir mutluluk sayarsın.
Bizim nazenin kullarımızdan biri, uygunsuz bir toplum içinde tutsak düşmüştür diye beni gönderdiler; ona bir ziyan erişirse yazık olur, dediler. Eğer iki dost, birbirinin yanında yahut karşı karşıya oturmuş konuşuyorlarsa o muhabbetin tadı ile, onları uzaktan seyretmenin tadı bir olur mu? Ama o uzaklık, eğer sende gönül sefası var da arada engel olmuyorsa, onun zevkine göre yakınlık zevki nerede kalır? Bir kimse ki, uzaktan huzurda olursa, yakında nasıl olur? Falan yere gidelim derler ona. «Hele bir sor,» der, «Şem-seddin orada mıdır? Eğer yoksa şimdilik işim var...»

Filan kuyumcu dedi ki: «Senin hakkında uygunsuz sözler söylediklerini işittim.» O övmeye başladı, ben, onu övünce, «O nasıl olur?» dedi ve ilâve etti: «Sen böyle değildin ancak onun sohbeti bereketi ile böyle oldun. O seni açtıkça açılıyorsun.» Parmakla dokundum, böylece eğildi ve dedi ki: «Sen sohbete lâyık bir insansın.» Ben hemen atıldım ve dedim ki, «Eğer halvet olur da yalnız ikimiz beraber olursak, bana on pabuç vurur[1] musun? Her açılışta daha parlak bir hale geleyim. Sen büyükler hakkındaki sözlerinle sohbete en lâyık bir zatsın.» Ona inanmıştım, işitmiştim ki, büyük bir bilgindir, şöyledir böyledir. Ama bununla değil. Şimdi iyi sohbete dikkat et. îster ki siz mescitte olasınız; oraya gelsin sizi görsün ve beni de övsün.
(M. 189) Bana dedi ki: «O, iyi olur ama falan kuyumcu da şeyh olmuştur, ne dersiniz?» Herkes kendi makamında büyüktür. Ama onunla ne ilgisi var? Bu hiç kimse hakkında uygunsuz söylemek değildi, bize göre onun âlemi başkadır. Derviş ham hayaller peşindedir. Bir yerde ki şeyh bu delikanlıdır, ona olgunlaşması için daha yıllar gerektir. Nasıl olur da erlere hizmet eder, gece gündüz yanar yakılır? Tavaya konmuş sığır yağı gibi uzaktan kokusu geçtikten sonra kıpkırmızı olur? Allah erlerinin raksı lâtif ve hafiftir. Su üstünde yaprak gibi yürürler. İçerde dağ gibi, yüz bin dağ gibi ağır, dışarıda saman çöpü gibidirler. Hak benim elimdedir, ama benimle birlikte değildir. Hutbede okuduğun bütün Allah sıfatları «O öyle bir görücüdür ki, hiç bir şey, onun görüşünden gizli değildir.» Evet, bütün bu sıfatlar görüyorum ki benim de sıfatlarımdır.»
Şiir:
İçi fesat dolu bu köpeklerden size utanç gelmez mi?
Siz, bu yularsız eşeklerden hiç arlanmaz mısınız?
Öbürü dinin süsüdür, ama küfrün de rengi ve kokusu;
Öteki mülkün kıvancı ama ülkenin de yüz karası, utancı...
Şu halde dizgin gerektir ki dikkatle çekesin şimdi başka bir şair de şöyle söyler:
Beyit:
Âlim ile cahil arasındaki ayrıcalık, ancak şu kadardır:
Birinin dizginini çekersin, öteki başıboş ve yularsızdır.
Şimdi nerede o dizgin çekme. Şimdi beni kendi halime bırak! Onu en azından zahir yönünden yemekten içmekten yasaklıyorum. Çok düşünüyorum ama gerektir ki, bana hiç ayakbağı olmasın; yemek içmek düşüncesi, elbise ve çamaşır derdi bende olmasın. Yani sizin önünüzde olmasın, birlikte olalım. Bir vakit hizmet etsin, îşte bu çirkin bir şeydir, şüphelidir de. Kul için bundan daha iyi bir sığınak var mıdır ki, elini Allah erlerinin ellerine uzatsın da kurtuluşa ermesin?
«Dervişin her iki cihanda yüzü karadır,» buyurulmuştur. Eğer doğru söylüyorsan, halkı neye davet ediyorsun? Karayüzlülüğe mi? Eğer yalan söylüyorsan senin tokadın hiç bir şey değildir. Başka biri, «Tahammül et!» der. Söz Allah'ın sözüdür, Allah sevgililerinin sözüdür. Alâeddin'e satranç tahtası alma! Mevlânâ'nın dostu isen bunu yapma! Çünkü onun öğrenim çağıdır. Onun vakti dardır. Geceleri uyku uyumuyor. Ancak gecenin üçte ikisini yahut daha az bir zamanını uyuyabilmekte. Her gün gerektir ki, bir şey okusun, bir satır bile olsa bu lâzım.
(M. 190) Ama işitirse benden incinir. Bana, işimi öğretiyor, der. Bu sebepten Hakkı düşman bilirler, işlerine gelmeyen doğru sözü dinlemezler. Onlara bir kâr kokusu gider, ürkerler. Bu çok garip şeydir. Bazılarına vakit geçirmek hoş gelir. «Karanlıkta yürüyen yolunu şaşırır,» demişlerdir. Bütün vücudu dil kesilmişti. Soruda, cevapta terbiyesizce davranırdı, Hak âleminden hiç haberi yoktu.
Sizden sonra, ne malını satan satış yapacak, nede mal alan müşteri alacak mal bulacaktır, insan, semâ vaktinde başkalarının giyinmediği elbiseleri giyinir. Namazda da başka zaman giyinmediğini giyinir. Su dağıtılan yerde bana bir, üveyk sesi ile bunlar ilham olundu. Onunla benim aramda eskiden beri bir[1] hekim var ki, o başkalarına söz verir, sözünden dönerdi. O, böyle yerde nasıl olur? Peygamberlerin, velilerin aradıkları vecd (ilâhî sarhoşluk) halini

onlara anlatsaydım, mest olurlar, neşelenirler; Hak onların yüzlerinde, vücutlarında parlar, onlarda açıkça belirirdi.
Şiraz dervişleri biraz insafsızdırlar. Ancak iş iyi gitmedi derler. Vakti gelince gazelden sonra raks edeceksin diye kararlaştırıyorsun. Bunda da zorluklar çıkarırlar size. «Ne türlü nefesler vuruyor, baş sallıyorsunuz,» deyince, söz söylemez, gazel okumaz. «Bu nasıl raks?» deseniz, «Yandım bu ıstıraba, dayanamadım,» derler. Allah, «Ben seni bu iş için tutuyorum,» buyuruyor. Derviş de, «Yârabbî yandım artık, bu kulundan ne istiyorsun?» diyor. Mademki yanıyor-sun, bu, cevheri kırma hikâyesini andırır. Sevgili âşı-kma sorar, cevheri niçin kırdın? Sevgili cevap verir: «Ben, cevheri benden sorasın diye kırdım.» Bu: sır içindeki hikmet, şuradadır: Rahmet deryası daima coşmak, dalgalanmak ister. Bunun sebebi de senin yalvarman, ağlayıp feryat etmendir. Senin gamının bulutları gelmedikçe, ilâhî bilginin denizi dalgalanmaz,, coşup köpürmez.
Şiir:
Anne yavrusuna meme verir mi söyle,
Yavru aç kalıp da ağlamayınca?
İçinde ve dışında geçen değişiklikleri göremeyen r görmede, işitmede ve akıldaki hikmeti anlamayan, âlemin nasıl idare edildiğinde şüphesi olan kimseler, bütün peygamberlerin mucizeleri, velilerin kerametleri ile vahiy ve ilham getirmelerini anladığı halde, henüz şüphede olanlar derler ki: «Acaba neden benim kısmetim geç kaldı? Yahut bu iş neden böyle oluyor? Kendiliğinden mi oluyor? (M. 191) Allah'ın dilemesi yeter mi?» Sonra eğer Allah'ın merhametli, bilgin ve güçlü olduğunu bir âciz görürse işi kabul eder.
Bir topluluk Fırat ırmağının kaynağını görmeye gittiler. Tam iki yıl yol yürüdüler. Nihayet ırmağın, bir dağın tepesinden çıktığını gördüler. Biri hemen, «Ne hoş!» diye çarh vurarak suya atıldı. Öteki de arkadan atladı. Bazılarını, (onlara ne olduğunu Allah bilir), galiba onları aşağı çektiler. Başka ne olmalı? Bazıları da geri dönerek haber getirdiler. Dediler ki: «Oraya kadar gittik, âmâ arkadaşlar daha önce gitmişler. Başka bir şey bilmiyoruz. Denize dalan kurbağa gibi bir ses çıkardılar.» Adamların anneleri kardeşleri toplandılar; bir türlü bu işe razı olmuyorlardı. Nasıl ki, kaz yavruları yumurtadan çıkınca anneleri karada gezerken yavruları da anneleri ile birlikte dolaşırlar, denize girince de beraber girerler. Su kenarına gelenlerden bunları görenler, «Vay yavrucuklar gitti, boğuldu!» derler. Zaman zaman dostları anmak ne gariptir. Sen de bu ayıklık makamında mest olup kalma!
Ola ki, onun maksadı odur. Yani istiğrak (Allah' sal hayale dalmak) makamında kalma; daha üstün bir mertebe ve makam iste! Ama hayır bu onun işi değildir. O, olduğu yerde sayar, başka bir şey yapamaz. Eğer o yüksek mertebeyi isteseydi, o mertebe şarapla dolu bir testi gibidir. Onu boşaltırsan kadehe dolar ve der ki: «Yine senin yanında olayım, başka bir yere gidemem!» Halbuki onun küpü onun gibi yüzlercesiyle dolup boşalmıştır. Ama yalnız küp, taşın karşısında zavallı kalır. Pek açık bir gerçektir ki, küp, taştan daima sakınır. Kırıtırsa, aslındaki parçalar yerinde kalır ama içindeki berbat olur; etrafa yayılır ve bulaşır. Yani sır (gizlilik), küpün fitnesidir onlara açık ve susturucu bir cevap vermek gerekir. Çünkü susmak suretiyle verilen cevaptan anlamazlar. Yani hoş geldin, güle güle, sefalar getirdin gibi açık sözlerden anlarlar. Kuran'da, «Görmez misin senin Rabbin gölgeyi nasıl uzattı?» anlamındaki âyetin yorumu nedir? (M. 192) Sonra, «Allah semaların ve yeryüzünün nurudur,» Anlamındaki âyet ne diyor bize?
Mısra:
Gönlüm öyle bir yere düştü ki, hiç sorma!
Eğer benden faydalanmak istiyorsan gizlice alçak gönüllük gösterip de Firavun gibi, yalnız kaldığın zaman, «Allahm! Sen benim ilâhımsın, ben de senin kulunum!» deyip, sonra herkese karşı, «Sizin en büyük Allahnız benim!» (Naziât sûresi, 24) deme. Zahirde de bâtında da, hayır, demek gerektir. Cevapta biraz düşüneyim de o vezir gibi hataya düşmeyeyim. Acele, şeytan işidir. Acele edenler, bir nakış ve suretten başka bir şey göremezler. Çünkü onlar, hep

görünüşe bakar, nakısı ve sureti görürler. Günahlarından dolayı da mağfiret dilemezler. Tövbe, Ademin ve evlâdının sıfatıdır. Hatada, günahta direnmek de iblisin ve onun yavrularının sıfatıdır. Allah ona, «Yemin et!» deyince, o «Başın için!» diye ant içer. Rumî'yi Anadolu halkını ben yarattım; Türkü, Hintliyi, Arabi da; ama lanet olsun o alçağa ki, senin gibi birini doğurmuş.
Sarayın sofracıbaşısı, Şahın üstüne yemek, damlatır. Şah, «Asın şunu!» diye emreder. Adam geri kalan yemeği de Şahın üstüne boşaltır. Bu sefer hoşuna gider ve gülmeye başlar. «Bunu niçin yaptın?» diye sorar. Sofracı, «Mademki beni astıracaksın, yaptığım hata, önemli bir şey değildi. Bari daha büyük bir iş yapayım ki, asılmaya değsin,» der. Bugün o sofracı yaptığına tövbe etse bile işlediği hata yine hoşuna gitmezdi. Bu utanç verici hal ana ve babadandır. Çünkü onlar beni bu kadar naz ve nimet içinde beslediler. Kedi kâseyi devirdi ve kırdı, babam da yanımda idi, hiç bir şey demedi. Ancak gülerek, «Oyun mu oynuyor sun güzel?» diyebildi. Ama bu bir kaza idi. Kedi savuşturdu. Eğer senin ve benim yahut annemin başına bir kaza gelseydi ne olacaktı? Allah, seni ve beni bu yüzden korudu; bize bir cilve gösterdi.
Şiir:
Okşaya okşaya şeker kamışından nöbet şekeri yaparlar,
İpekböceğinden zamanla atlas yaparlar.
Yaptığın işi yavaş yavaş yap, biraz sabırlı ol,
Üzüm koruğundan bir gün gelir helva pişirirler.

Ey seher yeli! Bir semtten haberin var mı? (M. 193)
Bir ay yüzlünün yanağından ne haber getirdin?
Çalıp çağırdığın, hay huy ettiğin günler var mı?
Ey rüzgâr! Daha yavaş es, çünkü güzel kokuyorsun!
Bu saatte, âlemde kutup (en yüksek Allah eri) odur. Bir gizli gerçeği açıklıyorum. Âlemin dört bucağından onun toprağını öpmek arzusunu besleyenler, başlarını onun eşiğine koyup geri dönenler var. Bir Allah eri tam bir yıllık yoldan onu ziyarete gelmişti. Yüzü güneşten yanmış bir ziyaretçi onun eşiğini öptü, içeriye giremedi. Başka bir aziz uzaklardan bir çok yol teperek geldi, eteğini öptü, hemen aynı günde geri döndü, îzin almasına imkân kalmadı. Ben bu adamdan ummazdım ki, konuşsun. Ben konuştum. Dedi ki: «Ona ahmaklık demezler». Evet, «Onunla konuşurken şimdi burada bir ben varım, bir de şu duvar var,» dedim. Mademki duvarla konuşmuyorsun ben'mle de konuşmuyorsun o halde kiminle söyleşiyorsun. Lütfen anlat!
Biri bana diyordu ki: «Bu mantıkçıdır.» Gülmeye başladı sonra öfkelendi, terlemeye başladı, başım sallayarak, «Bu adam ne diyor, mantıkçı mı?» dedi. Bir zaman diyordum ki: «Farzet ki ben burada yokum, îşte herkesin kavgası da bundan çıkıyor. Niçin olmayasm burada?» Yalvardı: «Birlikte gidelim ki çocuklar sana alışsınlar,» dedi. «Evet» dedi, ama bana nezaketten yahut kötülükten bir mutluluk gelmez. Bana böyle yerler, para ve rahat lâzım değil. Ben bunlardan kaçtım, usandım şu hücreye sığındım ki beni kapıdan görsünler. Ben dışarı çıkayım, sabaha karşı onu döküntülerini, pisliklerini süpüreyim, sessizce orada oturayım. Ansızın bir şey işitildi. Başlarını eğdiler. Özür dileyerek, hayır hayır! dedim. Eğer ben iyi insan isem, benim makamım burası olur. Geceleri tahta çıkar otururum. Kimse bana, sen fena yaptın, şöyle yaptın böyle yaptın, demez. «Ona iyisini verin,» diye tavsiye ettin ama ben oradan almadım. (M. 194) Gittim çok uygunsuz sözler söyledim. İşittiler, «Acaba bu divane midir?» diyorlardı.
Ramazan boyunca böylece bizi yüz kişi davet etti. Her biri, bizimle bir gece iftar eder misin? diyordu. Bazılarım atlatıyor, evin selâmlık tarafına gitmelerini tavsiye ediyordum. Eğer sözleşilen vakitte gelirlerse, söyleyiniz ki, bir başkası götürdü. Sana gelinceye kadar çok namaz kılması gerekiyor.

Ben vaktiyle ikiyüzlülük ederdim. Şimdi yapamıyorum. İşte Alâeddin konuşuyor, yarın da Sadreddin Secasî konuşacak. Celâleddin de konuşacak. Bu çok zor bir durum. Eğer söz onun sözü ise bu ne oluyor? Eğer söz bunun sözü ise, öteki boş lâftır. Bu sözler hiç kimsede yoktur. Bütün cihanı kalbinizden geçirseniz de arasanız, böyle bir söz üstadının izini, tozunu bulamazsınız.
Öğretmenlik yapıyordum. Vezirlerden birini de işinden atmışlardı; o da öğretmenlik yapıyordu. Padişaha haber verdiler. Eteğinden yakaladı ve sordu. Nuh Peygamber çağında dünya bayındırlaşmıştı öyle ki bir şehirden bir şehire gitmek için bir günden daha az yol yürürlerdi. Eğer bu yol uzunluğu bir günden fazla sürseydi, çok hayret ederlerdi, çok uzaktır derlerdi. Nuh Peygamber, kavmini bin yıldan elli yıl eksik bir süre içinde, imana davet ederdi; her gün bir kaç semti dolaşırdı. Bu nasıl olur? diye yorumluyorlardı. Bin seneye yakın bir müddet yaşamak nasıl olur? Filozoflar derler ki, yüz yirmi yıldan fazla yaşamak elbette mümkün değildir. Ama ben açıkça, onların sözlerini kabul ediyorum, demiyorum. Bin yıl imana davet etti, her gün bir semti beş kere dolaşırdı; onu döverler, yaralarlardı; Cebrail kanadını ona sürünce yaraları sağalırdı, gibi bir çok yorumlar yaptılar. Nuh elbette davetten vaz geçmedi. Buna karşılık yetmiş kişiden fazla kimse de Müslüman olmadı. Çeşitli rivayetler vardır. Ama onlardan en gerçek ve doğru olanı budur. Evet, davet doğrudur. Ama benim için onun kabulünden ne çıkar. Dedi ki: «Nihayet düşünmüyor musun ki, bu söze ne özür bulacaksın?» Dedi ki: «Onun boynunu, elini, ayağını hocanın sopasına teslim ederim.» Bunu düşünmeye, bahane bulmaya ne lüzum var? (M. 195) Susayım, katlanayım, ona, Ebubekr-i Rababî gibi ses çıkarmayayım. Ancak her kesin bir huyu vardır. Davet işinde biri vardır ki, ona karşı sert davranmak gerekmez, ötekine karşı da çok şiddet ve sertlik göstermek ister.
Bu kadının tuhaf bir isteği var. Eğer o adam olsaydı işi tamam olurdu. Bu saatte ona öylesine vurdular ki, iki parça ettiler sanırsın. Ketenciyi bizim için öldürmüşlerdir. Güya şeyh Evhadüddin onların önüne gelmiş, secdeye kapanmış. Ama o bir insan olsaydı işi tamam olurdu. İnsan olmadığı için onun karşısına geldi. Onun için bir engel de yoktu; bütün bunlarla beraber hiç bir şey değildi. Eğer ona sövüp say-masan böylece susmaz; sesini kesmez. Ancak o sövdü saydı, cefalı sözler söyleyerek geçip gitti. Bundan dolayı onun kahrını uzun zamandan beri çekmekteyim. Bizim gidişimizden öfkelenir. ,
Benim gönlüm hiç kimsenin hazinesi değildir, ancak Hakkın hazinesidir. Burada, deveci kılığından nasıl kurtulayım? der. Dışarı atarım, başkalarının düşünceleri de daha başkadır. Buna güç yetiremezler. Ancak Şahın hazinesini kendi hesaplarına sarf etmeyi de bilmezler. Onlarda, o yönden bir kuvvet vardır. Akılları başlarındadır. işte o hal, Hazreti Muhammed Mustafa'nın (S. A.) halidir. Çünkü O Hazret kendiliğinden dalgınlık âlemine dalmadı. Belki bütün işler ona belirli ve açıkça görünürdü. Şimdi hiç kimse sanır mı ki, bu uyanıklık, o istiğrak yani ilâhi dalgınlık halinden daha aşağıdır. O ilâhi dalgınlık bir çoklarında da vardır. Hele bunda başka bir letafet vardır ki, bütün dalgınlık hallerinde bulunur; sonra tekrar bütün işlerinde uyanık kalırlar. Nasıl ki, Hazreti Peygamber, o halden başkalarına bir zerre sıçratsaydı, elsiz ayaksız kalırlardı. Nasıl ki, Hazreti Ebubekr de ondan yedi hadisten başkasını rivayet etmedi.
Meğerse onlara kötü ile iyinin, kâfirle Müslümanın kim olduğu açıklanmaz. Müslümanlık doğru sözdür. Yüz bin lanet o cariyeye olsun ki, kendisini yüz bin altına alsan bile yine birisine bir cefada bulunur. Benim yanıma getirirler ki, işkence yapsınlar. Buna hiç benim gönlüm razı olur mu? Eğer buna gücüm yetseydi sonuç daha iyi olurdu.
Şiir:
Bir kimse ki, gül yerine diken ve çalı diker, (M. 196)
Ona mimber değil, darağacı yakışır.
Dünyanın yaratılışından maksat, yüzlerini birbirine dayayan iki sevgilinin, heva ve hevesten uzak yalnız Allah yolunda birleşmeleridir. Onların aradıkları, ekmek, ekmekçi ve kasap değildir. Nasıl ki, ben de bu saatte Mevlânâ'nın yanında rahattayım.

Yolunu şaşıran Bayezid'in hikâyesi: Bayezid öyle bir şehre uğramıştı ki, yalnız kendini şaşırmış, yolunu kaybetmiş değildi. Hazreti Musa gibi ona uzaktan bir ışık, ateş şeklinde görünmüştü.
Şiir:
Mumun pervanesi nuru arayayım derken,
İşi bozuldu, nur uğruna ateşe düşüp yandı.
Burada iş aksinedir. Nasıl ki Şeyh, «Halk kiliseden geri döndüler mi?» demişti. Yani onlar asla mescit yüzü görmemişlerdir. Onlar nerede, mescit nerede? Bunun manadan konuşma ile ne ilgisi var? Bir kâğıt üstüne bir isim yaz, o adı onun yanına götür. Müslümanların dışında bir topluluk ona karşı içlerinden, kâfir, dediler. Beni davet ettiler. Onlara özürler diledim kiliseye gidiyordum, orada dostlarımdan bir takım kâfirler vardı. Ama dıştan kâfir görünür, iç âlemlerinde Müslüman yaşarlardı. Bir şey getirin ki, yiyeyim, dedim. Binlerce teşekkür ettiler, benimle iftar ettiler, yediler böylece oruç tutuyorlardı.
Ey yüce bilgin Mevlânâ, seni övmeye lüzum yok! Sen de övülmeyi bırak! Bunu şundan dolayı söylüyorum ki, Mevlânâ'yı övmekte onun rahatı için bir sebep bulunsun, onun hoşuna gidecek bir durum olsun da eksik bir şey olmasın. Ona sakın bir şey yapma ki hatırına bir bulanıklık gelmesin, incinmesin. Beni inciten her şey gerçekten Mevlânâ'nın da gönlünü kırar. Onu büyük bir şeyh her zaman ziyarete gelirdi. «Bize misafir gelir misin?» derdi. «Bir saat kadar gel de görelim seni,» diyebilir miyim? Eğer seni yiyeme-sem, yemeğini nasıl yiyebilirim. Bana haram olur. Benim içimde haram lokma olmasından Allah'a sığınırım.
(M. 197) Mecduddîn ile konuşuyorduk. Karşılıklı sorular, türlü sözlerle muhabbet ediyorduk. Sakın gönlün incinmesin, Mevlânâ (Allah ona uzun ömürler ver* sin) dışarı çıktı. Senden incindi. Mevlânâ böyledir; beklemeye takat getiremez. Diyorsun ki, bu iş çetindir. Büyükler nezaketlidirler. Maymun yavrusu ile kaplumbağa hikâyesini iyice hatırlayamıyorum ama ben de gittim gönül benimle birlikte gelmedi. Orada boş sözler var. Kulağına şunu söyleyeyim de onlar işitmesinler. Gel eğer bir parça bal getirirlerse bununla hoş kaçar, uzaktan duymazsın belki; kulağına boş sözler söyleyeyim. Bugün gerekli olmasa bile anlatayım :
Bir tamburcu tamburunu kılıfından çıkarır, her şeyden önce yemek getirsinler diye, yanındakilerine, «Sizler çok cömert insanlarsınız,» der. «Bana bir kaç akça harçlık verirseniz size tambur çalarım.» O arada adamın pabuçlarını çalmışlardı. «Aman,» der, «Ben sizin yemeğinizden vazgeçtim konukseverliğiniz de sizin olsun, bari tamburumu verin de işime gideyim.» «Burası mescittir,» dediler. «Eyvah,» dedi, «Günlerden beridir ki yıkanmadım çabuk tamburumu verin de buradan gideyim.»
Sultan Mahmud (Gazneli) ordusundan bir- aralık geri kalmıştı, çok acıkmıştı. Yol üzerinde bir değirmenciye uğradı, dedi ki, «Selâm sana! Sizde yiyecek bir şey bulunur mu?» Değirmenci seslendi: «Sakın bu adam ekmek istemeye gelmesin. Bu ağır canlı adam nereden geliyor?» «Bugün bir artık ekmek vardır yer misin?» «Getir,» dedi. Değirmenci giderken pişman oldu, geri döndü. «Eğer olsaydı biz yerdik, kalmamış. Ekmek yok un var yer misin?» «Evet getir her ne varsa getir!» Adam tekrar geldi kendi kendine: «Yazık» dedi, «Adamcağızın karnı o kadar acıkmış ki unu bile yiyecek.» Bu sefer tekrar döndü ama «Dan karışık,» dedi. Sonra tekrar geldi, «Öğütülen un yetim malıdır,» dedi. Nihayet tozlu bir pösteki getirdi ve Şahın yüzüne fırlattı, «Ancak kalan yiyecek budur,» diyerek onu inandırmak istedi. Sonra, «Sanıyorum ki,» dedi, «Gözlerin rahatsız olmuştur.» Bir ırmak kenarına götürdü, «Yüzünü yıka!» diye iki elini tutarak oraya oturttu. (M. 198) Şah oradan ayrıldı. Yolda bir Türk çocuğuna rastladı: «Yiyecek bir şeyin var mı?» dedi. Çocuk, «Var ama önce bir selâm ver, sonra da konuk ister misin diye sor,» cevabını verdi. Mahmud kendi kendine, «Vallahi bu çocuk doğru söyler,» dedi. Atının dizginlerini yavaşça çekti geri döndü. Çocuğa «Selâmün aleyküm,» dedi. «Aleyküm selâm. Çabuk aşağı in konuğumuz ol sana gömeç, yoğurt, süt, peynir ne varsa getireyim,» dedi. Şah bunları yedi. Çocuğa: «Al şu yüzüğü bundan sonra ben Şahın yakınlarındanım dersin. Olaki Şahtan senin için bir şey alalım, eğer vermezlerse ben

alır sana veririm.» Yüzüğe iyi bakınca: «Eyvah!» dedi çocuk, «Ne yazık ki koyun kesmedim. Ne yaptım ben?» Her ne kadar bu düşüncelere kapıldı ise de, işi daha iyi oldu. Mertebesi yükseldi. Şah askerine yetiştikten sonra arkadan çocuk geldi, yüzüğü onlara gösterdi. Hepsi yüzüstü kapandılar. Onu saygı ile karşıladılar. Çocuk ne görsün bütün beyler, vezirler sıralanmış; o süvari askerleri ve başbuğlar ayakta durmuş. Onlarla yüz yüze gelince hepsi birden: «Bu hangi oymağın beyidir?» diye aralarında konuştular. Şahı o kılıkta görünce şaşırdı, bir «Lahavle,» çekti tekrar etrafına bakınca anladı ki Şah budur. İçinden bir «Ah!» çekti. Şah konuşmaya başladı, çocuk içinden tekrar, «Vallah ki bu Şahtır!» dedi..
Şah emretti: «Altın kemerli kırk köle onun yanına gelsinler!» Artık üst tarafını, o türlü yemekleri de sen hesap et!
Sonra buyurdu ki: «Sözü geçen değirmenciyi de getirin, onun da gönlünü hoş edeyim.» Silâhlı yüz süvari yola çıktı. Köyün ve değirmenin nişanını onlara anlatmıştı. Uzaktan bakınca bir dağın doruğunda onu gördüler. Biri sordu: «Değirmenci bu mudur?» «Evet budur,» dediler. Adamcağız, «Eyvah geldiler,» diye kaçtı ve kapıyı kapadı. Kapıyı çalınca hiç ses çıkarmadı yani, «Öldüm,» dedi. «Ama sen nasıl ölüsün ki, konuşuyorsun?» Değirmenci, «Bu ancak bir nefesten başka bir şey değil, nihayet o da bitmek üzere ben ölmüşüm artık.» «Kalk!» dediler. Kalkmadı, kapıyı kırdılar, içeri girerek tekrar, «Kalk!» dediler, «Seni Şah istiyor.» Değirmenci yalvarmaya başladı: «Ey büyük ve saygı değer adamlar! Ben nerede, Şah nerede? Ben zavallı bir değirmenciğim. Şahın buğdayı varsa buraya getirir onu öğütürüm!» «Uzatma,» dediler, «Kalk çabuk seni Şah istiyor.» «Ama çok iyi öğütürüm.» «Çok konuşma kalk!» dediler. Değirmenci, «Size un vereyim saç ekmeği, yoğurt vereyim ki, bugüne kadar Sultan bile onu size vermemiştir. (M. 199) Bugün yüz kişiyi misafir ediyorum.» «Kalk, ne saçmalar soyuyorsun, kalk» dediler. Yine kalkmadı, boynuna bir ip bağladılar. Çeke çeke götürdüler. Adamcağız çepeçevre etrafı süzerek o teşrifatçıyı aradı, ama onu göremedi. Ancak Sultana, «Ah eğer bin tane kellem olsaydı birini bile kurtaramam,» dedi. Sultan dedi ki: «Adamcağız ben seni getirdim ki, su kuyusuna düşmüş olan yüzüğümü bulasın.» «Saygılarımı sunarım,» dedi. Gizlice ötekilerine emir verdi; adamı kıskıvrak bağlasınlar, üç gün üç gece hiç bağını çözmesinler açlık ne demek olduğunu anlasın, dedi. Adamcağız, her gün beş kilo ekmek yerdi; cehennem gibi bir işkembesi vardı, üç gün ekmek bulamayınca artık ölümünü bekliyordu. Üç gün geçtikten sonra, «Onu getirin!» dediler. «Kalk çık dışarı,» diye seslendiler. «Artık benden ne istiyorsunuz, bir solukluk canım kalmıştır, bırakın ki öleyim!» dedi. «Hayır,» dediler. «Sen öyle bir adamsın ki, bir kerede ölüp kurtulamayacaksın.» «Eyvah!» diye feryadı bastırdı. Şahın huzuruna götürdüler. «Adamcağız,» dedi Şah, «Söyle bakalım pirinci tane tane mi yersin?» «Oh onu da yerim elime geçerse,» dedi. «Ya semiz kuş eti ile pişmiş kimyonlu yahni yahut şekerkamışı veya hurma da olsa yer misin?» «Ah nerede onlar!» «Sütlü pirinç de yer misin? Hele şekerle iyice pişirilmiş olursa!» «Ah nasıl yemem.» «El'mize geçse biz de yeriz bunları.» Böylece bir çok nefis yemek saydılar. Değirmenci, «Ey ulu Sultan! Beni öldür!» diye yalvarmaya başlayınca Padişahın merhameti ayaklandı. O merhamet duygusunun etkisiyle Hayyam'ın şu beytini hatırladı.
Beyit:
Ben kötülük yaptım, sen de kötü mükâfat veriyorsun,
Şu halde benimle senin aramızda ne fark var söyle!
Şah gülmeye başladı. Bin dirhem bağışta bulunmalarını, bir kat elbise vermelerim, onu sevinçli bir halde yola vurmalarını emretti. Sonra «Onu geri çağırın,» dedi. Arkasından koştular, «Gel!» diye seslendiler. «Ah beni kandırdı, ama belki daha beter bir belâya uğratacak,» dedi. Çağıranlara yalvarmaya başladı. «Bari şu altınlarımı alın da canımı bağışlayın.» «Gel, orada cevabını ver!» dediler. Şahın huzuruna çıkardılar. Şah şöyle buyurdu: «Şimdi benimle bir sözleşme yapacaksın! (M. 200) Bundan sonra kendi boğazının keyfi uğruna kimseye bir şey vermesen bile bari o unlu pöstekiyi kimsenin yüzüne çarpma! Az daha

gözümü kör edecektin.» Değirmenci yüzüstü düştü, çok ağladı ve dedi ki: «İkinci şartı da ben söyleyeyim: Hiç bir konuğu ağırlamakta ihmal göstermeyecek ve küçümsemeyeceğim.»
Mademki kulağıma söylüyorsun, söyle ah seni öpeyim! Hasta oldun öpeyim bari; öp artık kaçıyorum öp, elimi de bırakıyorum... Elimi kalbime koydum, mademki söylüyorsun bir daha söyle! Ne kadar da yedim, uykumu kaçırmak için. Gece yarısına kadar hiç uykum kaçmadı. Hep yedim, karnım davula döndü. Nihayet, «Daha ne kadar yiyeceksin, yeter!» dediler. «Uykum kaçsın diye yiyorum. Uykumu ver ki yemeyeyim,» dedim.
Pirlerden biri dedi ki: «Henüz Mevlânâ'nın mec-lisindesin. Allah'a şükürler olsun! Ama müritler sizden ayrılmak sevdasında. Bu onların körlüğünden ileri geliyor. Derler ki, bir melek varmış, bir zaman Ademoğulları bu adamın meleği olurmuş, bir zaman da bu adamın şeytanı.»
Üç kere dışarı çıktım, geleceğim dedim. Tekrar hücreye gidiyordum, önce bir adam gösterdim. Ona çocuk kaçtı, yalvardılar, kabul ettim. Öteki de kendiliğinden kaçıyordu. O bununla gelmez dedim.
Mısra:
Bu işten vazgeçmek gerek, yahut edebini takınmak.
Ne hayaller kuruyorsun?
Ben ne söylüyorum?
Eğer bunu söylemesen, senin söylediğin şey çok uzak!
Adamın biri halkın malını yerdi. Kendini deliliğe vurmuştu. Kadının önüne oturttular. «Ham ham!» diye söze başladı Kadı ona, «Be adam, senden davacı var, ne dersin?» diye sordu. «Ham ham.» Kadı, «Ham ham, divane sözüdür bunu tımarhaneye götürsünler,» dedi. Adamı tımarhaneye soktular. Tımarhane onu nasıl serbest bırakır? Biraz sonra Kadıya ondan daha yaman bir yankesici, daha serseri bir suçlu gelir. Yüz Bağdat çarşafı, yüz top istanbul atlası, yüz kat başkaca elbise dava ederler. O da, «Ham!» der. Kadı, «Hayır,» der. «Ama efendimiz herkesi temize çıkarıyor, beni eziyor, ham, ham.» Kadı der ki, «Bugün ham, ona inkâr etmesini öğretmiştir.» Kadı tekrar sorar: «Ne diyorsun.» (M. 201) Suçlu, «înkâr ediyorum» der. «Hayır,» der Kadı, «Suçunu kabul ediyorsun, niçin inkâr edersin. Müslümanların hakkını ver!» Suçlu, «Ben, şu ya da bu kimsenin emanet bırakmasın-san korkuyorum. Ama nereye bıraktı? Sen diyorsun ki, o Buharalının kapısındadır. O zaman bütün hırsızlarla gider o eve hücum ederler. Mallar eşiğin altındaki kuyudadır, evet ver diyorsun, iyi ama ya ben açlıktan ölürsem. Evet ver diyorsun, hoş söylüyorsun. Fakat kime? Benim gönlüm istiyor ki sen bundan birazını pay eyleyesin ben de böylece bakayım. Ye afiyet olsun üç lokma, on yedi lokma yahut benim hatırım için yetmiş lokma ye.»
Mısra:
Ben istiyorum ki yüzüm ay gibi ak olsun.
Ben vaz geçtim, bütün âlemden el çektim. Şimdi sen de diyorsun ki: «Hiç iyi değdim, ya içimde bir rahatsızlık var yahut bir sıkıntı var bende.» Çünkü sen benim canımın içindesin, orada yer tuttun. Can içinde etki yapıyorsun. Ey Efendi, Çelebi! Bu isteklerinden, boynumuza sarılıp öpmelerinden, nazım yolu ile, başka yollardan bir takım cilveler göstermesinden anlıyorum ki, bende Allah tarafından yarlıgan-mak nişanesi var. O tarafa düşmem yakındır. Günahları bağışlanmış kullar arasında dalıp gideceğim bunun belirtileri var.
Ulu Allah Kuran'da, «Onlara âyetlerimizi ufuklarda göstereceğiz,» buyuruyor. Bununla ne diyor bize? Ufuklarda ayın iki parça olması mı? Yaz mevsimi mi? Sonra aynı âyetin altında, «Ve onların nefislerinde,» buyuruyor. Hastalık veya sağlık mı? Bunlar ne güzel yorumlardır. Ey tefsirciler, başka bir anlatışa göre de ufuklar-daki âyetler, ayın yarılması ve mucizelerdir! Nefislerdeki de, gönül açıklığıdır. Şüphe yok ki o Haktır. Yani şüphesiz Allah Haktır; Muhammed de Haktır. Ne güzel yorum bu! Ama hakikat yolcuları ve Allah erleri içindir bu. Her bir âyette bir müjde var, bir aşk kitabı gibi! Kuran'ı onlar bilir. Kuran'ın güzelliği onlarda yüz gösterir, onlarla cilveleşir. «Şüphesiz o Haktır,» demek ne demektir? Yani Allahın kim

olduğunu herkes bilsin diye, «O haktır şüphes:'z,» demek bir yorumdur. Kudsî var iken Tusî'yi ne yapalım. Rahman sûresinde, «Allah Kuran'ı ona öğretti,» âyetinden anlaşılıyor ki, Kuran'ın tefsirini yine Allahtan dinlemek gerektir. Bunu Haktan başkasından dinleyemezsin. O yorumcuların tefsiri onların kendi halidir. Yoksa Kuran'ın tefsiri değil. (M. 202) Kuran'ın sözlü tercümesini beş yaşındaki çocuklar bile yapabilirler. Hazreti Mustafa (Allah'ın selâmı ona olsun) Ebû Hü-reyre'ye uğramıştı. Onun pek çekingen davrandığını anladı ve sordu: «Niçin böyle çekingen davranıyorsun, perhiz ediyorsun?» «Temiz değilim de ondan,» dedi. Peygamber, «Mümin pis olmaz,» buyurdu. «Zararı yok, öyle kara yüzlü durmanın ne gereği var?» Diyelim ki, yoldan bir kızcağız geçer, kendinde bir hareket duyarsın. Bunu başkaları anlarsa seni ayıplar, anlamazsa sana işinle meşgul olmak gerekir. Bir rastlantı sırasında Mahmud'un annesi oğlunun içkiyi yasakladığım görüyor, «Afiyet olsun sana, mutlu ol oğlum, beni de mutlu ettin,» diyor. O bunu yapmayaydı, incinirdi; yatakta uykusu gelmezdi. Annesini «Acaba ne olacak?» diye düşünürdü. Ona candan dua eder ve memnun olur.
Kış geliyor Şemseddin'e bir kürk lâzım. Evet çetin iştir bu. Hırkayı yırtmalı. Evet güzel söylüyorsun, bana uymak gerek. Bu bana senden dilenmek demektir. Konuk için, onunla daha çok vakit geçer. Şimdi biraz düşünmek zamanıdır. Her ne kadar yaya yürümek kuvveti vardır ama korkarım ki, bunu kabul etmezsin! Ben Kaymaz mevkiine gelirsem, Aksaray'a varırım. Yolda seni bırakır ve ayrılırsam, bu benim elimde değildir. Seni evde çocuklar arasında bırakayım. Zaten yolda da bunu böyle istedim. O zaman bizim aramızda yüz kat daha yakınlık olur. Bugün ayrıldık ama bir zaman neler olacağını bilemem. Eğer şimdi olduğu gibi araya bir karışıklık girerse, «Bu hakkın gayretidir,» deme! «Bu ne Müslümanlıktır?» dedi. «Bunu da Müslümanlık say,» dedim. O zaman bir şey söylemedin, bir kaç gün Sarac'ın bağına gittin. O ayakkabı seni rahatsız etti. Bir söz söyledin, bir kaç gün dolaştın, nihayet tekrar konuştun. Sonra baştan savdık, ona ant içtik dedin. Ben öyle insanlardan de-ğilim ki, bir kimse ile bir gün selâmlaşmış olayım da, ona karşı öyle bir davranışta bulunayım. Bunu uygun görmem. (M. 203) Eğer yine bir karışıklık ve bozgunluk varsa, zannetme ki aramızda ayrılık kararı verilmiştir. Ya bana senden bir gayret ister, yahut da sana karşı benden.
Dedi ki: «Allah kendi iradesi ile hükmeder. Onda ihtiyar yoktur.» Bu sözü bütün peygamberler bile söylemiş olsa kabul edemem. «Ben böyle bir Allah'yı istemem,» derim, isterim ki, Allah kendi arzusu ile iş yapsın. Ben öyle bir Allah'ı arıyorum. Cehenneme de görsem bu düşünceden utanmam. Ona derim ki: Benim aradığım Allah sensin. Diyorsun ki: «Ben, Allah için dilediği gibi yapmaz, (yani failimuhtar) değildir, demedim.» Öyle ise sen failimuhtarsın, dilediğini yapan sensin! Onu ortadan kaldır. Onun en aşağı kullan, ona bir ışık ile gölge düşürmüşlerdir. Dilediğini yapandır o. Onu âciz kılacak, ona engel olacak bir varlık yoktur. Her saatte binlerce cihanı mahveder.
Bu çok âciz ve güçsüz olan kimdir? Ne iş yaparda o işte âciz kalır? O işi çevirmeye gücü yetmez. Nasıl olur da onun ihtiyarı yoktur diyebilir, içinden ona, «İhtiyarsız,» diyebilir misin? Eğer bütün âlem Şahab' m bu sözlerini kabul etseydi, Firavun incinmezdi o sözden. Ama ben kabul etmiyorum. Size iyi günler! Vakitler mübarek olsun! Mübarek olan sizlersiniz. Gelecek günler size mübarek olsun! Kadir gecesi bize kader hazırlamıştır. O dost başka sözleri de bilir; başka konuşanların sözünü de konuşur. Bin kelime mi söyledi; söyler, sonra sözü tükenir. Boş mu oturur? Musa Peygamber Allah ile konuşan bir söz bilgini idi. Allah ona, «Beni göremiyeceksin,» dedi. Musa bir kaç adım geri döner, sonra tekrar ona yönelerek bir daha gelir. Ona başka zaman gel der, konuşmadan geri çevirir. Günler bizim aramızdadır. Âyette işaret buyurulduğu gibi denizin suyu tükenir de Rabbimizin sözü bitmez.
Elif harfinin manası tamam olmaz. Ulu dergâhtan bir elif sıçradı, hangi hikmet için dışarı fırladı o elif harfi? Onun hikmetinin iç yüzünü, yine o bilir. «Akıl .yanılmaz,» dedi. Ama yanılıyordu, yine de, «Yanılmaz,» diyor. Sonra be harfi geldi, elif harfin'n ayağına düştü. Elif sordu: «Niye geldin?» «Seni açıklamak için. Bir noktam var, o senin mühürünü canımın içinde saklıyorum. Hemen Elifin manasıyım. Ayrılığın, ayırmanın iç yüzünü söylüyorum.» Te

geldi, «Başımda iki noktam var,» dedi. Bunları dünya ve ahirete atarım. Üç noktalı se harfi de kendini araya soktu.
Cim daha uzakta idi. Tevriye sanatı daha çok be-lirsin diye. Çünkü (M. 204) onda Kuran'ın manası vardır. Cim, iki yönden eliften üstündür. (M. 204) Ama elif yolunda beline kemer bağlamıştır, elife bağlıdır. Dal harfine gelince, o da iki eliftir. Bir topluluk, dal harfini düşman bilirler. Aralarında, birbirlerinin gırtlağına sarılarak kavgaya tutuşurlar. Sen, eğer harabat (meyhane) ehli isen hı harfinin ne günahı var?
Kâfir küfürden bahseder; o, küfürden başka ne söyleyebilir? Mümin imandan bahseder, kâfir de küfürden.
Mısra:
Testi, içinde ne varsa onu sızdırır.
Saf olur, saf küfür olur. Onun kâfirliği saf olur. Ona, bu yolda şöyle sorarlar: «Diyelim ki, yolda seni köpek ısırmıştır. Ona, kuduz köpek demek yaraşır mı?» «Evet, o gün o köpekle onun kocaman beş tane yardımcısı aşağı indiler. Fitne hiç yatışmadı. Herkes bir tarafa kaçtı, onun ayağına düştüler. O, yukarı çıktı ve onları ayırdı.» Vaızdan sonra aşağı iniyordu. Mimberin son basamağında durdu, şahadet getirdi. Kendi işimizden çok fazla söz söyledik. Şu ilâhi uyarma ile karşılaştık. Kuran'da buyurulduğu gibi: «Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz?» Yarabbi, «Bizi bağışla!» deyince mimber yürümeğe başladı. «Ey mimber! Sana söylemiyorum,» dedi. Mimber ağaç olduğu halde, onun gerçek sözlerinden harekete geçiyor; yani ağaç bile, kendi nefsinde öğüt kabul eder ve yürür, demek istemiş ve onu yürütmüştür.
Ulu Allah'ın, hem sen dilediğini hidayete erdiremezsin, hem de sen hidayet verebilirsin, sözleri arasında çelişki yoktur. Hak sözde buna imkân yoktur. Sen bir yol gösteriyorsun; işte, doğru yol budur diyorsun. Ama daha fazlası elinden gelmez. «Onu o yoldan çıkaran benim,» buyuruyor, yüce Allah. Bize gerekli olan bunların her biri arasındaki inceliği ve derece farkını görebilmektir.
«Allah'a iyilikle ödünç verin,» anlamındaki âyet gelince, Hazreti ibrahim dedi ki:, «Ben Allaha ve Resulüne dedim, ben hangi yalanı söyledim de Allah onu doğru çıkarmadı?» Hazreti Peygambere sordular: «Ey Allah elçisi! Mümin zina eder mi?» Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «Evet, zina.eder, ama o yine mümindir. O imanlıdır.» Ebidderda'nın koca burnuna rağmen yine mümindir. Ancak mümin yalancı değildir. «Yani, imanla yalan bir arada yürümez.» Allah gerçek müminin yalanını doğruya çıkarır.
Adamın biri cübbesini yırttı. «Eyvah, benim fere-cim, abam yırtıldı bana bir aba verin!» diye sızlandı. Adına fereci dediler. Mevlânâ bu kadar söz söyler, hiç bir şey istemez. (M. 205) Benim huyum budur, der. Bir mezar taşında, ömür, bir saattir diye yazılı idi. Bir saat, üç saat nihayet ömrün bir sonu vardır. Sofî için, vaktin çocuğu derler. Yani vaktine bağlı insan demektir. Bizim de ömürden nasibimiz ancak şu bir saattir. Çünkü Mevlânâ'nın meclisindeyiz. Ona hizmette bulunuyoruz.
Ben onun postuna konmuş bir böcek gibiydim. Hiç düzgün konuşmaktan, fesahatten nasibim yoktu. Böylece diyordum ki: «Mevlânâ'ya Allah hayırlı mükâfat versin.» Hayırlı bir işe aracılık etti. Bugün gereken hizmet ve görevi bana işaret ediyorsun. Sana anlatayım. Cebrail yukarıya bakarsa külahı düşer, sordu: «Nereye gideyim?» Şimdilik annen ile babanın yanına gideceksin, ne zaman çağırırsam bana bir işaret et yeter. Sofrayı eğri koymuşlar onu düzgün koyayım dedi, başını çevirdi, yavaşça, işaretle, «Lüzum yok,» dedi.
Sofra yatakta tersine kurulmuş dedim. Hemen, «Ne söylüyorsun? Yatakta sofranın ne işi var?» dedi. Nihayet işaret etti ki, bizim işlerimiz var, ben bir işe gidiyorum, ibadete gidiyorum. O işten hiç başımı kaldıramam. Ben hep emirle giderim. Emir bu!
Şiir:
Bir zaman gönül semtine doğru yürüdüm,
Gönül halinden bir nişan arıyordum.

Acaba gönlümün hali nicedir diye anlamak istiyordum.
Onun yüzünden cihanı feryat ve figanla dolu görüyordum.
Eğer bu dağarcık olmasaydı, bu taifenin ayak tozunu Cebrail bile bulamazdı.
Şiir:
Hikmet ehli. erenlerin sözlerini araştırdım,
Onlardan her vadide, her şehirde bir destan var.
Hepsi de gönül elinden feryada gelmişler
Bu sözlerden şüpheye düştüm
Kendi aklımdan geçtim, acele gönül tarafına sefer ettim.
Onda da hiç boş yer göremedim.
Bu gönül arif ile maruf arasında çok kere sözcülük yapar.
Gönülün ne olduğunu gönül erleri bilir.
Gönülün kadrini her gönülsüz ve ruhsuz ne bilsin?
Gönül hakkında Allah Peygamberi dedi ki:
Gönülden daha iyi, gönülden daha üstün bir şey var sanma!
(M. 206) Kendisinde güzellik olmayan, Hazreti Muhammed'in yüzünü Öper, söze başlar ve der ki: Hazreti Muhammed (S. A.) ve onun yoldaşları gibi ol! Sen kendi sözünü söylüyorsun. Başkalarını anmak, nazar değmemek içindir. Sen küfür dinle o benim için başka bir anlam taşır. Eğer öyle değilse benimle başkaca hiç bir işin yoktur. Şimdi bir yazı yazmak, onu tekrar okumak içindir. Ama tekrar okuyamazsan, buna gerek yoktur. Okursan o zaman düşünürsün. Bu, te harfidir yahut te'dir, yahut üç noktalı se'dir veya sonuncu harf olan ye harfidir. Eğer bu harfleri okumak zevkini kendinde bulamazsan bu Allah erlerinin gelmesi sana ayıp değildir. Bir hikmet içindir.
Teklif zor değildir ama aceleye gelmez. Neşeli olduğun vakit içinde keder kalmaz. Hoş hutbeler okursun. Ama o neşeli anlarda olur. O varlıkla dopdolu olunca, vücudu böyle olur. Ben her ne kadar onu kabul ve sözlerini gerçeklemek istersem, sözlerimden ürker ve bana dönerek, hiç gözünü başını çevirme! Tevhid âleminden sana ne? der. Onun, Allahsının tek ve eşsiz olmasından sana ne? Çünkü sen onu yüz bin gibi görüyorsun. Sana göre her parçasında başka bir yön, her bir parçasında başka bir âlem var. Ama sen bu parçaları o bir tek varlıkta toplıyamazsın! Anlayamazsın! O kendi eşsizliğini birliğini tek renkte gösterir mi hiç? Bu sana sır olarak kalsın ve seni sevindirsin.
Yaptığın secde acaba makbul müdür? Bugün mademki yolu biliyorsun, bir konuk geldiği zaman ona tekrar söyle ki, nasipsiz kalmasın. Hoş geldin, sefa geldin dersin. Bizim için en iyisi budur.
Birini çalgıcılığa çağırdılar. Ağır davrandı. Ona gel dediler istemiyor musun? Biraz su lâzım ki tencerenin önüne koyayım der. Arif ateşli işlerde hep suyu yanında bulundurur. Meğerse unutsun. Su hazır değilse tencere taşar yağı uçar, içinde ne yağ kalır ne de tencere. Pişmiş et gider. Başka bir tencere lâzım gelir. Meğer ki, unutsun.
(M. 207) Adem Aleyhisselâm unutkandı hep, «Ya rabbi! Biz nefsimize zulmettik. Eğer bizim günahımızı bağışlamazsan, bize acımazsan ziyanlı çıkarız, zavallılardan oluruz,» diye yalvardı, daha başka bir şey demedi başka sözle meşgul olmadı.
İblis tutturdu: «Ben yaratılışta ondan hayırlıyım,» dedi. Biliyordu ki, insaflılar için özür dilemek gerekiyor. Ama özrü kabahatından beterdi. Allah'ı inkâr etti. Sen bilmez misin ki, ben şeytandan daha iyi bilirdim. Şeytan «Senin izzetin hakkı için onların hepsini yoldan çıkaracağım, azdıracağım,» deyince bu söz Peygamberleri, velileri, ve •Allah erlerini içine almaktadır. Çünkü o kendi işini geri bırakmaz. Şeytan kendi işinden nasıl vazgeçebilir? Ulu Allah, inayetini bir tarafa, şeytanı da bir tarafa koydu. Acaba ne yapacak diye. «Onu benden götürebilirsin ama beni ondan nasıl alabilirsin,» dedi. Terzi demircilik yaparsa sakalı yanar. O kendi işini yapmalıdır. Yoksa biri demirciye gelip, «Ey demirci bana demircilik öğret!» diye yalvarır, ondan sanatı öğrenirse o zaman ne sakalı yanar ne de saçı. Sakalı yanmayınca yüz

dirhe.m harcayıp orada Lut ve Dolkes yemeklerine tuz koymazsa hiç işe yaramaz, yerken ağzından dökülür. Ama bolca tuz koyarsa her ne getirirse hep tuz olur. Ona tuz deseler bile halinden ve manasından tuz olmadığı anlaşılmadıkça tuz denilemez. Onun için hiç bir rl-yazat korunma ve perhiz zevki hasıl olmaz belki daha karanlık bir hale düşer. Cevher gibi olmaz, belki H. A. M. gelmez ki, onlar yokken bir şey yapsın. Ancak haberi olanlara haber verir ki, nihayet sende de var. Kuran'da, «Müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik,» anlamındaki âyet açıktır. Halk o öğütleri kâh tutar, kâh tutmaz. Ey ulu Allah! Ey efendi! Ey ulu Hünkâr! Ey kâinatın en yüce sultam!
Ey huysuz, sert başlı adam. Sen benim görünen tarafımdan bile haber veremiyorsun. Ya benim içimi, bâtın tarafımı ne bilirsin? Ondan nasıl haber verebilirsin? Ey efendi. Ey efendi! Hayır, hayır. Sana hoş ve hararetli görünen her inancı korumaya bak! Sana soğukluk veren inançtan da uzak ol! Adam odur ki, sıkıntılı zamanında da hoş olur. Gam içinde sevinç duyar. Çünkü kim bilir ki, senin muradın o muratsızlık içinde birbiri ile sarmaş dolaştır. O muratsızlıkta murat umudu vardır. Belki o murat içinde de muratsızlık kaygısı gizlenmiştir. O gün benim sıtma nöbetimin günüydü. Ertesi günü sağlığıma kavuşacağım diye seviniyordum. Sağlam ve sıhhatte olduğum gün de yarın yine sıtma tutacak diye üzülüyordum.
Söylediğin (M. 208) şeyi eğer dün yememiş olsaydım, bugün böyle ağrı çekmezdim. Kendine bu hususta dikkat etmek gerek. Mert odur ki, herkesi kendi başına yeterli bir hale getirir. Onun olgunluğu bundan anlaşılır. O zaman büyük adam olur.
O uygunsuz adam, eşekliği yönünden, Tebrizlilere eşek demiş. O ne görmüştür ki? Madem ki bir şey görmemiştir, haberi de yoktur, bu sözü niçin söyler? Orada, Tebriz'de öyle insanlar var ki, ben onların en zavallısı kalırım. Onlar benim gibilerini dışarı atmışlardır. Sanki deniz toprağından bir köşeye atılmış gibiyim. Ben öyleyim ya, onlar ne olmuşlardır?
Onlardan biri Herive idi. Horasan'dan gelmişti. Ona orada Şahap derler. O Herive ki, hiç kimseye değer vermezdi. Benim için, «işte bu Allah eri olgun kişidir. Onunla oturmaktan çok huzur duyarım. Gönül hoşluğu bulurum onda!» derdi. Seyfeddin-i Zen-ganî kim oluyor ki, Fahreddin-i Razî'ye dil uzatsın. Onun gibi yüzlercesi ha var olmuş ha yok olmuş. Ben onun mezarına, ağzına... desin. Benim hemşerimdir, ama ne hemşeri. Toprak başına olsun öyle insanların.
Şimdi gel şu sözleri dinle: Her, cim be ile, her be cim karşılaşırsa, bundan, «Bismillah» m Allahın cim'i olduğu anlaşılır... Ne saçma sözler? Mantık bilgisi inkârla, kapalı sözlerle uğraşır, hali perdeler. Mantık kalmayınca hal meydana çıkar, imkânsızlık kavramı kalmaz. O mantıki da (cihan farzet, çünkü kalkar.) Bunlar ne tatsız sözler, ne zevksiz, soğuk lâflar! Sözü o kocakarıdan dinle bakalım ne diyor: Ey sen! Her şey sen! Nihayet aradaki odur. Kocakarı ne, taze delikanlı ne? Erkek ne? Nerede Cebrail; onların tozu nü bulamaz. Mikailin ne yeri var. O avare akıl bulamazsa başka aklın ne yeri var? Seni bu iş için getirdiler. Burada sözün yeri yok. Söz alanı dardır. Genişlikten ölür. «Evet dardır,» dedi. Dar demenin ne yeri var. Halk zaman kazanmaktadır. O vakit zaman nedir ki? Eğer bilsen, kendi oğlunu iki parça edersin böylece ciğerini parçalar, dışarı atarsın.
Sofuya başını kaldır da, «Allahm rahmetinin eserlerini seyret,» anlamındaki âyeti düşün dediler. Sofu dedi ki: O eserlerin eseridir.
(M. 209) «Bir kişinin yiyeceği iki kişiye de yeter.» Ama öteki bir kişi kim? Eğer o Muhammed Aleyhis-selâm ise onun yemeği, nimeti iki cihana da yetişir. O.şey ki, yüzü hayra ve iyiliğe dönüktür. O bütün bu şeylere inanırsa hayırdır. Hayır olur ama şüpheci olur ve insanı şüpheye düşürürse Hazreti Peygamber Aleyhisselâm halkı kendisine uymaya davet etti. önce buna lüzum görmüyordu. Şimdi de öyle oldu ki o çağrıya kimse gelmedi. Nerede 8 Sofi ki, kaygısız yemek yesin, balığı balığa versin. Adam odur ki, yüz adam onunla birlikte yokluk âlemine gitsin. Yüksek sözler söylerim hiç kimse kımıldanmaz. Çulha hikâyesini anlatırım kendilerinden geçer, nara atarlar. «Acaba eksik miydi ki, cehennemde kaldı,»

dedim. Ama kuvvetli kâfirlik gerektir ki Allah'ın kahir sıfatı olan cehennemde sonsuzluğa kadar kalsın.
Şiir:
Gözüm her gelip geçene bakmakta
Rast gelen her yere sıçrayıp durmaktayım.
Her kim bana bunu söylerse öyle olayım. Bundan başka her ne söylerse bu güfteden bir bölümdür.
Peygamber, «Ne mutlu beni görene, ne mutlu beni göreni görmüş olana,» buyurmuştur. Şeyh bana de di ki: Eğer. o defteri tavandan aişağı indirirsen daha sağlam durur. Aşağı indirdim benden sakladı. Yani tamamladı.
Yukarıda kocakarı yalan söylüyor demişti Ahme-di Gazâlî. Uzaktan bütün Peygamberlerin ruhlarını gözden geçirdim; geçip gidenleri birer birer çözdüm. Hazreti Muhammed (S. A.) mübarek ruhu aralarında yoktu. Çünkü o ölmemiştir. Bu yoldan söylüyordu. Keramet odur ki, bir ağaç parçasına yürü deyince ağaç hemen yürümeye başlar. Mimber de o anda yürümeye başlar. Ondan bir parça yere düşünce sana söylemiyorum ey mimber yerinde dur desin.
Dedi ki: Ey Mustafa! (S. A.) Benden niçin yüz çevirdin. Peygamber buyurdu ki: «Sen niçin benim kardeşimden yüz çevirdin? Eğer ben ona yüz döndürürsem sen de bana tekrar iltifat buyurur musun?» Evet buyurdu: Eteğine bir avuç kuru üzüm koydu. (M. 210) O henüz Hazreti Muhammed'in huzurunda iken, tekrar onu inkâra kalkıştı, îçerden şeyh seslendi: Gel. Nihayet kaç kere çerez geldi. Tabağı ona gösterince, eteğindeki kuru üzüm kaybolmuş, tabağın içine dolmuştu. O da artık Müslüman olmuştu.
Şeyh Muhammed'in işi üstadının yanında artık bitmişti üç kere o güzel çocuğu çağırması için onu gönderdi, gelmedi. Çünkü içinden ona engel oluyordu. Fakat dış görünüşte onu boyuna gönderiyor ve çağırıyordu.
Şimdi ona niçin bağlanıp kalıyoruz? Bir güzel yaratalım. Ama o, sana puta tapma sebebi olur! Havaya bir çamur parçası attı, güzel suretler belirdi. Oh dedi, onun yaratılışından Hüseyin'in kokusu geliyor. Hemen suretler meydana çıkınca kavgaya başladılar. Güzel sanatlardan olduğu için sordu: Onun yaratılışından Hüseyin'in kokusu geliyor ama neden hemen kavgada şehit oldu. İyi insan odur ki, hiç kendi varlığı ile uğraşmaz. Hoşlandığı şeye erişemez. «Yarabbi, beni salih kullar arasına karıştır!» diye dua eder. Ama o, bu salihlerle beraber olmaktan ne istiyordu.

YAZIŞMALAR, MEKTUPLAR

Mevlâna'ya malûm olsun ki, bu zayıf kul, hayır dualarıyle meşguldür. Burada artık bütün insanlarla ilişkimi kestim. Her birinin hali, sizce de bilinmektedir. Buradaki dostlar da saygılarını sunuyorlar. Bunlar arasında aziz, diri gönüllü bir derviş var ki, Mevlâna eğer onun halini bilselerdi, ona tazim ve hürmetten başka bir nazarla bakmazlardı. On yıldan fazla bir zamandan beri duacınız burada, onun meclisinde aşinalık ve dostluk gördüm. Şam'a gittiğimiz zaman orada da dostluğunu açıkça gösterdi.
Şimdi bu sene, Arakliye karışıklığında, Celâleddin'in oğlu Kadı Şahabeddin de buraya gelmişti. Bir köşede kendi âleminde meşguldü. Şam'a gittiği zaman, eski dostluk gereği olarak veda için uğramıştı. Birkaç gün beraber kaldık. Başkaca bazı hadiseler oldu. Buluşmamız sırasında gördüğümüz rahat ve huzur ve candan muhabbetin derin izlerine şahit olduk. Ben onunla öyle anlaştım ve kaynaştım ki, eğer o bir tarafa giderse ben de giderim; çocukları yerlerinde bırakırdım. Çünkü o yanımda olmadan yaşayamam. Yüz türlü kurnazlık yalvarma ve hilelerle, hizmet yolu ite onu burada alıkoyduk. (M. 211) Bir münasip kadınla birleştirmek ve evlendirmek vaadiyle, onun burada yerleşmesini sağladık.

Dün Perir geldi, değişik bir halde idi. Büyük bir medresenin kapısından geçiyordum, gönlüme bir tiksinti geldi, "Tokat'ta geçen bir hadiseden üzüldüm," dedi. Bir topluluğun, onun hakkında, hakikatte yalancı ve hasetçi insandır, dediklerini işitmiş. O yüce dergâhtan ümidimiz bundan fazla bir şey değildir. Bari gönül almak, fıkarayı okşamak gibi elden geldiği kadar onun hatırını hoş etmeye emir buyursunlar ki, o kırgınlık ve küskünlük tozları hatırından uçsun. Dervişler ve azizler arasında böyle bir derviş çok az bulunur, çok zor ele geçer. Duacınız, taklitçi değildir. Bu meclistekiler de bu arık kulun sözlerini işitmişlerdir. Ben bir çok aziz derviş gördüm, onlarla sohbette bulundum. Yalançı ile gerçek erler arasındakj farkı hem, sözleri yönünden , hernde davranışları yönünden anlarım. Çok beğendiğim ve'seçkîn kimselere de rastlarım. Benim gönlüm her gördüğüne baş eğmez, Bu gönül kuşu her daneve eğilmez. ŞimurgHuma kuşu, bütün kuşları..yüksekten seyreder. Onların himmetsizliklerini, soysuzluklarını görür. Ama doğan kuşunda ayrı bir himmet görür, onda bir cevher, bir gönül alçaklığı bulur, ona iltifat gösterir, onu beğenir. Çünkü ötekiler bir saat uçar, sonra alçaklara konarlar. Doğan 'da her ne kadar Simurgu görecek kuvvet .yoktur, ama Simurgun nazarının etkisi .ile.. doğan, kendisinde bazı üstün vasıflar.görür.
Avcının biri aslan avlardı, köpeklerde havlardı. Avcının köpeklere bağırtıp ürkütmemeleri ve ormana kaçırtmamaları için seslenmesi gerekirdi. Siz de, şimdi aslana yakın geldiniz, uzaktan ne baş ağrısı veriyorlar? Bir silleye bile lâyık değillerdir, namazdan da el çekiyorlar
Rabiai Adeviye dedi ki: Gönlümü dünyaya gönderdim ki dünyayı görsün. Sonra tekrar mâna âlemine git dedim; bir de mana'yı gör. Bana bir daha geri dönmedi.
Bilmiyorum ki, o sözü onlara nasıl ulaştırayım da sırlardan söz açayım. Ama söz arasında sen çok duygulanıyordun, sana garip bir hal geliyordu. (M.212) Büyüklerin sözlerine itiraz ettim, ama Mustafa Aleyhisselamın sözüne asla itirazda bulunmadın. Bu bir dairedir ki kapısı, ağzıda budur. İçinden dolaşırsan, daireyi dışından dolaşmış gibi olursun. Eğer kaçacak yerini bulursan, geri dönersin.
Dairenin çevresini kendi kendine dolaşırsın, vazgeçersen yolu daha çok uzatırsın. Eğer o kurtuluş noktasından geçersen, hep çöllere düşersin. Yokluk ve ölüm yolunu tutarsın.
Bütün bunları söylüyorum ki, bir lokma gibi ağzına koyaşın. Onlar, lokmayı kulaklarının ardından, yahut boyunlarından ağızlarına koyalım diye etrafta dolanırlar. Ama, damarları patlayabilir, yahut da bizim bir şeyler söylememizi isterler.
Başın kararlı olsun. Diyorsun ki, Hazret İbrahim 'in annesi o ergin kadın başını havaya kaldırmış, Allah'a yalvarmıştır. O İbrahimin annesi idi. Sende de hayırlı niyet varsa, Allah senin işlerini düzeltir. Yedi yüz bin kişide ancak bir kişi senin meclisinde feyz almadan ışık saçabilir. Ancak öteden beri âdet böyledir, ferman böyledir. Allah sözü haktır, değismez kanundur Bazıları söz söylerken kendilerini kepaze ederler. Onlar, bİzi ne kadar çirkin görürler. Eğersen güzelsen bizden vazgeç. 0 Söz söylemeye, başlayınca susturmak gerek. Yoksa söyler de söyler, patlayıncaya kadar söyler. Çünkü başlangıçta onun işi gücü budur. O Seydî şöyle söyledi diye anlatır. Falan ve senin karının falan arkadaşı, Seydî'den, bütün Bağdat halkından ta Halifeye kadar, bırak Halifeyi, Bağdat'ta ne kadar zembilli, ne kadar Halifenin adamı, hattâ suya düşmüş varsa hepsi de seni dinlemeye can atar. Çünkü sen söyleyince maksattan uzaklaşıyorsun. Kendini gayeden uzaklaştırı yor, çok uzaklara koşuyorsun. Sevgili .her gün. karşına. sen onu karşılayacak yerde geri kaçıyorsun ki, o da geri kaçsın
Biz Musa'nın. "Yarabbi kendini bana göster," dileği hakkındaki sözümüzü başka bir mesele dolayısıyle söyledik. Yoksa ayrılık mümkündür demek için değil Eğer o, aslan avcısı ise ve insan kokusu almış ise başkalarından gizlenir. Padişah çocukları yalnızken ne yaparlar? Her ne kadar onlar memleket halkından ayrı yaşarlar, ama halk içine çıktıkları zaman da halktan kendilerine verilmiş olan o ululuk mertebesinin mânası onlarca daha belirgin anlaşılmış olur.
(M. 213) Bir vakitler, dünya hikâyesi bana pek tatsız gelirdi, bütün gün, müminler emîrinin huzurunda, düşmanlar kötü şeyler söylerlerdi. Kabul etmezdi. Kendi kendine, "Şunları bir

sınâyalım, bir sınavdan geçirelim; dedi. Birine şöyle sordu: .Kur'an'da buyurulan, "Onlar sağırdır, dilsizdir, kördür," sözlerinin tefsiri kâfirler hakkında mıdır? "Hayır" dedi "O senin hakkındadır." Halife incindi kendini tutamadı. "Bu adamı götürün, hûcreye atın," diye emir verdi"' Amâ o simya ilmi bilirdi, oradan sıçradı, kurtuldu. Sonradan dellallâr üst üste bağırmaya başladı; O adamı kim yakalarsa bin dinar verilecekti. Adam bir dostunu gönderdi, Ben onun yerini biliyorum diyesin," dedi. Zaten kaçak onun evindeydi. Adam saraya gitti. "Benim elimden şerbet içer misin?" diye sordular. Adam, "içmem, ama korkudan ölürüm',' dedi. "O halde halvet olsun," dedi. "Saray halkından hiç kimse bizim konuşmamızı duymasın; gönül hoşluğu ile onu buraya getirsinler, ben onunla birlikte yemek yiyeyim." Lokmayı onun ağzına koydu. "Sen benim karım olursun, o bizim adamımızdır," dedi. Yavaş yavaş elini onun çenesinin altına götürdü. "Bunun nişanı şöyle olacaktır. Sen benim karım olacaksın, tam bu saatte birlikte dışarı çıkacağız," dedi. Birbiriyle şakalaşarak çıkarken elini onun şalvarına uzattı. Halife yerinden sıçradı yumruğunu kaldırdı, o hemen şu cevabı verdi: "Görüyorsun ki, sağır, dilsiz ve kör olan sensin. Benim maksadım seni kızdırmaktı, yoksa ben ne yapayım? Birtakım oğlanlar toplanmışlar bana düşmanlık yapıyorlar. Hangi oğlan? Nerede o oğlan?" Üzümün bir zamanı vardır içi kıs ona ziyan verir. Ondan sonra korku kalmaz. Üzüm asması kar altında kapalı kalırsa orada beslenir. Rûm diyarında hiç dilenci yoktur. Sen yanlış gıda alıyorsun, hep ekmek yiyorsun, şüphesiz ki ağırdır diyorsun, yoksa o çok ucuzdur, önce balık su tarafına giderdi, bu saatte her nerede bir balık yürürse oradan su da akar. Ömrün gölgesi üzerine düştükçe şeytan kaçar, onun gölgesinde yaşar."Sizin himmetinizle," dedi. Onda şan vardır, diye Senâî'yi yermeye başladı ve dedi ki: "(M. 214) O oturmuş tevhid ediyor. Tevhidi kime ediyor? Tekrar bir vakitte şahadet getirirdi." Onun sözüne göre bu yollardan bu umutlardan maksat nedir? O nakıştan hangisi çirkin hangisi güzel diyorsun? Bunu neden kabul ediyorsun? Onun sözlerinden bazısı iyidir diyorsun! Etin, şarabın, karpuzun değeri, bedenin sağ veya hasta olmasına göre değişir. Beden sağlam ise bunlar yararlıdır. Hasta ise Bazen zârârlıdır. Bundan dolayıdır ki hastaya etten perhiz etmesini tavsiye ederler. Doğan kuşuna şundan ötürü bâz demişlerdir: Şahin yanından murdar tarafına gittiği zaman orada durmaz, tekrar Şahın yanına döner; eğer o geri dönmez ve rastgeldiği leşin yanında kalırsa, ona bâz, yani doğan demezler. Doğan burada yaşantının ve temaşanın remzi'dir.
Şan ondadır, dedi. Bizim himmetimiz ya vardır, yahut yoktur. İslamın gözü üzerindedir. Görüyorum kî, Eminüddin Mikâil sevimlidir. Sevimlidir, çok sevimli. Devlet büyüklerinin onun makamına gelişi şuna delildir ki, o gayıp âleminin ululları, o velilerin gayıp alemindeki ruhları birlikte gelmiyor. Bu ilk işin deliliydi, ama olgunlaşınca o hal kalmadı. Hem bu taraftan gelir, hem o taraftan gelmez. Bir cemaate geç geldi. "Namaz kılındı mı?" diye sordu. "Evet,"dediler. Bir "ah” çekti. Oradaki bir Allah eri, “ah!" dedi "bütün ömür boyunca kıldığım namazları sana vereyim sen o ahı bana ver." Dedi ki; "Bak ki bu ne işarettir. Onu söyleyen' dosttur. Şüphe yok ki, dünya ile ahiret bir araya gelmeyen iki hemşiredir. Onda hemşirelik kalmadı, o halini değiştirdi. O babalık dıştan olunca, hemşirelik kalmaz. O hal değişmesi ölümdür ve o hemşireyi boşamaktır. Yine “Halk uykudadır, öldükleri vakit uyanırlar,” buyurulmuştur. Böyle bir ölüm nasıl olur?
Hazreti Muhammed’e (S.A.) uymak ona derler ki, o Miraca gidince sende arkasından yürüyesin. Çalış ki gönüllerde bir yurt kurasın. Dünyayı istersen ziyanlı çıkarsın, belki sebeplerini aramış olursun. Dini de ararsan hiç ziyanlı çıkmazsın,Hakkı arar, Allah erlerine hizmet yolunu tutarsın!
Mısra:
Sana yoldaşlık eden senden üstün olmalı!
Bahaeddin Sultan Veled, rüyasında bulanık bir suya düşmüş, bana, "Aman elimi tut," demiş, tutmamışım. Orada dalıp gitmiş. Uyanınca kendi kendine demiş ki, "Eğer ben söylemeden gördüğüm rüyayı bana anlatır ve yorumlarsa bu rüya onun makammdandır. Eğer söylemezse bana ait bir rüya sayılır." (M. 215) Ta dilimin ucuna geldi, ama söylemedim.

Muhammed ümmeti kırık gönüllü olmalıdır. Daha önce gelip geçen ümmetlerin tenleri kırıktı, sonra gönül kırıklığına ulaştılar.
Enel Hak (Ben Hakkım) diyen Hallac, doğru dürüst kendini kurtaramadı. O Muhammedi idi, gönlü kırık bir Müslümandı. Amma, Rabbim en büyüktür, demekle yetinmedi. Şimdi Ayazın çarığından çarık kalmadı. Onun yapıldığı deriden deri de kalmadı. Onun niyazı hep naz oldu. Çünkü sevgilinin kokusunu aldı. Sevgili ise hem nazenin' dir, hem nâz'dır. O bir deri bir kabuktur, ama nitelikleri vardır.
Alâeddin! Gönlüm istiyor ki, bu sözleri sana açıklayayım, yorumlayayım. Böylece remz ve işaret yoluyla konuşuyorum ben. Bu yaptığım belki edep dışıdır. Sizin karşınızda bunları yorumlamak, edep dışıdır. Ama madem ki bunu benim küstahlığıma bağışlıyorsunuz, şimdi anlatayım: Suyun kaynağı birdir. Ayrı, ayrı yollara, arklara ayrılmıştır. Kâh suyun hepsi bu yoldan, kâh öteki yoldan akar.
Zaman olur ki, bu yoldan akan su öteki yolu boşaltır, kendi yoluna geçer; kâh o yoldan gelen su, bu tarafa akar. işte bu yollardan ve çeşitli arklardan geçip de suyun kaynağına gidenler ondan içerler, içine dalarlar, ıslanırlar. Onlar artık o dallardan ve onların kökünden, kaynağından kurtulmuş olurlar. Ağacın dalına binenler, dalı kırar aşağı düşerler, ağacın gövdesini yakalayanlar ise bütün dalları elde etmiş olurlar. Sevgilinin yurdunda, keyfleri yerindedir. Yerler, içerler, akıldan geçerler; ama sevgilinin evine yol bulamazlar, sevgiliye de kavuşamazlar. Yüksek akıllı ve düşünceliler nasıl olur da istemezler mi ki, herkeste de bu akıl bulunsun? Biri filozoftur, ben akla uygun söylüyorum, der. Onun bu ilâhi akıldan haberi yoktur.
Tekrar ona gittim, evet, dedim, sizin insafınızı, söz üstadı olduğunuzu, alçak gönüllü davranışlarınızı çok kere övdüm. Onun söz dinlemekteki edepli davranışını, onun güzel güzel dinleyişini anlatınca sustu.
Hamamda daima şeytan vardır. Şimdi bu hamamda hep melekler toplanmış, Mevlâna kıbleye döndü, bu kıble asla hali değildir, buyurdu. Onun işi nedir; kıbleye yolculuk yapmaktan, hac ve Kabe ziyaretinden başka ne yapar? Siz yanlış kıbleye yönelmişsiniz. Hazreti Peygamberi (Allanın selât ve selâmı üzerine olsun) on ikinci görüşünden sonra tekrar rüyasında gördü ve dedi ki: "Ey Allah elçisi! (M. 216) Her Cuma gecesinde kendini bana gösteriyordun, bu müddet içinde beni susuz kalmış balık gibi kurtarıyordun!" Hazreti Peygamber, "Taziye ile meşguldüm," buyurdular. Sordum: "Ne taziyesi? Yâresulallah!" "Kendi ümmetimin taziyesi ile," buyurdular. "Bu iki yıl içinde ancak yedi kişi yüzlerini gerçek kıbleye çevirmişler ve bana gelmişlerdir. Başka hiç kimse yoktu. Geri kalanların hepsi yüzlerini kıbleden döndürmüşlerdir." Şimdi bu sözde gizli bir mâna vardır, işte bu, "Onun yorumunu ancak Allah ve bilgide uzman olanlar bilir" (K. 3/7) anlamındaki âyetin açık bir misalidir.
İşte Bayezid de nefsini arıklaşmış gördü. Ona, "Neden böyle arıklaştm?" diye sordular. "Tedavisi mümkün olmayan bir hastalık yüzünden," dedi. O yüzdendir ki, "Halk gelip senin önünde secdeye kapanıyor, sen de kendini o secdeye lâyık görüyorsun," diyen kişiye şu cevabı verdi: "Amma nihayet sen galipsin, benim seni mağlûp etmeye gücüm yetmez." Bayezid, ölümü sırasında zünnar (papaz kemeri) istedi, onda ne sır olduğunu anlamak istedi. Hazreti Yusuf da, dua ederken, "Yarabbi! Beni Müslüman olarak öldür ve salih kulların arasında bulundur!" (K. 12/101) diye yalvardı. Sen neden korkuyorsan ondan sakın! Nefis, gönül kırıklığı yoluyla, biliyorsun ki, yemiyorsa da istemiyorum der. Cefa görmüştür. Ama nasıl bileyim kabul etmem. Ama onu ilim ve anlaşma yoluyla elde etmek gerektir. Yeter artık açıkladın, açıkça gördün. Şimdi Mevlâna'yı gör. Eğer yüce Peygamberin, "Alimler, peygamberlerin mirasçısıdır," sözlerindeki mânayı anlamak istersen ona dair bir şey _açıklamayacağım. O ibadet zevkini gördün, sanki kendi değerini buluyorsun. Gerekirdi ki sen onu görmeden bulmadan ilâhi âleme dalıp gidesin; ondan daha büyük, daha yüksek birini bulasın.

Allahü Ekber! diyesin. ibadet bundan ibarettir. Senin hayaline gelen düşünceleri, vehimleri söküp atmaya bak! Bunlar senin düşüncelerindir. Gözünü daha yüksek âlemlere çevir ki, O, bütün akla, hayale gelen şeylerden daha yücedir. Peygamberlerin, kitapla gönderilmiş nebilerin de tasavvurlarına sığamayacak kadar büyüktür. Bir aralık dediler ki, her şey haktır, halk yoktur. Ama eğer halk. olmasaydı söz harfsiz, sessiz bir şey olurdu. Hakkın olduğu yerde harf ve ses yoktur. Adamın sözüne güleceğim geldi. Bana, mazur gör, arkam sana dönük, diye bir lahavle çekti. O halde, senin önün de, arkan da aynıdır, yani yırtılmıştır, dedim. (M. 217) Halktan bazıları, "Allahtan başka ilâh yoktur," diyerek bunda tartışmaya başladılar. Bu her ikisi, bu her iki düşünce sahibi görüşsünler diye dergâha gittiler. Ama oraya yüz yıl da gitseler ancak kapı halkası gibi daima dışarda kalırlar. Aciz ve zavallı bir halde geri döndüler. Bu Şemseddin, ne çocukça bir adamdır! Kendini çocuk yerine koyan adam başka, sersem insan daha başkadır. Nihayet kıyamete kadar hiç kimse sersemlik etmemelidir.
Mevlâna'nın hiç müridi yoktu. Ancak oğulları hem evlât, hem de mürit idiler.Eğer başka bir zaman,dün gece söylediğim hikâyeyi söylemiş olsaydım, bize gücenirdin. Ama şimdi gücenmenin ne yeri var? Bu gün aydınlık içinde aydınlık var. Önce, âşık mıyım diye soruyorsun, uzun boylu ısrar ediyordun. Ben onu öyle okşuyordum ki, sen, ne güzel yaptın diyordun.
Diyorum ki, Mevlâna ilimde, fazilette deryadır. Ama asıl gönülalçaklığı ve cömertlik, zavallıların sözlerine kulak vermektedir. Ben de biliyorum, herkes de bilir ki, o, düzgün konuşması, üstün bilgisi ile ünlü bir kişidir.
Padişahın biri, kendini beğenmişlerden birini halifenin yanma gönderdi. Ama adam dosdoğru konuşan, üstün zekâlı bir insan değildi. Onu nasıl gönderir? O ayrı mesele. Halife biran bile zavallının sözlerini dinlemez. Derviş debir söz söyleyemez. Şimdi neticede huzurda gerekli olan şeyleri söyledik. Onları aldattım, falan zatın ziyaretine gitmeye karar verdiğimi söyledim. Bana, Mevlâna geliyor dedi, onun keremi, cömertliği herkese açıktır. Ben geldim, daha yüz binlercesi gelse yine öyledir. Ama bu duacıya henüz bir şey erişmedi. O da hırka sahibiydi, ben de. Nasıl olur ki, onunla geceleri gündüze eriştirirsin, ama benimle ancak bir saat oturursun?
Önce hoş geldin ey olgun şeyh! Yani, bu sersem zahitlerdendir, derdi. Sonra da, o, bilgin ve yetkili adamdır, diye öğerdi. Ben diyorum ki, ey Melâna, bu sizin iltifatınız ve kereminizdir. O bu hitabın ve ululamanın benim için olduğunu bilmez. Bu kadar bilgisi ve üstün kişiliğiyle beraber o kâfir olacaktır. Sen de Müslüman. O söz ona zehirdir. Eğer o söz bir Müslümanın kulağına düşerse, ona beş bin peygamber hadisi bile fayda vermez. (M. 218) Zikir kabul etmez. Meğer bir insan başka bir kuvvetle ona işittirsin. Şimdi ulu Allah, bu ay içinde hâzır ve nazır da öteki aylarda gafil ve gaip midir? Hangi ay hâzır ise onu o zaman analım! Ne iyi! Bir avuç ahmak böyle düşünür! Ama uymak gerek. Bu da bilinen bir şeydir. İşaret etti, kalk gel, dedi. Başını kaldırdı. O bir sığıntı idi. Nereye? dedi. Allahın cehennemine! Başıyla tekrar işaret etti, başını salladı, gel, dedi. Kalktı ve gitti. Diyelim ki, bir uygunsuzluk oldu; o benim sırrımdır, Sen benim sırrımın kâhyası mısın? Hele şuna şaşıyorum: Sen niçin geldin? Şimdi kimyayı bana verirler. Kimyayı bana gönderin de, üst tarafını siz bilirsiniz. Ona zikri öğretti, böyle olur diye anlattı. Ona daha nasıl bakayım. Gönül sahibi olan kimse bu güzel şakalardan hoşlanır, ama o kimse ki cihan kendisine güler, yani âleme gülünç olmuştur; o, başkalarına nasıl güler, neye güler?
Hazreti Peygamber, "Ben şeytanımı Müslüman ettim," demedikçe kimse ona iman etmedi. Şehir ağası, ihtisap ağası, önce kendi evinden dışarı çıkmalıdır ki, başkalarına söz geçirsin. Sen acemilerin yüzsuyunu götür ki, acemilerin yüzsuyu olasın, dedi. Bu iki temele dayanır. Dedi ki: Onlar köpeklerdir. O ise, Âdem evlâdıdır, onun bunlarla ne ilgisi var?
Dedi ki: Muhammed'in yüzüsuyu hürmetine Allah beni kurtarır. Biliyordum ki, onun yola gelmesi ondandır. Onu şaraptan vazgeçirmek istedim, kabul etti. Ona dedim ki: Bari Cuma gecesi içme. Öyle yaptı. Cuma gecesi filân kişi onu içmeye çağırdı. Hayır, dedi, bana işaret

ettiler. Onun o cevabı, hesap ettik ki, Ramazan ayma rastlamıştı. Ona, işte Ramazan geldi, dediler. On iki ayda bir geliyor. Mübarek! Sen ise senede on iki ay içiyorsun. Evet, dedi, ben Ramazan'ın kim olduğunu bilmediğim için sizin aranızdan avrıldım.
Sevgiliyi sevgilisinden (karıyı kocasından) ayıran kimseyi Allah da kendisinden ve kendisini sevenlerden ayırır.
Muhammed Gazalî, Allah rahmet etsin, Ebu Ali Sina' nm Elİşârât vetTenbihat adlı eserini Ömer Hayyam'a okuyordu. O, çok üstün yaratılışlı, erdem bir insan olduğu için hep kötülemek isterler. Oysa, İhyaûlulum'uddin adlı eserinde Gazalî,Ibni Sina'dan faydalanmıştı. (M. 219) Onu tekrar okuyor, Hayyam'a hâlâ anlamadın mı? diye işaret ediyordu.Üçüncü kez okudu. Mutriplere, çalgıcılara, davulculara seslendi. Ta ki, Gazalî karşısına gelsin, çalgılar çalınsın da, ona okuduğu şeyin faydalı olduğu herkesçe bilinsin.
Şiir:
O kimse ki, bütün lâfı Enel Hak, yani ben Hakkım'dır,
Şüphesiz ki o zavallı, bu ip ile asılır.
Onu öyle elimin altına alayım, öyle aciz bir hale getireyim ki, böylece hep benim elimde olsun. O, fesahatte, söz ustalığında zamanının en uzmanı olmuştur, şaşılacak derecede yetkili bir konuşmacıdır. Allah erlerinin gönülleri çok geniş ve engindir. Felekler kadar uçsuz bucaksızdır. Bütün felekler onun gönlünün altında döner.
Bir gün semâ ayini sırasında bir mürit, Şeyh Şahabeddin'den bir beyit söyledi. Şeyh, derhal azarladı, boynun kopsun, dilin kesilsin, dedi. Orada kimsenin bir beyt söylemeye cesareti yoktu. Oradaki Hak, kendini göstermiş ve perdeyi atmıştır. Orada herşey göz kesilmiştir. Dilin ne yeri vardır? Her kimde böyle bir hal belirmeden gelirse, şüphe yok ki rezil olur, pislik yuvası gibi dolu olur; güzeller arasına karışmış çıplak zenci gibi kepaze olur gider. Hava ve heveslerle, şehvetle dolu insanlara, orada yer yoktur. Ansızın gördüm ki, şamdanın içinden fışkıran güneş gibi bir parlaklık göğsüme doldu. Bey şöyle bir başımı çevirdim. Gördüm ki, sarığım yere düşmüş; o kendi sarığını tuttu; sanki ben kendime bakıyorum ve o aydınlıkta bütün kan damarlarımı, sinirlerimi,kemiklerimi ve kendimdeki mânaları görüyordum;başka hiç bir şey göremiyordum.
Kutsal hadiste, "Ben iyi kullarım için öyle bir şey hazırladım ki, ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş, ne de insanın kalbine doğmuştur,"anlamına gelen bir müjde vardır. Hele şu, "Gördüğünü kalbi yalanlamadı" (K. 53/11) anlamına gelen âyet bundan daha kuvvetlidir. Bundan biraz geçtikten sonra orada yalancılıktan bahsettiniz. Bir perdenin delilidir bu. O, Kur'an'da, bu da kutsal hadiste işaret olunmuştur. Kur'an'da, sırdan pek az bahsedilmiştir. Cihanda yaygın bir mısradır bu.
Mısra:
Gece dolanır cihanı seyreder, parmakla gösterilir.
Hatırımdan geçti: her pınardan su içmemelidir. Bizim aramızda ayrılık olamaz, nasıl gidebilir? dedi. Ama, inşallah Allah dilerse, demediği için hoşuma gitmedi. Evet, mademki söylemedi, sen Şeyh Muhammed'e yakışırsın dememin sebebi bu idi. (M. 220) Dostluk onun dostluğu idi, ama asıl sebep başka idi. Bana geldiği vakit bir kadeh doldurdum. Ne içebiliyor, ne de dökebiliyordu. Gönlüm onu bırakmaya, geçip gitmeye razı olmuyordu. Başkalarına yaptığım gibi yapamadım. Tövbe et, bu huydan vazgeç dedim. Mecaz, hakikat'in köprüsü, hakikat de mecazın köprüsüdür. Bu gece, eğer gelmeseydim, aramızdan bir şey eksilecek, yok olacaktı. Bu halde, yabancılık girecekti araya. Biz eğer bu halin dışında, geceleri, ayrı ayrı yatsaydık, korkusuz yatardık; ama bu durumda da iş böyle olacaktı. Sen, derviş sözünü aklında tut. Gerçi o sana sebebini söylemez. Allah yolunda kalbini ve malını bağışlar. Çünkü dünya bir köprüdür. Ancak köprü harap ve ateş içinde yanarken öyle bir köprü üstünde binalar yapan güven içinde olamaz.

Kadınlar hakkında demişlerdir ki: Onlara danış, ama düşüncelerine aykırı davran. Onlar gerçekte böyle yaparlar. Şimdi bu dünya da kadın cinsindendir. Onu bayındırlaştırmaya, süslemeye ne uğraşıyorsun? Gerekli olanı al, o kadar yeter sana!
Sema!a başladığın o saatte, sana, başın çok dönüyor mu? diye soran oldu mu? Muhammed, dur, dedi; onu bir an durdurdu. Ansızın bir gürültü duyuldu, yere düştü ve başı yarıldı. Başından fırlayan kan binanın tavanına çarptı. Şeyh dedi ki: Eğer bizim evlâtlarımızdan olmasaydın pabucunu başıma koyardım. Çocuklar top ve çelik çomak oynarken namaz kılınan yere de atıyorlardı. Hemen oradan kaçarlardı; kaç kere bunu tecrübe etmişlerdi, bilirlerdi. Bu Muhammed de çeliğe vurunca, namaz yerine sıçrattı; işte şimdi beni öldür, diye özür dilemeye başladı. Gülümsüyordu; bunu ne ile ispat edersin, dendi.
Aşık olacaksan bir güzel ara! Tam bir âşık değilsen o güzelden daha başka bir güzel bul! örtü altına gizlenmiş ne güzeller vardır.
Mısra:
Başka bir alıcı daha vardır ki, ona kul, köle olursun!
Evet, rahatsın, bağımsızsın, gamsız ve hür yaşıyorsun. Ekmek lâzım, elbise lâzım, ama bu kulun böyle bir düşüncesi yok. Büyük efendi, benim yiyeceğimi de, giyeceğimi de sağlamaktadır. (M. 221) Onun için ekmek sevgisi nedir ki? Kur'an'da, "Israrcılar şeytanın kardeşleridir" buyurulmuştur. Israfçılar, savruklar, sade meyhaneye gidenler, orada nice paralar sarf edenler değildir. Onun ne değeri var? Asıl israfçılar, değerli ömürlerini, sonsuz mutluluk sermayesi olan o hazineyi boşuna harcarlar. Bu işte bir ceza korkusu olmasa bile böyle bir cevheri taş altında parçalayarak yok etmek ne demektir? Buna acımaz mısın? Bütün delillergüneşin bir gün batacağını sana söylerken, artık bu hava ve hevese kapılıp da gaflet içinde uyumanın ne yeri var? Seni uyumak için mi buraya getirdiler?
Şimdi anlaşıldı ki, bu cevher herkeste yoktur. Ancak, onu öğütlerle öyle göstermek gerekir ki, herkes inancından başını sallasın. Sen daveti, çağrıyı herkese karşı yaparsın. Bazılarının yürüyecek ayakları yoktur, kiminin de ayaktan haberleri yoktur. Ayakları uyuşmuştur, ama hepsi birden kımıldanınca, ondan bir pay alırlar. Elbette ona uygun hareket edenler faydalanırlar.
Nasıl ki; Hazreti Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Bu nurdan kendilerine erişmiş olanlar, şüphe yok ki, ondan aydınlanırlar. Ama bu, bütün bir topluma erişmez. Ne mutludur o kimselere ki, benim yolumda yürürler." Yani biri burada bir hizmet yaptı, başaramadı diyelim; o başka bir yerde hizmet yapmalıdır. O, hizmette duraklama olur, dedi. Dedi ki: Vakit onunla birlikte bulunur. Çünkü vakit, bir dönüşün eseridir, istiyorum ki, hamama çokça gideyim ama faydasını görebilmek için çabuk çıkmak ve çağrılan yere gitmek gerek. Bana, hamamda çok oturmak gerekiyor ki iş tamam olsun. Çünkü kirler yumuşar. O zaman, eve nasıl döner, o kirleri nasıl geri götürebilirim? Gerektir ki, bedenin kirini evden hamama götüreyim; yoksa hamamdan kirli çıkmak neye yarar? Beni serbest bırakırlarsa böyle yaparım. Benim işim böyledir. Bunlardan konuşmak hoş değilse de, biraz olsun işaret yoluyle söylüyorum.
Bir Yahudi ile bir Hıristiyan ve bir Müslüman arkadaş olmuşlardı; yolda para buldular, onunla helva yaptılar. Ama, şimdi erkendir, dediler; yarın yeriz, sonra zaten pek az. Helvayı, tatlı uykuyu rahat uyuyan yer. Onların maksatları Müslümana yedirmemekti. Ama Müslüman gece yarısı kalktı. Uyku ne gezer onda; âşık ve yoksun zavallı. Uyku ne zaman olsa uyunurdedi ve bütün helvayı temizce yedi. Hıristiyan sabah üzeri kalktı, Isa gökten indi beni göklere çekti dedi. Yahudi, Musa da beni cennetlerde dolaştırdı; oradaki acayip şeyleri seyrettirdi,dedi.(M, 222) Müslüman dedi ki: Bana da Hazreti Muhammed (S.A.) geldi ve şöyle dedi: Zavallı Müslüman! Onların birini Isa semanın dördüncü katına çıkardı, öteki Musa cennetlerde dolaştırdı, sen de zavallı yoksun, bari kalk da helvayı yemeye bak! O öyle buyurunca, ben de kalktım helvayı temizledim. Yol arkadaşları dediler ki: Vallahi en iyi rüya senin gördüğün rüya imiş. Bizimkiler hep hayal ve batıl şeylermiş. Şimdi bu hikâyeden ne koku aldın; bu

kıssadan ne hisse kaptın? Nihayet niçin demiyorsun ki, tam vakittir, madem ki siz bağa gidiyorsunuz, ben de kalkayım bal ve ilâç içeyim.
Kur an'da ne güzel incelikler, sırlar var. Nerede o güzel Muhammed ümmeti? Yalan bile söylese, Allah onu doğruya çıkarır. Mümin yalan söyler mi? diyenlere, Hazreti Peygamber, evet yalan söyler, buyurdu. Ama yalanın ne yeri var burada? Hamam suyunu bir adamın üzerine dökersen helaldir; insanlıktan haberi olmayan birinin üzerine dökersen haram olur. Buna, ne hamamcı razı olur, ne de hamamcıyı yaratan.
Bir kaç ahmak haram mal topladılar. Biri dedi ki: Onu bana ver ki, helâl olsun! Allah bilir, ama öteki niçin helâl olmasın, iş Allah bilir, demekle tamam olur.
Ey düğümler çözme uğruna ölüp giden zavallı! O hal buna göre bir zehirdir, yahut zehir cinsindendir. Bu inceliklerden herhangi birinin düğümünü çözmek isteyenler nihayet ölmüşlerdir. Bir adam oğlu da bütün cihanla karşı karşıya gelmiştir. Hazreti Peygamber buyurdu ki: "Eğer Ebubekir'in imanı bütün halkın imanı ile karşılıklı tartılsaydı, onunki yine ağır basardı." Nihayet o ne idi ki, Hazreti Peygamber kendisi de ona getirdi? O, başka bir hal, daha üstün bir hal idi. Yine Peygamber, "Benim ümmetim israil oğullarının (Musevilerin) peygamberleri gibidir," buyurdu. Ama ümmetimin fukarası demediler. Peygamberlerin sığamadığı bir yerde ki o makamla öğünürler, o nasıl sığabilir? Dindarlık öyle bir şeydir ki, onu Allah'ın bir lütfü bir ihsanı görür ve iman getirirler. Hele hiç görmeden iman edenler daha başkadır. Nihayet kıble tarafına namaz kılmasını emretti, çünkü her taraftan Kabe yönüne doğru namaz kılmak gerekiyor. Bu yönelişin farz olduğuna bütün dünya ufuklarında söz birliği etmişlerdir. Müminler, Kabe'nin çevresinde halka olup secde ederler. Kabe'yi aradan kaldıracak olursan acaba bunlar hep birbirlerine mi secde ederler? Halbuki onlar kendi gönüllerine secde etmiş olurlar.
(M. 223) Tebliğ etti, beyan etti, bildirdi. Gördüm, hep onu gördüm. Ama hep onu değil. Üstü kapalı söyleyeyim ki, Hallacı Mansur gibi olmayayım. Hayır! Hallaç gibi olmanın zamanı geçti. Seyyid Hattat'ın dediği gibi, artık yazı öğrenmeyi senden kopya ettiğim zamanlar geçti. O çağlar geri kaldı. O eksik idi; şimdi o peygamberlik bunlara yaraşır. Bütün o noksanlar Ebâyezid'in benzerlerindedir. Tebrizli Zahid'e göre, bu böyledir. Bir gün onunla müritleri kaplıcaya gitmişlerdi; çok da yiyecek götürmüşlerdi. Ama ilk konakta hepsini yemişler, hiç bir şey geri bırakmamışlardı, ikinci konakta bineklerinden indikleri zaman köylüler aç" olan Zahid'e koyun kesmekle uğraşırken Zahid hemen eve girdi. Süzme yoğurt ile ekmek ve daha başka şeyler getirdiler; karnını doyurdu, koyun kebabını beklemedi. Gece de kendisine getirilen yiyeceklerin hiç birine dönüp bakmadı. Dağıtın, dışarı götürün bunları dedi.
Gündüz akşama kadar uyursun ki, gece sevgili ile birlikte uyanık kalasın. Ben bir vakit istedim ki, sevgili ile geceleri halvet olayım. Vuslat geceleri olsun. Gündüz uyumadım onunla. Ama faydasız uyku gelince, hayal bozguna uğrar. Gezip dolaşma belli olmasın diye.
Hadiste buyurulmuştur: "On iki türlü hayvan, evvelce insanken işledikleri günahlar yüzünden kılık değiştirmişlerdir. (Hadiste sözü geçen hayvanlar şunlardır: Maymun, domuz, köpek, fil, kurt, fare, kertenkele, yengeç, kaplumbağa, tilki, kirpi, ayı! (Ç))" Acaba bu günahlar ne idi? dediler. Ama halk onlardan daha büyük ve daha çok günah işler. Bu hadisin dış anlamını ele alırlar. Ne yazık ki, bu mânada anlarlar.
Öğretmenin biri dedi ki: Her ne kadar hep etrafımı gözden geçiriyorum, ama sana anlatacak bir şey bulamıyorum. Ne söyleyeyim sana! Sen, Cüneydi Bağdadî'yi bu işlerde Allahlık mertebesine yükseltmişsin. Bari sen bir şeyler söyle! Cüneyd için bir şeyler söyleyince, hemen çarh vurdu, raksetmeye başladı. Sebebi anlaşılamadı. Ondan sonra dedi ki,sen git kendi makamına çekil. Eğer oraya erişebilirsen anlayabilirsin. Kendi makamına çekilince elini eline vurdu. Ah, dedi, anlaşıldı! Ama geçen geçti, geri dönmesi mümkün değil. Titredim; o sırada aşağı gitti, mümkün olmadı.
Elbise karşılığı için ne derler? (M, 224) Zaman zaman yanlışlıklar yapan, utancından kıpkırmızı kesilen Serkeş dedikleri biri vardı. Benimle *pazara* gider, oradaki pis döküntüleri

yerdi. Şimdi de artık mal yiyordu. Hoş geldin sefa geldin,, demeden öylesine kupkuru davranıyordu. Evet, benim o kervansarayda bir odam var; eğer buraya gelmese, şaka ve edepsizlikler eder; o zaman da ben oraya giderdim. Aynı sofî şakalarına başlardık. Eğer başka birisini bulursam sen elimden kurtulursun, yok bulamazsam elimdesin, derdi. Ateş yandığı zaman zahmet ve duman kokusundan çaresiz kalır, ateş yanmadığı zamanlarda da kıştan perişan olurduk. Benim hemşehrim oluyorsun. Benden ne ücret istiyorsun, kime gideceksin? Nereye kaçacaksın? Allah ona rahmet etsin deyiver, bu saatten Çabana kadar burada kal, iyi olursun! Vallah padişahlıktır bu; çok bile.Eğer daha altı kişi olsa burada onlara ses çıkarmaz. O teraziyi, o mihenk taşını ve aynayı iyi korursan asla bir tarafa eğilmez ve dolaşmazlar. Biri terazinin önüne geldi dedi ki: Bu yüz dinarı al bana iki yüz dinar ver ki, sana elli dinar ikram edeyim. Bana bir bakış baktı ve uzaklaştı; bir ah çekti gitti. Ah ve feryat etti, inledi. Ben damda idim sağıma soluma baktım; bu kimden bahsediyor dedim. Senden bahsediyorum, dedi. Senin elinden inliyorum, dedi. Tekrar sordum: Benim için mi söylüyorsun? Evet, dedi, senin için. Hırkasını sırtına almış, sarığını külahını giymişti.Onu odasında görmeye geldiğim zaman karşımda başı kesik tavuk gibiydi. Oturdum. Beni çağırdılar ki evimi göreyim. Gönlümde bir şey burkuldu, hoş bir şey. Öğle sıralarında da gelmişti. Ona, âşık olacağım, dedim. Bu hadise meydana gelince o küpten aşk şarabını içmiş gibiydim. Ben zahidim dedim, nasıl olur? Nur üstüne nur olur, dedi. iki yüzlü bir dostluk oldu bu.
Hüsrev ve Şirin hikâyesi gerçi gayret yönünden bana katı gelir. Ama anlaşma ve muhabbet yönünden hoşuma gider. O can dostudur. Böyle değilse bir şey anlayamasın ondan.
Öğle sıralarında acele ile gidiyordum. Her taraf bom boş. Sanki melekler halkı o kadar oyalamış, onlarla öylesine meşgul olmuş ki, iki sevgili birbiriyle gizli şeyler fısıldaşır gibi bir sessizlik var. Ben o acele yürüyüş sırasında kapıdan girmeye çekindim, yüzümü doğruca binaya çevirdim. (M. 225) O yüksekten beni gördü, pencereyi açarak benim yolu bilmediğimi anladı. Öyle bir delikanlı erkek idi ki, elini o duvara atsa duvarı titretirdi. Gönlü her kimi isterse onun devlet kapısında mutlu yaşamaya razı idi.Yedi kitap üzerine yemin içti ve dedi ki: Hiç incinmem söyle! Allah'a şükür ki, dedi, odur. Nihayet kanlı bir sarhoş değildir, ikiüç gündür bana mürit olmuştur. Büyük bir sevinç ve neşe içindedir. Ancak biraz üzüntüsü var. Gerçi o üzüntü bana göre önemsizdir. Ama başkalarının yanında büyük sayılır. Olmaya ki yolda hatırıma gelsin diyordum. Senin o iyiliğin edebin ve olgunluğun bizce malûm; geri dönmek de artık mümkün değil. Orada dileklerimi dinler burada da bana yalvarırdı.
Şamda bir adam vardı, bizi kabul etmedi, kaçtı. Başını kervansarayda duvara vurunca ağlamaya başlamış ve beni istemiş. Aman bu adamı yakalayın, bana onsuz yaşamak imkânı kalmadı; benim ondan ayrı kalmam çok çetin, eğer benden incindi ise bir kere olsun bana getirin, her neyim varsa ona vermek istiyorum, demiş. Yüce Allah, onu benim karşıma getirdi. Zaten ben bu güne kadar o külahı arıyordum. Buyurdu ki: O külahın kimin başında olduğunu sana göstereyim. Nihayet o külah benim başıma geçerse başım rahat olur. Bize daha buna benzer bir çok tatlı diller döktü. Ne olur açık söyleyemiyorum, onu bana bağışlayasın demeye utanıyorum. Kutup geldi başını önüne eğdi. Sürmari'nin oğluna karısı, niçin bir şey söylemiyorsun, deyince, adam, çocukluk etme, dedi. Görmüyor musun ki o oturmuştur, burada söz söylemeye imkân mı var? Başını yere koydu, bir söz söyle bir şey emret, dedi. Onların halinden anlatmaya başladım. Bir yerde ki, yoksulluk, dervişlik vardır, orada sözün ne yeri var? Sürmari'nin oğlu beni öğmeye başladı. Maksadı bir söz söyletmekti. Kutup, ahmaklık etme, dedi; keyfine bak, burada hazır olduğunu bilmiyor musun? Bu sözden ona şaşkınlık geldi. Orada bulunan birkaç Arap da, vah ey Şemseddin! Bu ne hal? Bu ne iş? diye mırıldandı.
Musa Paygamber henüz Hakkın içyüzünü anlayamamıştı. Ona, "kendini bana göster" dedi. "Allahım beni Muhammet ümmetinden kıl!" diye yalvardı. Şu halde halkı neye davet ediyordu?

(M. 226) Allah nuru ona çakmıştı; beyaz el mucizesi de ondan daha üstün idi. Sultan buyurdu ki: Sen de köylülerin gibi haraç ver.Ama sen diyordun ki, her kim sürüsünü hoş tutarsa şehir halkından daha tok gözlü olur. Nihayet o doğan kuşu bin dinar değer. Bu gün bir kocakarının evine uçtu, ayağı bağlı idi. Siyah bir duman içinde kanadı ve gagası kapandı; o kadar duman yuttu. Özgürlük çok hoş. Ama kanatlar açık ve boş olursa. Izzeddin, o bütün mavi boyaları herkese verdi. Bunlardan biri ile de onun alnını ve burnunu işaretledi. O hiç aldırmadı, taklitçi değildi. Kendini ona verdi, tekrar ona verdi.
Ağlıyordum! Bayezid'in Makamat adlı eseri ile ZâdüsSalik'in kitabını niçin bana vermiyorsunuz, diyordum. Şeyh gülüyordu; senin makamın nerededir? diyordu. Onun yaptığını sen de yapıyorsun. Nihayet ben de onun için istiyorum, böyle ağlıyorum. Evet, dedim, benden bir şeyler geçti; bu yolda senin yoldaşın, dostun var mı? Evet, dedi, var. Ama onun evet demesinden anlaşılıyordu ki, yoktur. Kılı kırk yarıyordum. Ne gariptir ki, bir nazenine naz ediyorsun. Bir nazeninin karşısında nasıl naz edersin? diyordum. Sen başka bir yerde nazeninsin. Allahü Ekber (Allah en yücedir) diyorsun. En küçük olan hangisidir? Yani bir kimse kendi kendine bir düşünse: Bir varlık ki, göklerin yaratıcısıdır; Arş'ı, Kürsü'yi, Nurları, Cennetleri yaratmıştır. Sen ondan daha büyüğünü düşünebilir misin? Durma ondan daha ileri geç ki, ululuk bulasın, Hak ile birlikte rahatça yaşayasın.
Şiir:
Ey bir cihanın tok gözlüleri vuslatına susamış olan sevgili!
Senden ayrı düşmek korkusu ile cihanın kahramanları titremekte,
Ceylânlar, senin gözüne bakmakla ne kazanırlar?
Ey zülfü aslanlara ayakbağı olan güzel sevgili!
Olaki, bu şiiri terennüm eden kimsenin ya bundan haberi yoktur, yahut da hal ehli değildir. Belki bir çiftçi, yahut bir köylüdür o. Ne nazım'dan anlar, ne de düz yazı bilir. Ama bunları hep Hakim Senayı, Nizamî, Hakanî ve Attar mı söyler? (M. 227) Onların da o sözlerde birer payı vardır. Peyniri Pars denilen canavar da yer, o süt de içer. Yürekler paralar, ciğerler söker, karnını doyurur. Herkesin bir azığı vardır.
Bu kancık tabiatlı zavallıyı görüyorsun. Bana sövüp sayıyor, açık cefalarda bulunuyor. Düşmanlar arasında ona ne yaptım ben? Her ne kadar özür dilese de ona iyilikle cevap vermek gerekmez. Falan gün başını örttü, falan gün de ben böyle söyledim. Dedi ki, keski burada olaydı eteğine yapışırdım. Bir öküz getirdiler Şehzade içerde yoktu. Öküzü gördü, ama Şehzadeyi göremedi. Derviş kadınlarına bir şey söylemek, el kaldırmak yakışmaz. Ben her ne kadar zahirde ona aldırmam, ama gerektir ki o da zahiri korusun, namaz kılsın, Allanın huzurunda duygulansın. Nihayet secde öyle birine karşı yapılır ki, övmeye değer. Büyük Hamid, Büyük Izzeddin, Büyük Kemal'in her üçü de büyüktür. Bunları çağıralım. Ne var ki, ben Kerimiddin'i severim; ama onu dinlemek istemem. İsterim ki, dnu götüreyim, kulağını yahut başını okşayayım. Ama Muhammed'i, düşmanı da severim. Bu halde gerçek dost seni kabul ederse o gerçek dost değildir.
Hazretle kaç defa konuştuk. Bir kimseden incinirsem onu yakala. Şimdi bu saatte sana diyorum ki, haberim var, onu yakala diyorum. Kalbim ağrıyor, sen de benim kalbimin ağrımasını istemezsin. Ben de onu istiyorum. Derman derdin olduğu yere gider.
Aşk her ne kadar fazla olursa olsun, sevgili de olgunluğunu ye güzelliğini o kadar hoş gösterir, âşıka daha hoş görünür. Bu sözün mânası nedir? Herkes sözden bir şey anlar, ama herkes kendi halini anlar. Söz söylerken herkes kendi haline ait sözün yorumunu yapmış olur. Yoruma dikkat et ki, onun halinin ifadesidir o sözler.
Gördüm ki gebedir, içi doludur. Gittim elimi karnına koydum, bu ne gebeliktir, dedim. Köpek de yavrular doğurur. Ben biliyorum ki, o zehirdir. Tattım, bana hiç ziyanı dokunmadı. Nasıl ki, Allah Kur'an'da, "Siz sanır mısınız ki, sizi boş yere yarattım," (K. 23/117) buyurmuştur. Bu o demektir ki sizin yaratılışınız bir tesadüf eseri yahut boşuna değildir; bir dönüş içindir. Eğer sen övüyorsan bu kötüleme ile ne işin var? Sen herkesi kötüledikten sonra, diyelim ki ağzın

şeker doludur, peki sirkenin senin ağzında ne işi var. (M. 228) Ağzın sirke ile doluysa, senin namaz kılmayısın sana utanç olmaz. Namaz kılmak niçin sana utanç versin? Gördün ki orada arıklar vardır, utancın ne yeri var?
Adamın biri, başka birisi için kötü şeyler düşünüyordu. Öteki de onun hakkında aynı düşüncede idi. Arada üçüncü bir adam vardı ki, hem onun hem de bunun dostu idi. Dedi ki: Şimdi bu iki hasım karşılaşacak, bakalım ne olacak? Oradan gitti, onların karşılaşacağı bir yerde durdu ve bekledi ki dostu oradan geçsin. Ama o dost ile göz göze gelince onun ayağına kapandı Öteki dost bunları görünce bıçağını yere fırlattı, o da aracı dostun ayağına kapandı; vah, dedi, sen dostumsun demek. Ben şimdi dostumun dostunu nasıl öldürebilirim? Ali'nin düşmanı, Ebubekir'in dostu. Beni mi daha çok seviyorsun, yoksa Seyid Burhaneddin'i mi? Benden asla ay almayacaksan, nasıl beni bırakır da kadınların aybaşı âdetleri ile meşgul olursun[9]
Sen yoktun, dedi, bana başka biri geldi. Dedi ki: Hazreti Peygamber, yani kâinatın elçisi, şu duayı kimin için buyurmuştur? "Allahım, beni yoksul olarak dirilt; yoksul olarak öldür, yoksullar topluluğu ile birlikte hasret! ' Sen niçin kendini benlikten kurtaramıyorsun? Eğer o benlik davasından kurtulursan daha ileri gidersin. Bana açıkla diyordu. Bir gün Hazreti Peygamber yolda yürürken kendinden geçmiş; dervişin biri, Peygamberin arkasından su sözleri mırıldanıyordu: Allahım sen benim kulumsun, ben de senin kerem sahibi Rabbinim." Bunu işiten Peygamber yoldaşları hemen adamcağızı öldürmek istediler.
Kuran'da, "Rahman Arşın üstündedir, Arşa hâkimdir," (K. 20/3) buyurulmuştur. O Arş denilen makam, Hazreti Muhammed'in kalbidir; ondan önce bu makam yoktu da onun zamanında mı oldu?
Kuran'da Tâhâ sûresi, Hazreti Muhammed'in hikâyesini anlatır. "İncinme; bu Kur'an'ı sana zahmet vermek için indirmedik" buyurulmuştur. Başka bir âyette, "Yerde ve göklerde ne varsa, Allahındır," (K. 2/206) buyurulmuştur. Burada göklerden maksat, onun dimağı; yerden maksat da onun vücududur. Hep onun hikâyesi; Arş üzerine hâkim olmakta onun halidir. "Karanlıkta yürüyen yolunu sapıtır," buyurulmuştur. Her kim, o yüce Peygambere suret yönünden bakar da, mâna yönünden bakmazsa sapkınlıkta kalır.
Beni ululayın, şanım ne yücedir! diyen adam Haktan bahsediyor. (M. 229) Ama Hak, nasıl olur da hayrette kalır[9] Hakka kendi mülkünde hayret ve şaşkınlık isnat etmeknasıl caiz olur? Bunu söyleyen bir sofi idi. Afcıa Allah ondan bu sarhoşluğu esirgemedi. Kendine geldiği zaman, ayıklık halinde derhal Allahdan mağfiret dilerdi.
Benim için pek az ihtiyaç var. Ama Mevlâna için öyle değil. Onun hoş bir tabiatı vardır. Eğer yeni bir şey olursa şöyle der: Bir şey görüyorum nasıldır o? Meseleyi açıkça anlat. Siz, bana inanç gösteriyor musunuz? Ona başka türlü bakıyorsunuz. O, bu kadar bilmez. Kaç kere dedi ki: Biz bir köşeye çekilelim de sizi böyle görmeyelim. Nefislerine uymazlardı, ürkerlerdi. O halde onlat nasıl senin yolunu isteyebilirler? Onlar, nasıl olurda Bayezid'in içtiği kâseden içmek isterler?
Eğer ona, ey İbrahim, sen Kerim'in ne halde olduğunu ne biliyorsun? diye sorsam kendini küçük görür, gizlice gönül alçaklığı gösterir.
Ben, Elif harfinin dümdüz olduğunu görünce sırtım iki kat oldu. Lam harfi dedi ki: Ben de Elif gibi dosdoğruyum. Sakın dedi, lâf atma! Hiç öyle söyleme! Sen Lamsın. Kendini Lam bil! Bu halkı tanımak, Hakkı tanımaktan daha zordur. Onu delil getirme yolu ile tanıyabilirsin. Yontulmuş bir ağaç görürsün; bilirsin ki, herhalde onu yontan biri vardır. Kendiliğinden yontulmamıştır o. Ama bu halkı, görünüşte, sen kendin gibi sanırsın; fakat içyüzü bambaşkadır. Senin düşündüğünden, tahmin ettiğinden çok uzaktır. Şimdi bu yontulmuş ağacı tanımakta şaşılacak bir şey yoktur. Ama onu yontan kimdir? Onun ululuğu ne mertebededir? Onun sonsuzluğu nasıldır? Bunu ancak bu kimseler bilir, ama açıklamazlar. Mademki sen bu kapıyı kendine açtın, çare yoktur; varsa söyle bu kapıyı nasıl kapayabilirsin? O kapı kendiliğinden kapanmaz. Bu zorluğu sen çıkardın!

Bir topluluk vardır ki, gönülleri bağlamıştır. Haftadan haftaya bir kere gel de, Allah şöyle buyurdu, Allahın Resulü böyle dedi, diye hatırına gelenleri onlara anlat. Gece gündüz hayır duanızla meşgulüm, Çünkü yolda kazalar vardır. Biri gelecek kaza, öteki de hemen gelip çatan kazadır.. Gelip çatan kaza dua ile geri dönmez. Ama gelecek olanı dua ile geri çevirebilirsin. Bazıları bizim Allahmız hoştur, bizim Allahmız iyidir, ama başkaları için değildir, jerler. Böyle bir heves içinde bir Allah bulurlar. Bazıları da kendi hayallerini Allah sanırlar. Kur'an'da, "Allah kullarına lütfedicidir," (K. 42/17) buyurulmuştur. (M. 230) Ayette (kullarına) buyuruldu, ama nerede o kullar[9] Kumarbazın birini zamanenin adaletli veziri Şemseddini Tuğrai'nin huzuruna götürdüler. Şemseddin, vakti.. Büzrüçmihri idi. Adam, bana inanır mısınız? dedi. Şeyh o adamları bana getirin, buyurdu. Şemseddin sordu: Hangi şeyh? Filân şeyh, dedi. Vezir, eğer başkası olsaydı senin öcünü alırdı. Ama o eğer aranızda ise git onun ayağına kapan! dedi. Kumarbaz, ulu vezirim, dedi, sen eğer bu işi yapacaksan, sana bir sıpa satın almak gerek, ben de senin eşeğini sürerim. Vezir dedi ki: Mübarek gördün ki o bahtsız adam bana ne söyledi. O adam ki sayılı vezirlerin huzurunda konuşuyor, lanet ona olsun. Ben yüz bin kere bu işi yaptım. Hiç benden işittin mi? Yahut hiç kimseye böyle bir şey söylediğimi duydun mu? Sonra sordu: Sen balığı bilir misin? Kumarbaz, evet dedi, bilirim. O halde balığın nişanını anlat. Deve gibi iki başlıdır, dedi. Ha, dedi, Vezir; sen balığı bilmediğin gibi deveyi de bilmediğin anlaşıldı.
O kargaya leş verme sonra alışır da her zaman ister. Sana, ölü eti gerekmez, diri eti yaraşır. Bu sözleri, maslahat gereği şaka olsun diye söylüyordu; yoksa cimriliğinden değil. Öğrenmekle elde edilen zahir bilgilerinden kaçınma. Yoksa bana bir yolda yürümek ne kadar zorlaşır di. Bunun en çetin feryat ve şikâyetini Bayezid de yapmıştır. Bunu söylemek ancak Hazreti Peygambere yaraşır, dedin . Önce mazlum ve yumuşak bir halde geldi; görüyorsun ki bu yol için neler söyledi. Ben geldim, dedim; sen ne yaptın? Benim için iki dirhem verdin, o da dağıtırken üç dirhem verdi. Mevlâna buyurdu ki: Başka neyin var? Varsa bana bir kaftan verir misin?
Şahap, Şam'da diyordu ki: Benim için en akla yakın düşünce şudur: Allah kendi kendini bağlamıştır. Dilediği gibi hareket etmez. Fahreddin'i Razî ise Sultan Muhammed Harzem Şahın yağlı lokmaları ile, giydirdiği kaftanların, verdiği altınların hatırı için ona, kendi iradesiyle dilediği gibi hareket eder, demiştir.
Dedi ki: Hayat benim için öyle bir şeydir ki, ağır bir yük haline geldi mi, ağır bir hammal semeri gibi insanın boynundan asılır, ayağı çamurda kalır. Eğer yaşlı ve arık bir hal almışsa, biri gerektir ki, onun ansızın urganını kessin de, o ağır yük boynundan düşsün, o da böylece kurtulsun.
(M. 231) Şahab'm yanına geldiler, binlerce akla yakın sözler dinlediler. Ondan faydalandılar, secde ettiler. Dışarı çıkınca dediler ki: bu bir felsefecidir. Her konuda bilgin olan bir filozoftur. Ben onları kitaptan sildim. O her şeyde bilgin olan ancak Allahdır dedim ve şöyle yazdım: Filozof çok şeylerde bilgindir. Kıyameti anlatırken, dedi ki: Bir gün feleğin dönüşü hareketini durdurursa, kıyamet o zaman kopar. Âlem nasıl yerinde durabilir? dedim. Derler ki peygamberler hikmet ehlidirler, ancak halkın maslahatı icabı böyle söylemişlerdir. Hazreti Ali'nin buyurduğu gibi, eğer iş senin dediğin gibi ise, hep kurtulduk demektir. O konuda insanlar acizdir. O bahsi konuşmaktan kaçınmak ve bu konuyu kesip atmak gerekiyor. Bu, Kur'an'da buyurulduğu gibi, "Bir gün yeryüzü başka bir yerle değiştirildiği, gökler altüst olduğu zamanda ancak herşeyi yok eden tek Allah kalacaktır," (K. 14/39) ve buna benzer ayetlerde ve yine, "O gün, gökleri kitap yaprakları gibi katlarız." (K. 21 /104) anlamındaki âyette de anlatılmıştır. Şimdi bu görünen yeryüzünü ortadan kaldırır ve gökleri bir araya toplarlarsa, o zaman ne olacaktır? Nihayet bunlar olacaksa o bilginler neyi hesap edecekler. Bunların gereği de yok.
Fahreddini Razî, felsefeciydi. Yahut da onlardan sayılırdı. Harzem Şah ile aralarında bir buluşma oldu. Fahreddin söze başladı: Bütün bilgi dallarını inceledim, gelip geçenlerle

şimdiki yazarların bütün kitaplarını gözden geçirdim. Eflatun çağından bu güne kadar makbul sayılan her eserin benim nazarımda şüpheli olan taraflarını araştırdım. Her birini de açıkça ve aydın bir görüşle inceden inceye okuyarak kafama yerleştirdim. Daha önce geçenlerin defterlerini altüst ettim. Her birinin yeteneğini öğrendim, kendi zamanımın bilginlerini de çırçıplak meydana çıkardım.
Herbirinin bilgi derecesini anladım, dedikten sonra; falan fende, falanca fende diye sayıp döktü. Sonra işi öyle bir noktaya getirdim ki, bende hiç bir vehim kalmasın, dedi.
Fahri Razî, sarayın ileri gelen emirlerindendi. Onu kötülemek için diyorlardı ki: Sende o ilimlerden başka bir bilgi daha var, ama biliyoruz ki sen kâfirlerdensin! Korkarak kaçan bir kalabalık gördüm. Biraz daha gidince beni korkutmaya başladılar. Onlar korkuyorlardı ki, sakın bir ejderha ortaya çıkıp da âlemi bir lokma gibi yutmasın. Ama benim ondan yana hiç korkum yoktu. Biraz daha ilerledim, büyük geniş bir demir kapı gördüm; onun karşısında bir kapı daha vardı ki, tavsife sığmaz derecede geniş fakat kapalı idi. (M. 232) Üstüne anahtar konmuş belki beş yüz batman ağırlığında vardı. O yedi başlı ejderha buradaydı. Sakın, dedi, bu kapıya yaklaşma! Benim gayret ve yiğitlik damarım ayaklandı, kapıya vurdum, anahtarı kırdım, içeri girdim. Bir böcek gördüm hemen, aşağı çektim ayağımın altında ezdim. Allah bilir...
Bu gün acaba neden onun bütün sözleri böcek üstünedir. Onun bütün kitapları, eserleri hep böcektir. Elif, herkesçe bilinir ki, Eliftir; onu başka harflerle tanımlamaya gerek yoktur. Ama başka bilinmeyen harfleri açıklamak gerektir. B harfi ile beraber bütün Ebced harflerini yorumlamak ister. Başkaları bunu anlamaz. Kur'an'a da yorum gerektir:
Elif harfi bağımsızdır. Allah kelimesinin başına oturmuştur. B harfi gönlünde onun sevgisini taşır, onun ayağına baş koymuştur. Şimdi sen insaf et! Böyle bir yaşantıya kimin gücü yeter? Birine alçakgönüllülük gösterdim mi benden ürküyor; düşmanca dışarı fırlıyor.
Mısra:
Nefsine ziyan verenin kime faydası olur?
Nihayet bunu uzaklaştırmak gerek. Bunun misali şudur: Şahlardan biri güzel bir Arap atına binmiş yoldan geçerken köpekler her taraftan havlamaya başlar. Bundan şaha ne ziyan var? Belki faydası vardır. Tebriz'e daha erken varır; işine daha çabuk yetişir. O köpekler, abteshanede geberir giderler. Şah da onlara karşı duyduğu merhametten dolayı der ki: Bana sizin havlamanızın faydası oldu, benim işimi çabuklaştırdınız. Ancak ben kendi menfaatimden vazgeçtim, yemek zamanına daha çabuk yetiştim.
Rahman ve Rahim olan Allanın adiyle başlarım. Allah adiyle. Allah adiyle söyle ki, odur, odur.
Şimdi bana gereken bu Haşr'in yani kıyamet gününde toplanmanın nasıl olacağını anlatmaktır. Bu ten, bu ceset, ten olduğu müddetçe ne faydası var? Her kim ölürse onun kıyameti kopmuş demektir. O öz, Allah ile birlikte ölümsüzdür. Bunlar da doğarlar.
Güneş bütün âlemi aydınlatır. Ağzından içeri giren o aydınlıkla, benim nağmelerimden dışarıya nur fışkırıyor. Siyah harflar altında parlıyor.
Nihayet bu güneş geceleri de parlamaktadır. Yerlerin, göklerin yüzü onunla aydınlanıyor. Güneşin yüzü Mevlâna'ya dönüktür, çünkü Mevlâna'nın yüzü de güneşe dönüktür.
(M. 233) "O imanlı kişiler ki, bizi arama yolunda savaşırlar, onları mutlaka yollarımızda hidayete eriştireceğiz," (K. 29/69) anlamındaki âyet, tertip bakımından maklup, yani devriktir. Benim için efendi konağı burada kurulmuştur. Uygunsuz misafir gerekmez.
Gazneli Mahmud, Ayaz'a, burada otur, dedi. Ayaz'dan hiç itiraz beklenir mi? Şah istiyordu ki, Ayaz herhangi bir durumda kendisine itiraz etsin. Acaba nasıl itiraz edecek; bunu öğrenmek istiyordu. Şah dedi ki: Benim gibi binlerce insan kafasını bir pul için kestirenler, ibret alsınlar diye yaparlar bunu. Nasıl ki, Kazvinli zabıta âmiri idi ve annesini öldürdü. Zındıklar anlasın ki, o hiç çekinmeden bu işi yapar. Çalgıcılardan birinin sesi kötü idi. Biri kendisine, yahu dedi, sen kendi sesini işitmiyor musun? Çalgıcı dedi ki, şimdi işittiğim benim öz malımdır,

konak sahibinin malı değildir, bu başka yerdendir. Düşünmüyor musun ki, benim bu eve yol bulmaklığım, kendi kadınıma kavuşmaklığım gibi, Cebrail'den gelen bir gayret yüzündendir. Bana iyi bakasın diye. Bana öyle yakın oldun karşımda öylesine saygılı oturuyordun ki, tıpkı bir evlâdın babası önünde oturması gibi. Kendisine bir parça ekmek vereyim diye bana yönelmiş bir evlât sanki. Bu kuvveti hiç görmüyor musun? Bu keli nasıl yola getireyim ki şaşıp kalasın! Ben bir maksadın peşinde koşarsam herkes tarafından beğenilirim. Nasıl ki, Hazreti Peygamber (Selât ve selâm ona olsun), şahitlik meselesinde buyurdular ki: Bir şahit daha lâzım; olayda iki kişinin tanıklık etmesi gerektir. Sonra, Zülyedeyn (Çifte elli) diye anılan sahabî, Ebu Muhammed Amr Bin Abd'ın şahitliğini iki kişinin yerine kabul etti. Amr, bu hadiseye ben şahidim, dedi. Bunun üzerine hüküm verildi. Halvet olduktan sonra Hazreti Peygamber ona sordu: Ben biliyorum ki, sen bu işte hazır değildin, nasıl şahitlik ettin? Amr, ey Allanın Resulü! dedi, bizim hiç bilmediğimiz bu kadar gayıp âleminin haberlerini, başlangıç ve son hakkında verdiğin bilgileri kabul ettik, gerçekledik, bunlara şahitlik ettik de, bu kadarcık bir şeyi mi esirgeyeceğiz? Bu sözler asıl konuşulanların tıpkısı değildir. Çünkü sözün aslı gönülden kopmuş olan sözdür. Çünkü bütün gerçek sözler gönülden kopar.
Artık gel! Bizim işlerimiz var, ne kaçamak yapıp duruyorsun? Ayağına bir köstek mi vurmalı ki kaçmayasın! Köstek kabul etmiyorsan, canımı, gönlümü ayaklarının altına sereyim. Yine faydası yok, bırakıyorum. Tene de yol yok. Falcının biri Şaha, ey Şah! Adın nedir? dedi. Sana fal açayım. Şah, git, dedi, ey pezevenk! (M. 234) Babanın adı ne? deyince şimdi ona iltifatsız davranmak gerek ki, buraya gelsin dedi. Sen ne kadar önde gidersen, arkadan gelen az olur. Güzel çocuklar böyle yaparlar; öğretmenleri de hep onlara evet derler.
Mısra:
O tatlı dudaklarınla beni yüzsüz eden sensin!
Sen naziksin, bizim bir çok sözlerimize karşı takat getiremezsin! Benim ağzım unla doludur; dışarı püskürürüm. Sen zayıf düştün, bende de öyle bir kuvvet var ki, daracık bir deri içinde dayanıklı ve dirençliyim. Düşman onun önünde ne kadar daha kuvvetli olursa ancak beni incitir. Sen hep inciniyorsun, zayıf düşüyorsun!
Beni binlerce kez incitseler bile daha kuvvetli olmaktan, daha yüce ve kudretli olmaktan başka bir etki yapmaz. Ben cehenneme de, cennete de, *pazara* da gidebilirim; ama sen nazik ve narinsin, gidemezsin!
Her ilmi, Arapça olsun.başka dilden olsun Farsçaya çeviririm. Söyle ki söyleyeyim! Farsça odur, Arapça da budur. Onun tabiatına, arzusuna göre konuşurum. Arapça odur ki, üstün bir Arapça olsun, doğru konuşulsun, uyku getirici olmasın. Senin uykun, uyanıklık gibidir, ama yine de uyuma. Nasıl olur? Efendi uyanık, olsun da uşak uyusun! Öyle olsun senin uykun; hep uyanıklık ve ayıklık olsun!
Bir bıçağın hatırı için yedi tane bıçağı sattım. Bu bıçak da feryat etti, beni de bırak, dedi, hepsini sattın, dedi. Senin durumun şuna benzer: Hazreti Muhammed Aleyhisselâm, eğer hiç kimseyi İslama davet etmeseydi daha kârlı çıkacaktı. Ondan hiç bir mucize istediler mi? Eğer biz de Şemseddin'e Müslüman ol, demeseydik bize hiç düşman olmaz, belki de çok saygı gösterirlerdi. Her meyvenin pişmiş aşı gelince, onun turfanda zamanındaki tadını vermez. Önce kiraz ve marul çıkar; arkadan zerdali yetişir, daha sonra da karpuz, üzüm gelir.
Nasıl ki, Hazreti Muhammed Aleyhisselâm ile kendinden önce gelen nebilerin şeriatı hükümsüz kaldı. Nice Müslüman, kâfirlerden ilk defa bir şey sınamadıkça yanaşmazlar. O can bile olsa, ondan sakın; ona can ol! deyiver. Can odur ki, ondan rahatlık doğar. Ondan nasıl olur da üzüntü ve ıstırap doğar. Bunu söyleyince kalbim ağrıyor. Nasıl ki, biri bana, sen demiyor musun ki, gönlüm eziliyor, demişti. Eğer onlardan olsaydın, yüz parçayı yerli yerine getirir içinde yanardın. (M. 235)O zaman ağrı ağrı üstüne gelirdi; sonra dayanılmaz hale gelen bir şeyin üstüne daha hangi yükü yükleyebilirsin. O zaman tek bir ağrı yüz kat daha artar. Dedim ki: O ağrının sona erdiğini görmüyorum ki, ağrı hakkında bir"Varar vereyim. Şimdi ne oldu? Biz Allanın kaza ve kaderine razı olduk, dedi ve gerçekten razı oldu.

Allah Şuayib Peygamberi gözleri görmez olarak yarattı. Şuayib ona razı oldu. Aziz kulların yüzlerini göremiyordu, ama mâna âleminde görüyordu. Bu zahirde hoş olur. Bir şey eline geçmeyince, ona da razı olur. Ama razı olmak ona derler ki, insan ağır başlı olsun ve aklını yokluk üzüntüsü ile uğraştırmasın. Eyüp Peygamber, bedeninde yara açan o böceklere razı olmuştu; gönlünü hep onlara vermişti. Düşünmüyordu ki, bu daha ne zamana kadar sürecek? Yahut, Yarabbi bu ıstırabın ne zamana kadar süreceğini bana bildir! demiyordu. Devasız bir hastalığa tutulan herkesin ilâcı şudur: Ben yiyeyim, sen yeme! Ama her zaman, sen yeme, demekliğin erkekliğe yakışmaz. Beni kaç kere sınadın. Son derece perhiz et diyebilirim, ama son derece ne oluyor? O son derece ne ile anlaşılır? Görüyorsun ki, bu artıkça zarar verir. Kendi ıstırabından bahsederken, fazla yediğin o günden beri, rahatım bozuldu diyorsun! Ne semâda, ne konuşmada rahat kalmadı. Sözde, sohbette, hulâsa her şeyde rahatsızlık belirdi. Meğerse gayıp âleminden bir çare olsun. Evet, dedi, gaybe iman ederiz; biz.mümin kullardanız, sonuna kadar inancımızı koruruz. Her şey gayptan meydana gelir, yoktan varolur. Bütün doğuşlar gayp âleminden gelir. Malik hayli paralar sarfetti; kendisine fetâ, yahut anî desinler diye, annesini derviş yapmıştı.Ben biliyorum ki öne feta (yiğit) dır, ne de ahî (kardeş). Oldukça alçakgönüllü ve iyi adamdır, ama onun başında bir sevda var. Annesinin gün görmez yerini düşünüyor. Yani istiyor ki, ben annesini ziyarete gideyim. Tanıdık, bildik kadınlar; nimet hakkını unutmayan dostlar el pençe divan dursunlar karşımda; sana ne pişireyim, ne istiyorsun, desinler. Ben de her ne olursa olsun diyeyim. Diyorlardı ki: Bizim oğlanlar, bizimle kavga ediyorlar. Eğer ona danışmadan pişmişse bize çıkışıyorlar, şimdi ne arzu ediyorsunuz?
(M. 236) Hemedanlı Aynulkuzat'tan bir kaç söz anlatırlar. Adam, olmuş bir şeyi söyledim, ağzım kırılsın keski olmayaydı, dediği için dolu yağmış. Ibni Abbas (Allah ondan razı olsun)'dan da buna benzer sözler iletirler. Halbuki Hazreti Mustafa (Allah'ın selât ve selâmı üzerine olsun) bunlardan apayrı konuşurdu. Onlar, Hazreti Mustafanm sırrına erişemediler ve erişemezler de. Isa da Musa da o sırrı kavrayamadıklarından dolayı, "Allahım, bizi Muhammed ümmetinden kıl!" diye yalvarmışlardır. Onların bu can atmaları, hep Hazreti Muhammed'in (S.A.) makamını istedikleri içindir. Ama bu olmaz. Kur'an'da, "Sizin ne yaptığınızı bilen ulu yazıcı melekler vardır," (K. 82/11) buyurulmuştur. iyi bir iş işlersen sağ tarafındaki melek, sol tarafındaki meleğin emri ile yazdırır. Çünkü sol taraftaki melek, düşünceyi, niyeti, iş alanına getirir, yazar. Yedi yüz kat, hattâ sonsuz sevap bile yazar. Bunların her biri yine"Kur'an'da Allah'a kavuşmak isteyen, iyi amal işlesin, onun kulluğuna hiç bir kimseyi ortak koşmasın," (K. 18/110) anlamındaki âyette işaret olunan tek Allah odur. Onun varlığının ötekine faydası yoktur. "Allah, nuru ile dilediğine hidayet yolunu gösterir," buyurulması da buna delildir. Kur'an'daki vaidler ve cezalar, başkaları için ayrılmıştır. Mutlak ayırıcı olan ulu Allah bağışlayıcıdır da.
Dedi ki: O namazı niçin kılmıyorsun? Allah emrettiği için, dedi. Nerede buyurdu bunu? Sarhoş iken namaza yaklaşmayınız," (K. 4/46) buyurulmadı mı? Onu sen oku, dedi. Herkes, herkese verir, iş ayrı ayrıdır. Bir âyet müminlerin hali hakkındadır; onlar için indirilmiştir. Ondan sonra başka bir âyet de, kâfirler içindir. Ama o aşk âleminde hep lütuf vardır, hiç kahır ve ceza yoktur. Biz çoktan beri kahırdan dışarı çıktık. Ama o buraya yakındır, cehennem bu taraftadır. Cehennemden geçersen öte tarafı cennet yoludur. Sonsuz, uçsuz bucaksız; lütuf ve mutluluk âlemidir.
Bir ayakkabıcı vardı. Hazreti Peygamber için güzel bir pabuç dikti. Hazreti Peygamberin hoşuna gitti, güzel dikmişsin, buyurdular. Usta susmadı, dedi ki: Bundan daha iyisini de dikebilirim ey Allah Resulü! Dikmeyi başarabilirim. Buyurdular ki: O halde onu kim için saklıyorsun? Bu daha iyi pabucu kime dikeceksin? Madem ki benim için dikmedin kimin için dikmek istiyorsun?
(M. 237) Hazreti Muhammed Aleyhisselâm kırk yaşına kadar davette bulunmadı. Sonra tam yirmi üç yıl halkı Islama davet etti. Bu kadar işler oldu. Evet her ne kadar bu müddet az idi.

Allah ile birlikte geçen her an bilirsin ki, ölümsüz ve sonsuzdur. Ben bu zevksiz erişte pilavından yiyorsam, hep onun elindendir. Yarabbi! Onu parmakla göstereyim de gör! Parmak budur, o değildir, budur, budur.
Farenin biri devenin yularına yapıştı, onu çekmeye başladı. Deve uysallığı, alçakgönüllüğü ve ağırbaşlılığı yönünden farenin arkasından yürüdü. Nasıl ki, "Mümin de uysal develer gibi sabırlıdır," buyurulmuştur. Devenin bu uysallığını onun yumuşak huylu ve alçakgönüllü olmasına, bazıları da onun bütün hayvanlardan daha uzun boylu olmasına rağmen akıl derecesinin düşkünlüğüne yorarlar. Bunun sırrı başkadır. Fare, deveyi su kenarına kadar yürüttü. O çabuk yürüyüşlü, iri cüsseli hayvan aciz kalamazdı. Fareye sordu: Şimdi burada niçin durakladın? Buradan niçin geçmiyorsun? Sen, benim gibilerin yularına yapışmanın sana yakışmayacağını bilemedin mi? Şimdi nasıl tuttunsa yuları, yürü bakalım! Fare, su çok büyük ve derin, dedi. Ayağını suya basan deve, gel gel dedi. Sudan geçmek kolaydır; nihayet dizkapağında. Fare, ama dizden dize fark var,dedi.
Şimdi sen de tövbe et ki, bir daha böyle yüzsüzlük etmeyesin! Benim semerimin üstüne çık otur! Benim semerimde senin gibi yüz binlerce farenin ağırlığının ne değeri var? Bir anda suyu geçeriz. Geldim eteğine yapıştım, kenara çekildik. Diyorsun ki: Nice böyle uzun boylu alçaklardan bizim için bir uzun boylu, bir yüce yaratılışlı birisi çıkmaz, çıkamaz da neden bellidir bu? Şüphesiz konuşmak gerek, ama bunlardan konuşmaya lüzum yok, bunun sözünü etmeye değmez, ancak teslim etmek gerek 'o kadar. Söz sözü açar, derler. Madem ki Hak razı oldu sultan yüzünü sana çevirdi, artık bağ bekçisini elde ettikten sonra bağ senin oldu demektir. Hangi ağaçtan meyva istersen al! Mademki bu saatte sen konuşuyorsun, hiç kimse konuşamaz. Diyemez ki, ben doğru konuşuyorum. Sen akıllı kişileri dinle. Senin buraya gelmen bizim için çok hayırlı oldu. Ne yazık ki, ömür vefa etmiyor. Cihan altınlarla dolu olmalıdır ki onu senin vuslatın şerefine ayaklarına saçayım. Bizim canlı Allahmız var, ölü Allahları ne yapacağız? O eşsiz Allah'ın mânası aynı mânadır. (M. 238) Allah'ın vaadi bozulmaz, ancak o yalancı Allahlar bozguna uğrar ve bozulur. Allah daima gayretli davranır. Biri sordu: iblis kimdir? öteki, sensin dedi. Çünkü ben Allah'ım, benim tersim de sensin, başka kim olacak? Düğünler, evlenmeler bir türlü değildir. Bu da nefsin düğünüdür.
Şiir:
Dostların ayrılığından ah çekmek, yarın vedalaşmasından figan yaraşır.
Bu iki mutsuzluğa uğramaktansa, ölüm bin kat daha hoştur.
Burada işi düzeltmek gerektir, iyi bir iş yaptın, cennette kendine açık bir makam hazırladın, kendi yerini de gördün, o zaman geçti.
Bir dindarın önündeki bir akçe, başka birinin elindeki yüz bin dinardan daha iyidir. Dinsizi ateşin üstüne atar cehenneme götürürler. Benim ipim uzun, geniş ve ince değilse bile herkes onu görebilir. Sen kimsin? diyordum ona. Önünde bir pul değerinde helva var, dedim, heybetle bir baktım. Üstat ve kâmil bir insan idi, hiç aldırmadı, sen bilirsin, dedi. Beni Allaha ısmarla, o günahları örtücüdür ve en güzel güven yeridir.
Bu Seyid'in sözüdür: Seyid Burhaneddin, Hakîm Senayî'nin hem müridi,hem de şeyhi oldu.Seyid derdi ki: Lokmayı başının arkasından götüren kimse ola ki, sinirini koparır. Allah kuluna inayet ederse bir Hıristiyan çocuğunu bile onun yolunda Müslüman eder. Bu söz bu güzelliği ile söylenmeye değer. Hem de söylemek gerektir ki, benim nazarım ona.değerse Müslüman olur.
Kürklü hırka ile çarığı unutma! Onun arkasından gitmenin ne yeri var! Korku nerede kalır? Rastgele bir şey yeme ki, sonunda eğer onu yemeseydim daha iyi olurdu, yahut keski hiç yemeseydim, demeyesin. önce kumaşı ölç, sonra kes, işlerimizde daima iyi, güzel tedbirler alalım. Kur'an'da, "Uykunuzu size rahat sebebi, geceyi size örtü kıldık. Gündüzü de geçiminizi sağlamak için ayırdık," (K. 78/9, 10) buyurulmuştur. Uykunuzu rahat, gecenizi örtü kıldım buyurulması ayıklık haline işarettir. Gündüzü geçim zamanı kıldık buyurulması da, küçük balıkları yiyerek geçinen büyük balığın haline şükretmesi gibidir. Denizde sular

arasında bir aydınlık belirdi, gemiciden sordum, hiç bir ses çıkarmadı. Bir gün yine o aydınlıkta gidiyorduk, başka bir parıltı daha belirdi. Ondan sonra gemici derhal secdeye kapandı. (M. 239) Bu şükran secdesidir, dedi. Eğer söyleseydim ödün patlardı. Gözünün birini bir balığa, ötekini başka bir balığa dikmiş; eğer bir an gemide uyusaydım öteki balığı göremeyecektim. Balık her zaman denizde şaşkın bir durumdadır. Ama deniz de o balığa şaşmaktadır. Benim içimde o büyüklük ve genişlik nasıl olur? Bende ne var diye şaşmaktadır. Elimde hafif bir ışık tutuyordum. Köpek havladı, onun heybetinden eve kaçtım. O evden başka bir eve sonra da büyük bir tandır ocağının içine sığındım. Hey anneciğim, hey anneciğim! Silâhımı getir, dedim. Anne mızrağımı ve kılıcımı getir; dışarı çık, mahallenin başında havlayan o köpeğe, hav hav, sensin, hav hav senin annen babandır de. Eğer yiğitsen tandır başına gel! Mızrakla senin beynini patlatırım gel!
Yedi yüz yiğit kişilerdik. Yedi Tacik üstümüze saldırdı, biz çok sopa yedik, onlar da pek çok eşya götürdüler. Parmağımı öyle bir sıktı ki, Yarabbi onu tut, onu onu! dedim. Mevlâna'yı değil, falanı değil, bunu değil, bu ayağı da değil. Onu görmüyor mu? Sana şaka mı geliyor bunlar, yağmur gönderdi ki, yorganımızı başımıza çekelim de altına girelim. Benden bir söz işitti. Bunu o söyledi, soğuk kaçtı. Başkaca hiç bir şey söyleyemedi. Niçin sıkıldın, dedim. Sustu, konuşamadı. Sonra tekrar dili açıldı, yürüdü. O söylediğin şeyi anlatır mısın? dedi. Gördüğüm rüyayı içim boşansın diye tekrarlamamı mı istiyorsun dedim. Ama gönlünü rüyadan boşaltırsan ne ile boşaltacaksın.
Şarapçının biri şarap satıyordu. Biri sordu: Yahu sen şarabı satıyorsun ama acaba karşılığında ne alacaksın? Camiden geri kalan kimse lahavle mescidine gider, insan eğer lahavlenin ne demek olduğunu bilirse, yani kuvvet ve kudretin Allahda olduğunu anlarsa onun Cuma namazı boşa gitmez. Meyhanede böyle bir lahavle çekmek, Kabe'de lâhavlesiz kalmaktan daha hayırlıdır. Ama mescitteki lahavleyi ne bileyim.
Kadının biri bu sevdada idi; birkaç yankesici ağlaya sızlaya ona yanaştılar. Efendimiz dediler, şu hazine işini ancak senin sayende başarabiliriz. Yoksa o değerli hazineden faydalanmaya bizim gücümüz yetmez. Onlar geç kalmışlardı. (M. 240) Biri dedi ki: Efendimiz sarığını versin de kendilerine bir haber getireyim, öteki yankesici, o geç kalır, dedi. Siz şu katırı kulunuza veriniz, ben şimdi onu ve arkadaşları çağırayım. Şu şartla ki, falanın başına ant içeceksiniz, bu meseleyi hiç kimseye açmayacaksınız.
Sağırın biri değirmenden geliyordu, değirmene doğru giden birine rastladı, kendi kendine, bu adam benden herhalde nereden geliyorsun, diye soracak dedi. Selâm vermeyi bile unuttu. Önce bu şekilde yanlış düşününce başından sonuna kadar hep saçmaladı, önce nereden geliyorsun dediklerini sandığı için değirmenden geliyorum derim, diye düşündü. Ne kadar un yaptın derlerse bir buçuk kile derim. Halbuki gerçekten adam ona diyordu ki, karının ardı uğursuz mu? Beline kadar işaret ediyordu. Nihayet adam bu yolcunun sağır olduğunu görünce ilk sözü anlamadığını sezdi. Ondan sonra hatırına gelen her şeyi söyledi, ama eğer doğru cevap verseydi ilk önce söylediği söz hoşa gitmezdi. Ama o sağırdı her şeyi anlayamazdı.
Kuran'da, "Çadırlar içinde öyle huriler var ki, onlara ne insan eli, ne de cin eli değmiştir." (K. 55/56) buyurulmuştur. Bunun anlamı nadir? Hele o cennetler ki Allah âlemidir diye sordum. Ona göre kıyas et. Dedim ki: insanoğlu ve cin tayfası ona erişememiştir. Yani bu içkiler bu âlemde de bizim elimize geçmez mi? Herkesin mertebesine göre zencefilden, çağlayandan, kâfur ve temiz şaraptan payı var mı? "Sözlerini yerine getirenler; şerri ve korkunç manzarası aşikâr olan o günden korkanlar," anlamındaki âyet nedir? Bu herkes hakkında mıdır? Bazıları bunun Hazreti Ali hakkında olduğunu söylerler. Âyetin inmesi sebebi kendiliğinden anlaşılıyor. Olaki bunlar da bir sebep söylesinler. Ama çok soğuk ve yersiz olur. Kendi düşünceleri ile doğru yola gelsinler. Bu hırkamın kolunu öptü, onun o üç gecelik semâda bir çok günler sürecek olan işleri tamam oldu. Dükkândan et getiren o Yahudi'nin yedi ceddi işadamı idi, ama o yine de Yahudi'dir, yine de Yahudi.

İbni Mesut'a (Allah ondan razı olsun) Hazreti Peygamber, Kur'an'ın sırlarından bazı şeyler açıklardı. Onun anlattığına göre falan âyetin mânasını Peygamber arkadaşlarına açık söylerdi, ikinci mânasını da benim kulağıma fısıldardı: bunları size anlatsaydım boynumu vururdunuz, dedi. Sahabeler o zaman o sözleri küfür sayar, söyleyenlerin boynunu uçurturlardı.
(M. 241) "Söyle ki, şüphesiz ben de sizin gibi insanın ancak bana vahi gelir. Şüphe yok ki ilâhımız tek bir ilâhtır." (K. 18/110) anlamındaki âyetin inmesi sebebi nedir?
Siz de bilirsiniz ki, Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun) Aşura ayının onuncu gününe kadar Hazreti Peygamberin yaptığı gibi dokuz gün et yemezdi. Hazreti Peygamber, Ali'nin yüzüne bakınca onu iyice zayıflamış gördü. Sen bana bakma, dedi, ben sizden herhangi biriniz gibi değilim. Bunun üzerine âyet geldi: "Söyle ki, şüphesiz ben de sizin gibi insanım." Ama aradaki fark şu kadarcık bir şeydir ki, o da bana vahiy gelir. Yani ben açık bir iş yaparım, ama hiç kimse bilmez. Onların aralarında yaptığım o işten, görüyorsunuz ki, ağızlarından hiç bir haber çıkmaz. Meğerki ben istemiş olayım. Peygambere, benzerler ve eşler niçin olsun; bu, onun benzeri olur mu hiç? Niçin bu da senin benzerin olsun. Nihayet gerektir ki herkes bir işle uğraşsın. Ben de niyet ettim bundan daha iyi bir iş varsa din ve dünya kazancı için o işle meşgul olayım, elime geçeni burada sarfedeyim.
Hakîm Senayı eceli geldiği sıralarda dilinin altından bir şeyler mırıldanıyordu. Kulak verdiler ağzından şu sözler dökülüyordu:
Şiir:
Söylediğim şeylerin hepsinden vazgeçtim, pişman oldum,
Çünkü sözde mâna, mânada söz kalmadı.
Çünkü sen Hazreti Allanın yolunda bir parmak yürürsen o sana bir karış yaklaşır, zahmetsiz ve minnetsiz yürürsün. O misal yönündendir. Maksat, Allah'ın kutsal sözündeki mânadır, yoksa parmak karış gibi ölçülerin ne yeri var? Göz kâğıda bakar ve özellikle kendi yazdığı şeyi beğenmez. Beyaz kâğıt üzerine bakınca şaşıyorum. Yoksa ben seni sevenlerdenim. Onun ne yeri var. Bana falan şehre git, diye emredersen, istersem giderim, istemezsem gitmem. O gayıp ve gizli âlemden papazlar da haber verir. Onlar da hep birlikte söylemişlerdir ki, bütün yollardan ve gidişlerden, Hazreti Muhammed'in yolu en iyisidir. insaflı olanlar insaf ederler. Çünkü onların görüşlerinde ve gidişlerinde Hazreti Muhammed'in (A.S.) yolu gibi aydınlık yoktur.
Kadına yaraşan en iyi iş, evinin bir köşesinde kendi iğini eğirmektir. Dervişe yaraşan da dervişlik ve sessizliktir.
Şiir:
İncir satanlar için en güzel şey nedir bilir misin?
İncir satmaktır, incir satmak kardeşim!

SAİDİ MÜSEYYEBİN HİKÂYESİ

(M. 242) Saidi Müseyyeb, Bağdat müderrislerindendi. Güzellikte, şirinlikte eşsiz bir kızcağızı vardı ki, ünü halifeye kadar ulaşmıştı. Halife, bu güzeli nikahlamak için zulüm ve cefadan başka ne tertipler, ne tuzaklar kurdu, ama bir türlü elde edemedi. Said'in bir de çömezi vardı. Talebe arasında en çekingen en alçakgönüllü idi. Medresede sıraların en gerisinde otururdu. Bu çömezin bir de derviş tabiatlı annesi vardı. Bir gün büyük üstadın gözü bu çömeze ilişti. Ders meclisi tenhalaşınca onu yavaşça yanına çağırdı. Hal hatır sorduktan sonra, güzel kızımı sana ereceğim, sonra da seni kendime vekil seçeceğim, dedi. Çömez hocasının bu teklifini annesine anlattı. Annesi bu haberden çok ürktü, bundan bir uğursuzluk sezdi. Bayağı divane oldu. Yavrum, dedi, bunu rüyada mı gördün? Acaba ne oldu sana, şimdi ne yapacağım ben? Param da yok ki seni hekime götüreyim. Oğlan cevap vecdi: Anneciğim, bu ne düş, ne hayal, ne de sayıklamadır. Gerçekten böyle oldu. Ertesi gün annesi daha fenalaştı; mahalle kadınları ile dertleşmeye başladı. Bu oğlan başımızı yiyecek, bari siz ona korku verin de bu hayalden

vazgeçsin. Bir daha böyle şeyler söylemesin. Eğer başkaları işitecek olsa, bu sözleri onun deliliğine yorar, hakkında zır delidir diye tanıklık ederler.
Ertesi gün tekrar derse gittiği vakit üstat onu yine çağırttı, çok ilgi gösterdi. Bundan sonra zavallı bilgi âşığı çömez artık gözlerini oğuşturarak kendi kendine söylenmeye başladı: Acaba bu bir hayal veya rüya mı? Nasıl ki annem ve komşu kadınlar hep birden, sen çok düşünmeden ve akıl yormadan saçmalamaya başladın, kara sevda sana geldi diyorlar. Sonra tekrar etrafına bakındı, her şey yerli yerinde; medrese, kendisi ve müderris hiç değişmemiş. Hayır, dedi, Allah'a ant içerim ki bu hayal değil, kara sevda ve delilik hiç değil. Tekrar evine gitti, olanı biteni annesine hikâye etti. Bu sefer annesi ve komşu kadınlar yine oğlanın şiddetli kara sevda olması mümkündür, dediler. O kendi başını, hem de bizim başımızı yiyecek diye kara bir düşünceye daldılar. Neticede delikanlı her ne anlattı ise bunlar hiç birine inanmadılar. En sonunda gerdek gecesi yaklaşınca, delikanlı güzel elbiseler giyerek eve geldi. Annesine altınlar, gümüşler getirmişti. (M. 243) Anne hâlâ şüpheli idi, henüz şüphesi geçmemişti ki, kızı gece evine getirdiler. Komşu kadınlar, anne şaşkın şaşkın bakışıyorlardı. Kızı yakından tanıyan kadınlardan bir çoğu yanına gittiler. Onda öyle bir değişiklik gördüler ki, aman Yarabbi! dediler, bu nasıl olur? Kız, onlara yüksek sesle şu cevabı verdi: Bunda şaşılacak ne var? O bilgi ve fazilet ehlidir, biz de öyleyiz, ama belki o bizden daha üstündür. Çünkü biz dünya adamıyız, onun ise dünyada gözü yoktur. Şu halde bizden daha erdemli bizden daha şereflidir. Biz de dünyayı terk etmeliyiz ki ancak onun gibi olalım, dedi.
Hoca Ahmed'in gözü bir dervişe ilişti, alnında bir işaret görüyordu. Baban senin için doğru bir iş yapmıyor, dedi. Derviş, hayır, dedi, onun hiç bir şeyi yok. Ben sana bin dinar vereyim, al götür oğlumu da sana yoldaş edeyim, dedi. Derviş evine gitti, bunu anlattı. Hoca keramet göstermişti. Çünkü Hoca Ahmed'in oğlu yoktu. Babası dedi ki: Olmaya ki ondan umut kesesin. Onun altını da var, urbası da var. Ama zamanenin eli onu gizlemiştir. Ben ahvali biliyorum.
Allahu Ekber (Allah en ulu Allahdır), ne demektir? Yani en küçük Allah kim oluyor ki, onu himmeti ile kendine çeksin? "Kuvvet galibindir" demeyesin! Bizim hikâyemiz onların söyledikleridir. Ey sultan kalk! Eğer gelirsen gidelim masrafı bana olsun, yahut beni unutan zata uğrayalım. Ben neredeyim? Benden haberi yok. Eğer beni görürsen selâm söyle! Biliyorum, ama yine hoşlanıyorum, bakalım ne olacak? Bunlar dervişlerin hoşlandığı şeyler. Dervişlerin kulları da benden hoşlanıyor.. Dünya ahiretin köprüsüdür, sözünü biz kendimiz söylüyoruz. Biri gerektir ki beni güldürsün. Bunu anladım, tekrar hazinenin anahtarını eline verdim, ama sen önüne perde çekiyorsun. Hem kendin, kendi nefsine perde oluyorsun. Kendinden karıştırdığın ve kendine perde ettiğin hayaller eksik değil. Bundan dolayı hayalleri dallandırıyorsun, başka hayallerle karıştırıyorsun. Onların seni sevmemesinden sakın gam yeme! Onların senden uzaklaşmak istemesi tıpkı Yahudilerin, arzularına göre hareket etmeyen islâm çocuklarından tiksinmelerine benzer. Senin, mescitten çıkarken Kur'an koltuğunda (M. 244) "Allahdan başka Allah yoktur" diye mırıldandığını, birtakım harfler sayıkladığını görüyorum. Bu da ne oluyor derler, içinden sana bir ses geliyor mu? Mânada için dışından daha iyidir. Böyle bir hazineden kendi fikrinle uzaklaşmak gerekmez. Kendi bedenlerine zulmedenler Allah'ın has kullarıdırlar. Evet onlar azap çekerler, büyük aşk derdine düşmüşlerdir. Fakat bu başkalarının işi değildir. Böylece onların adları anılır, acaba işin sonucu ne olur?
Yusuf Peygamberin küçük kardeşi Bünyamin'in adı hırsız diye çıksaydı ne olurdu? Derviş Bayezidî Bistami'nin türbesi başfnda diyordu ki: Onun bir perdesi kalmıştı, o perde içinde dünyadan göçtü gitti.
Yanındaki altını her ne kadar inkâr etsen, ben bir şey değilim der, ondan daha yok mu? getir, der. Evvelce sende ondan var idi getir. Yanında taşıdığın altını inkâr ediyorsun. O ben bir şey değilim dedi. Ondan, o yoktan getir! Önce ondan sende vardı, ondan getir, dedi. Evet, dedi, var yokluğu ister mi? Ben de ağlıyorum, dedi, biri de olmalı ki beni güldürsün. Şimdi sarhoş

olacaksın ki ayılasın. Ah ve figan çocukların işidir, onlara yaraşır. Dedi ki: Yol senin gittiğin yoldur. Benim gittiğim bu yolda her ne kadar bir yol arkadaşım var, ama o da buradan değil. Şimdi onlar neye yararlar? Dine yaramazlar, dünyaya yaramazlar. Soğuk ve donuk şeyler, müsaade et de biraz gönlümü avutayım, senin yanında onlar gerektir. Yahut onlara sen yaraşırsın!
Siz bizimsiniz, biz de sizin. Nereden bu söz? Allah'a ant içerim ki, ne onlar bizimdir, ne de biz onlardanız. Onun da sakalı var, benim de. İşte böyle şimdi ne yapalım; ona biri, Yarabbi! Sana ne dua edeyim; ey Allahm gönlümün dilediğini ver, diye yalvarır. Benim gönlüm her şeyi istemez. Bir derviş dedi ki: Ben Ebu Abdullah Mustafa Aleyhisselâmdan şunu öğrendim ki, Ebubekir onu bilmez, o belki, Hazreti Mustafa Aleyhisselâmdan öğrenmemiş ve haber vermemiştir. Benden bunu öğren ki, yemeğin karşısında sabredesin, perhiz edesin ilk işin budur. Bu nedir zayıflık mıdır?
(M. 245) "Sultan, Allah'ın gölgesidir" sözü Ebul Hasan Harrakanî'nin nazarında doğru değildir. Denize düşer ve yüzmek bilmesen boğulurölürsün; başına su dökerler. Biri okunu uzağa atar, kerem sahibi olur. Kur'an'da, "Gördün mü, Rabbin gölgeyi nasıl uzattı?" (K. 25/47) anlamındaki âyeti hatırla da yüzünü arkana çevir, arkanda ne göreceksin? Hazreti Ebubekir arkandan seslenecek: Ey şaşırmışların kılavuzu! Bir taraftan cevap gelir: Eğer Muhammed (S.A.) yaratılmasaydı o kadar gölge kalacaktı ki, onun gölgesini arşa götüreceklerdi. Yani onunla savaşa girişen kimse divanedir. Nasıl savaşabilir? Yedi başlı ejderha onun varlığının gölgesidir. Bu iftiradır, bunun başka mânası vardır. O öyle arıktır ki, göğsünün her tüyünden ter damlaları boşanır. Keşke onun göğsünde tüy olaydım.sözü öğünme yönünden değildir. Biri bin istek ve yalvarma ile bir parça rahat ister, Yarabbi işimi kolaylaştır, der. ötekini bırakmazlar ki dışarı çıksın; başına şarap dökerler. Biri ağlar, bir damla yaş çıkaramaz gözünden. Ötekini bırakmazlar ki ırmaktan dışarı çıksın.
Bilmiyorum ki namazda ne okuyayım. Meğer, "Fatihasız namaz olmaz" emrine uyayım. Öteki bir hava tutturur, ilâhi söyler, raks eder. Gördüm ki, bir sofra getiriyorlar, der. Eğer başkalarının evine götürüyorlarsa size ne?
Uyuyorsan ne bulursun? Yücelikler, çekilen emek nispetinde elde edilir. Yüksek makamlara ermek isteyenlerin geceleri uyanık yatması gerektir. Yani dileği uğrunda uyumazlar. Keşke surette uyuyaydık. Sıcaklığı toprağa bu mertebede verdi. Ne yüce kudret! Ben nefsim için ne gibi tasarrufta bulundularsa razıyım. Size tekrar söylüyorum, madem ki biliyorsun, başka söze ne lüzum var?
Size gerekse teni de terk edeyim. Senin bulduğun dostlara taş bile takat getirmez. Çocuklar, "Rabbi Musa'ya göründüğü vakit," (K. 7/139) anlamındaki âyeti okurlar. Halbuki, Allah bütün gün Musa ile beraberdi. Güneş böylece her tarafa bakar, bir zerre kaybolmaz. Ondan bir feryat kopar, çünkü ateşten kaçmaz, bu takdirde o makam pervanenin seyranıdır. Çulha çulhalığını unutmaz ancak o sanatı yapar. Sırmalı elbiseden ne anlar?
(M. 246) Üç kız bir arada oturmuş konuşuyorlardı: Herbiri babasının işinden söz etmişti. Biri diyordu ki: Babam Sultanın katırına çul dokur, çulhadır o. Beni okşamasa ne minnet ayağımı bile öpse azdır. Bunların gördükleri ve konuştukları ancak bu gibi şeylerdir. Hazreti Peygamberin, o yüceliği, ululuğu ve kudreti ile beraber bir odacığı bile yoktu. Halbuki ona iki yüz değil, dört yüz oda yaraşırdı. İsa'ya inanan Hıristiyanlar, onu çok yoksul bir Allah elçisi bilirler. Feryada gücüm yetmiyor. Çünkü bu ses neyden çıkar. Bugün Semender'in ateşe âşık olması hiç şaşılacak şey değildir. Her zaman her bir varlık bir şeye âşıktır. Aşktan yüz mü çevireyim; kuvvetli dayanağın var. Hak yolunun^ulu önderi sizsiniz! Senet sizindir!
Bir zavallıyı Hazreti Muhammed'in (S. A.)yüce katına getirdiler; bu namaz kılmaz, dediler. Evet, dedi, adamcağız. Hiç bir iş yapamıyorum; ancak Allah'ı ve onun Peygamberini seviyorum. Nihayet onların dostluğu beni yolda koymaz. Falan, bana nasıl inanır? Eğer Mevlâna Celâleddin desem, evet fena değildir, der. Hiç şüphe yok ki, temel onlardır. Ötekiler onların sözlerini taklit ederler. Bir işimiz yoktur diyoruz, işte bir iş çıktı, ötekiler bunların

sözlerini anlatırlar, bunlar da onlardan gelen sözlere ses çıkarmazlarsa kapılar tekrar açılır. Eğer işitirse, işittiğini ya söyler de dinlemez, yahut dinler de söylemez.
Kalenderin biri sırmalı bir külah ve mintan giymiş gidiyordu. O mintanın içine de bir yamalı hırka saklamıştı. Dostlara yetişeyim diye acele yürüyordu. Gittiği yerde ne bir, ne de yüzlerce yamalı hırkanın sözü olmaz. Şu saatte bilgin bir hatun kişi diyordu ki: Biçare! Hacı rüyada gördün de Hac kafilesinin başbuğunu görmedin mi? ilk önce, ilk hamlede üç gün yol yürütürler. Sonra bir çölün ucuna varılır. Münadiler, çığırtkanlar bağırırlar, herkes kendi başının çaresine baksın. Bu yolda baba çocuklarına bakamaz, çocuk babasını göremez. Kıyamet peşin kopmuştur. Binlerce insanı oradan geri çevirirler. Çünkü senin ilk konağın burası mıdır derler. Yirmi beş gün bu tertiple gitmek gerektir. (M. 247) Münadinin bu sözünden erkeklerin erkekliği artar; o söyler ve en önde gider ve bir hikâye tutturur. Can ne oluyor? Mal ile oynayan kimse nefsinden daha iyi bir şey mi gördü? Çünkü onun bir tüyünün değeri yüz bin altından daha üstündür. Akla ve akıl sahiplerine diyorum ki: Bırak o delileri, mal yüzünden canlarını yele veriyorlar. Onlar nefisten daha değerli bir şey mi gördüler ki canlarını feda ettiler, sonra candan kıymetli ne gördüler? Kuran'da, "Sizi korkudan, açlıktan veya can ve maldan, meyve ve mahsûllerden bir şeyin eksikliği ile imtihan ederiz; bunlara sabredenleri müjdele," (Bakara sûresi, 156) buyurulmuştur. Bu da bir imtihandır. Müjdele, bak ki, onların nazarları senin sabrına çevrilmiştir, halinden hoşnut musun diye. Çölleri aşmak başkadır, Haccın zevkine ermek de başkadır. Namaza çağırmayı da gizli işaretle yapıyoruz. Akıl sahibine bir işaret yeter.
Kudret, aşağı inmek değildir. Kabe'nin kapısına kadar gitmeyelim, onu düşünmek bile gerekmez. Olmaya ki, düşünce şaşkınlığı ile aşağı yuvarlanasm. Bu sana uyku getirir. Deveden düşersin. Haccı anmakla da meşgul olma! Çünkü başını kaşımaya bile vaktin yok! Buna imkân bulamasın, meğer ki atların kolonları çekilirken baş kaşınmış olsun. O çocuk yolda kalır. Gel demesine imkân kalmaz. Eğer o sözlerle meşgul olayım derse kervan gider. Ona söylerim ama tekrar unutur, bir titreme bir sıtma başından ellerine kadar yayılır. Doğrudur, dedi. Önceden söylemek gerektir ki, doğrudur, doğrudur. Bunu sonradan söylemek yalandır. Allah bilgini, henüz Allah âlemine erişmemiş ise dışarıdan ne söylersen söyle, ama içinden elini ağzına kapa. Dil yarası acıklıdır, Allah her kemali anlar. Cebrail'in kan bahasını hikmet hazinesinden öder. Onlar, içtikleri zaman daha çok ayılırlar, mey içerler mest olurlar. Bunlar akıllı, ayık sarhoşlardır. Ayaklarının altında öl. O oyuncakların her biri için bu ne hoş, ne tuhaf oyuncaktır, diyordu. (M. 248) Perdenin arkasına git.
Ebu Said bir topluluğa rastladı. Tam yedi gün onların halinden hayrette kaldı, ikinci hafta, şaşkın ve kendinden geçmiş bir halde arkalarına düştü. Ona dediler ki: Ne peşinden koşarsın? Hep ona bağlanmışsın? içlerinden biri onun için yiyecek bir şey getirmelerini söyledi; hemen bir hüner gösterdi, çabucak yemek geldi. Ebu Said sonra padişahın huzuruna kabul olundu. Ona dedi ki: Bir yer hazırlayın bu topluluğun yemek pişirmek cihetinden bir zorluğu yoktur. Hazır buldukları ile ihtiyaçlarını giderirler. Tekke, lokma derdinden uzak olmayan tekke adamları için değil, ancak, böyle bir topluluk için açılmalıdır.
Katır, deveye dedi ki: Nasıl oluyor da sen pek az önde odacığı bile yoktu. Halbuki ona iki yüz değil, dört yüz oda yaraşırdı, isa'ya inanan Hıristiyanlar, onu çok yoksul bir Allah elçisi bilirler. Feryada gücüm yetmiyor. Çünkü bu ses neyden çıkar. Bugün Semender'in ateşe âşık olması hiç şaşılacak şey değildir. Her zaman her bir varlık bir şeye âşıktır. Aşktan yüz mü çevireyim; kuvvetli dayanağın var. Hak yolunun ulu önderi sizsiniz! Senet sizindir!
Bir zavallıyı Hazreti Muhammed'in (S. A.)yüce katına getirdiler; bu namaz kılmaz, dediler. Evet, dedi, adamcağız. Hiç bir iş yapamıyorum; ancak Allah'ı ve onun Peygamberini seviyorum. Nihayet onların dostluğu beni yolda koymaz. Falan, bana nasıl inanır? Eğer Mevlâna Celâleddin desem, evet fena değildir, der. Hiç şüphe yok ki, temel onlardır. Ötekiler onların sözlerini taklit ederler. Bir işimiz yoktur diyoruz, işte bir iş çıktı, ötekiler bunların

sözlerini anlatırlar, bunlarda onlardan gelen sözlere ses çıkarmazlarsa kapılar tekrar açılır. Eğer işitirse, işittiğini ya söyler de dinlemez, yahut dinler de söylemez.
Kalenderin biri sırmalı bir külah ve mintan giymiş gidiyordu. O mintanın içine de bir yamalı hırka saklamıştı. Dostlara yetişeyim diye acele yürüyordu. Gittiği yerde ne bir, ne de yüzlerce yamalı hırkanın sözü olmaz. Şu saatte bilgin bir hatun kişi diyordu ki: Biçare! Hacı rüyada gördün de Hac kafilesinin başbuğunu görmedin mi? ilk önce, ilk hamlede üç gün yol yürütürler. Sonra bir çölün ucuna varılır. Münadiler, çığırtkanlar bağırırlar, herkes kendi başının çaresine baksın. Bu yolda baba çocuklarına bakamaz, çocuk babasını göremez. Kıyamet peşin kopmuştur. Binlerce insanı oradan geri çevirirler. Çünkü senin ilk konağın burası mıdır derler. Yirmi beş gün bu tertiple gitmek gerektir. (M. 247) Münadinin bu sözünden erkeklerin erkekliği artar; o söyler ve en önde gider ve bir hikâye tutturur. Can ne oluyor? Mal ile oynayan kimse nefsinden daha iyi bir şey mi gördü? Çünkü onun bir tüyünün değeri yüz bin altından daha üstündür. Akla ve akıl sahiplerine diyorum ki: Bırak o delileri, mal yüzünden canlarını yele veriyorlar. Onlar nefisten daha değerli bir şey mi gördüler ki canlarını feda ettiler, sonra candan kıymetli ne gördüler?
Kuran'da, "Sizi korkudan, açlıktan veya can ve maldan, meyve ve mahsûllerden bir şeyin eksikliği ile imtihan ederiz; bunlara sabredenleri müjdele," (Bakara sûresi, 156) buyurulmuştur. Bu da bir imtihandır. Müjdele, bak ki, onların nazarları senin sabrına çevrilmiştir, halinden hoşnut musun diye. Çölleri aşmak başkadır, Haccın zevkine ermek de başkadır. Namaza çağırmayı da gizli işaretle yapıyoruz. Akıl sahibine bir işaret yeter. Kudret, aşağı inmek değildir. Kabe'nin kapısına kadar gitmeyelim, onu düşünmek bile gerekmez. Olmaya ki, düşünce şaşkınlığı ile aşağı yuvarlanasm. Bu sana uyku getirir. Deveden düşersin. Haccı anmakla da meşgul olma! Çünkü başını kaşımaya bile vaktin yok! Buna imkân bulamasın, meğer ki atların kolonları çekilirken baş kaşınmış olsun. O çocuk yolda kalır. Gel demesine imkân kalmaz. Eğer o sözlerle meşgul olayım derse kervan gider. Ona söylerim ama tekrar unutur, bir titreme bir sıtma başından ellerine kadar yayılır. Doğrudur, dedi. Önceden söylemek gerektir ki, doğrudur, doğrudur. Bunu sonradan söylemek yalandır. Allah bilgini, henüz Allah âlemine erişmemiş ise dışarıdan ne söylersen söyle, ama içinden elini ağzına kapa. Dil yarası acıklıdır, Allah her kemali anlar. Cebrail'in kan bahasını hikmet hazinesinden öder. Onlar, içtikleri zaman daha çok ayılırlar, mey içerler mest olurlar. Bunlar akıllı, ayık sarhoşlardır. Ayaklarının altında öl. O oyuncakların her biri için bu ne hoş, ne tuhaf oyuncaktır, diyordu. (M. 248) Perdenin arkasına git.
Ebu Said bir topluluğa rastladı. Tam yedi gün onların halinden hayrette kaldı, ikinci hafta, şaşkın ve kendinden geçmiş bir halde arkalarına düştü. Ona dediler ki: Ne peşinden koşarsın? Hep ona bağlanmışsın? içlerinden biri onun için yiyecek bir şey getirmelerini söyledi; hemen bir hüner gösterdi, çabucak yemek geldi. Ebu Said sonra padişahın huzuruna kabul olundu. Ona dedi ki: Bir yer hazırlayın bu topluluğun yemek pişirmek cihetinden bir zorluğu yoktur. Hazır buldukları ile ihtiyaçlarını giderirler. Tekke, lokma derdinden uzak olmayan tekke adamları için değil, ancak, böyle bir topluluk için açılmalıdır.
Katır, deveye dedi ki: Nasıl oluyor da sen pek az önde gidiyorsun, ben ise çok kere kervanın başındayım. Deve cevap verdi: Birinci sebep şu ki, ben yüce himmetliyim, başım havadadır. Yüksek bir başım, aydın bir gözüm vardır. Yokuşun başından bakınca sonuna kadar görebilirim. Anlarım, neresi düzlük, neresi yarı düzlük, neresi bozuk yoldur.
Bir kaç kişi vardır ki, Allah rüyada görünebilir derler. Bir çoğu da onun ne rüyada, ne de ayık iken görülemeyeceğini söylerler. Bunlar taklitçilerdir. En çok gerçeği arayanlar en çok taklitçidirler.
Bir zümre vardır ki, gönül taklitçisidir; bir zümre safa taklitçisi, bir tayfa da Mustafa (S.A.) taklitçisidir. Bir zümre de Allah taklitçisidir. Allahdan söz açarlar. Bir topluluk da hem onu taklit etmez, hem de ondan söz nakletmezler, ancak kendiliklerinden konuşurlar. Kur'an' da, "Ey Resulüm söyle ki, eğer Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsaydı ve onun

bir katı da eklenseydi yine Rabbimin sözleri bitmezden önce deniz tükenirdi," (Kehf Sûresi, 110) buyuruyor. Rabbimin sözleri diye söyleyen odur. Derler ki: O, yani Allah'a işaret eden zamir, iki kısımdır. Biri doğrudan doğruya ona, yani Allah'a, öteki de onun hakikatine işarettir. Bir başkası da Allah kendisi için o zamirini kullanıyor ki bu onun için saygı ifadesidir; böylece söz daha tatlı ve lâtif oluyor, dedi. Gaibi anmak, ondan uzaklaşmak, hazır olanı anmak da ürkmektir, derler. Zikreden bir kimse, iki halin dışında değildir. Ya hazırdır, ya gaiptir. Gaip ise gıybet ediyor (arkadan konuşuyor), hazır ise vahşet, ürkeklik gösteriyor, denilebilir. Onun yanında çok zikretmek, tıpkı sultanın yanında bulunan has kölesinin, sultan şöyle yaptı, (M. 249) sultan böyle söyledi deyip durmasına benzer. Bu bir nevi küstahlık olur, hoşa gitmez. Gıybet ise büyük günahlardandır.' Dört büyük günah, yani gıybet, bühtan, kan dökme, zulümdür. Karşı taraf hakkını bağışlamadıkça bu günahları işleyen kimse azaptan kurtulamaz. Meğer ki sultan ona yardım etsin. Allah karpuz gönderdi. Şimdi bizim nasibimiz armut değildir. Armut boğazda düğümlenir, halbuki karpuzun tadı hoştur.
Şah gitti, dediler. Divane oldum. Pabuçsuz dışarı fırladım. Müjde dediler, şimdi geri geliyor. Şah mı geliyor? dedim. Evet dediler. Yeniden canlandım, kendime geldim. Ey Adem oğlu! Şimdi yanına geleyim, bir şey okuyayım ki, yolcuları da umutsuzluğa uğratayım, dedim. Dışarı çıktım, öyle kendimden geçmiş bir halde idim ki, önüne koştum, neredeydin ki, gelmedin? dedim. Acaba nasıl edeyim de yanına geleyim? Bir aptal sana erişemez mi? Ben bu nefsin elinden acizim, sana nasıl yaklaşayım! Ona öyle şeyler söyledim ki, eğer o sırada yanımda olaydın, boynuma bir yumruk vurur beni harap ederdin. Öyle bir yumruk vur ki, şu duvara vursan delerdi. Zavallı ben, kimbilir ne hale gelirdim! Eğer kuvvetli, semiz bir delikanlı da olsaydı, o hal sırasında hiç bir şey yapamaz, ancak terbiye ile ayağıma kapanırdı. Diyelim ki, benim de tanıdıklarım, kardeşlerim var, gideyim danışayım. Eğer git derlerse, işin içyüzüne bakarım. Beni kurtarırlar mı, yoksa kurtaramazlar mı? Eğer onların hatırları benimle beraber ise, ben de bizzat oraya kadar gitmek yüzünden helak olurum, ama nihayet kendi isteğimle o maksada eriştiğime bakmaz, bu işin sonunun neye varacağını sorarsam, beni uğursuz bir kapıcının oğlu farzet.
Zavallı kapıcı, acaba ne olacak diye o kapıcıkta oturmuştur. Halbuki şimdi yürümek zamanıdır. Çünkü o taraftan, bu varlığa doğru her an ayrılık var, diye sesleniyorlar. Her lâhza,, gel git, diyorlar. O taraf aynı renkte, aynı şekildedir. Hak âlemi hoş bir âlemdir.
Biri dedi ki: Bize söz söyletmezler. O der ki: Allah arş üzerindedir. Bu der ki: o mekândan münezzehtir. Artık biz de şaşırdık. Her nerede ki, yaşa! Ömrün uzun olsun, vaktin hoş geçsin! sözleri vardır, böyle konuşmayı ayıp sayarlar.
(M. 250) Bir zaman din bilgini idim; ayrıca, Safilerin fıkhı olan Tenbih adlı kitabı ve daha başka fıkıh kitaplarını da okumuştum. Ama şimdi onlardan hiç biri hatırıma gelmiyor. Ancak böylece arkasından gidersem başını kaldırır, karşıma geçer. Eğer bende masal dinleme arzusu yoksa, ah git der. Bari sen gel. dostlarla bir arada bulunmak gençlik çağlarından daha tatlıdır.
Yemin, ant içme için Arapça'da üç harf vardır: Vav, B, T harfleri. Bazıları vallahi, billahi, tallahi derler, işin içyüzü böyledir. Evet. Onun arı ve yüce benliği, o ulu Allah'ın temiz zatı hakkı için o kimseler de, o medresede o ciheti öğrendiler. Marifet öğrenelim, falan medreseye yerleşelim dediler. O devreleri iyi değerlerdirmek gerektir. Bu toplulukta hep bundan bahsederler. Falan yeri tutalım, çabuk meşhur olalım derler. Bilgiyi, dünya lokması uğrunda niçin tahsiLetmeli?
Benim kim olduğumu, cevherimin ne olduğunu, niçin geldiğimi nereye gideceğimi, aslımın nereden olduğunu öğretmeyen bir tahsil neye yarar? Eğer bu mânalar bir testide su gibi ise ben testisiz su arıyorum. Arap dilindeki mânalar, Arap kılığına bürünmüştür, istiyorum ki, bunları iyi anlamak için sıkıntıya katlanayım. Maksat Arapça öğrenmekten başka bir şey değildir.
Mısra:
Kâbeden, puthaneden maksadım sensin!

Benim puthaneden maksadım senin yanağının hayali ve cemalindir. Bu şiirin kelimeleri, istediğim o mânaları vermek bakımından gönlüme yar değilse elbet de bar olacaktır. Şimdi nereye gidelim? Kendimizi nerede kurtaralım[9] Bir ayranın içine düşmüşüz. O nasıl ayrandır ki, ucu bucağı yok. Onu. çevreleyen bir kâse de yok. Ta ki ayrandan bir kenara çıkalım. Yahut bal içindeyiz. Kanadımızı çırptıkça daha çok yapışıyoruz.
Ebu Necip'e (Sühreverdî) dediler ki: Madem ki sen Allah'ı göremiyorsun, bu sana müyesser olmuyor, bari çileyi boz da dışarı çık. Her tarafı dolaş. Ola ki o seni görür; onun nazarına uğrarsın da çetin işlerin kolaylaşır. Kör Bedreddin'in damadı, Şahabeddin'in yanında sana başbuğluk erişmez diyordu.
Celâleddin'in vazında geçen bu söz çok doğrudur. Allah'ın sözünü, onun dilini, onun kulu nasıl bilir? Allah kulu ol ki, Allah'ın dilini ve sözünü anlayabilesin. Allah olasın demiyorum sana! Küfür söz söylemiyorum.
Canlı varlıklar, cansız şeyler, felek boşluğunun güzelliği, bunlar hep insanlarda vardır, insanlarda olan hassalar ise bunlarda yoktur.
Yüce âlem sensin, gerçek budur! Nasıl ki Allah, "Göklerim ve yerim beni kapsayamadı, ama imanlı bir kulumun gönlüne sığdım," (Kutsal hadis) buyurmuştur. Ahmed'den Ahad'e kadar açık bir mimden fazla bir şey yoktur. Bu mim ise mânanın perdesidir.
Mısra:
Sen aradan kalkan o mimi cihan farzet!
Adem oğlu ne kutludur! Yedi iklime, bütün varlıklara değer. Hele Adem oğullarından Muhammed ümmeti olanlara ne mutlu! Muhammed'in gözü Muhammed değil mi? Muhammed'in gözü aydın ki, sen ona ümmet oldun. Ona ümmet olunca, Hak Peygamber seninle iftihar eder, elini tutar. Musa'ya, isa'ya göstererek seninle öğünür; bu adam benim ümmetimdir, der. Hazreti Resul, o geniş yenleri ile, Arş üzerinde ve Arş sakinlerine göstererek, bakınız, görünüz der. Bir aralık ansızın bir Sütun gözüne erişir, sonra görünmez olur. Kayıplara karışır. Tertip ehli erenler, gitmeyi düşünürler ve o zamanı korurlar. Onun etrafında toplanarak birlikte yürümek isterler.
Ben böyle birine selâm vermek isterim ki, kendisini uzaktan selamlayanlara karşı hem selâm alsın, hem de secde etsin. Nihayet ondan ne çıkar ki ona umut bağlayacaksın, sana ne yapabilir? O bir kaç kişiye bak ki, senin gibi yirmi tanesini beslemeye yetişir. Gerektir ki o selâm versin, gönülalçaklığı göstersin, senden hiç yüz çevirmesin. Ancak yakınlık yönünden olsun. Şimdi hale ve işe bak ki, o, yarım selâm bile vermez.
Henüz çocukluk çağında idim. Erginlik yaşına varmamıştım. Bu aşk yüzünden otuz kırk gün hiç bir şey yemek istemiyordum. Birisi yanımda yemek sözünü etse ben hemen elimi ve başımı geri çekerdim. Yemek zamanı geldiği vakit bana lokma verseler kabul ederdim, alırdım ama yenimin içine saklardım» Bu aşk haliyle semada iken, o coşkun dost beni yakaladı. Bir kuş yavrusu gibi beni dolaştırdı. Üç gün yemek yememiş bir delikanlı, eline geçirdiği bir ekmek parçasını nasıl kapar ve çabucak parçalarsa ben de onun elinde öyle olmuştum. (M. 252) Beni dolaştırıyordu. İki gözüm iki kan çanağı gibi idi. Henüz hamdır diye bir ses geldi. Onu kendi köşesine salıver ki, kendi kendine yansın dedi.
Bugün, ayıptır söylemesi, meyhaneden bir kötü kadını getirsen, o aşk ile pek çok kıvrak ve hareketli rakslar etse, yedi gök ve yeryüzü ve bunların sakinleri raksa gelirler. Bunların gerçek raksa başladığı saatte, doğu tarafı mümin ve Muhammedi olarak raksetmeye başlarsa, eğer Muhammed batıda olsa, o da sevinçle raksa başlar.
Devenin biri bir karınca ile yoldaş olmuştu. Bir su kenarına geldiler. Karıncacık hemen ayağını geri çekti. Deve sordu: Ne oldu sana? Karınca cevap verdi: Su var. Deve ayağını suya soktu; gel gel, dedi, kolayca geçilir. Su diz kapaklarını geçmiyor. Karınca, ama dadi, dizden dize fark var senin için diz boyu olan su, benim başımdan aşar.
Üstatsız kalırsam inancım başkalaşır. O sağlam imanım başka bir şey olur. Ruhuna binlerce rahmet olsun, işte benim üstadım budur. Etrafında toplanırlar. Şüphe ne oluyor! Ben kendim

için feryat etmiyorum sizin için ağlıyorum. Şimdi o ölünün vasıflarını say ki, ona göre ağlayayım.
Bir sema âleminde idi. Çalanlar hoş sesli ve güzel yüzlü, sofiler temiz yürekli idi, ama gönülde hiç yer tutmuyordu bunlar. Şeyh dedi ki: Pabuçlarınızı iyi yoklayın. Bir yabancının pabucu araya karışmış olmasın! Akıl, evin yolunu çıkarır, ama evin içinde yol çıkmaz. Ona da akıl perdedir, gönül perdedir. Bu kadar hoşumuza giden perdeler de kiliselerde ve puthanelerde bulunur.
Musa Aleyhisselâm, bir dervişin eline iki testi verdi; çabuk su getir, dedi.Sonra eline bir ekmek parçası verdi. İkinci "gün derviş Musa'ya yalvararak: Ey Musa! dedi Allah, "Benim katımda söz değiştirilemez," ve sonra (kulunun dilinden), "Yarabbi sen verdiğin sözden dönmezsin" (Ali Ümran, 194) buyurmuştur. Musa, dervişe, sana konuk geleceğim, dedi. Derviş şaşırarak, Ey niyaz ehli olmayan ulu peygamber! Bu nasıl olur? dedi ve ilâve etti: Ey Musa çabuk hayrete düşme. Musa sordu: Cüz ile cüzî ve kül ile külli arasında ne fark vardır. Derviş, evet, dedi. Musa tekrar sordu: Ne fark vardır, bu fark hangisidir? Güldü ve hoştur, dedi.
Mısra:
Ey düğümler çözme yolunda ölen kahraman!
(M. 2^3) İnsan bir maksat için yaratıldı ki, nereden geldiğini, ve nereye gideceğini bilsin. İç ve dış duyguları da bunun için verildi. Çünkü bu duygular, bu yolda gerekli araştırmayı yapabilmek için lüzumlu birer araçtır, ama başka bir işte de kullanırlar. Hayatı neşeli olmayınca insan kendisini emniyette bulmaz, önünden sonundan haberi olmaz. İlim ile uğraşmak dünya işlerinin en iyisidir. Zamane onu da götürür. O uzaklaşmaya yol açar. En iyi öğütçüler, son günlerinde şunu söylemişlerdir: Dünyada elimizde kalan son nasip cefa ve günahtır. Bu bütün cihana karşı verilmiş bir öğüttür ki, o zaman zorlanma zamanı değildir. Yahut sözü biraz açıklayarak derler ki: Ruhlarımız bedenlerimizden ürkmektedir. Çünkü dünyamızın kazancı zahmet ve günahtır. Dünya cevap verdi ve dedi ki: Evet, burada güvenlik kazanılmaz, güvenlik yolu buradan çıkmaz.
Dedi ki: Sözü kendinden uzak söylemek, başkalarına öğüt vermek, kendi nefsini unutmaktır. Bunun ayrılıktan başka ne faydası var?
Ama niçin gidip özür diliyorsun, nihayet gittiğime pişman oldum diyorsun?"Biz de öyleyiz senden ayrılıyoruz. Sonra kendimizi terbiye bahsine gelelim. Burada sonunda pişman olacaksan daha önce olmalısın. Çünkü ben iddia etsem ve desem ki: Bu birleşme sırasındaki bir avuç toprak yabancılarla bulunduğun zamandaki altından daha hoştur. Sen bu birleşmenin değerini bilmezsin. Şüphesiz seni terbiye etmek gerektir. Bu birliği, sen kimin elinde görüyorsun. Bu üreme konusunda seninle bütün hayvanlar ortaktır. Eğer senin sadece böyle bir çoğalıp üreme gücün varsa onlardan farkın yoktur.
Allah sevgisi gecikmez. İki defa doğmamış olan mahlûk, melekût üzerine çıkamaz. Dedi ki: Bunu şeyh söylemedi. Bu gerçeklenmemiş, sözdür. Cevap verdim: Biz bize nakledilmiş olan sözden bahsettik. Gerçeklense de gerçeklenmese de, farkı yoktur.
Melek, Allahsına dedi ki: Yarabbi! Beni bir şeyle görevli kılma; ben sana iki kat kulluk edeyim. Beni nefsimin hoşuna gidecek şeyle teklif etme çünkü teklifte ürküntü vardır, ağırdır. Allah buyurdu ki: Sana pek az teklif yükletilmesi, senin için teklifsiz olan milyonlarca ibadetten daha hayırlrdır. Dilencinin isteği üzerine vereceğin bir akçe, kendi arzunla verdiğin bin akçeden hayırlıdır. (M. 254) Kuran'da, "Allahı ululuğuna yaraşır bir halde takdir etmediler'", (Enam Sûresi, 91) Kur'an'daki, "Ferahlandılar," (Enam 44) sözü de dünya nimetlerine işarettir. Yine âyetteki ferahlanmadılar" sözünde de onları ebedî hayata yaklaştıran milyonlarca hikmet vardır. Onlar bir dirhem bulurlarsa ferahlanırlar, sevinirler, şaşırırlar, nimet sayarlar ve yeri öperler. Sıkıntıdan kurtulurlar. Gelin! Bizim işimiz hep doğrudur, bütün işlerimiz hattâ yiyip içmemiz bile aramızda danışma ile olur. Yemekte bile aramızda ayrılık yoktur. Talip için dedi ki, nefsime taatten, kulluktan sorular sordum, cevap vermedi. Bize vaat

ettiler, fakat bizi unuttular. Matlup dedi ki: Kırmızı ve beyaz suyu nefsinden iste, yahut parçaları ve nesilleri ıslâh eden Buhar'ı ara ki, kulluk ondadır. Çünkü o erkek bir asıldan doğmuştur. Nasıl ki Allah, "Sizin ve Benim düşmanımı dost tutmayın," (K. 60/1) buyurdu. Yer sarsıntısı, öküzün bacağından olsaydı, bütün yeryüzünü titretirdi. Halbuki bir şehir alt üst olurken, öteki selâmette kalır. Hakkın sözünü dinle. Kudret Allah'ın elindedir. Kur'an'ın "Oku!" hitabındaki işaret bir ışıktır; kolaylıkla saçasın diye. Yani, ey edepsiz çocuk ibret al ve ey kocamış kişi, çocukluk etme! Ey Hakkı arayan adam! Arama yolunun şartlarını bil! Kur'an'da, "Yer sarsıldığı zaman," (Zilzal Sûresi, 1) buyuruldu. Eğer bir parça daha kımıldatsalar, bilir misin ne olur? Maddenin çirkinliği hilâfına, gözle görünmeyen lâtif bir kudret olur. Bu güzel cevaptır. Acaba senin kaç evin var? Hiç çare yok ki, önce korku gelir, sonra da zevk ve gönül hoşluğu başlar. Mademki böyle oluyor, bundan sonra her kim bu teklifin artmasından zevk alırsa, teklif de fazlalaşır. Senin işini düzeltirler, ama bizimkini geri bırakırlar; onlar nasiplerini alırlar. Gönül için, Kâbedir, dediğinden bahsediyorsun. Bundan sonra dedi ki:O ne acayip bir kimsedir ki insanın yüzüne karşı söylüyor. O, ben ondan batkın bir haldeyim, diyor. Ben de diyorum ki: Madem ki sana böyle haber verdiler, bana niçin içerde söylemedin? O şeriat önderidir. Gerektir ki, şeriat hükümleri tarafına kulak versin! Yoksa bilse ki taş gibi bir yüzü var, o nasıl Müslüman olur? O kimsenin ki bir sırrı ve bir hakikati vardır, Allah'ı takdis ederek böyle bir manayı nasıl inkâr eder? Şimdi o bize bu cefayı yaparken, mühlet vermiyor ki, söz söyleyelim. (M. 255) Istırap, insanları iyiliğe nasıl istidatlı kılar? Eğer ıstırap olmasa, benlik ona perde olurdu. Şimdi gerektir ki, dertsiz bir kimse daima böyle ıstırap çeksin, âfetlerden kurtulsun. Hazreti Muhammed, "Genişleten kimse, genişlik bulur" buyurmuştur. Ona uymayan bir insan, münkir olmaz, kâfir olmaz da ne olur? Hıristiyan ve Yahudi olur. Burada kuvvet olduğunu ne bilsin! Mevlâna buradadır, gel bir kenara çekelim, bunu görüşme yönünden çok arzu ediyorduk. Bir öğüt yetişmez, ama öteki cihet ne oluyor. Bu da ruhun gıdası ve amelin sağlamlığı içindir.
Şimdi sofinin sözünü söylüyorum: ister salı günü işitmiş olalım, ister cuma günü. Her ikisi de olabilir. Bu Zehra ile o, her ikisi düşmanlığa kalkışmışlar; bilmem ki maksatları nedir? Eğer söylemiş olsam işi açıkladığım için bütün cihan beni sakalımdan asar. Şüphe yok ki aradan bin yıl da geçse bu söz ancak benim istediğim kimselere söylenebilir.
Bir kaç kimse Hazreti Peygambere(S. A.)vahi kâtibi yani ilâhi emirler yazıcısı oldular; bir kaç kişi de vahyin indiği yer, yani onun muhatabı oldular.
Çalış ki her ikisi de sen olasın! Yani vahyin hem muhatabı, hem de kalbe gelen vahyin kâtibi olasın. Harfleri arasında Elif ile Nün bulunmayan şeyin vasıflarını söyleyemem. Vav, Kaf veTe bulunmadığı zaman da böylece Eliften bir ışık belirir. Yere düştüğün zaman niçin yoksun kalasın! Niçin onun tev'ili kendini buraya atmak olmasın? Ayette, "Ibrahimin makamına giren güven bulur," (K. 3/197) buyurulmuştur. Lehaverli Şeyh Şeref, bunu inkâr etmişti. Bu bahiste benimle kavga etmişti. Güzellik çağında iken gözünü öpeyim, dedim, bir şeftali vermedin! Ben, Lut Peygamberin o ahlâksız, cinsî sapık ümmetinden değilim ki! O kıl, sanki onun gözünden dışarı fırlamıştır, diyeyim. Ben göremiyorum ne yapayım. Göz yerine gözyaşı ve ıstırap görüyorum. Lut Peygambere o cihetten Lut derler ki, cinsî sapık değildi. Peygamber idi. Diyelim ki, söylediğimiz evliya sırları yeterli değildi, şimdi nebilerinkine başlayalım. Biri dedi ki: Bir iğneci isa'nın yolunu kesmiş. Peygamberler için bu ne iftira! Güya, yüzünü gördükçe iğreniyorum, demiş. Şimdi Allah sebep halketti de seni seviyorum! O iğrenme düşmanlıktan değildi. Ancak bu, kalender ve malenderin birbirine karışmış olmasındandır. (M. 256) Tavîl, bana dedi ki: Ben çabuk sıyrıldım. Ona bu gün Allah adamı böyle konuşur, dedim ve ilâve ettim: Ona bir tokat vursam elini namazdan çeker. Yenine vursam, yenini namazdan indirir. Artık dışarı çıktın. O kadıncık, o kahpe, ben kendimi kör ve sağır ettim diyordu. Ne kör ve sağır ediyorsun, ne oluyor? dedim. Sözü çevirince* de bana sövmeye başladı: Topaldır, tutarsam dışarı atarım dedi. Bir saat oturdum. Bakayım topal mıyım, beni nasıl tutar da dışarı atar diye bekledim, ama gelmedi. Bu kancık tabiatlı insanın acaba

kadınlarla ne işi var dedim. Dedi ki: Ondan hiç kimse büyük suç işliyor diye şikâyet etmedi. Buyurdu ki: Bütün kâfirlerde ve Tatarlarda, bir kimse halinden şikâyet ediyor mu', yoksa etmiyor mu diye sınamak âdeti vardır. Mümin için bunun ötesinde başka bir şey olamaz. Çünkü bunların arasına düşmüştür. Onlarda o kadar düşünce yoktur ki, benim evimde bir sofra donatsınlar ve o sofrada her şey, asılmış üzüm hevenkleri, su küpü ve her tarafta yüzlerce nimetler bulup yesinler. Bu tatlı baldır. Sana bir hikâye anlatayım, demedim mi? Şimdi elinle sakalını yoluyorsun. Ben Mevlâna'dan vazgeçtim. Çünkü o aşk ile yanıp tutuşuyor diyorsun. Bir kimseyi, hiç olmasa kırk gün evde tutmak gerektir ki orada bir hayal görsün. O ister adam oğlu olsun, ister başka biri olsun. Bu işle Muhammed dininin ne ilgisi var? Marifet davası güden bu insanlar, hangi marifetten bahsediyorlar. Onların zannına göre marifet saydıkları şeyde ya Hıristiyan, yahut Yahudi olurlar. Kâfir olan Nasranî, İsa zamanında yaşayan ve ölen kimse değildir. Kâfir olan Yahudiler de, Musa Peygamber çağında ölenlerden başkalarıdır.
Uyku gelmediği vakitler en güzel bir vakittir. Ben konuşayım,yahut yaz diye önüne bıraktığım yazıyı uykun gelinceye kadar yazasın! Nihayet ona diyorum ki: Benim dilediğim insan sen idin, başkalarından bana ne? Her ne söyledimse bundan sonra kaleme vuracağım, ta Musul'a kadar bir yolculuk yapacağım. (M. 257) Oraları görmedim, Tebriz'e de gideceğim. Orada falan minberde vaaz ediyordum, bu cemaati görüyor ve onların halvetinde bulunuyordum. Ondan sonra Bağdat'a, sonra Şam'a gideceğim. Şimdi sen, para toplamak sevdasında değilsin. Ben gidersem de razı olmuyorsun. Ben iki yıldan daha az kalmam geri dönerim. Çok çok iki yıldan eksik değil bu yolculuk. Bir kaç gün veya iki üç gün daha baş ağrılarımızı çekersin, çünkü şairin dediği gibi:
Mısra:
Ömrümüzün defterinden bir yaprak kalmıştır.
Önce ona şaka yaptım: Niçin tahtayı okumuyorsun? Çocukça özür diledi. Onun elde edilmesi kolay değildir, bir adam tutayım da onlara bakış görüş etsin, dedim. Ancak diyorsun ki, bizzat bunlar olmaksızın bizim işimizde çok tamahkârlık gösteriyor; bu olmasa postumuzu yüzer. Şimdi tamah etmez ondan af dilersen her gün suçunu bağışlar. Cinsî sapığın kardeşine ait hikâyede sözü geçen sıpayı satmak gerektir.
Öteki kardeşinin bir eşeği vardı. Daima ayağım ağrıyor, bu eşek benim her yükümü çeker diyordu. Görüyorsun ki, aşikâr olan nifak o güvenden geliyor. Şimdi Emiri Dad'ın (Adliye emirinin) bu davetten maksadı, ben idim. O, bir sofuyu gönderdi ve ona Şemseddin'i de çağır demedi. Ben geçen gün o ihtiyarı yolda gördüm. Sakalını öptüm. Duydum ki, seni sevmişim, ancak bir saygı gösterme vardır ki, sevgimi açıklayamam. Olaki eksik bir şey yaparım da aramızdaki muhabbet eksilir, diye düşünürüm. Ancak sizin düşünceniz içten ve dıştan öyle değildir, o dedi ki: Geçen sabah namazında gönlümden geçti ki, Adliye Emirine bir öpücük vereyim. Öküzlerini al diyeyim, kendi yaslı yuvamıza gidelim. Ben her şeyden el çekmiş gibiyim, benim huyumu bilenler zahirde ve batında üzüntü duymazlar. Herkes bir meyvenin başına gidiyor. Ben senin duacınım, bana da ver diyor. Evet, dedi, ayağını ayağımın üzerine koymuşsun, tam denk geliyorsun. Eşek misin sen? Evet, dedim, bir çok eşekler geldi geçti. Nihayet denk geliyorsun, ama beni de çamura atıyorsun. Ben eşit, denk geliyorum, ama seni dükkâna atıyorum bu hep feragat yönündendir. (M. 258) Üzülme, dedim. Eğer çok yemek yersem rahat edemem, dün gece o kadar yedim ki, teravih namazını kılarken ayağım ağrıdı, bir kısmını da oturarak kıldım.
Eğer bu satranç oyunu, onu oyalarsa yetişir. Yemekten içmekten başka bir işi olmayan kimse, ertesi günü daima hamama gider, yıkanır, bir yıllık günahını giderir. Dedi ki: Öyle ise yarın ben de hamama gideyim. Bu acizi de birlikte götür, dedim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HU!

(M. 259) Peygamberimiz buyurdu ki: "Kardeşlerimle buluşacağım günü çok özlüyorum." Sahabe, yani Peygamberimizin yoldaşları, Ey Allah elçisi, o kardeşler bizler miyiz? dediler.
— Hayır.
— Yoksa nebiler mi?
— Hayır, buyurdular. Benden sonra gelecek bir toplumdur onlar.
Bunlar uykulu uykulu birtakım sorular sordular, sonra tekrar uykuya vardılar. O sözler uyanıklığın yankısı idi. Nasıl olur da o kadar yankı gelsin de ondan ayılmasınlar ve başka yankılar vermesinler. Bu, yeteneklerinin eksikliğindendi. Bütün cihan halkı bir tarafa geçsin, ben öbür tarafa geçeyim. Her ne zorlukları varsa benden sorsunlar, hepsine cevap vereyim ve hiç kaçmayayım. Sözden, konuşmadan yüz çevirmem, daldan dala sıçramam.
Zeyneddini Tusî on, on beş gün için Şeyhi ziyarete gelmişti; ondan halvette bazı şeyler sordu. Nihayet onu halvetten dışarı çıkardılar yolcu ettiler. Bir gün birisi ile konuşuyorduk; Zeyneddin benim müridim idi, divane oldu, dedi. Ben çok uğraşıyordum ki bu müritler gibi başımı aşağı indireyim. Neticede hakikat böyledir. Ben onun gibi bir müridi nerede bulayım ki Allah benim müridimdir. Çünkü onun kutsal adlarından biri de mürid'dir. Murad ise benim. Çünkü her müridin bir muradı, dileği vardır.
Bana bu zahir bilgileri ve bu çabuk anlayış kudreti gerektir ki, bunların yardımı ile, yazıktır şu benim bilgimi onlara söylemek gerekmez,diyeyim.Ancak onların bilgileri onların olsun. Onları bu değersiz bilgileri ile meşgul etmek gerektir. Tarîrı, hiç kimsenin bedeninin boşluğunda iki yürek yaratmadı (herkesde bir kalp yarattı). Bizim her neyimiz varsa hep onundur. Bu her iki söz de bir anlamdadır.
Hak yüce Allah asla "Enel Hak", yani ben Hakkım demez. Allah, her zaman beni kutlayın, beni kutlayın! da demez. Çünkü bunlar hayret ve taaccub ifade eden sözlerdir. Hak nasıl olur da hayret ve taaccub beyan eder? Eğer kuluna ait bir ilgi dolayısıyle taaccüp ifade eden süphan kelimesini kullanırsa doğru olabilir.
(M. 260) Rubi Meskûn yeni yerin dörtte bir parçası halkın üzerinde yerleştiği parçadır. Geri kalan dörtte üçü güneşin sıcağında yanar, orada halk yurt tutamaz. Bu dörtte bir parçada yerleşmiş olanlar, bana ne kadar zor meseleler sorarlarsa sorsunlar, karşılığını peşin alırlar. Onlar için pek zor görünen sorulara karşı cevap içinde cevap, kayıd içinde kayd, şerh içinde şerh yazmışlardır. Benim sözümde ise bunların herbirine on türlü cevap vardır. O, güzelliği ve o tatlı edası ile hiç bir kitapta yazılı değildir. Nasılki Mevlâna, bana, "Seninle tanıştıktan sonra bu kitaplar nazarımda pek tatsız kaldı," buyurdular.
Bu arşın gölgesi altında yedi zümre vardır. Gerçi kıyamet gününde bütün yaratıklar şaşkına dönerler, korku içinde kalırlar, gördükleri bir çok korkunç manzaradan ürkmüş bir halde kızgın gün ışığında yanarlar. Bir başka topluluk da kan ter içinde bunalmıştır. Yukarıda sözü geçen yedi zümre her şeyden selâmette kalırlar. Bu yedi zümreden birisi yalancılardır. Ama şöyle bir yalan olmalı: Biri sana gelir, biraz önce filânla birlikte idim, şimdi onun yanından geliyorum, çok üzüntülü idi, senden yana utanarak diyordu ki, Allah Allah nasıl oldu da ben falan zat hakkında terbiyesizlik ettim? Aklım başımdan gitmiş, hiç kendime sahip değildim. Yaptıklarımın farkında değilim, pişman oldum. O kimse ki hem bu adama gelir, hem öteki hasma gider, aralarını bulmak ister. Hayırseverliğin iki mislini yapar, ateşi söndürünceye kadar çabalar ki.kimseyi yakmasın, işte o fitne ateşini söndürmek kutlu bir iştir, ister yalanla, ister doğru sözle olsun! Ateşi söndür de, ister idrar ile, ister hendek suyu ile söndür, ister tertemiz su ile. Bu millet ise aksini yapıyor. Kavga koparmak için yalan söylüyor. Şu bizim insanlarımız nerede görülmüştür? Eğer arada Mevlâna olmasaydı bizim ile onlar arasında (paylaşılamayacak) ne vardı?

İşte bu sebeple bir tek dost gözü görüyorum, ama yüz düşman gözünü de görmek zorunda kalıyorum ve şüphesiz ki görüyorum.
Geçen gün hayalini karşıma getirdim, onunla tartışmaya koyuldum. Niçin bunların karşılığını açıkça ve olduğu gibi vermiyorsun, dedim. Hayalin bana şu cevabı verdi: Onlardan utanıyorum; istemiyorum ki incinsinler. Ben de buna karşılık verdim. Derken tartışma uzadı. Söylemediğim ne kaldı ki! Hayır, söylediklerim ne idi ki! Sanki hiç bir şey konuşmadık. Yani irfanı eksik insanların sözlerine nispetle herşeyi söyledik, ama kendi söyleyeceğime göre hiç bir şey söyleyemedik.
(M. 261) Hazreti Peygamber (Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun), şöyle buyurdu: Bir kimse kırk sabah Allah'a can ve gönülden kulluk etse onun kalbinden diline doğru hikmet pınarları akmaya başlar.
Peygamberimiz bu sözü kendi yoldaşları arasında açıklarken, dostlarından biri kırk gün kendi kendine ibadetle uğraştı. Sonra Hazreti Peygambere (S.A.) şikâyet etti. Ey Allah Resulü! dedi. Falan dosta öyle bir hal geldi ki, gözü, sözü, rengi değişti. Siz ise, bu hali beyan ederken yukarıda andığımız hadisi buyurmuştunuz. Ben gittim tam kırk gün elimden geldiği kadar uğraştım. Nitekim Kur'an'da, "Allah insana gücünün yettiği kadar teklif koyar," (K. 2/286) buyurulmuştur. Senin sözünde de hâşa yalan olmaz. Hazreti Peygamber (S.A.) şöyle buyurdular: Ben, can ve gönülden kulluk ederse, dedim.
Can ve gönülden Kulluk etmenin şartı, bunu ancak Allah için yapmaktır. Yoksa başka emeller ve hevesler uğruna kulluk etmek değildir.
Sen başka bir dostundan işittiğin garip konuşma tarzının sende de belirmesini istedin, bu isteğin yerine geldi.
Bize inanan bir topluluğa dedim ki: Allah sizi çok bahtiyar yaratmıştır. Çünkü böyle insanlar sizin içinize düşmüş, siz de onlarla birlikte bulunmanın değerini anlamışsınız. Bahtiyar yaratılmış olanların yolları aydın olur; ayışığı kapılarına vurur.
Şiir:
Ben aşk yolunda bir kural koyayım ki,
Habersiz olanlar bu yola ayak basmasınlar.
Duygusuzların yoldaşlığı çok zararlıdır, haramdır. Bilgisizlerin yoldaşlığı büsbütün haramdır. Yedikleri de haram. Haram yemek ki, bilgisizlikten ileri gelir, o lokma benim boğazımdan geçmez. Onun yemeğini yesem, sanki bir mancınık taşı gelir, içi ta tavana kadar camlar ve şişelerle, âletlerle dolu bir sırçacının dükkânına çarpar, her şeyi parçalar.
Bir ilâhi hadiste, ulu Allah, "Her günahın bağışlanır, ancak benden yüz çevirenin günahı af olunmaz," buyurmuştur.
Önce Elif nedir? Onu söyle, sonra B'ye gelirsem iş uzar. Bugün bizim için uzun kısa hep birdir. Uzun olmuşuz ne çıkar, kısa olmuşuz ne çıkar? Uzun ve kısa cismin, maddenin sıfatıdır. Sıfat ile mekân sonradan yaratılmıştır. Evvel, âhir, ön ve son, Allahdan belirdi, Allahsız ne evvel var idi, ne de son. Ne zahir, ne batın, yani ne açık var idi, ne de gizli.
Mısra:
Ey insanlar bu hâdiseler yurdundan sakınınız!
Bu söz değildir, tembihtir. Söz üstüne söz söyleme davet'tir. öteki âleme çağırmadır. Dedi ki: Bir âlem vardır, oraya koşun. Bu namaz ile meşgul olursan namaz gider, bu azim ile meşgul olursan azim gider. Senin dostluğun dan ne kadar sevinçliyim ki, Allah bana böyle bir yoldaş verdi. Benim bu gönlümü sana versinler, benim için ha o cihan, ha bu cihan. Bana göre yerin dibi ile gökyüzü birdir. Alçak, yüksek diye bir fark yoktur.
Hazreti Muhammed (S.A.) buyurdu ki:"Beni Meta oğlu Yunus'tan üstün görmeyiniz." Çünkü o denizin dibinde, balığın karnında mirac'ta idi, ben ise yedi kat göklerin ötesinde miraca çıktım.Bu yüzden asla beni ondan üstün görmeyiniz! Hakkı bulmayı, mekânın yüksekliğinde veya alçaklığında aramak hakkı mekâna bağlı sanmaktır. Kur' an'da, "Orada giyimleri ipektir," (Hac Sûresi, 23) buyurulmuştur. Ben de burada ipek giyinmişim. Sen ipeğin letafetinden beni

göremiyorsun. Bu ince deri sanki ipek oldu. Bu ipek deriye kıyasla ipeğin yumuşaklıkta ne değeri olur? Nereden nereye gidiyoruz?
Kur'an'da, "Bugün dininizi kemal çağına eriştirdim, size nimetimi tamamladım," (Maide Sûresi, 5) buyuruldu. Bu can, senin kalıbında olgunluğa erişti demektir.
Şiir:
Mertçe ve mert huylu olmaya bak!
Yoksa bin türlü utanca uğrarsın.
Beni tanıyorsan, beni görüyorsan o üzüntüleri niçin anıyorsun? Eğer hoş olmak benim elimde ise niçin kendini sıkıyorsun! Benimle beraber isen, niçin kendinle meşgulsün! Benim dostum isen, niçin kendi kendine dost oluyorsun? Yıllar geçer de, ancak birisiyle dost olur ve huzura kavuşuruz.
Şiir:
Yıllar gerektir ki güneş altında bir taş,
Ya Bedahşan'da yakut, yahut Yemen'de akik olsun;
Aylar gerektir ki, bir pamuk çekirdeği toprak altında
Gelişsin de, ya bir çıplağa örtü, ya bir şehide kefen olsun.
Beni görüyorsan niçin kendine bakıyorsun? Beni anıyorsan kendi nefsini niçin anıyorsun? öğüt sözleri öğütleri anma işi, kendini anma demektir, varlığını anmadır. Bir yerde ki rahat vardır, Allah vardır, öğüt nerede, söz nerede kalır?
(M. 263) Birkaç gün birlikte oturmuş, yedi sofî arkadaş vardı. Bunların yemeğe, içmeye ihtiyaçları vardı, ama aralarındaki sohbetin tadından bir türlü yerlerinden ayrılıp yemeğe gidemiyorlardı. Vezirin biri bunların halini haber aldı. Uzaktan gelerek yüzünü yere koydu, şöyle dedi: Canınız ne istiyor, ne arzu ediyorsunuz? içlerinden biri, git dedi, bize yetecek derecede bolca lokma hazırla, evi boşalt, büyükten, küçükten kimse bulunmasın. Kendin de evden[1] çık. Hiç kimse kapıyı çalmasm. Vezir öyle yaptı. Bunlar yedi kişidir, dedi, ben ihtiyat olarak yirmi kişilik bir sofra hazırlayayım, ev halkını da akrabaların evlerine göndereyim. Ayrıca şöyle dedi: Bu gün hiç kimse bu evin etrafında dolaşmasın. Kâseleri doldurdu, ekmekleri sof raya yerleştirdi, onları eve çağırdı, yerlerine oturttu. Artık müsaadenizi diliyorum, bu gece sabaha kadar sizden ayrılıyorum, dedi. Kapıyı kapadı ve dışarı çıktı. Onlara evi terk etmiş gibi görünerek yukarıda bir odaya çekildi, gizlice bir delikten bunların nasıl yemek yediklerini seyre daldı. Birer birer kâseleri önlerine koyup yemeğe başladılar. Kâseler boşalınca, ikincisini alıyorlardı. Ansızın içlerinden biri sofradan yuvarlanıp düştü. Allah rahmetine kavuştu. Her şey aslına döner kaidesine göre, "Rabbine dön!" (Fecr Sûresi, 28) emrini işitti. O zaten doğruluk makamında idi; hem orada, hem de burada o renksiz perdenin arkasında kalmıştı. O perde sayesinde onu burada gördüler. Geri kalan altı kişi yemeğe devam ettiler. Bir saat daha geçmişti. Öteki arkadaşı da evvelkinin ardından yürüdü. Böylece yedinci kişiye kadar hepsi gitti, içlerinde ancak bir kişi sağ kaldı. Ev sahibinin sabrı tükenmişti. Aşağı indi, hemen kapıyı açtı. Güya dışarıdan geliyormuş gibi bir durum takındı ve sordu: Nasıl oldu Şeyhim? Yemekler kâfi geldi mi? İstediğiniz gibi yediniz mi? Şeyh, hayır, dedi.
Vezir sordu ve Şeyh cevap verdi: Eğer yetişecek kadar olsaydı ben de sağ kalmazdım, istek baki kaldıkça yemek yeter derecede sayılmaz.
Tam karnı doymuş olanın cevabı ancak iç kapının hiç bir tarafından bir soru ve karşılık gelmemesidir. (M. 264) Soru ve karşılık istekleri devam ettikçe orada başka sorular, başka cevaplar bulundukça yeterlik olmaz. Bunun delili de içinde bir kuşku olması ve bunun cevaba muhtaç bulunmasıdır.
Bir gün Şeyh Hamid küfür ve iman bahsini yorumluyordu. Ben ona bakıyordum ve görüyordum ki, daha yüz sene iman ve küfür konusundan bir koku alamayacaktır. Eğer bunu anlamış olsaydı. Dervişler huzurunda bahsettiği o hikmet ve edep meselelerinde kendi düşüncelerini gizler ve derdi ki: Görüyorum ki benim sözlerim bir neticeye ermiyor.

Ötekilerin sözlerine nasıl sıra gelsin? O zaman onun bu sözü ötekinden daha iyi ve tamam olurdu.
Nasıl ki sofî, eğer senden daha iyi başka birisini bulsaydım, sen benden, ben de senden kurtulmuş olurduk. Yoksa sen eldesin, der ve ekmeğini de hırkasının yeninde gizler. Nasıl ki, "Yolunu, paranı, gidişini gizli tut" derler. Hazreti Peygamberde, "Herkim sırrını gizlerse işine sahip olur," buyurmuştur. Evet bir kul vardır ki, bunu niçin gizleyeyim. Mevlâna Şemseddini Tebrizî de sırrını açıklayan işine sahip olur demişti. Ancak o kul nerede? Ey sevgili! Görmediğin kimseye ne cefa ediyorsun? diyebilsin!
Bir felsefeci zümresi, melekleri nebilerden daha üstün tutarlar. Hazreti Mustafa'yı ve nebileri halk ile meşgul olduklarından dolayı (hâşâ) eksik görürler. Melekler peygamberlere yardım ederek yüzlerini dünyaya çevirirler. Onları halka öğüt vermeye gönderirler ki, bu Haktan uzaklaşmak veya onu unutmak demek değildir. Ama bize anlattıkları peygamber mucizelerinden akla uygun olanlarını kabul ediyoruz. Akla uygunsuz olanları da kabul etmiyoruz. Çünkü akıl Allanın hücceti (Senedi)'dic. Allanın hüccetlerinde ise bozukluk olmaz. Diyelim ki, mucize sizin aklınızın göremeyeceği bir şeydir. Akıl ise Allah'ın insanda bir hüccetidir. Onu yerinde kullanmasan seni yanıltır. Bundan dolayıdır ki, akıllar yetmiş iki millete göre değişiktir. Biri birini yanıltmaktadır. Meselâ iki kişiye sorarsınız, ikide iki kaç defa vardır, diye. Her ikisi de bir kere der, aynı cevabı verir. Aralarında bu cihetten ayrılık yoktur. Çünkü bu basit aritmetik sorusunu düşünmek kolaydır. (M. 265) Ama yedide yedi veya on yedide on yedi kaç kere vardır deseniz, o iki akıllının cevapları değişebilir. Çünkü bu daha zor, yanıltıcı bir sorudur. Eğer biraz ağır davranır, aklı yerinde kullanmazlarsa doğru cevap veremezler. Nasıl ki, aynayı bir kere eğri tuttun mu, orada yüz binlerce doğru ayna olsa artık ondaki görüntüyü düzeltemezsin. Kuran'da, "Biz sana kendinden önce gelen kitaplarla senin yanında olanları gerçeklendiren kitap gönderdik," (Mâide Sûresi, 49) buyurulmuştur.

NURLAR HEP BİRBİRİNİN DOSTUDUR
Diyelim ki, yüz kişi güneş altında durmuş, uzaktan bir kişi de aydın gözleri ile yalnızca onlara doğru bakınarak geliyor; bir davul çalıyor ve raks ediyor. Bu yüz kişi arasında hiç bir fikir ayrılığı olmaz. (Hepsi onu aynı durumda görür). Ama karanlık bir gecede veya sisli ve bulutlu bir havada bu davul sesi gelse, işitenler arasında yüz türlü fikir ayrılığı belirir. Biri bu gelen askerdir der, öteki sünnet düğünüdür der; hülâsa herbiri bir fikir yürütür. Neticede, felsefeciler de peygamberleri halk ile meşgul olduklarından ve peygamberlik makamının şerefini koruduklarından dolayı meleklerden noksan görürler. Ancak bu hususta nebiler hiç bir zaman yollarını şaşırmazlar. Lâkin tecrid ve halvet mertebesinde kalırlar. Peygamberlerin kadın almasını da bir nevi eksiklik ve uygunsuzluk sayarlar. Her ne kadar, o hal, kuvvettendir desen de öteki der ki, şunu da söylerler ki, konuşan kimse hoş sözlü olmalıdır. Sinesinde her an yeni yeni hikmet kaynakları fışkırmalıdır. Bir başkası, toplantıda güzel öğütler've konuşmalar yapmadıkça meclis kızışmaz, der. Başka biri de, hiç bir an boş kalmaz hep coşkunluklar, yeni yeni ilhamlarla eli hiç bir işe değmez, ancak uyumak ve oturup su dökmekle vakit geçirir. Derler ki: Su dökerken Allah adını söylemek (Besmele çekmek) gerekmez. Şimdi padişah bu attan aşağı inmiyor, ne ahırın içinde, ne dışında, ne atı yem yerken, ne de terslerken, işte ben bu saatte bir şey yedim ki, eğer başkası benim yerimde olsaydı üstündeki elbiseyi parça parça ederdi. Ben yenimi çözdüm ve bir saat başımı önüme eğdim. Allanın lâtif kulları vardır. Nihayet erlik kuvvetinden Tur dağı parça parça oldu. Bugün o şey ki, ondan bütün âlem bir şey elde eder ve o şeyden her şey meydana gelir. (M. 266) Bugün gördüğün ve bildiğin her lâtif ki bu lâtif ondan var olmuş ve meydana gelmiştir. Bundan daha lâtif ve bundan daha iyidir. Derler ki: Allahdan bir nişan var ki, gülelim. Sen inayet ve rahmette kimden daha üstünsün? Allah dedi ki: Her kim benim Allahlığımı çok anarsa ya dilden anar ya candan. Bayezidi Bistamî (Allah ruhunu kutlu kılsın) hangi şehre gitse önce o şehrin kabristanlarını ziyaret eder, orada dolaşmak isterdi. Nasıl ki biri Ibni Abbas'dan sordu: Ey Peygamberin

amcası oğlu! Gönlüm şöyle biraz gezip dolaşmak istediği vakit nerelere gideyim? Ibni Abbas buyurdu: Gündüzleri mezarlıkları dolaş, geceleri de gökyüzünü seyret.
Bayezid kabristandaydı, dolaşıyordu. Orada çamurlanmış insan başlarına rastladı. Gönlüne bir ilham geldi. Eline al ve dikkatle bak denildi. Bazı kulaklara baktı, çamurla tıkanmış; bazı kulak delikleri de öteki kulağa kadar açık idi. Bazı kulaklar da boğaza kadar tıkalı idi. Yarabbi! dedi, halk bunların hepsini eşit görür, halbuki sen bana değişik halde gösterdin! Şimdi niçin o topraklar bana ayrı sıfatlarda göründü?
Bayezid'e şöyle ilham olundu: Kulağında hiç delik olmayan başlar, bizim sözümüzü işitmemiş olanlardır. Bir kulağından öbür kulağına kadar delik olanlar ise sözlerimiz, bir kulağından girmiş, öbür kulağından çıkmış olanlardır. Ama kulağından boğazına kadar delik olanlar, sözümüzü kabul etmiş olan başlardır. Olaki bir gönül ehli. bir kişinin ölümünü ister. Ancak maKsatsız olarak cisminin ölmesini değil, ruhunun ölmesini ister. Biri dedi ki: O dervişi ziyarete niçin gitmedin? Allah'ın, "Hasta oldum beni görmeye gelmedin," hitabını işitmedin mi? öteki cevap verdi: Yüreğim yufkadır, içimden doğmadı.
Allah Peygamberi (Allahın selât ve selâmı üzerine olsun) bütün nazik ve nazenin kalbi ile Allah dervişlerinin selâmını kutlu sayarlardı. Onlarla birlikte vere oturur, sözlerini dinlerdi. (M. 267) Dervişin kadrini bilmeyenler bir bahane uydururlar. Eğer ona değer vermemiş olsak bir fitne olur. Bir günahkâr için, yüzü kara olmasın, derler.
Günahsız, salih bir kişiyi dışarı atarlar. Şüphesiz iyiyim, şüphesiz kusursuzum, yüzüm ak alnım açıktır, der. Aslını kurtarır ama dalını kuvvetlendirmek için kendini alçaltır. Halbuki, o asla aziz olmayacaktır. 'Koyun, başını iki yüz bin altın değerinde görür de yattığı ağılın kapısını görmez. Çünkü onu arkada bırakmıştır. Asıl odur. Sevinçten kurtulur, gama taparlar. Bu varlık ki, onunla mağrurlanmak bütün gam ve kederdir! Sen bu saatte gamlısın, ama değilim, diyorsun! Dedi ki: Biz şad olmayanların gamını istiyoruz. Gamın başka bir dalı daha yoktur. O böyledir. Halbuki sevinç saf ve lâtif bir su gibidir. Her yere dağılır. Açılmak üzere olan bir çiçeğin açılmasına engel olmaz, insan oğlunun bildiği şey, "Allahtan başka Allah yoktur," sözüdür. Onun takati buna yeter. Adem oğlu ne bilir ki! Bir zülüf ve ben görünce bir teşbih yapar, yoksa zülüf nerede, ben nerede. Şair şöyle diyor:
Zülfünü cehennemdekilerin ellerine kaptırırsan,
Cennet güzellerinin benlerinden bana utanç gelir.
Cehennemde zülüf neye yarar? Gerektir ki, Allah yolunda çözülsün. Göz ve kulak açılsın. Allah Erenleri ile birleşsin, kendine tapmaktan kurtulsun. Çünkü Allah'a tapmak kendine tapmaktan vazgeçmek demektir. Nihayet dinde pirlik mertebeyledir. Ondan dolayı daha hararetli olmak gerektir.
Bir divane vardır ki, gaipten haber verirdi. Tecrübe için onu eve kapatırlardı. Ama sonra dışarda bulurlardı. Bir gün babam benden yüz çevirmişti, halk ile konuşuyordu. Divane hiddetle babamın üzerine yürüdü, yumruklarını kaldırarak, yoksa bu çocuk hakkında mı konuşuyorsun? dedi ve beni işaret ederek hoşça kal! dedi. Saygı göstererek uzaklaştı. Asla zar oynamadım, çok zorluğa da katlanmadım. Ancak tabiatım icabı elim bir iş tutmuyordu. Her nerede bir vaaz ve konuşma varsa oraya gidiyordum. Çünkü o iş için dünyaya gelmiştim. Tıpkı Isa Peygamber gibi. Isa Peygamber, ilk süt emdiği günlerde bir tek söz söyledi, ama başkaca konuşmadı. (M. 268) ünce söylediği kendi isteği ile değildi. Atıcısı olmadan fırlatılan ok gibi. Annesinin memesine sarıldı. Çünkü ilk sütün tadını o tattı. Nasıl ki, Kur'an'da Hazreti Musa hakkında, "Biz Musa'ya başka süt anneleri haram kıldık ve Musa'nın annesine onu emzirmesi için vahyettik," (Kasas Sûresi, 7/12) anlamındaki âyetler malûmdur. Fakat annesi ölmüş olan birini de mahalledeki bir köpekçiğe emzirirler. Çocuk bu köpeğin sütünü emer, fakat onun huyunu da kapar.
Beyit:
Sütten yavruya geçen bir huy
Can ile birlikte cesetten gelmiştir.

İnsanoğlu, sütü annesinin göğsünden emer, hayvan yavruları da annelerinin bacaklarının arasından emerler. Arada sütten korkanlar da vardır ki bunlar önce söylediğim gibi annesi ölmüş olanlardır. Halbuki aksine olarak annesi ölenlerin, anneleri ölmemiş kendileri ölmüşlerdir. Anne, sütüm kurudu, der. Halbuki gerçekte bunun aksini söyler. Sütü kurumamıştır; kurumuş olan ancak sütün kalıbıdır, istidattan ve kabiliyetten ileri gelmektedir. Bir kuş yavrusunu karanlık bir kuyuya bile atsanız vakti gelince öter, çünkü o vaktini bilir. Bizim kuyudan çıkardığımız, öğretip yetiştirdiğimiz kimseler var ki, yedikleri mutlak helâldir. Yani el emeği ve alın teridir. Bu ruhun gıdasıdır. Nasıl ki, "Elinin emeği ile ve alın teri ile geçin," buyurulmuştur. Yani ruh gıdası ye! demektir. Onlar Kur'an ve hadislerin mânalarını ne bilirler? Kur'an onlara yüz türlü nikab bağlar. Kur'an'da, "Ona ancak temiz ve abdestli olanlar el sürebilirler" (Vakıa Sûresi, 79) buyurulmuştur. Ancak bazıları Kur'an'ın o güzel yüzünün duvağını nasıl açarlar? Mütabaat, yani Peygambere uyma konusunu yorumluyorum. Bilmiyor, kendi kendine söyleniyor, acaba bu mütabaat nedir ki? Mütabaat önünde duruyor, tekrar önüne düşmüştür, ama o bunu göremiyor.
Musa Peygamber, (Allah'ın selâmı üzerine olsun) nebi idi. Resul (kitapla gönderilmiş peygamber) ile mertebesi yüce peygamber arasındaki farkı sormuyorum. Zahir bilginlerinin aldanmış oldukları o farktan başka bir şeyi, mütabaat sözünü söylüyorum. Şaşırıyor, hatırı nerelere dağılıyor. (M. 269) Mütabaat evinin kapısına geldi, ama bilemedi.
Musa, git su getir, diye bir dervişin eline bir testi vermişti. Musa Mülekat'a gitti, ama mütabaatı göremedi. Muhammed (S.A.) mütabaatı tanıdı. O dervişi görünce iltifata lâyık buldu, ona uygun sözler söyledi: Açlık çekiyor musun? Safa buluyor musun? Aynayı temizleyerek dostların yüzüne tutuyor musun ki kendilerini görsünler. Fakat ayna kirli ve kötü tozlarla örtülmüş olursa, dostların önüne tutmuşsun, ne çıkar?
Vakit müsait değil. Yoksa Allah'a iyi ödünç verme bahsini tefsir eder ve size iyi ödüncün ne demek olduğunu anlatırdım.
Nasıl ki sen de insaf ederek dersin ki: Bu sözü kürsüden konuşmak yazık olur. Çünkü bu helâl rızık yiyenlerin sözüdür. Derim ki: Bunda iki mâna vardır. Biri açıktır, öteki mânası, yani, yemesi kolaydır, yahut yiyenin yolu aydındır, demektir.
Dalgıç dedi ki: Ben çok uğraştım, ama senin kısmetine bu çıktı! Bezirgan, inci tüccarı, eğer bana hiç bir şey kalmadı ise giyindiğim şu elbiseleri al, dedi. Elbisesini sırtından çıkardı, ona verdi ve ilâve etti: Bir daha gel! Dalgıç mademki bu benim niyetimin bozukluğundan oldu, ben de şimdi niyetimi düzelttim. Eğer bu adamların niyetleri bozuk değilse ben de aldığım malları geri vereyim diye, kendi kendine böyle bir niyette bulundu. Onun bu gerçek kararı doğru çıktı. Çünkü o denizin dibini biliyordu. Orada inci vardı. Bunu eğer kendin elegeçirebilirsen keyfine bak, başkaları için bulursan elini onun boynuna uzat! Ama başka birini bulamazsan elini kendi boynuna götür! Nasıl ki, sofinin biri her gün yeninin içine bir nevale saklardı. Yüzünü ona çevirerek ey nevale derdi, eğer başka bir şey bulursam sen kurtulursun, yoksa elimdesin.
Şeyhi gamlı gördüğün zaman bile ona bağlan! Daima ona yapış ki, seni tatlı ve olgun bir meyve gibi yetiştirsin. Çünkü senin olgunlaşman ve beslenmen o bulutun bereketindendir. iyi kişi vardır, ama bilgisizdir, iyi bir adam tevekkül ettim der, ama bilgisi yoktur ki tevekkülün yeri neresi olduğunu anlayabilsin.
Nihayet mütabaat odur ki, deveyi dizinden bağla, sonra Allah'a tevekkül et nüktesine uygun olsun. (M. 270) Yani Hazreti Peygamber tevekkül göstermedi. Bu kadar savaşlarla uğraştı. Arif değil miydi? En iyi adam değil miydi o?
Gerçek bir Allah adamının eline sıkıştıracağın bir akçe, başkalarına vereceğin yüz akçeden daha makbuldür. Çünkü o bir akçe hayır yoluna gider. "Allah'a ödünç verin," buyurulmadı mı? Hakkın eli vardır diyorlar. "Sadaka yoksunun eline düşmeden önce Allah'ın eline düşer." Yüzlerini Allah erlerinin hizmetine çevirmiş olanların ellerindeki bir akçe böylece değer kazanır. Çünkü o da bunu böyle bir hayıra sarf edecektir. Hayır Allah'ın kuludur. Hayır

Allahdır. Allah'a ant içerim ki, hayır söyler: Alem külliyat (tüm) iledir. Cüziyat, yani parçalar ile değildir. Nasıl ki, parçalar âlem olmadığı gibi, toplu varlıklar da âlem değildir. Çünkü tümden bütün parçaları çıkarırsanız, tüm yerinde kalmaz.
"önce yoldaş, sonra yol" derler. Bu yol için nasıl yoldaşlar gerektir? Bütün bu âlem perdeler ve örtülerdir. Adem oğlu, dünyaya ayak basınca Arş.Kürsi, yedi kat gökler, gökyüzü ve kendi kalıbı onun örtüsü oldu. Hayvanî ruh, hayvanî örtü, kutsal örtü, böyıece önü örtü içinde, perde perde içinde ta marifet'in bulunduğu yere kadar gizlenmiştir. Arif de sevgilisine nispetle hem bir perdedir, hem değildir.
O nasıl sevgilidir ki, arif onun önünde düşkündü"?. Falan şeyh çilede idi. Arif kimdir, sevilen kimdir? diye düşünceye dalmıştı. Kendini geniş bir çölde yürürken gördü. Suyu ve çamuru olmayan bir çöl. öte taraftan başka bir şeyhin geldiğim gördü. Şeyhe yaklaştığı zaman sordu: Sevilen kimdir? Seven kim? Şeyh şu cevabı verdi: Seven öte yandan geliyor, sevilen de bu tarafa gidiyor. Mehtabın aşağı indiğini gördü. Bir mescidin kenarında oturdu. Bir kapı açıldı, kim gelecek diye bekledi. O şeyh gelerek bir köşede oturdu, kendisinde garip bir hal belirdi. Onlar bu halin onun çile dışındaki hali olduğunu sandılar. (M. 271) Çilede olunca bu halin neye varacağını düşündüler. Meğerse onda bir vecd hali belirmiş. Nasıl ki her zaman da bu hal belirmekte idi. Şeyh bu halin ne olduğunu anladı ve gülümsedi.
Yüzünü yıkadığın vakit şüphe yok ki yıkayan Allahtır. Buyurur ki: Abdest üzerine abdest, nur üstüne nurdur. Abdest sensin, abdest üstüne abdest yine sensin!
Hasan ve Hüseyin, Sahabelerin arkalarından yürüyorlardı. Yolda Hazreti Peygamber ve hepsi su yolunda birleştiler. Abdestler su ile tazelendi. Hazreti Peygamber bunlardan sordular, abdest ne ile tekrarlanır? Ey Allahın Resulü, dediler. Senden işittik ki, abdest üstüne abdest, nur üstüne nurdur, buyurdun. O zaman sen abdest alıyordun ve vecd halinde idin! Allah hayatını bahtiyar etsin, bu tavsiyeyi muhafaza et. Bir kimse sana bir söz naklederse, o sözde cefa ve ürküntü varsa onu söyleyene iade et ve eğer derse ki: Bu bir maslahat ve bir şerrin giderilmesi için söylenmiştir, isterse bir hiddet zamanında, bir hakkın yerine getirilmesi için söylenmiş olsun, hattâ bunun bir kaç misli de fazla sözler söylemiş bulunsun! Sevgili bin bir sevgiden ve muhabbetten sonra tek bir günah ile gelse ona nasıl yardım edilmez? Şu halde bu tavsiyeyi korumaktan da sana faydalar vardır. Birinci fayda şudur : Bunu haber veren kişi söz taşımaktan vazgeçer, ikinci fayda şudur: O söz söyleyene de erişir. Söylenmemiş söz de ortada kalmaz.
Nitekim bir söz söylenmedikçe nasıl duyulur. Söyleyen bunu söylemişse sonradan utanç duyar; keşke söylemeseydim, der. Eğer söylememişse nebilerin daha çok sevgilisi olur. Çünkü onlar bunu işitseydi hoşlarına giderdi.
Bu sözleri ve bu öğütleri körler için söylüyorum. Çünkü onlar karanlıkta yarı ölmüş bir halde yürürler. Ancak ellerinde bir deynek olursa çukura düşmezler, belleri kırılmaz. Yarım görenlere bu öğütleri vermek gerekmez. Çünkü onlar yine de görürler. Bugün, her kim bir kimseden seni incitecek bir şey naklederse, sen o nakleden kişiden incin! Çünkü ona karşı öfke ve incinme gösterirsen burada fadalar vardır. Bil ki, onlardan öğrenmekte büyük bir perdedir, insan onunla alçalır. Güya bir kuyuya veya bir hendeğe düşmüş gibi olur. O zaman sonunda, şunun bunun çanağını yalamakla meşgul olduğuna pişman olur. (M. 272) Bakî ve ebedî gıdadan mahrum kalır. Sözün ve sesin sonu, kâsedir demiştim. Nakledilen bu sözümü tekrarlamak için dinlemek gerekmez. Dün birisi geldi. Benden ona bazı şeyler anlatmışlar. Yüzüme atıldı, benim hakkımda niçin böyle söylemişsin, ben bu kadar büyüklere hizmet ettim, hepsi beni beğenmiş ve aramıştır, hiç biri ayrılmama razı olmamıştır, dedi.
Sorunu daha edepli sor ki, sana gereken cevabı vereyim dedim. Daha edepli konuşabilmek için bir saat oturmalıyız ki, nefsim sakinleşsin deyince; ben, iki saat bekle ki, nefsin sakinleşsin, cevabını verdim. Bir saat oturdu ve hemen söze başladı: Herkes yanında beğenilmiş ve iyi tanınmıştım, herkes beni iyi adlarla anıyordu. Senin yanında niçin böyle kötü duruma düştüm. Sonra ilâve etti: Şimdi sen bana ne ad takacaksın?

Ona dedim ki: Eğer Müslüman olursan, Müslüman derim sana, yoksa kâfir, dönme ve daha aşağılık şeyler söylerim.
Bugün eğer nefsine uymadan söz söylüyorsan söyle, yoksa sana başkaca cevap veremem!
Sübhanallah! Her şey insan oğluna fedadır, insanoğlu da kendi nefsine. Allah, "Hiç şüphesiz semaları, şerefli yarattık," yahut, "Şüphesiz Arş'ı şerefli halkettik," buyurdu mu? Arşa çıksan hiç bir faydası yoktur. Arşın yücesine çıksan da yerin yedi kat altına girsen de faydası yoktur. Gönül kapısını açık tutmak gerektir. Bütün nebilerin, velilerin ve erenlerin can attıkları bunun içindir, bunu arıyorlar. Bütün âlem bir kişinin elindedir. O kendini bildiği için her şeyi de bilir. Tatarlık sendedir. Tatar huyluluk da sendeki kahir sıfatıdır. "Kavmini hidayete eriştir. Çünkü onlar bilmezler," yolundaki dilek benim parçalarımı doğru yola yönelt demektir. Onlar kâfir oldular. Ama yine onun parçası idiler. Eğer parçası olmasaydılar, ayrı ve bağımsız olurlardı. O zaman kül (tüm) nasıl olurdu? Yukarıda, âlem külliyat iledir, cüziyat ile değildir diyorduk. Külliyat deyince hangi parça dışarıda kalır?
Çıplak bir derviş yola gidiyordu. Acıktığı zaman ne kadar zorlasalar hiç kimseden bir lokma yiyecek almıyordu. O hale böylece katlanıyordu. Bir gönül sahibi sebebini sordu. O inkâr ediyordu. Yüzünü ona çevirdi. Evet, dedi, gel, denedin, mustarip olduğumu anla.
Şiir:(M. 273)
Ayda onun yüzünden bir eser kaldı
O melek huyludan ayda bir iz kaldı
Hayır, hayır nereden nereye, ay kim oluyor?
Can onun kulu oldu ve yalnız o kaldı.
Ay dün gece yastığının üstüne düşmüştü
Kıskançlığımdan elimi, ayağımı yere vurarak çırpınmaya başladım.
Ay kimdir ki, seninle bir yerde otursun?
Sen cihanı dolanmış, parmakla gösterilen bir güzelsin!
Allah adamları bütün ömürlerinde bir defa özür dilerler, bundan dolayı da bir defa pişmanlık duyarlar. Biri ağlıyordu: Kardeşimi Tatarlar öldürdü, ne bilgin adam idi o! Ona şöyle söyledim: Eğer sende de bilgiden eser varsa onu Tatarlar kılıç darbesi ile ebediyen diriltmişlerdir. Vaızlar o hayatı ne bilsinler? Kürsüye otururlar, bağırmaya başlarlar. Dünya müminin zindanıdır derler. Biri zindan kaçmışsa ona ağlamak gerektir. Yazık niçin buradan kaçtı diye acınır ona. Zindana Tatarlar delik açtılar. Eğer o başka sebepten kaçtı ise, bir yerden başka bir yere göçmüştür. Halbuki sen o kazmayı o zindanın duvarına niçin vurdular, diye ağlıyorsun! O taşa niçin vurdular diyorsun! Onlara acınmaz. O güzel mermer belki onun ayağına takılmış bir tomruk idi. O da dışarı fırladı. Halbuki sen feryat ediyorsun, başını yüzünü yumrukluyor, ne yazık ki o tomruğu kestiler! diyorsun. Yahut içine düştüğün kafesi kırsalar eyvah niçin bu kafesi parçalasınlar ki, bu kuş kendini kurtarsın, diye sızlanıyorsun. Yahut da, bir çıbanı deşiyorlar, içindeki cerahatlar, pislikler dışarı çıksın diye. Sen hemen feryadı bastırıyorsun: O çıbanı niçin deşsinler? içinde birikmiş olan cerahat niçin dışarı aksın?
Hak erenlerin ziyaretini ihmal etmeyin, demek arif ve kâmilin hizmetinde bulunun anlamına da gelir. Aman köylüye de ikram edin, diye buyurulmuştur. Yani bilgisiz ve aklı eksik olanların sohbeti kast edilmemiştir. Halk madenler gibidir. Altın madenine benzer.
Derler ki: Hazreti Hamza ile Abdurrahman birlikte uzun bir yolculuğa çıkmışlardı. Yeryüzündeki acayip şeyleri görmek ve gezmek arzu ediyorlardı. (M. 274) Fakat gittikleri yerde birtakım karıncalar peyda oldu. Herbiri, Allah korusun, bir kaç fil kadar korkunç idi. Bunların âdeti de savaş zamanında herkese karşıdan saldırmamaktı, ancak bir kişiye hücum ederlerdi, önce Hamza fırladı, karıncalara bir ok attı. Sonra başka bir aslan geldi, ona da attı. Böylece on tanesini vurdu. Sonra gerisin geriye kaçarak gemiye sığındı. Daha sonra da Abdurrahman'ın hayatını kurtarmaya uğraştı. Okunu yaya yerleştirdi iki karınca onun tarafına saldırdı, ama oku bir işe yaramadı. Hamza bağırdı, geri kaç dedi. Bu senin işin değil.

Abdurrahman da kaçarak gemiye sığındı. Karada bir acayip şef er oldu, ama bu yolculuğun önemli tarafı onların deniz yolculuğu idi.
Mısra:
Uzun külahım var, geceleri uzun konuşuyorum.
Dervişin biri bir dükkân sahibinden sadaka istedi. Dükkâncı onu savmak için hazır bir şey yok dedi. Ben de dükkâncıya bu derviş azizdir, çünkü ona bir şey vermedin, dedim. Allah kısmet etmemiş cevabını verdi. Tekrar dükkâncıya Allah kısmet etmiş idi, ama sen engel oldun dedim. Gözümle gördüğüm bir şeyi nasıl gerçekleyeyim. Eğer sen elini bu dağarcığa sokcaydın dağarcığın başı elini sıkıştırmış ve yaralamış olsaydı, ben de gözümle görünce, evet derdim; Allah istemedi.
Ey görünmeyen lütuflar sahibi. Görünmeyen lütuf odur ki, günah işlerken verilir, yoksa gizli ibadette lütuf olmaz.
İki kişi bir gemi yakalıyorlar, yahut savaş ediyorlar; bunlardan hangisi yenilgiye uğrarsa Hak onun tarafındadır. Galip gelenin tarafında değildir. Çünkü ulu Allah kutsal hadiste, "Ben kalbi kırıkların yanındayım " buyurmuştur.
Bir zümre vardır ki, onların yanında bütün sövmeler, hakaretler pek kolaydır; kuvvetli küfürler, hakaretler onlara göre bütün işlerini yarına bırakmış olduğun içindir. Yani bu güne ne oldu ki, sen bunu günlerden saymadın! Bu günün ne günahı vardı ki, hesap dışı kaldı? derler.
Şiir:
Nerde o yeminler, nerde o verilen sözler?
Aşkta ağır davrandın, ama çabuk kaçtın!
Aşkınla beni tutsaklar gibi bağlamıştın,
Anladım ki ancak ben sana âşığım, sen sevgiyi bana bırakırsın! (M. 275)
Şimdi yol üstünde oturup mazlum kılığına bürüneceğim,
Senden davacı olcağım, bana zulmettin!
Olaki, bu ayrılıktan kurtulup sana ulaştığım zaman bana acırsın.
Yahut beni nasıl belâya soktuğunu açıkça anlarsın!
Zaman zaman arzuladığın şey bu gün eline geçti. Yemin nerede kaldı? Yani konuştuğumuz sözlerin sonucu ne oldu? Sözlerimiz böylece geçti gitti. Sen büyük adamsın, Kur'an tefsiri okuyorsun. Tam âlim olan her insan da büyük adamdır. Ama Allahdan tamamiyle boşanmış ve kendi benliği ile dolmuştur.
Diyelim ki: Bu saatte bir Rum Müslüman oldu, Allah kokusunu aldı, gönlünü o koku ile doldurdu. Yüz bin peygamber onun gönlünü boşaltamaz.
Bir çok ağlayışlar vardır ki, Allah'a perde olur, kulu Allahdan uzaklaştırır. Şimdi açıkça söyle, konuştuğumuz mesele hakkında ne yaptın, dedi. Ona dedim ki: Sözlerin nişanı nedir ki, söylüyorsun? Onlar nasıl cevap veriyorlar? Kulağım ağır işitir, gel kulağıma söyle!
Şiir:
Dost söze başlayınca kulağımı sağır ettim,
Onun sözlerinin tatlılığından, aslanlar ava çıkar,
Benim için bunda bir zorluk yoktur ama,
Onun sözlerini hatırlamak istiyorum.
Şöyle buyurmuşlardır: Melekler Allah'a yalvardılar, falan mümin kulun sana bu kadar yalvarır, ağlayarak yardım diler. Sen yabancıların bile duasını kabul edersin! Onun dileğini de kabul etsen ne olur? Ulu Allah buyurdu: Beni kulumla başbaşa bırakın! Siz benden daha merhametli değilsiniz. Ben onu seviyorum ve onun sesinden hoşlanıyorum. Bazı kulların dileklerinin en geç kabul edilmesi, muhabbet ve sevgi yönündendir. Bir zaman olur ki, övmek ve beğenmek kula zahmet ve hicap olur. Söz tekrar geri sıçrar. Bir vakit olur ki, eğer beğenmezse ister ki onu parça parça etsin, sonra yine bir an olur ki, ağlamak ona hoş gelir. Halbuki başka bir saatte ağlamaktan da incinir, gülmekten de.

Hocentli Şemseddin ailesi için ağlıyordu. Biz de ona ağlıyorduk. Ailesi için ne ağlıyor! Biri Allahsına kavuştu diye ona ağlıyor, ama o, kendisine ağlamıyor. O kendi halini bilseydi, kendisi için ağlardı. Belki bütün ailesi fertlerini çağırır, akraba ve hısımlarını toplar için için ağlardı.
Hakta değişme yoktur, ama değişme sendedir. Nasıl ki ekmeği bazan sever ve ararsın, bazan da ondan bıkar, yüz çevirirsin, bir dost ile bazan muhabbeti kızıştırırsın, sana çok^sevimli görünür. Sanırsın ki, biricik sevgilin odur, bir saat sonra duyguların başkadır, o dosta düşmanlık gösterirsin. (M. 276) Eğer sen evvelki o dürüst hal üzerinde kalsaydın daima istenilen ve sevilen adam olurdun. O hale erginlik derler. Acaba bu erginlikten ne anlaşılıyor? işte bu erginlik hakikati açıkça görmek demektir.
Kuran'da,"Bu dünyada kör olan ahirette de kör olur," (Isra sûresi, 72) buyurulmuştur. Nihayet bu kör insan, Hakkı, dünya gözü ile açıkça görüldüğü gibi göremeyecek bir halde kalacaktır. Ama nasıl olur da, "Kalbin Rabbimi görünceye kadar", diye öğünebilir?
Erginleşen kimse erdiğini bilmez, Aksaray'a gider ama Aksaray'a vardığını bilmez. Ama oraya efişinceye kadar da hep korku ve yalvarma içindedir. Acaba varacak mıyım? Yoksa varamayacak mıyım? diye şüphede kalır. Onlar derler ki: Görmediğimiz şeyin arkasından koşmayalım. Halbuki o görünmeyen şey de der ki: Onlar arkamdan koşup yorulmadıkça kendimi göstermeyeyim. Hal böyle olunca onlar önce kendi sözlerini söylemeden o iş olmaz. Eğer taklit etmek gerekiyorsa bari Kuran'ı taklit etsinler. Nasıl Ki filozofun biri şöyle diyor: Bir hakîm var idi. Dünyanın dört bucağında eşi yoktu, hele tıp ve tecrübeye bağlı bilgilerde çok ileri idi. Öyle köleleri vardı ki, her tel saçları yüzlerce insan değerinde idi. Ama kendinin çok çirkin bir kılığı ve çok iğrenç bir çehresi vardı. O derece ki, pek az şehirde onun eşi çirkin suratlı insan görülmüştür. Yüzü gözü birbirine karışmış, ağzı burnu, gözleri sanki belirsiz gibi görünüyordu. Bu hakîm devasız bir hastalığa tutuldu, ancak insan pisliği ile oynuyor, onu sergilere kilimlere bulaştırıyordu. Birçok hekimler etrafında oturmuşlardı, birbirlerine bakışıyorlar, konuşmak bile istemiyorlardı. Hastanın anlamaması için onun şu çirkin hareketlerinden bahsetmek istemiyorlardı. Halbuki hasta hakîm hepsinin üstadı idi. Sükûtlarının sebebini anladı, onlara evet dedi biliyorum ki falan şeyi yemek lâzım. Onu yemek gerekli ama bir kere zavallı hasta bunu çok sever.
"Bir saat düşünceye dalmak atmış yıl ibadetten hayırlıdır," buyurmuştur. O düşünceye dalmaktan maksat, özü doğru bir dervişin yanında bulunmaktır ki o ibadette hiç bir yapmacık olmasın. Şüphesiz ki o ibadet, huzursuzluk içinde yapılan aşikâr ibadetten daha üstün sayılır. Namazın kazası vardır ama huzurun kazası yoktur. Bazı fakir dervişler namazı terkederler. Kalp huzuru olmadan namaz olmaz. Nasıl ki Fatiha okunmadan namaz kılınmaz buyrulmuştur. (M. 277) Onlara göre Fatiha o huzurdur. Bir huzur ki, Cebrail bile gelse göz yaşını içine dökerek, kendisine Rabbinden gel diye çağrılmadıkça, hayır der. Eğer bir parmak daha yanaşırsam yanarım der.
Benim dostlar hakkımdaki düşüncem dürüsttür. Gözümle görmediğim şeyde bile o düşünceye aykırı hareket edemem. Kâfirlerin hakkında bile fena düşünülemez. Diyorum ki: Hakikatte ve en sonunda onların da Müslüman olmayacağını kim iddia edebilir?
Hazreti Ömer (Allah ondan hoşnut olsun), kırk yıl putlara hizmet etti. Dileğini puttan diledi, puta karşı ey put! diye çağırdı. Fakat Allah ona, söyle Ey Ömer! diye cevap verdi.
Hazreti Muhammed'in (S.A.) meclisine bir yoksun girdi. Zengin bir adamda, mağrurlanarak eteğini fakirin eteği üzerine açtı. Hazreti Peygamber öfkelenerek ona bir göz aktardı. Zengin, Ey Allah Peygamberi! dedi, ben malımın yarısını ona vereyim de beni bundan ayır dedi Hazreti Muhammed Mustafa (S.A.)'dan bir haber bile veremedim. Kureyşî ile Kuşeyrî ve daha başkaları da yüz binlerle yıllar geçse yine tatsız, yine zevksizdirler. Onlarda bir zevk ve bir mâna bulunmaz.
Mısra:
Kendi nefsine tapanlara bir yudum su bile vermezler.

Mecliste bizim sözlerimizi dinleyen bir çocuk vardı, henüz küçüktü. Ama her gün baba ve annesinden kaçıyordu. Bizim hayranlarımız arasına girmişti. Diyordu ki: Benim size hizmet edebilmekliğim için daima yanınızda olmam gerektir. Halbuki babası, annesi ağlayıp sızlıyor, o da ben bu hali öğrenirim de kendisini bırakırım diye korkuyordu. Bu iş böylece devam edip gidiyordu. Çocuk bütün gün başını dizime bırakıyor, annesi ve babası bu halinden dolayı ona itiraz etmeye de cesaret edemiyorlardı. Bir aralık kapıya kulak verdim, aralıktan şu beyti dinledim:
Beyit :
Senin yanında âşıklar kanatlanır uçarlar,
Gözlerinden ciğer kanı saçarlar.
Ben senin kapında toprak gibi oturmuşum. Yoksa başkaları rüzgâr gibi gelip geçerler.
(M. 278) Ona ne söylüyorsun yavrum, dedim, bir daha söyle. Hayır dedi konuşmadı. On sekiz yaşında öldü. Onun tabiatındaki parlak istidadı, zekâyı, letafeti ve kudreti nasıl tasvir edeyim.
İslam'ın sadri terimi, kalpden daha geniş bir mâna taşır. Onun mânası daha engindir. Ama başka bir mânası ile göğüs, vesvese veren şeytanın durağıdır.Halbuki kalp yani gönül öyle değildir. Nasıl ki Allah Şeytan için "halkın kalplerinde vesvese veren", diye buyurmadı; göğüslerinde vesvese veren.dedi. Şimdi islâm'ın o göğsü nerede, gönlü nerede!
Suyun derinliği ağzı ve burnu geçmedikçe insan onun içinde bir derece güvenli olur. Ağız ve burun su üstünde oldukça insan kendi kendine yürür ve yaşar. Ama su içinde tamamiyle batarsa ağız ve burun su düzeyinden aşağıda kalır, boğulur. O zaman ona, ölmüş derler. Bazıları da bilâkis, dirilmiş, der. Her ikisi de doğrudur. Onda bu iğreti dirilik gitti ama edebî hayat başladı.
Büyük Allah erlerinin bazı sebeplerle bir takım sözler söylemesi ayıptır. Ben Hakkım diyerek Hazreti Peygambere uymaktan geri kalmaları, bu sözlerin halkın ağzına düşmesi gerekmez. Bu sözleri söyleyenleri köpekler bile olsa ya öldürürler, ya tövbe ettirirler.
Hazreti Peygamber, Mirac'dan gelmişti. Herkes içinden geçen bir düşünceyi ondan soruyordu. Biri Allah'ı görmekten, öteki Cennetin vasıflarından söz açmasını istiyordu. Hazreti Fatıma (Allah ondan razı olsun), ben onu bilmem, ben korkuyorum, şu cehennemi bir anlat dedi. Yani Fatıma anamızdan maksadı kendisini kusurlu göstermekti. Hazreti Süleyman'dan (Allah'nın selat ve selâmı ona olsun) edep öğrenmişti. "Hüdhüdü göremiyorum ne oldu?" (Nemil sûresi 21) dedi. Hayvan üzerine kusur bulmadı kusuru kendi nefsinde buldu. Nasıl ki, "Sana erişen bir fenalık, kendi nefsindendir," (Nisa sûresi79) anlamındaki âyette buyrulduğu gibi Fatıma'nm inancı da böyle idi, "De ki, her şey Allah'nın katmdandır," (K. 4/80) hikmeti gereğince bir şeyi ayıplarken yukarda söylediğimiz o senin nefsindendir nüktesine dikkat etmek gerektir. Dostlar bilselerdi biz onlar hakkında neler düşünüyoruz, ne devletler istiyoruz onlara! Önümüze can atarlardı. Temiz bir vicdan ne düşünür? Şeytandan, vesveseden arınmış olan bir kalbe, asla şeytan giremez. O kalpte daima melek yerleşir. (M. 279) Nasıl ki Allah, "Ben kalbi, rahmetime mekân kıldım," buyurmuştur. Siz kerem edin de dışarı çıkın. Nihayet kalpler üçe ayrılır. Biri şeytan yuvası olan kalplerdir ki, içine melek de girebilir. Bazan melek dışarı çıkar, şeytan girer, bazan da melek girer, şeytanı kaçırır, ikinci bir kalp de, yalnız melekler yuvasıdır, oraya şeytan giremez. Bu Levhi Mahfuz'da yazılmış olan yazıların etkisidir. Levhi Mâhfuz'un mütalaasından bıkıldı mı buna ba karlar. Bir zümre de hiç Levhi Mahfuzdan gözlerini ayırmaz lar; o daima gözlerinin önündedir. Bu tıpkı şuna benzer: Bir sofra döşenir; ipek ibrişimlerden örtü, altın tabaklar, altın ve mücevher işlemeli tepsiler vardır.Ama ortada ye mekten eser yok. Keşke o tabaklar ve takımlar tahtadan olaydı da, içindeyemek bulunaydı.
"Görmezsiniz ki, Rabbin alaca karanlığı nasıl açıp yaydı," (Fürkan sûresi, 45) anlamındaki ayetin mânası nedir?
Akıllı insan gerektir ki, bir defa pişman olsun ömründe bir kere tövbe etsin; bu bir defalık tövbe ve pişmanlık da ona çok utanç versin. Her şeyi kendinde görürsün.Musa, İsa, İbrahim,

Nuh, Havva, Asiya, Hıdır, llyas, Firavun, Nemrut ve başkaları hep sendedir. Sen sonsuz bir âlemsin yerlerin göklerin ne yeri var? Allah buyurmadı mı: "Göklerim ve yerlerim beni kapsayamaz,ben belki mümin bir kulumun kalbine sığarım." Yani beni semalarda bulamazsın Arş üzerinde bulamazsın! Nerede Allah'ı halka benzeten o sapkın ki, vah Pir Baba! Vah Allah! diye feryada gelsin. Nasıl ki, bir vaiz, Allah'ı altı yönde sanmayın, o ne Arş üstünde ne de Kürsi üstündedir. Allah'a benzer bir şey yoktur, deyince bir teşbihci, yerinden sıçradı. Üstünü başını yırtarak feryada başladı. Yarabbi! dedi, cihandan kayıp mı oluyorsun? Pirimizi cihandan dışarı attığın gibi gizleniyor musun?
Bütün kuşlar Simurg'u (Huma kuşunu) görmeye gittiler. Yolları üstünde yedi deniz vardij bazıları yolda kıştan öldüler, bazıları denizin kokusundan döküldüler. Bütün bu kuşlar sürüsünden iki kuş kalmıştı. Bunlar mağrurlanarak dediler ki: Bütün yoldaşlarımız döküldü, ancak biz Simurg'a erişebildik. Ama Simurg'u görünce de gagalarından iki damla kan süzüldü ve can verdiler.
Bu Simurg, Kaf dağının ötesinde yerleşmiştir. Ama onun o taraftan nereye uçacağını Allah bilir. Bütün bu kuşlar Kaf dağına erişebilmek için can verirler. (M. 280) Ömrü boyunca ve ancak bir gün hal mertebesini bulan kişi, hal ehli olduğunu sanır, canı başkalaşır. Derler ki: Deccal koyun, keçi ne bulursa öldürür, kuşları parçalar, tüyünü kanadını yolar, kolunu büker. Hakkın dürüst kulları ve Muhammed'in izinde yürüyenler, mucizeyi andıran hallerinden dolayı mağrur olmazlar. Bunlar gerçi taklitçidirler. Ama bu taklitçi müminlerin koruyucusu, Allah inayetidir. Zaman zaman o inayetin eseri, örtülü ve gizli kalarak onun canına erişir. O taklid öyle bir kuvvet bulur ki, o haberi, bu Deccalın bin kat kuvvetli görüşü bile veremez. Bugün daima hal üzere olanlar hiç bir zaman ondan kurtulamazlar. Ne yiyip içerken, ne uyurken.ne de pınardan su taşırken o hal ondan ayrılmaz. Kendisi ile birlikte devam eder. Onun hali nasıl olur?
Biri dedi ki: Bu Sema ile ilim adamlarının adını kötüledin! Cevap verdim: Bilmiyor musun ki, iyi ile kötü, kâfirle Müslüman arasındaki fark, ancak onlara yani sema edenlere aşikâr olur. Diyordu ki: SenAllah'a oynayarak mı erişebilirsin? Dedim ki: Sen de oyna da Allah'a eriş, iki adım sonra yetişirsin!
Bir gün nükte söylüyordum, Kuran'da "Bu şeydan işidir" (Kasas sûresi, 15) anlamındaki ayetin yorumunu anlatırken dedim ki: Allah Resulü buyuruyor ki, "Şeytan Adem oğullarının sinirlerinde, kan damarlarında dolaşır.'[1] Ama bu şeytan külâhlı Türkmen suretinde değildir ki tanımak mümkün olsun. Kıptiye tokat vururken, Musa Aleyhisselâma gelen hiddet şeytan idi. Celali Verkam'yi sıkıştırdım, bu şeydan nedir? dedim. Benim söylediğimden başka, Kıptiyi öldürmekteki sebep ne idi? Söylediğin doğrudur sen de benim söylediğim şu şeytan suretini kabul ve itiraf et. Ben ona akla uygun diyorum. Senin söylediğin şeyleri herkes herkese söylemiştir. Herkes nihayet herkestir. Sen diyorsun ki; Dinin sağlamlığı ile ilgili bütün ilimler, Hazreti Muhammed'in (S.A) bildiği şeylerdir. Muhammed'e de mi herkes diyorsun? O daima bunun iyi olduğunu söylerdi. Ancak her şeyi yerine göre herkese vermişlerdir.
Musa Peygamber diyordu ki: (M.281) Ey Allahm! Firavun yapacağım davete uymazsa ne faydası olur? Allah, sen vazifeni geri bırakma buyurdu.
Allah'ın öyle kullan vardır ki, onların konuşmalarını kendi aralarında yine kendileri dinler ve anlarlar. Bahsettiğim o dostları sizin de görmeniz gereklidir. Bizden biri Abdal kılığındadır. Diyor ki: Bana, kancık diye dil uzatıyorlar. Halbuki" ben kancık değilim, ancak şu oyuncu kadınla düşüp kalkmak gerçi bana yaraşmaz ama benim için onunla birlikte bulunmak hoştur, o da benden hoşnuttur. Hele bana öyle külah eder ki, sorma! Gerçi benimle yatıp kalkması yoktur ama bana yağlı yemekler sunar; ben de yiyemem. Bana niçin yemiyorsun? der. Utanırım derim. Maksadım, dervişler üstüne konuşmak ve şunu anlatmaktır: Eğer isteğim yoktur desem, bu dervişlere ulaşmaz, burada yemekten utanırım desem ettiğin aptallıktan utanmıyorsun da yemek yemeden mi utanıyorsun? derler. O kadın da der ki; Onun yoldaşları vardır, onlarla yemek istiyor. Bugün onun kim olduğunu söylemedim. Yüz aptala hizmet

etmelisin ki, o bir aptala erişebilesin. Onun başının sadakası olsun. Ona karşı can ve gönülden bağlılıkta, onu korumada gösterdiğin derin ilgi ile o candan bağlılığın, verdiğin sadakanın zevkinden bile haberi olmadı. Yani son derece meşgul bulunman yüzünden keşke bundan daha iyi olsaydı, bundan daha çok olsaydı diye acınmaya başladın.
Bayezidi Bistami hacaa çok defe yaya olarak giderdi. Yetmiş defa hac etmişti. Bir gün hac yolcularının, çölde su sıkıntısından çok perişan olduğunu gördü. Nerede ise susuzluktan ölüyorlardı. Hacıların toplanmış oldukları bir kuyu başında bir köpek gördü. Hayvan bitkin bir halde kendine bakıyordu. Bayezid'e ilham geldi. Bu köpeğe su yetiştir diyor ve bağırıyordu: Makbul bir hac sevabına bir bardak suyu kim satar. (M.282) Hiç kimse bu çağrıya aldırış etmedi. Sonra artırdılar: Yaya olarak yapılmış beş hac sevabı, altı, yedi derken yetmiş haç sevabına kadar artırdılar. O ben vereyim diye seslendi. Bayezid'in hatırından şöyle geçti. Ne mutlu bana ki, bir köpek için aldığım bir bardak su ile yetmiş piyade hac sevabı satın aldım. SUYU hemen bir çanağa döktü, köpeğin önüne koydu. Köpek yüzünü çevirdi. Bayezid yüz üstü kapanarak tövbe etti. Kendisine ilahi bir ses geldi: Allah için yaptığın bir iş dolayısiyle, daha ne kadar zaman, şunu yaptım, bunu yaptım diyeceksin? Görüyorsun ki bir köpek bile bunu kabul etmiyor. Bunun üzerine Bayezid, Yarabbi! dedi; tövbe ettim. Bundan böyle bir daha yanlış düşünceye kapılmam. Bunun üzerine derhal köpek başını çanağa batırdı, suyu içmeye başladı.
Şiir:
Sen öyle bir sevgilisin ki,
yüz türlü şefaat dileklerim,
yüz türlü yalvarışlarımla,
Ayağına bir öpücük kondurayım diyorum bırakmıyorsun.
Evhadüddin Kirmani'yi andıran bir hayalatcı önce yolu nü ilimden sapkınlık yönüne çevirir.Ondan sonrası ilimdir, ilimden sonra da, doğru ve çok iyi hayalat gelir. Daha sonra da gözünü açmak, uyanık davranmak ister. Gerçek taklitçi, büyüklük arzusu ile bir gidişi ve bir yolu ortadan kaldırmak isteyen kimseden daha iyidir. Ben bir kör gördüm ki, elini gözü açık birinin sırtına koyar ta Aksaray'a kadar yürürdü. Başka bir kör de gördüm ki, o da bir gözü açığın arkasına katılmıştır. Ama kendisinde görecek göz yoktur. Kılavuzsuz yola düşmüş ölüm yolunu tutmuştur. O hem yokluk içinde ömür sürer, hem yokluk içinde can verir. Yahut açlıktan, susuzluktan eline geçen bir avı yer.
Şu Avam denilen topluluk beş vakit namız kılarlar ki, azaptan kurtulsunlar. Yazıklar olsun onlara ki, Hazreti Muhammed'e uymaktan kendilerini uzaklaştırmalardır!
Bir Çöl Arabi Peygamberden sordu: Ey Allah elçisi Allahın emri nedir?
Beş vakit namazdır.
Ya oruç?
Otuz gündür, zekât da öyledir.
Arap tekrar sordu. Bana bunlardan başka bir teklif var mı?
Hayır, buyurdular.
Öyle ise ben bundan fazla bir yapmayayım dedi ve dışarı çıktı.
Arap dışarı çıktıktan sonra Hazreti Peygamber buyurdular ki: O bunları yapmakla kendini kurtarır. Bunlar da derler ki: Ne âlâ! Öyle ise biz de bu kadarla yetinelim Mütabaat'tan yani peygamberin izinde yürümekten vazgeçerler.
Göz açıklığı demek, ilk doğuşta, gözü Güneşin kaynağına açılmış ve onun ışığına alışmış olmak demektir.
(M. 283) Derler ki: Sen Aydan söz aç, Ütaritten bahset. Nasıl söyleyebilirim? Güneşin alemde bir ay olup olmadığından haberi yoktur. Ay da böyle bir zavallılık içindedir. Gezegenler de. Bu Ayı herkes görür, ona bakarlar ama Güneş ile Ay arasında ışık cihetinden hiçbir nisbet yoktur. Çünkü hiç kimse Güneş yuvarlığına bakmaz, göz buna güç yetiremez.

Semender garip bir yaratıktır. Ateşteyanmaz ama suda boğulur. Kurbağa, denizde boğulmaz ve sudan ona bir ziyan gelmez. Ama ateşte yanar. Ne ateşin yakabileceği, ne de suyun boğabileceği bir hayvan, bulunmaz bir yaratıktır.
Kuran'da "Bil ki, şüphesiz o Allah, kendisinden başka Allah olmayan Allahtır. " (Muhammed sûresi, 19) buyurulmuştur. Bu ayete "Bil!" hitabı ile gelmiş bir emirdir. Yani ilim tavsiye eder. Yine aynı ayette, "Günahına tövbe et," hitabı da bu geçici varlıktan kurtulmak için ayrı bir emirdir. Sonradan var olan bu vücud nasıl olur da başlangıcı olmayan âlemi görebilir? Senin cismin daha dünküdür. Ruhunu da bir kaç gün daha önce yaratılmış farzet. Bunu yüz bin yıl saysan yine azdır.
Ömer (Allah ondan razı olsun), öyle bir kahraman idi ki, bir vuruşu ile aslanı geri kaçırır, onun korkusundan şarap sirke olurdu. Birisine sorduıelindeki nedir? Sirkedir dedi. Güneş onun omuzu üzerine düşmüştü göz ucu ile ona bakınca Güneş karardı. Ben buna inanırım, felsefeci inanmazsa ben ne yapayım!
Bu Ömer, bir gün Hazreti Muhammed'in (S.A.) Mescidine geldi. Peygamber biriyle ağ ir ağ ir konuşuyordu. Ömer bu durumda Peygamberin yanına varmaya cesaret edemedi. Kendi kendine dedi ki: Ben mademki o konuşmaya mahrem değilim, yaklaşmayayım. Hazreti Peygamber onun düşüncesini anladı. "Bana bilgin ve her şeyden haberi olan ulu Allah bildirdi." (K. 66/3) gereğince, Ya Ömer! buyurdu, o arkadaşla konuştuğumuz sözleri işittim mi? Anladın mı? Ömer, hayır dedi. Ey Allahın Resulü! ancak mübarek dudaklarınızın kımıldadığını gördüm. Hazreti Peygamber, o halde fazla bile gördün, harflerin ağızdan çıkış durumuna göre konuştuğumuzu kıyas edebilirsin, dedi. Ömer yüzüstü kapandı. Ben her kimi sevdimse çok cefasını çektim dedi. (M. 284) Ömer, Hazret! Peygamberin o uyarısını kabul etti.Ben de böylece onun çomağında bir top olayım. Vefa öyle bir şeydir ki, onu beş yaşındaki çocuğa karşı gösterseniz inanır ve sizi sever; ama size cefa da eder. Kendi cinsimden birini istiyorum; onu kıble edineyim, yüzümü ona çevireyim. Kendimden geçmiş olayım, Söylediğim bu sözden sen ne anlıyorsun? Kendimden geçmiş olayım dedim. Şimdi kendime kıble edindiğim o adam söylediklerimi anlayan ve kavrayan" kim isedir.
Gelelim o çok çetin ve anlaşılması zor olan Peygamber sözüne. Onun mânasını ve ne demek istediğini elayası gibi açık gösterelim. Örnek olarak onun bir sözünü ele alalım. Anlamını, gramerini, okunuşunu araştıralım. Meselâ olmaz, yok anlamına gelen La sözü için yorum olmaz, çünkü mutlak olumsuzluk ekidir. Fakat Mâ harfi,hem olumsuzluk edatıdır, hem haber edatı, hem de başka mânalarda kullanılabilir. Ancak ben bu incelikleri düşünürsem onların kaçtığını görürüm. Görüyorsun ki, Allah elçisi olan Hazreti Muhammed ile sohbet etmek istediğim zaman bütün bu söz inceliklerine dikkat eder, onunla hesaplı konuşurum. Ama senin dostluk alanına ayak bastıktan sonra çok saygısız ve cesur oldum. Hiç bunları düşünmedim. Bu sözden ne mâna çıkar diye ihtiyatlı konuşayım, demedim. Yahut bu işte bu noktayı hatırıma getirmedim. La (olmaz) demek ihtiyata ve dostluğa yaraşmaz, çünkü azap verir. Ya tamamiyle alim olmalı, yahut da ilgisiz bir köylü gibi olmalı. Yoksa senin ateşinden duman tüter. Söndür, istemiyorum! Ya tamam yanar ya tamam söner. Derler ki: Bu söz yepyeni bir sözdür. Evet yepyenidir. Ama size göre'. Yoksa iğneciye göre değil.
Henüz ilk gençlik çağındaydım. Abdalın biri zındık olduğunu işitmiş, acele anasının başını kesmiş. Analık hakkı nerede kaldı? diye soranlara şu cevabı vermiş: Mülhidler, zındıklar bilsinler ki, kendilerinden korkum yoktur. Bunu işiten bir mülhid, o benden daha mülhid imiş, demiş. Ben asla bunu yapmadım. Ayrılık demi geldi dediğim zaman bunu söz olarak söyledim, yoksa hakikatte değil. Bunu istesem de yapamam. Gidemem hayır bununla mağrur olmamalı.
Şiir:
Hafızamın bozukluğundan Veki'a yakındım
Bana günahları terk etmek vahyolundu, dedi.
(Yani varlığı terk etmek)

(M. 285)
İlim Allahdan bir vergidir.
Allah vergisi ise âsilere verilmez.
Nasıl ki hıfz yani saklama, saklamayı terketmektedir, dedi. Allah vergisinden isteyin! buyurulmuştur. Bu vergide artış vardır. Yani bilgi yönünden bütün artışlara razı olma. Sofiden hangi fazlalığı istiyorum. Ariflikte fazlalık, her önüne gelen şeyde fazlalık, hemen fazlalık. Derler ki: Alemde ne varsa Adem'de de vardır. Bu yedi felek insanda hangisidir? Bu yıldızlar, güneş, ay insanın neresinde?
Ben Kadı Şemseddin'den şu sebepten ayrıldım: bana istediğimi öğretmedi. Ben Allah'a karşı mahcup düşemem o seni nasıl yarattı ise öyle korur. Kul vardır ki şeytana uymaz, ona bu işten dolayı bir utanç gelmez. O zaman şeytan da bu adam kiminle uğraşıyor diye gülmez. Falan kimse iblis ile şöyle yaptı; ne adamdır o, ne adamdır ki şeytan ile daima savaştadır diyerek, bu adamla öğünürler. Işteıbunefsin inanç ve güven mertebesinde bulunması yani mutmainne bağıdır: C bağı, emmâre, yani emredici (istekli) nefis, H bağı da emmâre (kınayıcı) bağıdır. Sen böyle diyorsun ama o ne diyor? Yahut o böyle söylüyor, sen ne söylüyorsun? Alemin eskiliğinden, başlangıcı olmamasından sana ne? Sen kendi kıdemini bil ki kadim misin,yoksa hadis mi? Sana verilen bu kadarömrü kendi halini araştırmaya sarf et. Alemin eskiliği yeniliği bahsinde ne ömür harcıyorsun?
Allah'ı tanıma bahsi derindir. Ey ahmak derin sensin! Derin olan bir şey varsa, o sensin! Sen nasıl bir dostsun ki, damarlarının içine kadar girmiş olan sevgilinin sırrını el ayası gibi açık bilemiyorsun! Sen nasıl Allah kulusun ki, onun sırlarını ve iç yüzünü bilmiyorsun! Seninle konuştuğum bu sözleri senin şeyhinle konuşmadım. Onu kahr içinde bıraktım gittim. Ama o ben, şeyhim, diyor. (M.286) Mevlâna da başka bir şey söylüyor. Eyvallah, şeyhimizsin, gözümüzsün! diyerek ondan ayrılıyor ki, bir daha onları çağırdığımız zaman gelmesinler. Gerçek yürekli Yusuf sağ olsaydı, senin dizginlerini taşırdı. Hadislerin yorumunu nasıl bilmiyorsun? Biliyorsun ama bilmemezlikten geliyorsun. Yolda uğrular var, o tarafta ışık yok, senin için korkuyorum dedi. Şu halde beni nasıl tanıyorsun? Öyle bir ormana daldım ki, oraya aslanlar bile giremez. Rüzgâr ağaçlara vuruyor, bir ses çınlıyordu. Bir delikanlı gitti, sonra geldi ve bana yazık olur sana, dedi. Ona hiç aldırmadım ve bakmadım bile. Beni korkutsun diye bir kaç kere seslendi, yine aldırmadım. Elinde öyle bir baltası vardı ki, taşa vursa parçalardı. Bundan sonra bir kere daha, yazık sana, dedi. Önce tekrar ona doğru yürüdüm. Elimde henüz hiç bir silâhım yoktu. Arka üstü yere düştü. Eliyle işaret ediyordu. Git diyordu. Benim seninle işim yok.
O olgun sofî müridine diyordu ki: Zikrederken ta göbekten getir. Hayır dedim zikri göbekten değil canın içinden getirmeli. Bu sözüm onu şaşırttı. Her kime yüzümü dönersem, yüzü nü butu n cihandan çevirir.Ona y uzumuzu gösterelim ama delil yüzü göstermeyelim. Nasıl ki gerçek mü'minin nişanı nedir? diye soranlara Hazreti Peygamber, şu aldatıcı dünyadan hoşlanmamasıdır, buyurmuştur. Bizde cevher var. Her kimin yüzünü o tarafa çevirirsek bütün dostlarına ve sevgililerine yabancı olur. Başka bir incelik daha var ki, bu ne nebilik, ne de resullük ve marifet makamına benzer. Ben ne diyeyim! Allah'ın gizli velileri derler ki: Biz niçin kendimizi açıklayalım, ne söyleyelim. Biz kimiz ki? Dedi ki: Başını Hazreti Muhammed'in (S.A.) yakasından çıkar ki, sana uyalım, emrine boyun eğelim! Yoksa şimdi uymanın ne yeri var? Mevlâna oturmuştu. Hocanın biri namaz vaktidir, diye seslendi. Mevlâna kendi âlemine dalmıştı. Biz hep kalktık, akşam namazına durduk. Bir kaç kere baktım gördüm ki, imam ve bütün cemaat arkamızı kıbleye çevirmişiz. Namazı bitirmeye uğraşıyorduk, kıbleden yüz çevirmiş olarak sazcıların arasına geldim. Bana şöyle bir fikir geldi: Bunlar ne garip insanlar ki ezelden ebedden doğmuş bir güneşten habersizdirler. Ezel ve ebed nedir ki! Bunların her ikisi de senin sıfatındır. Bunlar daha dün meydana çıktı. Zamanın başına ezel dediler, kuyruğuna da ebed adını koydular. Ezel nedir, ebed ne?

(M.287) Bir Güneş doğdu, bütün âlemi nur kapladı. Ayın, Güneşin sözü mü olur? Bu halkın O Ay, Güneş   karanlığında bundan hiç haberi yok.
Hazreti Muhammed'e (haşa) sihirbaz dediler. Halbuki Allah adının anıldığı her yerde sihir bozulur. Bir yerde ki, içerisi baştanbaşa nur doludur. Sihir orada nasıl barınabilir? Yağmur yağmaya başladığı vakit sihir kaçar. Bu kadar hayat yağmuru ve canlılık iksiri, bengi sular ondan yağar, ondan fışkırırken sihir onda nasıl yer bulur? Onun için buyurmuştu khŞeyhin gerçek olmadığının nişanı şudur ki, onunla sahradan, oyundan dönersin de, hiç bu maceradan ve bu oyundan bir şey anlatmaz ve habersizdir. Dedi ki: Ben, karşımda oynanmasını istemediğim o oyun için bir şey söylemiyorum. Bana gelince, ben yüzüne güler, ona Allah hayatınızı size mübarek kılsın! der geçerim. O daima onların macerasından bir başkasını anlatayım diye düşünür. Bana böyle şeyler gerekmez. Kendime macera söyleyeyim de, sana ne yapayım. O ki, yüz yıl sonra da sana gelecektir, Allah sana ömürler versin.
Herkese söylerim, Muhammed ümmetinden olanlar söyle olmalıdır; Muhammed şöyledir. Nihayet taşa tapanlara, bunlar fenadır diyorsun. Çünkü yüzlerini bir taşa veya bir duvardaki resme çevirirler. Sen de yüzünü duvara çeviriyorsun. Şu halde Hazreti Muhammed'in söylediği şu nükteyi sen anlamıyorsun: "Kabe, âlemin içindedir. Bütür âlem halkı yüzlerini ona çevirirler. Ama eğer bu kâbeyi aradan kaldırırsan, herkes ancak birbirinin gönlüne secde eder. Yani, onun secdesi bunun gönlüne,bunun secdesi onun gönlüne olur.
Bilmiyor musun ki, bahis konusu ettiğim her sözü inceler, düzeltirim. Konuşan kuvvetlidir, cılızlık ona yaraşmaz. Ben asla yazmayı âdet edinmedim. Çünkü yazmadığım şeyler bende kalır ve her an bana başka türlü yüz gösterir. (M.288) Söz bahanedir. Hak, duvağı çözmüş, cemalini göstermiştir. Hak sözleri deryasının coşkunluğundan bir Elif nakş olundu. Ferman geldi: Ey Ruhanî Cebrail! Allahsal levhadan şu kutsal sözü oku. Henüz sözümü tamamlamamıştım ki, Şahap kaçtı. Artık senin yüzüne bakmaya takat getiremedim, dedi ve gitti. Ne oldu da, dedim, kaçıyor ve kaçarken acayip şey diyordu.Şahap her ne kadar küfür söylüyordu ama, runanî ve safi idi. öz ruh olmuş, gıda ondan uzaklaşmıştı. Bir gün de bir nükte anlatıyordum. Bazı açıklamalarda bulunuyordum. Mananın ona gizli kalmasını istemiyordum.
O, cüzî âlemi parçaları bilmez, küllî âlemi yani tümü bilir diyorsun. Bu küllî âlemden neyi kastediyorsun? dedi. Ben külden, tümden bahsettim, hiç bir parça bilmiyorum ki o küllün dışında olsun. Evet cüz, yani parça denildiği vakit kül yani tüm yahut bütün bunun içinde yoktur. Asla ağaçları içinde olmayan bir yere bağ denilmez. O zaman orası bağ olmaz dağ olur.
Şahap dedi ki: Öyleyse, o, cüzî şeyleri bilmez dediğimiz zaman noksan söz söylemiş olmaz mıyız? Meselâ benim karnımda uyuyan bir üzüm tanesi var. Ben o üzümü bilmezsem onu bilmek veya bilmemek bana ne noksan verir. Şimdi ben Hintçeyi bilmiyorum. Bu acizliğimden değil, ama Arapçaya ne olmuştur ki! Eğer Hintli onu işitse, bu çok hoş bir dildir, der. Farsçaya ne olmuştur ki, bu kadar güzelliği ve hoşluğu ile beraber bu lisandaki sözler, Arapçada yoktur. Bizim önümüzde bir kimse bir defada Müslüman olamaz. Müslüman olur, sonra kâfir olur, tekrar Müslüman olur. Her defasında, her şeyden dışarı çıkar; olgunlaşıncaya kadar böyle devam eder.
Dedim ki: Bu gece, kendisine söz vermiş olduğum Hıristiyanı ziyarete gideceğim. Biz Müslümanız, o kâfirdir dediler, bize gel! Dedim ki: C gizliden Müslümandır. Çünkü teslim makamındadır. Halbuki sizde teslim yoktur. Müslümanlık ise teslimdir. Dediler ki: Sen gel teslim, sohbet ile olur. Benim yönümden hiç bir perde ve hicap yoktur. Bismillah, tecrübe ediniz!
(M.289) Öteki, "Biz Adem'i mükerrem yarattık, onu denizde, karada taşıdık," anlamındaki âyetlerden konuşmak istedi. Sus dedim, bu âyetten nasip yoktur, sözü ağzımdan kaçtı. Kara nerede, sen neredesin? Sormak istedim, benden sen ne soracaksın? Ne itiraz edeceksin? Ben mürid tutmam, dedim. Bana çok ısrar ettiler, sana mürid olalım, bize hırka ver dediler.

Kaçtım, arkamdan bir konak mesafeye kadar geldiler. Getirdiklerini oraya döktüler. Faydası olmadı, oradan uzaklaştım. Ben kendime bir şeyh edineyim ki, onunla tartışayım. Yoksa her şeyhi kâmil sanan müritleri istemiyorum.
O günü bir toplantıda o şeyh ile cenkleştim, ona soğup saydım, ses çıkarmadı. Başını kırdım, yine sustu. Başka biri, yuvarlanıyor, yüzünü yere sürerek bana doğru geliyordu. Ona yanlış, yanlış, dediler. Nihayet mazlum falandır ki, bu kadar sabretti, katlandı. Beni bırakın, dedi, ben yanlış hareket etmiyorum. Gerçekte mazlum budur. Onun bu hararetli konuşması üzerine bir feryat kopardılar. O kafasını kırdığım şeyh ileri yürüdü, gülümsüyor, yuvarlanıyor ve nara atıyordu. Şimdi bu halin amel ile ne ilgisi var, riyazat ile, perhiz ile ne ilgisi var? Her kim, şu hali riyazattan bilirse, maksattan daha çok uzaklaşır. Bu yolda atılacak adımın hangi adım olduğunu bilemez.
Nefsini bilen mutlakaRabbini de bilir,buyurmuştur. Adı emmare, yani emredici olan o nefis ben de, mutmainne (kanmış) durumuna geldikten sonra, ne gam! Bütün âlemden korkusu yoktur onun.
Şiir:
Diyorsun ki, göz yaşların niçin gül rengine boyandı?
Mademki sordun neden olduğunu dosdoğru anlatayım sana.
Sevdanın kanlı yaşı gönlüme dökülüyor, sonra,
Başımda coşkunlaşarak gözlerimden taşıyor.
Mısra:
Ey bedenine hizmet eden gafil!
Onun hizmetinde daha ne kadar uğraşacaksın?
Derler ki bu mısra Ebülalai Maarri'nindir. O kadar da değil; onun sözü kuvvetli şahsiyetlerin söyledikleri sözler den değildir. Nasıl ki Hakîm Senayî buyurmuştur.
Beyit: (M. 290)
İrfanım öyle bir mertebeye yükseldi ki
Bilgisiz olduğumu şimdi anladım.
Onun bu sözünden bir şey kokusu geliyor, çünkü ona bir şey gösterdiler. O da benim baştan sonuna kadar söylediğim bir şey olmadığını bildi. Hakkın çehresi, onu arayanlar için insanlık ışığıdır, işte bunlar gelirler, gelirler, yalnız kendilerini görürler, ne oluyor diye merak ederler. Kendilerine bakarlar, bir kul'dan bakarlar.
Musa Aleyhisselâm, o ışık içinde bayıldı düştü. Biri, biz seni bilemedik, dedi. Yani nefsimi bilemedim demektir. Sana kulluk edemedim, yani nefsime kulluk edemedim anlamınadır.
Birinin eline bir definenin planı geçmişti. Falan kabristandan dışarı çıkınca arkanı falan büyük kubbeye çevireceksin, yüzünü doğuya döneceksin, oku yaya koyarak atacaksın, okun düştüğü yerde bir hazine saklıdır, deniliyordu Adam gitti, oku attı, her ne kadar aradı ise de bulamadı. Bu haberi padişaha ulaştırdılar. Ne kadar uzağa ok atabilen okçular varsa toplandılar. Oklarını sınadılar. Fakat yine bir şey çıkmadı. Padişaha döndükleri zaman ona şöyle ilham olundu. Biz, yayı çek diye emir vermedik, dedi. Kendisi gelerek oku yaya koydu, ok hemen önüne düştü. İnayet erişince iki adım sonra maksada erişebilirsin.
Dilencinin o sevinci, bu sene açlıktan öleceği hakkında bir şikâyeti olmadığındandır. Şaka değil, bu sene yüz dinar bulur, sevinir ama o nazlı Şehzade ki devlet ve varlık içinde doğmuştur, ihtişam içinde büyümüştür, fakirin bu sevincine o güler. Dünya halkının hali ve yücelik peşinde koşanların akıbeti şuna benzer. Rüstem beyaz dev'e demişti ki: Tenimi dağ başına göm, kemiklerim yücelerde kalsın ki, ünümü işitenler hakaret gözü ile bakmasınlar.
Biri hafızlar halkasında otururken ansızın vecd'e tutuldu, halbuki bu adam şer ve kötü işlerle tanınmış, kovucu bir insandı. Ailesi olsun yabancılar olsun elinden kan ağlıyorlardı. Zincirini kımıldattılar, candan ve (M.291) cihandan geçti, feryada başladı. Ey aile efradı! dedi, benim artık insanlarla alışverişim kalmadı. Elinizi eteğinizi benden çekin. Ailesi dedi ki: Biz senin bu kadar zahmetlerini çektik, bir gün böyle bir saate kavuşmak umudu ile bekledik. Asıl

kötülük zamanlarında sana yakın idik, şimdi senden nasıl ayrılalım? Adamcağız, artık, dedi, bana hac seferi görünüyor. Bu sevdanın baskısı altında hiç sabrım kalmadı, hemen yola çıkmalıyım. Önce gerçi dileği yerine gelmedi. Çöl yolunu tutmuş, bir kervana katılmıştı. Adam yolda bir kanlı ishale tutuldu. Sık sık deveden iniyor, temizleniyordu. Nihayet biraralık kervan geçip gitti. Hasta kendine gelince, kervanı gitmiş buldu. Hemen yerinden fırlayarak can korkusu ile yola koyuldu. Koşarken yolda bir ağaç dikeni ayağına saplandı, yerinde kalakaldı. Ağlamaya, yalvarmaya başladı. Ey dost, diyordu, elime yapış. Artık benim için hac ümidinden bahsetmeye bile takat kalmadı. Bunu sana anlatmaya ne lüzum var! Adam korku ve ıstırap içinde bir saat kendinden geçiyor, bir saat da yalvarmakla vakit geçiriyordu. Gece yaklaşınca umutsuzluktan, yalvarmadan da takati kesilmişti. Umutsuzluk gittikçe artıyordu, karanlık, karanlık üstüne çökmüştü. Bu arada karşıdan çölün koyu perdesi arasından bir insan belirdi. Hah! dedi, bu ya Hızır olacak ya llyas Peygamber. Kendisine yaklaşınca bir anda ona doğru koştu. Kendi kendine diyordu ki, bu yürüyüş insan yürüyüşüne benzemiyor. Belki de Allah'a yakın meleklerden biri olmalı. Ey Ulu Allahm! dedi. Bu ergin kul hürmetine şu umutsuzluk saatlerinde elimden tutuyorsun! Uzatmayalım, gelen adam eliyle zavallının ayağını oğuşturdu, sağalttı, onu sapasağlam kervana yetiştirdi. Adam o anda iki elini o kurtarıcının eteğine vurdu. Diyordu ki: Allah hakkı için yemin ederim ki, seni seçkin insanlardan kılmış, bu ululuğu ve kudreti sana vermiştir. Sen kimsin? O eteğini çekti ve beni bırak, dedi. Nihayet şu cevabı verdi. (M.292) Ben, vaizlerin kürsüde, imamların mihrapta, çocuklann kitapta okudukları ve Allah'ın, "Kıyamet gününe kadar lanetim üzerine olsun" dediği kimseyim, Şeytan, işte böyle bir kimseye, gerçek inanç bekleyenlere de böyle garip cilveler, acayip haller görünebilir; halka da böylece yayılır. inanan bir kimse herhangi bir şahıs hakkında, ta atadan dededen ve hayatının ilk çağlarından beri, Allah sevgisi nuru ile yetişmiştir diye zan beslerse, "Adem henüz su ile toprak arasında iken, ben Peygamber idim" buyuran Hazreti Muhammed (S.A.) hakkında beslesin.
Bayezid, hacca gittiği zamanlarda daima yalnız gitmek isterdi; uygunsuz bir kimse ile yol arkadaşlığı yapmak istemezdi. Bir gün kendinden daha önce yola çıkmış olan bir yolcuya rastladı. Ona bakınca yürüyüşü hoşuna gitti. Kendi kendine acaba bu adamla yoldaşlık yapayım mı? diye düşündü; hiç olmazsa şu yalnız yürümek âdetini terk ederim". Çünkü çok hoş bir arkadaşa benziyor. Şu iyi arkadaşla Hak rızası için dost olayım. Sonra görüyorum ki öyle bir arkadaşın yoldaşlığı, yalnız başına yolculuk yapmaktan daha zevkli olacaktır, işte böylece hangi tarafı seçeyim diye kendi kendine hayal kurarken, baktı ki o adam yüzünü geri çevirdi. Önce, bak gör ki, ben seni arkadaşlığa kabul ediyor muyum? dedi ve başını önüne eğdi. Gönlünden geçen gizli düşünceleri anlatan o şahıs acele ile oradan uzaklaştı.
Harzemşah'a dediler ki: Halk ekmek pahalılığından, kıtlıktan feryat ediyor.
Niçin? dedi.
Bir okka arpa ekmeği iki akçeye satılıyor. Bu kadar para kimde var, dediler.
İki akçe nedir ki dedi.
İki akçe şu kadar para eder, dediler.
Şah cevap verdi: Vah vah bu ne cimriliktir, utanmıyorlar mı bunlar
Ona göre ucuzdu, ona göre bir açın karnını doyurmak için senin bütün mülkünü veririz demek çok ağır gelecekti. O bundan korkuyordu, bir kere bütün karınları doyurursam bu kadar mülkü nereden bulayım, uzun ömür gerek ki bunu bir daha elde edeyim, diyordu.
Şimdi din bahsinde de böyle olur. Bir sıfat, bir makam halka korku verir. Ama ona göre kolaydır her şey. Onun yayını semalar bile çekemez. Nasıl ki Kuran'da "Biz emaneti yerlere ve göklere gösterdik, onu yüklenmekten kaçındılar, insan yüklendi," (72/33) buyurulmuştur. Bu ilâhî işarete göre, yerler ve gökler bile, bu emaneti taşımak bizim işimiz değildir, dediler. Çünkü onların (M.293) gözleri başarı kazanmakta değildir. Bunlar deselerdi ki: Eğer yay sert ise onu biz nasıl elimize alabiliriz. Bizim ardımızda biri vardır ki, bunu ancak o çekebilir, işte o görüş ve Hakka dayanma kuvveti, ancak Hazreti Muhammed'e ve ona uyanlarda olabilir.

Şimdi bu insan Muhammed'in veya İsa'nınsıfatını anlatıyor. Yahut büyüklerden birinin vasıflarından bahsediyor, onların halinden, sırlarından söz açıyordu. Birine coşkunluk geldi, keşke dedi onu göreydik. Öteki, ey ahmak! dedi. Onların vasıflarından bahseden bu zatı niçin görmüyorsun? Belki de bu odur, ama yüzünü kapamıştır.
İbrahim Peygamber yüzünü öyle bir şeye çevirmişti ki, Hak yolu değildi. Ama bizim ilk görüşümüz onu nasıl geçebilir? Her kimin sıfatı ilk defa gözümüze ilişse o bir şey söylemese bile biz cefa yönünden kendi kendimize o neye yarar, deriz. Yüzünü rıza yönüne çevirse, henüz rıza mertebesine erişmemiştir. Yüzünü Allaha çevirse henüz Allahın halkasına ulaşamamıştır. Ama yüzü o tarafa çevirmekle, ulaşmak aynı şeydir. Halka karşı yavaş yavaş yabancı ol! Çünkü Hakkın halk ile hiç bir yoldaşlığı ve ilgisi yoktur. Bilmem ki onlardan ne elde edebilir? Bir kimseyi neden kurtarır veya neye yaklaştırabilirler? Nihayet sen peygamberlerin yolunu tutmuşsun, onların ardından yürüyorsun. Peygamberler halk ile pek az düşüp kalktılar, onlar Hak ile ilgilendiler. Gerçi görünüşte halk onların çevresinde toplanmıştı. Peygamber sözlerinin yorumlamaları, açıklamaları vardır. Olur ki, git derler ama, o git işareti, gerçekte gitme manasındadır. Eğer biri bir din adamına alicik dese bu küfürdür, o halde dervişcik diyenler hakkında ne söylersin! Bunlar, "Yoksulluğum benim kıvancımdır," sözündeki hikmetten bir koku almamış olanlardır. Yoksa nasıl olur da, fakircik. dervişcik diye onları küçümserler. Ne küfürdür bu! Sonra cehennemin, "Geç ey mümin! şüphesiz senin nurun benim ateşimi söndürecek," demesi ne kadar ibret vericidir.
Ebû Ali Sina yarım filozoftur. Tam filozof Eflatun'dur aşk davası eder insaf et ki makbul olasın! Bu naklolunmuş sözlerdendir. Gerektir ki başbuğluğundan vaz gecesin!
(M.2 4) Çocukluğumda bir kitapta bir hikâye okumuştum. Şeyhin biri can çekişirken çok ıstırap çekiyordu. Müridleri, ona inananlar çevresini kuşatmışlardı, istiyorlardı ki, şehadet getirsin; Allahtan başka Allah yoktur desin. Şeyh yüzünü onlardan öte tarafa çeviriyor, onlar o tarafa gittikleri zaman da bu tarafa dönüyor; çevresindekiler ısrar ettikçe, yalvardıkça hayır diyordu, söylemiyorum. Müridler arasında feryat ve figanlar yükseliyor, ah diyorlardı, asıl bu saatte şehadet getirmek lâzım, bu ne iştir başımıza gelen? Bu ne karanlık iş, halimiz ne olacak? Allah'a yalvararak ağlaştılar. Şeyh kendine geldi ve sordu: Ne oldu size, bu ne hal? Müridler meseleyi anlattılar. Şeyh, benim bundan haberim yok, dedi. Ama yanıma şeytan gelmişti. Elinde bir bardak buzlu su olduğu halde etrafımda dolaşıyordu ve soruyordu: Susuz musun? Evet, dedim. O haldeAllah'a ortak koş ki şu suyu sana vereyim, dedi. Ben de ondan yüz çevirdim. O bu tarafa geldi yine aynı şeyi söylüyordu, yüzümü yine ondan çevirdim.
Şiir:
Gündüzleri senin yüzünden gözlerimden inciler saçılır.
Geceleri sabaha kadar gözlerim semalarda dolaşır.
Kanımı dökersin diye beklemiyorum belki,
Döner misin diye o umutla bekliyorum.
Bu da doğrudur, ama Allah kullarının, has kulların vakitleri geldiği zaman şeytan onların etrafında dolaşmaya nasıl cesaret edebilir? Melek bile onların çevresinde hesap ile dolaşır. Nasıl ki, Hazreti Ömer, (Allah ondan razı olsun) şeytanın bir gözüne vurarak kör etti derler. Bu açıktan görünmez ama buradaki mana başkadır. Onların bildikleri bir sır vardır. Gerçi şeytan cismi olan bir varlık değildir. Nasıl ki hadiste, "Şeytan, Ademoğullarının kan damarları içinde dolaşır," buyurulmuştur.
Bir gün şeytan, Hazreti Ömer'e geldi. Ya Ömer! dedi, gel de sana garip bir şey göstereyim. Onu mescide götürdü. Ya Ömer! Şu kapının yarığından bak dedi. Ömer baktı, ne gördün? dedi; bir kişi namaz kılıyor, öteki mesci din köşesinde uyuyor. Ayağını çekti ve dedi ki: Ya Ömer, seni Hazreti Muhammed'e uymakla (M.29) aziz kılan ve seni benden kurtaran Ulu Allah hakkı için, eğer ondan korkmasam, onu düşünmesemşu namaz kılan adama öyle bir is yaparım ki, onu aç köpek un dağarcığına yapmaz!

Bu şeytanı hiç bir şey yakmaz, ancak Allah erlerinin ark ateşi yakar. Niceleri birçok riyazatlar yaparlar, onu bağlayamazlar: belki daha kuvvetli olur. Çünkü o şehvet ateşinden yaratılmıştır. Ateşe nur yaraşmaz. Nasıl ki cehennem, Nurun ateşimi söndürdü," diye feryat eder. Der ki: Ben bir sivrisineğin bile benim yüzümden ezilmesini ve incinmesini istemem. Halbuki o hem Allah'ı, hem de onun kullarını incitir.
Henüz bizim konuşmaya gücümüz yetmiyor, keşke dinlemeyi bilseydik. Tam olarak söylemek, tam dinlemek gerektir. Gönüllerde sevgi var, dillerde sevgi var, kulaklarda sevgi var. Az bir ışık varsa şükredince artar. Şükretmek hal dili ile olursa, "Allahm bize eşyayı olduğu gibi göster" der. Ve cevap gelir: "Eğer şükrederseniz nimetimi artırırım, nankörlük ederseniz azabım şiddetlidir." (K. 3/7)
Ben gelmiştim, sana karşı beslediğim son derece sevgim dolayısıyle başka bir vakit gizlice şeyhin yanına varalım diyecektim. Sen de şu şiiri söylüyordun:
Başkaları ile içki derneğine, bağ sefasına gitsem bile
Hiç kimsenin sevgisini gönlümde saklayamam.
Evet güneşten ayrı düşen insan, Güneş yerine karşısında mum yakar.
Kendi kendime dedim ki: O gecedir, Güneş battı diyor. Ben görüyorum ki, Güneş batmadı, Güneş yerinde duruyor. Biri ötekine sordu: Falan kişi olgun bir adam mıdır? Babası çok faziletli, olgun bir adamdı, dedi. Ama ben babasını sormuyorum, kendisini soruyorum. Adam tekrar şu cevabı verdi: Babası çok olgun adamdı, işitmiyor musun, ne söylüyorum? deyince, sen işitmiyorsun. Ben senin sözünü işittim, işitmeseydim ne sorduğunu bilmezdim, dedi.
Rubai: (M. 296)
Gel! Tekrar gel ki, olduğundan daha ileri gidesin!
Bu güne kadar olmadınsa şimdi olasın!
Savaş zamanında bir can ve cihan değerdin.
Barış zamanında bak ki nasıl oluyorsun?
Vaizin önünde öğüt vermek hanendenin karşısında şarkı söylemek olmaz. Meğerki büyük üstat olmalı. Ona, bu perde gariptir, ama sana açılmamıştır, dense, dinler. Yüzünü bize çevirirsen gönül açıklığı seni bekliyor! Açılan her perdeden, beliren ışıklar sizin tarafınızdan gelir. Her ne zorluk görürsen kendi noksanından bilmeli, bu zorluk bendendir demelisin! Allah, kulu ile, onun değeri nispetinde ilgilenir. Kul ne yaparsa Allah da öyle yapar; bununla beraber bütün güzel şeyler ve bütün hoşa gidecek şeyler hazırdır.
Biri, dünya sevgisinden bahsediyordu; halbuki kendisi de aynı sevgide idi. Nihayet dünya sevgisi, dünyanın içindedir. Eğer bu çocuğu bana verirlerse onu öyle yetiştiririm ki, ne onu istesin, ne de bunu. Görenler, bu melektir, bu insan oğlu değildir desinler. O benden badem istese, yüzüne bir tokat vururum: Aç isen işte ekmek, yoksa saçmalama derim. Kedi bir yere pisleyince nasıl pisliği ona gösterir sonra yüzüne sürerlerse ben de öyle yaparım.
İnsanın gıdası ekmektir. Zaman zaman çorba ile et de olur. Üst tarafı oyuncaktır. Küçük yaşta iken seni düşkünlüğünden kurtarayım ki, büyüdüğün zaman oyunun ne olduğunu anlayasın. Onu böylece kısa bir zaman içinde yetiştirirsem, çok acayip bir insan olur. Ölünceye kadar hasta olmaz. Emirsiz ağzına bir lokma komaz, parmakla ağzından çıkarırlar. Çünkü böyle olmazsa büyüdüğü zaman kendi bildiğine göre hareket eder, öğüt kâr etmez. Meğer ki onu öldüresin veya ölünceye kadar dayak atasın. İşte şu sert tavsiyeden maksadım ancak nefsin terbiyesidir. O başını nereden kaldırırsa kaldırsın, artık öfke yönünden bir şey yapamaz.
(M. 297) Adamın biri toprağı kazıyordu, başka biri geldi, bu sağlam toprağı niçin harap ediyorsun diye çıkıştı. O yapmakla yıkmak ne demek olduğunu bilmiyordu. Toprağı harap etmesen, yüzünü gözünü yırtmazsan o zaman harap olur. O yırtıp kazmak toprak için bayındırlıktır. Yoksa ekin bitmez. Yolcu, derisinin açık mesamelerinden ter çıkıncaya kadar üzüm yer. Başka bir şey yerse onu zorlukla yakar. Onun terle dışarı çıkması zor olur. Tıp budur. Hikmet ve bilgi sahibi Yüce Allah'ın katından imdat olmasaydı velilerin işi nasıl

olurdu? işleri belki kırk bin yılda düzelmezdi. Yirmi misli daha ömür sürseler bile yine yetmezdi.
Başka peygamberlerin bin senede elde edemediklerini Hazreti Muhammed (S.A.) en kısa bir süre içinde elde etti. Hikmet ve bilgi sahibi Allah katından ona kudret verildi.
Dışarı çıkalım, şu bıyıkları kestirelim. Savaşa gitmeyeceğiz ki, kâfirler bıyıklarımızdan korksunlar. Ama içimizdeki kâfirlerin her birinde bu kıllar sayısınca birer mızrak çeksen yine korkmazlar, fakat benimki öyle değil. Benim nefsimin işi çoktan beri sona ermiştir.
Biri benden sordu. "Halkın en kötüsü, tek başına yiyendir," sözündeki sırrın mânası nedir? Bu mânayı halka anlatmak çok güçtür dedim. Kur'an'da sözü geçen secde edenler acaba hangileridir? Önce gelmiş geçmiş peygamberler değildir. Bunlar, Yüce Peygamberimizin yoldaşları ve onlara uyanlar da değil. Hattâ dört yüz kırk veli de değil.
İçimde bir müjde var, pek acayibime geliyorîBu kimseler ki o müjdeyi almadan sevinç içindedirler, her birinin başına altın taç giydirseler bile gerektir ki razı olmasınlar. Biz bunu ne yapacağız? desinler. Bize o iç aydınlığı, gönül sefası gerektir. Keşke her neyimiz varsa hepsini alsalardı da ancak hakikatte bizim olanı bize verselerdi, desinler.
Çocukluğumda bana, hep tasalısın? diyorlardı. Sana elbise mi lâzım, yoksa paran mı yok?Keşke dedim üstümdeki elbisemi de alsalar. (M. 298) Sofunun biri şöyle demişti: Karnımı üç bölmeye böldüm. Üçte ikisini ekmek, üçte birini nefes için ayırdım. Başka bir sofu da ben midemi ikiye böldüm, yarısı ekmek, yarısı da su için, nefes lâtif ve hafif şeydir, demiş. Bir üçüncüsü de şöyle demiş: Ben karnımı ekmekle doldurayım da, su lâtiftir üstünde kalır. Nefes de ister bunun üstünde kalsın ister kalmasın.
Şimdi bunlar birer sır söylüyorlar. Biz ise içimizi sevgi ile dolduralım da başka bir şeyimiz olmasın, diyoruz. Vahy, latif bir şeydir. O kendi yerini kendi yapar eğer ona can lazımsa gelir, dilerse gider. Acaba bunlar bu Allah sevgisi yolunda neler neler biliyorlar? Allah ki, semaları yarattı, yeri yarattı, bu âlemi meydana çıkardı. Onun sevgisini, onunla konuşuyor ve onu dinliyormuş gibi, kolay zannediyorlar. Bu tutmaç suyu mudur ki getiresin de içesin ve bitiresin.
Eyyub Peygamber (Allah'nın selât ve selâmı ona olsun) bedenini kemiren kurtlara o cihetten sabrediyordu ki, o sayede devlete erişti. Derler ki, iki yüz bin kurt ve böcek onu ısırıyordu. Ben saymadığım için bunların sayılarını bilmem. Sanki saymışlar da ona göre söylüyorlar! Kurtlardan biri yere düştü mü onu alır, tekrar yarasının üzerine koyarmış. Güneş ışığında vücudunun bir tarafından bakılınca öteki tarafı görünürmüş.
Calinos hekim bu âlemi bilir ve tanırdı ama öteki âlemden haberi olmadığı için söz açmazdı. Eğer ölmezsem, derdi, beni bir katırın karnına koysunlar ki onun arkasından şu cihanı seyredeyim. Ama ölmek bana daha hoş gelir. Nasıl ki, haydudun biri oğlunu pek üzüntülü buldu; oğlana üzüntüsünün sebebini sordu, şu cevabı aldı: Bir delikanlıyı öldürdüm; belinde bir kemer gördüm içi altın doludur sandım. Meğerse bir tanecik pul varmış. Babası yerinden sıçrar, kuvvetli üç tokat vurur. Onu öldürmek ister. Ey kancık evlât! der. O kendisi ölmek isteseydi onu biraltına bile öldürmezdim!
Gemiciler de, geminin yükü ağır olunca, bakarlar ki, kaba saba bir adam var, omuz vurarak denize atarlar. Bu ne? diye aşağıdan bir ses gelince hiç derler suya bir parça şarap düştü. Bildiğiniz bütün bu şeyleri söylemeyin. İsa' nın sıfatını söyleyin. Hazreti Muhammed'in (S.A.) sıfatını söyleyin. Siz hep bildiklerinizi söylüyorsunuz. (M. 299) Kul gerektir ki Allah'yı görsün, görsün ki nasıl olur, ne türlü aşk oyunları oynar. Sanki göklerin ve yerin Allahsı ile sevişir, onu görür. Şu halde biz ne iş yapalım? İhlas (bağlık) perdesi arkasından bir ışık sıçradı, duvarda yansılandı.
Gönüle vuran ışık başkadır, duvara vuran ışık daha başka. Hakkın nefesi beliriyor; elbette secdeye kapanır. Bıçak öylesine keskinlik gösterir ki, Hint kılıncı bile ona yetişemez, Hümameddin daima insanlar nazarında hoş görünür. Yüzünden saçılan o niyaz ve ihlâs ışığı beni doyurmuyordu. Ona bakarken birçok engel araya giriyordu. Anladım ki, o ötekilerin

tarafındandır, onun tarafından değil. Nihayet o engeller aradan kalktı. Aradan epeyce bir zaman geçti. İşte insan böyle bir zamanda ondan ayrılıp gitmenin neler kaybına sebep olacağını bilemez. "Allah onlara azap vermedi, sen de onlarla birliktesin" hikmeti gereğince bu kadar azap ve ayrılık içinde olunca Allah nasıl seninle birlikte olur?
Meğerse surette seninle nifak halinde olsun. Yoksa bu gönül karanlığı azapların en beteridir. İsfahan'da ekmeği demir çivilerle satarlar. Akıllı olan satıcılar, ekmeği ye, çiviyi pabucuna vur, derler. Zır deliler de, çiviyi alnına çakmalı, ekmeği de tabutla beraber satmalı, derler. Tabutu ne yapayım? diyenlere de bir gün ölecek değil misin, lâzım olur, derler. Aşırı konuşurlar, çünkü orada ekmek pahalıdır.
Ulu Allah, "Bizim yolumuzda savaşanlara elbette yollarımızı gösteririz" (K. 29/69) buyurmuştur. Bu âyeti ister başından sonuna kadar oku, istersen sonundan başına doğru. Nasıl okursan oku. Yani yollarımızı kendilerine göstermiş olduğumuz müminler, bizim yolumuzda savaşanlardır, şeklinde de okuyabilirsin; netice aynıdır. Maksat Allah yolunda savaştır. Yoksa bu yolda savaşanlar, gerektir ki bizim kılavuzluğumuz olmadan yürüsünler. O zaman bizim onlara yol göstermemiz nasıl olur? Derler ki; Peygamberin dilinden söylenmemiş doğruca Allah yönünden söylenmiş olan, "Bizim yolumuzda savaşanlar," denilmesinden maksat bedenimizin görünürdeki savaşı ve hizmetidir. Onlara yollarımızı gösteririz buyurulmasmdan kasıt da ruhlarımızın veya gerçek inancımızın yollarıdır. Biri sırasız oruç tutar; Pazar, Perşembe ve karışık günlerde aç durur. Nefsin sırtına bin ki, oruç tutuyorum diyebilesin. Nefsine şiddetli davran ki, onu günün birinde Müslüman edesin! Peygamber, "Halk ile onların akılları (M. 300) derecesine göre konuşunuz,"buyurmuştur. Sizin aklınız derecesine göre dememiştir.
Biri sordu: Peygamberlik nedir? Peygamberliğin iç yüzü nedir? Peygamberlik kapısı nasıl kapandı? Yoksa insan oğulları mı kalmadı? Bir başkası ibahat yani her şeyi serbest ve mubah saymak ne oluyor? dedi. işte "Halk ile akılları derecesinde konuşun" diye buyurulmasının yeri burasıdır. Şeyh Muhammed'in sohbeti sırasında, falan hata etti, falan yanıldı gibi sözler çok geçerdi. Bir aralık onun da hata ettiğini gördüm. Zaman zaman bunu kendisine anlatırdım. Başını önüne eğer ve derdi ki: Oğlum sen kuvvetle dağı kamçılıyorsun, dağı. Benim bunda hiç bir maksatım, dileğim yok. Ama her defasında bunlar gibi yüz bin söz tekrarlanır dururdu. Bazan öyle bir hal içinde bulunurdu ki, onu hikâye ettiği vakit ben o makamda nasıl durabildiğini kendisine anlatırdım. Meselâ bir gün şu bahse dalmıştık, diyorduk ki: Peygamber sözü olan hadisin, Kuran'da bir benzeri olursa işte o hadis gerçek hadis sayılır. O bir hadis anlatıyor ve soruyordu: Bunun benzeri Kuran'ın neresindedir? O sırada ben kendisine garip bir hal geldiğini görüyordum. Onu, içinde bulunduğu o ayrılık âleminden cem âlemine yani birlik makamına getirmek istiyordum. Sorularını uygun sözlerle oyalıyordum. Buyurmuş olduğunuz bu hadis, gerçek hadis midir, değil midir, bunda ihtilâf vardır diyordum. Bilginler tek bir insan gibidir", anlamına gelen hadise benzeyen âyetlerin Kuran'ın neresinde olduğunu sorduğum zaman derhal cevap verir, "Şüphesiz müminler kardeştirler," (K. 30/10) ve ayrıca "Sizi ancak tek bir nefisten yarattık" (Lokman sûresi, 27) anlamındaki ayetlerden örnekler söyler, sonra yine kendi âlemine dalardı. Bilirdi ki, benim maksadım soru sormak değildi. Benim maksadım neydi? Bana, ey oğul! derdi, kamçıyı kuvvetli vuruyorsun. Daima oğul! diye hitap ederdi ve gülerdi. Yani burada oğul hitabının ne yeri var demek isterdi. Hazreti Peygambere daima, iman nedir diye sorarlardı. O da soranın haline göre cevaplar verirdi ki ona lâyık bir cevap olsun. (M. 301) Bir defasında "Müslüman, elinden ve dilinden, Müslümanların güvende olduğu kimsedir" buyururlar. Diğer bir defasında, "Namazını kılan, zekâtını veren kimsedir", cevabını verirlerdi. Bizde bir çare bulalım çaresiz değiliz.
Alemin çaresini biz bulalım. Bir Elifin ne olduğunu bilsen bütün Kuran'ı biliyorsun demektir. "Gökleri elimizle kurduk," âyetini ele alalım. Bu Kâdim'dir, başlangıcı yoktur denilmez. Her şey onun katında mahvolur, tekrar yaratılır; ta ki Allahlığına açık şahit olsun. "Güneşi

gördüğün zaman onu şahit kıl" ve yine Kuran'da "Biz seni görücü müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik." (K. 33/44) buyrulmuştur.
Bütün bu inancımla, bağlılığımla beraber, Kadı Şemseddin'e dedim ki, "Gideyim bir iş tutayım. Mademki bana ders vermiyorsun, başka yere varayım. Ben bir şey düşündüm, dedi. Sordum, nedir? Bir iş yapmayayım mı? iş yapmak bilir misin? dedi ve ilâve etti: Bu kadar dalgınlık ve bu derece incelikle, benim işim, mollalarım nazarında hayretle karşılanır. Hele şu adama bakın, şu makam ve saltanat içinde nasıl çalışıyor? derler. Kendi kendime, ah! dedim bana iş hususunda cömertlik gösteriyorsun. Ama ziyana sokuyorsun! Sabah ona yakın gelmişti geri döndü; ama bütün külhancıların bahsettiği sabah değil. Bütün sırlardan ancak bir Eliften başka bir şey açıklanmadı. Başkaca her ne söyledilerse o Elifin açıklanması konusunda söylediler. O Elif de hâlâ anlaşılamadı.
Şiir:
Ey düğümler çözme sevdasında olan ölü!
Kavuşma sırasında doğmamış, ayrılıkta ölmüş zavallı
Ey deniz kıyısında susuz uyuyan gafil;
Ey hazinenin başında dilencilikten ölen miskin!
Biliyorum ki fenadır, ama engel olmaya gücüm yetmiyor. Bu nasıl sözdür? Biliyorum ki, bu deniz boğucudur kendimi içine mi atayım? Yahut bu ateş yakıcıdır, yahut bu yüz arşın derinliğinde bir kuyudur, yahut bu bir yılan yuvasıdır, bu öldürücü zehirdir, ya da bu tehlikeli çöldür! Bildiğim halde nasıl giderim? Biliyorsan gitme; bilmiyorsan bu nasıl bilgi olur? Buna nasıl akıl veya bilgi denilebilir? Bu kadar öğütleri, sözleri.hep sana söyledim.
Bunları eğer şehirde bir topluluğa söyleseydim bana yüz binlerce saygı gösterir, (M. 302) büyük bir halk kümesi bana mürid olurlardı. Bir zümre de birbirinin saçlarını yolarak kavga çıkarırlardı; tatlı canlarını, sevgili mallarını bağışlarlardı. Halbuki sende hiç bir iz bırakmadı, sanki taş veya ondan daha katı dedikleri gibi, kalbin yumuşamadı. Bir yumuşak huyluluktan bahsederler ki, o gerçekte yumuşaklık değildir. Ancak o bir eşeklik sayılır. Yoksa öğüt, insanda iz bırakır.
Hazreti Muhammed'le (S.A.) ilgilenmekte, senin huyundan başka bir huy ile yaşamıyorum, kardeşlik ve yoldaşlık yönünde hareket ediyorum. Çünkü onun üstünde biri daha var; sonu olmayan yüce Allah.
Zaman olur ki, onun yüceliklerini anarım. Bu saygı ve ululama yönündendir, yoksa bir dilek için değildir. "O, Haktır" sözü Hallacın "Ben Hakkım" sözünden çok daha yüksek bir deyimdir. Eğer dostluğumuzun ayağı havada olduğu o günden beri bu bilinmiyordu ise, bunun delili senin gevelenmiş sözler söylemendir. Eğer fena söyledinse ben razıyım. Bana fena söylediğini isbat etmiş olman, benim için hayrın tam kendisidir. Allah'ın sırlarından bir sır olan kullar, Allah için ne söyleyebilirler? Her ne söyleseler çirkin düşer. Allah konuşmaz fakat kendi kudreti ile bütün varlıkları konuşturur. Camsız varlıkları bile söyletir. Eğer sırasında konuşursa, sözsüz ve sessiz konuşur, diyen olursa, ben de derim ki; Başka bir Allah gerektir ki onu dile getirsin. Halbuki ulu Allah, her şeyi dile getiren ve kendisi hiç konuşmayan o yüce kudret sahibidir.
"Allah ahlâkı ile ahlâklanın," yani ilâhi ahlâk ile vasıflanın buyurmuştur. Allah ahlâkı ise hem lütuf, hem de kahir'dir. Tek bir çeşnisi yoktur. Nasıl ki müminler vasfında, "Kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametli," (Fetih sûresi, 29) buyurulmuştur.
Şeyhin biri Bağdat'ta çileye çekilmişti. Bayram gecesi geldi, çileden bir ses işitti. Başka bir âlemden gelen bu ses, sana İsa nefesi verdik, dışarı çık, kendini halka göster, diyordu. Şeyh bir zaman düşünceye daldı. Bu sesten maksat ne idi? Bir imtihan mı? Ne istediğimi sınamak için mi? ikinci defa daha heybetli bir ses çınladı: Vesveseden vazgeç! dedi, dışarı çık, halk arasına karış ki sana İsa nefesi verdik! Şeyh, biraz murakabeye varmak istedi, maksadın ne olduğunu anlamak için düşünceye daldı. Fakat üçüncü defa daha sert ve keskin bir ses: Çabuk dışarı çık, durmadan yerinden fırla! diye gürledi. Şeyh dışarı fırladı. Bayram günü idi.

Bağdad'ın kalabalığına karışarak yürümeye başladı. (M. 303) Kuş şeklinde şeker helvası satan bir tatlıcıya rastladı. Kuş şekeri diye bağırıyordu. Şu helvacıyı bir sınayayım dedi. Ona seslendi. Bunu seyreden halk acaba Şeyh ne yapacak diye hayretle bakmıyordu. Çünkü Şeyh helvadan uzakta idi. Kuş şeklinde yapılmış olan helvayı tabaktan aldı elinin içine koydu, ona üfledi. Kuran'da buyurulduğu gibi, "Size çamurdan kuş şeklinde bir mahlûk yaratayım,"(K. 3/43) âyeti gereğince kuşta bir kımıldanma oldu, derhal eti, derisi ve kanadı belirdi ve uçtu. Halk hep birden toplanmış o kuşlardan birkaç tanesinin uçtuğunu seyretmişlerdi. Şeyh halkın bu kalabalığından, karşısında secde edenlerin, hayranların gösterdiği saygı ve sevgiden sıkılmıştı. Kırlara doğru yollandı. Fakat halk peşine takılmıştı, her ne kadar gelmeyin bizim işimiz halvet yaşamaktır dediyse de, yine arkasından ayrılmadılar. Kırda uzun müddet yürüdü. Yarabbî, diyordu bu ne keramet idi ki, beni hapsetti, aciz bıraktı? O sırada bir ilham geldi, onlara karşı bir hareket göster ki, geri dönsünler, diye düşündü. Şeyh karnından bir yel çıkardı, halk birbirine bakıştılar. Hep birden onu inkâr anlamında, başlarını sallayarak uzaklaştılar. Tek bir kişi kalmıştı, o gitmiyordu. Şeyh ona niçin öteki arkadaşları ile birlikte dönmediğini sormak istedi. Onun niyazındaki parlaklık ve inancındaki aydınlıktan Şeyhe utanç geldi. Belki Şeyhi bir heybet kapladı. Bütün bu hale rağmen sebebini sordu. Adam şu cevabı verdi: Ben önce o yel ile gelmedim ki, yine aynı yel ile gideyim. O yel, bu yelden daha iyidir bana göre. Çünkü bu yel ile mübarek zatınız rahata kavuştu. Halbuki o yelden zahmet ve ıstırap duydunuz.
Ne dostlar vardır ki, bir söz ile dostlarını ıstıraptan kurtarırlar. Dostun mazeretini kötü hayale kapılanlara anlatarak hem dostlarını rahata kavuştururlar, hem de kendileri rahat ederler, Bir başkası da bir iki lâkırdıyı esirger, dostu sözü ile boğmak ister. Nihayet bu sözün geçmiyor mu? Bak ki bu söz mü, daha olgun bir sözdür, yoksa öteki mi? Bu mu daha tamam sözdür? Yoksa öteki mi? Eğer bu söz daha olgun ve daha tamam ise, öbürü bir şey değildir. Bu sözün karşısında yapılacak iş ancak onu dışarı atmak ve bununla kendini doldurmaktır. (M. 304) Devlet de bundadır. Kendi sözünü hep ileri sürme ki, daha olgun olan sözleri uzaklaştırmasın! O eksik sözü anmak bu olgun sözün anılmasına engel olur. Bundan yani iyi sözden dem vur; ondan, kötü sözden dem vurma! Sizin nişanınızı söyleyen ve size ulaştırılan sözlerden bahsetmemen. Ey hoca! Şunu da söylemiştim ki, O bütün ululuğu ile bizim nüktemizi dinlemekte ve işitmektedir. Size yaraşan şimdi susmaktır, dedim. Olaki tekrar bir yol bulabilirsiniz. O yol tozlarla doludur, dedi. Başka biri de, o tozdan geçer ama henüz eğri konuşmaktan vaz geçmemiş; o konuda henüz dem vurmaktan geri kalmamıştır. Dedim ki; şimdi bizim mazeretimiz var. Vaaz etme sırası geldiği vakit bize haber verin, içimizi temiz tutalım.
Tekrar söze başladı: Alaeddin Honcî falan şeyhden şöyle nakletti ve dedi ki: Bizim Hak yolunu aradığımız sıralarda idi, bir dervişin hizmetini görüyordum. O söyledikçe ben de dudağımı kımıldatıyordum. Dedim ki, öyle bir vakit olur ki o derviş yükselir, bilgide, görenekte olgunlaşır. Ama ona sormalıdır ki, ben konuştuğum zaman o konuşmaz mı? O zaman ben mahrum olurum. Diyelim ki olgunlaşmamış olsun niye susturayım? işitmiştim ki, konuşmak can yıkmak, dinlemek can beslemektir, dedi ve söze tekrar başladı: Kendi kendime dedim ki, yüz gün içinde iyi hale getirdiğimiz, düzelttiğimiz şeyleri o bir lâhzada alt üst ediyor, ilâve ettim: Bizim öyle bir yularımız vardır ki, onu çekmeye hiç kimsenin kudret ve cesareti yoktur. Ancak Allah Resulü olan Hazret! Muhammed çeker. O da hesap ve ölçü ile hareket eder. Dervişlik gururu başıma vurup da sertleştiğim zaman ipimi asla çekmez. Nasıl ki sofi elbisesini yırttı denildiği vakit, meclisten biri sormuş: Allah kitabında elbise yırtmak var mıdır? Sofî şu cevabı vermiş: Allah kitabında ayaklara ve boyuna mesh etmek var mıdır? Büyükler hep cebir tarafına giderler, ama bu ariflerin yolu başka yoldur. Cebir inancası dışında bir hoş nükte vardır. Allah sana kaderiyeci demiştir, sen kendine niçin cebriyeci diyorsun?

Allah, sana kudret sahibi diyor; sana kaderiyeci diyor. Çünkü emir ve nehy'in gereği, vaadin ve korkutmanın icabı, Peygamber göndermek, bütün bunlar kaderiyecilik inan casını destekleyen şeylerdir.
(M. 305) Cebir hakkında birkaç âyet vardır ama azdır. O kul yönünden gelir, kul da pek çabuk hak tarafına gitmektedir.
Şu âyetteki mâna nedir? Allah arş üstüne yükseldi" (Tâhâ süresi 5).
Bir padişahın üç oğlu vardı, çocuklar önemli bir iş için sefere çıkacaklardı. Babaları onlara birkaç gün, belki de üst üste on kere vasiyette bulundu: Yol üzerinde falan kale vardır. Şöyle bir kaledir. Oraya varınca Allah Allah diyerek geçin, asla o kaleye girmeyin! Padişah bu öğüdü vermeseydi, oğullarında, belki de o kale tarafına bakmak için hiç bir merak ve heyecan uyanmayacak, geçip gideceklerdi. Fakat bu ısrarlı tavsiyelerden onlarda gizli bir merak ve heyecan uyandı. Acaba bu kalede ne var da babamız bizi bu kadar ısrarla oraya girmekten menediyor. "Kişi yasak edilen şeye düşkündür" derler.
Kaleye geldikleri vakit hikâye malûmdur: Bir duvar gördüler üzerinde padişahın kızının resmi vardı. Görür görmez âşık oldular. Gidip babasından kızı istediler. Padişah emir verdi: Bunları götürün, içi kesik başlarla dolu olan hendeği gösterin. Büyük şehzade, ben gideyim oradan nişan getireyim diye iddia etti ama aciz kaldı, onu da öldürdüler. Ortanca da böylece kurban gitti. Sıra küçük kardeşe gelmişti. O da aynı sevdada idi. kızın babası, eğer başkalarından ibret almadınsa, kendi kardeşlerinin akıbetinden de mi ibret almadın? dedi. Oğlan şu cevabı verdi:
Şiir:
Aşkta sabır yeterli değil,
Sabır feryada yetişmiyor.
Sabırlı olmak hoş bir erginliktir ama
Gönül hiç kimsenin fermanı altına girmiyor.
Şart koştu, kızı istemekte ısrar etti kızın dadısı, oğlanın bu içten sevgisini anlayınca gönlü yumuşadı ona kılavuzluk ederek altından bir öküz heykeli yaptırmasını, içine girerek saklanmasını söyledi. Bu öküz, hile ile kızın bulunduğu köşke götürüldü. Geceleri halk uykuya vardıktan sonra yeni sevgililerin aşk ışıkları ile dağılan gece uykuları yerine aşk lezzeti faslı başlıyordu. Şehzade gece öküz heykelinden dışarı çıkıyor, mumlar yanıyor, şaraplar dolanıyor; kızın kıvırcık saçları (M. 306) sevgi şarabı ile ıslanıyordu. Gündüz olunca bazı nişanlar görüyorlardı, ama ortada hiç kimse yoktu.
Oğlan bu vuslatın bir nişanı olarak, kızın bir bileziğini aldı. Babasına kızından nişan getirdim diye gösterecekti. Halk onda hiç bir nişan ve alâmet görmeden de gerçek ve samimî sevgisine vurulmuş, ona içten bağlanmıştı. Aralarında eğer padişah ona kastedecek olursa, engel olalım, biz de padişaha kastedelim dediler. Çünkü çok sevimli bir gençti. İşi haber alan şehzade buna lüzum yok, dedi. Ben doğrudan doğruya nişanı gösterirsem, zaten Padişah ölür, siz de ayağından tutar dışarı atarsınız.
Padişahın yanına girince, nerede nişan? dedi. Şehzade cevap verdi: Getirdim, getirdim ama, sen, vezir ve ben, her üçümüz halvete çekilelim; sana öyle bir nişan göstereyim ki, aklın başından gitsin. Bunda hiç bir şüphe, zan ve yanlış bir düşünce kalmasın, sana tamamiyle yakın hasıl olsun.
Halvete çekildiler. Şehzade kızdan aldığı baş örtüsü, yüzük ve başka armağanları ortaya attı ve onlara gösterdi. (Bu hikâye Mesnevi'nin altıncı cildinde sonu gelmemiş olan Kale ve Üç Şehzade hikâyesinin aslıdır. Mevlâna'nın son günlerinde mizacına arız olan hastalıklar yüzünden kendi deyimince "Söz devesi bir daha kalkmamak üzere çökmüş, artık hikâye de bu yüzden eksik kalmıştır. Şems'in kısa bir özetini verdiği hikâye bu suretle tamamlanmıştır. (Ç))
Şiir:
Gam, senin lütfün ile sevinç içinde kalır,
Ömür, senin iltifatınla sonsuzluğu kazanır.
Aşk, her ne kadar zamanın belâsı ise de hoştur.

Bu şarap baş ağnlarıyle doludur, ama yine de hoştur.
Aşk ile uğraşmak çok çetin bir iştir ama,
Senin gibi bir sevgili ile gönül alışverişi pek tatlıdır.
Bir şeyh gördüm etrafına şaşkın ve dalgın bakmıyordu. Beni ve başkalarını hayretle süzüyordu. Başını önüne eğdi, biraz sonra arka arkaya secde ediyor daha sonra yerlerde yuvarlanıyor, pabucunu başına vuruyordu. Ona dedim ki; Temaşa ancak Ayı tamam görenlere yaraşır. Ondan bir parçayı görmek gerçi sana hayret verdi ama tamamını görmenin zevki derecesinde olamaz. Sağ kaldığın müddetçe ecel münadisi gelmeden önce çalış, işitiyor musun bu münadi ne söylüyor? Minarenin başından şöyle sesleniyor: Birini şehirden dışarı atıyorlar, çabuk dışarı atın, (M. 307) eğer atmazsanız şehir halkı bütün evlerini bırakıp kaçacaklar.
Musa Peygamber, (Allah'ın selâmı üzerine olsun) o yüce mertebesi ile Hızır Peygamberden, onun yoldaşlığından kendi peygamberlik sıfatını olgunlaştırmak için yardım diliyordu. Tâki bununla başka bir güzellik daha elde etsin. Tövbeler ediyordu. Gerektir ki, derviş bütün ömrü boyunca bir kerre tövbe etsin ve ettiğine pişman olsun da niçin şu hatalı iş benim yioluma rastladı diye üzülsün. Gerektirir ki, içimizdeki hesap soran kuvvet dışarı çıksın. Bana perde olacak bir şeyin karşıma çıkmaması için kendimi nasıl koruyayım? Haydi o kuruntuyu içimden atayım, ama daha fazlası gelir, beni uğraştırır. Kendimi savunmaya, kendi işimle uğraşmaya imkân bulamam.
Kedi benden eti kaptıktan sonra hep onu yakalamakla uğraşır, o saatte et yemekten vaz geçerim. Ne mutlu Farsça Kuran ve kutlu konuşan, temiz ilâhi ilham! Bir aralık bir mahalleden geçiyordum bir çalgı sesi işittim. Biri derviş diyordu, öteki sema diye İsrar ediyordu, iş pek nazik bir duruma girmişti. Saz başlamıştı. Ansızın ağzımdan şu sözler fırladı: Ne gör ne işit. O anda öyle yaptım, onlardan bir tarafa çekildim. Bu tuhaf bir iştir, başkalarının yanında keramet ve mucizedir.
Önce fakihlerle düşüp kalkmaz, hep dervişlerle otururdum. Din bilgini geçinenler dervişliğe yabancıdırlar derdim. Ama dervişliğin ne olduğunu anladıktan sonra onların nerelerde oturduğunu gördükten sonra şimdi dervişliğe meylim kalmadı. Fakihleri bu dervişlerden daha üstün tutuyordum. Çünkü fakihler bir kerre zahmet ve meşakkat çekmişlerdir. Bunlar ise ben dervişim diye yan çizerler. Nihayet dervişlik nerede?
Bütün ulu Peygamberler, dervişlik aşkı ile yanıp yakılmışlardır. Mtisâ Peygamberde, "Yarabbi beni Muhammed ümmetinden kıl," diye feryat etmiştir.
Muhammed ümmeti olanlara göre, her kıssanın, fıkra veya hikâyenin bir özü ve nüktesi vardır. Hikâye ve fıkra da bu nükte için anlatılır; yoksa büyükler can sıkıntılarını gidermek için hikâye yolu ile konuşmuş değildir ki maksatlarını o hikâyede belirtsinler. Bununla beraber, "Susan selamete erdi" derler. Büyükler yanında da susmak yaraşır.
Beyit: (M. 308)
Genç delikanlının aynada gördüğü şeyleri,
Tecrübeli Pir, pişmiş tuğlada görür.
Birisiyle konuşmanın manası şöyle olmalı: Senin gözünün önünde ve gönlünde sanki bir perde var, ben de onu kaldırayım düşüncesi ile konuşmalı ve mecliste niyazsın olmalıdır.
Koca karıların âdetlerini benimseyin! Çünkü onlara göre, hepsinden evvel Fahri Razî ve onun gibi yüzlercesi gerektir ki, kendilerinden bir dilekte bulunan kadınların baş örtülerini düzeltsinler, onlardan öğünerek söz açsınlar. Ama o baş örtüsüne de yazık olur.
Şeyh Ebu Mansur'un çok yakışıklı bir çocuğu vardı. Bir delikanlının gönlü ona kaymıştı. Şeyhin bu söylentilerden haberi yoktu. Halbuki Şeyhlerin gönlü yalnız dış duygular yolu ile haber almaz, belki vahiy ve ilham yolu ile de haber alır. Nasıl ki, "Onun kulağı ve gözü olurum ", 'Allah nuru ile görür”"Gördüğünü kalbi yalanlamadı" (Necim sûresi, 12) anlamındaki âyetlerde de böyle işaret buyurulmuştur.
Şiir:

Feleğin bütün hallerini bilirler,
Onlar ki gerçeği arayan ve yol gösteren erenlerdir
Fakat güzel huyları dolayısıyla kimsenin perdesini yırtmazlar.
Sanki, zamanenin gidişini onlar yürütüyor.
Allah huyları ile bezenin: "Sevgili Peygamberim! Şüphe yok ki sen en yüce huylarla bezenmişsin!" (Kalem sûresi, 4)
Beyit :
Geçinme sırasında halk ile ol, onlarla hoş geçin!
Allah'ın yumuşak huyluluğuna özen çirkin şeyleri at!
Seven delikanlı, aşk ateşi içinde Şeyhin yanına geldi. Ben mürid olacağım dedi. Şeyh de kabul etti. Onu kendi yakınları ve güvendiği insanlar arasında bıraktı. Gizlice diyordu ki: Bu delikanlıda hem büyük bir cevher var, hem de büyük bir utangaçlık. Ben iki halini de bilmekteyim. Bunu size de göstereceğim. Çocuğu içeriye, halvete çağırmalarını emretti; delikanlıyı gizli bir yerden gözetlediler. Bir gece çocuğa saldırdı ve nihayet çocukcağızı öldürdü. Hemen dışarı çıkmak istedi, kaçacaktı. Şeyh dervişleri uyandırdı, onlara şöyle dedi: Falan mürit şöyle bir harakette bulunmuştur, kaçmak istiyor biz onun yolunu kesmişiz kapıyı bulamaz. (M. 309) O şimdi her tarafı duvar görüyor. Korkulur ki ödü patlasın. Gidiniz, ona deyiniz ki, Şeyh seni istiyor, yaptıklarını da biliyor. Nasıl ki: "Bana her şeyi bilen ve her şeyden haberi olan Ulu Allah bildirdi", (K.66/3) buyrulmuştur.
Dervişler geldiler, kapıyı açtılar, odayı kan içinde gördüler ama bir türlü feryat etmeye cesaret edemediler. Çünkü Şeyhin işaretinden korkmuşlardı. Delikanlıyı Şeyhin yanına getirdiler. Şeyh gülerek neşeli neşeli ileri doğru yürüdü, kolundan tuttu kendi hırkasını sırtından çıkararak ona giydirdi, getirip kendi makamına oturttu. Ona, senin için zaten şu bir tek perde kalmıştı ki, bu makama erişesin, dedi.
Her insanoğlunda bir benlik vardır, insan sonunun neye varacağını önceden görse idi, hiç benlik davası eder miydi? Muhakkak ki sakınırdı. Ama önceden sonunu göremedi. İşte Peygamberlerin sultanı ve sonuncusu olan Hazreti Muhammed'in (S.A.) üstünlüğü buradadır. Aşık, benliğini sevmek sevdasından kendini kurtarırsa sevilen ve istenilen sevgili de benlik sevdasından vazgeçer.
Şiir:
Her ne derlerse onun içyüzü budur.
ululuk artık ölmüştür. Dirilik de budur.
Arapça şiir:
Fakat kalbim ağladı, ağlamaktan öyle coştu ki,
O da ağladı, ona dedim ki, üstünlük ilk davranandadır.
Eğer şimdi ağlayacağıma, çocukluk ve gençlik çağlarımda ağlasaydım.
Sadi'nin başı için şu pişmanlıktan önce nefsimi şifaya kavuştururdum.
Üstünlük ilk davranandadır, sözündeki ilk davranan ile geç kalanın anlamı şudur: Sevgili için ilk azığı hazırlayıp saklayan ilk davranan demektir. Geç kalsa bile yine önceden davranmış sayılır. Parmağında yüzüğünü çevirirken Peygambere şöyle hitap olundu. "Bizim sizi boş yere yarattığımızı mı sanıyorsunuz?" (K. 23/117) Bana, bir yabancı yüz kere de vursa, hiç bir şey demem, ama o biricik sevgiliden bir kıl ucu yakalayayım o rahmet ve şefkattir. Nasıl ki Hallacı Mansur vak'asında başkaları gökten buz yağdığından bahsetmişlerdir. Hal ehli olan bir kişiden nakledilen bu hikâye ise daha hoştur. Derler ki: Hallacı astıkları zaman şeriat ulularının fermanı şöyle idi: Hallaç darağacına çekilince Bağdat halkından her biri ona bir taş atacaktır. Herkes bir kaç mancınık taşı atmakla beraber (M. 310) dostlarını da bu işe zorladı. Çaresiz herkes buna katıldı. Arada taş yerine bir gül demeti de atılmıştı. Hallaç derin bir inilti çıkardı feryada geldi. Bu hali seyredenlerden birihayretle ondan sordu: Niçin o taş yağmurundan hiç bir ses çıkarmadın da bir gül demeti atılınca inledin? Bilmiyor musunuz ki, dedi,sevgilinin cefası çok çetindir.

Adamın biri yıllardan beri kendine bir mürşid arıyordu. Her kimi işitse koşardı ama hiç bir kapı açılmıyordu. Bir gün başını bir tuğla üstüne koyarak uyudu. Aradığını düşünde görmüştü. Uyanınca hemen tuğlayı öpmeğe başladı; koltuğuna kıstırarak her nereye gitse asla yanından ayırmaz,o olmadan namaz kılmaz, misafirliğe onsuz gitmez, baş sağlığına, düğüne hattâ uyumaya hep tuğla ile beraber giderdi. Hastalıkta bile dışarı çıkarken tuğlasız durmazdı. Biri gelse de kendisini övmek istese derdi ki: Bunu önce benim şu tuğlama, şu cevherime söyle! Yanına bir ziyaretçi gelse de el sıkmak istese, önce elini şu tuğlaya sür,derdi. Bu nedir? diyenlere, bulunmaz bir şeydir, ancak iyi kişilerde bulunur, fena kişilerde bulunmaz; otuz sene idi ki bir şeyi kaybetmiştim, dün gece başımı bu tuğlanın üzerine koyunca onu tekrar elde ettim, derdi.
Şiir:
Ey sevgili! Ey can! Gönlüm buna nasıl inanır ki,
Sana kavuşmayı asla ummazdım!
Gamdan uzaktım, felek bu halimi beğenmedi, halbuki,
Bana seninle geçmeyen zaman daha hoştu.
Ne kadar uzak, ne kadar uzak! Sana sonsuz ömür mü versinler? Ben görüyorum ki ölüm yabancılıkla dolu birâj lemdir.Bütündostlarıma sonsuz ömürler diliyorum: Ondan başka dua etmiyorum. Hele sana ki, bizim hem dışımızı hem içimizi besledin, yetiştirdin; senden bize binlerce faydalar ulaştı. Ama benim bu haberimden hayret ettinse ben hakkın sıfatıyım, benim sıfatım da onun sıfatı demektir. (M, 311) Benim bilgim onun bilgisi ve onun sıfatıdır. Derler ki; Allah'ın yumuşak huyluluğu ve sabrı vardır. Her sabrı yüz yıl, bin yıl sürer.
R ü b a î:
Ey ay parçası, doğdun ve parladın,
Kendi feleğinin çevresinde salınarak gezdin!
Bilirsin ki, can ile beraberdin,
Ansızın battın ve görünmez oldun.
Arapça beyit:
Veki'a beni korumamasından şikâyet ettim,
O da günahları terk edeyim diye beni uyardı.
Herkesin kendine göre bir günahı vardır. Birinin günahı sarhoşluk, yaramazlıktır, onun haline uygun düşer. Ötekinin günahı da Allahdan uzak kalmaktır. Bir öfke vardır ki, zaman zaman ayaklanır, bazan da gizlenir. Onun işi gizli kalmaktır. Ama canlı olan bir mahlûk suç işlemekten nasıl kendini korur? Çünkü burası onun yeri olduğunu bilmektedir.
Mısra:
Nihayet kedi delik başlarından ayrılmaz.
Bir ge'nç Kuran öğrenmek istiyordu. Çok zahmet çekmiş, Kuran'ı ezberlemişti. Ama hâlâ arzusu vardı. En iyi Kuran okuyan öğretmen kimdir? Diye soruyor ve Allah'a yalvararak Kuranuzmanı veAllah adamı has kullardan bir öğretmenle tanıştırmasını diliyordu. Ansızın Bağdat'ta bir öğretmen haber aldı ve derhal yanına gitti. Ezberindeki her âyeti ona tekrar ediyor o da şöyle oku böyle oku diye düzeltiyordu. Kuran öğrencisi baktı ki ömrünü boşuna harcamış, işe yeniden başlamak gerekli. Ne olursa olsun dedi, öğrenci, öğretmene karşı şu şartı ileri sürdü: benim babamın adeti her sahife için bir altın vermektir. Öğretmen, peki, dedi. Genç öğrenciye Kuran'ın sırlarını öğretiyor, o da, altınları gönül hoşluğu ile veriyordu. Ama bir gün geldi ki verecek altını kalmadı. Baba üzülüyordu. O sırada bir ihtiyara rasladı, üzüntüsünün sebebini sordu, ahvali anlatınca ihtiyar güldü. Onu evine götürdü, misafir etti. Baba (M. 312) canının sıkıntısından yemek yemiyordu. ihtiyar sizin o öğretmeniniz benim oğlumdur.dedi, senin verdiğin altınlar da şu halının altındadır. Oğlumun altına ihtiyacı yoktur. Hazret! Peygamber, "Kuran'ı güzel ses ve ahenk ile okumayan bizden değildir," buyurmuştur. Bizim altınımız Kuran'dır, mülkümüz, kuvvetimiz ve varlığımız Kuran'dır. Biz Kuran'ı böyle öğrenmedik ki ondan başka bir şeye muhtaç olalım. Bu ancak seni sınamak içindir, işte bak

bütün paraların buradadır al dedi ve oradan ayrıldı. Eğer o hatırayı kendinden uzaklaştırmamış olsaydın öğüde muhtaç olmazdın ve zahirde senden köprü geçmez bir merkep sıpası istememize bile lüzum kalmazdı. Onu sürersin, gölgeden kaçar, köprü üzerinde ayakları titrer, dünyayı canına bağlar, gerektir ki biraz yük taşısın. Onu burada sınayın. Eğer köprü geçerse ne iyi, yoksa hemen geri göndermeli. Çünkü o bir aralık seni yol ortasına kadar götürür, ama arkadaşları köprüyü geçtikleri halde o geçmez. Geri dönmeye imkân yok, ileri gitmeye imkân yok. işte onu burada tecrübe et kf, anlayasın. Nasıl ki Kuran'da "Her şeyi bilici olan Allah onların imanlarını sınar," (K.60/10) buyrulmuştur.
Şeyh ayva yer; vah şeyhim, vah müridim! dersin ama o senin müridin değil sen onun müridi oldun. O sana Yasin okuyor. Sen ona ne yapayım diyorsun! O teslim damarı kayboldu ama altın damarı yerinde duruyor. Sen kayboluyorsun, altın damarına kayıp diyorsun. Toprak vardır ki, içinden altın çıkarırlar ama o yetim incinin ocağı, madeni belli değildir. Kuvvetli ihtimale göre su içindedir.
Bezirganın biri bütün malını harcadı elli defa memleketinden dışarıya sefer yaptı. Öteki bezirganlar da onun parası ile etrafı dolaşır, ticaret ederlerdi. Ancak başkalarının parası ile ticaret edenlere falanın sofrası seferdedir, derler. Bunlar paralarını dalgıçlara yedirirler, bir yetim inci çıkarmak umudu ile durmadan para harcarlar, dalgıçlar da batıp çıkmaktan aciz kalırlar, sedefleri dışarı çıkarırlar, ancak içinden bir şey çıkaramazlar.
Beyit: (M. 313)
Bana senin akik gibi dudağın gerek, şekerin ne faydası var?
Bana senin cemalin lâzım, kamerin ne yeri var?
Dalgıç nihayet işin sonuna bakar, hiç olmazsa ayağımda bir pabuç kaldı, der. Hele bir kere daha dal, olaki o yüzbinlerce para değerinde olan sedefi yakalayabilirsin.
Hazineden anlayamayan yalnız onun sözünü işiten ve gören kimse için hazine ancak bir armağandır. Hatıra gelen bir şeyi yapmamak veya geciktirmek nedir? Gecikme, ancak eşeğin köprüden geçmediği zaman olur. O zaman onu kovarsın!
Derler ki: Ayakyolunda Allah adını söylemek gerekmez: yavaş da olsa Kuran okumak yaraşmaz. Ama bugün kendimden ayıramadığım içimdeki pislikleri ne yapayım? Şah bu attan aşağı inmek istemiyor, askerini toplamış, şeytan onu önüne katmış, yardımcı gibi kullanıyor. Şah ise, o muhakkak Allahdır diyor. Çünkü şeytan, Allah kılığında da görünür ki, kendisini kabul etsinler.
O adama dedim ki, şeytan nasıl Allah kılığına girebilir. Onun kitabından yüz Bayezid'in künyesi okunur. Yenini aşağı sarkıtsa yüz Ebusaid (Ebülhayır) dökülür. Onda hem ruhani, hem de cismanî kudretler vardır. Şehvet nereden geliyor? Ancak bir kimsenin yüzünü kapıyan şu zümrenin zihnini bulandırır ve der ki: Kendini göster de hatırından şu düşünceler çıksın. Şimdi bunların hizmetini ancak anasından ve babasından görmüş olanlar yerine getirebilirler.
Beyit:
Ana ve baba, evlâtlarını incitmezler ama
Akıl ve ruh velilerdedir.
Şiir:
Ey sabah rüzgârı, elinden gelirse bir gececik onun yurdundan geç!
Gönlün isterse, benden onun tarafına bir selâm götür.
Gönlümü orada görürsen, de ki, vuslat sana haram olsun!
Ben böylece senden uzakta, sen ise hep onunla diz dizesin.
Eğer oraya yetişebilirsen aheste git, yavaş yürü!
Tâ ki, zülüflerinin kıvrımları dağılıp da birbirine karışmasın!
Rubai: (M. 314)
Yel esti, gül yapraklan mey tiryakilerinin başlarına saçıldı.
Yâr geldi meyler dostların kadehlerine boşandı.
O sümbül (saçlarla) gül (yanaklar) atlarların neşesini kaçırdı.

O mest nergis (mavi gözler) ayıkların kanını döktü.
Rubai:
Aşk, bizim ölçümüze göre başımızda değil
işin garibi bizim yükümüz bineğimizin yükünden
daha ağır Dilberlerimizin cemali, güzelliği söz konusu
olunca, Biz ona lâyık değiliz, o da bizim dengimiz değil.
Rübaî:
Gönül ararsam, senin semtinde görürüm,
Can istersem, saçlarının kıvrımlarında bulurum.
Çok susuz kalırda su içersem,
Kâsede yüzünün hayalini görürüm.
Rübaî :
Bundan daha perişan gönül hali olur mu?
Yahut bundan daha başsız, sonsuz bir olay var mı?
Alemde hangi mihnete uğramış zavallı var ki,
Bundan daha başı dönmüş, bundan daha şaşkın olsun.
Beyit:
Ey cihanın canı, ölmek ne hoştur,
Hele kılıç senden, gerdan da benden olursa!
Alemin güzelliklerine değer biçmişler her biri için şu kadar değer vermişler. Ey sevgili can, acaba bu hoşa gitmeyen çirkinin değeri nedir?
Şiir:
Diyorsun ki, benim mahmurluğumdan yüzlerce küp parçalanır,
Acaba bir koku almadın mı ki, bu derece sarhoş oldun?
Rubai: (M. 315)
Ey gönül git sonunu düşünenlerden ol!
Yabancılık âleminde yakinlerden ol!
Sabah rüzgârına binip dolaşmak istersen,
Dervişlerin bineklerine ayak toprağı ol!
"Göklerim ve yer yüzü beni kapsayamadı. Ama ben bir imanlı kulumun Gönlüne sığdım", anlamındaki kutsal hadis malumdur.
Bir aralık falan kimse açıkça küfür söylüyor, halkı yoldan çıkarıyor, dediler. Bir kaç kerre bu isnadı tekrarladılar. Halife işe ehemmiyet vermedi. Bu sefer de adam bir alay ayaktakımı ile dost olmuş, bunları doğru yoldan saptırmış dediler. Bu senin hakkında uğursuzluk getirir, senin çağında açıkça küfür söylensin. Muhammed dini harap olsun, bu olur mu? diye Halifeye tekrar ısrarda bulundular. Halife, adamı sarayına çağırdı, yüz yüze gelince, bunu Dicle'ye atın dedi. Ayağına bir desti bağladılar. Götürürlerken Halifeye sordu: Benim hakkımda bu cezayı neden reva gördün? Halife halkın maslahatı icabı (Müslümanların selâmeti için) seni suya attıracağım, dedi. Adam o, halde benim maslahatım için benim selâmetim namına halkı suya at, dedi. Senin yanında benim o kadar itibarım yok mu? Bu sözden halifenin içine bir korku düştü, adama acıdı. Dedi ki: Bundan sonra, benim yanımda o ne derse öyle yapacağım. "Allah arş üzerine hakim olmuştur" anlamındaki âyeti şerh eden gerektir ki, "Nefsini bilen, Rabbini de bilir," nüktesini de anlatsın. Bu sözde gizli bir hazine vardır. Açıklansın da hiç anlaşılmayan bir tarafı kalmasın. Çünkü nefsi ile alışverişi olan kimse ne kendini ne de başkalarını düzeltebilir "EY RESULÜM! Sözü istersen açık konuş o gizli ve kapalı her şeyi bilir" buyurulmuş. (Tâhâ süresi, 6) Nefsin yeri ancak ayak altıdır.
Muhammed'de (S.A.) Ahad'i (tek Allah'ı) bulabilirsin ama Ahad'de Muhammed'i bulamazsın!
Sofi evden dışarı çıkar, hırkasınınyenine bir dilim ekmek yerleştirir. Yüzünü o ekmeğe çevirerek: Ey ekmek der eğer başka bir şey bulabilirsem elimden kurtulursun, yoksa zaten elimdesin!

Onlar hep Ahad'e uyanlardır, biz de Muhammed'e (S. A) uymuşuz. İsterse Kabe'nin damına götürsünler, hayır deriz. Muhammed'e uymak daha doğrudur. Bu, Kâbenin damında namaz kılmaktan daha üstündür.
Gizli benlik duyguları onları bağlamıştır. Bir şeyhe dedim ki: Allah seni (M. 316) cehenneme atsın! Keşke, dedi: o zaman, bendeki nurun Cehennem ateşi ile ne hale geldiğini, Cehennemin de benim nurumla nasıl karardığını görmüş olurdum.
Bahsi geçen Şehzadeler hikâyesinde de böyle oldu. Öküz heykelini gördüler, ama içindeki Şehzadeyi göremediler. Yoksa kimbilir onu nasıl öldürürlerdi.
(Mahkemede) hasım tarafın suçunu açıkça söylemesi seksen tanık dinlemekten daha iyidir. "De ki, hangi şey en büyük şahadettir; de ki Allah görücüdür," (K. 6/19) sözlerindeki hikmete bakalım:
Kuran tefsiri yapıyoruz. Derler ki: Hiç bir Müslüman, (tanımadığı kimseye) bu zındıktır der mi? Kendi mektuplarını okumazlar da falan kâfir oldu derler. Evet kâfir idi, mümin oldu.
Zeyneddin Sadaka dedi ki: Başlarımızı eğelim, huzura murakabeye varalım. Bir parmak mesafe için yoldan kadın. Bundan ötesi ıssız çöllerdir. Bir parmaklık yoldan, Aksaray'dan Konya'ya geliyorsun. O bir parmaklık yoldan geri kaldın!-Üst tarafı yokluk çölüdür. Ancak yolu ara, sor yol bu mudur? diye araştır. Dikkat et ki, o şaşırtıcı uğrular birer hırsız olmasınlar. Sen nazar ehli ol, doğruyu eğriden ayır! Çünkü yol arada bir takım dallara ayrılır. Biri bu yoldan gelir öteki o yoldan gider, sen doğru yol tarafını koru. Konya'ya eriştikten sonra başkaca düşünceye lüzum yoktur. Orada adil bir Sultan vardır, kimse kimseye zulmetmez. Kutsal hadiste "Lâilahe illallah inancı benim kalemdir. Her kim benim kaleme sığınırsa selâmette olur," buyurulmadı mı? Her kim bu tevhid kalesine bu Lâilaha illallah hisarına girerse, bir şey söylemez. Ama her kim ancak bu kalenin adını söyler de geçerse, o bir şeyler anlatmak ister. Kalenin adını söylemek çok kolaydır. Benim dilimle ben kaleye girdim veya Şam'a gittim dersen, bir anda semaları ve yerleri dolaşırsın; Arşa, Kürsiye yükselirsin. Hazreti Muhammed (S.A.) "Tam içten ve gönülden Lâilaha illallah diyen mümin Cennete girer," buyuruyor. Şimdi sen otur da söyle:
O, birdir diyorsun. Sen kimsin? Sen altı binden daha fazlasın! Sen bir ol! Yoksa onun birliğinden sana ne? Sen yüz bin zerresin ki, her zerrende bir heves, her zerrende) bir hayâl taşıyorsun. Niyetiyle gönülden, aklı ile tam içten bağlılık gösteren cennete girer. Bunu yapabildi ise Cennete girer, yolundaki vaade hacet yoktur. Bunu yapabildi ise Cennetin tam kendisidir. O.
Bunu kimin yanında söyledi? derlerse gerektir ki biraz kerem etsinler. Halk (M. 317) daha isdidatlı olsun. Bununla beraber vaizin öğütlerini o kadar çok tekrarlama ki halka soğukluk gelmesin, işleri ya açık sözlerle konuşursun, yahut yedi renkli hırka ile! Tahkik ehli kişilere feryad yaraşır, bunu bilmek lâzımdır. Yedi renge boyanmış, secdeye kapanmış insanlar görüyorsun. Ey şeyh sana renkten sıyrıl, vaz geç dediler! önce tekkede de anlayışlı olmuyorlar.
Şimdi dışarı çıkayım, bırakmazlar. Bir kerre dergâhın, tekken var ama o doğanın şahı, ya kafestedir yahut kafesten kaçmıştır. Kafes demirden olmalı ki kuş uçtuğu 'zaman huy huy etmeyesin. Burada huy huyun ne yeri var? yani kuş uçtuktan sonra gel gel demek neye yarar? Bir zümre vardır ki, buyurun herkes başını dizleri arasına koysun, bir zaman murakabeye varsın, derler. Bundan bir müddet sonra biri başını kaldırır, Arşın, Kürsi'nin yüceliklerini-seyrettim, der. Başka biri benim nazarım Arşı de Kürsiyi de geçti, fezadan sonsuz boşluklara daldım, der. Başka biri de ben yer öküzünün sırtını, denizde balığı seyrediyorum. Hatta bu öküzü, balığı koruyan melekleri görüyorum der. Ben her görüşümde kendi arıklığımdan, zavallılığımdan başka bir şey göremiyorum. Ben, iki ayağından asılmış bir kuş gibiyim. Evet asılmışım, asılmışım ama sevgilinin tuzağında asılıyım. Artık kime hoşgeldin diyeyim? Ben zaten bunu istiyordum. Ben iğ istemiyorum, iki türlü maden istiyorum! Altın ve gümüş madeni, belki de madenden de mekândan da kurtulma yolunu arıyorum ki, ondan başkası

benim işime yaramaz. Nasıl ki başkalarına yoksulluk yaraşmaz, onlara varlık yaraşır. Ancak insanı hakka götüren de yoksulluktur. Haktan başkasından kaçıran yine yoksulluktur. Yani bir yoksulluk da vardır ki, insanı Haktan kaçırır, halka götürür.
B ey i t :
Gülden değil dikenden hoşlananlara
Mimber yaraşmaz darağacı yaraşır.
Şiir:
Ey sevgili bak bir kere candan pek *az* bir şey kaldı
Bugün biraz daha derdimi çek!
Ancak bir şafak vakti kaldı
Güzel yanağının renginden gül fidanı gibi boyundan,sanki
(M. 318)
Gül ter içinde kaldı, ay da sıkıntı içinde...
Artık altınım gümüşüm kalmadı, bizden ne götürebilirsin?
Aşkımdan hatıra ancak kapında bir altın tabak kaldı.
Gönlümü dava ettin ama, yolunda canımı da feda ettim.
Bundan daha büyük söz olur mu?
Üzerimizde bir hakkın kaldı.
Şu bir kaç gün de bari bizim zahmetimizi çek!
Çünkü ömrümüzün defterinden tek bir yaprak kaldı!
Şehrimizde hatırı sayılır bir zahid vardı. Bir gün kırlara doğru yollandı. Ansızın bir köye geldi. Zahid ve müridleri çok yorulmuş ve acıkmışlardı. Köylüler, çabucak evlerine koştular, kuzular çevirdiler, kebaplar hazırladılar, bir çok ağırlamalar oldu? Köyün hocası koştu. Zahidin önüne ekmek ve yoğurt getirdi. Çok aç oldukları için iştiha ile tatlı tatlı yediler. Geçe yarısından sonra gelen köylüler de kebapları yaptılar, sofraları döşediler. Fakat Zahid ne yapayım dedi artık iştaham kalmadı. Köpeklere verin, yiyebildiğinizi yiyin, yiyemediklerinizi de köpeklere dökün. Bırakalım yesinler bunu, yarına bırakmak olmaz deyince köylüler Şeyhin meclisinden ayak çektiler. Bu adam bizi daha ne zamana kadar aldatacak diyerek, kâh nazlanarak, kah inkâr yoluna saparak ondan baş çevirdiler. Şeyh onlarda bir bozukluk görürse bunu kendi tarafına çeker. Çünkü şeyhin rahmet ve şefkati, sonsuz rahmete bitişiktir. Eğer şeyhin onlara karşı meyli kalmazsa bu sefer onlar Şeyhe itibar etmeye başlarlar; o da iş böyledir, der gider. O, kaba tabi atlı değildir ki, herhangi bir sebeple öne geçsin. Belki ancak Hakkın işareti ile ileri atılır. Mutluluk o kimsededir ki, bir sebeple ve maksatla bir Şeyhe bağlanmıştır. Çünkü birzaman olurki, ansızın o bağlantı artık bir karşılık beklemeden olur. (M. 319) O zaman kendilerinden de sebepten de vaz geçer ve şöyle söyler.
Rubai:
Biz hiç bir hesaba sığmayız.
İşimiz çok, ama ney gibi içimiz boştur
İyi bakar ve kendimize gelirsek,
O zaman anlaşılır ki biz, hem bizden eksik, hem de biziz.
Ahmağın biri daima karları toplar, getirir su içinde saklardı. Eğer kalırsa, ondan şu ciheti soracaktı: sen niçin bize benzemiyorsun? Her ikimiz de aynı asıldanız yani sen cisimsin, ben ruhum, yahut ben cisim sen de ruhsun demedin! Başka biri bunu ben söyliyeyim, dedi. Allah, Peygamberine niçin "De ki, ben tek ve eşsiz Allah'ım" demedi de, şu hitabta bulundu: "Ey resulüm söyle ki, O yani görünmeyen Allah, eşsiz ve tek olan Allahtır." (ihlâs suresi, 1) Çünkü dedi ama, bu çünkü kelimesi peltek idi; Samed, içi boş karınsız demektir. Karnı boş olan, olmayana delâlet eder ki, o da, Samed ulu Allahdır. Bu onun eşidir, o da bunun eşidir. Nasıl ki, kendisi sayıdan olmayan Ahad'de bu sayıların delilidir. Yani sayısızlık da sayının delilidir.. Şimdi tekrar, "Nefsini bilen rabbini de bilir," sözüne gelelim. Nefiste şüphe vardır, buna batmıştır

Kocakarıların âdetini koruyun! Yani ey sen, her şey sen! der. Madem ki her şey diyor kocakarı da bu herşey kavramına girer. Şu halde bu sözü söylemek "Ben Hakkım" demekten daha iyidir. Hakka ermiş olsan da, Hakkın hakikatina, iç yüzüne eremezsin, eğer hakkın hakikatinden haberin olsaydı "Ben Hakkım" demezdin. Yani mürşidimiz ve elimizden tutan kılavuzumuz diyor ki: Kocakarıların âdetini koruyun sözünü bir kocakarıdan öğren. Başka bir delil de Allanın varlığı hakkında onların sadece "Allah vardır," demeleridir, iyi bir öğütçülük ediyorsun ama ötekinin elinde de uzun bir ney var, iş o tarafta. Menekşe filizlenmedikçe kokusu dışarı çıkmaz, ama yine menekşenin işini görürler. Menekşeler öldükten sonra ırmak kenarında şarap içmenin ne tadı olur!
Beyit: (M. 320)
Senin güzelliğin belâ tuzağında bizi avlayan bir danedir.
O öyle bir mumdur ki, hep bizim pervanemizi yakar.
Ey sevgili senin zülfünün zencirini şundan dolayı seviyorum ki
O bizim divane gönlümüzün ayağına yaraşır.
Tozlar yatışınca altındaki at mıdır, eşek midir göreceksin.
Şeyhin biri dedi ki: Yüz tane has müridim var ki açlıktan ölsem hiç biri bana bir ekmek vermez. Halbuki bizimkiler böyle değil tamamıyla aksinedir. Şeyhe dedim ki: Yüz müridim var diyorsun,keşke bir tek müridin olaydı ve ilâve ettim: Onunla da kaynaş, beraber ol!
Kadı Bahaeddin'e geldiler, dediler ki: Falan derviş senin arkandan hakaret etti, o miskindir dedi. Kadı öfkelendi. Naiblerinden biri, hele bir gideyim,' göreyim o dervişi, dedi. Doğruca yanıma geldi ve sordu: Kadı Efendimizi niçin yermişşin? Bunu nasıl düşündün? Ne söylemişim ki? dedim. O miskindir, demişsin!.. Nihayet o miskinlerin işi ile uğraşır. Hazreti Mustafa (S.A.) bütün yüceliği ile Allah'a şöyle yalvarırdı: Ey Allahm beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve beni miskinler topluluğunda hasret, dedim.
Bir gün bazı Sahabe (Peygamberimizin dostları) Hazreti Muhammed'in (S.A.) yanına geldiler. Burada bir kişi var ki, dediler, ne kâfirlerle uyuşur, ne Müslümanlarla kaynaşır. Namaz kıldığını görüyoruz. Oyunla ve gereksiz işlerle uğraştığını da görmüyoruz . Onda divânelerin sıfatını da göremiyoruz, Akıllıların kısmetlerini arama yolundaki çabaları da!..
Başka bir toplulukta yine onu anlatmaya başladı. Efendimizin içine bir acıma duygusu geldi. Buyurdu ki: Şimdi onu görün, selâmımı söyleyin ve deyin ki: Efendimiz senin yüzünü görmeyi çok arzulamaktadır. Onu buraya çağırmayın, fazlaca incitmemeye çalışın! Adamın yanına geldiler, önce selâm vermeye cesaret edemediler. Bir saat sonra onlara cesaret geldi. Kendisine iltifat göstererek Hazreti Peygamber'in (S.A.) selâmını söylediler. Onun sevgisini, kendisini görmek hususundaki derin arzusunu açıkladılar. O hep susuyordu. Hazreti Peygamberin (S.A) kendisine zahmet vermemeleri hususundaki emirlerine uyarak fazla bir şey konuşmadılar. Bir saat sonra da adamın Hazreti Peygamberi (S.A.) ziyarete geldiğini gördüler. Bir aralık mecliste sessizce oturdu. O susuyor, Hazreti Peygamber (S.A.) de susuyordu. Hazreti Peygamber (S.A.) yerinden kalktı. (M. 321) Adama hem gelişinde hem de gidişinde gönül alçaklığı gösterdi. Ona "Senin üzerine bir ışık saçıldı, bu sana, büyük bir saçıdır," buyurdu.
Bizim medresemiz budur. Bu etten yapılmış dört duvarın müderrisi büyüktür. Kim olduğunu söyleyemem. Onun mabedi de gönüldür. Nasıl ki bazı Allah erleri "Kalbim bana Rabbimden haber verdi" demişlerdir.
Bayezid-i Bistami (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) daima hacca gidiyordu. Vardığı bu şehirde önce oradaki şeyhleri ziyaret etmeyi sonra da başka işlerle uğraşmayı âdet edinmişti. Basra'da bir dervişin yanına uğradı. Derviş ona sordu: Ya Ebayezid? nereye gidiyorsun? Bayezid cevap verdi: Mekke'ye, Allah evini ziyarete gidiyorum. Yanında ne kadar yol harçlığı var? İki yüz dirhem. Öyle ise kalk yedi defa benim çevremde dolan. O paraları bana ver! Bayezid yerinden fırladı para çıkısını kuşağından çözdü öperek Şeyhin önüne bıraktı, Şeyh tekrar söze başladı. Yine sordu: Ey Bayezid! Nereye gidiyorsun? Gideceğin yer Allah'ın evidir ama şu benim

gönlüm de Allah evidir. Ulu Allah hem o evin hem de bu evin sahibidir. O evi yaptırdıktan sonra orada hiç oturmamıştır. Ama bu ev yapıldıktan sonra hiç bir zaman buradan ayrılmamıştır.
Tövbe eden ve hacca gitmeye karar veren bir adam, ailesine de dua etti. Halbuki onun tövbesi daima incittiği karısının Allah'ya yalvarışının hayırlı bir sonucu olmuştu. Çünkü kadıncağız erken bir seher vaktinde öyle birah çekti ki. nerede ise evin tavanını tutuşturacaktı. O gece kocası bir düş görüyordu, hemen yerinden fırladı, ağlamaya başladı, günahlarına tövbe etti. Karısına, artık ben aile hayatından vaz geçtim, yüzümü hac yoluna çevireyim, hacca gideyim diye düşünüyorum ama seni böyle ayaı bağlı bırakmak da elimden gelmiyor, dedi. Kadın şu cevabı verdi: Yabancılık günlerimizde birlikte yaşıyorduk. Şimdi tam birbirimizi tanıyıp anlaştıktan sonra ayrılığın ne yeri var? Ben de hacca giderim. (M. 322) Çölde erkeğin ayağına bir Muğaylan dikeni saplandı, yaralandı kafile gitmişti. O umutsuzluk içinde uzaktan bir yolcunun geldiğini gördü. Şu gelen Hızir'ın hürmetine Yarabbi beni kurtar! diye yalvardı. Karşıdan gelen yolcu ayağına yapışarak onu kervan kafilesine ulaştırdı. Adam bu kurtarıcıya sordu: Eşsiz Allah hakkı için söyle sen kimsin ki,bütün bu işler senin erdemli davranışının eseridir. O ses çıkarmadı ve kızardı, sonra şöyle dedi: Bunu neden merak ediyorsun? Nihayet belâdan kurtuldun dileğine kavuştun! Hac yolcusu: Allah hakkı için dedi, kim olduğunu söylemezsen yakanı bırakmam! Kurtarıcı cevap verdi: Bana İblis derler. Çocukların kitaplarında.sana lanet olsun,diye beddua ettikleri iblis.
İste İblise inanç besleyen, ona güvenle bakan kimse muradına erdi. Allah elçisine imansızlıkla bakanlar da bu halin aksine olarak Ebucehil gibi düşkünlük ve perişanlık içinde yollarını sapıttılar.
Allah'ın sekiz yönlü gözü vardır ki, hiç kimse, "Ondan gizlenmeye" güç yetiremez.
Çocuklar birbirlerine Çüneyd-i Bağdadî'yi göstererek, işte bütün gece Allah yolunda uyanık duran adam, diyorlardı. Çüneyd bunu işitince, olmaya ki onların zannını yanlış çıkaralım, dedi. Daha önce her gün gece yarısına kadar uyumazken, o geceden sonra sabaha kadar uyanık kalmayı adet edindi. Bugün olaki, imanlı kişilerin inançları, bereketi, o kimsede tesirini gösterir.Allah erleri kendilerini gizlemek yolunu araştırırlar, Allah ise bin türlü yoldan kendini açıklamak ister.
Uyanıklık önce Çüneyd'in canı gibi idi. Sonradan dediler ki, sen çok zayıfsın, geceleri rahatça uyumaya bak!
Önce daima çalışmak gerektir. Bir mürid geldi, Şeyhe dedi ki: Rindler gibi geldik. Şeyh şu cevabı verdi: Allah dilerse sizi ve bizi rindlik makamına eriştirir. Ey Hoca! onların içinde bir şey olmadığı için böyle rahatça konuşurlar. Bahtiyar odur ki, gözünü, gönlünü birlikte bağışlar. Yazıklar olsun onlara ki, gözlerini verir, gönüllerini vermezler. Sıkıntı ve kalabalık çoğalınca gönül penceresi açılır. Kasıtsız olarak biri kapıyı çalar, .kapı açılır. Şimdi (M. 323) bak ki, ilerisi yokuş olmasın! İstesen de, istemesen de pencere açılınca her geçeni görürsün. Ama kapalı olunca geçenlerin seslerini işitirsin bir zevk duyarsın. Ama nereye Nereye gidiyorlar? Şairin dediği gibi:
Tozlar yatışınca altındaki at mıdır, eşek midir göreceksin.
Bu tozlar kaç defa çekildi, yatıştı. Gördük ki altımızdaki Arap atıdır.
Bu dünya evi, insan bedeninin bir örneğidir. İnsan bedeni de başka birâlemin örneğidir.
Kel, kele demiş ki: Bana derman bul! Öteki kel de şu cevabı vermiş: Eğer bende derman olsaydı kendi başıma sürerdim.
Ey Allahm, şöyle yap yahut şöyle yapma derler. Halbuki şöyle demek gerektir: Ey Ulu Padişah! O testiyi al, şuraya koy. Padişahlar için "Hayır, olmaz" demek kutlu düşer. Çünkü o şunu yap, bunu yapma diye emreder.
Hazreti Peygamber (S.A.) benim elimde ne var? ben ancak Allah'elçisiyim buyurdu. Allah da ona: "Sen sevdiklerini doğru yola yöneltemezsin. Ancak Allah dilediğini hidayete kavuşturur." (K. 28/56) dedi. Yanıltma mı yapıyor? Herkese "Göreceksin," deniliyor. Bunu herkese

söylemek nasıl doğru düşer? Anadan doğma köre "Göreceksin," demek doğru olmaz. Ancak yeter ki kendisinde varlığından biraz bir şey kalmış olsun. Üst tarafı hep ruh olmuştur. Yani kalk, bu gün şu varlık tozundan silkin! Sen kancık huyluları tam olarak bilmiyorsun, erkekleri de tanımıyorsun! Firavunun sihirbazları gibi sana erkeklik kudreti bağışlanmıştır. Kancıklık senden uzaklaşmıştır. Madem ki erkeği tanıyorsun, (Bilki) böyle hatalı gören herkes erkekliğe lâyık değildir. Arıyı görmez misin, dilediği yere konar, oturur. Kasap kaç kere onu ete konmaktan vaz geçirmek istedi ise de aldırmadı. Üçüncü defasında kafasına bir nacak darbesi indirdi, başını bedeninden ayırdı, arı yere yuvarlandı çırpınmaya başladı. Kasap, ben sana demedim mi, her yere konma, diye homurdandı. O bal arısı insanla beraber Allah'ın "Her türlü meyveden yeyin!" (Nahil sûresi, 71) hitabını işitmiştir. Şüphe yok ki her ne yerse yüce Allah'ın, "Onda insanlar için şifalar vardır." (Aynı âyet) buyurduğu bal meydana gelir...nasıl ki yine Ulu Allah, kutsal hadisinde "Göklerim ve yerlerim beni kapsayamadı ama ben bir mümin kulumun gönlüne sığdım," buyurmuştur. Burada Allah'ın kalp, gönül dediği nihayet bir et parçasıdır, diyen gafil kişi, kâfirden daha sapkın, Isa Peygambere Allah'ın oğlu diyen Nasranî'den Hıristiyan'dan daha beterdir. (M. 324) Yemekten korktuğun, yapmaktan çekindiğin şeyleri yeme ve yapma! Ademoğlunun kara yüzlülüğü yüzünden, sözden ibaret olan ben de harflerle birleştiğim için kara yüzlü oldum.
Bugün beni daha ne zamana kadar yüzü kara bırakacaksın? Mayası olan herkesin mayasını Allah elçisi geliştirir, yola getirir; ama maya olmayınca neyi yola getirsin?
Gördüm ki, ev ve bütün şehir halkı onun çevresinde dolanıyorlar, çarh vuruyorlar. Kerametleri arasında bir nur gördüm ki hiç bir dille tasvir ve tavsif edilemez. Yukarı baktım, evin tavanını göremedim-, bana o sırada babam ah ey oğul! dedi ve gözlerinden iki ırmak gibi kanlı yaşlar boşandı. O hal içinde başka bir şey de söylemek istedi, ama ağzı kilitlendi. Dudakları uçukladı, oradan gitti. Onun aş evinde çuvallarla tuz sarfolunurdu.Artık üst tarafını hesap' ,et. Ama bu saltanata rağmen zenbil satar, toprak üstünde otururdu. Bir kaç yoksulu yanına alarak onlarla birlikte yerdi. Yarabbi! derdi, ben yoksulum yoksullarla düşer kalkarım, iş o iştir ama herkes bu cinsten olsaydı! Ben şöyleyim.ben böyleyim diye benlik davasına kalkışanlar beyinsiz kişilerdir. Bu yermelerden, sert sözlerden maksadım şudur ki: O sertlik ve kabalık onların içlerinden dışlarına çıksın da onlara bir ziyanı dokunmasm...daima incinen ve hiç incitmeyen biri varsa o da ancak eşektir, derler. Onda katlanma ve hoş görme son kertesindedir. Benim için de incinmenin hiç yeri yoktur. Çünkü varlığım kalmamıştır, incinme varlıktan olur. Benim bedenim ise hoş duygularla doludur. Niçin dış sıkıntılarını kendime mal edeyim. Karşılık verme, sövüp sayma, kınama gibi duyguları atar, içimden kovarım; nasıl ki Hazreti Peygamber (S.A.) savaş dönüşünde "Artık küçük savaştan döndük, büyük savaşa başladık," buyurmuşlardır. Büyük savaş nedir? Oruç değildir, namaz değildir. Bu topluluğun büyük savaşı, toplu geçinmektir. Köpeklere birer kemik atarsın uğraşsın dursunlar. Yani senin konuşman boştur, sen yemeğini ye.
(M. 325) Biri geldi, ah! dedi: Tatar akıncıları yetişti, ne fena olay! Utanmıyor musun? dedim. Bu kadar zamandır kurbağalık davası güdüyorsun. Tufan'dan niçin bu kadar titriyorsun? Ördek olababildinse keyfine bak!
Üç oğlu olan o Padişah, onlara, aman sakının,olmaya ki, falan kaleden gecesiniz! diye öğüt vermişti. Eğer o öğüdü vermeseydi onların da oraya uğramak hatırlarından bile geçmeyecekti. Şehzadeler gittiler. Orada anlatılması imkânsız olan bir dilber sureti gördüler. Altında falan Padişahın kızı diye adı yazılı. Biri geldi, ondan kızı istedi. Padişah benim kızım yoktur dedi. Hem kim onu ister de ondan bir nişan getirmezse kafasını uçururum, iki şahzâde bu yolda başlarını verdiler. Kızı isteyenlerin başları bir hendeğe atılmış, bu hendek tamamiyle dolmuştu, iki şehzadenin başı da aynı hendeğe atıldı, ötekilerine karıştı.
Bütün bu hikâyelerle huzurunuzu bozmayayım. Yoksa bu nükte ilejlgili âyetler de vardır. Bunların açıklanmasında ve Peygamber sözlerinin anlatılmasında, hele, altın öküz heykeli, dadı ile kız ve nihayet nişan göstermek gibi fıkralarda, şu anlamdaki âyette buyurulan, "Sen

sevdiğini doğru yola yöneltemezsin. Ancak Allah dilediğini hidayete eriştirir." (Kasas sûresi, 56) anlamındaki hitapta da bir işaret vardır. O bir bahane buluyor ve istemiyor? "Fakat bir çokları bilmezler." (K. 63/7) anlamındaki âyete göre de o Müslümandır. Nihayet en düşkün biri varsa o da benim. Bana demişlerdi ki: Yetmiş yaşındaki bir kâfir eline bir desti su verir, kendini kurtarır.
Hazreti Muhammed'i (S.A.)'ı Ebu talib besledi, yüce sıfatlarını o terbiye etti, o imanı, bizzat onda buldu.
Biri o mümin değildir dedi: Münafıkların başkanı o idi. Gönlünde öyle bir şey vardı ki açıklayamadı, onun aksini meydana koydu ve ilâve etti, "Araştırmak dindir." Ben, hayır, dedim, bu bir yanıltma (Safsatadır) dedim. Bu konuda ne dersin diye sorarlarsa, "Araştırma Müslümanlık değildir, Müslümanlığı örtmektir," derim.
Allah'a ant içerim ki, o bengi suyu içen, Allah'ı bilen kimsedir. Yoksa üstünde lütuf deryasını nasıl dalgalandı-rırdı? Rastladığı herkesi Allah kulları ile birlikte düşünen, "Allahm kavmini doğru yola yönelt!" diyen Peygamberin yalvarması ancak Allah'a uymaktır.
Bana Allah elçisi hazreti Muhammed'in (S.A.) kitabı fayda vermez, bana önce Allah'ın (M. 326) kendi kitabı (kalb) gerektir. Yoksa bin kitap da okusam yine karanlıkta kalırım.Allah velilerinin sırlarını bilenler, onların kitaplarını okurlar. Herkes bir hayal karıştırarak o sözlerin sahibini suçlar. Ama hiç kimse kendini suçlamaz. Demezler ki, bu küfür söz ve yanlış anlayış, o sözde yoktur. O belki bizim bilgisizliğimizden ve hayal kurmamızdandır. Ben Levhi Mahfuz'a (Gizli levhaya) kadar levhasına baktım gördüm ki, bir kalabalık toplandı. Orada gördüm ki, falan münkir olmuş, birbirlerine Pehlevî dilinden manzum sözler yazıyorlar. Nasıl hoşa gider mi bu manzara? Bilsek ki hoşluk denilen şey dostlar derneğindedir. Birbirlerinin yanlarında salınıp gezerler, yüzlerini gösterirler, o zaman birer birer aralarında bir sevgi belirmeye başlar. Aşk gelince onların parlaklığı kalmaz. Bir şeyi bal içinde saklarsan taze ve hoş kalır. Hava bal ile bu cisim arasına girmek için yol bulamaz ki onu bozabilsin.
Şam'da Heratlı Şahabeddin riyazetten o kadar yanıp tutuşmuştu ki, sanki bütün Peygamberlere göz kırpardı. Derler ki: Melekler kıskançlıklarından onun yüzünü halka çevirir, halk ile oyalamak isterlerdi. Bu Şahabeddin ile hiç kimse halvete girmenin yolunu bulamazdı. Cebrail bile, bana zahmettir, derdi, Bir gün de, benim varlığım bile hana zahmettir demişti.
Bütün bu yaslı hali ile bana, sen gel dedi, çünkü sen gönlümün huzurusun! Ben de, madem ki beni böyle vasıflandırıyor ona bir soru sorayım dedim ve şunu söyledim: Bu söz bana ikilik getiriyor. Bir saat başını önüne eğdi, o zaman içeriden iki yüz yerden yüz bin söz kapısının açıldığını tekrar kapandığını anlatmaya başladı. Bu sözün açıklanmasında sonuna kadar konuştu ve dedi ki: Böylece kendilerine ikilik gelen bir zümre vardır ki kuvvetli olurlar Ama bunlar pek az kimselerdir. Ben de kendi kendime dedim ki: Sana o sayıları pek az olanlardan sorayım da buradan başla. Bana cihanı dolaştırsan o tarafı hiç istemem, sormam. (M. 327) Nihayet benim soruma geldik, bu yönden de söyleyecek sözü yoktu.
Bana Kur'an-ı tefsir et, dediler. Bizim tefsirimiz bildiğiniz gibidir dedim. Ne Muhammed'den, ne de Allahdan söz açarız. Burada ben de kendimi inkâr ediyorum. Ona diyorum ki: Münkirlerdensin! Git kendini kurtar, bize niçin baş ağrısı veriyorsun? Hayır diyor, gitmem. Böylece kalacağım. Bunu inkâr eden benim nefsimdir, nasıl olur da sözümü anlamaz?
Bir yazı üstadı, üç türlü yazı yazardı. Birini yalnız kendisi okur başkası okuyamaz, ötekini hem kendisi okur, hem de başkaları. Üçüncü çeşit yazıyı da ne kendisi okur, ne de başkaları. Söz söyleyen benim, ama bunu ne ben bilirim, ne de başkaları bilir!
Bazı âyetleri tefsir etmiyorlar. Yani gerekli görmüyorlar. Asıl gerekli olan şey, senin kendini kurtarmandır. Niçin kurtarıyorsun? Yani bu kolaydır, ama asıl işin çetin tarafı da odur.
Katır deveye dedi ki: Sen pek az başa geçiyorsun, yani önde yürüyorsun, bu nasıl oluyor? Deve cevap verdi: Evvelâ benim üzerimde fazla bir yük var.bu ağırlık bırakmaz ki önde gideyim, sonra bedenimin iriliği, boyumun yüceliği, gözümün keskinliği sayesinde yokuşun başından bakar inişin sonuna kadar alçak, yüksek her tarafı görebilirim, nihayet ben helâl süt

emmişim. Sen haramzadesin, yani, piçsin! Katır piçliğini benimsedi, haramzâdeliği kalmadı. Onun piçliği, inkârında idi. Çünkü haramzâdelik, ayrılmaz bir sıfat değildir.
Birisi başka birini dava etmişti. Kendisinden tanık istediler. Davacı on sofiyi birden getirdi. Kadı, bir tanık daha getir, dedi. Davacı: Efendimiz, dedi, âyette, "Sizden iki erkeği tanık getirin," (Bakara Sûresi, 282) Duyurulmuştur. Ben on tanık birden getirdim. Kadı şu cevabı verdi: Bu on kişi bir tanık demektir. Bunlardan yüz bin tane getirsen yine bir sayılır.
Derler ki: iki arkadaş yıllarca birlikte yaşadılar, bir gün bir şeyhin yanına vardılar. Şeyh sordu: Kaç yıldan beri birbirinizle dostsunuz? Birkaç yıldan beri, dediler. Şeyh tekrar sordu: Bu zaman içinde aranızda hiç bir çekişme olmadı mı? Hayır, dediler, hep hoş geçindik. Şeyh şöyle dedi: Biliniz ki siz nifak içinde yaşıyorsunuz. Herhalde aranızda bir olay geçmiştir ki, içinizden biriniz gönülden hoş görmemiş veya beğenmemiştir. Evet, dediler. Şeyh dedi ki: (M. 328) işte o beğenmemezliği korkudan dile getirmediniz. Dostlar yine, evet, dediler. Şeyhi gerçeklediler.
Şu hikâyeyi anlatmaktan maksadımız da yine hikâye işidir. Ancak üzüntülerini gidermek için hikâyenin dış anlamına bakmamalı, belki hikâyenin suretinde bilgisizliği gidermelidir. Ben öyle herkesi iğneleyerek incitenlerden değilim. Eğer Öfkelenir de kaçarsa, çok kere ben de kaçarım. Allah, bana on defa selâm söyler, cevap vermem. Onuncu defadan sonra, selâm sana! derim. Kendimi sağır yerine koyarım. Şimdi bize, haydi demek lâzım. Öfkelenmek gerekirse öfkeleniriz. Halk için, çok hoşa giden şeyler, arzular dünya güzellikleri, bana göre çirkin ve iğrenç şeylerdir. Ancak bir kimsenin dileği veya mutluluğu için olursa, başımı eğer, her şeye katlanırım. Çünkü o mal, sevgili ve herkesin kıblesidir. Böyle değerlenir. Ben böyle bir yoldaşla nasıl yarış yapabilirim? Bu gün dileklerimizden biri şudur ki: Eğer sizi bir yere çağırırlarsa, deyiniz ki: Yanımda üstadım, kılavuzum olmadan gidemem, önce onu elde edin o zaman biz hazırız. Eğer üstat o taraftadır derlerse, kabul etmem, deyin! Bu bir tuzaktır. O bir yere gitmez. Eğer derlerse ki: O buradan geçiyordu, geçerken kendisini orada bir bağa götürdük, o zaman bağın kapısına kadar gidersiniz, içeriye girmezsiniz, içerde uyumuştur, derlerse, dersiniz ki: işitmedik ki, görelim de gelelim. Yoksa boşuna girmiş oluruz.
Vezir birine dedi ki: Bin altın al, şu işittiğin şeyi kimseye söyleme! Adam bin altını alır ve şöyle bağırır: Biliniz ki vezirin çıkardığı bu yeli ben çıkardım. Hey hey, benim bir bakışım bütün varlıkları kavramıştır. Sanırsın ki bütün varlıklar onundur. Nasıl dersin ki, asıl olan mânadır. Asıl surettir. Tersine de olur. Bazı vakitlerde maksat mâna da olur, o hatıraya ziyan verir, cevaptan men edersek Allah'ın sözü değişiktir:
Beyit:
Ey sevgileri, sevgiler koparan güzel!
Ey Allahları, Allah inciten sevgili!
(M. 329) Bu da öylece yüzü örtülüdür. Nasıl ki "Örtmek imandandır" buyuruldu. Evet hiç bir kimse yoktur ki, onunla yüzünü kapamaksızın bir nefes alabilsin.
Mahmud'un iç âlemi hep Ayaz'la doludur. Ayaz'ın içi de hep Mahmud'dur; her ikisi tek bir isimdir ki, iki görünmüştür. Söz, ancak onların iç âlemini görebilmektir. Dedi ki: Görmek, söz yerine geçer. Evet dedim, mürid yani dileyen odur. Murad(istenilen) da budur. Murad, öz ve halistir. Dedi ki: Seninle birlikte olmanın faydası yok, beni rüsva ettin. Ama ne içten kurtardın, ne de dıştan. Başkaca mümkün olan şeyden sormak yok. Allah Peygamberine şöyle öğüt veriyor: "De ki, Allahm bilgimi artır" diyor. Benim gönlüm için bu bilgiyi öğrenme! Akıl buraya nasıl sığar? Burada akıllı kâfirdir, ak'ıl kâfirdir. Felsefeciler, akıl hükmündedirler. Akıl nasıl küfür olur?
O köpekler Şahabeddin'e açıkça kâfir diyorlardı. Şahap nasıl kâfir olabilir? Eğer bu bir nur ise, Güneşin önünde (Şems'in huzurunda) Şahap kâfir olur, örtünür, kendini göstermez. Ama Şems'in yanma gelince de dolunay gibi olur.
Söylediklerimi anla! Eksik tarafını düşünüyorum da .öfkeleniyorum. Benim öfkeli zamanımda, niçin bulunmuyorsun? öfkeli vaktimde, niçin gelmiyorsun? Ben niyaz ehli,

gerçek dostlara karşı çok alçagönüllüyüm. Ama başkalarına karşı da çok onurlu ve kibirli davranırım H, beni on defa kucaklar da ben ancak ya bir kere veya hiç kucaklamam. On kere Mevlâna Celâleddin beni arar, ben ona ya bir defa iltifat ederim, yahut hiç. Nihayet insan oğulları niçin ayrı ayrıdırlar? Ayrılık ikiliğe düşmektendir. O, ancak meyhanelerde olur, o pek aşağılık kertede olan eşeklerde olur. insan oğullarının eşeklerle ne ilgisi var? Nihayet arada bir fark olmamalıdır ki, o razı olsun, gönlü hoş olsun. Bu iş ise asla kadere uygun olmaz. Onların bütün sözleri Cüneyd'den veya Bayezid'dendir. Biz de Cüneyd'den ve Bayezid'den konuşuyoruz. Ama onların sözleri, konuşmaları kalpte soğukluk yapıyor. Bizim sözlerimize karşı soğuk düşüyor. Nasıl ki, şekerin özü ve katıksız şeker olan nöbet şekerini yememiş kimseye, üzüm pekmezinin tadı ekşi gelmez.Keşke üzüm pekmezi de tatlı olaydı. Hele Balebek pekmezi daha tatlı olur. Çünkü parmakla tutabilirsin. Bir okkasını yerinden kaldırabilirsin.
(M. 330) Şimdi bütün ömrü boyunca, o medrese hocası bu noktada kalmıştır. O havuz, dörtte dört murdar oldu, der. Seninle benim aramda bir şey kayboldu. Gizli sadaka ona verilir. Öyle bir öfke gerektir ki, öteki öfkeyi bastırsın. Bir gün kendi başıma yola çıkmıştım, erken sabahtan ilk namaz vaktine kadar yolu şaşırmış gitmiştim. Böylece üç gün geçmişti. Bir dağın tepesinden büyük bir pınar, gür bir su kaynağı akıyordu. Öte yanda ilerde bir cadde ve bir köy görünüyordu. Fakat bulunduğum mesafeye göre köy uzaktan bir yüzük halkası gibi dağ tepecikleri de birer çocuk gibi görünüyordu. Artık ölümü göze alarak yukardan aşağı sekmeye başladım. Köylülerden bir kalabalık acaba bu gelen, hayvan mı, kaplan mı yoksa başka bir şey mi, diye bakmıyorlardı. Gayet rahat bir inişten aşağı yuvarlanmıştım. Köye geldiğim zaman bütün köylüler gelip ayağıma kapandılar.Bana karşı hayranlık göstererek.acaba bu Peri mi, yoksa Hızır mı idi ? Nasıl mahlûk idi ki, öyle bir yerden selâmetle kurtuldu? dediler.
Kur'an'da, "De ki o Allah tek ve eşsizdir," (İhlâs Sûresi, 1) kime işarettir? "De ki ben tek Allah'ım," deseydi o derece soğuk düşerdi.
Şu hale göre, "Kendimi kutlarım şanım ne yücedir," sözü nasıl soğuk olur? Bu sözde hiç ikiyüzlülük yoktur. Gönlünü henüz yıkamadınsa, zaman zaman beyle konuşmak yaraşır. Bu Celâl'in hikâyesine benzer. Bir gün kendini soğuk ve tatsız bir kuruntuya kaptırmıştı. Rum ülkesine-'; gideyim, Sultandan bir at armağan etmesini dileyeyim der.-Uzun bir gecikmeden sonra geldiğini haber verirler. Bir gün diyordu ki: Padişahın ahırından zaman zaman nice' atlar geçti. Ama hâlâ evime ulaşmadı. Rum ülkesine nasıl gidebilir? Şurasını bilmez ki, ey bizim has kulumuz, kendine değer vermedin. Bizi değerlendirmek, bizim Allahlığımızı yüceltmektir. Dedi ki: Biz kendi kullarımızı ve akdoğanlarımızı sizin işleriniz için bu tuzağa attık. Nihayet Sultana ait olan av doğanının nişanını iyi tanı.
Veys-EI-Karanî (Allah ondan razı olsun). Hazreti Muhammed'in (S.A.) huzuruna erişemedi. Peygamberin sağlığında, sudan topraktan ayrılmadı. Ama aralarında perdeler kalkmıştı. Onun mazereti, annesine yardım etmek idi. O işi de yine Allah'ın ve peygamberinin işaretine uyarak yapıyordu. Ömer'le bazı dostlarının onun halinden haberleri vardı. Demişti ki, Eğer benden sonra gelirse (M. 331) onun işareti şöyledir. Benden ona selâm söyleyin, fakat onunla fazla konuşmayın. Peygamber dünyadan göçtükten sonra, Veys'in annesi öldü. Büyük Sahabelerin hazır bulunmadığı bir sırada Hazret! Muhammed'in (S.A.) türbesini ziyaret etti. Sahabeden bir kısmı onun ahvaline dair birçok sorular sordular: O da cevap verdi, mazeretini söyledi. Bunlar dediler ki: Ana baba ne demektir? insan Allah Peygamberinin katma varmakta nasıl olur da kusur gösterir? Biz ve dostlarımız bütün yakınlarımızı, Hazret! Muhammed'in (S.A.) sevgisi uğrunda öldürmeyi sivrisinek öldürmekten daha kolay sayarız. Veys, ne kadar mazeret gösterdi ise, ziyaret edememesinin sebebinin, yine Hazre-ti Muhammed'in (S.A.) işareti ile olduğunu, nefsinin ve mizacının havası ile olmadığını söylediyse de anlatamadı. Onlar daima Veys'i suçlamaya uğraştılar, sözü uzattılar. Nihayet Veys, yüzünü onlara çevirdi ve dedi ki: Sizler ne zamandan beri Hazret! Mustafa (S.A.) ile düşüp kalkıyorsunuz? Her biri ayrı ayrı şu

kadar seneden beri diye cevap verdiler ve dediler ki: O günlerin her biri bin yıldan daha değerlidir. Bunu nasıl hesap edelim?
Şiir:
Kendini bir an için sevgili ile baş başa bulursan,
Bir ömür boyunca nasibini ancak o an içinde alırsın!
O dakikayı sakın elden çıkarmamaya bak!
Çünkü böyle bir anı bir daha pek az bulursun.
Veys dedi ki: Şimdi soruyorum sizlere, Hazreti Mustafa'nın (S.A.) nişanı ne idi? Bir kaçı boyu şöyle idi, yüzü rengi böyle idi diye anlatmaya başladılar.
Veys, onları sormuyorum dedi. Şöyle gönlü alçak, böyle cömert, gece gündüz şöyle ibadet ederdi. Kur'an'ın "Geceleri biraz kalk," (Müzemmil Sûresi, 3) hükmüne göre namaz kılardı, dediler. Bunları da sormuyorum, dşdi. Bazıları da, ilmi şöyle idi, mucizesi böyle idi, dediler. Bunları da sormuyorum, dedi.
(M. 332) Eğer sahabelerin ululları orada olsalardı, o asla bu .soruları sormayacaktı. Çünkü onlar da onun nişanını görüyordu, işitmek, gözle görmek gibi değildir.
Şiir:
Yüzümü zamane altını gibi gör de sorma!
Bu göz yaşını nar daneleri gibi gör de sorma!
Evin içinde neler olduğunu benden sorma,
Dergâhın kapısında kan gör de sebebini araştırma!
Sahabeler bu soruların karşılığını vermekten aciz kalınca, biz bu nişanlardan başkasını bilmiyoruz, şimdi sen söyle, dediler. Veys cevap vermek için ağzını açacağı sırada on yedi kişi yüz üstü düştüler. Baygın bir halde kendilerinden geçtiler, ötekilerde de bir yufka yüreklilik, bir ağlama belirdi. Bir şöy söylemelerine imkân olmadı. Zaten hiç kimsede de dinleyecek hal kalmamıştı.
Sofilerden bir kaç kişi bana Erzincan yolunda arkadaş olmuşlardı. Bunlar beni kendilerine başkan seçtiler. Senin buyruğun olmadıkça ne bir konakta ineceğiz, ne de senden izinsiz sofra kuracağız dediler. Hattâ senin emrin olmadıkça birbirimizden incinsek bile hiç bir şey anlatmayacağız. Bir kaç gün geçmişti, yiyecek bir şey bulamadılar. Karpuz mevsimi idi. Uzaktan bir bostan tarlasından bir adam eliyle işaret ederek sesleniyordu. Allah adına ant vererek dervişler buraya gelsinler, diyordu. Bunlara acele etmeyin dedim. Ama biz açız dediler, sen de aç isen gecikme! Keramet inkâr olunmaz. Onlara dedim ki: Nihayet orası yerinde duruyor o şimdilik elimizdedir. Nasıl ki sofinin biri ekmeğe yüzünü dönerek, eğer senden daha iyisini bulursam elimden kurtulursun, bulamazsam, şimdilik elimdesin, demiş. Kulağımızı ağırlaştırarak, ne diyorsun diye sorar gibi elimizi kımıldattık daha çok yaklaştı ve ısrar gösterdi. Adama dedim ki: Bir şart ile geliriz. Sen ne yiyorsan dervişlere de ondan vereceksin. Ayağıma kapandı. Çünkü o bunu rüyasında görmüş ve vaktini bekliyormuş. Dervişler için karpuz toplamıştı. Ona dedim ki: Sakın olmaya ki sen iyilerini yiyesin de dervişlere Allah için ondan daha fenasını veresin. Bir nara atarak yere yuvarlandı. Dervişleri üç gün konakladı, kuzular kesti, onun nasibi budur dedim. (M. 333) Azizleri üç gün geri bıraktım, ama sana da nasip erişti diyerek ayrıldım.
Erzincan'a varınca dostlarda, ayrı düştüm. Beni tanımadıkları süre içinde günlerimiz hoş geçti. Oyunlar çıkarıyor, şakalaşıyorduk. Beni tanıdıktan sonra da etrafıma toplandılar hep toy, düğün ettiler.
Üç gün iş aramaya gittim. Beni kimse çağırmadı. Çünkü pek arıklaşmıştım. Herkesi götürdüler, ben oracıkta kalakalmıştım.
Yolda büyük bir adamın gözü bana ilişti. Kölesini göndererek burada niçin beklediğimi sordurdu. Sen yolun kâhyası mısın? dedim, eğer şehri ve yolu sözleşme ile aldınsa, bana haber ver.

Adam bana alçakgönüllülük gösterdi,beni evine götürdü, güzel bir yer gösterdi, yemekler getirtti, iki dizinin üzerine edeple oturdu. Yemek yedikten sonra, bana bu şehirde bulundukça her gün gel karnını doyur, dedi. işte onun bu sözü oraya bir daha gitmeme engel oldu. Bir gün beni gördü ve dedi ki: Nihayet beni şu çetin durumdan kurtar! Dostluk asla tek taraflı olmaz. Gönülden gönüle pencere vardır, derler. Ben kendi gönlümün yandığını biliyorum. Beni niçin böyle perde arkasında bırakıyorsun? Hiç demiyorsun ki , bu nasıldır? Evet dedim. Benim bir adetim vardır, her kimi seversem önce ona karşı sert davranırım; ta ki her şeyimle onun olayım. Etimle, derimle, iyi ve kötü her şeyimle ona bağlanayım. Çünkü iyilik öyle bir şeydir ki, beş yaşında bir çocuğa karşı bile yapsan o senin çocuğun olur. Ancak er odur ki, önderinin nasıl sabırlı olduğunu görür ve onunla başına gelecek belâya da katlanır. Sonradan yüz gösterecek devleti bekler. Onu nereye eriştireceğini düşünür de başını o tarafa çevirir. Kahraman olur, ölümden korkmaz, neticede hiç de ölmez. Belki ölümsüzlükte ölümsüzlüğe, belki bin ölümsüzlüğe ulaşır.
Orada birini gördüm, parmak kaldırdı. Bin kere de Müslüman olsan, dedim yine sende o küfürden bir şey artık kalır. Yoksa niçin o fersiz bakışlarınla hep bana bakıyorsun? Orada bir şeyh vardı, bana öğüt vermeye kalkıştı. Halk ile onların anlayışları ölçüsüne göre konuş! Sonra onların zevklerine, dostluklarına göre nazlan! Doğru söylüyorsun, dedim ; fakat sana cevap veremem. (M. 334) Çünkü bana öğüt verdin; sende, vereceğim cevabı kavrayacak kafa göremiyorum.
Bir topluluk ruh âleminde başka bir zevk buldular. Aşağı indiler, yerleştiler, Allahsal âlemden söz açtılar. Ama aynı o ruh âlemini Allahsal âlem sananlar da vardır. Bunlara Allahsal bir ilham yahut gönül çekici bir hal gelir, yahut onu kolundan tutarak Allahsal âleme çeken bir adam vardır ki, ona uyarlar. Burada gerçi başka bir incelik vardır. Bu âleme niçin indik,diye sorabiliriz. Hallacı Mansur'a henüz ruh tamamı ile yüzünü göstermemişti. Yoksa nasıl olur da, "Ben Hakkım," diyebilirdi? Hak nerede, ben nerede? Bu ben nedir? Bu ne sözdür? Eğer ruh âlemine dalmış olsaydı, orada söz nasıl yer bulurdu. Elif nereye sığar, Nün nereye sıyırdı?
Biri, Allah birdir dedi; öteki, peki sana ne? dedi. Çünkü sen ayrılık âlemindesin yüz binlerce zerreden ibaretsin. Her zerrede dağınık, karmakarışık, donuk âlemler var. Bunlarda onun başlangıcı olmayan varlığı gizlidir. Sana ne oluyor? Çünkü sen yoksun.
"Yoksulluk benim kıvancımdır" diyen yüce bir insandır, âleme sığmaz. Yoksulluk nedir ki, o onunla öğünsün . Evet o Hak ışığının önünde yoksuldur, çaresizdir. Onun göğsü, Hak ışığı önünde arıktır. Hep yanar ve der ki: Keşke yüz göğsüm daha olaydı da her gün bu nur içinde yanıp tutuşaydı, saçılıp döküleydi, tekrar tazeleneydi. O yanıp yakılmanın rahatlığını ancak o bilir. Zevkini ancak o çıkarır.
Yüce Allah, "Eğer bu Kuran-ı bir dağ üzerine indirseydik, sen. o dağı Allah korkusundan çökmüş parça parça dağılmış görürdün," (Haşir Sûresi, 21) buyuruyor. Onu dağ üstüne bile koysalar taşımaya güç yetıre-mez
O nur yansılanır. Dervişin azığı yoksulluktur. Yoksulluk da Allah yolunda dervişliktir. Dervişliğin hırka ile ne ilgisi var ki, her yıl dokuz yüz bin akçe derviş hücrelerinde yatanlar için harcanır. Her gün on koyun kesilir. Hele havadan gelen gelirleri de sayısızdır.
(M. 335)Hazreti Muhammed (S.A.), "Benim Allah ile öyle bir anım otur ki, aramıza ne bir mahlûk, ne de en yakın bir melek giremez," buyuruyor. Allahsına erişiyor.
Bu Şeyhlere sordum:"Benim Allah ile öyle bir anım olur ki," sözü ile işaret edilen hal. sürekli olur mu? Bu ahmak şeyhler, hayır, dediler. Sürekli olmaz. Dedim ki: Dervişin biri Hazret! Peygambere (S.A.) dua ediyordu ve diyordu ki: Allah sana daima topluluk versin. Hazreti Peygamber buyurdu ki: Hey hey bu duayı bana etme! Bana dua ederken, Allahm topluluğu ondan kaldır, Allahm ona dağınıklık ver diye yalvar! Ben topluluk içinde aciz kaldım, örs oldum. Ulu.Allah, "Sanır mısınız ki, sizi gereksiz yarattık," (Müminun Sûresi, 115) buyuruyor. Derler ki: Bazı fenalık vardır ki, neticesi iyiliktir. Yani ben yüz orduyu

yağmaladım, yüzümü sana çevirdim, sen başka bir yerde uğraşıyorsun. Sana saygı gösteriyorlar, bana göstermiyorlar. Ben yüzümü hep sana çevirmişim. Benim bütün varlığım, senin bütün varlığınla dolu. Onun karşılığı olarak benim varlığımda bol bol senin varlığın yaşıyor.
Biri kapının önünde içeri girmek için hep ağlayıp sızlar. Giremezsin, sana izin yoktur derler. Öteki de bir saat dışarı çıkmak için sızlanır hayır derler; bu nasıl olur?
Efendi, herkes kendi halini anlatır.Allah kelâmının mânasın söylüyoruz,derler. Hele bir hadiste, "Allah, ruhları tenlerden önce yarattı," buyurmuştur; bu nasıl olur? Yüz binlerce yılı göz önüne getir ki bedenler yaratılmazdan önce geçmiştir.Bu Hadis yani sonradan yaratılan varlıklardan birer perdedir. Hades, yani sonradan meydana gelen şey, elbet de abdest almayı gerektirir. Hades'ten yani abdesti bozan şeylerden arınmalıdır ki, namaza ve Allah katına yol bulasın. Bilmiyorum ki sonradan yaratılan bir nesne yüce Allah'ın sözünü nasıl kavrayabilir? Ancak gerektir ki, gizli gizli Hak yolunda yürüsün, ruhu yok oluncaya kadar, geçici varlığı kalmayıncaya kadar bu yolda ilerlesin. Nasıl ki o hikmet ehli zat, donuk ve eksik olmakla beraber şöyle demiştir: Muhammed gerçi orada idi, varlıktan her ne varsa hep orada idi. Haktan başka herşey orada idi, ama yokluğa ve fanilik ülkesine gitti. Evet her şey yok olur. Denilebilir ki o gelir, selâm sana, seni yalnız buldum, der.
(M. 336) Herkes bir şeyle uğraşır. O işten hoşnut ve memnundur. Kimi ruh ile ilgilenir, kendi ruhu ile uğraşır. Daha başkaları aklı ile, nefsi ile alışveriştedir. Seni kimsesiz buluyoruz, bütün dostlar, kendi sevdaları peşine takıl mış gitmişler, seni yalnız bırakmışlar. Ben dostları olmayan bir dostum. Onlar arasında gidenlerden şu nükte meşhur oldu: "Allah, kuluna vahiy yolu ile neler bildirdi ise, bildirdi," (Necim Sûresi, 10) buyruldu. Necim Sûresinin başından bu onuncu âyete kadar dışarı çıktı, her ne kadar dışarı çıkmasa bile.
Biri, o niçin vahyetti diyor, diye sordu. Dedi ki: Ne söyledi ise söyledi. Ruhu gelir, sorar ki, o sana söyledikleri ne idi, diye sorar. Hazreti Peygamber (S.A.) ona ne konuştuksa konuştuk der. Akıl da böylece gelir sorar, o da aynı cevabı alır. Şimdi onun alnında bir satır yazı yazılmıştır.
Biri malımı yağmaladılar diye şikâyet ediyordu. Dedim ki: Bu, bakkala çıraklık eden Hintli kölenin hikâyesine benzer. Bakkal her müşterinin kâsesinden bal, yahut yağ asırır, müşteri gittikten sonra de çıraktan gizlermiş. Çırak içinden kızar, fakat bir şey söyleyemezmiş. Bir gün büyük birtulumun ağzı açık kalmıştı, içindeki bal hep dökülmüştü. Bunu fırsat bilen Hintli köle, evet, dedi, parmak parmak topladın, şimdi tulum tulum boşalt! Kardeşi için kuyu kazan bir gün içine düşer. Kötülük yapma. Kötülük görürsün! Kuyu kazma, içine sen düşersin! Biri dedi ki: Falanın cenaze namazına gidelim. O sırada sofinin ondan çekinir yeri yoktu. Onu Allah yargılasın dedi. Gerçekte cenaze namazı onu Allah'ın bağışlaması demektir. Asıl budur. O aslı, kökü bilmeyip de dallarla uğraşanlar, elbet de tersine ve yanlış söylerler. Yine bir hikâye vardır: Biri balıktan bahseder. Onun büyüklüğünü, iriliğini anlatırmış. Başka biri sus demiş, sen balığın nasıl olduğunu ne bilirsin? Öteki ben bilmez miyim, bu kadar deniz yolculuğu yaptım, demiş. Peki o halde balığın nişanını söyle nasıldır. Palavracı hemen atılır: Deve gibi iki bacağı var. Adam, yahu der ben senin yalnız balığı bilmediğini sanırdım, şimdi görüyorum ki, sen deve ile öküzü de birbirinden ayıramıyorsun!
(M. 337) Tabiat ehli olmamalı, gönül ehli olmalı. Gönül ara, tabiata bakma! Gönülün yeri nerede? Gönül gizlenmiştir.
O Allah adamıdır, kıskançlıktan ona gönül ehli derler. Bir aralık Hakkın parlak ışığı gönülde yansılanırsa, gönül sevinçlidir. O ışık, bir anda kaybolur, ancak gönül gönül olmak için çok kere böyle olur. Yanar, çok kere gönül kırılır, aradan kalkar; Allah kalır.
Davud Peygamber de bu nükteyi işaret etti: Davud, Allahdan sordu: Seni nerede arayayım? Buyurdu ki, "Beni göklerim ve yerim kapsayamaz, ama bir mümin kulumun kalbine sığarım," Bir de, "Ben, benim yolumda kalpleri kırılmış olanlarla beraberim," buyurmuştur. Kalpleri kırılmış olanlara gönül sahibi diyorsun. Çünkü ona gönül kırıklığı gerektir. Hakka erişince

Hakkın nurundan onun yüceliğinin nurunu görürsün. "Onları (Velîleri) benden başkası bilmez," buyurulmuştur.
Bir derviş dedi ki: Bana aksi gerektir. Bir an dedi ki: Her peygamberin bir mucizesi vardır. Gerçek Allah kulu olan Yusuf Peygambere sözleri yorumlama yetkisi verilmişti. Ama Muhammed ümmeti için gerektir ki sözleri yorumlama bilgisi yeter derecede olsun, "Kendini bana göster" dileği, bilindi ki Muhammed ümmetine yaraşan bir dilektir. Bundan dolayı Musa, "Yarabbi beni Muhammed ümmetinden kıl!" diya yalvarıyor. "Kendini bana göster sözünden de yine beni Muhammed ümmetinden kıl diye yalvardığı anlaşılıyor. Çünkü Musa gördü ki, bir insanın parlak ışığı dağ üstüne inince dağ küçüldü. Benim işim değildir, "Beni Muhammed ümmetinden kıl!" diye tekrar yalvardı. Ona şimdi bir kaç gün git Hızır'la görüş denildi. Hızırda, "Yarabbi beni Muhammed ümmetinden kıl!" diye yalvarıyordu. Musa ile Hızır'ın kapıştıkları başka bir nur daha var. İsa'ya bakarsın ö nur içinde şaşırmış bir halde bulursun. Musa'ya bakarsın o nur içinde başı dönmüş görürsün.
Muhammed (S.A.) öyle bir nurdur ki, Dutun nurların en parlağı, en üstünüdür. Nihayet gör ki, o çilede ve o zikir âleminde, hiç Muhammed'e uyma hakkında bir işaret var mıdır? Evet Musa'ya kırk gece diye bir işaret verildi. Muhammed'e uymak ciheti nerede kaldı ki, Musa onu dilememiş olsun! (M. 338) Belki, "Yarabbi beni onun atının terkisine yapışanlardan eyle!" diye yalvarır.
Mevlâna'nın öğüt meclisinde bir aralık hoş bir şey oldu. Mansur'un vaaz meclisinde o kadar keramet ile birlikte öfke yer bulmazdı. Nasıl ki bir gün o Mansur der ki: Eğer kuru bir ağaca bile yürü dese, onu yürütür. Bu sırada hemen tahta minber yerinden ayrılır, iki kere yere eğilir. Mansur, ey minber! der, ben sana söylemiyorum, sen yerinde dur!
Öğüt meclisleri onları anmakla kızışır, tatlılaşır. Ama onların hallerinden haberleri olduğu için değil, ancak adları söylendiği için meclis kızışır, coşar. Ben onlara şöyle diyorum: "Bilim Hak yönünden verilir, kendiliğinden gelmez."
Bir adam şeker gibi tatlı bir düş görmüş. Gökten şeker yağıyormuş... Ondaki insafa bak ki nasıl düşünmüş. Bütün bu üstün vasıfları ile birlikte şeyhin yanında yaya yürüyordu. Çeşitli fenlerde yetişmiş yüzlerce öğrencisi, seçkin bir topluluk kendisini kınamakta idi. Onlara dedi ki: Varlıkları yaratan ulu Allah hakkı için siz eğer onun bir tüyünü anlayabilseydiniz, yani Allah'ın bize bildirdiği kadar onu anlayabilseydiniz, atının dizginlerini benim elimden kapardınız. Birbirinizin makam ve mansıplarını kapmak için nasıl kıskançlık gösteriyorsanız, onu da öylece benden kıskanırdınız. İşte o bütün temiz iman ile üstadını eve getirinceye kadar atının başını çekti. Yolda kaç kere hem ona gönülden inanmış, hem de inkâr etmiştir. Çünkü şeyh, böyle pek genç çocuğa karşı neden bu kadar gönülalçaklığı ve iltifat göstersin? diye kuşkulanıyor. Sonra yine kendi kendine ona ne ziyan gelir ki, panzehir ocağıdır, diyor. Fetih Sûresinde buyurulduğu gibi Allah'ın geçmiş ve geçecek günahlarını yarlıgadığı kimselerden zarar gelmez. "Hele, Allah onların suçlarını iyiliğe çevirirse." (M. 339) anlamındaki âyetle müjdelenmiş olanlara ne mutlu.
Beyit:
Dağ yılanlarla dolu olsa da korkma!
Çünkü orada tiryak taşları da var.
Şeyh ona okşayıcı bakışlarla baktı mı, içinde parlak düşünceler belirirdi. Sonra tekrar gölgeye daldı mı, karanlık kuruntular baş gösterirdi.
Diyelim ki onun durağı orasıdır. Sanki halkı yoldan çıkarmak, kuşku ve düşüncelere sürüklemek bir erkek işi midir?
Şeyh onu görünce selâm sana, dedi, bizi düşünmek hususunda nasılsın? Tekrar unutuyor musun? Seni gerçeklemekten veya inkâr etmekten nasıl kurtulalım, diye şüpheleniyor musun? Allah geceyi ve gündüzü değiştirir.
Kaç kere, gündüz ışığı karanlık denizinde boğulur, kaç kere de karanlığın deryası nurun alevinde yanar. Kur an'da, "İnsanlar bir imtihan geçirmedikçe, sadece inandık demekle

kurtulacaklarını mı sanıyorlar?" (Ankebut Sûresi, 1) buyurulmuştur. Alemde hangi şey vardır ki, bir imtihan geçirmeden kabul olunur, yahut imtihansız ise geri çevrilir? Ama Allah dilerse sonunda iş doğrulur,doğru yolu tutarsın, o zaman kim olduğunu da anlarsın! Veli, veli olduğunu bilmez mi? Meğerse olgunlaşmamış olsun, henüz gelişme yolunda olsun, insan Aksaray'a varınca nasıl olur da vardığını bilmez?
Hocendî diyor ki: Ailemin uğradığı acıları görünce kendi acılarımı unuttum. Şam'da Şahap Herive büyük bir soydan gelmişti. Dedi ki: Ölüm bana göre neye benzer bilir misiniz? Artık bir insanın sırtına ağır bir yük vururlar, onu zorla çamura sürüklerler, yahut yüksek bir dağa doğru yürütürler. Bin bir zorluk içinde tırmanmaya çalışırken birisi gelir sırtındaki çuvalın urganını keser, yere bıraktırır. İşte o adam birdenbire nasıl hafifler, nasıl yükten kurtulur ve canı tazelenirse, ölüm de insanı öylece rahata kavuşturur.
(M. 340) Simdi onun hali tıpkı o kimsenin haline benzer ki, ulu bir ocağın köleleri olduklarına inanırlarsa, bir gün ecel gelince ocak ulularının yasını tutarlar; Allah kulu olan o ailenin ışığı içinde onları alçaltır ve kıskançlık gözüyle bakarlar.
Niçin Allah'a yalvarmıyorsun? Gece yarısı kalk ikilik âleminden geç, yüzünü yere koy, iki damla yaş dök. Allahm, eğer peygamberleri, erenleri sen istemeseydin hepsi de kapı halkası gibi dışarda kalırlardı. Simdi bana falan ulu kişiyi gösterdin, gözümü onunla aydınlat. Hazreti Peygamber, "Ne mutlu beni görenlere, beni görenleri ben de görürüm" buyurmadı mı?
Hazreti Peygamber (Selât ve selâm ona olsun), önceleri halktan çok sakmırdı; en çok Hak ile dostluk ederdi, iyiden kötüden çekinirdi. Olmaya ki, halkın kendisine karşı fazla sevgisi biran veya bir saat için perde olur diye düşünürdü. Tam olgunluk çağına erince, kendisine karşı seksen bin âlemin saygısı ve sevgisi ile iki kişinin sevgisi farksız oldu. Buyurdu ki: "Beni halka satın." Yani, ey dostlarım beni halka satın ki ben kendi kendime satışa gelmem. Hazreti Mustafa (S.A.) böyle buyurmuşsa ne ziyanı var. Bak ki Hak ne diyor? Beni yüz kere satın diye haykırmıyor mu? "Kullarımın gönüllerinde benim nimetlerimi ve vergilerimi anmaları hoşuma gider. Çünkü gönüller kendilerine nimet bağışlayanın sevgisini taşır. Kendilerine fenalık edenlere karşı kin beslerler," buyurulmuştur. Emreden nefis, kendini sat! der. O altın gümüş peşindedir. Ben para peşinde değilim, ben o işin peşindeyim ki, eşek köprüden geçsin. Onlar büyük adam olmuşlar, şeyh olmuşlar, ben onlara ne yapayım? Yalvarayım mı?
Aç kalmış birini arıyorum, susamış bir insan arıyorum. Berrak ve temiz su, yaradılışındaki iyilik ve cömertliği ile susamış insan arar. Nefis, kadın huyludur. "Onlara danışın, ama düşüncelerine aykırı davranın," buyurulmuştur. Ey Allah elçisi! Onlara danışın buyuruyorsunuz. Hele kamunun menfaati ve sevinci olan bir işte ne yapalım?
Şimdi eğer erkeksen gel gidelim, onlarla danışma yapalım. Orada kadınlar vardır, nasıl edelim? (M. 341) Buyuruyor ki: "Onlara danışın ama her ne söylerlerse aksini yapın." Bir söz söylüyordu, hoş bir sözdür, dedim. Ama Allah sözü değil. Güzel söz, ama Allah güzellerinden değil. Bizi her kim bir Müslümanla birlikte görürse Müslüman olur. Bir zındıkla gören de zındık olur. Hem öyle zındık olur ki: Mazandıran'daki Girdikuh Tapınağı zındıklarını ona köle ve hizmetçi yapmak yaraşır. Öyle bir insan eğer bir yaprak okursa zındık olur. Eğer her iki yaprağı okursa Müslüman olur. Hem de öyle bir gerçek dost olur ki, anlatılması imkânsızdır. Fahri Kazı'nin ne haddine düşmüştür ki Muhammed-i Tazi, yani Arap Muhammed şöyle der, Muhammed-i Razî, yani Reyli Muhammed de böyle söyler diyebilsin (Fahreddin-i Razl'nin asıl ismi Muhammed Fahreddin'dir. Çağdaş tefsirciyi ne Şems, ne de Mevlâna sevmiyor. Nitekim Mevlâna Mesnevî'de: Eğer akıl bu yolun kılavuzu olsaydı Fahri Razî dinin inceliklerini bilen bir bilgin olurdu diyor.(Ç)). Bu adam, bu çağın dönmesi sayılmaz mı? Mutlak kâfir olmaz mı? Meğer ki tövbe etsin. O kendini niçin incitir?O zaman Allah kullarından hangisinin kılıcı ona acır? Bunlar kendi kendilerine de hiç acımazlar.
Haccac.bin Yusuf (Haccac Bin Yusuf, Emeviler devrinde Şam valisi, gayet sert ve zalim bir adam idi. Şems'in ona rahmet okumasının hikmeti bu hikâyeden anlaşılmaktadır. (Ç)) Allah'ın

rahmeti üzerine olsun, deyiver. Evet bizim işimiz bütün halkın aksinedir. Onların kabul ettiği her şeyi biz red ederiz, onların red ettiği her şeyi de biz kabul ederiz.
Bir gün Haccac gizlice haber aldı ki, adamın biri kendi makamına imrenirmiş. Bir gece sabaha kadar onun harem dairesindeki kürsüsünde otursam, bir başkası da-bir gece sabaha kadar onun harem dairesinde kalsam diye söylenirmiş. Haccac bu adamları çağırmış ve sarayının ahçısına, yedi renkli pirinç pişirmelerini emretmiş. Pilâvları getirmişler, bunlara yeyin diye emir vermiş ve sormuş: Hiç tadları arasında bir fark buluyor musunuz? Mademki âlemin pabucuna pabuççu demek küfürdür, fakirin pabucuna ne dersin? Bana yüz bin dirhem masraf etsen yine sözüme saygı göstermek derecesinde değeri olamaz. Eğer sende saygı varsa gel. Saygısızlık edersen git. Artık saygısızlıktan vaz geç. Eğer bize saygın varsa bizden işittiğin şeyleri bizim işaretimiz olmadan niçin açıklıyorsun, diye sordum.
Dedi ki: Senin küpün her ne kadar sızarsa da suyu temiz saklar. Sunu da söyledi: (M. 342) Ben bu yolda çok taban tepmişim. Bir adamı bir çok yerlerde dolaştırsalar yirmi fersah alan içinde, şehrin yakınlarında gezdirseler de şehre sokmasalar, tekrar dolaştırsalar ne çıkar? dedim. Ben Hakkı arama yolunda bir çok büyük ve küçüklerle düşüp kalktım, dedi.Ya rahat peşinde idin, yahut da söz derleme sevdasında idin, dedim.
Kendimi bir bağda gördüm, kendimden geçmiş bir vaziyette idim. Bana bir ateş geldi, yüksek bir ses işittim, tekrar bir nara atarak kendime geldim. Çizmelerimi giymek istedim, gözüme başka bir şey göründü, yine kendimden geçtim. Bütün evlerin üstünde dolaşıyordum, gökten yedi kapı açıldı. Yerden göğe kadar uzanan direkler gördüm. Anladım ki, o direkler mümin kulların ibadetleridir. Sonra Mevlâna'yı bir minber üzerinde gördüm. Yanına havadan iki kişi geldi. Alevîlerin büklüm büklüm saçları gibi kıvırcık saçları, ışık saçan iri gözleri vardı. Ellerinde üst üste konmuş içleri mücevherlerle dolu tabaklar getirdiler, Mevlâna'nın önüne koydular. Bir toprak çömlek ki, yere vurul-sa kırılmaz; şaşılacak bir şey değil, öyle bir toprak çömlek ki, elli kere kayalara çarpılsa bile kırılmazdı! Ama yumuşak bir kum üstüne düştü, kırıldı. Hayret ettim. Eğer onlara bir ölü için verin desen mezardan mezara kaçarlar.diriler için verin desen külhandan külhana gizlenirler.
Benden sordular: Yol kesenlerin soyup bana getirdikleri mal helâl olur mu? Benim için helâl olan bir mal ile bu mal arasında ne fark var? Hem karada, hem suda yaşayan kurbağa değil ki tiksineyim. Çömlek değil ki murdar olur, yahut bozulur diye korkayım, işte bu şımarıklığı yapmak başkalarına yaraşmaz. (M, 343) Diyelim ki: Bir doğan kuşu geldi, bir kale duvarı üstüne kondu. Birisi ona atmak üzere yerden bir taş aldı, fakat kuş uçup gitti. Ama o duvar üstünde bir merkep olsaydı ben de bir taş alır onu oradan kaçırmak için atardım. Ya boynu kopar, ya çamura düşer, Karun gibi alçaldıkça alçalırdı. Bir de o insana bak ki, iman ışığı yüzünden fışkırıyor, ikiyüzlülük ona asla bulaşmamış, o ışık öyle bir ışık ki hiç bir sınama ile kararmamış, sönmemiştir, öteki ışıklarla bu nur arasındaki ayrılık şudur: Öteki ışıklar ufak bir tecrübe sonunda kararır söner, bu sönmez.
Bana dost görünen biri vardı, müridlik davasında idi. Bir gün geldi, benim bir canım var ama, bilmem ki senin kalıbında mı yaşıyor dedi. Ben, kendisini sınamak için ona şöyle dedim: Senin paran var, bana güzel bir kadın bul; üç yüz isterse sen dört yüz ver. Adam yerinde donakaldı. Ona bir gerçek açıklandı kendisine pek yakın sandığı adamın, ne kadar uzak olduğunu anladı.
Su halde bir kere ona ayak uydurmak gerek. O sevgili bizim yanımızda sanki ana kucağındaymış gibi davranır. Nihayet ey nazlı sevgili! Akıllıdan daha az mı akıllısın. Şeytandan daha az mı şeytansın?
Öğretmenlik yapıyordum, bir çocuk getirdiler hoppa! Gözleri kıpkırmızı, sanki yalpa vuran bir sarhoş gibi geldi. Selâm sanaüstat! dedi. Ben müezzinlik ederim, hoş sesim var, kalfa olacağım, dedi. Evet oraya oturdu anne ve babası ile sözleşme yaptım. Eğer eli kırılmış olarak yanınıza gelse bile hiç bir telâş göstermeyeceksiniz, dedim. Bizim çocuğumuza karşı beslediğimiz yufka yüreklilik yüzünden belki kendi elimizle dövmeye gönlümüz razı olmaz.

Ama sen döversen hiç ses çıkarmayız, size senet verelim. Bu çocuk bizi darağacının başına götürmüştür, dediler. Mektebimizin çocukları hep başları önlerinde çalışıyor,etrafında bakışıyorlardı.Öğrencilerden birini çağırdı, şakalaşmak, oynamak istedi. Hiç kimsenin kendisiyle ilgilenmediğini görünce kendi kendine, bunlar ne adam-larmış, diye mırıldanıyordu. (M. 344) Gizlice birinin tüyünü çeker, ötekine çimdik atar, çocuklar da onun oturduğu tarafa oturmak istemezlerdi, iş bu şekilde uzayıp giderken kendimi her şeyden habersizmiş gibi gösteriyordum. Ara sıra ne oldu? diyordum, ne gürültü ediyorsunuz?
Hiç, üstat diyorlardı. Orada dışarıdan biri işaret etti. Önce ona bağırdım, ödü koptu, biraz sonra yerinden sıçradı. Artık ben gideyim üstat! Pek erken geldim, henüz yeniyim, dedi. ikinci gün tekrar geldi. Sordum kendisine: Paydos vaktine kadar ne okudun? Gel oku, dedim. Kitabı önümde açtı, bir kenarından biraz yırtılmıştı. Kitabı nasıl koruyorsun? dedim, bir tokat patlattım. Hemen yere yuvarlandı, ikinci, üçüncü tokatı da vurduktan sonra saçlarını yolmaya başladım, ellerini kanattım, sonra da falakaya yatırdım. Aramızda Hoca Reis dediğimiz bir kalfa vardı, gizlice ona seslendim. Çocuğa yardım etsin diye işaret ettim. Fakat hiç aldırış etmiyor gibi görünüyordum. Çocuk içinden hele bakın Hoca Reise karşı nasıl davranıyor diye hayret ediyordu. Çünkü niçin geldin diye kalfaya çıkıştım. Sizi görmek istedim de onun için geldim dedi. O konuşurken çocuk gizlice yutKunuvor, ona işaret ediyor, aman bana yardım et, diye yalvarıyordv Kalfa dudaklarını ısırarak kendisini kurtarmak için fırsat koFıac^ğım anlatmak istiyordu. Hoca Reis, şimdi ben burdayım korkma diye gizlice işaret ederken, biraz sonra da bana artık bu sefer izin verin de ayaklarını çözeyim diyordu. Ben susuyordum; nihayet çocuğu kaldırdılar, bir hamalın sırtında evine gönderdiler. Bir hafta evinden dışarı çıkamadı. Ertesi sabah namazda idim. Annesi, babası geldiler, ayağıma kapanarak, sana olan teşekkür borcumuzu nasıl ödeyeceğiz? dediler. Halbuki kendi kendime belki gelmezler de ben de kurtulurum demiştim. Nihayet bir hafta sonra oğlan yanımıza geldi uzakça bir yere oturdu. Gizlice korkak bakışlarla etrafı süzüyordu. Ona seslendim, yerine otur, dedim. (M. 345) Bu sefer tekrar terbiyeli bir durumda kitabını açtı, dersini okumaya başladı. Herkesten daha terbiyeli bir durumda kitabını açtı, dersini okumaya başladı. Herkesten daha terbiyeli ve uslu olmuştu. Bir kaç gün sonra yine unuttu. Dışarda aşık oynadığını söylediler. Keşke'o söyleyen gammazlık etmeseydi, içerde çocukları dövmek için değil ancak korkutmak için bir sopa vardı. Bu sopayı aldım. Simdi oynadıkları yeri temizlemişler, boyuna aşık atıyorlardı. Arkası bu tarafa dönüktü, ben keşke beni görse de kaçsa idi diye düşünüyordum. Öteki çocuklar onunla benim aramdaki vazgeçtiyi bilmedikleri için ona kaç demiyor, benim arkamda kalan çocuğun canı burnuna geliyor, renkten renge giriyor, onunla göz göze gelmek için fırsat kolluyordu. Bir işaret versin de arkadaşını bu tarafa kaçırsın diye çırpınıyordu.Halbuki o kendinden geçmiş haldeydi. Önüne vardım. Selâm sana,dedim. Hemen yere yuvarlandı, elleri titredi, rengi uçtu, kupkuru kesildi. Kalk diyordum, kalk gidelim. Geldi, kitabının yanına götürdüm, bundan sonra da sopayı suya koydum. Öyle yumuşadı ki, öyle bir şey oldu ki hiç sorma. Onu falakaya çektiler. Tek başına on iki çocuğa birden vuruyordu. Aman üstat, dedi onu Arık bir çocuk bile falakaya çeker, ayaklarını sarar. Kalfaya diyordum ki: Bari sen vur çünkü benim vura vura elim şişti. Kalfa da bir kaç sopa vurdu. Kalfaya tutun dedim şöyle vurun. O bakıyordu bu sefer sopayı kaldırdım kalfaya vurdum. Kendimce çocuğu dövüyordum sanki. Dördüncü sopada ayağının derisi sopayla beraber kalktı. İçimden sanki bir şey koptu aşağı düştü. Birinci ve ikinci sopada bağırmıştı, ötekilerde ses çıkarmadı. Nihayet yine evine götürdüler, bir ay dışarı çıkmadı. Sonra dışarı çıktı annesi sordu nereye gidiyorsun? (M. 346) Üstada gidiyorum dedi. Annesi ama nasıJ gideceksin? deyince, o benim efendimdir, onun yerini kim tutar? Ben ölünceye kadar ondan ayrılmam. Benim ne olacağımı, hangi kuru darağacında kalacağımı Allah bilirdi. O beni yola getirdi. Beni tekrar mektebe götürün, diye annesine babasına yalvarıyordu. Anne ve babası dua ediyorlar, komşuları hep birden ellerini kaldırmış hem dua ediyorlar, hem de diyorlardı ki, bu, öyle bir fedaiydi ki ne kendisini, ne de büyükten, küçükten hiç kimseyi sağ bırakmayacaktı. Şehrin şahından .bahsetsem, ona söverdi,

taş atardı, öyle cesaretli, öyle korkusuzdu ki, yüz adam öldürmüş olan bir kanlıya karşı bile pervasızca davranırdı. Hülâsa bu öğrenci şimdi bütün arkadaşlarından daha uslu, daha saygılı olmuştu. Bir arkadaşı kendisine bir işarette bulunsa elini ağzına götürür sus diye mırıldanırdı. Nihayet kısa bir süre içinde bütün Kuran-ı ona öğrettim; hoş bir sesle ezan okuyordu. Bundan sonra bir daha gelmedi. Artık işini bulmuştu.
Allah'ın perde arkasında gizlediği kullar vardır. Onlarla birlikte sırlar konuşur, gizli hikmetler söyleşir.
Beni Şeyh Evhadüddin-i Kirmani sema meclisine götürdü, çok saygılar gösterdi. Sonra kendi özel hücresine davet etti. Bir gün ne olur dedi bizimle beraber kalsanız? Dedim ki: Bu bir şartla olur. Açıkça ikimiz birlikte otururuz, sen müritlerin önünde içki içersin, ama ben içmem, ben bu işe katılmam. Sen niçin içmezsin dedi. Dedim ki: Sen bahtiyar bir fasik (günahkâr) olursun. Ben ise bahtsız bir günahkâr olurum. Bunu yapamam dedi. Bundan sonra bir tek söz söyledim, üç defa elini alnına götürdü, Allah! dedi.
Kelâm bilgini Esedüddin bir gün, "Her nerede olursanız olunuz o sizinle beraberdir," (K. 57/4) anlamındaki Allah sözünü yorumluyordu. Bütün bilgisi ve erdemi ile beraber, halk önünde kendisinden bir şey sorduğum için bana gücendi. Bir gün tekrar sordum: O sizinle beraberdir diyorsun. Allah sizinle beraberdir demek nasıl olur?
Bana şu cevabı verdi: Senin bu sorudan maksadın nedir? Allah yumuşaklık ve merhamet tarafında iken ne ise sertlik yönünde de öyledir. Uçuruma gidiyorsun dikkat et.
Benim bu soruma karşı maksadın nedir? demek uygun değildir. Bunun mânası nedir, sen dinle: Bir şüphe bağlamışsın kendine zahmet vermeyi huy edinmişsin. (M. 347) Allah kelâmına bu mânayı nasıl veriyorsun. "O sizinle beraberdir," evet ama Allah kul ile nasıl beraber olur? Evet, dedi Allah kulu ile bilgi yönünden beraberdir. Dedim ki: Bilgi zattan ayrı degildir, hatta hiç bir sıfat zattan ayrı olamaz. Bu bayat soruları mı tekrarlıyorsun dedi. Ne demek bayat. Belki tazeliğinden ölüyor. Halk, kelâmcı budur diyorlar. Verkânî oğlu kadıların ileri gelenlerinden olduğu için kıskançlar onun sözünü dinlemezler, kötülemek isterlerdi.
O vaizdir, öğütçüdür ne bilir derler, insafsızlığı pek ileri götürürlerdi. Her ne derlerse desinler, sözcüler hâlâ Elif harfinin derisini geveliyorlar, onun mânasını hiç anlayamıyorlar. Çünkü erlikleri yoktur. Nasıl ki erkekliği olmayan bir adamı bir güzelin yatağına koyarsın ne yapabilir? Tatsız okşayışlardan başka elinden ne gelir? Bir şey yapamaz, ancak yüzünü yüzüne sürer o kadar.
Bir şey ki başka bir şeyin sebebi olmuş ve onu meydana getirmiştir, ondan yoksundur. Bu erkekliği olmayan delikanlı ile iğneci arkadaşının hikâyesine benzer ki, ne halkın ve ne de başka yakınlarının bu halden haberleri yoktu. Onun sakalı, bıyığı ile öğünürlerdi.
Beyit:
Erliği, sakal ve bıyığının yalancı şahididir.
Onu ana tüyü ile süslemek daha uygun düşer.
Yukarıda sözü geçen delikanlı, binlerce genç kız arasında seçtiği güzel bir dilberle evlendi. Düğün dernek yapıldı. Ama geline yaklaşamadı. Çok düşkün bir durumda kaldı. Bunun üzerine çocukluğundan beri sır yoldaşı olan iğneciye geldi, meseleyi açtı, benim en yakın arkadaşım sensin dedi. Halim şu durumdadır. Bugün gece sularında bana gelir, benim elbisemi giyersin, beni şu baş ağrısından kurtarırsın. (M. 348) Fakat halvete girince hiç konuşmazsın ki kız işi çakmasın. Uyku sırasında adet olduğu üzere ışıkları da söndürürsün, iğneci.hay hay! dedi, emrindeyim. İğneci halvete girince hemen ışığı söndürdü yatağa fırladı. Kızcağız onu kendi zavallı kocası sandı. İğneci yiğitçe yaklaştı, kızı altına çekti, feryat, figan sesleri yükseldi. Koca, kapının dışında idi. Ey kahpecik! dedi. Beni mi sandın ki ciğerimi dağlayasın? Ona iğneci derler, demiri yırtar, delik deşik eder.
Sahabeddin-i Sühreverdî, (ona, "Maktul" Şahabeddin de derler), Halep Sultanı katında çok değerli ve olgun bir insan olarak tanınmıştı. Kıskandılar, Sultana dediler ki: Ey Melik! Falan kimseye bir mektup yaz hep birlikte mancınığa koyalım atalım.

Mektup okununca sarığı aşağı düştü. Başını kestiler. Ama hemen pişman oldu. Düşmanların tuzağı açığa çıktı. Melikin lâkabına Meliki Zahir derlerdi. Katillere buyurdu: Mazlum Sahabeddin'in kanını köpekler gibi yalasınlar, içlerinden iki kişiyi de fesat karıştırdıklarından dolayı öldürttü. Birkaç kişiyi de dışarı göndererek pazarda sattırdı. Gizlice kırk dinara satın aldılar.
Güzel bir kitap beş akçeye satılır. Çünkü herkes kitaptan anlamaz. Bu Şahabeddin istiyordu ki, fitne ve fesata sebep olan, ellerin, ayakların kesilmesine yol açan altın ve gümüş paraları kaldırsın, alışverişi başka bir şeyle yaptırsın. (M. 349) Halkı Muhammed dinine uymaktan vaz geçirsin. Eğer o Muhammed'in izinden gidiyor muydu diye benden sorarlarsa, hayır gitmiyordu, derim. Bir gün onunla bir ordudan söz açan Meliki Zahir sordu: Sen ne bilirsin? Ordu nedir? Yukarıya ve aşağıya bakınca her tarafta yalın kılıçlarını çekmiş askerlerin, heybetli kişilerin durmakta olduklarını gördü. Yer, tavan, aralık hep askerlerle dolu. Yerinden sıçradı, hemen hazineye gitti, işi araştırmadan hemen ona saldırmak için, içinde bir öfke duydu.
O Sahabeddin'in bilgisi aklından üstün idi. Akıl gerektir ki, bilgiden üstün olsun, hâkim olsun. Onda aklın durağı olan beyin arıklaşmıştı. Nasıl ki, bir aralık dimağının gücünü artırmak için bir iki kadeh ferahlatıcı sudan almak isterdi. Daha fazlası da işe yaramazdı. Dimağı son derece arıklaşmış olmasından dolayı, Sahabeddin'in sözü de yukarı adı geçen o kelâm bilgini Esedüd-din'in sözünden daha aşağı sayılırdı, o zaman bu kelâmcı Esedüddin onu kötülemişti. O insafsız bu makamda bizdendir. Mâna bakımından da senin olduğu gibi. Sen biz olunca ulu Allah'ın, "Biz onu (Kur'an-ı) Kadir Gecesi indirdik," (Kadir Sûresi, 1) anlamındaki âyette de aynı veçhile ifade ediliyor. Nasıl ki siz benim sözlerimin içine daldınız, bunu hiç kimse anlayamaz. Anlayabilselerdi hepsi de mürid olurlardı. Söz onlardan da geçerdi. Şimdi daha ne kadar onların sakallarına göre tarak vuralım. Şöyledir veya böyledir diye sözü çoğaltalım. Lâfı çok uzatırsak, alt tarafı yalan olur.
Allah'ı görürsen, benden selâm söyle. Dost çok iyidir, kendini onda yok edersin, onun varlığında yürürsün. O kalmazsa sen de kalmazsın. Her şey varlık alanına gelmekte Haktan bir müjdedir, bir bağıştır.
Yolcunun biri yolda yürürken karşıdan hafif silâhlar kuşanmış ılgar bir atlı gördü. Kendi kendine, bu adam bana kastetmeden önce ben onun işini bitireyim dedi. Atlı yaklaşınca yolcuya, bana öyle kötü nazarla bakma! dedi, çünkü ben çarpışma hususunda çok hünersizim. Yolcu şu cevabı verdi: (M. 350) Güzel söylüyorsun, ben de can korkusundan seninle çarpışmak istemiştim. Simdi gel artık el ele tutuşalım. Bu gün din âleminde de iş böyledir. Bu külahı taşımak istiyorsan önceden başına giymelisin ki bu er meydanından mertçe başını çıkarabilesin. Yoksa yolda kalırsın. Bahtiyar odur ki, ecel kılıcından hem başını, hem de külahını kurtarır.
Ey kadılar, müderrisler, şeyhler! O zayıf Allah dostuna karşı gönülalçaklığı göstermeyenler yaralanırlar. Belki bilmiyorduk, ama bu yolda bilgisizlikle nasıl yürünür?
"Allah cahili kendisine dost edinmedi." Belki meşgulsünüz acaba bizimle mi? Hayır, dedi bir komşu ile. Komşu kim oluyor? Senin komşun ancak benim. Burada dava boş lâftır. Kâfirleri şu cihetten severim ki, dostluk iddiasında bulunmazlar. (Açıkça) biz kâfiriz, düşmanız derler. Şimdi sana dostluğu öğreteyim: Dostlukta yalnızlık haramdır, yasaktır, cezayı gerektirir, Dost odur ki, şefkat yönünden gözlerinden ateş saçar. Yarabbi onları günahtan kurtar, beni ve bütün Müslümanları da birlikte yarlığa! diye yalvarır.
Bugün sen de, şeyhi meyhanede gördüğün halde, ben bu işin sırrını bilmem, ancak o ve onun Allahsı bilir, diyecek kadar hoşgörürlük varsa, onu Allah'a yalvarış halinde gördüğün zaman, bunu tanırım, bir kere bu sende onu aynı münacaatta, aynı Kabe'de, aynı cennette görecek kadar kudret yoktur, hiç değilse bu kadar temiz düşünmek de çok iyi olur.
Biri diyordu ki, Muhammed (S.A.) bizim perdedarımızdır. Dedim ki: Kendinde gördüğün şeyi, Muhammed'de niçin görmüyorsun? Herkes kendi kendisinin perdecisidir. Dedi ki: O

yerdeki marifet hakikati vardır, davet nereyedir? (M. 351) Yap, yapma hitabı nerede kalır? Dedim ki: Nihayet, o onun içindir ve bu başkaca fazladan bir fazilettir. Ettiğin bu inkârdan vazgeç, bu tasarrufu bırak ki, davetin tam kendisidir. Hem davet ediyorsun, hem de davet etmemelidir diyorsun!
Bu Cebriye'ciler ne yaparlar? Kuvvetli adam bilmez mi ki, bütün bu varlık Allahındır. Bir çocuğa sorarsın: Bizi kim yarattı? Hak yarattı, der. Ortada bir dönderici olmadan bu çarh döner mi dersin. Ne söylüyorsun der? Divane misin?
Pekâlâ bizi yaratan, var ve yok eden mi daha güçlü, daha kuvvetlidir, yoksa biz mi? sana şu cevabı verir: Eğer o bizden daha kuvvetli olmayaydı, bizi hem var, hem yok etmeye kim güç yetirebilirdi? Daima en yüce kudret odur ki, bu galip ve yüce varlığı görebilsin, gözünü açsın, perdesiz taklitsiz yaratıcıyı temaşa etsin, Allahı görsün.
Derler ki: Simdi git, Muhammed'i gör ki, o bu ay ve güneşin varlığı için bir sebeptir. Fakat onun için bir sebep yaratılmadı. Onun hiç bir sebebi yoktur. O Sems'in (Güneşin) yüzü kara olur, ama bu Şems'in yüzü kararmaz. Çünkü bu hidayet güneşi Hakkın yüceliğinden nur almıştır. O güneş ise öyle bir makamdadır ki, o makam ancak, "Güneş yuvarlanıp karardığı zaman," (Şems Sûresi, 1) anlamındaki âyet ile işaret buyurulan makamdır.
İyi insan dert ortağı olur, iyi insan cana yakın, tatlı bir insan olur. Fakat Şeyh Muhammed bu yolda uygunluk göstermez. Bir türlü uysallık tarafına yanaşmaz.
Ben seni'o halette ve o makamda gördüm. O halden vazgeçesin diye ne kadar çabaladım. Acaba o yabancılık makamında niçin oturmuştur? diye gönlüm hep seninle idi. Niçin o dar ve tatsız menzildedir diyordum, istiyordum ki, benim sana karşı duyduğum şefkatin ne derecede olduğunu bilesin. Şimdi bir kere elini şöyle bana sür. Çoktandır sürmemiştin, işin varsa da şöylece biraz olsun değdir. (M. 352) Selâm sana! Bayramın kutlu olsun! Bizim selâmımız bir kaledir. Onun içine girersen bütün dertlerden selâmette olursun.
Şiir:
Her kim Allah inayetinin kalesine girerse
Örümcek ona perdecilik eder.
Aleme tek başına geldin, bütün cihanla top oynayama-sın bütün bu insanlar arasında topunu meydandan dışarı çıkarırsın!
Dedi ki: Bazı âşıklar debdebeli ve saltanatlı olur, maşuklar ve sevgililer ise durgundurlar. Dedim ki: Bu debdebe ve saltanat, düğün dernek şuna benzer: Biri seni ceviz yiyesin diye bağa davet eder, ağaca çıkar, tekme vurmaya başlar ve sana buyur kendi elinle ye der. Misafirin eli ve yeni ceviz boyası ile kararır. Başka biri ise misafiri bağa götürür hoş bir yerde oturtur, uşaklarına emreder: Gidin ağaçtan ceviz indirin, temizleyin, kabuğunu soyun, kırılmış olarak getirin, der. Uşaklar da o şekilde temizlenmiş cevizi getirirler, misafirin önüne koyarlar, buyur derler. Misafir sorar: Bu nasıl ceviz ki hiç elim kararmadı? Kolum kirlenmedi. Ben bunu yiyemem. Bunun ne olduğunu Allah bilir, bu cevize benzemiyor. Ben böylesin! hiç görmedim. Sair diyor ki:
Kimse aşk sırrına eremedi,
Eren de şaşkına döndü.
Şeyh ibrahim, Hayyam'ın sözüne itiraz etti. Aşk sırrına eren niçin sasırsın, ermeyenlerde ise şaşkınlık nasıl olur. (M. 353) Evet dedim. Hayyam kendi halinin vasfını söylüyor. O şaşkın ve perişan idi. Bir zaman kabahati feleğe yükler, bir gün zamaneye, bir gün bahtına, bir gün de Allah'a çatar. Bir kere Allah yoktur der, inkâr eder, diğer bir sefer de ispat eder.Konuşurken bazan karanlık, vehimlerle karışık sözler söyler. Halbuki imanlı adam şaşkın ve perişan fikirli değildir. Mümin, Allah huzurunda nikabmı atmış, perdeye yapışmış olan kimsedir. Ne istediğini ve ne dilediğini bilir, kulluk eder. Onu bütün açıklığı ile görmekten, doğudan batıya kadar bir lezzet duyar.

Zındık ise, daima olumsuz düşünür, hayır der. (Ben) sözü ile konuşur. Benliğinde hiç şüphesi yoktur. Çünkü açıkça görüyorum, yiyorum, tadıyorum, bundan ne şüphem olabilir der. Niçin evet diyeyim? Bunu siz dilediğiniz gibi söyleyin. Ben buna ancak gülerim.
Nasıl ki adamın biri günün birinde tam kuşluk zamanında bir elinde sopası, öteki eliyle de duvarı tutarak, ayakları titreye titreye, ah vah ederek karşınıza gelir. Ağlayarak niçin söylemiyorsun? Bu ne iştir başımıza geldi? Bu ne belâdır acaba? Bu gün güneş doğmadan, bir başka şey doğdu, diye sızlanmaya başlar. Evet ben de aynı şaşkınlık içindeyim, niçin gündüz olmuyor? Sen görüyorsun, kuşluk vakti her taraf aydınlık içinde. Sana bunu yüz bin defa söyleseler ancak onlarla alay eder ve gülersin. Bu gün mümin olan yoksun değildir, ama mümin kimdir?
Bir an için meyhaneye 'uğrayalım, oradaki biçareleri görelim. Allah'ın yarattığı o zavallı kadıncıkları ziyaret edelim. İster iyi ister kötü olsunlar, onların haline bakalım. Kiliseye de uğrayalım, onları da gözden geçirelim. (M. 354) Benim işime kimse takat getirmez. Onu ancak ben yaparım. Taklitçiye bu işte bize uymak gerekmez. Doğru sözdür: Taklit ehline uysallık yaraşmaz.
Oğlundan çok şikâyet ediyordu. Dilimin ucuna geldi, sonu iyi olur dedim, çocuktur, çocukluktandır bu yaptığı şeyler. Yoksa aslında bilerek değildir. Nasıl ki koruk ile ham erik acımtırak ve ekşidir. Bu vasıflar, koruğun henüz tazeliğinden ve eriğin hamlığındandır. Aslından değil. Ama aslında ekşi kokan koruk da vardır ki taş gibi sert kalır, hiç tatlılaşmaz. Ancak gerektir ki koruk daima güneşin önünde olsun.
Allah'ın öyle kulları vardır ki, hiç kimse onların çektiği cefaya güç yetiremez. Her zaman onların doldurduğu sürahiden içenler bir daha kendine gelemezler. Başkaları sarhoş olur, dışarı kaçarlar, ama o küpün başında oturur.
Biri gelir bana yemek yemenin usullerini öğret, çünkü bana bu iş pek zor geliyor, rahatsızlık veriyor, der. Cevap verdim, yemek öyle yenmelidir ki sen onu incitesin, ama o seni incitmesin. Öyle ye ki sen ağırlığını ona yükleyesin. Yoksa o ağırlığını sana yüklemesin!
Dedi ki: Simdi sizinle birlikte yiyelim. Ben ye demem, bende o velilik yoktur. O velilik ancak Allahtandır ki, bu acıları ben verdim sen çek, bunu yine ben onarırım, der.
Allah bana bilgi vermiştir. Eğer ben bu yiğitliği yapmasam o zavallı mide bir gün, bir gece sıkıntı çeker, ben de onun ıstırabına çalışmış olurum. Mevlâna'nın halka hitap yoluyla söyledikleri bana ait değildir. Ben onun benimle olan ilişkisini bilirim. (M. 355) Eğer kaşını eğerse anlarım ki bana değildir. Çünkü Mevlâna'nın benimle olan ilgisini açıkça görüyor ve biliyorum ki o yüz ekşimesi başkalarının işi içindir. Ben nasıl sevinçli olabilirim? Bütün âlem gamlı olsa bile beni hiç mi hiç ilgilendirmez. Ama gamlı zamanımda da istemem ki hiç kimsenin gamı bana bulaşsın.

TANRI TANRIDIR
Yaratılmış olan kimse Tanrı olamaz, ister Muhammed (S.A.) olsun, ister Muhammed'den başkası.
Biri gedi, mazur gör bu gün bir şey pişiremedik, dedi. Cevap verdim: Ben senin pişirdiğin şeyleri ne yapayım. Gerek ki sen pişesin! dedim. Nasıl pişeyim? dedi. Sen nasıl müritsin ki, işaretten anlamıyorsun dedim. Cevap verdi: Eğer anlayış denilen şey, değişik olmayaydı, işaretlerde ve ibarelerde islâm bilginleri uyuşmazlığa düşmezlerdi. Hele naslardan tek mâna çıkarırlardı. Ben sordum: İslâm bilginleri arasında nasıl uyuşmamazlık olabilir? dedim. O iki türlü görüş ve o taassup senin işindir. Ebu Hanife eğer Şafiî'yi göreydi, başcağızın kucaklar, gözlerini öperdi. Allah kulları, Allah ile nasıl ayrılığa düşerler. Bu ayrılık nasıl mümkün olur? Sen ayrılık görüyorsan kurban ol ki uzaklıktan kurtulasın.
Sözü geçen bu kurban hikâyesinden nasıl kurtulayım dedi. Kurban ol ki, kurtulasın dedim. Namazda, "Allahu Ekber" demek kurban, yani Allaha yaklaşmak içindir. Bu sözle ibadete

başlayan kul kendinden geçer. Eğer sende ululanma ve" büyüklenme duyguları varsa, Allah demelisin, ona yaklaşmayı dilemelisin!
Şimdi daha ne zamana kadar putu koltuğunda taşıyarak namaza geleceksin? Allahu Ekber, yani Allah uludur diyorsun, ama münafıklar, ikiyüzlüler gibi putun koynunda duruyor.
(M. 356) Zaman zaman Şeyh Muhammed secde eder, rükûa varırdı. Ben şeriat erlerinin kuluyum derdi. Ama onlara uymazdı. Ben ondan çok faydalandım. Ama sizden faydalandığım gibi değil. Bu ona benzemez. Ancak oğullarınız sizi hiç anlamazlar. Tuhaftır belki kendilerini de anlamazlar. Siz oralarda değilsiniz ki oğul olanlarla, olmayanları gösteresiniz. Biri pek çok uğraşır ki kendinden bir şey gösterebilsin. Öteki yüz türlü kurnazlıkla kendini gizlemeye çalışır. Kendimi ne zaman açığa vurmak istersem zahmetim artar. Tanıdıklar, yabancılar etrafıma toplanır, ben bunu yapamam. Çünkü bana hayat lâzım.
Dedi ki: Falan kimse sana asla yakın değildir. Dedim ki: Onun bana yakın olmadığını sen ne biliyorsun? Sen ondan daha olgun olmalısın ki bunu an Tayası n! Çünkü o şöyle olmalıdır, böyle olmalıdır diye tenkitlerde bulunuyor. Halbuki teslim makamında şöyle olmalı, böyle olmalı gibi sözler nasıl yer bulur? Ona şu cevabı verdim: Ettiğin bu itirazlardan sonra, onun şöyle olmalı, böyle olmalı dediğinden bahsetmek yersizdir. Çünkü bunu sen de yapıyorsun. Hem de olmamalı diyorsun. Nasıl ki Hintlinin biri namazda konuşur, yanında namaz kılmakta olan başka bir Hintli bunu işitince, sus der, namazda konuşulmaz.
Adamın biri, kadıya şikâyete gider. Davalı tarafın tanığı yoktur, ona sen yemin edeceksin, derler. Cevap verir: Vallahi de yemin etmem, billahi de.
Ahlat'lılar derler ki: Ey'tırıl herif defol, git ki sana söğmeyelim! Bunu niçin söylüyorsun dedi. Mademki itiraz etmek gerekmez, ötesini Allah bilir. Dedim ki: Senin benim karşımda konuşman şuna benzer: Sen bilmiyorsun, ben de sana öğretiyorum. Şimdi bu şeyh ile mürit arasında hoş kaçmaz. Müridin yolu bu değildir. Aynı zamanda itiraz gelince hürriyet kalmaz.
(M. 35?) Yapacağı işi özgürce seçmek kolaylığı kalmaz. Halbuki, bana gerektir ki serbest davranayım, gerekirse gideyim, gerekirse oturayım, yatayım hülâsa kendi irademle hareket edeyim. Ama sen benimle birlikte olursan irade kalmaz. Benim gitmem gerekli olunca sen gidersin. Yahut senin gitmen icap edince ben giderim. Ya hizmetçi olurum, yahut kendine hizmet olunan efendi durumunda kalırım. Her iki halde de o irade ve ihtiyar ortadan kalkmış olur.
Şiir:
Ne kimsenin uşağı, ne efendisi olur,
İnsaf et ki dervişin hoş bir âlemi vardır.
Hakir (gerçek yoksul) malı olmayan, kendisi de kimseye mal olmayan kişidir. Küçük yaşta fakirliğe alışmak gerektir, taze dalın ateşe girmeden doğrultulması kolaydır. Bayatlayınca iş zorlaşır. Henüz yeniyken ayağı pabuca uydurmak gerek. Ayak pabuç içinde yerleşince, kurusa da incinmez.
Dedi ki: İsteyerek veya istemeyerek kimseyi incitmek veya soğukluk etmek fakirin işi değildir. Ben de dedim ki: Eğer onu bir sınamadan geçirmezsem kendisinin kim olduğunu anlayamaz.Bir topluluk görürsün bazı inanışları vardır. Fedakârlıklar gösterirler. Biraz sınamaya başladın mı onların inançlarının senin yanında nasıl çıplak kaldığını görürsün. Sen onları böyle çırılçıplak görünceye kadar, ben sınamaya devam ederim.
Sevgi davasında olan kimseden bir aralık bir kaç para iste! Aklı yerinden çıkar, canı gider, başını ayağını sallamaya başlar.
(M. 358) Çoklarını sınadım beni pek az görenler hemen kınamaya başladılar. Bu adam bütün gün kendisine inananları soğutmuştur dediler.
Dedim ki: O yapmadı. Bu Allah'ın onun hakkındaki sevgisindendir. Ulu Allah halkın beni bilmesini istemiyor. Halka karşı kutsal hadiste buyurulduğu gibi, "Benim velilerim kubbelerim altındadır, onları benden başkaları bilmezler," anlamındaki hikmet gereğince onların alınları damgalanmıştır. Onları kim görebilir? Onlar böylece Allah katındadırlar.

Onları görmek dileyenler Allah Nazar'ına gelirler. Sende Allah nazarına gel ki onları göresin! Halk, Hakkı nasıl a'nlayabilir? Nasıl görebilir? Onun nazarında olan bu şahsı da hoşa giden her şey gibi hoş karşılarlar. Herkesin bir özel hali vardır. Vaizin minber üstünde, hafızın minder üstünde, dinleyenlerin, müridin, şeyhin ayrı ayrı halleri olduğu gibi mürşidin de bir hali, âşıkın bir hali, maşukun bir hali vardır.

ALLAHTAN BAŞKA TANRI YOKTUR
Bu ne sapkınlık ve körlüktür ki, kör olduğunu bilmez. Ben onlardan değilim, ama onlardan haberim var. Bir topluluk daha vardır ki, gözleri görür ve gördüklerini de bilirler. Onları da kendileri bilir.
Mısra:
Ev sevgili. Görmediğin şeyden ne dem vuruyorsun?
Nihayet ben senin babanım, sen de benim oğlumsun, dedi. Niçin vakitsiz uyuyorsunuz ki beni oğul görüyor, kendini de baba biliyorsun? dedim.

MUHAMMED'İN OLDUĞU YERDE ADEM NE SÖYLEYEBİLİR?
Aklın ayağı topaldır, ondan bir şey gelmez. Ama onu da nasipsiz bırakmak olmaz. O hadis, sonradan yaratılmış bir varlıktır. Hadis, evin kapısına gelir, ama içeriye girmeye gücü yetmez. Bir levha üzerinde bir Elif yazıldı. Ona ister levha üzerinde yazıldı diyelim, ister yer üstünde, isterse yer ve göklerin ortasında, yazılsın. Her şey ondan nur almıştır.
Derler ki: Nerede kendini görme, nerede o görüş? Madem ki görüyorsun nerede o?

NASUH TÖVBESİ
(M. 359) Kur'an'da, "Ey iman edenler. Allah'a Nasuh Tövbesi ile tövbe edin," (Tahrim Sûresi, 8) buyurulmuştur. Bazıları bu Nasuh sözünün yorumlanmasında nefse dönmeyen şey demişlerdir. Bu hoş bir deyimdir. Bazıları da Nasuh, yüzü kadın yüzüne benzeyen bir adammış, ama tam bir erkekmiş, erkekten hiç bir eksik tarafı yokmuş derler. Kadınlar hamamında tellâklık edermiş. Tam otuz yıl bu işte çalışmış. Bir gün Sultanın kızı hamama gelmiş, kulağındaki büyük yakut küpe kaybolmuş.Farkına varınca bunun hamamda kaldığını anlamışlar, çavuşlara emir verilmiş hemen gidin hamamda hiç bir delik deşik kalmamak şartı ile araştırın! denilmiş. Çavuşlar hamamın kubbesini ve içini, her tarafını sarmışlar.
Şiir:
Her işin tam vakti gelmedikçe
Sana dostun dostluğu fayda vermez.
Nasuh halvete girer korkudan titremeye başlar. Şimdi araştırma sırası bana gelecek diye sızlanıyor, arka arkaya secdeye kapanıyor, Allah'a söz veriyor eğer bu defa kendimi kurtarırsam bundan sonra bütün ömrüm boyunca böyle bir iş yapmam, Allahım bundan sonra bir daha kadın tellâklığı etmeyeceğim, senin Allahlığına sığınarak söz veriyorum. Eğer şu yükü benim sırtımdan kaldırırsan, bundan böyle Nasuh kulun bir daha bu günahı işlemez, diyor.
Nasuh, bu yalvarış halinde iken içeriden bir ses geldi. Herkesi aradık yalnız Nasuh kaldı onu da arayın. Aklı başından gitmişti. Sırrını Allah'a ısmarladı. Tam bu sırada bir ses daha geldi, küpe bulundu dediler. Arayanlar bir Lahavle çekti. Nasuh'un hakkında kötü düşüncelere saptık dediler. Bari gelsin eliyle Sultanın kızını okşasın kız da onun kendisini okşamasını istiyor. Nasuh'u çağırdılar. Nasuh şu cevabı verdi: Benim elim bu gün işlemiyor, yolda sancılandı.
(M. 360) Peygamberin yoldaşları tövbe ederlerdi, yine bozarlardı. Buyurdu ki: Nasuh Tövbesi ile tövbe edin ki o tövbe otuz yıl yaşar hiç geri dönmez. Kerem denizi dalgalanmaktadır ondan her ne istersen onu verir.
Herkes bir şeye tapar. Kimi güzele, kimi paraya, kimi mevkie düşkündür. Onlara karşı işte benim Allahm budur, der. İbrahim Peygamber gibi, ben batan şeyleri sevmem demezler.

Halbuki İbrahim ben batan şeyleri sevmem dedi. Nerede o İbrahim yaratılışh insan ki, hal diliyle bu sözü söyleyebilsin? Bunjn sırrı başka bir feleğe aittir. Çünkü ruhlar âleminde felekler vardır, iç sırları âleminde de felekler, güneşler, aylar vardır.Bu hayallerden geçen kim se bilir ki bunların da bir yaratıcısı vardır. Ama vefaları yoktur. Hayal, iç âleminden tekrar açıldı mı tecelli nuru belirir ve der ki, "Yüzümü yerleri ve gökleri yaratan Tan |rıya yönelttim."(Enam Sûresi, 79) Sonra. "Hasta olsam o bana şifa verir." (Şuara Suresi, 80) ayetinde hastalığı kendine ilgilendiriyor.
Bu öğretmek içindir. Kuran'da Adem Peygamberin lisanından, "Yarabbi biz nefislerimize zulmettik." (Araf sûresi, 23) buyurulmuştur. Yani ben hastayım, benim sağlığım ancak ondandır, diyor. Kendini aradan çıkarıyor ki bu benlikten sıyrılmak demektir. Kendini aradan çıkarınca da onu ispat etmiş oldu. Bende öyle bir kuvvet vardır ki, kendi gamımı onlara ulaştırmak istemem. Çünkü bendeki gam onlara bulaşırsa dayanamazlar. Kendilerini o gam kuyusuna bırakırlar, iblis der ki: Hırsızın kendisi mahalle içinde hırsız var diye bağırır, mahalle halkı da onunla birlikte hırsız var, hırsız var diye feryat eder.
Beyit:
Bu yolda yüz bin tane Adem yüzlü iblis var.
Her insan yüzlüyü sakın insan sanma.
İnsan şeytanları bunlardır onların hali senin haline benzemez, gidişleri de senin gidişinden başkadır. (M. 361) Bu Hıristiyan yüz gün üst üste söz söyler hiç üzülmem. Üzülüp bozulanları da yakarım. Çünkü düzeltmek yakmakla olur. Or>|arı yıkarım. Çünkü yeniden yapılmak ancak yıkılmakla mümkündür. Bir çok bilgilerden söz açar, kendi işini düzeltmesini hiç bilmez. Bir iş yapar sanır ki düzeltmeyolu kendi işidir.Delik yanlıştır, ama "Ey Allahm bana cennet kokularını koklat," diye dua ediyor, bu dua doğrudur. Ama pisliğini temizlerken değil, ancak yüzünü yıkarken okunur.
"Nefsini bilen Allahsını da bilir," buyruldu. Niçin aklını bilen yahut ruhunu bilen denmedi? Dedim ki: Nefis, her şeyi kaplamıştır. Nefis bir şeyin varlığıdır. Onu küçüklükte huy edinmek gerektir. Sen benim nefsimdekini bilirsin, ama ben senin nefsindekini bilmem.
Şu Müslümanlardan sıkıntı duymuştum, beni açlıktan öldürüyorlardı. Onlar lük lük yutuyorlar kendi keyifleri için yiyorlardı. Ama Allah erleri açtı! Kendi keyfim için yüz dirhem harcar, saz âlemine giderim ama Allah yolunda on para vermem. Şu halde kulluk, Allah sevgisi nerede kalır? Diyelim ki, gitti, bir Yemen başörtüsü alacak ipeklisi gelmezse çok umutsuzluğa düşer, ölürler, yoksa onlara iyilik yapılsa hiç kabul etmezler. Sen öyle bir insansın ki, kendi kendine ağlıyorsun! O korkulu rüyadan umutsuzluğa düşmüşsün! Ben de öyle bir adamım ki, o korkulardan elini tutarak seni kurtardım. Dediler ki: Bugün 'Hatib çok hastadır. Evet dedim. Bütün halkı sağlık yoluna çağırdı, kabul etmediler, o da hasta oldu. Çünkü mutluluk ona yâr olmadı.
(M. 362) Bir padişahın iki oğlu vardı. Biri uslu, iyiliksever, öteki uygunsuz, ahmak, kötü huylu, kadın yapılı idi. Padişah onu tam bir erkek gibi yetiştirmek için erkek yapılı, yiğit, çevik, Rüstem gibi bir pehlivan aradı ki oğluna arkadaş ve yoldaş olsun. Bu arkadaşı gece gündüz ona mertlik hikâyeleri anlatır, yiğitlik örnekleri gösterir, silâh kullanmayı, erkeklik törelerini öğretirdi. Bu kardeş tam iki ay geceli gündüzlü yeni arkadaşı ile cenk hikâyeleri ve yiğitlik masalları konuştular,ama hiç faydası olmadı. O birtakım oyuncaklar, bebekler yapıyor, kız çocukları gibi oynuyordu. Bu gün padişah geliyor dediler. Oğlunun neler öğrenmiş olduğunu görmek istiyor. Bir de ne görsün oğlan arkadaşı ile birlikte oyuna dalmış. Başlarında başörtüsü, oyuncaklar önlerinde, öğretmen arkadaş da ötekinin zoru ile sarığını çıkarmış yere atmış, padişahın yanına oturmuş kendilerinden geçmiş bir halde. Padişah, öğretmen nerede? diye sağa sola bakınırken öğretmen başörtüsünün içinden kafasını çıkararak saygılı bir kadın sesi ile işte öğretmen, benim diyebildi. Padişah sordu: Bu ne haldir? Öğretmen şu cevabı verdi: Ey âlemin padişahı şu iki ay içinde ne kadar uğraştımsa bir türlü onu kendi rengime uyduramadım. Bu işi başaramadım. Nihayet ben onun rengine uydum.

Ama öğretmen erkekti, onun kadına benzemesinde ne ziyan var? Saadet insana yâr olunca iş padişahla vezirin hikâyesine döner.
Bir gün padişah vezirini yanına çağırır, der ki: Oğlumun büyük bir bilgin olmasını istiyorum. Halka öğüt versin, onları uyandırsın, ben de onun kürsüsünün ayakları ucunda oturayım, onun konuşmalarını dinleyeyim. Şimdi onu hangi üstada göndereyim ki, oğlanı bir bilgin olarak yetiştirsin? Falana mı, filâna mı? (M. 363) Vezir şu cevabı verir: Bu iş din bilginlerinin işi değildir. Sen yaşlısın, onu kısa bir süre içinde bu kadar çabuk yetiştirmeyi başaramazlar ki, sen de kürsüsü önünde oturasın da konuşmalarını, öğütlerini dinleyesin. Meğerki falan çulcuya göndermeli. Padişah, mademki sen onu biliyorsun, bari bir iş yap! dedi. Vezir kalktı çulcunun yanına geldi uzaktan ona saygı göstererek usluca oturdu. Çulha sordu: Nasılsın? Yine yaramazlıkları mı düşünüyorsun? Vezir, ne yapayım dedi, sizin büyüklüğünüze güvenerek geldim. Allah rızası için dileğimi kabul et! Çulcu, işin zor tarafı, bunun Allah rızası için olmasıdır, dedi. ilerde göreceksiniz diye söz verdi. Vezir işi padişaha anlattı. Padişah keyiflendi, tahtından aşaöı fırladı, çulcuyu ziyarete gitti. Oğlunu ona ısmarladı.)ocuk iki yıl çulcunun yanında çalıştı.İki yıl sonra dedi ki, oğlum yarın kürsüye çık, öğüde başla! Babasına da haber gönderildi, bu nasıl olacak diye oğlunun yanına geldi, onu sınamak istedi. "Dedi ki: Nihayet üç keredir söylüyorum, saygılarımı sunuyorum bir konuşma yap!
Şehirde bir velvele yayıldı, halk hayretle koşuştu altı bin sarıklı bilgin çocuğun kürsüsünün çevresine toplandı. Çocuk yedi yüz peygamber hadisi anlattı. Söylediği her hadisi uzmanlardan sordu: Bu peygamber sözü değil mi? Eyvallah öyledir, doğrudur dediler. Çocuk aman Yarabbi, dedi siz bu kadar ilim öğrenmişsiniz, ama körler gibi amel etmişsiniz. Bu söylediklerim hep benim sözlerim idi. Allah, Allah dediler.
Beyit:
Allah vergisinden pay alanlar yabancı görünürler ama
Onların canı Allahsal sırların levhasıdır.
(M. 364) Sofî dedi ki: Bir gün Anberî pabucu önüne koydum. Ansızın parmağım ayağına değdi. Sandım ki kızarmış demir gibi, yeni ateşten çıkmış, işte o ateş yakar. Vesveselerle hayalleri ve hayalle geçinenleri, hayale tapanları yakıp yandırır. Nasıl ki şair şöyle demiş:
Önce damlacıklar, çiy taneleri gördüm ama
İçinde Samirî ile danası vardı.
Biri dünya adamlarındanşikâyetleniyordu. Allah erleri nazarında dünya oyuncaktır, yalancıdır, ama çocuklara göre oyuncak değil, dosdoğru bir âlemdir. Yaşamak da bir borçtur. Bu gün eğer oyuna ve şakaya geliniyorsan dünya ile oynaşma! Eğer ona dönüyorsan, ye, iç, eğlen ki, onun tadı tuzu ağlamak değil gülmektir.
Dünya hem hazine, hem de yılandır. Bir topluluk hazine ile oynar, başkaları da yılanla. Ama yılanla oynayanlar onun ısırmalarına katlanmalı, çünkü ya kuyruğu ile çarpar, ya kafası ile. Kuyruğu ile çarparsa uyumamalı, tekrar başı ile vurur. Ancak bu yılandan vaz geçmiş olanlar, onun sevgisi ile öğünmezler. Akıl mürşidinin ardından yürürler. Akıl mürşidi, yılanların nazarında zümrüt sayılır. (Zümrüt, yılana karşı koruyucu bir taştır. Saçtığı ışından yılanın gözü kör olur. (Ç.))
Ejderha kılıklı yılan, akıl mürşidinin, kervanın önünde yürüdüğünü görünce arıklasın Düşkün, tembel bir hale gelir. O su içinde bir timsaha döner. Aklın ayakları altında bir köprü gibi olur, zehri şeker olur, dikeni gül olur. Yol kesici iken kılavuz olur. Korku mayası iken güven kaynağı olur. Çünkü akıl usta bir okçudur. O kirişini, yayını kulağına kadar çekebilir. Varlıkların zebunu olan bu cihanın aklını bırak! Bu cihanın aklı, yayı çeker, ama kulağına kadar (M. 365) gergin tutamaz. Bin hile ile ağza kadar götürebilir. Yay kirişini ağızdan kurtarırsan ne işe yarar. Ancak kulaktan fırlatırsan vurabilirsin. Bu ise cihana ait akim sözü ağızdan çıkar.
Beyit
Bir söz ki düşünce yönünden söylenmemiştir.

Yazmaya da konuşmaya da değmez.
Düşünce ne oluyor? önce bakmalıdır ki onlar bizden evvel var mıydılar? Bu işten, bu sözden şükrettiler mi,faydalandılar mı? Yoksa aksini mi yaptılar? Sonra yine bakmalı ki bunun sonu ne olacak? insan önüne arkasına bakmalıdır ki, her iki tarafında da bir duvar, bir engel olmasın.'Dünya sevgisinden bir boşluk bulunmasın. Çünkü, "Senin eşyaya karşı beslediğin sevgi seni kör ve sağır bir hale getirir," demişlerdir.
Dünya sevgisi, din sevgisinden üstün olunca körlük, sağırlık meydana gelir. Kuran'da işaret olunan şu, "önlerinde ve arkalarında duvarlar yarattık," (K. 26/8) anlamındaki âyetin sırrı açıklanır. Meğerse böyle insanlaı tövbe etsinler ve uyansınlar. Dünyâya karşı o azıcık sevgi onun faydasına olur. Ama çevresi çok daralır. Bu çok kere iyi dostlarla sohbet sayesinde elde edilir, iyi dostlarda iyi huylu ve kötü düşünceden uzak olmalıdırlar.
Bir sanat öğrenmelisin ki geçim sebebi olsun. Ne düşkünlük çekiyorsun? Her kim sana dostunun arkasından konuşur, onu kötülerse ister içten söylesin, isterdışından, dostun seni kıskanıyor bile dese bil ki kıskanç odur. Kıskançlıktan coşar, köpürür. NasıL ki biri benden sordu: iblis kimdir? Dedim ki: Ben şu saatte Idris'lik içine dalmışım. Sen de iblis değilsen niçin Idrisliğe dalmıyorsun? (M. 366) Eğer Idris'ten sende bir nişan varsa İblis'den ne korkun olur?
Cebrail kimdi diye soruyorsun, derim ki bu sorun tıpkı namaz kılan bir imamın secde yerine bakmayıp da sağı solu dikiz etmesini gören adamın, bu imamın namazı sağlam olur mu? diye sormasına benzer. Ben derim ki: Her ikisinin de namazı eksik olur. Ama ben imamın namazını soruyorum, dedi. Bunların her ikisi de bir olur mu?
Dedim ki: Biri imamdır, her tarafa bakar, namazda Allah huzurunda olduğunun farkında değildir, öteki ona uymuş olan kimsedir ki, imamın gözünü dikizler. Şüphe yok ki kendini göremez.
Her kim sana falan kişi seni övdü derse ona söyle ki beni öven sensin! Onu bahane ediyorsun! Her kim sana f alan adam sövdü derse ona dersin ki, bana söven sensin, onu bahane ediyorsun. "Sana söven, ancak o sövmeyi sana anlatandır," derler. Bu sözü o söylememiştir, belki de başka mânada söylemiştir dersin. O adam gelirde falan kişi senin için kıskanç dedi derse. Söyle ki: Kıskançlığın iki mânası vardır. Biri insanı cennete götüren kıskançlıktır. Bu, hayır işte başkalarından geri kalmamak için gösterilen kıskançlıktır. Ben niçin fazilette ondan geri kalayım, der. Allah velilerine karşı düşmanlık duygusu besleyenler sanırlar ki onlara kötülük ederler. Bu yanlıştır, belki iyilik ederler. Onların gönüllerini kendilerinden soğuturlar. Çünkü onlar âlemin gamını çekerler. Bir kimseye karşı bu sevgi ve koruma, bir yük gibidir ki, bu, Kaf dağını onun boynuna ve omuzlarına yükletmek, onu daha da ağırlaştırmak demektir. Yani bir şey yaparlar ki sevgileri daha da artar, o onların daha çok dert'ortağı olur. O zaman kendi (M. 367) sevgilerini ve düşüncelerini unuturlar, işte bu onların canlarına rahatlık getirir.
Bilginin biri bir gün uykudan uyandı. Eşya, kitap her nesi varsa attı. inliyor, ağlıyor ve şövle söylüyordu: Ömrumuzu kadılarla ayrı yaşamak, onlardan kaçınmakla tükettik. Allah kitabını arkamızda bıraktık. Ulu Allah bizden ömrümüzü nelerle tüketmiş olduğumuzu sorunca ne cevap vereceğiz? Gözümüzle ne gördüğümüzü, kulağımızla ne işittiğimizi, kalbimizden ne gibi düşünceler geçirdiğimizi soracaklar...
Bilginin burada Allah kitabı demekten maksadı Kuran değildir. Yol gösteren adam yani Mürşid'dir Allah kitabı odur, âyet odur, sûre odur. O âyet içinde âyetler vardır. Bu açık Kuran'da, bu açık kitapta neler yok... Bu mesele bize bir kaç kere Bağdat'ta kadılık yapan Yahudi'yi hatırlattı. Yahudi hazineler elde etti, yer altında gizli mağaralar yaptırdı. Silâhlı yiğit kişiler bularak pusuya yatırdı. Halifeyi tahtından indirecek, Bağdat'ı kuşatacaktı. Hikâye uzundur:
Halife Yahudi'nin düzenlerini haber aldı. Onu yakalattı. Şu hale göre kadılık mesleği, din bilgisi ve Kuran öyle bir hale getirilmişti ki, bir Yahudi Bağdat kadısı olmuştu. Halbuki o

içinden bir Yahudi ve bir mahlûktu. Şimdi anlattık ki seni kurtaracak ancak Allah kuludur. Yoksa o yiyecek ve azık fayda vermez. (Karanlıkta yürüyen şaşırır) Kadir Gecesini geceler arasında gizledikleri gibi Allah erlerini de iddiacılar arasında gizlemişlerdir. Bunların gizlenmiş olması düşkünlüklerinden değil, belki çok açık ve parlak olduklarından dolayı gizlenmişlerdir. Nasıl ki, güneş, yarasa kuşu için gizlidir. Yarasa, güneşin tam karşısına geçer de ondan hiç bir şey anlayamaz. Dünya sevgisi perdesi onu dilsiz ve sağır etmiştir.(M. 368) Çünkü dünya sevgisi canlı ve kudretli olduğu zamanlarda dünyayı çeken bir mıknatıstır. Ama elden bir şey gelmezse ancak sevgilinin hayalini çeker. Sevgilinin hayali de sonunda hoşa gitmeyen bir perde olur. Meğer ki   rahmet yağmış olsun. Nasıl ki Ulu Allah, "Biz Kuran-ı Kadir Gecesinde indirdik" buyurmuştur. Bu sûre kaç âyettir?
Onun on dördüncü gecesi bin aydan daha aydındır. Bu aylar arasında bu gece çok belirli olduğu için gizlenmiştir ki bir gün meydana çıksın ve şu âyette işaret buyurulan, "Yazıklar olsun bana ki Allah yönünde kusurlu düştüm Kuran-ı ve müminleri alay ettim" (Zümer Sûresi, 56) anlamındaki pişmanlık feryadı yükseldiği zaman kendini göstersin. O, ne yönsüz bir yön, ne tarafsız bir taraftır. Zamanı gelmeyince ne yapabilir? Ancak beni tanımayanların bana yaptığını yapar. Ama ben hoşum, nasıl hoş olmayayım ki, şimdiye kadar her kim beni inkâra kalkıştı ise hemen arkasından Allah'a yakın yüz bin melek, beni gerçeklemiştir. Yine bana hiç kimse bir cefada bulunmadı veya beni kötülemedi kî, Allah hemen arkasından yüz bin türlü okşayışları ile bana o cefaların karşılığını vermiş olmasın. Beni tanımayanlar beni inkâr etmedikçe yüz binlerce gerçek canlarla Allah melekleri de bana görünmez önümde baş eğmezler. Şu anlamdaki peygamber sözü bana çok acayip gelir."Dünya mümının zindanıdır," buyrulmuş. Ama ben hiç zindan görmedim, hep hoşluk, hep yücelik, hep devlet gördüm. Bir kâfir elime su dökse, Allah katında yaptığı iş beğenilmiş ve günahları yarlıganmış olur, ama ben, o mutlu ben ki kendimi boş yere hor ve düşkün gördüm. Acaba niçin yaptım bunu? Nice zaman kendimi tanıyamadım, ama yine de o yüceliği, o ululuğu kendimde buldum. Bu (M. 369) ayakyoluna düşmüş mücevherden kurtulduğumu sanmıştım. Hayır hâşa öyle değil. Şimdi hoşça söylüyorum ki hoşuna gitsin. Elini uzat ki el sıkışalım! Bir Müslüman kardeşle el sıkışırken mırıldandıkça günahlar dökülür. Şimdi sık sık kımıldanmak gerek. Ey Müslümanlar kımıldanın ki, biz de kımıldanalım. Gerek ki, halk arasında söylediğim sözü, irkilmeden senin için söylüyorum gibi bilesin. Senin için söylediğim sözü de kendin için söylediğimi sanmayasın! işte bu anlayış iman kuvvetindendir. Bilsin ki, dost senin için birtakım sözler söylemiştir, anlamaz mısın? Anlarsan tekrar söyle hangisidir? Eğer onu söylemek gerekmez diye korkuyor-san, bil ki sen de karanlık düşünce ile anlayış gücü birbirine karışmıştır. Bu ise seni dosttan ayırmak isteyen bir şeytan şerridir. Bu sana seslenen bir Gulyabani'dir   Seni dosttan ayırır doğru yoldan yaban tarafına   çeker.
O şeytanın sesi, bildiğin kimselerin sesi gibidir, yahut da karları karıştırıp savuran kurt gibi gözleri bağlamak ve yolu kapamak için uğraşır. Diyelim ki, size benden, bana sizden ne getirebilirler? Bununla beraber hiç güvenmemelidir. "Yarlıganmış kimse ile yemek yiyen, şüphe yok ki yarlıganmıştır." Buradaki yemekten maksat ekmek veya azık yemek değil, öteki cihanın yiyeceklerini yemekir. Nasıl ki başı kesilmiş şehitler hakkında, "Onlar rızıklanır-lar, hoşnut ve sevinçlidirler" gibi işaretler vardı r. Kötülükle emredici olan nefsi yenilgiye uğratan kimse bu hayatta da şehit ve gazi olur. Çünkü her kim yarlıganmış bir kimse ile o yiyecekten yerse Allah onu da yarlıgar. Yoksa binlerce ikiyüzlü kişi, binlerce Yahudi Hazreti Muhammed (S.A.) ile yemek yediler. Ama onların inanışlarına göre Hazreti Muhammed (S.A.) Allah yönünden yarlıganmış değildi. Bize göre Hazreti Muhammed'in (S.A.) yarlıganmış olduğuna inanmak, birlikte yedikleri o mânevi gıdayı aynı kâseden yemiş olmakla doğru sayılır, işte ona inanışın karşılığı budur. Sağlam inancın nişanı budur. (Fetih sûresinde, Hazreti Muhammed'in geçmiş ve geçecek günahlarının bağışlanmış olduğu müjdelenmiştir. Bu nükteye işaret edilmektedir. (Ç.))

(M. 3?0) Rahman, (Varlıkları koruyan Allah) Arşın üstüne hâkim oldu," âyetinin tefsire göre mânası bundan başka ne olabilir? Dış mânasını da demişlerdir ki: Arş üstüne kurulmak, onu buyruğu altına almak demektir. Nasıl ki Bişr kılıç vurmadan, kan akıtmadan Irakı buyruğu altına aldı. Bunun gibi örneklerden kelimenin bu anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kuran'ın şu işaretine inanırız, nedenini, niteliğini araştırmadan Allah'ın Arş üzerinde ferman yürüttüğüne olduğu gibi inanırız.
Bu sözden ne anlaşılır? Bu Tâhâ âyetine, tefsirde ne demişlerdir? Buna işin yalnız dış yüzünü bilenlerden başkaları ne mâna vermişlerdir? Hiç şüphe yok ki, bu da Allah'ın Kuran'da, "Mekke halkı görmediler mi ki biz onların şehrini güvenli bir yer kıldık, bu şehir çevresinde olanlar ise öldürülürler, tutsak edilirler. Bundan sonra da düzme şeylere inanır, Allah nimetlerini inkâr ederler mi?" (Ankebut Sûresi, 67) anlamındaki âyette işaret buyurulan nüktelerdendir Gönül evinin dışında kuruntu veren şeytanlar,korkular, tehlikeler vardır. Nasıl ki, "Görülmez şeytanlarla insan şeytanları halkın yüreklerinde kuruntu verir," (Nas Sûresi, 5) buyuruimuş-tur.
O ateş içine atılan ibrahim'in misalinde olduğu gibi, Hakkın terbiyesi altında, kudretin son mertebesindedir. Nasıl ki Musa Peygamber de düşman elinde büyüdü.
Biri dedi ki: Dünyada yaşamak ahirete gitmekten daha hoştur. Sordum, niçin? Çünkü, dedi, dünyada yaşayan bir topluluğu uyandırır, Allah'ın lütfü ile gönül hoşluğu bulur. Evet ama peygamber Allah'ın lütfunu, onun halkı uyarmasını bilmiyor muydu ki en yüce arkadaş diye buyurdu. Dedi ki: Pazarda öylesine oturmuşsun ki, sanki pazarı yakacaksın! Nihayet, ey bilgisiz adam! dedim aynı yangın içinde yanıyorsun, ama yanmak ona derler ki senden hiç bir eser kalmasın. Allah erenlerinde bir kudret vardır ki belirli ateş içine düşerler de yanmazlar. Onlar gizlenmiş insanlardır.
(M. 371) Kerim Ali, benim için Haricilerdendir, Ali'ye düşmandır diyormuş. Alâeddin de demiş ki, ben ona şöyle cevap verdim: O erkek yapılı Ali'ye düşman olan kimse böyle mi olur? Ama Muhammed'in düşmanı ancak Yahudi'dir. Yahudi ise erkek sayılmaz. Ne dişi, ne de erkektir.
Kerim cömerttir, ama ancak bir şeyini kalenderlerden esirgemez. Ben onun için kendi dostlarımla savaşlar ettim; bu onun hakkında iftiradır dedim. Kıskançlık yüzünden yalan söylüyorlar. Müminler Başbuğu Ömer, (Allah ondan razı olsun) bu kadar yakın bir suç ile hükmetmedi. Onun hakkında bir şey söylemedi. Ben onun yolunda bu kadar savaşlar ettim. O bana böyle karşılık verdi. Benim üstatlık hakkıma karşı sanmayın ki önümde diz çöker. Bu kadar sıkıntı çekiyorum. Onu yetiştirmek için uğraşıyorum ama bakıyorum ki ondan daha kör kimse yok. Nihayet aciz kaldım diyordu, henüz bizim sözlerimizden içlenerek feryat ediyordu. Bundan sonra ona doğrusunu söyledim. Başını önüne eğdi. Edepsizlik ettimse pabuçlarını çıkar, başıma yüz pabuç vur, dedi. Şimdi onu önüme alayım, kendi isteğiyle tam yüz pabuç vurayım. Bir tek bile noksan bırakmayayım.
Kıta:
Bir ülke senin için sıkıntı konusu, bir topluluk hep sana bakmada
Bu devlet isidlr. bu gün kimin eline geçer.
Yabancı Din, tanıdık bir tek olsa
Dostun belâ oku, sana işte o tanıdığın elinden değer.
Bir alay öğrencilerim vardı, onlara sevgi ve öğüt verme yolu ile ağır sözler söylüyordum. O zaman biz onun çocuklarıyız. O size sövmüyor, ama belki de sevdalıdır diyorlardı. Benim de onlara karşı beslediğim sevgi azalıyordu. (M. 372) Çok kuvvetli bir ihtimalle. Allah'ın has kulları onlardı. Çünkü kerametleri gizlidir. Herkese açıklanmaz nasıl ki onlar da gizlenmişlerdi. Bazı şeyler var ki, söyleyemem. Bunların üçte birini söylesem işi büyütür, falan adam hep lütuftur, safi lütuftur, derler. Sanırlar ki, kemal mertebesi hep lütuf halinde olmaktır. Halbuki iş öyle değildir. Hep lütuftan ibaret olan kimse eksiktir. Hattâ Allah hakkında da safî lütuftur demek yaraşmaz. Çünkü ondan kahir sıfatını kaldırmış olursun.

Belki hem lütuf gerektir hem kahir, işte bu sıfatlar tam yerli yerinde olmalı. Bilgisizler için kahir de, lütuf da lâzımdır. Ancak yersiz, yolsuz olmamalı.
Falan kişi demişti ki: Düşmanlara karşı kahir, dostlara karşı lütuf herkeste de vardır. Ama herkes, dostunu, düşmanını tanıyamaz. Eğer her insan dostunu tanıyabilseydi, Ulu Allah, "Sizin ve benim düşmanlarımızı dost edinmeyin. Onların gönlüne sevgi bırakırsınız." (Mümtahine Sûresi, 1) buyurmazdı ve yine ayrıca, "Şüphesiz eşleriniz ve oğullarınız sizin düşmanlarınızda, onlardan sakınınız." (Teğabün Sûresi, 14) Daha sonra, "Dikkat edin ki, siz onları seversiniz, ama onlar sizi sevmezler." (Alî Imran Sûresi, 119) buyurmazdı. (Yukarıda sözü geçen âyetler Mekke'den Medine'ye göç ederken mücahidlere engel olmak isteyen aileleri ile Islâmın ilk zamanındaki ikiyüzlülerin şüpheli durumları ve ihanetleri dolayısıyle nazil olmuş, Peygamberi dikkatli bulundurmak için vahy olunmuştur. Şems buna telmih etmek istiyor. (Ç.)).
"Nasıl ki yüce Peygamberde şöyle buyurmuştur:
Dostunu aşırılıktan uzak olarak sev. Bir gün ona kin besleyeceğini hesaba kat! Düşmanına da çok ağır ve sert davranma, ola ki günün birinde dost olursunuz!" Yine Ulu Allah Peygamberine, "Ola ki Allah onlarla (Mekkelilerle) aranızdaki düşmanlığı dostluğa çevirir," (Mümtahine Sûresi, 7) buyurmuştur.
Şiir:
Dost ile düşmanı ayırmak yolunu buseydin,
Hayatı iki kere yaşamış olurdun.
Dost görünen düşmanlar çoktur.
Sana dert ortağı olacak dost yaraşır.
(M. 373) ikinci defa yaşamak o kimseye yaraşır ki, ilk benliğinden kurtulamamış, ikinci benliğini bulamamıştır. Ancak ikinci hayatı bulan kimse,"Biz onu güzel bir hayat ile yaşatacağız," (Nahil Sûresi, 97) yolundaki vaid ile müjde-lenmiştir. O Allah nuru ile görür, dostunu tanır, düşmanını tanır; kahri, kahir yerinde.lütfu da lütuf yerinde olur. Onun kahri de lütfuna yaraşır. Her ne kadar gerçekte her ikisi de tekrarlanır ama er gerektir ki böyle bir topluluğu ve böyle bir ümmeti yola getirmek için Hazreti Muhammed (S.A.) ve Hazreti Ali gibi kılıç çalabilsin.
Bir gün Hazreti Muhammed (S.A.) dostlarından ayrı ayrı sordu. Eğilimleri barışa mı, yoksa savaşa mı, yani barış yolu ile lütfa mı, yoksa savaş yolu ile kahre mi yönelmiştir diye sınamak istedi. Çünkü barış isteği ya kötü düşünceden, can sevgisinden başını kurtarmak arzusundan ileri gelir yahut da iyilik sevgisinden, kerem sabır ve cefaya katlanmak gibi insanlık ve kahramanlık duygularına dayanır.
Ebubekir'in eğilimini anladı ki, o kılıç çalma taraflısı değil, merhamet ve yumuşaklık yönünden her birinden Hazreti Muhammed'in (S.A.) huylarından bir huy vardı. Onlara ayrı ayrı sordu: Eğer benden sonra Halife olursanız ne yaparsınız?
Ömer'den sordu, ben adalet gösteririm, dedi. insafı ancak bunda bulurum. Doğru söylüyorsun buyurdular. Zaten senden adalet yağıyor.
Hazreti Ömer, bir zina suçunun cezasını vermek için oğlunu sopa ile öldürdü. Ümmet arasında bozgunculuk olmasın diye bu şiddeti gösterdi. Sonra (M. 374) Hazreti Muhammed'e düşmanlık ettiği için kendi babasını öldürdü. Ebubekir'den sordu, sen ne yaparsın? Benim elimden gelirse, herkesten gizlenir, kimseye görünmeden kendi âlemimde kalmak isterim. Hazreti Peygamber doğru söylüyorsun buyurdu. Bu eğilim sende açıkça belirmektedir. O Büyük Bilgin (Yukarıda sözü geçen büyük bilgin, Mevlâna'nın büyük oğlu Sultan Veled'dir. Babasının emriyle Şems'i ikinci defa Şam'dan Konya'ya getirirken atının başını çekmiş, kendisi yaya yürümüştü. (645 Muharrem ayı, 1247 Milâdî) (Ç.)) bu kadar bilgi ve yetkisi ile beraber Şeyhin atının dizginini tutmuş önünde yürüyordu. Yolda her an kafasında şüpheler dolaşır, zaman zaman şeyhe olan inancı bozulurdu, Kendi kendine: Falan şeyh yanına geldi, selâm verdi ona hiç aldırış etmedi, halbuki arkasından başka bir delikanlı geldi, selâmladı

onun selâmını aldı. Delikanlıya çok alçakgönüllülük ve iltifat gösterdi. Nasıl inanayım bu adama, diye düşünürken tekrar tövbe eder, kendine gelir, dizginlere yapışırdı. Şeyhin kendisinden yüz çevirmesinden korkardı. Böylece bir saat Müslüman, bir saat kâfir olarak da şeyhin evinin kapısına kadar dizginler omuzunda geldi, ikinci günü de böylece kendi kendine lahavle okuyarak şeyhin ziyaretine gitti ve bu suretle şeytanın gözünü kör etti.
Şeyhin evinin kapısının önüne gelince gördü ki, Reisin genç oğlu ile satranç oynuyor, inancı yine sarsıldı.
Bir gece Hazreti Mustafa'yı (S.A.) rüyasında gördü, istedi ki, koşsun da onu ziyaret etsin. Hazreti Peygamber (S.A.) yüzünü öte tarafa çevirdi. Bunun üzerine feryada başladı. Ey Allah elçisi dedi, benden yüz çevirme! Hazreti Peygamber (S.A.) buyurdu ki bizi daha ne kadar inkâr edeceksin? Bizi daha ne zamana kadar gerçeklemeyeceksin? Ey Allah elçisi, dedi, seni mi inkâr ettim? Ama sen dostumuzu inkâr ediyorsun, buyurdular. (M. 375) Yüzüstü düştü, ağladı, tövbe etti. Hazreti Muhammed (S.A.) kucağına bir avuç kuru üzüm ve fındık koydu. Bu halde uykudan uyandı.
Koşup geldiği zaman Şeyhin henüz oğlanla satranç oynamakta olduğunu gördü. Eteğinde kuru üzüm vardı. Tekrar inancı sarsıldı, hemen geri dönmek istedi. Şeyh bağırarak: Daha ne zamana kadar? dedi. Bari Allah Peygamberinden utan! Bu sefer koşarak Şeyhin ayapına kapandı. Şeyh, o tabakları getirin diye seslendi. Gördü ki, o kuru üzümle fındık tabakların içinde yalnız bir avuç kuru üzümün yeri boş. Şeyh ona, o bir avuç kuru üzümü şu tabağa koy ki, Hazreti Mustafa (Ş.A.) onu bu tabaktan almıştı dedi.
Şu saatte bir topluluk Padişaha giderek (Bizim için) o, mubahçıdır, her şeyi hoş gören bir adamdır, onun dini ve hali nasıldır bilinmez, derler. Bir hafta sıcağa gider, geceli gündüzlü orada kalır. Bir ayağını genç bir çocuğun, öteki ayağını Reis oğlunun yanına uzatır. Önlerinde ateş mangalı hep kebap pişirirler. Bir şeftali bir çocuktan, bir şeftali de ötekinden alır. Başka ne kaldı ki?
Atabey geldi, hamam penceresinden baktı, gördü. Çarçabuk geri dönmek istedi. Şeyh bağırdı: Ey Türk oğlu, dedi, iyice bak da ondan sonra git! Ayağını çocuğun yanından kaldırdı, ateş dolu kangala soktu. Atabey bir kaç kere elini başına vurarak uzaklaştı. Daha neler demediler ki: Minbere çıkar, onun okuduğu tevhid şu anlamdaki şiirden ibarettir:
Şiir:
O sevgili ki derneğimizin güzelliği ve süsüdür,
Şimdi meclisimizde yok, bilmem nerelerde?
O yüce bir servidir, dimdik bir boyu vardır.
Onun boyunu görmeden bizim kıyametimiz kopmasın.
(M. 376) Bu mısraları söyledi ve dedi ki: O delikanlı gelmedikçe konuşma yapmayacağım. Reis emir verdi, çocuğu buraya getirin dedi. Hamamda başına kil sürmüştü. Hemen başına su döktü ve dışarı çıktı, vaiz meclisinde hazır oldu. Kürsünün dibinde oturdu. O zaman konuşmaya başladı. O gün dedi ki: Sana bu göz ağrısı bir safa vermiştir. Bir kere daha söz almak ve susturmak istedim, ama içim pek yanıktı.
Dedim ki: Şimdi tekrar hayretle görüyorum ki, zevk sahibi olan kimseye zevk yüz gösterince sözü bağlamak istemez, şüphe yok ki söz sırası bende kaldı. Çabuk kalktım, ben de bir başkasını buldum ki hiç bir şeyden anlamaz. Onunla çok konuştum. Şaşırdı, bocaladı. Simdi dost ile, sevgili ile birlikte iken nasıl sabredebilirim, yabancılarla birlikte olmaya nasıl sabredebilirim? Önce sana karşı çok sevgim vardı. Ancak görüyordum ki, o vakit sözün başlangıcında bu işaretlerden anlayacak olgunlukta değildim. Bunları o zaman söyleseydim anlamaya güç yetiremezdim! O zaman ve bu saatte ağzımızı kapamıştık. Çünkü o sıralarda sende bu hal yoktu ki, bunları söyleyebileyim.
Ali benim için bir cemaatin Bidat'çi dediğini söylüyordu. Bidatçidir dedikleri doğrudur, dedim. Çünkü bir aralık namazda onların dış görüşlerine göre ağır davranıyordum, bundan dolayı bana böyle söylüyorlar...

SON

